

שבוע פרשת בלק - בארץ הקודש

(7 - 13 July 19)

ד' - י' תמוז תשע"ט

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משוחת י"א שבט תשכ"ח)

וְאַהֲבַת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדְךָ. והיו הדברים האלה, אשר אנכי מצוה היום, על לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְגְךָ וְתוֹרְשְׁךָ וְיִצְהַרְדְּךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ לְבִהֲמֹתֶיךָ, וְאִכְלָתוּ וְשִׂבְעוּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, כִּי אֲנִי הָאֵל הָאָרֶץ. וְיֵאמֹר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנֵפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרֻּם אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹדוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקִּבְל עָלֵי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹד מְצוּה לְהַתְּפִל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלָּה כְּפִי שְׂמִתְחַלֵּק לִימֵי הַחוּדָשׁ.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.

אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הנציב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזֹרֶת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוֵּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כְל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כְל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֹךְ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמְיָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֶּׁם לְךָ שְׁלֹם:

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריי הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוסות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוֵּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוֵּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלִכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נתן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יתפזר ל"חדר ובית של צדקה".

קית.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרכה תהלות להשיי שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

חיל: ^א ימין יהוה רוממה ימין יהוה עשה חיל:
^ב לא־אמות בִּירֶאֱחִיהָ וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יָהּ: ^ג יִסֹּר יִסְרֹנִי
^ד יְהוָה וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנִי: ^ה פִּתְחוּ־לִי שְׁעֵי־צֶדֶק אֲבֹתֵכֶם
אודה יְהוָה: ^ו זֶה־הַשֹּׁעַר לַיהוָה צְדִיקִים יָבֹאוּ כֹּ:
^ז אֹדֶךְ כִּי עֲנִיתָנִי וְתַהֲרִלִי לַישׁוּעָה: ^ח אֶבֶן מֵאֶסוּ
הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנֵּה: ^ט מֵאֵת יְהוָה הִי־תָה זֹאת
היא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ: ^י זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה
וְנִשְׂמַחָה כֹּ: ^{יא} אֲנֵא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנֵא יְהוָה
הַצְלִיחָה נָא: ^{יב} בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית
יהוה: ^{יג} אֵל | יְהוָה וַיָּאֵר לָנוּ אֶסְרוּחַג בַּעֲבֹתֵים
עַד־קִרְנוֹת הַמּוֹפֵחַ: ^{יד} אֵלֵי אַתָּה וְאֹדֶךְ אֱלֹהֵי
אַרְמוֹנֶךָ: ^{טו} הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

^א הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ^ב יֹאמְרוּ
נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ^ג יֹאמְרוּ־נָא בֵּית־אֱהֱרֹן
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ^ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם
חֲסִדוֹ: ^ה מִן־הַמִּצֵּר קָרָאתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְּמִרְחַב יָהּ: ^ו יְהוָה
לִי לֹא אִירָא מִה־יַּעֲשֶׂה לִי אִדָּם: ^ז יְהוָה לִי בַּעֲזָרִי וְאֵנִי
אַרְאֶה בַּשָּׁנָא: ^ח טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּמַחַב פְּאֵדָם:
^ט טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּמַחַב בְּגָדִים: ^י פְּלִגְיוֹם
סִבְכוֹנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: ^{יא} סִבְכוֹנִי גַם־סִבְכוֹנִי
בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: ^{יב} סִבְכוֹנִי כְּבֹרִים דַּעֲכוּ כֹאֵשׁ
קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: ^{יג} דַּחַח דַּחִיתָנִי לִנְפֹל
וְיִהְיֶה עֲזָרִנִּי: ^{יד} עֲנִי וּמִרְתַּי יְהוָה וְיַהֲרִלִי לַישׁוּעָה:
^{טו} קוֹל | רָנָה וַיִּשְׁוֹעָה בְּאֶהֱלִי צְדִיקִים יִמִּין יְהוָה עָשָׂה

קית

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך ברי"ו חולם):

לֵךְ: ^א בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְפָנַי חֲקִיד: ^ב בְּשִׁפְתֵי
סִפְרָתִי כָל מִשְׁפָּטֵי־פִיד: ^ג בְּדֶרֶךְ עֲדוּתֶיךָ שִׁשְׁתִּי כָּעַל
כְּלִי־הַזֵּן: ^ד בַּפְּקוּדֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבִּיטָה אֶרְחֹתֶיךָ:
^ה בַּחֲקִיתֶךָ אֲשַׁתְּעֶשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח דְּבָרְךָ: ^ו גָּמַל
עַל־עֲבֹדְךָ אֲחִיָּה וְאֲשַׁמְרָה דְּבָרְךָ: ^ז גִּלְעָדִי וְאֶבִּיטָה
נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ: ^ח גֵּר אֲנִי בְּאֶרֶץ אֲלִת־סֶתֶר מִמֶּנִּי
מִצּוֹתֶיךָ: ^ט גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ כָּכֹל־
עַתָּה: ^י גִּעַרְתָּ וְזִדְּים אֲרוּרִים הִשְׁנִים מִמִּצּוֹתֶיךָ: ^{יא} גַּל
מַעְלֵי חֶרֶף וְכוּ כִּי עֲדוּתֶךָ נִצְרַתִּי: ^{יב} גַּם יֵשְׁבוּ שְׂרִים

^א אֲשֶׁרִי תִמְיִדֶרֶךְ הֶהָלָכִים בְּתוֹרַת יְהוָה:
^ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדוּתִי בְּכָל־לֵב יְדִישׁוּהוּ: ^ג אֶף
לֹא־פָעַלְו עוֹלָה בְּדַרְכֵי הַלֵּב: ^ד אַתָּה צִוִּיתָה פִּקּוּדֶיךָ
לִשְׁמֹר מֵאֹד: ^ה אֲחֲלִי וְכֵנֹו דְרָכֶי לִשְׁמֹר חֲקִיד: ^ו אֲזוּ
לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהִבִּטִּי אֶל־פְּלִמְצוֹתֶיךָ: ^ז אֹדֶךְ בִּישׁוֹר
לֵכֵב בְּלִמּוֹדֵי מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ: ^ח אֶת־חֲקִיד אֲשַׁמֵּר
אֶל־תַּעֲזֹבֵנִי עַד־מֵאֹד: ^ט בְּמָה יוֹפֶה־נֶּעַר אֶת־אֲרָחוֹ
לִשְׁמֹר בְּדַרְכֶּךָ: ^י בְּכָל־לֵבִי דִרְשָׁתֶיךָ אֶל־תִּשְׁנֶנִּי
מִמִּצּוֹתֶיךָ: ^{יא} בְּלִבִּי צִפְנִיתִי אִמְרָתֶךָ לִמְעַן לֹא אֲחִטֵּא־

המשך מזמור קיט בעמוד פד

תחילת זמן קידוש לבנה: יום שלישי בערב, ו' תמוז

אגרות קודש

ב"ה, ח' תמוז, תשכ"ב

ברוקלין.

הרה"ג ווי"ח אי"ח נר"נ מלאכתו מלאכת שמים מו"ה מאיר צבי שי' הכהן

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפ"נ שנקרא בעת רצון על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה

נבג"מ זי"ע.

וכיון שהשגחה העליונה זיכתו והצליחתו ללמד תורה לבני ישראל, ז. א. טופח ע"מ להטפית, בודאי עוסק גם בפנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, שהרי זוהי הדרך המביאה לאהבת ה' וליראת ה' כמבואר בהלכות יסודי התורה לרבנו הרמב"ם ריש פרק ב', ומבואר בכ"מ, ועוד והוא העיקר שרואים במוחש כן, שהרי אי אפשר לבוא לאהבה וליראה כ"א ע"י התבוננות מתאימה, וק"ל, ועיין ג"כ הקדמה לספר חובת הלבבות.

בודאי יודע מפרשת חג הגאולה י"ב וי"ג תמוז גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל.

בכבוד ובברכה לבשו"ט.

מפתח כללי

מסכת ערכין עם ביאורים	סדר הנחת תפילין
מדף כא עד דף כז	מזמורי תהלים קיח, קיט
קפו	מאמר ד"ה שאו ידיכם קודש וברכו את הוי"
	שבת פרשת בלק, י"ז תמוז (נדחה), ה'תשכ"ה
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	שיחת יום פ' בלק, י"ב תמוז ה'תשכ"ה
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים	שיחת ש"פ בלק, י"ז תמוז (נדחה) ה'תשכ"ה
אדמו"ר הזקן	משיחת ש"פ חוקת, יו"ד תמוז ה'תשנ"א
ריט	לקוטי-שיחות פרשת בלק כרך יח
	ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל
רכ	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בלק
	שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בלק
לד	שיעורי תהלים לשבוע פרשת בלק
רכב	שיעורים בספר התניא (מוגה)
כה	לשבוע פרשת בלק
אדמו"ר האמצעי	לוח "היום יום" לשבוע פרשת בלק
רלא	הלכה יומית לעיון ברמב"ם
כו	
מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	שיעורי רמב"ם
אדמו"ר ה"צמח צדק"	טו – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בלק
כז	טז – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בלק
תורת שמואל תרל"ב	יז – ספר המצוות לשבוע פרשת בלק
אדמו"ר מוהר"ש	יח
כח	נביאים וכתובים
קונטרס עץ החיים	ירמיה פרק יז, קהלת פרק ה
אדמו"ר מוהרש"ב	יט
כט	משניות – מסכת עדויות
ספר המאמרים – קונטרסים	ביאור קהתי
אדמו"ר מוהרי"צ	כ
ל	עין יעקב מסכת מגילה
ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק	
אדמו"ר מוהרי"צ	
לא	
אגרות קודש	
אדמו"ר מוהרי"צ	
לז	
חומש לקריאה בציבור	
לח	
קריאה התורה למנחת שבת-קודש	
לד	
ביאורים לפרקי אבות פרק ה	
לה	
לוח זמנים לשבוע פרשת בלק	
לו	
סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	
רמו	
דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי	

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתהלים:

1 **שְׁאוּ¹ יְדִיכֶם קֹדֶשׁ וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם².** וּמִבָּאָר קְבוּדָּהּ קְדוּשַׁת
2 **מוֹרֵי-יָחֳמִי אֲדָמוֹר³.** הַרְבִּי הַרְבִּי⁴ בְּדַבּוּר־הַמִּתְחִיל בְּמֵאמֶר חֲסִידוֹת
3 שְׁלוֹ הַפּוֹתָח בְּפֶסוּק הַזֶּה (שְׁאֲמָרוּ) בְּיוֹם הַשְּׁבִת־קֹדֶשׁ שְׁלֹאֲחֵרִי י"ב-
4 **י"ג תַּמּוּז תַּרְפ"ז,** יְמֵי גְאוּלְתוֹ
5 מִהֶמָּאָסֵר בְּאוֹתָהּ שָׁנָה, כְּיוֹם הַשְּׁבִת
6 אַחֵר הַצְהָרִים, לַפְּנוֹת עֶרֶב בְּזִמְנָן
7 שְׁעָלֵיו נִאֲמַר בּוֹהֵר שְׁהוּא רַעְיוֹא
8 דְּרַעְיוֹן רִצּוֹן הַרְצוֹנוֹת, כְּמִבּוֹאָר
9 בְּקַבְלָהּ וְחֲסִידוֹת שֶׁלֹּכַל בַּחֲנִינָה בִּסְדֹר
10 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁל הָאוֹר הָאֱלוֹקִי
11 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה קִדְמָה, הוּא הַרְצוֹן
12 לְהַתְּנוּת בַּחֲנִינָה זוֹ, וּבְרֵאשִׁית כָּל
13 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת יֵשׁ כֶּתֶר כָּלְלִי, שְׁהוּא
14 הַרְצוֹן לְכָל הַרְצוֹנוֹת, וּבִדְרֹךְ כָּל
15 הַכּוֹנֵנָה לְבַחֲנִינָה 'אֲדָם קִדְמוֹן' שֶׁל
16 הַבַּחֲנִינוֹת כְּלוּלוֹת בּוֹ בְּהִשּׁוּאָה אַחַת,
17 וּבִשְׁבִּת בַּעַת הַמִּנְחָה יֵשׁ הַתְּגִלּוֹת
18 וְהָאֵרָה מִבַּחֲנִינָה נִעְלִית זוֹ³, דְּרַעְיוֹן
19 לְהַבִּינָן, הֲלֹא כָּל הַבְּרָכוֹת וְכָל
20 הַהִמְשָׁכוֹת וְהַגִּילּוּיִים הֵינּוּ כָּל
21 הָהָאֲרוֹת וְהַשְּׁפָעוֹת מֵהַקְּבָלָה לְעוֹלָמוֹת
22 וּלְנִבְרָאִים הֵם מִשֵּׁם הַיּוֹם מִלְּשׁוֹן
23 מִהוּוֹה וְהוּא הַשֵּׁם שֶׁל הַחֲסֵד
24 וְהַשְּׁפָעָה, אִם כֵּן, מִהוּ עֲנִין
25 **"וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם"**, שְׁצָרִיכִים
26 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, נִבְרָאִים בְּעוֹלָם הַזֶּה
27 לְבָרֵךְ אֶת שֵׁם הַיּוֹם וּכְבִּיכּוֹל
28 לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ, וְהִי הוּא מְקוֹר כָּל
29 הַשְּׁפָעָה?
30 **אֵף הָעֲנִין הוּא, דְּעַל-יְדֵי**
31 **הָעֲבוּדָה** הַרוּחָנִית שֶׁל הָאָדָם
32 **לְהִיטֹת "שְׁאוּ יְדִיכֶם"** לְהַתְּרוֹמֵם
33 וּלְהַתְּעַלּוֹת עַד לְמַצֵּב שְׁבוּ יְדֵי הָיִינוּ
34 **(בְּמִדְרָגָת) קֹדֶשׁ,** דְּ"קֹדֶשׁ
35 **הִיא מְלָה בְּגִמְרִיָּה"**⁴, נִאֲמַר
36 בּוֹהֵר שְׁ"קוֹדֶשׁ" הוּא דְּבִרַּב בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ,
37 וּמִבּוֹאָר בְּחֲסִידוֹת שְׁ"קוֹדֶשׁ" פִּירוּשׁוֹ דְּבִרַּב שְׁנִמְשָׁכָה עָלָיו קְדוּשָׁה, אֵךְ אֵין הוּא
38 עֲצֻמִּית הַקְּדוּשָׁה מִמֶּשׁ. וְ"קוֹדֶשׁ" הוּא שֵׁם עֲצֻמִּי, הֵינּוּ דְּבִרַּב שְׁהוּא עֲצֻמוֹ
39 הַקְּדוּשָׁה, וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם מִתְּעַלָּה וּמִתְּרוֹמֵם לְבַחֲנִינָה "קוֹדֶשׁ", שֶׁלְּמַעְלָה
40 מִ"קוֹדֶשׁ", הִנֵּה עַל-יְדֵי-זֶה **"וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם"**, הָאָדָם מוֹסִיף בְּרָכָה
41 וְהַשְּׁפָעָה בְּהוּי, הֵינּוּ לְהִמְשִׁיךְ תּוֹסֶפֶת הָאוֹר וְהַגִּילּוּי בְּ"הַיּוֹם"
42 **דְּלִתְמָא** שֵׁם הַיּוֹם הַתַּחְתּוֹן, בְּדִרְגָּתוֹ הַתַּחְתּוֹנָה, וְאֵז יְבָרְכֶךָ זֹכֶה הָאָדָם

בס"ד. שבת פרשת בלק, י"ז

תמוז (נרחה), ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 **שְׁאוּ¹ יְדִיכֶם קֹדֶשׁ וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם².** וּמִבָּאָר
2 **קְבוּדָּהּ קְדוּשַׁת** מוֹרֵי-יָחֳמִי אֲדָמוֹר³
3 **בְּדַבּוּר־הַמִּתְחִיל** הַזֶּה (שְׁאֲמָרוּ) בְּיוֹם הַשְּׁבִת־קֹדֶשׁ
4 **שְׁלֹאֲחֵרִי י"ב-י"ג תַּמּוּז תַּרְפ"ז,** בְּזִמְנָן רַעְיוֹא
5 **דְּרַעְיוֹן**³, דְּרַעְיוֹן לְהַבִּינָן, הֲלֹא כָּל הַבְּרָכוֹת וְכָל
6 הַהִמְשָׁכוֹת וְהַגִּילּוּיִים הֵם מִשֵּׁם הַיּוֹם, אִם כֵּן,
7 מִהוּ עֲנִין **"וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם"**, שְׁצָרִיכִים לְבָרֵךְ אֶת
8 שֵׁם הַיּוֹם. אֵף הָעֲנִין הוּא, דְּעַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה
9 לְהִיטֹת **"שְׁאוּ יְדִיכֶם"** (בְּמִדְרָגָת) קֹדֶשׁ, דְּ"קֹדֶשׁ
10 **הִיא מְלָה בְּגִמְרִיָּה"**⁴, הִנֵּה עַל-יְדֵי-זֶה **"וּבְרָכוּ אֶת**
11 **ה' הַיּוֹם"**, לְהִמְשִׁיךְ תּוֹסֶפֶת הָאוֹר וְהַגִּילּוּי בְּ"הַיּוֹם"
12 **דְּלִתְמָא**, וְאֵז יְבָרְכֶךָ **"ה' הַיּוֹם"** דְּלִעְלָא.
13 **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף,** שְׁאֵף שְׁבִמְאָמֵר זֶה נִתְבָּאָר שְׁעֲנִין
14 **"וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם"** (הַמְשָׁכָה תּוֹסֶפֶת אוֹר
15 **בְּשֵׁם הַיּוֹם**) הוּא בְּשֵׁם הַיּוֹם דְּלִתְמָא, וְאֵז נִתְבָּאָר
16 הַבְּרָכָה מִשֵּׁם הַיּוֹם דְּלִעְלָא (שְׁעֲנִינָה שְׁכָל בְּרָכָה
17 וְגִילּוּי הוּא מִשֵּׁם הַיּוֹם), הִנֵּה בְּמִקּוֹם אַחֵר⁵ מִבָּאָר
18 **עֲנִין "וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם"** גַּם בְּנוֹגֵעַ לְשֵׁם הַיּוֹם
19 **דְּלִעְלָא**, וּמִזֶּה מוֹכֵן, שְׁעַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּ"שְׁאוּ
20 **יְדִיכֶם קֹדֶשׁ"** מַגִּיעִים לְמַעְלָה גַּם מִשֵּׁם הַיּוֹם
21 **דְּלִעְלָא**.

22 **וּמִמְשִׁיךְ בְּמִאָמֵר,** שְׁהַבְּרָכָה הִיא **"מִצִּיּוֹן"**,
23 **שְׁהִיא נְקוּדַת הַנְּשָׁמָה, בַּחֲנִינָה**

45 לְקַבֵּל בְּרָכָה וְהַשְּׁפָעָה מִהִדְרָגָה הַעֲלִינָה שֶׁל שֵׁם הַיּוֹם, **"הַיּוֹם"** דְּלִעְלָא
46 הַעֲלִינָן (בִּיאוֹר הַמוֹשָׁג בְּקִצְרָה: עַל הַכְּתוּב (לְעִנִּין י"ג מִידוֹת הַרְחֻמִּים)
47 **"וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנֵי וַיִּקְרָא ה', ה' "** מִבּוֹאָר בְּקַבְלָהּ וְחֲסִידוֹת שֶׁכּוֹנֵנָה לְשֵׁתִי
48 בַּחֲנִינָה בְּשֵׁם הַיּוֹם – **"הַיּוֹם"** דְּלִתְמָא (שְׁלִמְטָה) שְׁנִקְרָא הַיּוֹם עַל שֵׁם שְׁמַהוּוֹה
49 אֵת הַעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים שֶׁל 'סִדֵּר
50 הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת, וְ"הַיּוֹם" דְּלִעְלָא
51 (שְׁלִמְעֵלָה) שֶׁגַּם הוּא נִקְרָא הַיּוֹם מִלְּשׁוֹן
52 מַהוּוֹה, וְעַם זֹאת הוּא גִילּוּי אוֹר אֱלוֹקִי
53 מִלְּמַעְלָה מִסִּדֵּר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת, וְהוּא
54 פִּירוּשׁ הַפֶּסוּק **"וַיִּקְרָא ה' הַיּוֹם"** –
55 **"קִרְיָאָה"** וְהַמְשָׁכָה מִהוּי שְׁלִמְעֵלָה
56 מִהַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת לְהַתְּגַלּוֹת בְּהוּי
57 שְׁבַכְבַּחֲנִינָה הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת).
58 **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף,** שְׁאֵף שְׁבִמְאָמֵר
59 זֶה דִּיבּוּר הַמִּתְחִיל **"שְׁאוּ יְדִיכֶם קוֹדֶשׁ"**
60 שֶׁל שְׁנַת תַּרְפ"ז, נִתְבָּאָר שְׁעֲנִין
61 **"וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם"** (הַמְשָׁכָה
62 **תּוֹסֶפֶת אוֹר בְּשֵׁם הַיּוֹם**, וְיִתֵּר
63 מִמֶּה שִׁישׁ בּוֹ מִצֵּד עֲצֻמוֹ) הוּא
64 **בְּשֵׁם הַיּוֹם דְּלִתְמָא**, וְאֵז אַחֵר
65 שְׁהָאָדָם בְּעַבְדוּתוֹ פֶּעַל תּוֹסֶפֶת אוֹר
66 בְּשֵׁם הַיּוֹם דְּלִתְמָא, נִתְבָּאָר הַבְּרָכָה
67 **מִשֵּׁם הַיּוֹם דְּלִעְלָא** (שְׁעֲנִינָה
68 **שְׁכָל בְּרָכָה וְגִילּוּי** כָּל הַשְּׁפָעָה
69 וְהָאֵרָה הוּא מִשֵּׁם הַיּוֹם וְלִכֵּן גַּם
70 כַּאֲשֶׁר הָאָדָם בְּעַבְדוּתוֹ הוּא הַפּוֹעֵל אֵת
71 תּוֹסֶפֶת הָאוֹר בְּשֵׁם הַיּוֹם (דְּלִתְמָא),
72 הַמְשָׁכָה הַבְּרָכָה הִיא מִשֵּׁם הַיּוֹם
73 (דְּלִעְלָא), הִנֵּה בְּמִקּוֹם אַחֵר⁵
74 **מִבָּאָר עֲנִין "וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם"**
75 **גַּם בְּנוֹגֵעַ לְשֵׁם הַיּוֹם**
76 **דְּלִעְלָא**, וְשֵׁם מִבּוֹאָר שְׁעַבְדוּת
77 הָאָדָם פּוֹעֵלֵת וּמִמְשִׁיכָה תּוֹסֶפֶת אוֹר
78 וְגִילּוּי אֲפִילוֹ בְּשֵׁם הַיּוֹם דְּלִעְלָא וּמִזֶּה
79 **מוֹכֵן, שְׁעַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה**
80 **דְּ"שְׁאוּ יְדִיכֶם קֹדֶשׁ"** מַגִּיעִים
81 בְּסוּפּוֹ שֶׁל דְּבִרַּב לְהַתְּרוֹמֵם וְהַתְּעַלּוֹת
82 לְמַעְלָה גַּם מִשֵּׁם הַיּוֹם
83 **דְּלִעְלָא** וְעַד שִׁישׁ לְאֲדָם כּוֹחַ לְהוֹסִיף אוֹר אֲפִילוֹ בְּשֵׁם הַיּוֹם דְּלִעְלָא.
84 **וּמִמְשִׁיךְ בְּמִאָמֵר, שְׁהַבְּרָכָה** וְתּוֹסֶפֶת הָאוֹר שְׁהָאָדָם מִמְשִׁיךְ בְּשֵׁם הַיּוֹם
85 (עַל יְדֵי הָעֲבוּדָה שֶׁל **"שְׁאוּ יְדִיכֶם קוֹדֶשׁ"**) הִיא **"מִצִּיּוֹן"**, שְׁהִיא נְקוּדַת
86 הַנְּשָׁמָה, בַּחֲנִינָה **"יְחִידָה"**, כִּידוּעַ שְׁלִישְׁמָה יֵשׁ חֲמִשָּׁה שְׁמוֹת (נִפְשׁ-
87 רֹחַ נִשְׁמָה יְחִידָה יְחִידָה) וְהַשֵּׁם **"יְחִידָה"** מִתִּיחַס לְנִקּוּדָה הַכִּי פְּנִימִית וְהַכִּי
88 עֲמוּקָה שֶׁל עֵצֶם הַנִּשְׁמָה, וּמִבַּחֲנִינָה זֶה הִיא הַפּוֹעֵלָה שֶׁל **"וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם"**.

(1) המאמר הוא המשך למאמר שלפניו ד"ה מי מנה די"ב תמוז. (2) תהלים קלד, ב. (3) נדפס בקונטרס יד - בסה"מ קונטרסים ח"א קפת, א ואלילך. ולאח"ז בסה"מ תרפ"ז ע' ריו ואלילך. (4) זח"ג צד, ב. (5) ספר השיחות תרפ"ז ע' 174. הועתק ב"היום

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

וגם המשכה זו היא על ידי מדת חסדו וטובו ושאר מדותיו הקדושות... מדת
מלכותו יתברך... ונכללת ונרמזת באות ה"א אחרונה של שם הוי"ו. ובקיצור,
יו"ד - חכמה, ה' - בינה, ו' - מידות, ה' - מלכות, וְעַל כֵּן כִּיּוּן שְׁעִינֵנו
של שם הוי"ו הוא עשר הספירות, צִרְיָה לְיוֹמָר, שְׁהִמְשַׁכְתָּ תּוֹסֶפֶת
אוֹר בְּשֵׁם הַיּוֹי' הִיא מִבְּחִינָה
שְׁלֹמֶעֱלָה גַם מֵאוֹת יו"ד
דְּשֵׁם הַיּוֹי' ('חֲכָמָה', בחינת
הנשמה הנקראת 'חיה'), דְּהִינּוּ
בְּחִינַת הַפֶּתֶר שְׁלֹמֶעֱלָה מֵעֶשֶׂר
הספירות שהתחלתם וראשיתם היא
החכמה (כשם שכתר גשמי הוא מעל
הראש), וּבְנִפְשָׁה הָאֵדָם הוּא עֲנִין
בְּחִינַת ה'יְחִידָה' הנקודה
העצמית של עצם הנפש המקבילה
לעניין הכתר למעלה שלמעלה מעשר
הכוחות הפרטיים המקבילים לעשר
הספירות העליונות.
וְלִהְיֶיר שְׂאָף שְׂבֹאוֹת יו"ד
יֵשׁ גַּם קוֹצוֹ שֶׁל יו"ד, שְׂרֹמֶז
לְבְּחִינַת רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן,⁹ 'פֶּתֶר'
שְׁלֹמֶעֱלָה מֵה'חֲכָמָה', כמבואר
ב'אגרת התשובה' שם, 'והקוץ שעל
היו"ד רומז לבחינת רצון העליון ברוך'
הוא שלמעלה מעלה ממדרגת בחינת
חכמה עילאה כנודע,¹⁰ וְנִמְצָא שְׁגָם
בְּחִינַת ה'פֶּתֶר' וּבְחִינַת
ה'יְחִידָה' שלמעלה מהחכמה שהיא
ראשית עשר הספירות נְכַלְלוֹת
בְּשֵׁם הַיּוֹי', ואם כן לכאורה גם בחינת ה'כתר' והרצון העליון היא חלק
משם הוי"ו עצמו, ואיך הדבר מתאים למבואר לעיל שממדרגה זו באה תוספת
אור בשם הוי"ו, והביאור הוא שאכן יש בשם הוי"ו גם מבחינת הכתר והרצון
אבל מִכָּל-מָקוֹם עֲנִין זֶה הוּא רַק בְּרָמֶז, ואינו עניינו הברור
והמפורש של שם הוי"ו וּבְהִלְשׁוֹן פִּתְגָמָא⁹: "וְהָקוֹץ שֶׁעַל הַיּוֹי"ד
רִמָּז * רק רומז אבל אינו עניינו ממש לְבְּחִינַת רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן

וְיֵשׁ לְבָאֵר מַה שְׂכָתוֹב כָּאֵן שְׁעַל-יְדֵי "שְׂאוּ יְדֵיכֶם קִדְשׁ"
מְגִיעִים לְבְּחִינַת ה'יְחִידָה' נקודת הנשמה הנקראת 'ציון', אָף
שְׂבֹרֹב הַמְקוֹמוֹת מִבָּאֵר שֶׁ"קִדְשׁ מְלָה בְּגִרְמִיָּה" דרגת
קודש" כפי שהיא עניין בפני עצמו הוּא בְּחִינַת הַחֲכָמָה⁶, שהיא חלק
מבחינת המוחין, עשר הכוחות, ולמטה
מה'יְחִידָה' שלמעלה מהכוחות
הפרטיים, והביאור בכך הוא שבעצם
אין זו סתירה וכאן העבודה של 'שאו
ידיכם קדש' קשורה בעניין היחידה כִּי
כָּאֵן נִתְבָּאֵר שְׁכֻחַצָּה מ'שאו
ידיכם קודש' נפעל עֲנִין "וּבְרַכּוּ
אֶת הַיּוֹי'", הַמְשַׁכְתָּ תּוֹסֶפֶת
אוֹר בְּשֵׁם הַיּוֹי', שְׁזָהוּ עַל-יְדֵי גְלוֹי שְׁלֹמֶעֱלָה מִשֵּׁם
גְלוֹי שְׁלֹמֶעֱלָה מִשֵּׁם הַיּוֹי'
שהרי מובן שכדי להוסיף אור בשם
הוי"ו יש צורך להמשיך התגלות
מבחינה שלמעלה משם הוי"ו עצמו,
וְהִירִי יְדוּעַ שְׂד' אוֹתִיּוֹת שֵׁם
הַיּוֹי' הֵן כְּנִגְדַּ עֶשֶׂר סְפִירוֹת⁷,
וְגַם ד' הָאוֹתִיּוֹת בְּמִלּוּאָם
יו"ד ה"א וי"ו ה"א הֵן עֶשֶׂר
אוֹתִיּוֹת⁸, אוֹת יו"ד הִיא
בְּחִינַת הַחֲכָמָה וְכו', כמבואר
בְּבִבְלָה וּחְסִידוֹת, וּבְלִשׁוֹן רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן
ב'אגרת התשובה' שבספר התניא:
"וכל ה' ספירות נכללות ונרמזות בשם
הוי"ו ב"ה. כי היו"ד שהיא בח' נקודה
לבד מרמזת לחכמתו יתברך שהיא
בבחינת העלם והסתר קודם שבאה
וההבנה... ואחר שבאה לבחינת התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה... נכללת
ונרמזת באות ה"א שיש לה בחינת התפשטות לרוחב המורה ומרמז על
הרחבת הביאור וההבנה וגם לאורך המורה על בחינת ההמשכה וההשפעה
מלמעלה למטה... כשנמשכת המשכה והשפעה זו יותר למטה... נכללת
ונרמזת המשכה זו באותיות ו"ה. כי היו"ו מורה על ההמשכה מלמעלה למטה.

(*) ואף שלשון זה נאמר גם בנוגע לשאר הספירות - הרי בנוגע ל"כל העשר ספירות" מקדים שם שהם לא רק בְּרָמֶז, כִּי־אֵם "נְכַלְלוֹת וְנִרְמְזוֹת".³ וְרָאָה 'לְקוּטִי תוֹרָה' יֵישׁ פֶּרֶשֶׁת רָאָה גַם-כֵּן עַל-דֶּרֶךְ-זֶה: "בְּחִינָה זוֹ הִיא בְּחִינַת", וּמִסְיִים (בספ"ב) "בְּחִינּוֹת אֵלּוּ הִנְרָמְזִים בְּשֵׁם". וְעִיֵּין גַם-כֵּן 'לְקוּטִי תוֹרָה' מִטּוֹת (פו, ב) רָאָה (ג) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

(א) ואין לומר שהקדמה זו היא גם בנוגע לבחינת רצון העליון - כִּי בְּפִירוֹשׁ כּוֹתֵב: "עֶשֶׂר סְפִירָן כּוֹי חֲכִים כּוֹי", וּבְסוּפּוֹ לֹא הִזְכִּיר רִצּוֹן, אֲפִילוֹ לֹא בְּחֻצָּא עֵיגוּל.

(ב) וכן בְּהִמְשֵׁךְ הָעֲנִין: "נְכַלְלוֹת וְנִרְמְזוֹת בְּאוֹת ה"א... נְכַלְלוֹת וְנִרְמְזוֹת.. בְּאוֹתִיּוֹת ו"ה", וְרַק בְּנוֹגֵעַ לַיּוֹי"ד, שְׂבָא בְּסִמְכּוֹת וְתִיכָף לְכַתְּבוֹ "וְכָל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת נְכַלְלוֹת", כּוֹתֵב "מְרִמָּה" לְבַד¹⁰.

יום" ו' מנחם-אב. 6) ראה - לדוגמא - לקו"ת מסעי צג, א. 7) זח"ג יז, א (ברע"מ). 8) פרדס שער ד (שער עצמות וכלים) פ"ו. 9) אגה"ת פ"ד. 10) הערת המו"ל: להעיר גם מלקו"ש חל"ט ע' 143.

ביאור בדרך אפשר

1 **בְּרוּךְ הוּא־** (וְלֹא עוֹד לֹא זֶה בְּלִבְךָ שְׁנֹאמֵר שְׁהוּא רַק רִמּוֹ **אֶלֶּא שֶׁבֹא**
2 **בְּחֻצָּי עֲגוּל** מִלִּים אֵלֶּה אֲדוּת הָרִצוֹן, שְׁלֹמֶעֱלָה מִחֻכְמָתָהּ, הִנֵּמֻז בִּקְרִין
3 שְׁעַל הַיִּי־ד נִכְתָּבוּ בִּאֲגֻרַת הַתְּשׁוּבָה׳ שֶׁבִּסְפָר הַתְּנִיָּא בִּסְגוּרִיִּים), וְהִטַּעַם לִכְךָ
4 שְׁאִינוֹ עֲנִיין עֵיקָרִי וְדָבָר בְּרוּר בִּשֶׁם הוּי־ אֵלֶּא רַק נִרְמָז הוּא **כִּי קוֹצֵוֹ שֶׁל**
5 **יִי־ד אִינוֹ אוֹת בְּפָנָי עֲצֻמוֹ,**
6 **אֶלֶּא הוּא בְּכָלֵל הָאוֹת יִי־ד** 1
7 וְחֻלֵּק בְּלִתִּי נִפְרָד מִמֶּנָּה, **וְהִינֵנּוּ** 2
8 **שֶׁבְּגִלּוֹי הִנֵּה הַיִּי־ד הוּא** 3
9 **בְּחִינַת ה'חֻכְמָה' כִּמְבוּאָר לַעֲלֹל.** 4
10 **וְאִלּוּ קוֹצֵוֹ שֶׁל יִי־ד, בְּחִינַת** 5
11 **ה'פִּתְרִי', נִכְלָל בִּיִי־ד בְּרִמּוֹ** 6
12 **וּבְהֻעָלָם בְּלִבְדִּי. וְזֶהוּ הַחֲדוּשׁ** 7
13 **בְּעִנְיָן "שֶׁאוֹ יִדְיָכֶם קִדְשׁ** 8
14 **וּבִרְכוּ אֶת הַיִּי־ד",** וְאִכּוֹן מְדוּבָר עַל
15 תּוֹסֶפֶת לִגְבִּי עֲנִינֵיו הָעֵיקָרִי וְהַגִּלּוֹי שֶׁל
16 שֵׁם הוּי־ **שֶׁנִּמְשָׁךְ תּוֹסֶפֶת אוֹר** 9
17 **בְּשֵׁם הַיִּי־ מִבְּחִינַת ה'פִּתְרִי'** 10
18 **וְה'יַחֲדִידָה' כִּפִּי שֶׁהֵן בְּפָנָי** 11
19 **עֲצֻמָּן, בְּכִבְחִינַת גִּילּוֹי** וְדָבָר זֶה
20 לֹא קִיָּם בִּשֶׁם הוּי־ עֲצֻמוֹ שֶׁבוֹ הָרִצוֹן
21 וְהַכְתָּר הֵם רַק בְּהֻעָלָם וְכוּמֹו.
22 **(ב) וַיֵּשׁ לְקִשְׁרֵי זֶה עִם מָה** 12
23 **שֶׁנִּתְבָּאָר לַעֲלִיל (בְּמִאָמֵר יוֹכּוּר־** 13
24 **הַמִּתְחִיל "מִי מִנֵּה עֵפֶר יַעֲקֹב וּמִסְפֵּר** 14
25 **אֶת רוּבֵעַ יִשְׂרָאֵל" פִּסּוּק בְּפִרְשַׁת בֶּלֶק** 15
26 **דִּי־ב תַּמְזוּז** 11 **שְׁנֹאמֵר בְּהַתּוֹעֻדוֹת** 16
27 **חַג הַגְּאוּלָּה יִי־ב תַּמּוּז שְׁנָה זֹאת, תִּשְׁכַּח"** 17
28 **בְּעִנְיָן מָה שֶׁכְּתוּב ב'אַרְרָא' 12** 18
29 **(מִיִּלּוּלִית: אִסְפִּי, וְהַכּוּנוֹת לְדַבְרִים** 19
30 **שֶׁאִמֵּר רַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר יוֹחָאִי בְּאִסְיַת** 20
31 **הַחֲבֵרִיא, וְהוּא חֻלֵּק מִסְפֵּר הַזֹּהָר)** 21
32 **שֶׁיֵּשׁ לַמַּעֲלָה בְּאֻלּוּקוֹת שְׁמִי** 22
33 **בְּחִינּוֹת 'עֲדוֹן', עֲדוֹן תַּתְּאָה** 23
34 **תַּחְתּוֹן וְעֲדוֹן עֲלָאָה עֲלִינוֹן, שְׁמִיָּהּ** 24
35 **מִשְׁתִּי הַבְּחִינּוֹת בִּיעֲדוֹן נִמְשָׁכוֹת** 25
36 **שְׁמִי בְּחִינּוֹת גִּנְעֵדוֹן, גִּנְעֵדוֹן** 26
37 **הַתַּתְּחוֹן הַנִּמְשָׁךְ מ'עֲדוֹן תַּתְּאָה'** 27
38 **וְגִנְעֵדוֹן הָעֲלִינוֹן הַנִּמְשָׁךְ מ'עֲדוֹן עֲלִילָה' (וְאַף שֶׁבְּפִרְטִיּוֹת יֵשׁ** 28
39 **בְּגִנְעֵדוֹן לֹא רַק שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת, עֲלִינוֹן וְתַתְּחוֹן, אֵלֶּא רַבְרֵי מִדְּרָגוֹת וְעַד** 29
40 **לְרִיבּוֹ בְּלִי גְּבוּל, כִּפְדּוּעֵי 13 הַמְּבוּאָר בְּחִסְדוֹת בְּעִנְיָן "וּקְדוּשִׁים** 30
41 **בְּכָל יוֹם יְהִלְלוּן סֻלָּה" 14** (כִּמְבוּאָר בִּילְקוּטֵי תוֹרָה לְרַבְנוֹ הַזֶּקֶן:
42 "הַנִּשְׁמוֹת נִקְרְאוּ קְדוּשִׁים וְכוּמֹו שְׁאוּמֵרִים בְּשִׁמְנֵה־עֶשְׂרֵה וּקְדוּשִׁים בְּכָל יוֹם

11) ד"ה מי מנה פ"ד (תורת מנחם - התוועדיות חמ"ד ע' 60 ואילך). 12) אדרא זוטא בזח"ג רצ, א. אדרא רבא שם קכת, ב. 13) ראה לקו"ת בהר מא, ב. ובכ"מ. 14) תפילת העמידה. 15) ראה ברכות יז, א. 16) ראה זח"ג קעח, ב. תו"א לך לך יא, סע"ב.

ביאור בדרך אפשר

- 1 נִקְרָאת הַחֲכָמָה בְּשֵׁם 'עֶדֶן', שְׁפִירוּשׁוֹ תַעֲנוּג, אָבֵל גְּלוֹי
2 וְהִתְרַחֲבוּת הַתַּעֲנוּג כִּי שְׁהוּא מִתְרַחֵב וּמִסְתַּעֵף לִפְרִטִים וְיִכָּר וְנִרְשָׁה
3 בְּגִלּוֹי הוּא בְּבִינָה דִּוְקָא שְׁבָה הָרַעִיּוֹן הַשְׁכֵּלִי כְּכֹר מִסְתַּעֵף לִפְרִטִים
4 וּמִתְפַּשֵּׁט לְאוּרֶךְ וּלְרוּחָב, גֵּן-עֶדֶן).
- 5 וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, יֵשׁ בְּזֶה
6 בַּהֲתַגְלוּת בַּחֲנִית 'עֶדֶן' בִּגֵּן עֶדֶן
7 שְׁלֹשׁ מִדְּרָגוֹת. דְּרָגָה אַחַת הִיא
8 'גֵּן', בַּחֲנִית 'בִּינָה' שְׁבָה יֵשׁ
9 הַבְּנָה וְהַשְׁגָּה וְכֹה הַעֲנוּג מִתְגַּלֵּה. וְהִיא
10 בַּחֲנִית 'עֶדֶן' חֲכָמָה ('חֲכָמָה'
11 סְתִימָא' וּלְמִטָּה מִזֶּה 'חֲכָמָה עֵילָא')
12 כְּפִי שְׁנִמְשָׁף בְּגֵן, הַמְשַׁכֵּת
13 הַחֲכָמָה בְּבִינָה (פְּמִבְאָר
14 עֵינִין זֶה שֶׁל הַמְשַׁכֵּת הַחֲכָמָה
15 בְּלִקְוֹטֵי תוֹרָה פְּרִשְׁתָּהּ רָאָה
16 בְּעֵינֵי נִקְוָה בְּהִיכְלָא
17 הַחֲכָמָה הִיא, כְּאֹמֶר, נִקְוָה בְּלִבָּה
18 וְהַבִּינָה שֶׁמִּתְרַחֲבֶת וּמִסְתַּעֲפֶת לִפְרִטִים
19 נִמְשָׁלָה לְהִיכָל רַחֵב, וְעַל כֵּךְ מִבּוֹאֵר
20 שֶׁגַם לְאַחֵר הִירִידָה וְהַסְתַּעֲפוֹת
21 וְהַהֲתַרְחֲבוּת שֶׁל הַשְׁכֵּל בְּבִינָה, עֵדִין
22 יֵשׁ צוֹרֵךְ בַּהֲאָרָה שֶׁל הַחֲכָמָה, וְהֵינּוּ,
23 שְׁנִינִית הַחֲכָמָה' שְׁהִיא אִמָּנָה
24 כְּנִקְוָה בְּלִבָּה וְאֵין בָּהּ הַבְּנָה וְהַשְׁגָּה
25 לְאוּרֶךְ וּלְרוּחָב, אֶךְ מְכַלֵּמֶקוֹס עֵדִין
26 יֵשׁ לָהּ חֲשִׁיבוֹת רַבָּה כִּי נִקְוֶת הַחֲכָמָה
27 שְׁבָה נִמְצָא הַשּׁוֹרֵשׁ הָרָשׁוֹנִי שֶׁל
28 הָרַעִיּוֹן הַשְׁכֵּלִי שׁוֹמֵרֶת אֶת
29 הַהֲשָׁגָה דְּבִינָה' שְׁלֹא תִלָּךְ
30 בְּדֶרֶךְ עֲקֻלָּתוֹן כִּי¹⁹ וְרִיבּוֹ
31 הַפְּרִטִים לֹא יִגְרְמוּ לָהּ לִסְטוֹת מִנִּקְוֶת
32 הָאִמָּת כִּי שְׁהִיא מֵאִירָה בַּחֲכָמָה).
- 33 וְהַדְּרָגָה הַשְּׁנִיָּה בַּחֲנִית 'עֶדֶן'
34 מִצַּד עֲצָמוֹ, בַּחֲנִית 'חֲכָמָה'
35 לִפְנֵי הִירִידָה לְבַחֲנִית בִּינָה לְהִיּוֹת גֵּן
36 (עֶדֶן). וְיֵשׁ גַּם דְּרָגָה שְׁלִישִׁית נִמּוּכָה יוֹתֵר בַּחֲנִית 'עֶדֶן תַּתְּאָה', עֶדֶן
37 הַתַּחְתּוֹן, שֶׁגַם הִיא בַּחֲנִית חֲכָמָה אֲבָל לֹא בְּדִרְגוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת שֶׁל חֲכָמָה ('חֲכָמָה'
38 סְתִימָא' וְ'חֲכָמָה עֵילָא') כִּי שְׁהוּא בְּעֶדֶן עֵילָא, אֲלֵא בַּחֲנִית 'חֲכָמָה'
39 דְּזִיעִיר-אַנְפִּין', הַחֲכָמָה כִּי שִׁירְדָה לְהֵאִיר בְּמִידוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת חֲסֵד,
40 גְבוּרָה וְכו' (הַנִּקְרָאוֹת זִיעִיר אֲנַפִּין, פְּנִים זְעִירוֹת, כִּי בִיחָס לְאוֹר הַמֵּאִיר
41 בְּמוֹחִין, הָאוֹר הַמֵּאִיר בְּמִידוֹת הוּא מוֹעֵט דוֹעִיר) וּמִשְׁשׁ מ'חֲכָמָה דוֹעִיר-
42 אֲנַפִּין' נִמְשָׁכֶת הִתְרַחֲבוּת הַהֲבָנָה וְהַהֲשָׁגָה בְּגֵן-עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן,
- בַּחֲנִית הַמְּלָכוֹת הַמְּקַבֵּלֶת אֶת הָאוֹר הַמֵּאִיר בְּמִידוֹת שְׁבִתוֹכּוֹ נִמְצָא
וּמְלוּבֵשׁ הָאוֹר הַמֵּאִיר בַּחֲכָמָה.
וּבִפְרָטִיּוֹת יֵשׁ בְּזֶה בַּחֲנִית גֵּן עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן עֲצָמוֹ שְׁלֹשׁ מִדְּרָגוֹת
שׁוֹנוֹת. הַמִּדְרָגָה הָאֲחָת, הַנְּמוּכָה בְּיוֹתֵר 'גֵּן', בַּחֲנִית הַמְּלָכוֹת' עֲצָמָה.
לְמַעַלָּה מִמֶּנָּה נִמְצָא הַמִּדְרָגָה הַשְּׁנִיָּה
בַּחֲנִית 'עֶדֶן' כְּפִי שְׁנִמְשָׁף
בְּגֵן, וּבִגֵּן-עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן הִרִי זֶה
הַמְשַׁכֵּת 'חֲכָמָה' דְּזִיעִיר-
אַנְפִּין' הַחֲכָמָה כִּי שִׁירְדָה לְהֵאִיר
בְּמִידוֹת, כְּאֹמֶר, שְׁתַּפְּעַל וְתֵאִיר
בְּמִלְכוּתוֹ. וְהַדְּרָגָה הַשְּׁלִישִׁית
הָעֲלִיּוֹנָה יוֹתֵר וּבַחֲנִית 'עֶדֶן'
מִצַּד עֲצָמוֹ, 'חֲכָמָה' דְּזִיעִיר-
אַנְפִּין' כִּי שְׁהִיא מִצַּד עֲצָמָה, קוֹדֵם
הִירִידָה לְהֵאִיר בְּמִלְכוּתוֹ.
וְנִמְצָא, שְׁבַבְחַתִּית 'עֶדֶן'
הַחֲכָמָה (בְּדִרְגוֹת הַשּׁוֹנוֹת שֶׁלָּהּ,
הָעֲלִיּוֹנוֹת וְהַתַּחְתּוֹנוֹת) וְגֵן-עֶדֶן
(כִּי שֶׁהַחֲכָמָה יִרְדָּה לְהֵאִיר בְּבִינָה
וּבְמִידוֹת, כְּמִבּוֹאֵר לְעֵיל פְּרִטֵי הַדְּרָגוֹת
בּוֹה הֵן בִּגֵּן עֶדֶן הָעֲלִיּוֹן וְהֵן בִּגֵּן עֶדֶן
הַתַּחְתּוֹן) נִקְלָלוֹת כָּל הָעֶשֶׂר
סְפִירוֹת, שֶׁהֵן כְּנֶגֶד ד'
אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַיְּוֵי, וְכִמּוֹ
שְׁנִינִית לְעֵיל¹¹ בְּמֵאִיר דִּיבּוּר-
הַמִּתְחִיל 'מִי מִנָּה' שֶׁנִּמְצָא בַּהֲתוֹעֲדוֹת
י"ב תְּמוֹז שְׁנֵן-עֶדֶן הָעֲלִיּוֹן הוּא
עֵינֵן יְחִיד וְי"ה, הַשְּׁפָעָה פְּנִימִית
הַגּוֹרֵמֶת חִיבוֹר וְאַחֲדוּת בְּדִרְגוֹת
הַגְּבוּהוֹת שֶׁל הַסְפִירוֹת, יְחִיד חֲכָמָה
וְבִינָה שֶׁהֵם הַדְּרָגוֹת שֶׁל אוֹתִיּוֹת יו"ד
וְה"א שֶׁל שֵׁם הַיְּוֵי, וְגֵן-עֶדֶן
הַתַּחְתּוֹן הוּא עֵינֵן יְחִיד וְי"ה,
הַשְּׁפָעָה פְּנִימִית הַגּוֹרֵמֶת חִיבוֹר
וְאַחֲדוּת בְּדִרְגוֹת הַנְּמוּכוֹת שֶׁל
הַסְפִירוֹת, הַמִּידוֹת וְהַמְּלָכוֹת, שֶׁהֵם הַדְּרָגוֹת שֶׁל אוֹתִיּוֹת וְא"ו וְה"א שֶׁל שֵׁם
הַיְּוֵי. אֲמָנָם, מֵה שֶׁהַשְּׁמֹת יוֹשְׁבֵינֵי גֵן-עֶדֶן (שְׁזָהוּ
מֵה שְׁמִקְבָּלִים מִד' אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַיְּוֵי) הִרִי זֶה רַק זִיו
תוֹרָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ²⁰, וְהֵינּוּ שְׁעַל-יְדֵי תוֹרָתוֹ
וְעִבּוּדָתוֹ מְשִׁיכִים תּוֹסֶפֶת אוֹר בְּגֵן-עֶדֶן, שְׁזָהוּ
בְּעוֹלָם הַזֶּה מְשִׁיכִים תּוֹסֶפֶת אוֹר וְגִלּוֹי אֲלוֹקוֹת בְּגֵן-עֶדֶן, שְׁזָהוּ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עֲנִין האמור לגבי אדם הראשון בגן עדן "לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ" ²¹ לעסוק
- 2 בקיום מצוות-עשה ומצוות לא-תעשה. וְעֲנִין זֶה שכל האור והגילוי
- 3 בגן-עדן תלוי בקיום המצוות הוא לא רק בגן-עדן התחתון -
- 4 בְּחִינַת ו"ה, אֵלָּא גַם בְּגֵן-עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן - בְּחִינַת י"ה, שהוא
- 5 אור הרבה יותר נעלה ולכאורה היה
- 6 מקום לומר שאין בכוחה של עבודת
- 7 האדם למטה לגלות ולהמשיך אותו,
- 8 לאמתו של דבר גם הוא נמשך על-ידי
- 9 העבודה בתורה ומצוות בעולם הזה
- 10 הגשמי כמבאר ב'תניא' ²⁰
- 11 שְׁעַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שהוא
- 12 פעולה גשמית נמשך אור בגן
- 13 עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן, וְעַל-יְדֵי כּוֹנֵן
- 14 הַמִּצְוֹת שהיא פעולה יותר רוחנית
- 15 נמשך אור בגן-עדן הָעֲלִיּוֹן.
- 16 וְנִמְצָא, שְׁעִנֵּן תּוֹרַתְךָ
- 17 וְעִבְדִּתְךָ שְׁעַל-יְדֵי נִמְשָׁךְ
- 18 תּוֹסֶפֶת אור בגן-עדן מלבד
- 19 האור שיש בו מצד עצמו, הֵן בְּגֵן
- 20 עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן - בְּחִינַת ו"ה,
- 21 וְהֵן בְּגֵן-עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן - בְּחִינַת
- 22 י"ה, הוא בְּדוּגְמַת עֲנִין
- 23 "וּבְרַכּוּ אֶת הָהוּי", שְׁגַם בָּשֶׁם
- 24 הָהוּי, עם כל מעלתו, מְשִׁיכִים
- 25 בני ישראל על ידי עבודתם ("שאו
- 26 ידיכם קודש") תּוֹסֶפֶת אור בשם
- 27 הוי' מְבַחֵנָה שְׁלֹמַעְלָה מָשֶׁם
- 28 הָהוּי, בְּחִינַת ה'פֶּתַר' וּבְחִינַת
- 29 ה'יְחִידָה', כְּנֹזֵךְ לְעִיל.
- 30 (ג) וַיֵּשׁ לְקָשֶׁר זֶה הַמְבָאָר ב'לְקוּטֵי
- 31 אודות גן-עדן שיש בו שתי מדרגות
- 32 כלליות, גן-עדן התחתון וגן-עדן
- 33 העליון וריבוי מדרגות פרטיות בלי
- 34 גבול, גַּם עִם הַמְבָאָר ב'לְקוּטֵי
- 35 תּוֹרָה' בְּסוֹף פְּרָשְׁתִּינוּ ²² פרשת
- 36 בלק כְּנֹזֵךְ לְעִנֵּן הַתְּשׁוּבָה,
- 37 וַיֵּשׁ בָּהּ בַּעֲבוּרַת הַתְּשׁוּבָה
- 38 בְּכָל־לוֹת שְׁתֵּי מִדְּרָגוֹת,
- 39 תְּשׁוּבָה תַּתְּמוּנָה תַּחְתּוֹנָה, תְּשׁוּבָה
- 40 במדרגה נמוכה, וְתְּשׁוּבָה עֵילָאָה, עליונה, תְּשׁוּבָה במדרגה נעלית
- 41 (אף שְׁבַפְרִטִיּוֹת יֵשׁ בָּזָה בַּעֲנִין הַתְּשׁוּבָה רַבּוּי מִדְּרָגוֹת,
- 42 וְעַל-דֶּרֶךְ מָה שְׁנִתְּבָאָר לְעִיל כְּנֹזֵךְ לְגֵן-עֵדֶן), וּבְכָל אַחַת

- 43 מִהֵן הֵן ב'תְּשׁוּבָה תַּתְּמוּנָה' וְהֵן ב'תְּשׁוּבָה עֵילָאָה' יֵשׁ שְׁתֵּי מִדְּרָגוֹת,
- 44 'תְּשׁוּבָה' ו'יְבַעַל תְּשׁוּבָה' (עַל-דֶּרֶךְ שְׁבַכָּל סוּג גֵּן-עֵדֶן,
- 45 גֵּן-עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְגֵן-עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן, יֵשׁ שְׁתֵּי מִדְּרָגוֹת, 'גֵּן'
- 46 ו'עֵדֶן') וכמובא ב'לקוטי תורה' שם על פי קבלה: "... הַעֲנִין הוּא עַל פִּי
- 47 מאמר הוזהר... וכיון דאחיד באילנא
- 48 דחיי כדין אקרי וכויון שִׁחֻחַ בַּעַן
- 49 הַחַיִּים, אוֹי נְקָא] בַּעַל תְּשׁוּבָה דְּהָא
- 50 כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל תְּשׁוּבָה אוֹף הַכִּי אִקְרִי
- 51 וְאִיהוּ בַּעַל תְּשׁוּבָה אִקְרִי. וְקִדְמָאֵי אִמְרוּ
- 52 [שְׁהִירִי כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל תְּשׁוּבָה גַּם כֵּן
- 53 נִקְרָאֵת וְהוּא בַּעַל תְּשׁוּבָה נִקְרָא.
- 54 וְרַאשׁוֹנִים אִמְרוּ] בַּעַל תְּשׁוּבָה מִמֶּשׁ.
- 55 וְעַל דָּא אִפִּילוּ צְדִיקִים גְּמוּרִים אִינֵם
- 56 יְכוּלִים לַעֲמוּד בְּמִקּוֹם שְׁבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה
- 57 עוֹמְדִים. וְפִירֵשׁ ב'מְקַדֵּשׁ מֶלֶךְ'... כִּיוּן
- 58 שְׁהוּא אַחֲזוּ בְּזַעִיר לִכְךָ נִקְרָא בְּחִינַת
- 59 בַּעַל הַיֵּינוּ מִשְׁפִּיעַ לְבַחֲנִית ה' תַּתְּמוּנָה.
- 60 וְהוּא שְׁכַת דְּהָא כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל שְׁהִיא
- 61 הַמְּלֻכּוֹת תְּשׁוּבָה אוֹף הַכִּי אִקְרִי, וְרַצָּה
- 62 לִוְרֵי שְׁנִקְרָאֵת גַּם כֵּן תְּשׁוּבָה כְּמוֹ
- 63 הַכִּינָה שְׁהִיא ה' עֵילָאָה וְהִיא ה' תַּתְּמוּנָה.
- 64 וּמֵאַחֵר שְׁהַבַּעַל תְּשׁוּבָה אוֹחֻז בַּעַן
- 65 הַחַיִּים שְׁהוּא זַעִיר אֲנִפִּין עַל כֵּן נִקְרָא
- 66 בַּעַל תְּשׁוּבָה, רַצָּה לִוְרֵי שְׁהוּא גּוֹרֵם
- 67 הַמְּשַׁכָּה עֲלִיּוֹנָה בְּכַחֲנִית מְלֻכּוֹת... וְלִכְן
- 68 נִקְרָא בַּעַל מִמֶּשׁ מִשְׁפִּיעַ לַתְּשׁוּבָה זו".
- 69 וּבְפֶרֶטִיּוֹת, הִנֵּה הַתְּשׁוּבָה מִדְּרִיגוֹת
- 70 'תְּשׁוּבָה' ו'יְבַעַל תְּשׁוּבָה' בְּשְׁתֵּי
- 71 הַמִּדְּרִיגוֹת הַכְּלָלִיּוֹת שֶׁל תְּשׁוּבָה הֵן
- 72 'תְּשׁוּבָה תַּתְּמוּנָה' הִיא
- 73 ב'מְלֻכּוֹת' הַמִּדְּרִיגָה הַתַּחְתּוֹנָה
- 74 בְּסִפְרִיּוֹת, הַמְּקַבֵּלֵת שְׁפַע מִהַמְּדְרִיגוֹת
- 75 שְׁלֹמַעְלָה מִמֶּנָּה, ו'יְבַעַל תְּשׁוּבָה
- 76 תַּתְּמוּנָה' הוּא ב'זַעִיר-אֲנִפִּין'
- 77 הַמִּדּוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת הַמְּשִׁפְיעוֹת לְמְלֻכּוֹת,
- 78 עַל-דֶּרֶךְ הַבַּעַל הַמְּשִׁפֵּעַ לְאִשָּׁה
- 79 הַמְּקַבֵּלֵת. 'תְּשׁוּבָה עֵילָאָה' הִיא
- 80 ב'כִּינָה' הַמְּקַבֵּלֵת מִהַחֲכֵמָה, ו'יְבַעַל
- 81 תְּשׁוּבָה עֵילָאָה' הוּא
- 82 ב'חֲקֻמָּה' הַמְּשִׁפְיעָה לְכִינָה. וְכִמְרִיזוּ ב'לְקוּטֵי תּוֹרָה' פֶּרֶשׁת בַּלֵּק
- 83 שָׁם, שְׁאֲרַפַּע מִדְּרָגוֹת הַנ"ל (חֲכֵמָה וְכִינָה, זַעִיר-אֲנִפִּין וְמְלֻכּוֹת) הֵן
- 84 כְּנִגְדֵּי אֲרַפַּע אוֹתִיּוֹת שָׁם הָהוּי. אֵף יִשְׁנוּ עוֹד עֲנִין

שבת פרשת בלק, י"ז תמוז, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ב'תשובה', שהוא עצם בחינת התשובה מצד-עצמה, 2
 2 שלמעלה מכל ארבע האותיות (כולל גם אות יו"ד, היינו 3
 3 למעלה גם מהחכמה שהיא מדריגה עליונה ביותר), כפי שממשיך ומבאר.
 4 דהנה, ענין התשובה הוא לתקן ולהשלים את כל מה שנחסר 5
 5 בקיום התורה ומצוות בגלל
 6 עבירה על מצוות לא-תעשה או אי 7
 7 קיום מצוות-עשה. וכיון שהתורה 8
 8 ומצוות הם בארבע אותיות 9
 9 שם הוי"ו²³ כמובא בכמה מקומות 10
 10 בקבלה וחסידות, לכן צריך להיות 11
 11 בענין התשובה הן הענינים 12
 12 דארבע אותיות שם הוי"ו 13
 13 שמתקנים על-ידה, כי בשלב 14
 14 ראשון יש להשלים ולתקן את מה 15
 15 שנחסר והן ענין שלמעלה 16
 16 מהן, שלכן²⁴ בגלל שבתשובה יש 17
 17 ענין וכו' ויותר נעלה מהתורה 18
 18 והמצוות עצמן יש בכחה של 19
 19 התשובה לתקן כל מה שנחסר 20
 20 בארבע אותיות שם הוי"ו כאשר 21
 21 היה חסרון בתורה ומצוות, כמבואר 22
 22 בספרים שעבירה או אי קיום מצוה 23
 23 פוגמים באותיות שם הוי"ו (כמובא גם 24
 24 בכמה נוסחאות של 'קריאת שמע שעל 25
 25 המיטה'), שזהו הענין האלוקי 26
 26 שלמעלה מארבע אותיות שם הוי"ו 27
 27 בחינת הכתר העליון שלמעלה 28
 28 גם מאות יו"ד דשם הוי"ו 29
 29 וממנו בא כוח התשובה לתקן כל פגם 30
 30 וחסרון שנהיה באותיות שם הוי"ו.
 31 ועל-פי המבאר לעיל (סעיף 32
 32 א) שיש ב'כתר' עצמו שתי מדריגות 33
 33 כלליות, בחינת הכתר כפי 34
 34 שגמר בקוצו של יו"ד כמובא 35
 35 ומבואר לעיל מ'אגרת התשובה' 36
 36 שבספר התניא (שעם היותו 37
 37 למעלה מאות יו"ד, 'חכמה', 38
 38 מכל-מקום אינו ענין בפני 39
 39 עצמו שאין לו שייכות ליו"ד, בחינת 40
 40 החכמה, אלא למעשה הוא חלק בלתי
 41 נפרד מהחכמה, ורק נכלל ונרמז בהעלם באות יו"ד, ויש
- 42 בחינת הכתר כפי שהיא בפני עצמה ובגלוי 43
 43 היא אכן למעלה מאות יו"ד ונעלית מארבע אותיות שם הוי"ו, ועל פי זה לש 44
 44 לבאר שזהו החלוק בין עבודת התשובה שבכל ימי השנה 45
 45 (כמאמר רז"ל²⁵ שוב יום אחד לפני המיתה כו'), שזהו בכל 46
 46 ימי השנה שהרי אין אדם יודע את 47
 47 זמנו) לעבודת התשובה 48
 48 המיוחדת שפעשרת ימי תשובה 49
 49 מראש השנה עד יום הכיפורים, 50
 50 שבכל השנה כאשר עבודת 51
 51 התשובה היא באופן הרגיל העבודה 52
 52 בגלוי היא בארבע אותיות 53
 53 שם הוי"ו, ואלו בחינת הכתר 54
 54 נכללת בארבע האותיות 55
 55 ורמוזה בקוצו של יו"ד להורות שהיא 56
 56 חלק מארבע האותיות [בדוגמת 57
 57 העבודה ד' בכל מאדך²⁶ 58
 58 שהיא עבודה נעלית מהעבודה הרגילה 59
 59 כמשמעות הביטוי "מאדך" שפירושו 60
 60 "מאד" ובלי גבול, שצריכה 61
 61 להיות גם בכל השנה למרות 62
 62 שכל ימות השנה עבודת התשובה היא 63
 63 במדידה והגבלה, אבל בעקר 64
 64 ובגלוי העבודה של התשובה בכל 65
 65 ימות השנה היא העבודה 66
 66 בכחות פנימיים כוחות מוגדרים 67
 67 בהתאם לכוחות הנפש של האדם, 68
 68 "בכל לבבך ובכל נפשך"²⁶, 69
 69 בשונה מ"בכל מאדך" שמתירס 70
 70 לכוחות 'מקיפים', כוחות לא 71
 71 מוגבלים, מה-שאין-כן 72
 72 פעשרת-ימי-תשובה, שאז 73
 73 מאיר בגלוי בחינת 74
 74 ה'יחידה'²⁷ עומק ופנימיות עצם 75
 75 הנשמה, הנקודה שממנה נובעים 76
 76 הכוחות הלא מוגבלים, ואלו ארבע 77
 77 אותיות שם הוי"ו (שכנגד 78
 78 עשר ספירות, וכנגדן הן גם 79
 79 עשרת-ימי-תשובה) הענינים 80
 80 המוגדרים והמוגבלים, עולים למדריגה 81
 81 יותר נעלית, בלי גבול, ואזי ארבע 82
 82 האותיות נכללות בבחינת ה'יחידה'.

(23 ראה תקו"ז בהקדמה (ב, א). שם ריש תיקון ב (יח, סע"א). וראה לקו"ת פקודי ג, ב. 24) ראה לקו"ת אחרי כו, ג. סהמ"צ להצ"צ מצות וידי ותשובה (דרמ"צ לח, א ואילך). ובכ"מ. 25) אבות פ"ב מ"א. 26) ואתחנן ו, ה. 27) ראה לקו"ת תבוא מג, סע"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּדוֹגְמַת הַהִבְדָּל בֵּין עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה לַעֲבוֹדַת
2 הַתְּשׁוּבָה בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, יֵשׁ חֲלֹקִים הַבְּדִיל בַּעֲשֶׂרֶת-יְמֵי-תְּשׁוּבָה
3 עֲצָמָם בֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים לְשָׂאֵר הַיָּמִים שֶׁל
4 'עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה' (כְּפִי שְׁמִשְׁמַע מִלְּשׁוֹן חֲכָמֵינוּ ז"ל²⁸)
5 "עֲשֶׂה יָמִים שְׁבִין רֹאשׁ
6 הַשָּׁנָה לַיּוֹם הַכַּפּוּרִים",
7 שְׁמִלְכָּד הַיּוֹתֵם שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה
8 וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים עֲצָמָם חֲלָק
9 מַעֲשֶׂרֶת-יְמֵי-תְּשׁוּבָה, יֵשׁ
10 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים
11 עֲצָמָם עֲנִין בְּפָנֵי עֲצָמוֹ
12 שְׁלֹמֶעֱלָה הַנַּעֲלָה יוֹתֵר מַעֲשֶׂרֶת-
13 יְמֵי-תְּשׁוּבָה²⁹ שָׂאֵר הַיָּמִים שְׁבִין
14 (רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים), וְהֵינּוּ,
15 שְׁבַחְיִנָּה הַיְּחִידָה עֲצָם
16 וּפְנִימִיּוֹת הַנִּשְׁמָה גּוֹפָא עֲצָמָה, הֵנָּה
17 עֲשֶׂרֶת-יְמֵי-תְּשׁוּבָה הֵם בְּחִינַת
18 קוֹצוֹ שֶׁל יו"ד, שְׁזָהוּ כְּפִי
19 שְׁבַחְיִנָּה הַכְּתֹר עִם הַיּוֹתָה,
20 כְּשֶׁלַּעֲצָמָה, לַמַּעֲלָה מֵהַסְפִּירוֹת
21 שְׁכֻלּוֹת וְנִרְמֻזוֹת בָּאֲרֻבַּע אוֹתִיּוֹת שֶׁם
22 הוּא, יֵשׁ בָּהּ, בְּמַדְרִיגַת 'כְּתֹר עֲלִיּוֹן' גַּם
23 בְּחִינָה כְּפִי שֶׁהִיא כְּלֹלָה בָּאוֹת
24 יו"ד וְשִׁיכָת לַסְפִּירוֹת וְלָאֲרֻבַּע
25 אוֹתִיּוֹת שֶׁם הוּא, וְאֵלּוּ רֹאשׁ
26 הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים (שְׁיִים)
27 הַכַּפּוּרִים נִקְרָא גַם-כֵּן 'רֹאשׁ
28 הַשָּׁנָה' בְּכַתּוּב³⁰ וּמִכָּאן יֵשׁ
29 לַלְמוּד שֶׁבְּמוֹכֵן מִסּוּיִים רֹאשׁ הַשָּׁנָה
30 וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים עֲנִינָם אֶחָד) הוּא
31 עֲנִין בְּחִינַת הַיְּחִידָה כְּפִי
32 שֶׁהִיא בְּפָנֵי עֲצָמָה וּבְגִלּוֹי
33 וְנַעֲלִית מֵהַשִּׁיכּוֹת לַסְפִּירוֹת וְאֲרֻבַּע
34 הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל שֶׁם הוּא.
35 וְזֶהוּ הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַכְּתוּב
36 "שָׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבְרַכּוּ אֶת
37 הָוְי", שְׁכָדִי שְׁיִמְשֹׁף תּוֹסֶפֶת
38 אוֹר בְּשֶׁם הָוְי שֶׁבְּכֻלּוֹת הוּא
39 עֲנִין עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת, וְכִדִּי שִׁיבּוֹא בּוֹ
40 אוֹר נֹסֵף עַל הָאוֹר שִׁישׁ בּוֹ מִצַּד עֲצָמוֹ,
41 שְׁזָהוּ "וּבְרַכּוּ אֶת הָוְי" הֵינּוּ
- 1 זֶה יֵשׁ חֲלֹקִים בַּעֲשֶׂרֶת-יְמֵי-תְּשׁוּבָה עֲצָמָם בֵּין
2 רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים לְשָׂאֵר הַיָּמִים (כְּפִי
3 שְׁמִשְׁמַע מִלְּשׁוֹן חֲכָמֵינוּ ז"ל²⁸) "עֲשֶׂה יָמִים
4 שְׁבִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לַיּוֹם הַכַּפּוּרִים", שְׁמִלְכָּד
5 הַיּוֹתֵם חֲלָק מַעֲשֶׂרֶת-יְמֵי-תְּשׁוּבָה, יֵשׁ בְּרֹאשׁ
6 הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים עֲנִין בְּפָנֵי עֲצָמוֹ שְׁלֹמֶעֱלָה
7 מַעֲשֶׂרֶת-יְמֵי-תְּשׁוּבָה²⁹, וְהֵינּוּ, שְׁבַחְיִנָּה
8 הַיְּחִידָה גּוֹפָא, הֵנָּה עֲשֶׂרֶת-יְמֵי-תְּשׁוּבָה הֵם
9 בְּחִינַת קוֹצוֹ שֶׁל יו"ד, שְׁזָהוּ כְּפִי שְׁבַחְיִנָּה הַכְּתֹר
10 כְּלֹלָה בָּאוֹת יו"ד, וְאֵלּוּ רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם
11 הַכַּפּוּרִים (שְׁנִקְרָא גַם-כֵּן 'רֹאשׁ הַשָּׁנָה' בְּכַתּוּב³⁰)
12 הוּא עֲנִין בְּחִינַת הַיְּחִידָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּפָנֵי
13 עֲצָמָה וּבְגִלּוֹי.
- 14 (ד) וְזֶהוּ "שָׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבְרַכּוּ אֶת הָוְי",
15 שְׁכָדִי שְׁיִמְשֹׁף תּוֹסֶפֶת אוֹר בְּשֶׁם הָוְי,
16 שְׁזָהוּ "וּבְרַכּוּ אֶת הָוְי", צָרִיף לְהַגִּיעַ לְבַחְיִנַת
17 הַכְּתֹר וּבְחִינַת הַיְּחִידָה כְּפִי שֶׁהֵן בְּפָנֵי עֲצָמוֹ
18 וּבְגִלּוֹי (כְּמוֹ בַּעֲשֶׂרֶת-יְמֵי-תְּשׁוּבָה, וּבְהֵם גּוֹפָא
19 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים), וְעֲנִין זֶה נַעֲשֶׂה
20 עַל-יְדֵי הַעֲבוּדָה ד' שָׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ, "יְדֵיכֶם"
21 דִּקְרָא, שְׁזָהוּ עֲנִין הַמַּעֲשֶׂה, שְׁהָרִי כַח הַמַּעֲשֶׂה
22 הוּא בִּידֵים וְאֶפֶס שְׁגָם בְּרִגְלִים יִשְׁנוּ כַח
23 הַמַּעֲשֶׂה, הָרִי³¹ כַח הַמַּעֲשֶׂה שְׁבַחְיִנָּה יִשְׁנוּ גַם
24 בְּכַהֲמָה, וְלֹא נִכְרַת כְּזֶה מַעֲלַת הָאָדָם, וְאֵלּוּ
25 הַעֲבוּדָה צָרִיכָה לְהִיּוֹת בְּאוֹפֵן שְׁבַחְיִנָּה הַמַּעֲשֶׂה
26 גּוֹפָא תְּהִיָּה נִכְרַת מַעֲלַת הָאָדָם, הַמַּשְׁכָּת
27 הַמּוֹחִין. וְכִלְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ ז"ל³² "בְּנִי אָדָם שֶׁהֵן
28 עֲרוּמִין בְּדַעַת וּמְשִׁימִים עֲצָמוֹ בְּכַהֲמָה", וְהֵינּוּ,
29 שְׁגָם כְּאֲשֶׁר מְשִׁימִים עֲצָמוֹ בְּכַהֲמָה, צָרִיף לְהִיּוֹת
30 נִכְרַת שֶׁהֵן עֲרוּמִין בְּדַעַת].
- 1 להוסיף ברכה והארה בשם הוי', צריך להגיע להתעלות ולגעת' למקור
2 אור ושפע שלמעלה משם הוי' לבחינת ה'כתר' ובחינת ה'יחידה'
3 כפי שהן בפני עצמן ולא כפי שירדו ונכללו בשם ובגלוי ולא בהעלם
4 וברמו (כמו בַּעֲשֶׂרֶת-יְמֵי-תְּשׁוּבָה ולא כמו בכל ימות השנה, ובהם
5 בעשרת ימי תשובה גופא עצמם
6 בראש השנה ויום הכפורים
7 שאז הגילוי יותר נעלה מאשר בימים
8 ש'בין ראש השנה ויום הכיפורים'),
9 וענין זה להתעלות ולגעת' במדריגות נעלות אלו נעשה על-
10 ידי העבודה ד' שאו ידיכם קדש, ידיכם קדש", "ידיכם" דיקא הכתוב
11 מדייק ואומר שהרוממות והעלייה היא
12 על ידי 'ידיכם', שזהו ענין
13 המעשה, קיום המצוות בפועל,
14 שהרי כח המעשה הוא
15 בידים ונאף שגם ברגלים
16 ישנו כח המעשה, הרי³¹ כח
17 המעשה שברגלים ישנו גם
18 בכהמה, ולא נפרת כזה
19 מעלת האדם על הבהמה, ואלו
20 העבודה של האדם בעבודת ה'
21 בקיום המצוות במעשה בפועל
22 צריכה להיות באופן שבכח
23 המעשה גופא עצמו אף שהוא
24 כוח חיצוני ובמובנים מסוימים דומה
25 לכוח המעשה של הבהמה תהיה
26 נפרת מעלת האדם, המושכת
27 המוחין בתוך המעשה. וכלשון
28 חכמינו ז"ל³² "בני אדם
29 שהן ערומין פיקחים בדעת
30 ומשימים עצמן בכהמה",
31 והינו, שגם כאשר משימים
32 עצמן בכהמה, צריך להיות
33 נפר שהן ערומין בדעת,
34 ובענינו, בתוך מעשה המצוות שהוא
35 פעולה גשמית פשוטה, לכאורה, צריך
36 להמשיך ולגלות את המוחין שהם
37 מעלת האדם על הבהמה, וענין זה בא
38 בגילוי במעשה הידיים דוקא, "שאו
39 ידיכם".

(28 ר"ה יח, א. 29) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1144 ואילך. (30) יחזקאל מ, א. וראה לקו"ת דרושים לר"ה נח, א. 31) ראה אוה"ת שמות (כרך ז) ס"ע ב'תצא. סהמ"צ להצ"צ מצות קרבן פסח (דרמ"צ עו, ב). (32) חולין ה, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהַעֲנִין בְּזָה, כַּמְבָּאָר ב' לְקוּטֵי תוֹרָה רִישׁ הַתַּחֲלֵת פְּרָשְׁתָּנוּ³³
- 2 פֶּרֶשֶׁת בֶּלֶק דְּבוּר־הַמִּתְחִיל "מִי מִנָּה עֶפְרַיִם וְעָקֵב וּמִסְפָּר אֶת
- 3 רַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל"³⁴, וּבְמֵאמַר זֶה מְבֹאֵר בְּעֵנִין הַמְשָׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל
- 4 לְשׁוֹן הַכְּתוּב "בְּרֵאשִׁיתוֹ יִצְרָתוֹ אֶף עֲשִׂיתוֹ"³⁵, שֶׁשֶּׁלֹּשׁ
- 5 הַמְדְּרָגוֹת "בְּרֵאשִׁיתוֹ יִצְרָתוֹ עֲשִׂיתוֹ"
- 6 עֲשִׂיתוֹ, הַמְכַוֵּנִים כֻּלֵּי שְׁלֹשָׁה
- 7 עוֹלָמוֹת בְּרֵיאָה-יִצְרָה-עֲשִׂיהָ³⁶
- 8 עֲשִׂיהָ, שְׁלוֹשׁ הָעוֹלָמוֹת הַכִּלְיִים
- 9 שְׁלֵמֻטָּה מֵעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, הֵם
- 10 פְּלָלוֹת הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת שֶׁל הָאוֹר
- 11 הָאֱלֹקִי הַיּוֹדֵד מִלְמֻטָּה לְמַעַל כְּדִי
- 12 לְבִרְאוֹ עוֹלָמוֹת וּנְבִרָאִים מוֹגְבִלִים,
- 13 וַיֵּשׁ עוֹד בְּחִינָה רְבִיעִית
- 14 שְׁלֵמֻטָּה מְשֻׁלָּשׁ הַבְּחִינּוֹת
- 15 הַנִּזְכָּר שֶׁל בְּרֵיאָה, יִצְרָה, עֲשִׂיהָ,
- 16 וְנִרְמָז בְּמֵלֶת "אֶף" שֶׁבִּפְסוּק זֶה
- 17 "אֶף עֲשִׂיתוֹ", כִּי "אֶף" כִּמוֹ "גַּם"
- 18 הוּא לְשׁוֹן רַבּוּי, לְרַבּוּת עוֹד
- 19 דְּבָר שְׂאִינוֹ מְפֹרָשׁ בְּאֵן,
- 20 וְהוּא הַדְּבָר שְׁלֵמֻטָּה
- 21 מִהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת הַבְּחִינּוֹת הַלְלוֹ וְגִבּוּתָהּ
- 22 וְנִעְלָה מֵהֶם בְּדוּגְמַת מַעֲלֵת ה'כֹּתֵר
- 23 וְהַיִּחִידָה' עַל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת.
- 24 וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, שֶׁהָרַבּוּי שֶׁהַכְּתוּב
- 25 מְרַבֵּה כָאֵן אֶת הָרַבֵּר הַנוֹסֵף וְהַנֶּעֱלָה
- 26 מִשְׁלוֹשׁ הָעוֹלָמוֹת בְּלִשׁוֹן "אֶף",
- 27 שְׁמוּרָה רַק עַל הָרַבּוּי בְּלִבְדָּה,
- 28 עֲצֵם עֲנִיין הָרַבּוּי וְהַתּוֹסֵפֶת, מְבַלִּי
- 29 לְהוֹרוֹת עַל מְדְרָגָה מְסֻיָּמָה
- 30 שְׁאוּתָהּ בֵּא הַכְּתוּב לְרַבּוּת, שֶׁלֹּא
- 31 נִתְפָּרֵשׁ כִּמוֹ שֶׁאֵר הַמְדְּרָגוֹת
- 32 שְׁלֵמֻטָּה שֶׁכֵּן נִתְפָּרְשׁוּ בְּמִלִּים
- 33 "בְּרֵאשִׁיתוֹ", "יִצְרָתוֹ", "עֲשִׂיתוֹ", הוּא
- 34 לְפִי שֶׁמְדְרָגָה זֹאת הַמְרוּמָזוֹת בִּ"אֶף"
- 35 הִיא בְּעֵלִי שְׂבָאִין-עֲרוֹף נִעֲלִית
- 36 לְלֵא כֹל יִחֹס וְהַשְׁוֹאָה לְגַבִּי
- 37 הַמְדְּרָגוֹת שְׁלֵמֻטָּה בְּרֵיאָה-
- 38 יִצְרָה-עֲשִׂיהָ, שֶׁלֹּכֵן אֵינָה יְכוּלָּה
- 39 לְהַתְּפָרֵשׁ כִּי כַּמְדְרָגָה שֶׁנֶּעֱלַמְת
- 40 וְנִסְתַּתֵּר כִּי הִיא לְמַעַל מְגִלּוּי. וְרַבּוּי
- 41 זֶה נִסְמָךְ לִ"עֲשִׂיתוֹ" ("אֶף"
- עֲשִׂיתוֹ") דְּוָקָא, הַמִּלָּה הַמְשָׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל
- בְּחִינַת עֲשִׂיהָ גְשָׁמִית דְּוָקָא³⁶. וְהִינוּ, שֶׁעַל-יְדֵי
- מַעֲשֵׂה בְּפֹעֵל ("עֲשִׂיתוֹ") מְמַשִּׁיכִים בְּחִינַת
- "אֶף", בְּחִינָה הֶרְבִּיעִית, וְעַד לְבְּחִינַת ה'כֹּתֵר'
- שְׁלֵמֻטָּה מְאֻצִּילוֹת³⁷. וְזֵהוּ גַם שְׁדוּקָא עַל-יְדֵי
- הַעֲבוּדָה ד'שָׂאוּ יְדִיכֶם קִדְשׁ", "יְדִיכֶם" דְּוָקָא,
- עֲנִין הַמַּעֲשֵׂה, מְגִיעִים לְמְדְרָגָה שְׁלֵמֻטָּה
- מֵאֲרַבֵּעַ אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַיּוֹד, שֶׁמֶשֶׁם נִמְשָׁף תּוֹסֵפֶת
- אוֹר בְּשֵׁם הַיּוֹד, שֶׁזֵּהוּ עֲנִין "וּבְרַכּוֹ אֶת הַיּוֹד".
- וְזֵהוּ גַם מֵה שְׂכָתוֹב "וּמִסְפָּר אֶת רַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל".
- דְּהִנֵּה, "רַבֵּעַ" הוּא מְלִשׁוֹן אֲרַבְּעָה³⁸, וְהוּא עֲנִין אֲרַבְּעָה עוֹלָמוֹת
- אֲצִילוֹת-בְּרֵיאָה-יִצְרָה-עֲשִׂיהָ, וְכֵן אֲרַבֵּעַ הַבְּחִינּוֹת בְּנִפְשׁ, שֶׁכִּנְגָד אֲרַבֵּעַ
- אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַיּוֹד. וְזֵהוּ שְׂכָתוֹב "וּמִסְפָּר", דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן³⁹, הֵרִי בְּתַחֲלֵת
- הַכְּתוּב נִאָּמַר מִי מִנָּה גו', שֶׁפִּירוּשׁוֹ שְׂאִין מִסְפָּר, וְאֵם כֵּן, מֵהוּ אוֹמְרוֹ

(33 סז, א ואילך. 34 פרשתנו כג, י. 35 ישעי' מג, ז. 36 לקו"ת שם, ד. סט, ג-ד. 37 ראה לקו"ת שם (סט, ג-ד). 38 לקו"ת שם סז, א. ע, ב. 39 ראה לקו"ת שם סח, סע"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 האמירה של הפסוק (בְּהַמְשֵׁךְ לִזְהָרָה) כהמשך ישיר ל"מי מנה" השולל את
 - 2 ענין המספר) ומספר גו',
 - 3 ולכאורה הנה-ליה-למימר
 - 4 היה לו, לפסוק, לומר, "מי מנה
 - 5 עפר יעקב ורבע ישראל",
 - 6 שְׁהָרִי "מי מנה" קאי מכון גם
 - 7 על "רבע ישראל" ולמה נאמר
 - 8 "ומספר"?
 - 9 אף הענין הוא, ש"מספר"
 - 10 הוא מלשון 'ספירות' כמו האור
 - 11 הבהק מאבנים טובות
 - 12 ו'בהירות'⁴⁰, ופירוש
 - 13 "ומספר את רבע" הוא
 - 14 שְׁצָרִיד לְהָאִיר אֶת אֲרָבֶּעַ
- 15 הבחינות הנ"ל להפוך אותם ל'ספיר' ובהיר, שְׁזָהוּ עַל-יָדֵי
 - 16 שְׁמָגִיעִים מתעלים רנוגעים'
 - 17 במדרגה שלמעלה מהן מארבע
 - 18 האותיות המסמלות את הספירות ואת
 - 19 כוחות הנפש, דְּהִינּוּ בְּחִינַת
 - 20 ה'כְּתָר', וּבְנִפְשׁ הָאָדָם הוּא
 - 21 עֲנִינְ בְּחִינַת ה'יְחִידָה', כמבואר
 - 22 לעיל באריכות, וְעַל-יְדֵי-זֶה
 - 23 שמתעלים ומגיעים למדרגות נעלות
 - 24 אלו פועלים תוספת אור
 - 25 וגילוי בארבע המדרגות
 - 26 שפגגד ארבע אותיות שם
 - 27 הו', שְׁזָהוּ עֲנִינְ "וּבְרָכּוֹ אֶת
 - 28 הו'".

(40) סד"ה מי מנה העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' א"ס).

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' א

גמרא

- 1 אמר, השדה קדושה, ואם בא לפדותה, נותן להקדש חמשים
- 2 סלעים עבור פדיונה, ושמואל אמר, אינה קדושה כל עיקר.
- 3 בנוסף למחלוקת זו שבין רב לשמואל במקדיש שדהו בשנת
- 4 היובל, נחלקו רב ושמואל גם במוכר שדהו בשנת היובל עצמה
- 5 (להלן כט:), שרב סובר שהמכירה חלה אלא שהשדה חוזרת מיד
- 6 למוכר כדין שאר שדות החוזרות לבעליון ביובל, והלוקח איבד
- 7 מעותיו. ושמואל סובר שהמכירה לא חלה כלל, והמוכר צריך
- 8 להחזיר ללוקח את מעותיו.
- 9 הגמרא מקשה על שמואל, ומבארת את המחלוקת בין רב
- 10 ושמואל: מִתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, בְּשָׁלֵמָא – מובן הדבר, לְעִנְיָן
- 11 מְכִירָה – לגבי מוכר שדהו בשנת היובל, דְּפָלִיג שְׁמוּאֵל עָלֶיהָ
- 12 דְּרַב הוֹסֵר שֶׁהַמְכִירָה חֲלָה, וסובר הוא שהמכירה אינה חלה,
- 13 משום דְּאִיכָּא לְמִימַר – שיש לומר קל וחומר שהמכירה לא
- 14 תחול, וְכֵּן שֶׁהַמְכִירָה כְּכָר קוֹדֵם הַיּוֹבֵל, בְּכָל זֹאת יוֹצֵאָה
- 15 עֲכָשִׁי – כשמגיע יובל יוצאה, שדה שְׁאִינָה מְכִירָה קוֹדֵם
- 16 הַיּוֹבֵל, אֵינָה דִּין שְׁלֵלָה תִּמְכָּר בַּיּוֹבֵל, ואם מכרה שהמכירה לא
- 17 תחול. אֲלָא הָכָּא – כאן לגבי מקדיש שדהו, מִי אִיכָּא לְמִימַר
- 18 – וכי יש לומר קל וחומר שההקדש לא יחול, וְהָאֵל תִּנֵּן (להלן
- 19 כה:), אִם הִנֵּי הַיּוֹבֵל וְלֹא נִגְאָלָה הַשְּׂדֵה מִיַּד הַהִקְדָּשׁ, הִדִּין
- 20 הוּא שֶׁהַבְּתִינִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ וְנִתְּנִין אֶת דְּמִיָּהּ לַהֲקָדֵשׁ בְּדֵק
- 21 הַבֵּית, דְּכִי רַבִּי יְהוֹדָה. וכיון שהשדות שהיו קדושות לפני
- 22 הַיּוֹבֵל, כְּשֶׁמִּגִּיעַ הַיּוֹבֵל אֵינָן יוֹצְאוֹת מִרְשׁוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּלֹא פְדִיּוֹן,
- 23 אֵין לַעֲשׂוֹת קֵל וְחוֹמֵר שֶׁהַמְקַדֵּשׁ שְׂדֵהוּ בַּיּוֹבֵל עֲצָמָה שֶׁהַהִקְדָּשׁ
- 24 לֹא יִחֹל.
- 25 מתרצת הגמרא: שְׁמוּאֵל כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר,
- 26 שְׁכַשְׁמִיגֵי הַיּוֹבֵל וְלֹא נִגְאָלָה הַשְּׂדֵה מִיַּד הַהִקְדָּשׁ, נִכְנָסִין
- 27 הַכֹּהֲנִים לְתוֹכָהּ וְלֹא נִתְּנִין אֶת דְּמִיָּהּ לַהֲקָדֵשׁ, אֲלָא יוֹצֵאת
- 28 מִהַקְדָּשׁ בְּלֹא פְדִיּוֹן, הַלֵּכךְ גַּם כֵּן נִתֵּן לַעֲשׂוֹת קֵל וְחוֹמֵר, שֶׁאִם
- 29 שְׂדֵה הַקְדוּשָׁה כָּבֵר לִפְנֵי הַיּוֹבֵל, בְּכָל זֹאת כְּשֶׁמִּגִּיעַ יוֹבֵל הִיא
- 30 יוֹצֵאת מִהַקְדָּשׁ בְּלֹא פְדִיּוֹן, קֵל וְחוֹמֵר לְשֶׁדֶה שְׁאִינָה קְדוּשָׁה לִפְנֵי
- 31 הַיּוֹבֵל, שֶׁאִם הַקְדִּישָׁה בְּשֶׁנֶּת הַיּוֹבֵל שְׁלֹא יִחֹל הַהִקְדָּשׁ.

הגמרא מביאה סתירה בין משנתנו לברייתא: שנינו במשנה, אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים. מקשה הגמרא: וְרַמְיָנָהּ – וקשה על כך מברייתא ששנינו בה, מְקַדִּישִׁין שְׂדֵה אַחוּזָה בֵּין לְפָנֵי הַיּוֹבֵל, וּבֵין מִיַּד לְאַחֵר הַיּוֹבֵל, וּבְשָׁנַת הַיּוֹבֵל עֲצָמָה לֹא יִקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ, וְאִם הַקְדִּישׁ בַּיּוֹבֵל עֲצָמָה, אֵינָה קְדוּשָׁה. הרי מבואר שמקדישים שדה אחוזה סמוך ליובל, ומשמע גם אם נשארו פחות משתי שנים עד היובל, וקשה ממשנתנו ששנינו בה שאין מקדישים שדה אחוזה פחות משתי שנים סמוך ליובל. מתרצת הגמרא: רַב וְשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תְרִוּיָהּ – שאמרו שניהם לתרץ, שלעולם מקדישין אפילו פחות משתי שנים לפני היובל, ומה ששנינו במשנה שאין מקדישים לפני היובל פחות משתי שנים, הכוונה היא שאין מקדישין את השדה לִינְאָל בְּגִירוּעַ – על דעת לפדותה לפי חשבון, פְּחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים סְמוּךְ לַיּוֹבֵל, שהבא לפדות עשר או עשרים שנה לאחר היובל, מחשבים כמה שנים נשארו עד היובל הבא, ונותן להקדש סלע ופונדיון לכל שנה שנשארה עד היובל, וזהו שנקרא גִירוּעַ, כלומר, שמגרע מבסץ הפדיון את מנין השנים שעברו משנת היובל עד שנת הפדיון. אמנם אם בא לפדות פחות משתי שנים לפני היובל אינו מגרע כלום, וכשבא לפדותה צריך לתת להקדש חמשים סלעים, שנאמר (ויקרא כז יח) 'על פי השנים הנותרות עד שנת היובל וגִירָע מִעֲרֶכְךָ', ומיעוט שנים הוא שנים, ולמדים מכאן, שאין נוהג דין גירוע אלא אם נשארו לכל הפחות שתי שנים עד היובל, אבל אם נשארו פחות משתי שנים פודה את השדה בחמשים סלעים, ובין דָּאִין מְקַדִּישִׁין שְׂדֵה עַל דַּעַת לִינְאָל בְּגִירוּעַ, פְּחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים סְמוּךְ לַיּוֹבֵל, בא התנא של המשנה להשמיענו עצמה טובה, שִׁיָּהּ אָדָם חָס עַל נַפְשׁוֹ, וְאֵל יִקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ פְּחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים סְמוּךְ לַיּוֹבֵל, כדי שלא יצטרך לפדותה בלא גירעון ויפסיד בפדיונה. הגמרא מביאה מחלוקת רב ושמואל במקדיש שדהו בשנת היובל עצמה: אִיתְמַר, הַמְקַדִּישׁ שְׂדֵהוּ בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל עֲצָמָה, רַב

בס"ד. שיחת יום ב' פ' בלק, י"ב תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 1 א. ידוע סיפור המעשה¹ אודות י"ב תמוז הראשון, בשנת תרפ"ז, שכאשר כבוד קדושת מורי וחמי
- 2 אדמו"ר, בעל השמחה והגאולה, הוצרך לבוא להתייצבות ורישום במשרד הממשלתי (כפי שהיה הסדר
- 3 בשבתו בעיר מקלטו), הנה בכואו לשם בלווית החסיד ר' אליהו חיים אַלטהויז, נתברר, שביום זה (יום
- 4 שלישי בשבוע, שבו חל י"ב תמוז) יש איזה "חגא", ולכן המשרד סגור, והיה שם רק איש אחד בשביל
- 5 לסדר הדברים הכי מוכרחים (כפי שנקרא ברוסית: "דעזשורני"²), וסיפר, שהגיעה פקודה ממוסקבא שהוא
- 6 בן-חורין ויכול לחזור למקום מושבו בלנינגרד (פטרבורג), אבל כיון שביום זה המשרד סגור, יצטרך
- 7 לבוא למחרת, י"ג תמוז, כדי לקבל את הניירות הרשמיים.
- 8 - כבר ספרתי פעם שרבינו נשיאנו היה צריך להרגיע את רוחו של ר' אליהו חיים שלא יתבלבל
- 9 לגמרי מהבשורה³... -
- 10 כאשר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר חזר מהמשרד למקום תחנתו, בדירת השוחט של קאסטראמא
- 11 - כבר הגיעה לשם הבשורה על דבר השחרור, והחסיד ר' מיכאל דווארקיין שהיה שם, הנה מגודל
- 12 ההתפעלות מהבשורה הפתאומית ללא הכנה (ומה גם שבכלל לא תמיד היה במדידה והגבלה...), לקח
- 13 "סאָטקע" - בקבוק משקה שמכיל חלק אחד ממאה ממדה גדולה, אבל לא שתה חס ושלום, אלא אחז
- 14 ה"סאָטקע" בידו⁴, ורקד סביב הבית שבו היתה האכסניא של בעל השמחה והגאולה, וניגן ניגון חסידי
- 15 בשפה הרוסית שתוכנו הוא הענין ד"אין עוד מלבדו"⁵,
- 16 - במשך כמה שנים עבד ר' מיכאל דווארקיין ביער עם אינם-יהודים, והיה רגיל להשתמש בביטויים
- 17 ותיבות בשפת המדינה, ולכן ניגן גם הניגון שתוכנו "אין עוד מלבדו" - עם תיבות בשפה הרוסית: "ניעטו
- 18 ניעטו ניקאָוואָ, קראָמי - וכאן צריך לבוא שמו של הקדוש-ברוך-הוא - אַדנאָוואָ", כי, על-פי הפסק דין
- 19 בפוסקים, שהביאו גם אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך⁶, שאסור להזכיר שמו של הקדוש-ברוך-הוא (לא רק
- 20 בלשון הקודש, אלא) גם בלשון אחרת, אי אפשר לבטא את שמו של הקדוש-ברוך-הוא בשפה הרוסית,
- 21 ולכן אומרים "קראָמי יעוואָ", שפירושו: חוץ ממנו (מלבדו), ובמילא מבינים למי כוונת הדברים -
- 22 וכך רקד עם הבקבוק בידו משך זמן ארוך, מסביב לדירה.
- 23 - מסתמא נמצאים כאן כאלו שיודעים את הניגון, ובודאי ילמדו מהם שאר הקהל. -
- 24 ומן הנכון, אשר, בעמדנו ב"ב תמוז, ש"הימים האלה נזכרים (ועל-ידי-זה) ונעשים בכל שנה ושנה"⁷,
- 25 ימשיכו את הגילוי ד"אין עוד מלבדו" לא רק בלשון הקודש, ועבור אלו שמבינים בעניני קדושה, אלא
- 26 גם בלשון עמי הארץ, שגם הם יראו - כפי שראו אז - ש"הפלה ה' והגדיל לעשות בארץ"⁸, ויומשך כן
- 27 גם עתה, למטה מעשרה טפחים, שיראו גאולת השם - גאולה האמתית והשלמה, גאולת הכלל והפרט
- 28 גם יחד, על-ידי משיח צדקנו.
- 29 (וסיים כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:) עכשיו צריכים למצוא מי הם שיודעים ניגון זה⁹.

* * *

1) ראה שיחת י"ב תמוז תשי"ד בתחלתה (תורת מנחם חי"ב ע' 74). וש"נ.
 2) = בתפקיד תורן.
 3) ראה גם לקמן ס"ב.
 4) ראה גם תורת מנחם חל"ו ע' 352. וש"נ.
 5) ואתחנן ד, לה.
 6) או"ח ספ"ה ס"ג. וש"נ.
 7) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת'
 8) בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
 9) לשון אדה"ז במכתבו אודות שחרורו - אג"ק שלו ח"א ס"ע צו. וש"נ.
 10) כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה לכמה מהמסובים, ושאל אותם אם הם יודעים הניגון, באמרו, שאינו יכול לנגן היום; אילו הי' זה שמח"ת, הייתי מלמד הניגון (והתחיל לפום הניגון בקול חרישי). וחזר ושאל: אין אף א' מיהודי רוסיא שמכיר ניגון זה? ! - "א' מאדנע עם-הארצות!"...

- ב. בכלל יודעים אודות שלשה אנשים שהיו אז - באיזה אופן קיבל כל אחד מהם את הבשורה:
- ר' אליהו חיים - כמסופר פעם, שבשמעו את הבשורה, נשתנה מראה פניו: חצי - לבן, וחצי - אדום, כך, שרבינו נשיאנו התיירא שלא יקרה לו מאומה, ומיד הרגיעו, על-ידי טפיחה על כתפו וכיוצא בזה, כדי שיבוא הענין בהתיישובות.
- ר' מיכאל דווארקיין - כמסופר לעיל באיזה אופן קיבל את הבשורה.
- ונוסף לכך: בביתו של השוחט מקאסטרעמא, ששם התאכסן בעל השמחה, היה גם ילד קטן. - אינני יודע בדיוק בן כמה, בן שמונה, תשע או עשר שנים, אבל בכל אופן, לא היה בעל הבנה גדול... ובראותו את גודל ההפתעה ("איבערעאשונג"), הרעש ("טומל") וההתפעלות אצל הנוכחים, רצה להראות את ההתפעלות שלו, וטיפס על הגדר (כפי שנקרא ברוסית: "זאבאָר"), ונעמד עם הראש למטה והרגלים למעלה, וכך הסתובב על הגדר כמה פעמים!...
- [כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק: אולי יש כאן מישהו שגם הוא יכול לעשות כן. - ליסון¹⁰ היה עושה זאת, ומסתמא עושה כן עתה בכפר חב"ד, ושיהיה לו לתועלת ולבריאות... - להמשיך הענין דראש למטה ורגלים למעלה, שזהו דבר המובן בשעת שמחה גדולה].
- כלומר: אפילו ילד בן שבע-שמונה שגדל והתחנך באוירה אחרת - הנה גם אצלו פעל וחדר הדבר. על דרך הסיפור¹¹ בזמן הבעל-שם-טוב אודות הנער שחילל בחליל, ועל-ידי-זה פעל את כל הענינים, כך גם הילד הנ"ל הראה את ההתפעלות שלו על-ידי-זה שקפץ וטיפס על הגדר והלך סביבו כשראשו למטה ורגליו למעלה.
- ג. ובנוגע אלינו - שזוהי התכלית של הסיפור הנ"ל:
- בכל אחד בחייו, הנה במשך החיים ישנה תקופה שהוא ילד קטן, ואחר כך נעשה מבוגר בשנים, ועד שנעשה זקן. ועל-דרך-זה בכל יום - ועל-אחת-כמה-וכמה בכל שנה - ישנם זמנים שבהם נמצא במעמד ומצב של קטנות המוחין, כמו ילד, וישנם זמנים שבהם נמצא במעמד ומצב של שלימות המוחין, וישנם זמנים שבהם המוחין הם במעמד ומצב של זקנה, ש"דעתם מתיישבת עליהם"¹².
- ובכן, בכל ג' אופנים אלו צריך לחדור ענין הגאולה ולפעול שיהיה למעלה מן הכלים, כל אחד לפי ענינו, שאז, הרי זה אמנם "מאדך"¹³, מאד שלך¹⁴, אבל, כיון שאצלו זהו ענין של "מאד", הרי זה "לוקח" את ה"מאד" שלמעלה, מאד האמיתי, וממשיכו למטה.
- וזוהו כללות ענין הגאולה שהיה אז, כפי שכותב בעל השמחה במכתבו להתוועדות י"ב תמוז הראשונה בהרחבה, ב"י"ב תמוז תרפ"ח¹⁵: "לא אותי בלבד גאל הקדוש-ברוך-הוא... כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הקדושה, שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה" (אם רק נולד לאם יהודי), ומובן, שכאשר הנשיא כותב אודות ענין של "גאולה", הרי זו גאולה אמיתית בכל פרטיה - באופן של יציאה ממדידה והגבלה, בנוגע להרצת התורה וקיום המצוות כו', כמבואר בהמכתב.
- וזוהי אתערותא דלתתא שממשיכה אתערותא דלעילא - שיומשך לו (כהלשון במכתב) "שפעת חיים וברכה מרובה", בכל המצטרך לו, "מנפש ועד בשר".

* * *

- ד. הראשון שנזכר בכתוב בשם "נזיר" הוא יוסף הצדיק:

(11) מובא בס' "אמונת צדיקים" (ווארשא תר"ס) אות יח. ובס' "פנינים מספרות הדרוש" (ני. תרצ"ז) אות שיז. וראה גם תורת מנחם חכ"ח ע' 241. וש"נ.

(12) קנים בסופה.

(13) ואתחנן ו, ה.

(14) ראה תו"א מקץ לט, רע"ד. ובכ"מ.

(15) אג"ק שלו ח"ב ע' פ ואילך. וש"נ.

א' המסובים התחיל לנגן, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: זוהי גירסא שונה, אבל, לא משנה... ("מאכט ניט אויס; זאָל זיין די גירסא") - ההתחלה היא בשוה, וגם התוכן הוא בשוה, ורק ה"טון" שונה!...

ואח"כ אמר (בבת-שחוק): מוטב שינגנו הניגון, כי, אם לא ינגנו - אתחיל באמירת ה"הדרן"...

(10) ר' אברהם ליסון.

- 1 יוסף הצדיק בזמנו היה "המשביר (בר) לכל עם הארץ"¹⁶, שבשני הרעב, שאז היו זקוקים לעזר כו',
- 2 עזר יוסף לכולם. - באותו זמן, קודם מתן תורה, לא היה חילוק בהלכה בין בני ישראל לאלו שאינם בני
- 3 ישראל, אבל היה חילוק בין אלו שמקיימים שבע מצוות בני נח לאלו שאינם מקיימים אותם. והעזר של
- 4 יוסף ניתן לכולם. ואמרו רז"ל¹⁷ שמ"ש¹⁸ "טוב עין הוא יבורך", ובשתי הפירושים: "יבורך" ו"יבורך"¹⁹
- 5 - היה זה יוסף בשעתו²⁰.
- 6 ויוסף הוא הראשון שנקרא בשם "נזיר" - כמו שכתוב²¹ "ולקדקוד) נזיר אחיו", וכפי שמצינו²²
- 7 (והובא גם בפירוש רש"י²³) שיוסף נהג נזירות במשך כמה שנים.
- 8 (וסיים כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:) מצד מצב פרטי - הנני צריך להתחיל עם סיום מסכת, ובחזרתי
- 9 לערוך סיום על מסכת נזיר.
- 10 ה. בסיום על מסכת נזיר - שהוגה על-יד כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס²⁴ בלקוטי שיחות
- 11 חלק י"ח עמוד 63 ואילך - נתבאר כללות ענין נזירות שמואל (שהיה נזיר עולם) ושמשון (שלדעת
- 12 הרמב"ם²⁵ "לא היה נזיר גמור", אבל היתה אצלו קדושת נזירות, ולדעת רש"י²⁶ "לאו נזיר הוא", כי אם
- 13 הנהגה של נזירות ופרישות) אף שרק "האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת את בנה בנזיר"²⁷ -
- 14 דכיון שבגדלותם לא מיחו והמשיכו בהנהגה של נזירות (בשמואל - מצד נדר²⁸ חנה, ובשמשון - מצד
- 15 ציווי המלאך), אזי חלה עליהם הנזירות למפרע (כמו גר קטן שהגדיל ולא מיחה);
- 16 הפלוגתא בין ר' יוסי לר' נהוראי במשנה אם שמואל היה נזיר²⁹: לדעת ר' יוסי - הסכמה יכולה רק
- 17 להוסיף בתוקף התחלת הדבר, אבל לא לפעול דבר חדש בדבר המוסכם, ולכן רק שמשון היה יכול להיות
- 18 נזיר על-ידי העדר מחאתו, כיון שגם קודם ההסכמה היה מוזהר בהנהגות נזירות, וגם לאחר ההסכמה
- 19 לא היה נזיר גמור, מה-שאינ-כן שמואל. ולדעת ר' נהוראי - הסכמה יכולה לפעול גם גדר חדש, ולכן
- 20 נעשה גם שמואל נזיר על-ידי העדר מחאתו, ואף שקודם ההסכמה לא היה עליו חיוב הנהגת נזירות,
- 21 מכל-מקום, נעשה נזיר גמור;
- 22 וזוהי גם פלוגתתם בגמרא בנוגע לעניית אמן - הסכמה על המברך: לדעת ר"י - רק "גדול העונה אמן
- 23 יותר מן המברך", אבל אין זה גדר ואיכות חדשים; ולדעת ר"נ - "השמים (בשבועה) כך הוא (הדגשת
- 24 התוקף, שינוי באיכות), תדע שהרי גוללירים מתגרים במלחמה וגיבורים נוצחין", שזהו מצב חדש.
- 25 והקשר להסיום, "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" - שאף שהתלמידים זקוקים לחכמים, בעלי
- 26 משנה (כשם שנזירות דשמואל זקוקה לנדר חנה ונזירות דשמשון לציורי המלאך), מכל-מקום, פועלים
- 27 התלמידים יותר מאשר החכמים (כשם שהסכמת שמואל ושמשון פועלת יותר מנדר חנה וציורי המלאך,
- 28 וכשם שהעונה אמן פועל יותר מן המברך), שהרי החכמים "שמורין הלכה מתוך משנתן" הם "מבלי
- 29 עולם"³⁰, ואילו התלמידים - "מרבים שלום בעולם"³¹.

אין מורה אלא של בור"ד" ("והלא כבר נאמר ויאמר שמואל איך
אלך ושמע שאול והרגני, שכבר הי' עליו מורה של בור"ד", נשאר
ר"י בדעתו, אלא ש"הלכה כרבי נהוראי", כפי שמסיים הרמב"ם
בפירוש המשניות (שמזה גופא משמע שיש בזה פלוגתא).
(30) סוטה כב, א - וכפי שמאריך רבינו הזקן בהלכות תלמוד
תורה (שנדפס מחדש זה עתה* בתוספת מראה-מקומות וציונים
- ראה לקמן סכ"א ואילך) בקונטרס אחרון (רפ"ב) בשיטות
הפוסקים בענין זה - באיזה אופן מותר לפסוק מפסקי הלכות, אף
שהמורין הלכה מתוך משנתם הם מבלי עולם.
(31) ולכן לא הובא הסיום "אל תקרי בניך אלא בוניך" - כי
כאן לא נוגע אופן הלימוד מהפסוק (שנתבאר בשאר המקומות
שבהם נזכר מאד"ל זה), כי אם, ההמשך לענין שנתבאר במשנה
ובגמרא ע"ד ההלכה, שמצינו דוגמתו גם בעולם ("בכל דרכיך
דעהו", גם בעניני הרשות).

(16) מקץ מב, ו.
(17) זח"ג קל, א.
(18) משלי כב, ט.
(19) סוטה לח, ב.
(20) ראה גם לקמן סוסל"א.
(21) ויחי מט, כו.
(22) ראה שבת קלט, א (ובחדא"ג מהרש"א). כ"ר פצ"ח, כ.
(23) מקץ מג, לד.
(24) בשילוב שיחת ה' מנ"א שנה זו.
(25) הלי' נזירות פ"ג הי"ג.
(26) נזיר ד, ב.
(27) שם כח, ב.
(28) אף שבין נדר לנזירות יש כו"כ חילוקים, הן בהלכה, ו
ועאכו"כ בפנימיות הענינים.
(29) שהרי גם לאחר שר"נ השיב לר"י (על שאלתו "והלא

ו. ענין הנזירות המדובר לעיל (סעיף ה) יש בו כמה גדרים, אבל עיקרו ושלמותו - בהיותו קשור
גם עם ענין הקדושה, והיינו, שלא זו בלבד שמתנהג באופן של פרישות, שמפריש את עצמו משתיית יין,
מגילוח השער ומטומאת מת, אלא כלשון הכתוב שמקדים הענין ד"קדוש יהיה"³², שזהו גם ענין של
קדושה.

[וכאמור לעיל שזוהי הפלוגתא בין רש"י לרמב"ם - שהרמב"ם כותב ש"שמשון לא היה נזיר גמור",
שמזה משמע שהיתה עליו קדושת נזירות, אלא שלא היה נזיר גמור, אבל מדברי רש"י ש"שמשון לאו
נזיר הוא", משמע, שלא היה נזיר כלל, ואין זו אלא הנהגה באופן של פרישות (כפירוש רש"י³³ "אין
נזירה... אלא פרישה"), שיכולה להיות מצד כמה טעמים, ועד - כמובא בספרי מוסר³⁴ שהיו זהירים
צ"ט שערים מן ההיתר כדי שלא להיכשל בשער אחד מן האיסור, שאין זה ענין של קדושה, כי אם
פעולה שנועדה להבטיח שלא יעשה דבר שהוא היפך רצון התורה ומצוותיה].

והענין בזה:

ידוע הסיפור שסיפר רבינו³⁵, בעל הגאולה, אודות דברי זקנו אדמו"ר מהר"ש, שכל החילוק בעבודת
האדם יכול להתבטא באמירה שענין זה "מתאים" וענין זה "אינו מתאים" ("דאָס פאַסט יאָ און דאָס
פאַסט ניט"): "להיותו בן אברהם יצחק ויעקב - לא מתאים שידבר לשון הרע, לא מתאים שייסיג גבול,
ולא מתאים שיהיה בעל גאווה, וכיוצא בזה; כיון שהיו לו הורים וזקנים נעלים כל-כך ("אָזוינע שיינע
עלטערן, אָזוינע שיינע זיידעס") - איך יתכן שיתנהג כמו איש פשוט שלא היה יכול ללמוד מאומה
מזקניו וזקני זקניו עד אברהם יצחק ויעקב!...

ובכן: הנהגה כזו אינה בגלל שרצונו להיות "פרוש", כי אם, שלהיותו מזרע אברהם יצחק ויעקב
מרגיש שהוא שונה מכל אלו שלא זכו לכך!

אבל יש גם סדר נוסף:

כאשר אדם רוצה להיזהר מאיזה ענין שיהיה, אזי העצה היא - "עשו סייג לתורה"³⁶, "משמרת
למשמרת"³⁷, כדי שלא יבוא לידי מכשול.

ומובן, שהנהגה כזו יכולה לבוא מצד תנועה הפכית: הוא סבור שנמצא בדרגא נמוכה מאחרים; הם
בני אברהם ויצחק שירשו את תכונותיהם כו', ואילו אצלו אין הדבר ניכר, ולכן זקוק להיזהר גם מענינים
כאלו שאחרים אינם מתייראים מפניהם. ועל דרך שמצינו בגמרא³⁸ שגר זקוק לזהירות נוספת "מפני
שסורו רע", דכיון שזה עתה נעשה יהודי, נשאר אצלו עדיין מהטבעיות וההרגלים וההנהגות כו' שהיו
אצלו בעבר.

ונמצא, שישנה פרישות שאינה קשורה עם ענין הקדושה וההבדלה; הפרישות יכולה לבוא לא בגלל
היותו קדוש ומובדל, אלא אדרבה - בגלל היותו בדרגא נמוכה כו'.

אמנם, מה שהתורה דורשת מיהודי - הרי זה באופן שנותנים לו את הדרך הקלה והנעימה יותר,
והעיקר, הדרך האמיתית - שהסיבה לכך שצריך להיות במעמד ומצב ד"נפלינו אני ועמך מכל העם אשר
על פני האדמה"³⁹, הרי זה מפני שבני ישראל קיבלו את התורה, להיותם מזרע אברהם יצחק ויעקב שרה
רבקה רחל ולאה, כמו שכתוב⁴⁰ "הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם", ולכן לא יתכן
שהנהגתם תהיה באותו אופן כמו הנהגתם של אלו שלא קיבלו ירושה עשירה כזו.

(32) נשא ו, ה.

(33) שם, ב. וראה גם פרש"י ויחי שם.

(34) חובת הלבבות שער התשובה פ"ה (ע' שערים). הובא
בר"ח שער הקדושה בתחלתו, ורפט"ו, ובשל"ה עד, ריש ע"ב,
ושעג, א. אור החמה לזח"ג יג, א (ק' שערים). אוה"ח פינחס כו,
כג (נ' שערים). וראה נפש כל חי (לר"ח פאלאג'י) מע' א, זך.
ומע' ח, כט. וראה גם שיחת י"ב תמוז תשט"ו סכ"ה (תורת מנחם

חי"ד ע' 203). שם חל"ט ע' 380. וש"נ.

(35) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 140.

(36) אבות פ"א מ"א.

(37) מו"ק ה, סע"א. וש"נ.

(38) ב"מ נט, סע"ב.

(39) תשא לג, טז. וראה סה"ש תש"ה ס"ע 72 ואילך.

(40) ישע' נא, א.

ז. וזהו גם המענה לאלו השואלים (ובפרט בארצות הברית) על מה שדורשים מהם להתנהג באופן
 אחר מאשר אינם-יהודים: הרי חיים בעולם בין אנשים אחרים, וזקוקים ל"הליכות עולם", מנהגי העולם,
 ועד שגם על-פי דיני התורה בשולחן ערוך חושן משפט יש להתחשב בענייני מסחר עם "מנהג התגרין"
 (מנהגי הסוחרים), ואם כן, כיצד יכולים לדרוש ממנו להיות נזהר אפילו מאבק לשון הרע, אבק השגת
 גבול, ואבק גניבה וגזילה?!

ובכן: כדי לענות על זה, יש לעזוב לרגע את השקלא וטריא בענין זה, ולשאול אותו על ה"תמונה"
 שתלויה על קיר ביתו: מיהו האיש בעל הזקן הלבן והארוך (עם האשה בעלת הפאה הנכרית)? - ואז
 יתלהב מיד, ויתחיל לספר שזהו אבי זקנו ("עלטער זיידע"), שהיה רב, שוחט ומלמד, ולימד תורה ברבים,
 וביום ששי לאחר חצות היה הולך לטבול במקוה, ושוב לא היתה לו שייכות לענייני העולם; ובשעה
 שנזכר איך שהיה יושב על ברכיו ושומע ממנו את הסיפור של פרשת השבוע - אינו יכול לזכור מתי
 היו לו רגעים ערבים כל כך ("אזוינע געשמאקע פינף-צען אָדער פופצן מינוט") מאז והלאה!...

"תמונות" כאלו מוצאים גם אצל יהודים שאינם שייכים אפילו לשלשה ימים-טובים בשנה: ב' ימי
 ראש-השנה ויום-הכיפורים!... אבל כאשר מזכירים לו אודות תמונתו של אבי זקנו שתולה בחדר משכבו
 וכיוצא בזה, אזי מתגאה בכך שזהו הפאר והיופי של המשפחה... וכשנזכר בזה עתה, מתמלא לבו רגש
 של חמימות ("עס ווערט אים וואַרעמער אויפן האַרצן").

ואז, באים אליו בטענה: כיון שידוע לך שהנך קדוש ומובדל, ובך השקיע אבי זקןך את כל
 ה"עשירות" שלו, כמו שכתוב⁴¹ "עטרת זקנים בני בנים" (נכדים ונינים) - כיצד יכול אתה להשתוות
 לאדם שהוא עני מבטן ומלידה ומהריון, שאין לו מושג כלל מהי "עשירות"?...!

ואין זו עשירות על הנייר, אלא עשירות כזו, שגם לאחר ארבעים שנה באמריקא, וללא כל קשר
 לכאורה עם כל העבר, הנה הזכרון מגיל חמש, כששמע מהסבא או הסבתא סיפור מ"עין יעקב" או
 מפרשת השבוע, הרי זה מחמם את לבו!

וכי יכול אתה להשתוות עם אדם שאבי זקנו ישב על פרשת דרכים וליסטם את הבריות?...! ובכל
 אופן - גם אם היה מהסוג היותר טוב - לא ידע מכל העניינים שאותם ספגת אתה מגיל שלש, ארבע
 וחמש שנים!

וזהו שאומרים לו, שההנהגה להיות פרוש ומובדל מן העולם יכולה להיות בשתי דרכים, אבל אצל
 יהודי הסדר הוא באופן ד"קדוש יהיה":

הסיבה לפרישות מן הטומאה, שלא יהיה שיכור, ושלא ירדוף אחר היופי של העולם תמורת וויתור
 על גזע צור מחצבתו, היא - לא בגלל החשש שאם לא יתנהג באופן של נזירות אזי יתדרדר למטה; אין
 להתיירא ממצב כזה, אלא אדרבה - בגלל ש"כל ישראל בני מלכים הם"⁴²; כאשר ישאלו אותו אודות סבו
 (ועל-דרך-זה בנוגע לסבתו), הנה מבלי הבט על מעמדו ומצבו, יספר שבישבו בשולחן-השבת היה סבו
 כמו מלך!

ולהעיר, שגם הנזירות שלו היא באופן של מלכות - שאין עליו מרות ואימת בשר ודם, כדברי ר' יוסי
 במשנה בסוף נזיר: "והלא אין מורה אלא של בשר ודם", היינו, שמה שכתוב בשמואל⁴³ "ונתתיו לה'
 כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו", "משמעותו... שעול מלכות שמים יהיה עליו, ולא עול מורה
 בשר ודם"⁴⁴. וגם לדעת ר' נהוראי שאמר לר' יוסי "והלא כבר נאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול
 והרגני, שכבר היה עליו מורה בשר ודם" - הרי "אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁴⁵, והתיווך הוא, שהמורה
 מפני שאול היה בגלל היותו "משיח ה'"⁴⁶, שנמשח בשמן המשחה כו', כך, שלאמיתו של דבר אין זה
 בגדר "מורה בשר ודם".

(44) פי' התויו"ט.

(45) עירובין יג, ב. וש"נ.

(46) שם כד, זיא. ועוד.

(41) משלי יז, ו. וראה אבות פ"ו מ"ח.

(42) שבת סז, א. וש"נ.

(43) שמואל-א, יא.

ועל-דרך-זה בנוגע לכל אחד מישראל: מה יש לו להתיירא מבשר ודם, בה בשעה שמאחוריו עומדים שלוש דורות של יהודים שכל אחד ואחד מהם היה מלך בענינו, וכפי שהוא בעצמו מרגיש זאת גם עתה! ולכן, כאשר מעניקים לו את כל העשירות, ואילו הוא משאיר את כל העשירות תלויה על הקיר... ללא שייכות אליו, וכשיוצא לרחוב רוצה להתערב עם כל אלו שאין להם שייכות כלל לעשירות זו - הרי זה פלא הכי גדול!

וכאשר הגישה היא באופן כזה, אזי חוסכים את כל אריכות השקלא וטריא; צריכים רק לפעול עליו שתהיה לו סבלנות ורגעים ספורים להזכיר לעצמו באיזו הערצה מתייחס הוא בעצמו כלפי הורי זקניו!... ח. וכל זה נוגע גם לענין החינוך, שיכול להיות בשני דרכים - כפי ש"האב מדיר את בנו בנזיר", או כמו הנזירות של שמואל ושמשון שהיתה מצד פעולת והנהגת האם (כנזכר לעיל סעיף ה):

יש דרך ש"האב מדיר את בנו" - מתוך חוזק ותוקף, והיינו, לבוא לילד ולומר לו: עליך להתנהג באופן כזה מפני שכך היא ההלכה, "הלכה למשה מסיני", כך, שאין מקום שתשאל קושיא או רמינהו, ואינני צריך ליתן לך טעם והסברה;

אבל יש גם דרך נוספת - כפי שנוהגת האם - לספר סיפור, כמו חנה שסיפרה לשמואל סיפור שלם, שהיו כמה שנים שלא היו לה ילדים, "וכעסתי צרתה גם כעס וגו'"⁴⁷, עד שהבטיחה לה "אם... נתתה לאמתך זרע אנשים ונתתיו לה" כל ימי חייו⁴⁸, ורק בגלל זה נמצא הוא בעולם. ובדרך זו הרי היא פועלת שהמשך הנהגתו הרצויה של שמואל תהיה מודעת עצמו, ולא באופן של "גזירה" מצד ההלכה.

וזהו כללות החילוק בין שני דרכי החינוך - באופן של "מוסר אביך"⁴⁸, או באופן של "תורת אמן"⁴⁸ (ובאמת יש בזה חילוקי זמנים; לפעמים צריכים "מוסר אביך", ולפעמים צריכים "תורת אמן"): הנהגת "אביך" היא באופן של "מוסר", לומר בתוקף שכך היא ההלכה בתוקף; ואילו הנהגת "אמן" היא באופן של "תורה" ("תורת אמן") - ש"היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"⁴⁹, כך שאפילו אינו-יהודי יכול להבין זאת, שמאז שבני ישראל נעשו לעם, ופעלו שתהיה ההנהגה באופן ש"נפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה", היתה הנהגתם מתוך נזירות ופרישות באופן ד"קדוש יהיה", וטעם הדבר - כי קדוש אני⁵⁰, ו"אני ה' אלקיכם"⁵⁰.

ט. וענין נוסף שיש ללמוד מהנזירות של שמשון ושמואל: בשמשון כתיב⁵¹ "כי נזיר אלקים יהיה הנער גו' והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים". ועל-דרך-זה מצינו בנוגע לשמואל, שהיה נזיר עולם - שכל ימיו היה מסור ונתון להושיע את ישראל, על-ידי-זה ש"וישפוט... את ישראל גו'"⁵².

ויש לומר בביאור קשר הענינים: יכול משהו לחשוב, שכיון שהיו לו סבא וסבתא נעלים כל-כך, והוא ממשיך את המסורת שלהם בביתו בנוגע לילדיו - הרי הוא קדוש ומובדל לא רק מאינם-יהודים ("ונפלינו אני ועמך גו'"), אלא גם מבני ישראל, ומי ידמה לו ומי ישוה לו בין בני ישראל עצמם.

ועל זה נאמר "כי נזיר אלקים יהיה הנער גו' והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים": מהי ההוכחה שהוא "נזיר אלקים" - שנזירותו היא לא מצד רצון עצמו ("ער וויל זיך אליין עפעס טאָן"), אלא מפני ציווי הקדוש-ברוך-הוא - כאשר רואים שמתחיל לנצל את גבורתו להציל את בני ישראל מיד פלשתים!

וזוהי כללות ההוראה ממצות נזיר - כמובן מהמבואר בפרטיות בזהר פרשת נשא⁵³, ובדרושי חסידות המבארים ענין זה (בלקוטי תורה⁵⁴ ובכמה מקומות) - שהענין ד"קדוש יהיה" הוא למעלה מכל סדר

(51) ס' שופטים יג, ה.

(52) שמואל-א ז, טו.

(53) ח"ג קכו, ב ואילך.

(54) אמור לא, ד ואילך. שה"ש לו, ד.

(47) שם א, ו.

(48) משלי א, ח.

(49) ואתחנן ד, ו.

(50) שמיני יא, מד.

1 ההשתלשלות (שמשם אי אפשר להמשיך אלא על-ידי צמצום), ומשם נמשך עד למטה מטה, ובאופן
 2 שעל-ידי-זה באה תשועה לישראל מכל צריהם, והיינו, שמבלי הבט על העובדה שמקודם לכן היה מעמד
 3 ומצב ש"ויתנם ה' ביד פלשתים" (כמו שכתוב בספר שופטים⁵⁵), הנה מיד לאחרי זה נולד שמשון, "ותחל
 4 רוח ה' לפעמו גו"⁵⁶, והוא מושיע את בני ישראל משעבודם של פלשתים, ובאים לידי חירות אמיתית
 5 - כמו שכתוב במתן תורה "אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים"⁵⁷, להיות עבדים לה', "ולא עבדים
 6 לעבדים"⁵⁸, "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה"⁵⁹.

* * *

7 י. בין הסיפורים שסיפר רבינו, בעל השמחה והגאולה, אודות ההנהגה בעת המאסר, ישנו הסיפור
 8 אודות התחלת המאסר, כשהוליכו אותו אל המאסר, שאף-על-פי שידע אודות הסכנה שבדבר, סכנת חיים
 9 ממש, ולא רק סכנה פרטית, אלא סכנה גם עבור כל מוסדות התורה והיהדות שבאותה המדינה, שבדרך
 10 הטבע היתה הנהלתם תלוי בו, אף-על-פי-כן, בא לידי החלטה גמורה, שהידיעה אודות גודל הסכנה לא
 11 תשפיע מאומה על הנהגתו, וגם בהיותו שם יעמוד בחוזק ובתוקף בהנהגתו ביחס לכולם, לא רק הפקידים
 12 הקטנים, אלא גם אלו שניהלו את החקירה והדרישה, אשר, על-פי כתבם ומצב רוחם בעת הכתיבה יכול
 13 להיות תלוי הפסק דין ותוצאותיו, ואכן התנהג באופן כזה, כפי שנרשם בארוכה וגם נדפס בלקוטי
 14 דיבורים⁶⁰ שנעתקו מהכתב של בעל השמחה והגאולה בעצמו.

15 וככל ההנהגות של נשיאי ישראל, ובפרט כאשר מדובר אודות הנהגה שתוצאותיה יכולים להשפיע
 16 לא רק על חיים פרטיים, אלא גם על חיים של איש כללי וגם על העסקנות הכללית התלויה בו, שזוהי
 17 אחריות גדולה יותר מאשר הציווי "ונשמרתם מאד לנפשותיכם"⁶¹ שעל היחיד - הרי זה בודאי מיוסד
 18 על הוראה ולימוד (ברמז או בפירוש) בהנהגת ועניני התורה.

19 ויש לומר בדרך אפשר, שהיסוד לזה הוא בשייכות להמסופר בסיום הפרשה בתורה שקראנו ביום
 20 השבת קודש שעבר, ש"מיניה מתברכין כולהו יומין"⁶², כל ימי השבוע, ברכה בגשמיות, ובמילא גם
 21 ברכה ברוחניות, והרי הברכה לישראל נמשכת על-ידי התורה.

22 יא. בסוף הפרשה, בנוגע למלחמת עוג ("ויצא עוג מלך הבשן לקראתם .. למלחמה"⁶³) נאמר:
 23 "ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו ואת כל עמו וגו'".

24 ועל זה שואלת הגמרא במסכת נדה⁶⁵: "מכדי, סיחון ועוג אחי הוו .. בני אחי" בר שמחזאי הוו, מאי
 25 שנא מעוג דקמסתפי, ומאי שנא מסיחון דלא קמסתפי" ("דאילו בסיחון שיצא לקראת ישראל, ולא אמר
 26 לו השם אל תירא אותו, ואלו גבי עוג .. הוצרך לומר אל תירא אותו"⁶⁶), והגמרא מבארת, ש"מתשובתו
 27 של אותו צדיק אתה יודע מה היה בלבו, אמר, שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו, שנאמר⁶⁷ ויבא
 28 הפליט ויגד לאברהם העברי .. זה עוג שפלט מדור המבול". ועל-דרך-זה בפירוש רש"י⁶⁴, "שהיה משה
 29 ירא להלחם שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, שנאמר ויבוא הפליט, הוא עוג כו'" (כמו שנתבאר
 30 בארוכה ביום השבת קודש⁶⁸).

(62) זח"ב סג, ב. פח, א.

(63) חוקת כא, לג.

(64) שם, לד.

(65) סא, סע"א.

(66) פי' הרא"ם כאן.

(67) לך לך יד, יג.

(68) שיחת ש"פ חוקת בסופה (תורת מנחם חמ"ד ע' 55

ואילך). וש"נ.

(55) שם, א.

(56) שם, כה.

(57) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(58) קידושין כב, ב. וש"נ.

(59) אבות פ"ו מ"ב.

(60) ח"ד תרכו, א. ולאח"ז בסה"ש תרפ"ז ע' 194. וראה גם

שיחת י"ב תמוז דאשתקד ס"ו (תורת מנחם ח"מ ס"ע 200). וש"נ.

(61) ואתחנן ד, טו. וראה ברכות לב, סע"ב ובחדא"ג מהרש"א

כלומר: משה לא התיירא מגבורתו הגשמית של עוג (שהרי עוג וסיחון היו אחים, גם בגבורה, ואילו
את סיחון כבשו ללא קשיים), אלא היה ירא מהזכות הרוחנית שלו, "שמא תעמוד לו זכות של אברהם
אבינו", והיינו, שפעולת עוג שהציל את לוט ובניו מארבעת המלכים חשובה כמו הצלת אברהם*, כי,
לוט הוא משפחתו וקרובו שמחשיבו אברהם כעצמו, שזהו פשוטם דקראי מה שהגיד לאברהם ופעל
בהגדתו - "וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו'"69, שסיכן אברהם את עצמו על זה.

יב. ובענין זה יש דיוק בגמרא - הוספת תיבה שלכאורה לא נוגעת לענין, אלא, שכל תיבה בתורה
היא חלק מהתורה, מלשון הוראה70, כך, שגם בזה יש הוראה ולימוד:

לשון הגמרא הוא: "מתשובתו של אותו צדיק אתה יודע מה היה בלבו". ולכאורה: כיון שמשה היה
ירא מהזכות של עוג - שזהו ענין עיקרי שנוגע לכללות היציאה של בני ישראל להלחם עם עוג - היה
לו לספר זאת לבני ישראל ולומר להם שעוג אינו כמו סיחון, ואולי אי אפשר להלחם עמו כו', ואיך היה
יכול לנצור זאת בלבד?!

אך הענין הוא:

כיון שמשה נשלח להיות נשיא בישראל (וכמו שכתוב71 "ויהי בישורון מלך", שלדעת כמה מאמרי
חז"ל72 קאי על משה שהיה המלך הראשון בישראל) - ידע, שאם יהיה ניכר עליו ענין של מורא (אפילו
לא בדיבור, אלא בפניו בלבד), הרי זה עלול להחליש חס ושלום את כל בני ישראל בעניניהם, וליתן
תוקף לצד המנגד.

ולכן, אף שהיה מקום בשכלו, שכל דקדושה, שיש לעוג זכות של הצלת לוט, אברהם (ושרה) - נזהר
לנצור זאת בלבו, ובלבד שלא יהיה ניכר מלבו והלאה, כדי שלא להחליש את ישראל, שמזה גופא יוכל
לבוא נצחוננו של עוג - אם יהיה ניכר ענין של יראה בפניו, ועל-אחת-כמה-וכמה באמירה בדיבור, שאז
ישפיע הדבר על אופן הנהלת המלחמה של בני ישראל, ואופן הנהלת המלחמה של עוג, כשיראה את
"האיש הירא ורך הלבב"73 (כפי שניכר הדבר בכך ש"מים שותתין על ברכיו", כדברי הגמרא במסכת
סוטה74).

וזוהי הדגשת הגמרא "מה היה בלבו" - שאפילו כאשר היה ירא להלחם שמא תעמוד לו זכותו של
אברהם (יראה שיש לה מקום בתורה), היה זה רק בלבו, שכן, לאידך גיסא, הרי לא ידע בבירור, ורק
חשש שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, ולכן היה יכול לשלוט בעצמו (ואף על הספק), שרק בלבו כו'.
וכיון ש"האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב"75 - הנה רק הקדוש-ברוך-הוא ראה "מה היה בלבו",
ולכן אמר לו "אל תירא אותו וגו'".

יג. וזוהי הוראה לכל נשיא בימיו:

אפילו בשעה שרואה שישנם קשיים, ובעצמו אינו מבין כיצד יעמדו בהם, הנה בידעו שאותו הועידה
ההשגחה העליונה להיות נשיא ומנהיג, הרי הוא נוצר זאת בלבו, באופן שלא יצא חוץ מלבו, ולא זו
בלבד שאסור שתהיה לזה השפעה בהנהגתו במעשה או בדיבור, אלא אפילו בפניו לא צריך להיות ניכר
דבר.

(* ולהעיר מהשינוי בפירוש רש"י דברים ג, ב: "מתיירא היה משה שלא תעמוד לו זכות ששימש לאברהם כו'", שרק
שימש. ודו"ק.)

35 הערה 8).
(73) פ' שופטים כ, ח.
(74) מד, ב.
(75) שמואל-א טז, ז.

(69) שם, יד.
(70) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית. זח"ג נג,
ב.
(71) ברכה לג, ה.
(72) הובאו ברמב"ן עה"פ (וראה בהנסמן בלקו"ש חי"ח ע'.

- 1 ובאופן כזה היתה הנהגת הנשיא, בעל השמחה והגאולה:
- 2 המאסר היה באותו לילה שבו היתה שעת חירום ביותר, בגלל שהרגו אז את השגריר הרוסי בפולין,
- 3 ולכן החליטו שצריך להרוג כמה וכמה מאלו שנמצאים במדינתו⁷⁶.
- 4 ואף-על-פי-כן, היתה כניסתו הראשונה למאסר מתוך החלטה שהנהגתו תהיה בהרחבה (לא רק לאחר
- 5 שיצא מהמאסר...), בידעו בלבד המצב בעולם, ושאינן להתגרות ברשע כשהשעה משחקת לו⁷⁷ - כיון
- 6 שהולכים עמו (כלשונו במכתבו¹⁵) "כל מחבבי תורתנו הקדושה, שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל
- 7 יכונה" (שלבד ער להקדוש-ברוך-הוא ולתורתו⁷⁸), ולכן, אסור שיהיה ניכר ענין של מורא, לא רק במעשה
- 8 או בדיבור, אלא אפילו במראה פניו.
- 9 ואכן הנהגה זו הצליחה, והביאה לידי כך שראו כל עמי הארץ כי הפלה ה' לעשות עמנו, שגם הם
- 10 הוצרכו להודות כו', ולשחרר אותו שיוכל לנסוע ולחזור למקומו במצב של חירות.
- 11 יד. וענין זה מהוה הוראה לכל אחד מישראל - כמדובר כמה פעמים⁷⁹ שסיפור של נשיא בישראל
- 12 אינו סתם סיפור יפה, חומר למחשבה שנשאר במחשבה בלבד, אלא זהו ענין שעושה בתור נשיא ומנהיג
- 13 ישראל, כדי להורות לכל אחד מישראל:
- 14 כל אחד מישראל הוא "נשיא" בענינו - בביתו, ביחס לילדיו, או בעסקיו, ולכל לראש - הרי הוא
- 15 נשיא על רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, כולל גם חלל השמאלי שבלב שבו הוא משכן היצר הרע.
- 16 וכאשר מתחיל להתבונן במעמדו ומצבו, אשר, מיום אתמול לא קיבץ מאומה, לא זכיות, לא תורה
- 17 ולא מצוות, וכל מה שיש לו, אינו בערך למלחמה שצריך לנהל היום עם העולם כדי שלא להכשל בענינים
- 18 שהעולם מושך אותו אליהם,
- 19 - ההתחלה היא אמנם מענין שהוא בבחינת "חבלי השוא" (חבלים דקים)⁸⁰, דבר קל וקטן, תאוה
- 20 קלה בעניני התיר, אבל, מזה נמשך ובא אחר כך למעמד ומצב ד"כעבות העגלה חטאה"⁸⁰, חבלים עבים
- 21 שקושרים אותו באופן שלא יוכל לזוז ימין ושמאל. וכדי שלא ליפול ל"כעבות העגלה חטאה", צריכים
- 22 להזהר מ"חבלי השוא", שלא לסטות מלכתחילה אפילו כחוט השערה.
- 23 וכמדובר כמה פעמים⁸¹ משל לדבר - שכאשר מוצאים אדם תועה בעומק היער, הרי בודאי לא הגיע
- 24 לכאן בקפיצה ישירה מביתו או מדרך המלך; מציאות כזו לא יכולה להיות; אלא, כאשר נוטים מדרך
- 25 המלך ("הייווי") כחוט השערה, ואחר כך מוסיפים עוד חוט השערה לכיוון ההפכי, הנה בסופו של דבר
- 26 מוצא האדם את עצמו ביער עבות, בין חיות רעות... -
- 27 הרי הוא חושש ומתיירא: כיצד יוכל היום לנהל את המלחמה נגד הקשיים שנערמים בדרכו, ולמלא
- 28 את השליחות של הקדוש-ברוך-הוא להתנהג כרצון התורה, ולהאיר את העולם בקדושה ורוחניות, טוב
- 29 וצדק.
- 30 ובכן: כל החשבונות שיש לו - אסור שיתגלו מחוץ ללב! מה שיש בלבו - לא צריך להיות ניכר
- 31 במעשיו ודיבוריו; עליו להתנהג כמו שכל הענינים הם לטובתו, ובאופן כזה צריך לדבר, וגם לחשוב,
- 32 עד שיהיה ניכר הדבר כשמביטים על פניו, כי, כאשר מביטים על פניו ורואים שרצונו לעשות דבר טוב,
- 33 אבל הוא רועד וחושש אם יוכל לבצע זאת אם לאו, הרי זה גופא מיקל את הנצחון של צד השמאל,
- 34 ומקשה על הנצחון של צד הקדושה.
- 35 והוראה זו, שכל החשבונות כו' אינם צריכים לצאת חוץ מלבדו, צריכים ללמוד כל בני ישראל - "עמך
- 36 כולם צדיקים"⁸² - מהנהגתו של "אותו צדיק":

(76) ראה ספר התולדות אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ריש ע' 194.

(80) 'ישע' ה, יח (ובמצו"ד).

(81) ראה תורת מנחם חל"ב ע' 144. וש"נ.

(82) 'ישע' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(77) ראה ברכות ז, ב. וש"נ.

(78) ראה שהש"ר פ"ה, ב (א).

(79) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 243. וש"נ.

למרות היותו אסור ב"שפאלערקע", ואינו רואה נתינת מקום בדרך הטבע שיוכל לצאת משם, ובדרך
הטבע תלוי קיומו במצב רוחם של כל אחד מהאנשים שמסביבו שבידם הוא הכח והשלטון - הרי בידעו
שאינו נמצא שם לבדו, אלא ביחד עם הקדוש-ברוך-הוא [כפי שאמר אז רבינו נשיאנו⁸³ בנוגע למקום
שבו נמצא, שזהו מקום ש"לה' הארץ ומלואה"⁸⁴ ו"מלא כל הארץ כבודו"⁸⁵], אזי הנהגתו היא מתוך
תוקף כו', והנהגה זו, לא זו בלבד שאינה מכבידה על המלחמה, אלא אדרבה: על ידה - "כדונג נמסו"⁸⁶.
ועוד זאת, שהנהגה זו משפיעה גם עליו בעצמו - שגם אם היה ירא בלבד, הנה כיון שהיה זה רק
בלבד, ואילו במעשה, בדיבור ובמחשבה ובצורת הפנים היה כמנצח, אזי מביטח לו הקדוש-ברוך-הוא
שתסור היראה גם מלבו - "אל תירא אותו".
טו. וזוהי גם הנקודה שאודותה דיבר בעל השמחה כמה פעמים, שכאשר יוצאים למלא שליחותו של
הקדוש-ברוך-הוא בענין של תורה ומצות - שזהו תוכן כל חיי ימי ישראל, שהם "שלוחי דרחמנא"⁸⁷,
שלוח של הקדוש-ברוך-הוא בעולם כדי לעשותו טוב ויפה נעלה ומזוכך ומקודש יותר מאשר ברגע
שלפני זה - אין להעלות על הדעת את המחשבה שמא לא יצליחו חס ושלום, ועל-אחת-כמה-וכמה
שאסור להניח שמחשבה כזו תפעל על אופן ההליכה למילוי השליחות.
וכידוע הדוגמא שהביא רבינו נשיאנו לענין זה, שרואים בהנהגת העולם שכאשר אנשי צבא יוצאים
לחזית, הנה כבר בעת הליכתם אל החזית, עוד קודם התחלת הקרב, קודם שהתחילה המלחמה, מנגנים
כבר "מארש" (שיר לכת) של נצחון⁸⁸.
וטעם הדבר - לפי שהנהגה זו נכללת בתכסיסי המלחמה: כשם שבשביל הנצחון יש צורך בכלי זין,
רובה, תותח ("רייפל, קאנאן") וכיוצא בזה, כמו כן יש צורך בהחלטה ומצב רוח של נצחון ודאי ללא
כל ספק, שעל-ידי-זה נעשה הנצחון במהירות ובקלות יותר.
וזהו ההוראה שלמדים מסיום הפרשה, שבאה לידי פועל באופן הנהגת רבינו נשיאנו, בתור לימוד
והוראה לכל אחד ואחד (כלשונו במכתבו: "כל אשר בשם ישראל יכונה") - שאם רק מתנהגים כמו
שיודעים בוודאות, במאה אחוז, שימלאו את שליחותו של הקדוש-ברוך-הוא, ומדברים בכל התוקף
והוודאות, ועד שגם במראה פניו ניכר שהולך כאן זה שכבר ניצח במלחמה, אזי ישנה ברכתו של
הקדוש-ברוך-הוא: "אל תירא אותו", שגם מתוך פנימיות הלב תיעלם היראה, וילך בשמחה ובטוב לבב
למלא את שליחותו של הקדוש-ברוך-הוא, לעשות צדקה וחסד.

* * *

טז. ישנו המאמר שאמר בעל הגאולה והשמחה ב"ב תמוז תרפ"ז, שמתחיל בפסוק⁸⁹ "הוי' לי
בעוזרי" (שפירשו, שדוד ביקש - בשם כל ישראל - שהקדוש-ברוך-הוא יהיה בין אלו שעוזרים לו),
ומתחיל במאמר (כפי שכבר נכתב ונדפס⁹⁰), ש"לשון הפסוק אין לו הבנה כלל לכאורה":
מהו הפירוש שישנם "עוזרי", עוזרים רבים, ובקשת דוד היא שבין כל העוזרים יהיה גם
הקדוש-ברוך-הוא? !
והגע עצמך: לאחר כל אריכות דבריו של דוד במזמורי תהלים, כמו "ה' רועי"⁹¹, עד למזמורי הלל,
שגם בהם אומר "ה' לי לא אירא"⁹² - אומר דוד שישנם כמה וכמה שעוזרים לו, ובקשתו היא שגם
הקדוש-ברוך-הוא יהיה בין אלו שעוזרים לו? !

(88) ראה סה"ש תש"ט ס"ע 323 ואילך. וש"נ.

(89) תהלים קיח, ז.

(90) סה"מ קונטרסים ח"א קעט, א ואילך. ולאח"ז בסה"מ

תרפ"ז ע' רא ואילך.

(91) שם כג, א.

(92) שם קיח, ו.

(83) ראה שיחת י"ב תמוז תשח"י סמ"ד (תורת מנחם חכ"ג

ע' 171). וש"נ.

(84) תהלים כד, א.

(85) ישע' ו, ג.

(86) תהלים צז, ה. וראה תניא פי"ט (כה, סע"א).

(87) יומא יט, סע"א. וש"נ.

- 1 יז. ומבאר במאמר בארוכה ענין זה, ונקודת הדברים היא - ש"עוזרי" קאי על המעשים טובים שהאדם
 2 עושה, ובלשון הקבלה: הניצוצות המתבררים, ובפשטות - שהמעשים הטובים שעשה היום בבוקר,
 3 אתמול וביום שלפני זה, הנה הם עצמם עוזרים לו שיוכל להמשיך לילך בדרך שבה צריך יהודי ללכת,
 4 ולהמשיך לעשות דברים אלו, ודוקא באופן ד"מעלין בקודש"⁹³, במדה גדולה עמוקה ונעלית יותר.
- 5 וכפי שרואים בפועל, שכאשר האדם מתרגל בהנהגה מסוימת איזו שתהיה, ועל-אחת-כמה-וכמה
 6 כשמדובר אודות הנהגה טובה - ולדוגמא: ליתן לצדקה מהממון שהתייגע עליו, או שבקומו בבוקר, הנה
 7 במקום לרוץ מיד לעסקיו להנהיג אותם, יעמוד להתפלל, ולאחרי התפלה יאמר קאפיטל תהלים, ואחר
 8 כך גם ילמד הלכה (כהפסק דין בשולחן ערוך⁹⁴: "מבית הכנסת לבית המדרש"), ובינתיים ישכח אודות
 9 העסק ובעיותיו, כאילו אין בעולמו אלא לקיים מה שכתוב בשולחן ערוך - הרי גם אם בתחילה היה
 10 קשה לו לפעול על עצמו הנהגה זו, הנה כל יום שמתנהג באופן כזה, עוזר לו בנוגע למחרת ומחרתיים,
 11 שבהם לא תהיה לו מלחמה קשה כל-כך כמו בימים שלפני זה. ובפרט כאשר הנהגה זו נקבעת אצלו
 12 באופן שחל על זה גדר הלכתי של "חזקה", שאז נעשה תוקף אחר לגמרי בהנהגה זו.
- 13 ובאותיות פשוטות: כאשר אדם מתרגל במשך זמן להנהגה כזו, שבכל הזדמנות שיש אסיפה עבור
 14 ענין טוב, ענין של דת, הנה הוא מהראשונים להשתתף בזה, וכאשר צריכים "מתנדב" כדי ליישם ענין
 15 של צדק, ענין של יהדות, הנה הוא מאלו שעומדים בשורה הראשונה, והיינו, שלא זו בלבד שאינו מתיירא
 16 ואינו מתבייש, אלא הוא מאלו שבוחרים לעמוד בראש ולפעול השליחות - אזי נעשה לו קל יותר
 17 להמשיך בהנהגה זו; ולא עוד אלא שאפילו הסביבה דוחפת אותו ותובעת ממנו, שכיון שזה כבר משך
 18 זמן שמתנהג באופן כזה, הרי זה בודאי דבר פשוט וצודק שצריך להמשיך כן היום, מחר ומחרתיים,
 19 ולהראות דוגמא לאחרים.
- 20 וזהו הענין ד"עוזרי":
- 21 דוד המלך היה אמנם סבור שלא יצא ידי חובתו במעשים טובים שצריך לעשות, אבל הוא ידע שישנם
 22 המעשים הטובים שעשה; ועל זה אמר שמעשים טובים אלו הם "עוזרי", היינו, שכל מעשה טוב שעשה,
 23 ועל-ידי-זה הציל ניצוץ קדושה, בירר והעלה אותו - הרי זה עוזר לו ומחזק אותו שיוכל להמשיך להתנהג
 24 בדרך זו.
- 25 יח. אבל בקשתו היתה - שיהיה זה באופן ש"ה' לי בעוזרי":
- 26 כאשר אדם עושה מעשים טובים - הנה בזה גופא יכול להתגנב ("אריינכאפן זיך") היצר הרע, שכן,
 27 להיותו "אומן" (כלשון הגמרא⁹⁵), הרי הוא מנוסה ויודע כיצד ליישם את עניניו - לקלקל ליהודי ולא
 28 להניח לו לעשות מה שצריך, ולכן מתגנב היצר הרע בהענין ד"עוזרי", במעשים הטובים שעושה יהודי,
 29 ומערב בהם ענין שאינו לשם שמים - פניה שלא לשמה, והיינו, שמערב בזה ענין שאינו שייך לאלקות
 30 ("ה' לי בעוזרי"), אלא ענין של בני אדם, ולדוגמא: ענין של כבוד, ענין של לחץ, כדי לקבל אשראי
 31 ("קרעדיט") בבנק, וכיוצא בזה.
- 32 וזוהי הבקשה שיהיה "ה' לי בעוזרי", היינו, שבפנימיות של המעשים טובים ("בעוזרי") יהיה אלקות
 33 ("ה'"), היינו, שהסיבה לעשיית המעשים טובים היא בגלל שזהו רצונו של הקדוש-ברוך-הוא.
- 34 נתינת הצדקה - היא בגלל שזהו רצונו של הקדוש-ברוך-הוא. אלא מאי, הוא מקבל כבוד בשביל זה
 35 - הנה קבלת הכבוד היא כדי שאשתו תסכים שמחר יתן לצדקה סכום גדול יותר, כיון שמהכבוד נהנית
 36 גם היא...
- 37 ועל-דרך-זה כשמקבל אשראי בבנק - שזהו בכדי שהשותף שלו בעסקים ימריץ אותו למחרת להגדיל
 38 את הסכום על-ידי הוספת מספר "0" (בסופו, לא בתחילתו...), כיון שעל-ידי-זה יוכל לקבל מהבנק
 39 "אשראי" גדול יותר, כך, שזהו לתועלת המסחר!...

אבל, כל זה אינו אלא בנוגע לשותף שהוא אינו־יהודי, או כשצריך לפעול על ה"א-ל זר אשר בקרבך",¹
 זה היצר הרע⁹⁵, שאז מתערב בזה ענין דשלא לשמה;²
 אבל מה שהוא עושה בנוגע לעצמו - הנה אצלו הרי זה לשמה בטהרתו, כדי לקיים את רצונו של
 הקב"ה, שלכן נתן לו הקב"ה נשמה, "חלק אלקה ממעל ממש"⁹⁶, והורידה לגוף, כאן באמריקא, כדי
 לעשות כאן⁹⁷ "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁹⁸.³
 ובאופן כזה יכול למלא את שליחותו - כיון שיש לו הרבה עוזרים ("עוזרי"), ובאופן ש"ה לי בעוזרי",⁴
 שכל דבר טוב, במעשה או בדיבור, הרי עשייתו היא בגלל שזהו רצונו של הקב"ה.⁵
 יט. ואז יקויים גם המשך הכתוב⁸⁹ - "ואני אראה בשונאי":⁶
 "שונאי" - הם כל אלו שלא הניחוהו להתנהג כפי שיהודי צריך להתנהג.⁷
 ועל זה נאמר "ואני אראה בשונאי" - שיראה בנקמתם, והנקמה של יהודי היא - שפלוני שהיה שונא,⁸
 יברך אותו, ובלשון חז"ל⁹⁹: "עונה אמן בעל כרחו", ויודה, שאכן עשה דבר טוב להתנהג כפי שיהודי
 צריך להתנהג - לא רק לא להתבייש, אלא אדרבה - באופן ש"ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא
 עליך"¹⁰⁰, שעל-ידי-זה יראו ממנו ("ויראו ממך") ויכבדו אותו.⁹
 וזהו הנצחון הכי גדול והנקמה הכי גדולה: כאשר מבטלים את השונא - הרי זה רק חצי דבר; בתחילה
 היה שונא, ועכשיו בטלה מציאותו. אבל כאשר מהפכים את השונא לאוהב, היינו, שלמרות שבתחילה
 היה שונא, מסתכלים עתה ורואים שהתחיל להיות אוהב ומסייע כו' - הרי זו הנקמה הכי גדולה בהשונא.¹⁰
 וכפי שראו בפועל בנוגע לבעל הגאולה¹⁰¹ - שאותם אנשים שאסרו אותו, הושיבוהו במאסר, ועד
 שגזרו עליו גזר דין מות, הנה הם עצמם שחררו אותו, וציוו שיסע לחירות, ויקח עמו "כלי כסף וכלי
 זהב ושמלות"¹⁰², כל הענינים השייכים אליו, ועשו זאת באותו תוקף שבו הושיבוהו תחילה במאסר!¹¹
 ועל-דרך-זה במלחמתו של כל אחד ואחד מישראל בנוגע לנשמתו שנמצאת ב"מאסר" של הגוף ונפש
 הבהמית:¹²
 מצד הגוף ונפש הבהמית - ללא עבודה וגייעה - הרי זה כמו שכתוב בקהלת¹⁰³ ש"רוח הבהמה
 היורדת היא למטה", היינו, שנמשך לענינים תחתונים.¹³
 וכידוע תורת הבעל-שם-טוב¹⁰⁴ על הפסוק¹⁰⁵ "כי תראה חמור שונאך", שכאשר תעיין בחומר הגוף
 ("חמור"), תראה שהוא "שונאך", ששונא להיות נמשך השמימה, אלא רצונו להיות למטה דוקא.¹⁴
 והנקמה הכי גדולה שיכולים להינקם ממנו היא - כאשר "עזוב תעזוב עמו"¹⁰⁵, שעובדים את ה' יחד
 עמו, "בכל לבבך בשני יצריך"¹⁰⁶, היינו, שהן הנשמה והן הגוף (יחד עם כל הנכסים) הולכים בדרך התורה
 והמצוה וממלאים את שליחותו של הקדוש-ברוך-הוא, ועד שכולם מכריזים - ללא צורך בדיבור, "אין
 אומר ואין דברים"¹⁰⁷; כאשר מסתכלים על הבית ואופן ההנהגה שבו, רואים ש"אין עוד מלבדו"⁵, אך ורק
 אלקות, כפי שנמשך למטה בעולם הזה התחתון למטה מעשרה טפחים, בשמחה ובטוב לבב ובהרחבה.¹⁵

* * *

כ. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל מי מנה עפר יעקב גו'¹⁰⁸.¹⁶

96 תניא רפ"ב.

97 ראה אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"א ע' תפה.

105 משפטים כג, ה.

106 ואתחנן ו, ה ובספרי ופרש"י עה"פ.

98 עקב יא, יב.

107 תהלים יט, ד.

99 שבת קיט, ב.

108 בעת הניגון, הניח הרה"ג רא"א יאלעס את כוסו ע"ג

100 תבוא כח, יו"ד.

השולחן כדי שכ"ק אדמו"ר שליט"א ימוזג לו משקה. והעיר לו

101 ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 306. וש"נ.

כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכהן, אין לו ליטול "מעל גבי קרקע" (וכן

102 לשון הכתוב - שמות ג, כב. בא יב, לה.

מצינו שלא היו שוליים למזרק, כדי שלא יניחנו ע"ג קרקע

103 ג, כא.

104 ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סכ"א.

(פסחים סד, א).

- 1 כא. נזכר לעיל¹⁰⁹ שזה עתה נדפסו מחדש הלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן.
- 2 הפעם הראשונה שנדפסו הלכות תלמוד תורה של רבינו הזקן בפני עצמן, היתה עוד לפני שנדפסו
- 3 שאר ענינים מספריו, הן בנגלה והן בחסידות - בשנת תקנ"ד, אלא שהיה זה בעילום שם המחבר, וכפי
- 4 שמספר רבינו נשיאנו בארוכה¹¹⁰ כיצד הגיע חיבור זה לוילנא, וכיצד סייע הדבר למעט את ההתנגדות
- 5 שהיתה אז כלפי החסידים, ובפרט בעיר שקלאו, שהיתה עיר מבצר של ההתנגדות - כאשר נודע לר' הענין,
- 6 אביו של ר' פנחס רייזעס, שהמחבר של הלכות תלמוד תורה הוא המגיד מליאזנא.
- 7 ואחר כך חזרו ונדפסו הלכות תלמוד תורה כמה פעמים, ועד שבשנת תקע"ד, כשהתחילו להדפיס את
- 8 השולחן ערוך של רבינו הזקן, החל מהלכות פסח, ובמשך הזמן גם שאר החלקים (כולל גם החלק שנדפס
- 9 ב"ב"י"ג תמוז¹¹¹), הנה מאז והלאה נדפסו גם הלכות תלמוד תורה יחד עם כל השולחן ערוך.
- 10 ועכשיו חזרו ונדפסו הלכות תלמוד תורה בחוברת בפני עצמה, כבפעם הראשונה.
- 11 כב. והטעם הפשוט בזה - מצד המעלה המיוחדת שבהלכות תלמוד תורה, שיש בהם ב' הפירושים
- 12 שמצינו בגמרא¹¹² בפסוק¹¹³ "ודברת במ" - שהמשכו "בשבטך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך":
- 13 (א) שבדברי תורה הכתוב מדבר, (ב) שפסוק זה קאי על קריאת שמע, שהוא ענין המסירת נפש כו'.
- 14 ובהקדמה - שהלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן חלוקות מהלכות תלמוד תורה כפי שהם בשולחן
- 15 ערוך של הבית-יוסף, ואפילו מהלכות תלמוד תורה כפי שהם ברמב"ם (שבכמה מקומות יש בו ענינים
- 16 ששייכים לחלק הסוד שבתורה, כמעט בגלוי¹¹⁴), ועד שסגנונם שונה אפילו מהסגנון של רבינו הזקן
- 17 עצמו בהלכות תלמוד תורה שבחלק אורח חיים סימן קנ"ה (וכן בהתחלת סימן שלאחריו) - הן בנוגע
- 18 לטיב ועומק הביאור, והן בנוגע להביאור בכל ד' חלקי התורה: פשט רמז דרוש וסוד.
- 19 ובנוגע לענינינו: בהלכות תלמוד תורה מדובר לכל לראש אודות לימוד התורה - כהפירוש ב"ודברת
- 20 במ", שבדברי תורה הכתוב מדבר; ונוסף לזה, מדובר שם גם אודות עבודת התפלה (כולל גם קריאת
- 21 שמע) - באיזה אופן היא נעלית יותר מתורה, ובאיזה אופן לימוד התורה הוא נעלה יותר מעבודת התפלה,
- 22 כמבואר בארוכה בלשונו של רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה¹¹⁵.
- 23 וזוהי המעלה בהדפסת הלכות תלמוד תורה בחוברת בפני עצמה - כדי שיהיה נקל ליטלן ולקחתן גם
- 24 במקום כזה שנראה שקשה להביא את השולחן ערוך כולו.
- 25 ובפרט שהתחלת הפצת המעיינות של רבינו הזקן (לאו דוקא בנוגע לתורת החסידות, שהתחילה
- 26 לאחר פטריבורג¹¹⁶, אלא) כפשוטה היתה על-ידי הלכות תלמוד תורה, שהגיעו ל"חוצה" מיד לאחר
- 27 שנדפסו, ופעלו פעולתם, אף שעדיין לא ידעו שאלו הם ה"מעיינות" של רבינו הזקן.
- 28 ולכן, התקוה חזקה שלא יסתפקו בקניית הספר [כדרך העולם, שכאשר נדפס דבר חדש, ובפרט
- 29 בתוספת מראה-מקומות וכיוצא בזה, אזי קונים אותו, אבל לאו דוקא שצריכים ללמוד; בשביל זה יש
- 30 עוד זמן, ובלבד שהספר נמצא כבר ברשותו], אלא התכלית היא - שילמדו בו בריבוי כל כך עד שבקרוב
- 31 יצטרכו להדפיס הוצאה שניה, כיון שההוצאה הראשונה בלתה מרוב לימוד, ולכן יש צורך להדפיס
- 32 חוברות חדשות.

ע' (תכ).

(110) ראה גם תורת מנחם חל"ג ע' 298. וש"נ.

(111) הקדמת אדהאמ"צ לשו"ע אדה"ז בסופה. וראה "מבוא" לס' קונטרס השלחן (להרא"ח נאה) אות ד. וראה גם התוועדות

תשד"מ ח"ג ריש ע' 1840.

(112) ברכות יג, ב. יומא יט, ב.

(113) ואתחנן ו, ז.

(114) ראה גם תורת מנחם חל"ט ע' 225. וש"נ.

(115) ראה פ"ד ה"ה.

(116) ראה סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

ולאחר זמן, השיב כ"ק אדמו"ר שליט"א על הערתו שלפי מסקנת הש"ס (מנחות ז, א) קומצין מכלי שע"ג קרקע, וזלה"ק: "ממנחות ז, א ושם) מוכח דגם בקדשים (וקדושה) דבר הנמצא בתוך הכלי משתנה ע"י שהאדם האוחז הכלי מניחו ע"ג קרקע (אלא שיש ענינים בקדושה שאי"ז מעכב) - ועיין שבת ה, ב - ובמילא בעניני (קדושה ו) ברכה וכיו"ב שבין אדם לאדם (משא"כ בקמיצה וקידוש), פשיטא שאם רוצה שיה"י ונתן - אינו ב"טלי... מע"ג קרקע" (גטין עח, א). והחילוק לקידושין (ח, ב) מובין".

(109) הערה 29. וראה גם מכתב ח' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ג

- כג. וכרגיל בכל ענין חדש - נתעכב עתה על ענין מסויים בהתחלת הלכות תלמוד תורה, ובאופן
ההנהגה שרגילים עתה - דוקא על-פי נגלה, שזהו גם הפירוש ד"יפוצו מעינותיך חוצה", שגם הנהגה
שמצד עצמה שייכת ל"חוצה", תהיה קשורה עם המעיינות.
- התחלת הלכות תלמוד תורה היא בסגנון שונה אפילו מהסגנון של רבינו הזקן בעצמו בהלכות תלמוד
תורה שבחלק אורח חיים, ועל-אחת-כמה-וכמה שאין זה כמו בשולחן ערוך הבית-יוסף, וגם לא כמו
ברמב"ם, וזה לשונו¹¹⁷:
- "אף על פי שהקטן פטור מכל המצוות, וגם אביו אינו חייב לחנכו במצוות מן התורה, אלא מדברי
סופרים, אבל תלמוד תורה, מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה, אף-על-פי שהקטן
אינו חייב כו'. ומאמתי אביו חייב ללמדו, משיתחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו משה וגו', ופסוק ראשון
מפרשת שמע ישראל וכו'".
- כלומר: התחלת הלכות תלמוד תורה היא (לא שיש מצות עשה ללמוד תורה, אלא) בהתאם לסדר
בהנהגת האדם, שלאחרי שנולד הרי הוא בתחילה קטן - בנוגע לקטן שאינו חייב בתלמוד תורה?!
- זאת ועוד: גם בנוגע לקטן גופא - היה רבינו הזקן יכול להתחיל בהחייב של תלמוד תורה: "מצות
עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה", ורק אחר כך לכתוב את הצד השלילי - "אף-על-פי
שהקטן אינו חייב כו'"; ואף-על-פי-כן מתחיל רבינו הזקן בצד השלילי - "קטן פטור מכל המצוות" (כולל
גם מצות תלמוד תורה, כפי שמסיים בהמשך הדברים), וממשיך גם בנוגע לחינוך, ש"אביו אינו חייב
לחנכו במצוות מן התורה", ורק לאחר זה כותב ש"מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן
תורה .. משיתחיל לדבר וכו'", כך, שבשורות הראשונות לא מדובר כלל אודות החייב דלימוד התורה,
אלא אודות השליה מלימוד התורה?!
- וקושיא נוספת - "א' שטורעם-קשיא":
- איתא במדרש¹¹⁸ "שלשה פתחו באף כו'", היינו, שזהו ענין בלתי רצוי. ואילו רבינו הזקן פותח את
הלכות תלמוד תורה שלו בתיבת "אף" - "אף על פי שהקטן פטור כו'"?!
- כלומר: גם אם רבינו הזקן רוצה להתחיל בפטור של קטן, היה יכול לכתוב בסגנון שונה - "קטן
פטור מכל המצוות כו' אבל מצות עשה מן התורה על האב וכו'", ולא לכתוב בסגנון שבו יצטרך להתחיל
בתיבת "אף", היפך הוראת חז"ל במאמרם "שלשה פתחו באף כו'", שזהו ענין בלתי רצוי.
- וכל זה - מה שאינו מובן על-פי נגלה.
- יתירה מזה - על-פי פנימיות התורה:
- ובהקדמה - שבהלכות תלמוד תורה של רבינו הזקן מעורב בגלוי "יינה של תורה" יותר מכמו שניכר
הדבר בשאר ההלכות בשולחן ערוך שלו¹¹⁹, כולל גם ההלכות הצריכות בחלק חושן משפט, שבסגנונם
משתווים לסגנון של הלכות תלמוד תורה יותר מאשר לסגנון ההלכות בחלק אורח חיים.
- ובנוגע לעניננו: בלקוטי-תורה דפרשת השבוע¹²⁰ [וכאמור כמה פעמים¹²¹ שבודאי ש"כל אשר בשם
ישראל יכונה" יסיים את לימוד הלקוטי תורה השבועי] נתבאר הענין ד"בראתי יצרתיו אף עשיתיו"¹²²,
ש"אף" מרבה בחינה רביעית, שהיא בחינה היותר נעלית (ובעבודה הוא ענין רעותא דלבא)¹²³, ומבאר
שם¹²⁴, שבמה דברים אמורים - כשתיבת "אף" באה יחד עם "בראתי יצרתיו אף עשיתיו", "אף תיבת
אף בעצמו הוא לא טוב, שהוא בחינת סטרא אחרא, ג' פתחו באף כו'".

(120) ר"פ בלק.
(121) ראה תורת מנחם חמ"ב ס"ע 306 ואילך. וש"נ.
(122) ישעי' מג, ז.
(123) ראה גם במאמר פ"ט (תורת מנחם חמ"ד ע' 67).
(124) סט, ד.

(117) ראה גם לקו"ש חי"ד ריש ע' 236. חי"ט ע' 38 ואילך.
חכ"א ע' 280 ואילך. התוועדות תשמ"ג ח"ב ע' 795 ואילך.
(118) מדרש אגדה (באבער) ומדרש לקח טוב בראשית א, ג.
ועוד.
(119) ראה גם תורת מנחם ח"א ע' 177.

- 1 ועל-פי-זה מתחזקת יותר הקושיא למה מתחיל רבינו הזקן הלכות תלמוד תורה בתיבת "אף".
- 2 כד. והתירוץ על כל ענינים אלו, ובעיקר, על הקושיא מדוע פתח רבינו הזקן ב"אף" - מבואר בפירוש
- 3 המשניות להרמב"ם (שהובא בלקוטי תורה הנ"ל):
- 4 בפירוש מאמר המשנה במסכת אבות¹²⁵, "בן הא הא אומר לפום צערא אגרא", כותב הרמב"ם: "לפי
- 5 מה שתצטער בתורה יהיה שכרך, ואמרו שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שתלמד בטורח עמל ויראה מן
- 6 המלמד, אבל קריאת התענוג והמנוחה אין קיום לה ולא תועלת בה, ואמרו¹²⁶ בפירוש מאמרו¹²⁷ אף
- 7 חכמתי עמדה לי, חכמה שלמדתי באף עמדה לי".
- 8 כלומר: כדי שלימוד התורה יהיה באופן של תועלת וקיום, הרי זה דוקא כאשר ישנו תחילה הענין
- 9 ד"אף" - "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".
- 10 [ועל-דרך-זה איתא בסוף ברכות¹²⁸: "מאי דכתיב¹²⁹ כי מיין חלב יוציא חמאה ומיין אף יוציא דם ..
- 11 כל תלמיד שכועס עליו רבו וכו'"].
- 12 וכדי שלא יהיה מקום לטעות, ויהי ברור איזה ענין צריך לבוא תחילה, לימוד התורה או ענין ה"אף"
- 13 - ממשיך הרמב"ם ומבאר את התוצאה להלכה: "ומפני זה צוה להטיל אימה על התלמידים, ואמרו¹³⁰
- 14 זרוק מורא בתלמידים",
- 15 [ולהעיר, שהגירסא בגמרא היא "זרוק מרה", וכן היא הגירסא שמביא הרמב"ם בהלכות תלמוד
- 16 תורה¹³¹, אבל בפירוש המשניות כותב הרמב"ם "מורא"],
- 17 וענין זה צריך להיות קודם הלימוד, כמובן ממה שכתוב בהלכות תלמוד תורה להרמב"ם¹³¹ ורבינו
- 18 הזקן¹³²: "וכענין זה אמרו חכמים זרוק מרה בתלמידים, לפיכך אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש לפני
- 19 התלמידים, ולא לשחוק בפניהם, ולא לאכול ולשתות עמהם, כדי שתהא אימתו עליהן וילמדו ממנו
- 20 במהרה", ומובן, שאזהרה זו היא בנוגע לזמן שקודם הלימוד, שעל-ידי-זה יהיה הלימוד אחר כך באופן
- 21 המתאים.
- 22 וכמובן גם מדברי הגמרא במסכת שבת¹³³: "כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות
- 23 מר כו'", היינו, שכדי שהתלמיד יוכל לקבל את ההלכה שהרב לומד עמו, צריך להיות תחילה במעמד
- 24 ומצב ש"שפתותיו נוטפות מר".
- 25 ונמצא, שלמרות הענין השלילי שבפתיחה באף ("שלשה פתחו באף כו'"), הנה במה דברים אמורים
- 26 - כשמדובר אודות כל שאר הענינים שמחוץ לתורה, אבל בנוגע לתורה - הרי אדרבה: "אף חכמתי עמדה
- 27 לי", "חכמה שלמדתי באף עמדה לי", שדוקא באופן כזה יהיה הלימוד כדבעי, ויתירה מזה, כנ"ל מדברי
- 28 הרמב"ם אודות השלילה שבדבר - שלולי זאת אין תועלת בהלימוד!
- 29 ועל-פי-זה יש לומר בדרך אפשר לתרץ התמיהה שרבינו הזקן מתחיל הלכות תלמוד תורה בתיבת
- 30 "אף" - שכוונתו בזה לרמוז שצריכה להיות ההתחלה בהענין ד"אף", "אף חכמתי עמדה לי", "חכמה
- 31 שלמדתי באף עמדה לי"¹³⁴.
- 32 ולהעיר גם מהכלל "נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן"¹³⁵, והרי הסיום של הלכות תלמוד תורה הוא
- 33 בענין ד"זרוק מרה בתלמידים .. כדי שתהא אימתו עליהם וילמדו ממנו במהרה", ובהתאם לכך הנה גם
- 34 ההתחלה היא בתיבת "אף", שרומז על הענין ד"אף חכמתי עמדה לי", "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".

(131) פ"ד ה"ה.

(132) בסופן.

(133) ל, ב. ויש"נ.

(134) לשלימות הענין - ראה גם לקמן סל"ד ואילך.

(135) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(125) ספ"ה.

(126) קה"ר עה"פ.

(127) קהלת ב, ט.

(128) סג, ב.

(129) משל ל, לג.

(130) כתובות קג, סע"ב.

כה. וביאור הדברים:

הסיבה לכך שצריך להיות "זרוק מרה בתלמידים" היא - בגלל היותם בדרגה של "תלמידים"; אילו היו יוצאים כבר מדרגת "תלמידים", והיתה אצלם הבנה והשגה כדבעי, גדלות המוחין - אזי לא היו צריכים לזרוק בהם מרה, לצעוק עליהם כו', כיון שהיו כבר מכירים את יוקר התורה, ומעצמם היו לומדים כדבעי.

ואכן, הנה לאחר הלימוד צריכה להיות ההנהגה באופן ש"יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך", כדברי המשנה¹³⁶ שמביא הרמב"ם¹³⁷ באריכות ההסברה.

ורק בהיותם בדרגה של תלמידים, שעדיין לא הגיעו לגדלות המוחין, אלא יש להם קטנות המוחין בלבד, אזי צריך להיות ההנהגה באופן ד"זרוק מרה בתלמידים".

וזהו גם הרמז בהתחלת הלכות תלמוד תורה: "אף על פי שהקטן כו'" - שהסיבה לכך שצריך לפתוח ב"אף", היא, בגלל שמדובר אודות "קטן", שלכן צריכה להיות ההתחלה באופן ד"זרוק מרה (או "מורא") בתלמידים".

כו. ויש להוסיף בדיוק הלשון "אף-על-פי שהקטן פטור מכל המצוות כו'":

בדרך כלל מצינו בגמרא שני תוארים-סגנונים: (א) פטור מן המצוות, (ב) כל שאינו כו', כפי שמצינו בנוגע לפסוק¹³⁸ "וקשרתם גו' וכתבתם", "כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה"¹³⁹.

והחילוק ביניהם:

הלשון "כל שאינו כו'" מורה שאין לו שייכות כלל לענין זה, וכמו "כל שאינו בקשירה", שמשמעותו, שאין לו שייכות כלל לקשירה; מה לו ולקשירה?! - הוא לא שייך לקשירה, וקשירה אינה שייכת אליו.

מה-שאינ-כן הלשון "פטור מן המצוות" - הרי בתיבת "פטור" עצמה נכלל גם היותו בגדר חיוב בענין זה, שלכן יש קא-סלקא-דעתך לומר שהוא חייב בזה, וצריך לומר שהוא פטור מזה, שהרי לא שייך לומר "פטור" בנוגע לענין שאין לו קשר ושייכות אליו כלל. וכמו שלא שייך לומר על אינו-יהודי שהוא פטור מן המצוות, כי אם שאינו במצוות.

ובנוגע לענינו:

למרות שבכללות יכולים להשתמש לפעמים לא רק בביטוי "פטור" אלא גם בביטוי "שאינו כו'" - מדייק רבינו הזקן בלשונו בריש הלכות תלמוד תורה וכותב ש"הקטן פטור מכל המצוות", ולא שהקטן אינו בכל המצוות.

בנוגע לענין המוחין, מצינו הלשון שקטן אין בו דעה¹⁴⁰, אפילו לא קטנות המוחין; אבל כשמדובר אודות ענין המצוות - חס ושלום לומר שאין לו שייכות למצוות!

וכפי שאמרנו רז"ל¹⁴¹ "בנינו ערבים בעדינו", והיינו, שבני ישראל קיבלו את התורה והמצוות על-ידי הקטנים דוקא, וכמו שכתוב¹⁴² "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז".

וכידוע המאמר שאמר רבינו בעל השמחה בפרשת תצוה, בפורים קטן תרפ"ז, בפומבי, בבית-הכנסת במוסקבא¹⁴³ - ששם היה המרכז של המנגדים, ובשעת מעשה נכחו כאלו שידעו שלאחרי זה ילכו ויספרו מה ששמעו ומה שראו, ויש קא-סלקא-דעתך שמאורע זה היה ההתחלה שפעלה את הרעש ("עס האָט

(140) ראה יומא מג, א. חגיגה ב, ב. וש"נ.

(141) תנחומא ויגש ב. שהש"ר פ"א, ד (א).

(142) תהלים ח, ג.

(143) סה"מ תרפ"ז ע' קי ואילך.

(136) אבות פ"ד מי"ב.

(137) הל' ת"ת פ"ה הי"ב.

(138) ואתחנן ו, ח-ט.

(139) גיטין מה, ב. וש"נ.

- 1 אויפגעשטורעם"ט" שהביא לידי המאסר¹⁴⁴ - שבו דיבר בגלוי אודות מה שכתוב "מפי עוללים ויונקים
- 2 יסדת עוז להשביט אויב ומתנקם", שישנם אויבים ומתנקמים, והעצה "להשביט אויב ומתנקם" היא
- 3 על-ידי-זה שלומדים תורה עם "עוללים ויונקים".
- 4 ולכן, חס ושלום לומר שקטן אינו במצוות; הוא רק פטור מן המצוות, והפטור גופא מורה על שייכותו
- 5 לענין המצוה.
- 6 בנוגע לתלמוד תורה - הנה התכלית היא אמנם שיהיה הלימוד בהבנה והשגה, ולעת-עתה אינו שייך
- 7 לזה, שהרי "עיר פרא אדם יולד"¹⁴⁵, ולכן צריך להיות תחילה "מוסר אביך" ואחר כך "תורת אמן"¹⁴⁶,
- 8 - וכן הוא הסדר בנוגע להתהוות הולד, שהתחלה צריכה להיות מ"מוסר אביך", ואחר כך "תורת
- 9 אמן", ולא באופן שתובעת בפה¹⁴⁷, ואז נעשית מציאותו של הקטן, שיש לו אמנם שייכות לתורה ומצוות,
- 10 אלא שהוא פטור מכל המצוות, אבל תלמוד תורה, מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן
- 11 תורה -
- 12 החל משמתחיל לדבר - כמובא בחסידות¹⁴⁸ מספרי הרפואה שהתחלת הדיבור מורה שכבר התחיל
- 13 אצלו ענין ההגדלה במוחין, והיינו, שאין זה מצד מוצאות הפה (שהרי מוצאות הפה היו אצלו זמן רב
- 14 לפני זה), אלא מפני ההוספה בענין המוחין - שאז מלמדו אביו "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת
- 15 יעקב", שזהו ענין של ירושה ששייכת גם לתינוק בן יומו שהוא כבר יורש, ואחר כך מתחילים עמו
- 16 ענינים של הסברה, הבנה והשגה, החל "מפסוק ראשון מפרשת שמע ישראל", ו"מעט מעט פסוקים כו".
- 17 כז. עד כאן - לדרשא קאתינא.
- 18 והעיקר מה שנוגע לפועל הוא - כאמור לעיל - שיחטפו את כל החוברות שנדפסו, ולא כדי ליתן
- 19 ריוח למדפיסים... אלא כדי ללמוד בהם,
- 20 ובאופן שהלימוד יהיה על מנת לעשות, שיביא לעשיה בפועל - שזהו התחלת הענין דלימוד התורה,
- 21 כפי שמבאר רבינו הזקן בהמשך הלכות תלמוד תורה¹⁴⁹,
- 22 והלימוד יהיה מתוך הרחבה, ועד לאופן שיגיעו לענין ד"יגדיל תורה ויאדיר"¹⁵⁰,
- 23 ועד לקיום פסק דין של רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה¹⁵¹ - שלא נתפרש בהלכות תלמוד תורה
- 24 של הבית-יוסף וגם לא בהלכות תלמוד תורה להרמב"ם, אלא ברמז בלבד - "אמרו חכמי האמת (היינו
- 25 שזהו אמיתתה של תורה) שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס. . עד ששיג וידע כל מה שאפשר
- 26 לנשמתו להשיג מידיעת התורה הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות", והיינו, שכל אחד
- 27 מישראל צריך ללמוד את כל חלקי התורה, ועל-אחת-כמה וכמה כל הענינים שבנגלה דתורה, לכל-הפחות
- 28 פעם אחת.
- 29 והרי לימוד התורה צריך להיות מתוך שמחה וטוב לבב, וכמודגש גם בכך שמברך ברכת התורה,
- 30 "ברכו בתורה תחילה"¹⁵², כמבואר במפרשי הש"ס¹⁵³ שזה מורה שהיתה התורה חביבה בעיניהם.
- 31 ויהי רצון שיהיה לימוד חכמת התורה מתוך עונג ותענוג (כפי שנזכר במאמר¹⁵⁴), ואז יומשך עד
- 32 ל"עשיתיו", היינו, שכאן למטה בעולם הזה התחתון תהיה דירה לו יתברך¹⁵⁵, לו ולתורתו, אשר, אורייתא
- 33 וקודשא-בריך-הוא כולא חד¹⁵⁶.

* * *

(152) נדרים פא, א. וש"ג.
 (153) ראה ר"ן שם (בשם רבינו יונה).
 (154) פ"ד (תורת מנחם חמ"ד ע' 60 ואילך).
 (155) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר
 פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.
 (156) זהר הובא בתניא פ"ד, רפכ"ג. וראה זהר ח"א כד, א.
 ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). ועוד.

(144) ראה שם ע' רפח ואילך.
 (145) איוב יא, יב.
 (146) ראה גם לעיל ס"ח.
 (147) ראה כתובות סה, א.
 (148) ראה המשך תער"ב ח"א ע' רפד. ועוד.
 (149) פ"ד ה"ב ואילך.
 (150) ישע"י מב, כא. וראה חולין סו, ב. וש"ג.
 (151) פ"א ה"ד.

- כח. דובר לעיל (סעיף כ"א) אודות הלכות תלמוד תורה, שזה היה הספר הראשון שהדפיס רבינו
הזקן, ורק לאחר כן הדפיס את ספר התניא.¹
וכמו כן ידוע¹⁵⁷ שכאשר רבינו הזקן שלח את תלמידיו לרכוש נפשות, הורה להם לנהוג כמותו -
שהיה מתחיל מענין בנגלה דתורה, ולאחרי כן מסר גם ענינים מפנימיות התורה (אם באופן שגילה שזהו
פנימיות התורה, אם לאו).²
וזהו גם הסדר שצריך להיות אצל אלו שנוסעים בשליחות של רבינו נשיאנו בכלל, כולל ובמיוחד
תלמידי הישיבה שנוסעים בימות הקיץ¹⁵⁸, שענינם הוא להוסיף אור בעולם על-ידי "נר מצוה ותורה
אור"¹⁵⁹ - שבכל מקום בואם ישמעו מהם ענין בנגלה דתורה, ולאחרי כן ענין בפנימיות התורה שנתגלתה
בדורנו בתורת החסידות.³
ואם ישאלו אותם לפשר הדבר, דממה-נפשך, אי הא לא הא - יאמרו, שזוהי הדרך אשר סללו לנו
רבותינו נשיאנו, החל מרבינו הזקן, שכתב את הלכות תלמוד תורה ואת ספר התניא, ובלשון חז"ל¹⁶⁰:
"כולם נתנו מרועה אחד א"ל אחד נתנו כו'", ונתן את שניהם - שהולכים יחדיו - לכל ההולכים
בעקבותיו, ועד - כלשון רבינו נשיאנו במכתבו¹⁵ - ל"כל אשר בשם ישראל יכונה", שזה יהיה עמוד
הענין, עמוד האש ועמוד האור שיאירו את דרכם.⁴
וזוהי השליחות של הנשמה בעלמא דין, ובפרטיות, השליחות של כל אחד שנוסע למקומו, ובפרטי
פרטיות, השליחות של תלמידי הישיבה - כאמור לעיל, שצריכים לקחת עמהם ענינים מהלכות תלמוד
תורה ומספר התניא, כפי שמתבארים בחלק הנגלה שבתורה ובחלק הפנימי שבתורה, תורת החסידות.⁵
עד כאן - בנוגע להאמור לעיל.
כט. ועתה - ענין נוסף שצריך להעיר אודותיו:
כפי שהנני רואה מאופן ההנהגה, נעשית חולשה כנראה בהמדובר כמה פעמים¹⁶¹ אודות מאמר
רז"ל¹⁶² "עד ארבעין שנים מיכלא מעלי כו'", שלכן, הנה אפילו בהתוועדות, התוועדות חסידית, ואפילו
התוועדות הקשורה עם גאולת הנשיא, כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, שזוהי הגאולה של כל אחד
מאתנו, בתוככי כלל ישראל, כל אשר בשם ישראל יכונה - צריכה להיות הגבלה שלא לשתות יותר משלש
כוסות, ובאופן שכולם יחד יהיו פחות מרביעית.⁶
ובתור יוצא מן הכלל - כשמדובר אודות התוועדות הקשורה עם קידוש של שבת או יום טוב, הנה
הכוס של קידוש הוא ענין בפני עצמו, ואינו עולה למנין ג' הכוסות.⁷
הנני מדבר על זה בפירוש (לא ביום השבת, שאז יוכלו במקום אחר ללמוד "פשטים", אלא) דוקא
עתה, כשישנם כאלו מכשירים שקולטים את הדברים באופן שנעשים מיד "אותיות החקיקה"... כך שיוכלו
הדברים להגיע לכל מקום שירצו לשומעם, והנני מדגיש בפירוש בכל התוקף - כפי שדובר מלכתחילה,
וכן עתה, וכן על ימים שיבואו - שעד ארבעים שנה יכולים לצאת ידי חובה עם שלש כוסות, ואם תמצי
לומר - אפילו פחות משלש.⁸
וכמסופר לעיל (סעיף א) אודות מיכאל דווארקיין - שלא ידע שצריכים לקרותו "ר' מיכאל"... -
שבשמעו את הבשורה הכי גדולה אודות הגאולה בפעם הראשונה, וללא כל הכנה, הנה למרות שאחז
בידו את ה"סאָטקע", לא קירב אותה אל פיו... הוא אחז את הבקבוק, ורקד מסביב לדירה של רבינו
נשיאנו, אבל לשתות - לא שתה!⁹

(160) חגיגה ג, ב.

(161) ראה תורת מנחם חל"ו ס"ע 349 ואילך. וש"נ.

(162) שבת קנב, א.

(157) ראה גם תורת מנחם חכ"ז ע' 457. וש"נ.

(158) ראה גם שיחת י"ב תמוז דאשתקד סל"ג (תורת מנחם

ח"מ ע' 224). וש"נ.

(159) משלי ו, כג.

1 וכאמור כמה פעמים שהכוונה היא כפשטות הענין, ללא "פשט'לאך", דרשות ורמזים בזה, ושל
2 יאמרו שאני צריך לומר כך, והשומע צריך לעשות להיפך... - אינני יודע אם אני צריך לדבר על זה, ולא
3 מספיק שמישהו אחר יאמר זאת; בנוגע לכל דבר קטן או דבר גדול - אין מי שיעסוק בזה, והנני צריך
4 להיות בבחינת "הוא נועל והוא פותח"¹⁶³, לומר מוסר, לנזוף ולהלקות...

5 ובכל אופן, אם אין יותר קטן או יותר גדול, אצטרך להיות בבחינת "קטן וגדול שם הוא"¹⁶⁴, ולחזור
6 על המדובר לפני כמה שנים, ולהדגיש שהכוונה היא בנוגע לפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, ולכל
7 אחד ואחד, הן בשבת ויום טוב, הן ב"ב תמוז, י"ט כסלו, שמחת תורה ופורים, וכיוצא בזה בשאר
8 הענינים שיכולים להורות היתר - שמלבד החיוב דד' כוסות בליל הסדר, או החיוב דין לקידוש ולהבדלה,
9 הנה בכל הקשור להתוועדות, ישנה ההגבלה של ג' כוסות לכל היותר, וכולם יחד - לכל היותר רביעית
10 בלבד.

11 ואין זה ענין שרוצים לשלול תענוג אצל יהודי, כי אם, לחזור ולהדגיש את דברי רבינו נשיאנו -
12 שנאמרו ביתר חריפות (כפי שכבר נדפסו הדברים¹⁶¹) - ש"משקה" מצד עצמו הוא דבר מאוס, אלא
13 שלפעמים יש צורך בזה - כדי להסיר ה"סירכא", אבל, כאשר יוסיפו יותר מג' כוסות - הלואי שלא
14 תיתוסף סירכא חדשה... ובודאי שהכוס הרביעית לא תועיל להסרת הסירכות, ובפרט כאשר מתברך בלבבו
15 לאמר שאף-על-פי שאמרו ברבים שאין ליקח יותר משלש, הנה הוא "סאם"¹⁶⁵ סאפאזשניק... וביכולתו
16 להראות "קונץ", שלוקח ארבע, חמש, שש, שבע ושמונה, עד אשר חדל לספור, כי הוא כבר שוכב מתחת
17 לשולחן...

* * *

18 ל. ישנו גם הענין שהונהג כמה פעמים ב"י"ג תמוז¹⁶⁶ - להזכיר אודות תקנת רבינו נשיאנו בנוגע
19 לאמירת תהלים כפי שנחלק לימי החודש,

20 - ולהעיר, שתקנה זו קישר רבינו נשיאנו בעצמו עם ימי המאסר והגאולה (כפי שנדפסו כבר פרטי
21 הדברים¹⁶⁷) -

22 ולאחרי כן, גילה גם בנוגע ללימוד שיעור חומש בכל יום בפרשת השבוע, בחלק השייך ליום זה,
23 וכן בנוגע לשיעור תניא, כפי שחילק רבינו נשיאנו לימות השנה.

24 וגם המליץ על זה את הפסוק¹⁶⁸ "ויסעו ויהי חתת אלקים על הערים גו'" - ש"חת"ת" ראשי תיבות
25 חומש תהלים תניא¹⁶⁹.

26 ולא נצרכה אלא להעדרה - לעורר מחדש, שאם גם בלאו הכי היו לומדים זאת, אבל כמו דבר ישן,
27 הנה כאשר שומעים על זה עוד הפעם בשנת תשכ"ה, אזי ילמדו זאת כמו דבר חדש, מתוך חיות מחודשת.

28 לא. וענין נוסף:

29 בשנים האחרונות נהוג שבי"ב תמוז עורכים מגבית עבור המוסדות שנקראים על שם בעל השמחה
30 והגאולה¹⁷⁰.

31 וקנהוג במגביות אלו - נותן כל אחד כפי נדבת לבו,

32 - וכמדובר כמה פעמים שתהיה הנדבה ביד מלאה פתוחה ורחבה, ובמילא תהיה גם קדושה, כפי
33 ששייך באדם התחתון -

תש"ח ע' 264.

(168) וישלח לה, ה.

(169) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' רסח.

(170) ראה גם שיחת י"ב תמוז דאשתקד סמ"ח (תורת מנחם ח"מ ס"ע 236 ואילך). וש"נ.

(163) ע"פ פרש"י פרשתנו (בלק) כא, כא.

(164) איוב ג, יח. וראה ב"מ פה, ריש ע"ב.

(165) ראה תורת מנחם חמ"ג ע' 126. וש"נ.

(166) ראה גם שיחת י"ב תמוז תשכ"ה הערה 165 (תורת מנחם חל"א ע' 127). וש"נ.

(167) קונטרס חג הגאולה י"ב תמוז תש"ח - סה"מ

1 וכל הרוצים - יצינו גם שמם בצירוף שם האם, כדי להזכירם על הציון של בעל השמחה והגאולה,
 2 בעת רצון, עבור כל המצטרף להם, הן הצרכים שידועים להם, ועוד יותר - עבור הצרכים שאינם ידועים
 3 להם,
 4 וכל זה - באופן ש"טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל"18, דקאי על רבינו נשיא דורנו¹⁷¹, בעל
 5 השמחה והגאולה, "המשביר (בר) לכל עם הארץ"¹⁶, לכל אשר בשם ישראל יכונה.
 6 [כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני"].

* * *

7 לב. בעמדנו לאחר י"ב תמוז, ש"לכל הדעות" הרי זה הזמן של ה"קאנטרי" - יש להזכיר אודות
 8 ענין הצניעות¹⁷², ובפרט שזהו ענין הקשור עם פרשת השבוע, שבה נאמר¹⁷³ "מה טובו אהליך יעקב
 9 משכנותיך ישראל", "על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה"¹⁷⁴.
 10 ואף שכבר דובר על זה פעם¹⁷⁵ - יש להזכיר זאת עוד הפעם ועוד הפעם, ואין מזרזין אלא למזרזין¹⁷⁶,
 11 אשר, מבלי הבט על כך שזהו זמן הקיץ, ומבלי הבט על כך שזהו זמן שבו נמצא במקום שאין
 12 מכירים אותו¹⁷⁷, ומבלי הבט על כך שלפעמים יכול להיות מבולבל מ"נחל השטים"¹⁷⁸, כפירוש רש"י
 13 (על יסוד דברי חז"ל¹⁷⁹) שקשור עם אלו שהתנהגו באופן בלתי רצוי - צריך לדעת שכאן מדובר אודות
 14 "אהליך יעקב" ו"משכנותיך ישראל":
 15 כל בן ישראל, איש או אשה, זקן או צעיר - יש בו אות י' ד"יעקב" ו"ישראל", שמורה על המשכת
 16 שם הוי', כמבואר בחסידות¹⁸⁰ שהתחלת ועיקר שם הוי' הוא האות י', והאות י' נמשכת עד לה"עקב"
 17 דיעקב, והיא גם האות י' ד"ישראל", ר"ת "יש ששים ריבוא אותיות לתורה"¹⁸¹.
 18 ולכן, היכן שיהודי הולך, הולך עמו הקדוש-ברוך-הוא, וכמו שכתוב בהתחלת השולחן ערוך (ונעתק
 19 גם בשולחן ערוך של רבינו הזקן¹⁸²) בצירוף טעם הדבר - ש"אין ישיבת האדם .. והוא לבדו בביתו,
 20 כישיבתו .. לפני מלך גדול .. כל-שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול מלך מלכי המלכים
 21 הקדוש-ברוך-הוא עומד עליו וכו'".
 22 והרי בענין זה אין שינוי חס ושלום מצד זמני השנה, כך, שאפילו בקיץ, אפילו ב"קאנטרי", ואפילו
 23 במקום שאין מכירים אותו, ואפילו שכל השכנים מתנהגים באופן הפכי - מתנהג הוא כרצון
 24 הקדוש-ברוך-הוא, אשר "אין עוד מלבדו"⁵, ו"לית אתר פנוי מיניה"¹⁸³, ועל-דרך-זה בנוגע לזמן.
 25 לג. וענין נוסף:
 26 על-פי מה שכתוב¹⁸⁴ "אעלה את ירושלים על ראש שמחתי" - יש להזכיר את אחינו בני ישראל
 27 הנמצאים בארץ ישראל, ובפרט אלו שנמצאים בכפר חב"ד, אשר, כמה וכמה מהם היו במעמד ומצב
 28 ד"עמו אנכי בצרה"¹⁸⁵, בהיותם באותו זמן ובאותו מקום, ו"חיו" ("מיט געלעבט") את כללות המאורע
 29 של המאסר, ואחר כך גם את הגאולה¹⁸⁶.

שם רמז תשעא. יואל עה"פ (רמז תקלח).
 (180) ראה תו"א ותו"ח ר"פ ויצא. ובכ"מ.
 (181) מג"ע אופן קפו.
 (182) במהדו"ב - ס"ה, ובמהדו"ק - ס"ב.
 (183) תקו"ז תנ"ז (צא, סע"ב). ת"ע (קכב, ב). הובא בתניא
 שעהיה"א פ"ז.
 (184) תהלים קלז, ו.
 (185) שם צא, טו.
 (186) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 409. וש"נ.

(171) ראה גם לעיל ס"ד.
 (172) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 293. וש"נ.
 (173) בלק כד, ה.
 (174) פרש"י עה"פ.
 (175) ראה שיחת י"ב תמוז הנ"ל סכ"ד ואילך (שם ע' 217
 ואילך). וש"נ.
 (176) ראה מכות כג, א. ספרי נשא בתחלתו. במדב"ר פ"ז, ו.
 (177) ראה תגיגה טז, א.
 (178) יואל ד, יח.
 (179) תנחומא פרשתנו (בלק) יז. במדב"ר שם פ"כ, כב. יל"ש

- 1 והרי ברוחניות, בכחו של יהודי לבטל את הפסק המקום (כשם שביכלתו לבטל את הפסק הזמן משנת
- 2 תרפ"ז) - שיהיה "כולנו כאחד"¹⁸⁷, ועל-ידי-זה יומשך הענין ד"ברכנו אבינו"¹⁸⁷, ובאופן שימשך
- 3 מה"אחד" שלמעלה עד למטה, וכפי שאמר הרבי בשיחת ג' תמוז בסופה¹⁸⁸ ש"לכל בני ישראל יהיה אור
- 4 ברוחניות ובגשמיות",
- 5 ותקויים אצלם הברכה "מי שגמלך טוב הוא יגמלך כל טוב", ובאופן ד"סלה", שאין לו הפסק (כמו
- 6 "כל מקום שנאמר נצח סלה ועד")¹⁸⁹,
- 7 ובפרט - אלו שנמצאים בכפר חב"ד ובארץ ישראל בכלל, ובכל התפוצות בכללי כללות, לכל בני
- 8 ישראל, לכל אחד ואחת ולכולם יחד.
- 9 [כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה, ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' -
- 10 ג' פעמים), והניגון "ניע זשוריצי כלאפצי"].

* * *

- 11 לד. דובר לעיל (סעיף כ"ג) אודות התחלת הלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן בתיבת "אף" - אף-על-פי
- 12 ש"תיבת אף בעצמו הוא לא טוב .. ג' פתחו באף כו" - על יסוד דברי הרמב"ם בפירוש המשניות
- 13 (שהובאו בלקוטי תורה בפרשה זו) בענין "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".
- 14 ויש להוסיף בזה:
- 15 בפסוק¹²² "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", נאמרה תיבת "אף" לאחרי "בראתיו יצרתיו"; ורק בתורה -
- 16 שלמעלה מהעולם - יכולה להיות הפתיחה ב"אף", ואדרבה, דוקא "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".
- 17 ובדוגמת זה מצינו שבריאית העולם היתה באות ב' (כמו שכתוב בהתחלת התורה "בראשית"), ראשי
- 18 תיבות ברכה, ולא באות א', שהיא ראשי תיבות של תיבה שהיא היפך הברכה¹⁹⁰, ואף-על-פי-כן, התחלת
- 19 עשרת הדברות היא בא' דוקא, "אנכי" - כי, רק העולם צריך להתחיל באות ב', אבל התורה מתחילה
- 20 בא'¹⁹¹.
- 21 וביאור הדברים:
- 22 הפירוש הפשוט דתיבת "אף" - מורה על ענין של הוספה.
- 23 ולכן, בנוגע לעניני העולם, אין מקום לפתוח ב"אף", שמשמעות הדברים, שכל מה שיש לו אינו
- 24 מספיק עבורו אלא רוצה דבר נוסף - שהרי זה היפך הסדר שבנוגע לעניני העולם צריך להיות "שמח
- 25 בחלקו"¹⁹².
- 26 מה-שאין-כן בנוגע לעניני תורה ומצוותיה - שהרי ברוחניות לא צריך להיות "שמח בחלקו"¹⁹² (שכבר
- 27 למד מספיק, ולמה לו ללמוד עוד; יש לו מספיק מצוות, ולמה לו לקיים עוד מצוה), אלא אדרבה: כמה
- 28 שיש לו, צריך לרצות עוד יותר, וכמו שכתוב¹⁹³ "אוהב כסף לא ישבע כסף", כך, שכל שיש לו ריבוי
- 29 תורה ומצות, רוצה כמה פעמים ככה, וביתר חשק ורצון ואהבה כו', שזהו תוכן ענין הפתיחה ב"אף" -
- 30 ענין של הוספה.
- 31 וזהו הטעם שדוקא בהלכות תלמוד תורה פותח רבינו הזקן בתיבת "אף", לשון של הוספה - להורות,
- 32 שכמה שלומדים, רוצים ללמוד יותר ועוד יותר.

191 ראה ב"ר שם. נתבאר בלקו"ת ראה יט, ב. אוה"ת אמור (כרך ג) ס"ע תתנו ואילך. תורת מנחם חכ"ב ע' 103 ואילך. ועוד.
192 אבות רפ"ד. וראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' קכא (נעתק ב"היום יום" ל סיון).
193 קהלת ה, ט. וראה גם שיחת י"ב תמוז הנ"ל סי"ט (תורת מנחם שם ע' 213). וש"נ.

187 נוסח ברכת "שים שלום" בסוף תפלת העמידה. וראה תניא פל"ב.
188 סה"ש תרפ"ז ע' 170.
189 עירובין נד, א.
190 ראה ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א (קרוב לסופה). תנחומא בראשית ה. ב"ר פ"א, יו"ד. תדבא"ר פל"א (קרוב לסופה). זהר ר"פ ויגש. ועוד.

לה. ויש לקשר זה עם הענין דנזיר¹⁹⁴:

כללות ענין הנזירות - כמו כללות ענין הנדריים - הוא ענין של הוספה (כמו "אף"), שמוסיף לאסור על עצמו דבר המותר, וכמאמר רז"ל¹⁹⁵ (בסגנון של שאלה): "לא דייך מה שאסרה לך התורה כו".

ובנוגע לכללות ענין ההוספה - הנה בהתחלת הבריאה היה זה באופן בלתי רצוי, כפי שמצינו בתיבת "אף" הראשונה שבתורה: "אף כי אמר אלקים לא תאכלו גו"¹⁹⁶, שחזה הוסיפה על הציווי גם בנוגע לנגיעה ("ולא תגעו בו"¹⁹⁷), "לפיכך באה לידי גרעון"¹⁹⁸.

ולאידך גיסא, הנה בנוגע לשרה מצינו שהוסיפה על המאורות¹⁹⁹, והיינו לפי ששרה היתה בהתחלת "שני אלפים תורה"²⁰⁰, שאז התחיל היחוד דמתן-תורה²⁰¹, שהתחלתו באות א' - "אנכי" (ולא כמו התחלת הבריאה באות ב', כנ"ל סעיף ל"ד).

לו. וביאור הענין על דרך החסידות:

מבואר²⁰² בטעם שבריאית העולם לא היתה על ידי אות אל"ף, כי אל"ף מורה על האור שלמעלה מהשתלשלות דשם "כחשיכה כאורה"²⁰³ וגם הסטרא אחרא יכולה לקבל משם כמו הקדושה; ולפיכך נברא באות ב"ת, ראשי תיבות ברכה, שהוא האור של סדר ההשתלשלות הנמשך רק במקום הראוי, בסטרא דקדושה דוקא.

אך על ידי התורה ניתן הכח להמשיך גם האור שלמעלה מהשתלשלות בתוך סדר ההשתלשלות, שלכן התחלת עשרת הדברות היא באות אל"ף (שהוא האור שלמעלה מהשתלשלות), וכמו שכתוב⁵⁷ "אנכי ה' אלקיך", שעל ידי התורה נמשך "אנכי", שלמעלה מהשתלשלות, להיות "הוי' אלקיך" * (שנמשך רק לסטרא דקדושה, עד "שנקרא אלקיך דוקא")²⁰⁴; וכראשי תיבות "אנא נפשי כתבית יהבית"²⁰⁵, והיינו, שהענין ד"אנכי" שלמעלה מהשתלשלות נמשך באופן של כתיבה ונתינה עד למטה.

ויש לקשר זה עם האמור לעיל (סעיף ה) בענין "גדול העונה אמן יותר מן המברך"²⁰⁶: ברכה ("המברך") - מתחילה בב', ואילו "אמן" - מתחיל בא'. אבל, עניית אמן באה רק לאחר הברכה, וללא ברכה, אין נתינת מקום לעניית אמן; ורק לאחר שישנו ענין הברכה, שזהו בדוגמת "גוללירים מתגרין במלחמה", אזי יש מקום לעילוי דעניית אמן, שהוא בדוגמת "גיבורים נוצחין".

והענין בזה - שסדר ההשתלשלות מתחיל באות ב', ולאחרי כן, הנה על-ידי התורה ומצות שלמעלה מהשתלשלות מוסיפים וממשיכים בסדר השתלשלות האות א', שרומזת לאלופו של עולם, וזהו גם הענין ד"אמן" (המתחיל באות א'), ש"גדול העונה אמן יותר מן המברך".

לו. וזהו גם הביאור הפנימי ש"תיבת אף מצד עצמו הוא לא טוב", ורק בתורה אפשר להיות הפתיחה ב"אל"ף":

ענין ההוספה ("אף") מורה על האור שלמעלה מסדר השתלשלות, דשם "כחשיכה כאורה" ולפיכך "מצד עצמו הוא לא טוב";

(* וראה זח"ב כה, ב (ובז"ח מא, ג) בפירוש "אנכי הוי' אלקיך": אנכי - כלל, הוי' אלקיך - פרט (ובזה יל"פ על-פי חסידות הא דיש קא-סלקא-דעתך שיהיה במנין המצוות - ראה ספר המצוות להצמח צדק מצות האמנת אלקות בתחלתה (דרך מצותיך מד, ב)).

(201) ראה אוה"ת חיי שרה קכו, א.

(202) לקו"ת ואוה"ת שבעה ערה 191.

(203) תהלים קלט, יב.

(204) אוה"ת שם.

(205) שבת קה, א (לגירסת הע"י).

(206) ראה גם ד"ה גדול העונה אמן תשכ"ב פ"ד (תורת מנחם

חל"ג ע' 278).

(194) ראה לעיל ס"ד ואילך.

(195) ירושלמי נדרים פ"ט ה"א.

(196) בראשית ג, א.

(197) שם, ג.

(198) פרש"י עה"פ.

(199) ב"ר פנ"ג, ח.

(200) סנהדרין צז, סע"א. וש"נ.

- 1 אך על ידי התורה נמשך האור שלמעלה מהשתלשלות (ה"הוספה" ד"אף") בתוך סדר ההשתלשלות;
- 2 שזהו מה שענין התורה מרומז באות וא"ו דשם הוי"ו²⁰⁷, דאות ו' מורה על ענין ההמשכה²⁰⁸, כי זהו ענין
- 3 התורה, שעל ידה נמשך האור שלמעלה מהשתלשלות תוך סדר ההשתלשלות באופן שאין שום יניקה
- 4 לסטרא אחרא כו'.
- 5 ולפיכך בתורה אפשר להיות הפתיחה ב"אף", על דרך התחלת עשרת הדברות באות אל"ף.
- 6 ויש להעיר מהמובא בלקוטי תורה פרשתנו שם¹²⁴ - בהמשך להמבואר שם שעל ידי קיום התורה
- 7 והמצוות מבררים את בחינת "אף" - "ועיין .. ובמק"מ בחוקותי .. על פסוק²⁰⁹ ואף גם זאת".
- 8 דלכאורה אינו מובן, הרי פסוק "ואף גם זאת" הוא פתיחת ענין חדש, וענין של נחמה, וכיצד יתכן
- 9 שמתחיל ב"ואף"?
- 10 אלא כי גם זה הוא דוקא בתלמוד תורה - כדרשת רז"ל עה"פ²¹⁰: "אלולא ספר תורה כו'".
- 11 ויש להעיר, שכאן נאמר "ואף" - בתוספת וא"ו, המורה על המשכה, כנזכר לעיל.
- 12 ומזה מובן גם בנוגע להוספה שבענין הנזירות:
- 13 מבואר בלקוטי תורה⁵⁴ שנזיר הוא בחינת אריך אנפין, שהוא למעלה מהשתלשלות, אבל, יש לו
- 14 שייכות להשתלשלות. וכמבואר שם, שזהו ענין השערות דנזיר ("גדל פרע שער ראשו"³²), כי הנזיר
- 15 ממשיך השפע דאריך "דרך שערות, שהם כמו ווי"ן".
- 16 והרי זה מעין ענין התורה* שהוא הוא"ו דשם הוי"ו, שעל ידה נמשך האור שלמעלה מהשתלשלות
- 17 בתוך סדר השתלשלות.
- 18 לח. וזוהי כללות ההנהגה שלמדים מענין הנזירות - שצריך להיות ענין של הוספה:
- 19 מבלי הבט על העובדה שכבר פעלו רבות, וכדברי רבינו נשיאנו²¹¹ שכשם שצריך לידע חסרונות
- 20 עצמו, כך צריך לידע גם מעלות עצמו - לא צריך להיות "שמח בחלקו", במה שפעל אתמול, אלא
- 21 אדרבה: כשם שמי שיש לו מנה רוצה מאתיים²¹², הרי מובן, שכאשר יש לו מאתיים הרי הוא רוצה ד'
- 22 מאות, ועוד ועוד.
- 23 ועל-ידי הנהגה זו פועלים ישועה לכלל ישראל - כאמור לעיל (סעיף ט) שכיון ש"נזיר אלקים יהי'
- 24 הנער" הנה "הוא יחל להושיע את ישראל" - להוציא אותם מן הגלות,
- 25 ולא באופן הקשור עם סדר השתלשלות - לבקש הסכמה מפלוני בן פלוני, הסכמה מעמי הארץ,
- 26 הליכה בדרך הטבע וכו' וכו', אלא דוקא באופן שלמעלה מהטבע, ודוקא באופן ש"מלכם לפניכם וה'
- 27 בראשם"²¹³, ודוקא באופן ש"בני ישראל יוצאים ביד רמה"²¹⁴, "בריש גלי"²¹⁵, לאחר ש"כל אויבך
- 28 יכרתו"²¹⁶.
- 29 וכך יומשך למטה מעשרה טפחים, ובעגלא דידן - שיוליכנו קוממיות לארצנו, ו"הקיצו ורננו שוכני
- 30 עפר"²¹⁷, בגאולה האמיתית והשלימה, ובאופן ד"אנכי", כפי שהיה כאשר "הוצאתיך מארץ מצרים"⁵⁷,
- 31 וכך יהיה גם בהציאה ממצרים דעכשיו.

(* והרי במתן תורה נגלה להם כזקן (מכילתא בשלח טו, ג. מכילתא ופרש"י יתרו כ, ב) - "דיקנא דאריך אנפין" (פעי"ח שכ"ב פ"א), בחינת שערות.

207 ראה תניא אגה"ת ספ"ד. ובכ"מ.
208 אגה"ת שם (צד, ב).
209 בחוקותי כו, מד.
210 תו"כ ויל"ש.
211 ראה סה"ש תרפ"ז ע' 114. תרפ"ח ריש ע' 7. תש"ה ע'
42. ה"ש"ת ע' 386. אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ה ע' נא (נעתק
ב"היום יום" כו חשון).
212 ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי
שרה. ועוד.
213 מיכה ב, יג.
214 בשלח יד, ח.
215 ת"א עה"פ.
216 מיכה ה, ח.
217 ישע"י כו, יט.

ובאופן ש"יהפכו ימים אלו לששון ולשמחה"²¹⁸,
 וכמדובר כמה פעמים²¹⁹ אודות שנת ההולדת והברית של בעל השמחה והגאולה, שהיתה אז הקביעות
 דשבעה עשר בתמוז נדחה, ואז היתה הברכה²²⁰, שהואיל ואידחי - יבטל לגמרי,
 ויעזור ה' יתברך שלא יהיה צורך בענין הדיחוי, אלא עוד לפני יום השבת יבטל לגמרי, וגם הימים
 שלפני השבת יהיו באופן של ששון ושמחה בגלוי.
 לט. ובהתאם לכך - יקחו את היין והמזונות מהתועדות זו עבור ההתועדויות שיערכו בכל יום עד
 ליום השבת, ויום השבת בכלל, כולל גם מלוח מלכה במוצאי שבת.
 וה' יתברך ימלא משאלות לבב כל אשר בשם ישראל יכונה, שלבו - כפי שמעיד בעל השמחה
 והגאולה - ער הוא להקדוש-ברוך-הוא לתורתו ולמצוותיו²²¹, ויש רק צורך למלא משאלות לבו לטובה,
 שייתמלאו "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"²²¹.
 ויקויים מה שכתוב בזהר סוף פרשתנו²²²: "כדין יתער רוחא דמשיחא (ולאחרי זה יבוא בפועל) וישיצי
 לאדום חייבא ועל ארעא דשעיר יוקיד בנורא, כדין כתיב²²³ וישראל עושה חיל, הה"²²³ והיה אדום
 ירשה והיה ירשה שעיר אויביו, אויביו דישאל, וישראל עושה חיל", על-ידי-זה ש"ימין ה' עושה
 חיל"²²⁴, ומסיים: "ברוך ה' לעולם אמן ואמן"²²⁵.
 [כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א הורה ש"ועד המסדר" יקח את המזונות והיין, כנ"ל. ולפני כן, יכריזו
 שמדובר אודות "והוא יחל להושיע את ישראל" - "הושיעה את עמך וגו' עד העולם"²²⁶, באופן שאין
 לו הפסק.
 וניגנו הניגון "הושיעה את עמך".
 אחר כך צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "ניעטו ניעטו ניקאָוואָ".]

218	ראה ירמ' לא, יב. זכרי' ח, יט. רמב"ם הל' תעניות בסופן.	222	ח"ג ריב, ב.
219	ראה שיחת י"ב תמוז הנ"ל בסופה (תורת מנחם שם ע' 249) וש"נ.	223	פרשתנו (בלק) כד, יח.
220	שיחת י"ב תמוז ה'ש"ת ס"ז (סה"ש קיץ ה'ש"ת ס"ע 157).	224	תהלים קיח, ט"ז.
221	נוסח ברכה הג' דברכת המזון.	225	שם פט, נג. וראה גם שיחת י"ב תמוז תשכ"ג סי"ג (תורת מנחם חל"ז ע' 131).
		226	שם כח, ט.

המשך ביאור למס' ערכין ליום ראשון עמ' ב

1 היא בְּשַׁעַת הַכְּנָסָה פּוֹעֲלִים לַעֲבוֹדָתָם. וְהַטַּעַם שֶׁעוֹשִׂים כֵּן,
 2 בְּשַׁעַת הוֹצָאתָ פּוֹעֲלִים, דְּאִיכָּא דְּנִיחָא לְמִיּוֹכֵן – שֶׁאִם יֵשׁ מִי
 3 שְׂרוּצָה לַקְּנוֹת אֶת הַקֶּרֶקֶע, אָמַר לָהּ לְפּוֹעֲלִים – יֹאמַר לַפּוֹעֲלִי
 4 הַעוֹבֵדִים בְּשִׁדּוֹת וּמִבְנִים בְּטִיב הַקֶּרֶקֶעוֹת, אִיזִילוּ סִיירוּ לָהּ
 5 נִיחָלִי – לָבוֹ וּתְבַדְּקוּ אֶת הַשִּׁדָּה עֲבוּרִי, הָאֵם כְּדֹא לִי לַקְּנוֹתָהּ.
 6 וְהַטַּעַם שֶׁמִּכְרִיזִים גַּם בְּשַׁעַת הַכְּנָסָה פּוֹעֲלִים הוּא דְּנִיחָפֵר
 7 דְּאָמַר לָהּ – כִּדִּי שִׁזְכֹּר שֶׁאִמַּר לָהֶם לְבוֹדָקָה, נִיזִיל נִישְׁיִלְיָנָהּ
 8 וְיִלֵּךְ וְיִשְׁאַל אֶת הַפּוֹעֲלִים מִה טִיבָהּ. מִסִּיעֵת הַגְּמָרָא לְדַבְּרִי
 9 רַבִּי: תֵּנִי נְמִי הָכִי – שְׁנִינוּ כֵּן גַּם בְּבִרְיָתָא, שׁוּם הִתְוַמֵּי
 10 שְׁלִשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הִתְקַדְּשׁ שְׁשִׁים יוֹם, וּמִכְרִיזִין בְּבִכְרִי וּבְעֶרֶב,
 11 בְּשַׁעַת הוֹצָאתָ פּוֹעֲלִים וּבְשַׁעַת הַכְּנָסָה פּוֹעֲלִים, וּכְדַבְּרִי רַב.
 12 מִבִּיאתָ הַגְּמָרָא אֶת הַמִּשְׁכָּן הַבְּרִייתָא: אוֹמַר הַמִּכְרִיז, שְׁדָּה פְּלוּנִי,
 13 בְּסִימְנִיָּהּ וּבְמִצְרִיָּה – שְׁסִימְנִיָּהּ הֵם כֵּךְ וְכֵךְ וּגְבוּלוֹתֶיהָ הֵם אֵלּוֹ
 14 וְאֵלּוֹ, בְּךָ הִיא יָפָה – כֵּךְ וְכֵךְ תְּבוּאָה גְּדִילָה בָּהּ, וְכֵךְ הִיא שׁוּמָא
 15 – וּבִסְכּוֹם זֶה שְׁמוֹ אוֹתָהּ בֵּית דִּין, כָּל הַרְוֵצָה לִיקָח אֶת הַשִּׁדָּה,
 16 יָבֹא וְיִקָּח. וְהִידָּה הַמִּכְרִיז אוֹמַר שֶׁקֶרֶקֶע זֶה נִמְכַּרְתָּ עַל מְנַת לִיתֵן
 17 אֶת מַעוֹת הַמִּקָּח לְאַשָּׁה בְּבִתּוֹתָהּ – תְּמוּרַת דְּמֵי הַכְּתוּבָה

18 שֶׁהִיתוּמִים חַיִּיבִים לָהּ, וְכֵן אִם הִידָּה זֶה לַפְּרַעֲוֹן חוֹב, מִכְרִיז שְׁדִּיא
 19 נִמְכַּרְתָּ לְבַעַל חוֹב בְּחֹבּוֹ – שִׁיתֵּן הַלּוֹקָח אֶת הַדָּמִים לְמַלּוּה
 20 בַּפְּרַעֲוֹן חוֹבּוֹ.
 21 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: לָמָּה לִי לְמִימָר – מְדוּעַ מִכְרִיזִים שֶׁהַמִּכְרִיז הִיא
 22 עַל מְנַת לִיתֵן לְאַשָּׁה בְּתוּכָתָהּ, וּלְבַעַל חוֹב חוֹבּוֹ. מִבְּאֵר
 23 הַגְּמָרָא: דְּאִיכָּא דְּנִיחָא לָיָה בְּבַעַל חוֹב – כִּיּוֹן שִׁישׁ מִי שְׁנוֹחַ לוֹ
 24 לַקְּנוֹת קֶרֶקֶע כִּדִּי לַפְּרַעֲוֹן חוֹב, דְּמִיכָל בְּזוּזִי – מִשׁוּם שֶׁבַעַל חוֹב
 25 אִינוֹ מִקְפִּיד עַל טִיב הַמִּטְבְּעוֹת, וּמוֹכֵן לִקְבֹּל מִטְבְּעוֹת שְׁבוּרוֹת
 26 וְחִסְרוֹת, שְׁאִין דֶּרֶךְ הַסּוֹחֲרִים לְהַקְפִּיד בְּכֵךְ. וְאִיכָּא דְּנִיחָא לָיָה
 27 בְּאַשָּׁה – וִישׁ מִי שְׁנוֹחַ לוֹ לַקְּנוֹת קֶרֶקֶע הַנִּמְכַּרְתָּ לַפְּרַעֲוֹן כְּתוּבַת
 28 אִשָּׁה, דְּשִׁקְלָהּ עַל יָד עַל יָד – כִּיּוֹן שְׁדִּיא נוֹטֶלֶת אֶת הַמַּעוֹת
 29 מִהַלּוֹקָח מַעֲטָה מַעֲטָה, לִפִּי שְׁאִינָה סוֹחֲרַת וְאִינָה מִתְּעַסֶּקֶת עִם
 30 הַמַּעוֹת, אֲלֹא צְרִיכָה אוֹתָם לְהוֹצֵא אוֹתָהּ, וְאִינָה צְרִיכָה אֶת כָּל
 31 הַמַּעוֹת בְּבַת אַחַת. וְעַל יְדֵי שִׁדּוּעֵיהָ בַּעַת הַהִכְרָזָה לְשֵׁם מִה
 32 נִמְכַּרְתָּ הַקֶּרֶקֶע, יוֹכֵלוּ הַקּוֹנִים לְדַעַת הָאֵם נוֹחַ לָהֶם בְּקִנְיָה זֶה,
 33 וְיִתְרַבּוּ הַקּוֹנִים.

בס"ד. שיחת ש"פ בלק, י"ז תמוז (נדרחה), ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי", "אמר, אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם, אנו על-אחת-כמה-וכמה, לפיכך ויגר מואב" - שלולי פירוש רש"י יש לפרש שהם ב' ענינים: "ויגר מואב (עוד מקודם לכן) .. כי רב הוא", ונוסף לזה, "וירא בלק את אשר עשה ישראל לאמורי"; ולכן מחדש רש"י: "וירא בלק גו' לפיכך ויגר מואב".

ומה שכתוב "וירא בלק" ולא "וירא מואב", כי העובדה שכל מלכי כנען היו מעלין מס לסיחון ועוג לשמרם שלא יעברו עליהם גייסות, היתה ענין סודי שלא הי' מפורסם לכל העם, ורק בלק ראה במפלת סיחון ועוג את העובדה ששוב אין לו על מי לבטוח, ולכן היה סבור שעתה ילחמו בני ישראל גם עם מואב, אף שבתחילה סבבו בני ישראל את ארץ מואב, כי עד עתה חשב שבני ישראל לא רצו להלחם עם מואב בגלל שחששו מסיחון ועוג, מה-שאין-כן עתה, לאחר ש"שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם", הרי "אנו על-אחת-כמה-וכמה". וכיון שגילה זאת לעמו, "לפיכך ויגר מואב".

וכאן רואים חילוק בין בלק למשה רבינו, להבדיל, שגם כאשר היה ירא להלחם עם עוג שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, לא סיפר לבני ישראל, ולא היה ניכר עליו כלל. ובאופן כזה היתה הנהגת כבוד קדושת אדמו"ר מהוריי"צ בעת המאסר - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח עמוד 141 ואילך.

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל שאו ידיכם קודש גו'.

(לאחרי המאמר, אמר כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:)

כל אלו שסיימו את לימוד ה'לקוטי תורה' דפרשת השבוע, או שסיימו על-כל-פנים עד הבדלה - יאמרו יחדיו "לחיים"¹.

וכיון שבקביעות שנה זו נדרחה התענית דשבעה עשר בתמוז - יקויים הפתגם שנאמר בשנת ההולדת של כבוד קדושת מורי-וחמי אדמו"ר (בעל השמחה ד"ב תמוז), שגם אז היתה הקביעות כבשנה זו: "הלואי שיהיה נדרחה באמת"²,

ולא רק באופן של דחיה בלבד, אלא שלא ישאר שום רושם מענין ה"אף" (שלא למעליותא)³, ויתהפך לגמרי לטוב.

* * *

ג. בסיום הפרשה מעתיק רש"י את התיבות "אל קבתה", ומפרש: "כמו והלחיים והקיבה"⁴, כיוון בתוך זכרות של זמרי ונקבות שלה, וראו כולם שלא לחנם הרגם. והרבה נסים נעשו לו וכו', כדאיתא התם" (ב"אלו הן הנשרפין")⁵.

וצריך להבין:

א) ה'אבן עזרא' (שגם הוא ממפרשי התורה על דרך הפשט) מפרש "אל קבתה", "בקובה שהיתה שם", היינו, ש"אל קבתה" הוא כמו "אל הקובה" שלפני זה, שעל זה מפרש רש"י "אל האוהל", ומהו הכרחו של רש"י לפרש "אל קבתה" "כמו והלחיים והקיבה, כיוון בתוך כו"?

(1) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 45. וש"נ.

(2) סה"ש קיץ ה'ש"ת ס"ע 157. וראה גם תורת מנחם חמ"ד

(113).

(4) פ' שופטים יח, ג.

(5) סנהדרין פב, ב.

ע' 107. וש"נ.

(3) בניגוד לבחי' "אף" דקדושה, בחי' שלמעלה מכללות

- (ב) לשם מה מביא רש"י את דברי הגמרא ש"הרבה נסים נעשו לו" - הרי בפשוטו של מקרא מוכרח
 רק הנס ש"כיוון בתוך כו" (כי על-פי טבע, האדם שרוצים להרגו, לא נשאר באותה תנוחה), אבל מהו
 ההכרח ש"הרבה נסים נעשו לו"?
 יש מפרשים⁶, שרש"י צריך להוסיף ש"הרבה נסים נעשו לו", כדי לתרץ הקושיא איך היה פינחס יכול
 להרוג את זמרי, הרי פינחס היה כהן, ואסור לכהן ליטמא למתים? ולכן מביא רש"י ש"הרבה נסים נעשו
 לו", שביניהם היה גם הנס שלא נטמא, כמסופר במדרשי חז"ל⁷.
 אבל באמת אי אפשר לומר כן, כי:
 (א) העובדה שבסופו של דבר אירע נס ולא נטמא, אינה מתרצת את הקושיא איך היה פינחס יכול
 להרוג את זמרי מבלי לחשוש שיטמא, שהרי "אין סומכין על הנס"⁸.
 (ב) רש"י מפרש⁹ ש"לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי".
 וההכרח לדבר (אף שזהו חידוש גדול¹⁰, שהרי לא מצינו בשום מקום שניתנה כהונה על-ידי עבודה,
 אלא זהו ענין שניתן לאהרן ולבניו ולתולדותיהם אחריהם), כי כך משמע מפשטות הכתובים: (א) ממה
 שנאמר¹¹ "והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם תחת אשר קנא גו". אבל עדיין אין זה הכרח גמור,
 שהרי אפשר לומר שהחידוש כאן הוא בנוגע ל"כהונת עולם", אבל כהונה כשלעצמה היתה לו גם מקודם
 לכן. (ב) כאשר משה רבינו טען "מדוע לא אכלתם את החטאת גו"¹², באמרו ש"היה לכם לאכלה
 אף-על-פי שאתם אווננים"¹³, השיב לו אהרן: "אם שמעת בקדשי שעה, אין לך להקל בקדשי דורות"¹⁴.
 ולכאורה, היתה החטאת יכולה להאכל על-ידי פינחס, שאינו אונו? ועל כן צריך לומר, שעדיין לא נתכהן
 פינחס.
 ועל-פי-זה, הקושיא איך היה פינחס יכול להרוג את זמרי מבלי לחשוש שיטמא - מעיקרא ליתא,
 כיון שעדיין לא נתכהן פינחס.
 ד. ויובן בהקדים הביאור במה שכתב רש"י לפני זה¹⁴, "וירא פינחס", "ראה מעשה ונזכר הלכה,
 אמר לו למשה מקובלני ממך, הבעל ארמית קנאין פוגעין בו" - דלכאורה, מהו ההכרח על זה בפשטות
 הכתובים?
 והביאור בזה, שכוונת רש"י לבאר מדוע היה מותר לפינחס להרוג את זמרי - דלכאורה אינו מובן:
 בשלמא מה שכתוב¹⁵ "הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור" - הרי זה בגלל שיש חיוב מיתה על
 חטא עבודה-זרה¹⁶; אבל מה ש"איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית גו"¹⁷ - היכן מצינו
 על זה חיוב מיתה?
 ולכן מפרש רש"י שפינחס "נזכר הלכה .. הבעל ארמית קנאין פוגעין בו".
 וכיון שרש"י מפרש שהריגת זמרי היתה מצד ההלכה ש"הבעל ארמית קנאין פוגעין בו" - מוכרח
 רש"י לפרש "אל קבתה" כמו והלחיים והקיבה, כיוון בתוך כו", כי:
 אם נפרש "אל קבתה", "בקובה שהיתה שם" (כפירוש ה'אבן עזרא'), נמצא, שכאשר פינחס בא "אחר
 איש ישראל אל הקובה", "אל האוהל", היתה האשה בקובה שלה, והיינו, שלא היו ביחד. והרי באופן כזה
 היה אסור לפינחס להורגם, כיון שההלכה ד"הבעל ארמית קנאין פוגעין בו" היא רק בשעת מעשה, ולא
 לאחר שפירש, שאז אסור להורגו (ואדרבה: "אם פירש זמרי והרגו, פינחס נהרג עליו")¹⁸.

(13) פרש"י שם, יט.

(14) פרשתנו כה, ז.

(15) שם, ה.

(16) משפטים כב, יט ובפרש"י.

(17) פרשתנו שם, ו.

(18) סנהדרין שם, א.

(6) ראה גם שפ"ח, רא"ם וספר הזכרון כאן.

(7) תיב"ע עה"פ. ספרי ותנחומא סוף פרשתנו.

(8) ראה פסחים סד, ב. זח"א קיא, ריש ע"ב. קיב, ב.

(9) פינחס כה, יג. וראה זבחים קא, ב.

(10) ראה גם לקו"ש חל"ג ס"ע 167. וש"נ.

(11) שמיני יו"ד, יז.

(12) פרש"י שם, יח.

- 1 ולכן מוסיף רש"י "והרבה נסים נעשו לו וכו', כדאיתא התם" - שנוסף לנס ש"כיוון בתוך כו'", היו
 2 עוד נסים, ולכל-הפחות עוד שני נסים (כי בדרך כלל "לשון רבים" היינו לא פחות משנים, ו"הרבה"
 3 היינו לא פחות משלש¹⁹): "אחד, שהיה לו לזמרי לפרוש (מן האשה, ושוב אין ניתן להורגו) ולא פירש.
 4 ואחד, שהיה לו לדבר (לזעוק לאנשי שבטו לסייעו) ולא דיבר וכו'", כי אילו היה זמרי פורש, היה אסור
 5 לפינחס להורגו.
- 6 ה. ויש להוסיף, שפירוש רש"י ש"אל קבתה" הוא "כמו והלחיים והקיבה, כיוון בתוך כו'", מוכרח
 7 (לא רק בגלל שהפירוש "בקובה שהיתה שם" אינו מתאים להלכה ד"קנאין פוגעין בו", כיון שלאחר
 8 שפירש אסור להורגו, אלא) גם מהכתוב עצמו:
- 9 לכאורה אינו מובן: לשם מה מספרת התורה "וידקור גו' אל קבתה"?
 10 בשלמא כללות הסיפור "וישב ישראל בשטים וגו'"²⁰ עד להריגת זמרי על-ידי פינחס, הרי זה בשביל
 11 כמה טעמים: (א) להודיע כיצד זכה פינחס לכהונה, (ב) להודיע את טעם הציווי "צרור את המדינים
 12 גו'"²¹, (ג) סיפור זה הוא המקור בתורה שבכתב ל"הלכה למשה מסיני" ש"הבועל ארמית קנאין פוגעין
 13 בו"²²; אבל לשם מה צריכה התורה לספר שהיה זה באופן ד"וידקור גו' אל קבתה"?
 14 והביאור בזה - שלולי הפסוק "וידקור גו' אל קבתה", לא היה נודע כלל הדין ד"הבועל ארמית קנאין
 15 פוגעין בו", כיון שהיה מקום לומר שהריגת זמרי היתה מטעם אחר:
- 16 המשך הביאור, שהיה מקום לפרש שזמרי עצמו לא היה מחוייב מיתה, אלא כ"שרואים בית-דין
 17 שפרצו העם בדבר ("ויחל²⁰ העם לזנות גו'"²³) יש להן לגדור ולחזק הדבר כפי מה שיראה להם"²⁴, ורק
 18 כאשר "כיוון בתוך כו'". ראו כולם שלא לחנן הרגם", "לעשות סייג לתורה"²⁴, אלא מפני שנתחייבו
 19 מיתה על-פי דין - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח עמוד
 20 152 ואילך.
- 21 וכיון שכל עיקרו של הכתוב "וידקור גו' אל קבתה" הוא ללמדנו את הדין ש"הבועל ארמית קנאין
 22 פוגעין בו", על כן צריך לומר, שהפירוש ד"אל קבתה" הוא [לא "בקובה שהיתה שם", ועל-פי-זה נצטרך
 23 לומר באחד משני האופנים: (א) שהכתוב בא ללמדנו שקנאין פוגעין בו גם לאחר שפירש - שזהו היפך
 24 ההלכה, (ב) שהריגת זמרי לאחר שפירש היתה הוראת שעה - שאז אי אפשר ללמוד מזה, ואם כן, הרי
 25 זה מיותר, אלא] "כמו והלחיים והקיבה, כיוון בתוך כו'".
- 26 ו. על-פי-זה תתורץ הקושיא (ויסור קטרוג על כל בני ישראל) - היתכן שמכל בני ישראל, כולל גם
 27 דייני ישראל (סנהדרין גדולה, סנהדרין קטנה, והדיינים של כל שבט), שנצטוו "הרגו איש אנשיו" - לא
 28 היה מי שיקנא קנאת ה' מלבד פינחס!
 29 ויובן על-פי האמור לעיל:
- 30 אילו היה מדובר אודות ענין של חילול השם,, היו בודאי רבים מישראל מקנאים קנאת ה'; אבל הריגת
 31 זמרי היתה (לא מצד חילול השם, אלא) מצד ההלכה ד"הבועל ארמית קנאין פוגעין בו", וכיון ש"הבא
 32 לימלך אין מורין לו"⁵, לא לימדה משה ברבים, ולא היתה ידועה לכל בני ישראל, כי-אם לאחדים בלבד,
 33 וביניהם, יתכן שלא היו "קנאים" (שרק הם "פוגעין בו"), מלבד פינחס.

19 ראה פרש"י מצורע טו, כה ובמפרשים.

20 פרשתנו שם, א.

21 פינחס שם, יז.

22 והטעם שזהו בדרך סיפור, ולא דין - נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בלקו"ש ח"ח ע' 150 ואילך.

ולכן אין לומר שהתורה באה ללמדנו שהדין דקנאין פוגעין בו הוא רק קודם שפירש - כי, אין מקום לומר שהתורה תדייק בפרטי דינים, בה בשעה שכל עיקר הלכה זו לא נאמר בפירוש

בתור דין, אלא בדרך סיפור בלבד.

23 נוסף על חילול השם שבעצם ההעזה להתריס כלפי משה רבינו בפומבי ובפרהסיא - "לעיני כל עדת בני" - ולומר "זו אסורה או מותרת .. בת יתרו מי התירה לך" (פרשתנו שם, ו ובפרש"י).

ומה שלא הרגו פינחס מיד, במעמד כל בני, בפרהסיא - י"ל בפשטות, שזהו לפי שנתירא משבט שמעון, ולכן התחכם ונכנס אחריו אל הקובה כו'.

24 רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ד ה"ד.

זאת ועוד: על-פי המבואר בגמרא²⁵ (והובא בפירוש רש"י²⁶) "כיצד סדר המשנה, משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן, שנה לו משה פרקו... נכנסו בניו (אלעזר ואיתמר), שנה להם משה פרקם... נכנסו זקנים שנה להם משה פרקם... נכנסו כל העם שנה להם משה פרקם" - יש לומר, שבעת מעשה זמרי עדיין לא הספיק משה ללמוד הלכה זו אלא עם בני אהרן בלבד, ונמצא, שכל בני ישראל לא ידעו עדיין הלכה זו, מלבד פינחס (ששמע מאלעזר אביו).

ועל-פי-זה תתורץ שאלה נוספת:

בשלמא בנוגע למשה - מפרש רש"י²⁷ ש"נתעלמה ממנו הלכה... כדי שיבוא פינחס ויטול את הראוי לו"; אבל עדיין אינו מובן: מדוע נתעלמה הלכה מכל בני ישראל - למה לא יזכה להיות כהן מישהו אחר מבני ישראל (מלבד אלעזר ואיתמר (ומשה), שכיון שכבר היו כהנים, לא יתווסף אצלם מאומה), על-ידי-זה שיזכור הלכה זו?

ויובן על-פי האמור - שמלבד (בני אהרן ו)פינחס, לא היה אף אחד מבני ישראל שידע הלכה זו. ז. אך עדיין אינו מובן²⁷:

כיון שבני אהרן ידעו הלכה זו - למה אלעזר (ואיתמר) לא הרג את זמרי, כ"אם פינחס דוקא? ויש לומר - בפשטות - שכיון שאלעזר היה כהן, לא היה יכול להרוג את זמרי, כיון שאסור לו להטמא למתים, וכדברי הרגצ'ובי²⁸ שהדין ד"הבועל ארמית קנאין פוגעין בו" אינו שייך בכהן קנאי, ולכן, רק פינחס - שלא נתכהן עדיין - היה יכול להרוג את זמרי. ח. ועדיין צריך להבין בנוגע למשה רבינו עצמו:

אף שבתחלה "נתעלמה ממנו הלכה", הרי לאחר שפינחס "ראה מעשה ונזכר הלכה, אמר לו למשה מקובלני ממך, הבועל ארמית קנאין פוגעין בו". ואם כן, במקום לומר לפינחס "קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא" (שאמירה זו היא לכאורה בדוגמת הוראה, והרי "אין מורין לו") - היה יכול משה בעצמו להרוג את זמרי, ואדרבה, "מצוה²⁹ בו יותר מבשלוחו"?!

אך לפי הדעה שמשנה רבינו היה כהן³⁰, הרי מובן, שגם הוא לא היה יכול להרוג את זמרי.

אבל על-פי-זה אינו מובן: מנא-ליה לרש"י ש"נתעלמה ממנו הלכה" - הרי יתכן שמשנה זכר את ההלכה, ואף-על-פי-כן, לא היה יכול לעשות מאומה, לא להרגו בעצמו, להיותו כהן, וגם לא לומר לאחרים שיהרגוהו, כיון ש"אין מורין לו"?!

והביאור בזה - שההכרח לזה הוא ממה שכתוב³¹ "והמה בוכים": אם משה ידע את ההלכה ש"קנאין פוגעין בו" ו"אין מורין לו" - הרי כיון שעל-פי דין אינו יכול לעשות מאומה (לא בעצמו, ולא על-ידי אחרים, כנזכר לעיל), אין לו מה לבכות. וכיון שנאמר "והמה בוכים", על כן צריך לומר, ש"נתעלמה ממנו הלכה", ולכן "געו כולם בבכיה".

אך עדיין אינו מובן: מדוע צריך לומר ש"נתעלמה ממנו הלכה... כדי שיבוא פינחס כו" - הרי גם אם היה זוכר את ההלכה, לא היה יכול להרוג את זמרי, לפי שהיה כהן?

ויש לומר הביאור בזה³¹:

ל'מאן דאמר' שמשנה היה כהן - יש לפרש כה'מאן דאמר' בש"ס³² שגם מקודם היה פינחס כהן, ובפשטות³³ צריך לומר דסבירא-ליה דכהן קנאי הורג את הבועל ארמית (ולא מפשינן פלוגתא דגם בזה

(30) ראה זבחים קא, ב ואילך. וראה פרש"י שמות ד, יד (שהביא ב' הדעות). צו ח, כח. ועוד.

(31) מכאן עד סוף הסעיף - ממענה כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתי"ק (המור"ל).

(32) זבחים שם.

(33) משא"כ לתרץ דעת הרגצ'ובי.

(25) עירובין נד, ב.

(26) תשא לד, לב.

(27) בהבא לקמן - ראה גם "רשימות" חוברת נ ס"ע 13 ואילך.

(28) ראה צפע"נ על הרמב"ם הל' איסור"ב פ"ב ה"ד. שו"ת צפע"נ ח"א סרל"ה.

(29) קידושין מא, א.

- 1 פליג א'מאן דאמר' דלא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי), ואם כן, היה משה יכול להרוג את זמרי, ולכן
- 2 צריך לומר "נתעלמה ממנו הלכה .. כדי שיבוא פינחס כו".
- 3 ול'מאן דאמר' שמה לא היה כהן - מובן בפשטות שצריך לומר "נתעלמה ממנו הלכה", שלכן לא
- 4 הרגו משה.
- 5 ולאחרי שפינחס "אמר לו למשה מקובלני ממך הבעל ארמית קנאין פוגעין בו", אמר לו משה
- 6 "קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא" - כי, מזה ראייה שהוא (פינחס) קנאי הארמית, שלכן לא שכח
- 7 (דאי-אפשר לשכוח על ענין 'עצמי'); מה-שאיין-כן בנוגע לעצמו, פירש משה - בענוותנותו - דהא
- 8 שנתעלמה ממנו הלכה הוא (לא כדי שיבוא פינחס כו', אלא) מפני שאינו קנאי.
- 9 ט. מהאמור לעיל יש גם הוראה בנוגע לענין הקנאות:
- 10 יש כאלו שרוצים להוכיח שקנאות אינה דבר טוב ואין בה מעלה כו' - מזה שכל שאר בני ישראל
- 11 (מלבד פינחס) לא מצאו לנכון לקנא כו'. ומוסיפים להביא ראייה ממה שכתוב בירושלמי³⁴ בנוגע לפינחס,
- 12 ש"ביקשו לנדותו".
- 13 אבל על-פי האמור לעיל - אין מזה ראייה כלל, שהרי כל בני ישראל לא ידעו עדיין את ההלכה
- 14 ש"הבעל ארמית קנאין פוגעין בו"; ואילו היה מדובר אודות חילול השם - היו בודאי רבים מישראל
- 15 מקנאים קנאת ה'.
- 16 ואדרבה - יש מעלה גדולה בענין הקנאות, שקשורה עם התגלות נקודת היהדות (כדלקמן).
- 17 וזהו גם מה שמצינו שאלהו הנביא (פינחס זה אליהו³⁵), שהיה קנאי בן קנאי, בא לכל ברית מילה³⁶
- 18 של כל אחד מישראל (וכיון ש"אשה כמאן דמהילא דמא"י³⁷, הרי זה שייך גם לבנות ישראל), והיינו,
- 19 שנותן את כח הקנאות לכל אחד ואחד מישראל.
- 20 י. המשך השיחה - הביאור במה שכתוב "בקנאו את קנאתי"³⁸, "אשר קנא לאלקיו" ("בשביל
- 21 אלקיו")³⁹, שזהו מצד החומר ד"בועל ארמית" ש"יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו .. (ש)הבן מן
- 22 הכותית אינו בנו .. מסיר אותו מלהיות אחרי ה"⁴⁰, שמשמש בכח האין-סוף שבענין ההולדה עבור
- 23 ההיפך מאלקות (ולכן הרי זה רק בשעת מעשה⁴¹, קודם שפירש); הטעם שדוקא "קנאין פוגעים בו", כי
- 24 הבחירה לעשות מטוב רע היא מצד שרש הנשמות בעצמותו יתברך, שלמעלה מהתורה, ולכן נמסר העונש
- 25 ל"קנאין" שמוסרים נפשם על קנאת ה' אפילו בענין שעל-פי תורה "אין מורין לו"; והשייכות להמשך
- 26 הסדרה בענין מנין בני ישראל (מצד העצם, שלכן כל ישראל שוים), חלוקת הארץ (על-פי הגורל שמורה
- 27 על עצם הנשמה) ופרשת הקרבנות שסיומה בשמיני עצרת ("יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך"⁴²) - הוגה
- 28 על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ח עמוד 153 ואילך.

(40) רמב"ם הל' איסור"ב פ"ב ה"ז.

(41) ובסגנון אחר קצת: כיון שמדובר אודות כח הא"ס, שזהו"ע שלמעלה ממדידה והגבלה - הרי זה בא' מב' האופנים: התפשטות בלי גבול, או נקודה. וכיון שלא שייך שתהי' התפשטות בל"ג בלעו"ז, הרי זה נשאר באופן של נקודה - בשעת מעשה דוקא.

(42) משלי ה', יז. וראה תורת מנחם סה"מ תשרי ע' פב. וש"נ.

(34) סנהדרין ספ"ט.

(35) תיב"ע וארא ו, יח. פרדר"א פמ"ז. זהר ח"ב קצ, סע"א. ח"ג (רע"מ פינחס) רטו, א. יל"ש ר"פ פינחס. פרש"י ב"מ קיד, ב (ד"ה לאו מר כהן). רלב"ג מלכים-א יז, א.

(36) פרדר"א ספכ"ט. וראה זח"ב שם.

(37) ע"ז כז, א.

(38) פינחס כה, יא.

(39) שם, יג (ובפרש"י).

בס"ד. משיחת ש"פ חוקת, יו"ד תמוז ה'תנש"א

תרגום מאידית

24 החודש, כדלקמן ס"ג] – שהוא כולל בתוכו לימוד
25 בעבודת האדם – הן מכל אחד משני מספרים אלו
26 (שבעה ועשרה) בפני-עצמו (שהרי שני חשבונות
27 אלו אינם תלויים אחד בשני), והן מחיבור שניהם
28 יחד. היות שהם באים יחדיו ביום אחד (והרי זהו
29 בהשגחה פרטיות ובדיוק), ה"ז מורה על כך שיש
30 ביניהם שייכות⁷ עד שהם נעשים דבר אחד (יום
31 אחד המורכב משני מנינים: שביעי ועשירי).
32 וכיון שיום זה הוא שבת פרשת חוקת, ויום
33 בחודש תמוז – ה"ז מורה שיש לזה שייכות עם
34 הפרשה ועם החודש; וגם שייכות עם הימים
35 המתברכים משבת זו⁸: (א) י"ב-י"ג תמוז, חג
36 הגאולה דכ"ק מו"ח אדמו"ר (בשנת תרפ"ז⁹), ו(ב)
37 שבעה עשר בתמוז (בשבת הבאה¹⁰).
38 וגם ועיקר: שייכות עם הגאולה האמיתית
39 והשלימה – הענין הכי עיקרי שהזמן גרמא,
40 כמדובר כמ"פ, ובפרט לאחרונה¹¹.
41 ב. החילוק הכללי בין ימי השבוע וימי החודש
42 הוא: שבעת ימי השבוע אינם תלויים במעשה
43 האדם, אלא הם נקבעים מלמעלה, מצד סדר מעשה
44 בראשית כפי שקבע אותו הקב"ה, שעל-ידי-זה
45 ש"ויהי ערב ויהי בוקר" (ע"י מהלך השמש) עובר
46 במילא יום, ועוד ששה ימים (היקפים), ובמילא בא
47 יום השביעי, וקדושת שבת – כדברי חז"ל¹² (בנוגע
48 לקדושת שבת) ש"שבת מקדשא וקיימא (מששת
49 ימי בראשית)". משא"כ (ימי ה)חודש תלויים
50 בקביעות בית-דין¹³, "ישראל דקדשינהו לזמנים . .

1 א. יום זה – ככל ימי השנה בלוח היהודי-תורני
2 – מורכב משני מנינים: היום בשבוע, והיום
3 בחודש¹. היום הוא היום השביעי בשבוע, יום
4 השביעי (יום שבת קודש), והיום העשירי בחודש
5 (תמוז).
6 שני מנינים אלו – "ימי השבוע" ו"ימי החודש"
7 – מחוברים ע"פ שני חשבונות שונים, הקובעים
8 את הלוח התורני: מהלך השמש – שבו תלויים ימי
9 השבוע (ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד² וכיו"ב, וכך
10 ה"ז חוזר על עצמו בכל שבוע³: היום יום ראשון
11 בשבת⁴ וכו'), ומהלך הלבנה – שבו תלויים ימי
12 החודש.
13 כבכל ענין בתורה וביהדות (במכלל-שכן מכל
14 מאורעות העולם⁵), אין שני מנינים אלו מקריים
15 ח"ו, אלא הם נקבעו כך בכוונה ובדיוק ע"י
16 הקב"ה. הם משקפים שני סדרים באופן שבו
17 הקב"ה בורא ומנהיג את העולם; ומזה יכול וצריך
18 כל יהודי (שהנהגתו היום-יומית נקבעת ע"פ שני
19 חשבונות אלו) ללמוד לימוד והוראה בעבודת
20 השם⁶.
21 וכמו"כ מובן גם בנוגע ליום זה – יום השביעי
22 בשבוע ויום העשירי בחודש [ובפרט שבמספרים
23 אלו מודגש במיוחד החילוק בין ימי השבוע וימי

(1) וממנו נשתלשל שכן הוא בלוח אוה"ע (שמונין לחמה – סוכה כט, א. מכילתא בא יב, ב. ב"ר פ"ו, ג. זח"א רלו, סע"ב), שמחלקים שנת החמה ליי"ב חלקים-חדשים, אבל חלוקה זו היא רק הסכם לבד ולא שהוא כן בתולדה" (ד"ה החודש תרנ"ד – ע' קלז) ע"י מהלך החמה עצמו (כי "אין לשמש חודש כלל" – ראב"ע בא שם), ולא כמו חלוקת החדשים ע"י מהלך הלבנה (כפי שהוא בבנ"י), שבכל כ"ט יום וחצי (וב' ידות שעה וע"ג חלקים) נעשה סיבוב חדש דהלבנה (ר"ה כה, א. רמב"ם הל' קד"ה פ"ו ה"ג. ועוד).

(2) בראשית א, ו.

(3) ראה לקו"ת שה"ש כה, סע"א. סה"מ תרע"ח ע' רסט. תש"ד ע' 192. תש"ה ע' 167. וראה גם אוה"ת שבועות ע' פו. אוה"ת ברכה ע' א'תתצא. א'תתצט. ובכ"מ.

(4) כמ"ש בשר של יום.

(5) ראה כתר שם טוב (הוצאת "קה"ת") הוספות סק"ט ואילך. וש"נ.

(6) במכ"ש מתורת הבעש"ט, שכל דבר ודבר אשר האדם רואה או שומע הוא הוראת הנהגה בעבודת השם (שם סק"ז ואילך. וש"נ).

(7) וכמובן מהא דזבחים (צא, רע"א) שקדושת (מוספי) ראש חודש "אהני למוספי שבת". וראה גם לקו"ש חט"ז ע' 481.

(8) ראה זח"ב סג, ב. פח, א.

(9) אותיות תפז"ר. – ולהעיר שבמזמור תהלים המתאים למספר שנותיו של בעל הגאולה שמתחילים לומר ב"ב תמוז (יום הולדתו) השתא (מזמור קי"ב) – נאמר (בפסוק ט) "פור נתן לאבינוים".

(10) ראה שיחת ש"פ צו שנה זו הערה 6.

(11) שיחת כ"ח ניסן, ושיחות והתועדויות שלאח"ז.

(12) ביצה יז, א (ובפרש"י). וראה תו"א יתרו סט, סע"ג.

(13) ועד שאחז"ל (שמו"ר פט"ו, ב. דב"ד פ"ב, יד) שהקב"ה אומר לב"ד של מעלה "אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה כו". ועד כדי כך, ש"אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזדיין כו" (ר"ה שם).

21 עד שפועלים חידוש ושלמות בכל הבריאה (אפילו
22 לגבי שלימות הבריאה מצ"ע),
23 "שמים חדשים וארץ חדשה"²⁶ — שיהי'
24 בגאולה האמיתית והשלמה, כשיהי' "אלה תולדות
25 פרץ גו' (וישי הוליד את דוד)"²⁷, תולדות מלא²⁸
26 (למעלה מ'תולדות מלא' בבריאת השמים והארץ).
27 ובשורש הענינים, מקור חילוק זה הוא משתי
28 הדרגות באלקות: אלקות שבערן להבריאה,
29 ומתלבשת בהבריאה (שבוע); ואלקות שלמעלה
30 מהבריאה (חודש).
31 ג. ויש לומר שזה משתקף במיוחד בהחילוק בין
32 יום השביעי (בשבוע) ויום העשירי (בחודש) — שני
33 המנינים דיום זה:

34 שביעי מורה על שלימות ההיקף דהבריאה —
35 שבעת ימי בראשית, שבעת ימי ההיקף²⁹. ובשרשם
36 — שבע המדות שבהן נברא העולם, שבעת הימים
37 (יום ראשון — חסד, יום שני — גבורה, עד יום
38 השביעי — מלכות)³⁰. הדרגא באלקות שבורא
39 ומתלבש בעולם.
40 עשרה קשור (גם) עם הדרגא באלקות שלמעלה
41 מעולם — עשר הספירות, הכוללות את שלשה
42 המוחין שהם למעלה מ(מקור ה)עולם³¹;
43 והגילוי דבחי' עשרה (אלקות שלמעלה מעולם)
44 נפעל ע"י עבודת האדם, שמוסיף ומחדש (על
45 הבריאה שנבראת בשבע מדות) את ההמשכה דג'
46 מוחין, באופן שנעשה שלימות הגילוי דעשרה —
47 נוסף על הגילוי דבחי' שבע (מדות) בהבריאה, גם
48 הגילוי דג' מוחין.

49 ובעבודת האדם: על הכתוב³² "אל תצר את
50 מואב" — מבואר בחסידות³³, שבזמן הזה ניתנו
51 לבנ"י שבע הארצות, כיון שעיקר העבודה בזמן
52 הזה הוא לברר ולזכך את שבע המדות (והעבודה
53 בשלשה המוחין, הוא בכדי לפעול על המדות),

1 ישראל דקדשינהו לראשי חדשים"¹⁴ (ולכן אומרים
2 "מקדש ישראל והזמנים", ש"צריך להקדים קדושת
3 ישראל לקדושתן, שעל ידי קדושת ישראל נתקדשו
4 הם, ואילו לא נתקדשו ישראל לא היו קובעים
5 חדשים וקוראין מועדים בבית-דין"¹⁵).

6 וכפי שהוא גם בפשטות הענינים: שבעת ימי
7 בראשית (ויום השבת) היו מיד בתחלת הבריאה
8 (כמסופר בהתחלת התורה). משא"כ קידוש החודש
9 ("החודש הזה לכם גו'¹⁶) הוא מצוה שנאמרה
10 לבנ"י ("מצוה ראשונה שנצטוו ישראל"¹⁷)
11 לראשונה ביציאת מצרים. ומבואר בכ"מ¹⁸, שזוהי
12 התחלת העבודה דבנ"י בתורה ומצוות שלמעלה
13 מהבריאה.

14 וברוחניות הענינים: ימי השבוע קאי על סדר
15 הבריאה כפי שנברא במילואה ע"י הקב"ה, "עולם
16 על מילואו נברא"¹⁹, כמ"ש²⁰ "אלה תולדות
17 השמים והארץ בהבראם", תולדות מלא כתיב²¹.
18 ימי החודש קאי על ההוספה וחידוש (חודש מלשון
19 חידוש²²) שנפעל בהבריאה ע"י עבודת האדם²³,
20 כמאחז"²⁴ "אשר ברא אלקים לעשות²⁵ — לתקן",

14 ברכות מט, א.

15 פרש"י ביצה שם ד"ה אטו.

16 בא שם.

17 פרש"י ר"פ בראשית.

18 ראה אוה"ת בא ע' רסב. סה"מ אעת"ר ע' רסב. עטר"ת
ע' קצנ. תרפ"ד ע' פב. מלוקט ח"ב ע' רפג ואילך. ח"ג ע' פב
ואילך.

19 ראה ב"ר פי"ד, ז. פי"ג, ג.

20 בראשית ב, ד.

21 ב"ר עה"פ (פי"ב, ו).

22 ראה ראב"ע שם. ס' השרשים לר' יונה אבן ג'נאח
ולהרד"ק ערך חדש.

23 דאע"פ שמהלך הלבנה ומולד הלבנה (בראש חודש) הוא
חלק מהבריאה, הרי קביעת וקדושת ראש חודש במנין הזמן תלוי
בב"ד, ועד ש"אתם אפילו שוגגין אתם אפי' מזידין" כנ"ל.

ומה שאמחז"ל (שמו"ר פט"ו, יא) "משבחר הקב"ה בעולמו
קבע בו ראשי חדשים (ושנים)" — (א) ה"ז דוקא ע"י בחירת
הקב"ה בעולמו (ולא ע"י בריאת העולם מצ"ע). כי ענין החודש
(מלשון חידוש) הוא למעלה מהבריאה. (ב) אמיתית הענין דחדשי
השנה נעשה דוקא ע"י מצות קידוש החודש (שע"י ב"ד),
"החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה"
(וראה שמו"ר שם: "מכאן ואילך הרי מסורה בידכם ברשותכם
אם אמרתם הן הן אם אמרתם לאו לאו, מ"מ יהא החודש הזה
לכם") — ראה ד"ה החודש תשל"ט (סה"מ מלוקט ח"ג שם).

24 ראה ב"ר פי"א, ו ובפרש"י. וראה אוה"ת בראשית (כרך
ג) ע' תקיד ואילך.

25 בראשית שם, ג.

26 ישעי' סה, יז. סו, כב. וראה לקו"ת שה"ש בסופו (נא, ג).
ספר הליקוטים דא"ח — צ"צ ערך לע"ע ע' תריב ואילך. ועוד.

27 רות ד, יח. כב.

28 ב"ר שם. שמו"ר פ"ל, ג.

29 ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט.

30 ראה סה"מ תרע"ח, תש"ד ותש"ה שבהערה 3.

31 ראה סה"מ תש"ח ע' 273. ובכ"מ.

32 דברים ב, ט.

33 ד"ה אל תצר את מואב לאדמו"ר האמצעי — מאמרי
אדהאמ"צ דברים ח"א בתחלתו.

26 סייג לתורה⁴¹), שע"ז נתחדשו ריבוי דינים
27 ופרטים בהתרי"ג מצוות⁴². ולכן ההדגשה שם
28 ש"בעשרה מאמרות נברא העולם", מצד עבודת
29 המטה בתורה (תושבע"פ) ובהעולם – רואים
30 בהבריאה בחי' עשר.

31 וזה נותן כח לעבודה בכח עצמו – "לעשות
32 לתקן" – לפעול הוספה וחידוש בהבריאה, הגילוי
33 דבחי' עשר בתכלית השלימות ע"י העבודה בעולם,
34 עד לשלימות ד"אלה תולדות פרץ" (חידוש
35 בהבריאה⁴³).

36 ה. בשני ענינים אלו – דשביעי (שבוע) ועשירי
37 (חודש) – יש בזה מה שאין בזה:

38 המעלה דשביעי היא – שזוהי שלימות הבריאה
39 כפי שהקב"ה ברא אותה מלכתחילה, טוב ושלמות
40 מלכתחילה. וגם – שזוהי השלימות ד(גילוי אלקות
41 ב)הבריאה עצמה, כפי שהיא מתלבשת באופן פנימי
42 בגדר הבריאה (כפי שנברא מלכתחילה).

43 המעלה דעשירי היא – שפועל (ע"י עבודת
44 האדם) גילוי אלקות שלמעלה ממדידה והגבלה
45 דהבריאה. ובלשון הכתוב⁴⁴ – "העשירי יהי'
46 קודש", הדרגא דקודש מלה בגרמי', שנעלה לגמרי
47 ("קודש" מופרש ומובדל) מענינים אחרים
48 ("גרמי'"), ועאכו"כ דגדר העולם.

49 - גם שבת (יום השביעי) היא בדרגת (שבת)
50 קודש, "קודש מלה בגרמי"⁴⁵ – אבל זהו כפי
51 שהקדושה נמשכת מלמעלה (מקדשא וקיימא),
52 משא"כ "העשירי יהי' קודש" נפעל ע"י עבודת⁴⁶

1 אבל בגאולה האמיתית והשלימה יתנו כל העשר
2 ארצות (גם קיני קניזי וקדמוני³⁴), כיון שאז תהי'
3 עבודת השם בתכלית השלימות, ותהי' העבודה דג'
4 מוחין (גם) לעצמו (עד השלימות ד"אלה תולדות
5 פרץ" שלמעלה מ"אלה תולדות השמים והארץ
6 בהבראם")³⁵.

7 ד. הפעולה דשני הענינים דשבעה ועשרה
8 קשורה בזה שבהבריאה עצמה נמצאות שתי דרגות
9 אלו:

10 בתורה שבכתב נאמר שהעולם נברא בשבעה
11 ימים, "ויכלל³⁶ אלקים ביום השביעי מלאכתו"³⁷;
12 בתורה שבעל-פה – "תורה בפירושה ניתנה"³⁸ –
13 נאמר [בפרק שלומדים בשבת זו³⁹] ש"בעשרה
14 מאמרות נברא העולם", ויש לומר, שזה מתאים
15 לזה שהחילוק שבין תורה שבכתב ותורה שבעל-
16 פה הוא ע"ד החילוק בין שבעה ועשרה:

17 תושב"כ ניתנה מלמעלה מהקב"ה⁴⁰, ולא שייך
18 שאדם יוסיף בה ח"ו. מצד דרגא זו דהמשכת
19 אלקות מלמעלה (תושב"כ) שלימות הבריאה היא
20 באופן דשבעה. וזה נותן כח לעבודת בירור שבע
21 המדות, גילוי אלקות בערך ובגדר העולם.

22 תושבע"פ נתגלתה רובה ע"י העבודה ויגיעה
23 בכח עצמם (בדרך עיון ופלפול) של חכמי ישראל
24 במשך הדורות ("שלומדים מפי דעתם באחת מן
25 המדות שהתורה נדרשת בהם . . . (או) שעשאו

(34) לך-לך טו, יט ובפרש"י.

(35) ומעין זה ה' לפני זה – כמסופר בפרשתנו* ע"ד כיבוש והתיישבות בני" בארץ סיחון ועוג, שבה נכלל חלק מארץ עמון ומואב (ראה גיטין לח, א. וש"נ), שהם מהשלש ארצות, קיני קניזי וקדמוני, ש"עתידים להיות ירושה לעתיד" (פרש"י שם). וי"ל שהפתיחה וההכנה לשלימות כיבוש וירושת הארץ לע"ל (עשרה) נעשתה ע"י ההתיישבות בארץ סיחון ועוג – שבפרשתנו (וראה בארוכה שיחת ש"פ חוקת תש"נ). וראה לקמן ס"ט, שמעין וטועמי' דגילוי זה (דג' מוחין) נעשה ע"י הפצת המעיינות חוצה. (36) בראשית ב, ב.

(37) ד"מה ה' העולם חסר מנוחה, באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה" (פרש"י עה"פ. וראה גם ב"ר פ"י, ט. פרש"י מגילה ט, א ד"ה ויכל. תוד"ה חצבה – סנהדרין לח, א).

(38) הקדמת הרמב"ם לספרו היד בתחלתה. (39) אבות פ"ה מ"א.

(40) ראה בארוכה פתיחת הרמב"ן עה"ת. וראה גם פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק ביסוד הח'.

(* בשיעור חומש דיום השבת (שביעי עד סיום הפרשה), עשירי בתמוז.

(41) רמב"ם הל' ממרים פ"א ה"ב. וראה ס' השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 725.

(42) ראה בארוכה המשך תרס"ו ע' עח ואילך. ע' צ ואילך. ע' שפג ואילך.

(43) שזמה מוכן שהוא חידוש וגילוי נעלה יותר מבחי' העשרה מאמרות שבהן נברא העולם ע"י הקב"ה [וגם גילוי ענין זה הוא בתורה], שהרי ע"י עבודת האדם (בתיקון העולם שנברא בעשרה מאמרות) תהי' לע"ל חידוש בהבריאה (שנברא בעשרה מאמרות), "שמים חדשים וארץ חדשה".

(44) בחוקותי כז, לב. וראה זח"ב רעא, א.

(45) זח"ג צד, ב. וראה סידור (עם דא"ח) ר, סע"ג ואילך.

ועוד.
(46) כפי שהוא גם בפשטות הענין ד"העשירי יהי' קודש" שנאמר במעשר בהמה, שקדושת הבהמה העשירית נעשית ע"י פעולה: יציאת הבהמה מן הדיר (ויציאה מן הכלל ע"י מנין האדם). ראה לקו"ש ח"ז ע' 362 ואילך.

הפנימי – טוב בלי גבול – שמוסתר ומתגלה ע"י
עבודת האדם.

כידוע שיום תענית בפנימיותו – "יום רצון
לה"י⁵³. ועל-ידי-זה מתגלה הטוב הפנימי בהענין
בלתי רצוי שבגללו צמים (התגלות פנימיות האהבה
דהקב"ה לבנ"י, כמשל המלך הרוחץ בעצמו בנו
יחידו מרוב אהבתו⁵⁴) – כפי שיתגלה בגאולה
האמיתית והשלימה כאשר "כל הצומות האלו . .
עתידיים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה,
שנאמר⁵⁵ כה אמר ה' צבאות צום הרביעי . . יהי'
לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים"⁵⁶.

ויש לומר, שהטוב הפנימי (בטו"ב תמוז) בא
בגלוי כאשר שבעה עשר בתמוז חל ביום השבת –
יום השביעי (כבקיעות שנה זו), שאז לא צמים, כיון
שבשבת "אין עצב בה"⁵⁷, ואדרבה – מצוה "לענגו
בעונג אכילה ושתי"⁵⁸, ענינו של שבת הוא עונג,
במילא ה"ז דוחה את התענית, ואסור לצום אז.

זאת אומרת, שבשבעה עשר בתמוז שחל להיות
בשבת ישנן שתי המעלות יחדיו: שלימות הטוב
למעלה – שביעי (שבת), והשלימות דגילוי טוב
הנעלם שבא ע"י עבודת המטה – עשירי.

והכח לזה בא מכפי ששני הענינים (שבת וצום
שבעה עשר בתמוז) נמצאים בתורה (ע"ד האמור
לעיל (ס"ד) שהכח לעבודה דשביעי ועשירי בא מכך
שבתורה ישנם שני הענינים, שבעת ימי בראשית
בתושב"כ, בעשרה מאמרות נברא העולם
בתושבע"פ):

הטעם הפשוט לאיסור תענית בשבת הוא, כיון
ששבת (ומצות עונג שבת) היא מן התורה⁵⁹, הרי
היא דוחה את התעניות שהן מדברי קבלה⁶⁰.

(53) ישע"י נח, ה. וראה אגה"ת ספ"ב.

(54) תניא אגה"ק סכ"ב (קלד, סע"ב). וראה בארוכה אוה"ת
מסעי (כרך ד) ס"ע א'שפד ואילך – לענין ד' הצומות.

(55) זכר"י ח, יט.

(56) רמב"ם סוף הל' תעניות.

(57) משלי יו"ד, כב. ירושלמי ברכות פ"ב סה"ז. הובא
בתוד"ה מאן דאמר – מו"ק כג, ב. – ואמרו חז"ל "וביום
שמחתכם אלו השבתות" (ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד).

(58) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רמב.

(59) "ואף להאומרים שהוא (מצות עונג שבת) מדברי קבלה .
מ"מ להתענות לגמרי ד"ה אסור מן התורה" (שו"ע אדה"ז או"ח
סרפ"ח ס"ז).

(60) רמב"ם הל' תעניות פ"ה ה"ד.

1 התחתון⁴⁷, שמגיעה (בקודש מלה בגרמי' בעצמה)
2 למעלה מההמשכה מלמעלה⁴⁸.

3 ועפ"ז מובן העילוי דיום זה [ובכלל – דכל יום,
4 מצד זה שמאחד יום בשבוע ויום בחודש, כנ"ל,
5 אבל זהו בגלוי ובהדגשה יתירה ביום זה] – יום
6 השביעי בשבוע ויום העשירי בחודש: החיבור
7 (באותו היום) דשתי המעלות הנ"ל, גבול וכלי
8 גבול, גילוי אלקות בעולם וגילוי אלקות שלמעלה
9 מהעולם, וחיבור שניהם יחד – שאלקות שלמעלה
10 מהעולם נמשכת במציאות העולם עצמה⁴⁹.

11 ויש לומר שענין זה מרומז גם בכך שהחיבור
12 דשביעי (ז') ועשירי (י') הוא שבעה עשר (י"ז),
13 בגימטריא טוב – (וטוב סתם בלי תואר והגבלה –)
14 כולל בתוכו טוב למעלה וטוב למטה [בלשון
15 חז"ל⁵⁰: טוב לשמים וטוב לבריות], טוב שהוא גלוי
16 מלכתחילה (מצד הבריאה) – כמ"ש בנוגע למעשה
17 בראשית, "וירא אלקים כי טוב"⁵¹, עד (כמו
18 שכתוב⁵² בסיום הבריאה ביום הששי) "וירא אלקים
19 את כל אשר עשה והנה טוב מאד", וטוב (הנעלם
20 מצ"ע) שנתגלה ע"י עבודת האדם ("לעשות –
21 לתקן"), ז.א. ש"י בגימטריא "טוב" כולל הן טוב
22 שבעולם (ז') והן טוב בל"ג שלמעלה מעולם (י').

23 ו. עפ"ז יובן השייכות עם שבעה עשר בתמוז
24 (שבשבת הבאה, ובמילא ה"ז תענית נדחה),
25 שמתברך משבת זו, עשירי בחודש:

26 שבעה עשר (בתמוז) הוא בגימטריא טוב, כיון
27 ששלימות הטוב היא כאשר ישנו גם גילוי הטוב

(47) ולהעיר ש"מלה בגרמי" הוא בלשון תרגום (ולא בלשון
הקודש), המורה על העבודה והפעולה בעולם (ראה תו"א
משפטים עז, ד, עח, א).

(48) כמבואר בכ"מ העילוי דאתעדל"ע הבאה ע"י אתעדל"ת
לגבי אתעדל"ע הבאה מצ"ע (לקו"ת שה"ש כג, ד ואילך. וראה
סה"מ מלוקט ח"ג ע' צג"ד).

(49) ואף שעשרה מצ"ע כולל גם השבע (מדות) בהוספת
שלשה (מוחין), הרי זהו כפי שהשבעה הם חלק מה(מעלה
שב)עשרה, היינו (א) שמציאות העולם (שבעה) נתעלית לדרגת
עשרה שלמעלה מעולם (ולא שהגילוי אלקות מתלבש בהעולם
עצמו, כפי שהוא במדרגות), (וב) דרגת עשרה היא בערך ושייכת
לדרגת העולם (ולא למעלה ממנו לגמרי). משא"כ כשיש זהו הוא
יום שביעי בפ"ע (כימי השבוע) ויום עשירי בפ"ע (כימי החודש),
ה"ז מורה על חיבור ב' המעלות: השלימות דגילוי אלקות
במציאות העולם עצמה (שביעי בפ"ע), והשלימות דגילוי אלקות
שלמעלה לגמרי מהעולם (עשירי בפ"ע), וחיבור שניהם יחד.

(50) קידושין מ, א.

(51) בראשית א, ד. יו"ד. יב. יח. כא. כה.

(52) שם לא.

26 תושבע"פ בכלל) מתגלה גם הטוב הנעלם שישנו
27 למטה, כולל – הטוב הפנימי בצום דשבעה עשר
28 (טו"ב) בתמוז, כפי שיתגלה לע"ל כאשר יהפכו
29 ימים אלו לששון ולשמחה.
30 ז. ועפ"ז מובן הכח דשבת לדחות תענית: כיון
31 ששבת היא מן התורה הרי היא קשורה עם גילוי
32 הטוב מלמעלה (שביעי), "וקראת לשבת עונג"⁶⁵,
33 לכן אין מקום לתענית⁶⁶ אז [מלבד יוהכ"פ שהוא
34 מן התורה].
35 אבל ביחד עם זה ישנה בשבת שבעה עשר
36 בתמוז גם המעלה דגילוי טוב הפנימי דהתענית
37 (בחי' עשר), כיון שבמקום לצום מצוה לענוג
38 בעונג אכילה ושתי', והוא יום שמחה, מעין
39 וכהכנה לדחיית התענית בשלימות לע"ל, כאשר
40 יהפכו ימים אלו לששון ולשמחה [כפתגם הידוע⁶⁷
41 בנוגע לשבעה עשר בתמוז שחל בשבת: הלא
42 היה נדחה בשלימות ויהפך לששון ולשמחה].
43 ובזה מתוסף עוד יותר ע"י שבת עשירי בתמוז:
44 כאשר שבעה עשר בתמוז חל בשבת, הרי השבת
45 שלפני זה – שממנו מתברך שבת שבעה עשר
46 בתמוז – הוא תמיד יום עשירי בחודש (תמוז). ויש
47 לומר ע"ד הרמז: מענין השביעי (שבת) ועשירי
48 (בחודש) – החיבור דהטוב הגלוי והטוב הנעלם
49 (שמתגלה ע"י עבודת המטה) – נמשכת הברכה

1 וי"ל הביאור בזה בפנימיות הענינים, ובהקדים
2 הטעם לכך שכל התעניות – מלבד יוהכ"פ – הן
3 מדברי קבלה ולא מן התורה:
4 הטעם לזה יש לומר ע"פ החילוק המדובר לעיל
5 בין תורה שבכתב ותורה שבע"פ: מן התורה –
6 תורת תוס' – אין ענין התענית (מלבד יוהכ"פ⁶²).
7 זאת אומרת: מן התורה – כפי שהעולם הוא מצד
8 למעלה (מצד בריאתו ע"י הקב"ה) – הרי הוא
9 במילואו ובשלימותו, ואין שם (כל-כך⁶³) ענין
10 בלתי רצוי (חטא) שיצטרכו עליו תענית (שבאה
11 "מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות
12 לפתוח דרכי התשובה" על "מעשינו הרעים ומעשה
13 אבותינו שהי' כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו
14 אותן הצרות"⁶⁴).
15 משא"כ מצד דברי קבלה (בערך ל"דברי
16 תורה"), שפוסקים את ההלכות ע"פ הערכת מצב
17 העולם בפועל למטה (ע"ד תושבע"פ לגבי תושב"כ
18 כנ"ל) – הרי, כיון שמצד העולם למטה (שבו
19 ניתנה בחירה בטוב או בהפכו), יכולה להיות ירידה
20 ע"י החטא ר"ל, לכן באות התעניות לתקן זאת ע"י
21 עבודת התשובה ההוספה וחידוש שנפעל בהבריאה
22 ע"י עבודת האדם (יותר מכפי שישנו בהבריאה
23 מצ"ע).
24 מן התורה נמצא בגילוי (בעיקר) הטוב הגלוי
25 בהבריאה; משא"כ ע"י דברי קבלה (ועד"ז

(65) ישע"י נח, יג.

(66) ומה שהתירו חכמים להתענות תענית חלום בשבת – הרי זה (החלום) לא מצד סדר הבריאה מצ"ע (שהוא טוב), אלא "הוראה מן השמים" (ולכן "אם הרהר ביום וחלם בלילה לא יתענה עליו כלל בשבת בכל ענין שאין בזה הוראה מן השמים כלל" – שו"ע אדה"ז אור"ח סרפ"ח סוס"ז). כלומר: תענית חלום שייך דוקא בזמן הזה קודם המצב ד"ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכרי' יג, ב), שאז התירו לו חכמים להתענות תענית חלום "בשביל שיקרע לו גזר דינו" (שו"ע אדה"ז שם ס"ב). ולהעיר מטעם השני שמביא (בשו"ע אדה"ז) שם (להיתר תענית חלום בשבת) "לפי שאין כאן ביטול עונג שבת לגמרי כיון שנפשו עגומה עליו בשביל חלומה אם לא יתענה, ואם יתענה בטוח הוא שיקרע גזר דינו, א"כ הרי התענית הזה תענוג הוא לו", ו"לא יתענה עליהם בשבת אא"כ התענית עונג לו כו' שיש לו עונג מהתענית יותר ממה שיהי' לו כשיאכל וישתה" (שם ס"ז). (67) ספר השיחות ה'ש"ת ע' 157. נח' בארוכה בלקו"ש י"ז תמוז (נדחה) תשמ"ח. שיתת ש"פ בלק, י"ז תמוז (נדחה) תשמ"ח (ס' השיחות ח"ב ע' 526 ואילך).

(*) ואף ש"אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו" (ברכות נה, סע"ב. וראה זח"א קפ"א, א) – ה"ז רק ע"פ רוב, ותורה על הרוב תדבר (ראה מו"נ ח"ג פל"ד).

(61) משלי לא, כו.

(62) וגם בנוגע ליוהכ"פ מבואר ש"מאהבת הקב"ה לישראל שלא ציוו להתענות אלא יום א' בשנה ולטובתם לכפר עונותיהם וציוו שיאכלו וישתו תחלה שלא יזיק להם העינוי". ויתירה מזה: נאמר (אמור כג, לב) "וענייתם את נפשותיכם בתשעה לחודש", "שהוציא הכתוב את האכילה בלשון עינוי ולא אמר בפירוש שיאכלו וישתו, לומר לך שהאוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו ה' מתענה בו (בתשיעי ועשירי) מחמת מצות הקב"ה שצוה להתענות בו כו' שהאוכל ושותה בתשיעי שכרו הרבה מאד כאילו ה' מתענה בו" וי' כו" (שו"ע אדה"ז אור"ח ר"ס תרד). וראה הערה הבאה.

(63) אלא שמכיון שכל הענינים – גם ענין התשובה (על החטא) – נמשכים מן התורה, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא (ראה זח"ג רכ"א, א. וראה תענית ט, א). – לכן, יש תענית דיוהכ"פ מן התורה, "לכפר על בני ישראל מכל חטאתם" (אחרי טז, לד).*

(64) רמב"ם הל' תעניות רפ"ה.

(*) וראה שיחת צום גדלי' שנה זו, שימי הצומות שמדרבנן נמשכים מצום יוהכ"פ (שמה"ת), כיון שכל המצוות דרבנן "וצאות ונמשכות ממצוות התורה" (דוגמת) – תניא אגה"ק סכ"ט (ק, סע"א).

מצות פרה אדומה (אע"פ שהיא לכאורה רק מצוה אחת בתורה) – מבואר בחסידות⁷⁶, כיון שמצות פרה אדומה כלולה משני הענינים דרצוא ושוב: שריפת הפרה (רצוא), "ונתן מים חיים אל כלי"י⁷⁷ (שוב), שבשני ענינים אלו דרצוא ושוב מתחלקת כללות התורה⁷⁸: התשוקה ו'רצוא' באהבה כרשפי אש דבני' להתעלות ולהכלל באלקות; ההמשכה ו'שוב' להמשיך אלקות למטה, ולעשות דירה לו יתברך בתחתונים⁷⁹.

ויש לומר ש'רצוא ושוב' הם ע"ד החילוק בין שבעה (ימי השבוע) ועשרה (ימי החודש): 'רצוא' מורה על עבודת התשוקה ועל' למעלה מן העולם, עד באופן דכלות הנפש למעלה מהגבלת הגוף – ע"ד הענין דעשרה, שמגיע לבלי גבול (שלמעלה מהעולם). 'שוב' הוא העבודה למטה – להמשיך אורות בכלים למטה, העבודה כנשמה בגוף דוקא, שלזה צריכים להמשיך ע"פ הכלים וגדרים דהגוף והבריאה – ע"ד הענין דשבעה (גדר הבריאה). ושלימות העבודה היא בחיבור שניהם יחד: ביחד עם הרצוא וכלות הנפש צריכה להיות העבודה כנשמה בגוף, וב'רצוא' צריכה להיות מורגשת הכוונה שצריכים להמשיך זאת למטה; וב'שוב' גופא צריך להיות מורגש ש"על כרחק אתה חי"⁸⁰ כיון שבהיותו נשמה בגוף נמצא הוא ב'רצוא' תמידי למעלה.

[ובפרטיות יותר יש לומר, שבהענין דחודש (לבנה) ישנם בהדגשה שני הענינים דרצוא ושוב – "ונפקדת כי יפקד מושבך"⁸¹: מיעוט הלבנה ("יפקד מושבך") מורה על ביטולה, שבא מצד ה'רצוא' שלה לקבל (אור השמש, אור המשפיע), ואידי דטריד למיבלע לא פליט⁸²; וזה מביא אח"כ

(מלשון המשכה⁶⁸) ונתינת כח לשבת הבא לפעול את החיבור דב' המעלות בשבת שבעה עשר בתמוז: גילוי הטוב דשבת (הבא מלמעלה), וגילוי הטוב הפנימי בשבעה עשר – (בגימטריא) טו"ב – בתמוז.

ויש לקשר זה גם עם כך ש'בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות'⁶⁹: בהענין דשבירת הלוחות ישנו טוב פנימי (שעל-ידו נתוסף הריכוז בתורה בלוחות השניות יותר מכפי שהי' מצד לוחות הראשונות, כדאייתא במדרש⁷⁰). ולכן אמר הקב"ה למשה⁷¹ "ישר כחך ששברת": העילוי מתגלה דוקא ע"י "כחך" של האדם (עבודת המטה) – ע"ד המעלה דעבודת התשובה (אלא שבזה מקבלים אח"כ גם את הסיוע מהקב"ה, שאומר "ישר כחך").

ובשבת שלפני זה – שהיא בתוך הארבעים ימים הראשונים שהי' משה בהר סיני, קודם שבירת הלוחות – מודגש בגילוי המעלה דלוחות ראשונות – עבודת הצדיקים, מצד זה ש"עשה האלקים את האדם ישר"⁷², אלא שבזה ישנה גם המעלה דעשירי שבא ע"י עבודת המטה⁷³ (ע"ד לאתבא⁷⁴ צדיקא בתיובתא)⁷⁵.

ח. ולהוסיף השייכות עם פרשת השבוע דשבת זו – פ' חוקת:

הטעם לכך שנאמר "זאת חוקת התורה" על

(68) ראה תו"א מקץ לו, ג. ובכ"מ.

(69) משנה תענית כו, א"ב.

(70) שמו"ר רפמ"ו.

(71) שבת פז, א. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת ס"פ ברכה.

(72) קהלת ז, כט.

(73) ראה בארוכה שיחת ש"פ שלח תש"נ.

(74) מאמר הזהר, הובא בלקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"ב ע' תקלד. – וראה זח"ג קנג, ב.

(75) וזהו גם החילוק בין הענין ד"שבעה-עשר" בשבת זו ו"שבעה עשר בתמוז" (בשבת הבאה): אף שגם שבעה עשר בתמוז כולל המספר שבעה (נוסף על מספר עשרה), הרי בשבעה עשר בתמוז, הטוב (שבעה עשר), גם דבחי' שבע, הוא רק במספר ימי החודש, המורה על החידוש הבא ע"י עבודת המטה, כי שבעה עשר בתמוז הוא בגלוי יום תענית. וצריכים להפכו ע"י עבודת התשובה (אלא שכשחל ביום השבת, יום השביעי, יש בזה גם הכח דטוב גלוי (שביעי) של יום השבת). ואילו בשבת עשירי בתמוז – הרי שביעי ועשירי הם בב' מנינים שונים (שביעי בימי השבוע, ועשירי בימי החודש), כי זהו לפני הירידה דשבעה עשר בתמוז. ויש שם בגלוי רק המעלה דשביעי והמעלה דעשירי (הבא ע"י עבודת האדם), וחיבורם יחד – ע"ד לאתבא צדיקא בתיובתא. ועצ"ע.

(76) לקו"ת ריש פרשתנו (נו, ב). ובכ"מ.

(77) פרשתנו יט, יז.

(78) ולהעיר ש'רצוא ושוב' בגימטריא תורה (לקו"ת בחוקותי מט, ג), תרי"א (פי' הראב"ד לספר יצירה פ"א מ"ב), אותיות יראת – כנגד התרי"א מצוות התורה ששמעו ישראל מפי משה (מלבד אנכי ולא יהי' ש"מפי הגבורה שמענוס" – מכות כד, רע"א). ויש לומר, שבזה מרומז שהענין דרצוא ושוב (כללות התורה) בא ע"י עבודת המטה (תרי"א מצוות ששמעו מפי משה).

(79) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(80) אבות ספ"ד.

(81) שמואל-ב כ, יח.

(82) ראה חולין ח, ב.

33 לגלות את הטוב הפנימי (עשרה), עד הטוב הנעלם
 34 (בחסדים הנסתרים⁹⁰) בתענית וכיו"ב – הוא ע"י
 35 פנימיות התורה. וכפי שרואים בפועל, שע"י הבנת
 36 פנימיות ונשמת הדבר, יכול לראות שם גם את
 37 הטוב הנעלם, אע"פ שבגלוי אין רואים זאת, או
 38 שרואים להיפך (היפך הטוב).
 39 ועפ"ז יש לומר, הגם שתושבע"פ בכללות
 40 נתגלתה ע"י עבודת האדם למטה, ה"ז בהדגשה
 41 יתירה בהגילוי דפנימיות התורה – כיון שבכדי
 42 לגלות את בחי' סתים דאורייתא (ועל-ידי-זה הסתים
 43 דקוב"ה), שלא ניתנה בגלוי למטה – צריכים
 44 להגיע דוקא ליגיעה דעבודת האדם [ע"ד המעלה
 45 דלוחות שניות לגבי לוחות ראשונות, ובכלל –
 46 דתושבע"פ לגבי תושב"כ].
 47 וזהו אחד הטעמים לכך שהגילוי דפנימיות
 48 התורה (הג' מוחין קיני קניזי וקדמוני) שמתוספים
 49 לעתיד לבוא) בא דוקא ע"י העבודה ב"אריכות
 50 הגלות הזה" (שלא בערך ארוך מגלות מצרים
 51 שהביא לגילוי דתורה הנגלית במ"ת)⁹¹, ומעין זה
 52 ("טועמי' חיים זכו"⁹²) בדורות האחרונים (דוקא)
 53 דגלות, החל מ"מצוה לגלות זאת החכמה" בזמן
 54 האריז"ל⁹³, ואח"כ באופן ד"פוצו מעינותיך
 55 חוצה" ע"י הבעש"ט⁹⁴, ואח"כ – בהתלבשות
 56 בחכמה בינה ודעת (באופן דיתפרנסון⁹⁵) ע"י תורת
 57 חסידות חב"ד דאדמו"ר הזקן ורבותינו נשיאנו
 58 ממלאי מקומו, ובכל דור ודור – מתוסף עוד יותר
 59 ויותר בהגילוי דפנימיות התורה (ויתירה מזה –)
 60 סודות התורה (כדלקמן),
 61 דלכאורה, אפשר לשאול: כיון שמדור לדור
 62 מתוסף בירידת הדורות, "אם ראשונים בני מלאכים
 63 אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו
 64 וכו'"⁹⁶, ועאכו"כ בדורות האחרונים דעקבתא
 65 דמשיחא⁹⁷ – כיצד יתכן שדוקא אז נתגלתה,

1 למולד הלבנה מחדש ("ונפקדת") – בבחי' שוב,
 2 גילוי אור הלבנה מחדש, "להאיר על הארץ"⁸³.
 3 ט. ע"פ הנ"ל יובן גם השייכות עם חג הגאולה,
 4 י"ב-י"ג תמוז שמתברך ובא בתוך ג' הימים
 5 הראשונים דשבת זו⁸⁴, עשירי בתמוז⁸⁵:
 6 הכח לפעול את הגילוי דשבעה ועשרה בעולם
 7 בא מזה שעושים זאת קודם בתורה, כיון
 8 ש"קודשא-בריך-הוא אסתכל באורייתא וברא
 9 עלמא, בר נש מסתכל בה באורייתא ומקיים
 10 עלמא"⁸⁶:
 11 דובר לעיל (ס"ד), שבתורה ישנן שתי דרגות:
 12 תורה שבכתב ותורה שבע"פ [וכולל דברי קבלה⁸⁷].
 13 תושב"כ ניתנה מלמעלה, ולכן מדובר שם בגלוי
 14 והיא נותנת כח בעיקר לגלות את הטוב הגלוי
 15 ושלמיות הבריאה מצד למעלה (שביעי).
 16 ותושבע"פ נתחדשה בעיקר ע"י עבודת האדם, ולכן
 17 מדובר שם והיא נותנת כח בעיקר לגלות את הטוב
 18 הנעלם ושלמיות הבריאה שנפעל ע"י עבודת
 19 המטה.
 20 בפרטיות יותר זהו החילוק בין נגלה דתורה
 21 ופנימיות התורה, גופא דאורייתא ונשמתא
 22 דאורייתא⁸⁸: נגלה דתורה מגלה בעיקר את ההלכות
 23 כפי שצריכים להתנהג במעשה בפועל, קשור
 24 בעיקר עם החלק הגלוי – הגוף – של יהודי ושל
 25 העולם, וזה מקשר את היהודי (ואת העולם) עם
 26 בחי' גליא דקוב"ה (אלקות שבערך לעולם).
 27 פנימיות התורה מדברת בעיקר אודות הפנימיות
 28 ונשמה דהאדם ודהעולם, ועל-ידי-זה מתקשרים
 29 עם בחי' סתים דקוב"ה⁸⁹ (אלקות שלמעלה לגמרי
 30 מעולם).
 31 ומזה מובן, שהכח לגלות את הטוב הגלוי
 32 בעולם (שבעה) הוא בעיקר ע"י גליא דתורה, והכח

(90) ראה תניא פכ"ו. ובכ"מ.

(91) תו"א ר"פ שמות (מט, א).

(92) ראה לקו"ש ח"כ ע' 173. וש"נ.

(93) תניא אגה"ק סכ"ו (קמב, ב).

(94) ראה באגה"ק הידועה דהבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ).

(95) ל' התקו"ז ת"ו בסופו. וראה הקדמת המק"מ לספרו. כסא מלך לתקו"ז שם. ועוד.

(96) שבת קיב, ב. וראה גם ירושלמי דמאי פ"א ה"ג. שקלים

רפ"ה. ב"ר פ"ס, ח (וראה לקו"ש חט"ו ע' 281 הערה 14).

(97) ראה משנה סוטה מט, ב.

(83) בראשית א, יז.

(84) "בתר שבתא" (פסחים קו, סע"א).

(85) להעיר ששבת שעברה היתה ג' תמוז, התחלת הגאולה. ושבת זה, עשירי בתמוז, בא לאחר ששבתו ז' ימי השבוע מאז – העבודה בכירור הז' מידות, וכיחד עם זה העבודה בג' מוחין (דג' תמוז) – נעשה הגילוי דבחי' עשר (בתמוז), שמיני' מתברך י"ב-י"ג תמוז.

(86) זח"ב קסא, ריש ע"ב.

(87) ראה לעיל ס"ו.

(88) זח"ג קנב, א.

(89) ראה זוהר שם עג, א.

38 ריבוי גדול דמאמרי חסידות שהיו עד-עתה בכתב-
 39 יד ובגלוי רק ליחידי סגולה, עד גם ענינים שהיו
 40 עד-עתה גנוזים מכולם, ודוקא עכשיו מדפיסים
 41 אותם והם מתפרסמים לכל
 42 — [ואשרי חלקם וגדול זכותם של כל אלו ושל
 43 יוצאי חלציהם שי' שהתעסקו וממשיכים להתעסק
 44 בהדפסת הספרים, ע"י סיוע בממונם, או טירחא
 45 בגופם וכיו"ב]. —
 46 והגילוי דפנימיות התורה וסודות התורה — נותן
 47 כח לגלות בעולם גם את הענינים שלמעלה מגדרי
 48 העולם (בחי' עשר), כידוע¹⁰² שע"י גילוי תורת
 49 חסידות חב"ד בכלל, המסבירה חסידות בשכל
 50 האדם עד בשכל דנה"ב, ובפרט כפי שנתוסף בזה
 51 בדורות האחרונים, מקבלים כח מיוחד לעשות
 52 מעניני העולם כלים לאלקות, עד שהעולם יעשה
 53 דירה לו יתברך בתחתונים — שבמציאות העולם
 54 (שבעה) יהי' הגילוי דאלקות שלמעלה מהעולם
 55 (עשרה), עד עצמותו ית'.
 56 ובזה נתוסף עוד יותר בקביעות שנה זו, כשחג
 57 הגאולה מתברך משבת עשירי בתמוז, וש"פ חוקת
 58 — שמרמז על חיבור שני הענינים דשביעי ועשירי
 59 (רצוא ושוב), (אלקות שב) עולם ואלקות שלמעלה
 60 מעולם.
 61 עד שזה נעשה הכנה מיד לגאולה האמיתית
 62 והשלימה [כידוע⁹⁴ שע"י הפצת המענינות חוצה
 63 מביאים את "אתי מר" דא מלכא משיחא], כשיהי'
 64 שלימות החיבור דשביעי ועשירי: הן המעלה
 65 ושלימות העולם כפי שהוא מצד הבריאה (בשבעת
 66 ימי בראשית), והן החידוש ושלימות הבריאה
 67 שנפעל ע"י עבודת האדם — "אלה תולדות פרץ"²⁷,
 68 וחיבור שתי המעלות יחד.
 69 יא. מכל דבר צריכים ללמוד לימוד והוראה
 70 פרטית בעבודת השם (כתורת הבעש"ט
 71 הידועה¹⁰³), ועאכו"כ מקביעות ע"פ תורה —
 72 החיבור דיום בשבוע ויום בחודש, ובפרט ביום זה
 73 — יום השביעי בשבוע ויום העשירי בחודש.
 74 אחד הלימודים בזה:
 75 בכל יום צריכה להיות אצל יהודי עבודה כפולה
 76 — (א) העבודה ד"ימי השבוע", שיפעל במציאות

1 ובהרחבה, פנימיות התורה, יותר מבדורות
 2 הראשונים? !
 3 והביאור בזה⁹⁸: דוקא ע"י העבודה למטה
 4 מגלים את הענינים הסתומים (יותר מכפי שישנם
 5 בגילוי מצ"ע). ע"ד האמור לעיל, שדוקא ע"י
 6 עבודת האדם נעשה הגילוי דג' מוחין (עשר
 7 ארצות), הענינים שלא נמצאים בגלוי בהבריאה
 8 מצ"ע (אפילו בהיותה בריאה של הקב"ה), עד
 9 העילוי ד"אלה תולדות פרץ"²⁷, שלמעלה מ"אלה
 10 תולדות השמים והארץ בהבראם"²⁰.
 11 ועד"ז מובן, שדוקא ע"י העבודה בחושך
 12 הגלות, ובפרט בדורות האחרונים — מתגלים
 13 המענינות דפנימיות התורה. ולכן מתוסף בזה בכל
 14 דור ודור דוקא ע"י הירידה שבכל דור.
 15 י. בזה יובן השייכות דשבת זה, עשירי בתמוז,
 16 עם חג הגאולה:
 17 ידוע שע"י המאסר וגאולה די"ב-י"ג תמוז
 18 נתוסף בהפצת המענינות חוצה, עד שזה (המאסר
 19 והגאולה) הביא ליציאת בעל הגאולה ממדינה
 20 ההיא, ולאחרי השתלשלות — בואו ב"חצי כדור
 21 התחתון", וזה הוסיף בהגילוי דפנימיות התורה,
 22 באופן דהפצה אפילו לגבי ההפצה בדורות שלפני
 23 זה, עד שזה מגיע בכל קצוי תבל, עד בחוצה שאין
 24 חוצה ממנו⁹⁹.
 25 והגילוי דפנימיות התורה נמשך באופן דפעולה
 26 נמשכת (מזמן הגאולה) — ע"י התלמידים ותלמידי
 27 תלמידיו דבעל הגאולה, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
 28 דורנו, ו"הנשיא הוא הכל"¹⁰⁰ — הוא נותן כח לכל
 29 בנ"י ("הכל") דדור זה, ובפרט ע"י תלמידיו שזכו
 30 לראותו בעיני בשר פנים אל פנים (נוסף לזה שאצל
 31 כולם הרי "מזליהו חזי"¹⁰¹), וראית פני הצדיק
 32 ונשיא הדור פועלת בהרואים, עד שניכר ומשתקף
 33 בהם מה שהם ראו, כולל ולכל לראש — בעבודתם
 34 ד"יפוצו מעינותיך חוצה",
 35 ובאופן שהולך ומתפשט משנה לשנה, ובפרט
 36 בשנים הכי אחרונות — כפי שרואים בפועל,
 37 שבשנים האחרונות זכינו והדפיסו ומדפיסים הלאה

(98) ראה עד"ז קונטרס ענינה של תורת החסידות שוה"ג להערה 55.

(99) ראה בכ"ז "קובץ כ"ח סיון — יובל שנים" ע' 37 ואילך.

(100) פרש"י פרשתנו כא, כא.

(101) ראה מגילה ג, א. סנהדרין צד, רע"א.

(102) ראה סה"מ תרפ"ה ע' פח.

(103) נסמן בהערה 6.

מבין גם, שגופו – בהיותו דבר גשמי, אותו הוא
רואה בגלוי בעיניו – מוגבל במדה מסויימת,
ודורש מדה מסויימת של מאכל ומשקה בכדי
שיחי'. משא"כ נשמתו – שהיא רוחניות (חלק
אלוקה ממעל ממש) – אין לה הגבלות גשמיות.
ולכן ה"ה מבין, שהעבודה שעושה עם גופו,
שהגוף יעבוד את הקב"ה – קשור עם הגבלות
הגוף והעולם. והעבודה שעושה עם נשמתו, היא
ללא הגבלות אלו.

וכך גם בנשמה עצמה – ישנן דרגות, ובכללות
– שתי דרגות: פנימיות הנשמה וחיזוניות הנשמה.
כפי שגם ילד מבין, שבדברים שנוגעים לו בנפש
– ישנם דברים שנוגעים בפנימיות נפשו (ורודף
אחריהם בחזקה רבה), ודברים שנוגעים רק
בחיזוניות נפשו (אין הוא רודף אחריהם, ועד
שיכול לפעמים לשכוח אודותם). וכך גם בעבודתו
בשני חלקי הנשמה – חיזוניות הנשמה קשורה עם
מדידה והגבלה, בערך להעבודה דפנימיות הנשמה,
שהיא למעלה ממדידה והגבלה.

עד"ז הוא גם בעבודתו של יהודי בתורה
ומצוות עצמם – ישנו החילוק בין גופא דאורייתא
(נגלה דתורה), שיש לו מדידה והגבלה, ונשמתא
דאורייתא (פנימיות התורה), שהיא למעלה
ממדידה והגבלה¹⁰⁷. וכך גם בפנימיות התורה גופא
– ישנה נשמתא דאורייתא (רזין) ונשמתא דנשמתא
דאורייתא (רזין דרזין).

ועד"ז במצוות ישנו גוף המצוה – מעשה
המצוה, ונשמת המצוה – כוונת המצוה (ועד"ז
קיום המצוה באופן דלפנים משורת הדין).

ובכל ענינים אלו ישנו הלימוד הנ"ל – שבכל
יום ויום צריכים להיות שני עניני עבודה, וחיבור
שניהם יחד – הן העבודה עם הגוף והן עם
הנשמה, הן בלימוד נגלה דתורה והן בלימוד
פנימיות התורה, הן קיום מעשה המצוות והן כוונת
המצוות, ובאופן שעושים את שניהם יחדיו.

יב. ובנוגע לפועל – ובפרט בעמדנו בסמיכות
לחג הגאולה די"ב-י"ג תמוז, שבו ניתוסף הוספה
וחידוש בהרבצת התורה והיהדות והפצת המעיינות
חוצה – יש להציע:

העולם, ושם יגלה אלקות, (ב) העבודה ד"מי
החודש", שיפעל חידוש בהבריהא, יותר מכפי
שיש בה מצ"ע.

שתי עבודות אלו רואים בסדר עבודתו של
יהודי בכל יום, ומיד בתחלת היום: ב"מודה אני
לפניך" (שיהודי אומר מיד כשניעור משנתו¹⁰⁴)
הוא מודה על שני ענינים: (א) "שהחזרת בי
נשמת" – שהקב"ה החזיר לו נשמתו (שהיתה לו
אתמול, שלשום וכו'). זאת אומרת, שזה קשור עם
הסדר ה"טבעי" כפי שהקב"ה מתנהג עם כל יהודי
(ועד"ז עם כל אדם) בכל בוקר. ובהתאם לזה היא
עבודתו של היהודי – שעושה עבודתו ע"ד הרגיל,
בסדר הטבע. (ב) "רבה אמונתך" מרמז על גילוי
אלקות שהוא "רבה", למעלה ממדידה והגבלה
(דהסדר הטבעי והרגיל). וזה צריך לעורר ביהודי
– מדה כנגד מדה – עבודה באופן ד"רבה",
למעלה מהרגילות שלו.

בכללות יותר משתקפים שני ענינים אלו
בהמשך ברכות השחר: תחילה אומרים ברכות
הקשורות עם האופן שבו הקב"ה מנהיג את העולם
(בלבושי הטבע) – "הנותן לשכוי בינה להבחין בין
יום ובין לילה", "פוקח עורים", "מתיר אסורים",
וכו'¹⁰⁵. אח"כ אומרים את ברכת התורה (ובהמשך
לזה אומרים חלקים מתושב"כ ותושבע"פ) –
שתורה קדמה (במעלה) לעולם¹⁰⁶.

וכך ישנם גם אצל יהודי בכללות שני אופני
עבודה, החל מעצמו (עולם קטן זה האדם) –
העבודה דבירור הגוף וחלקו בעולם, שקשור עם
ההגבלות דטבע העולם (שביעי), והעבודה דגילוי
הנשמה, ועבודה בלימוד התורה וקיום המצוות,
שלמעלה מהגבלת העולם (עשירי).

כמובן גם בפשטות: אפילו ילד קטן מבין שיש
לו שני חלקים – גוף ונשמה. גופו מקבל חיות
בדרך הטבע ע"י אכילה ושתי', ומתנהג בכלל ע"פ
הסדר הטבעי דהעולם. ונשמתו מוסתרת מצ"ע (אין
הוא רואה אותה בעיניו), אבל הוא מרגיש ומבין
שיש בו כח על-גופני (רוחני) שמחי' אותו. הילד

104) סידור אדה"ז במקומו.

105) ראה ברכות ס, ב.

106) ראה פסחים נד, א. מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"י, ב.
תנחומא וישב ד. וש"נ. זח"ב מט, א. וראה סה"מ תש"ח ס"ע
272.

107) המשך תער"ב ח"א ספ"ח. סה"מ ה'ש"ת ע' 67. וראה
סה"מ מלוקט ח"ג ע' רטז.

יחדיו, ואיש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק¹⁰⁹ 37
 – בקבלת החלטות טובות והוספה בכל עניני 38
 יהדות, תורה ומצוותי, ובפרט – בהפצת התורה 39
 והיהדות, והפצת המעניות חוצה. 40

ויהי רצון, שתיכף ומיד ממש, עוד קודם חג 41
 הגאולה, ועאכו"כ לפני היום דשבעה עשר בתמוז 42
 – תבוא כבר הגאולה, באופן שלפני ההתחלה 43
 ד"בין המצרים" יהי "יהפכו ימים אלו לששון 44
 ולשמחה ולמועדים טובים", בגאולה האמיתית 45
 והשלימה ע"י משיח צדקנו – תהי' בפשטות ביאת 46
 המשיח והתפשטות המשיח, "מלך מבית דוד הוגה 47
 בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו כו", ויכוף כל 48
 ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמת ה" 49
 ויעשה ויצליח ויבנה מקדש במקומו ויקבץ נדחי 50
 ישראל – כפס"ד הרמב"ם¹¹⁰, 51

וכל זה נעשה באופן – ד(רמב"ם ר"ת) "רבות 52
 מופתי בארץ מצרים", שעוד בהיותנו במצרים 53
 וגבולים של הגלות, מתגלים "רבות מופתי". 54

ונעשה "רבות מופתי", שבאופן שכאשר 55
 שואלים יהודי: מה הי' המופת האחרון שראה? 56
 הוא משיב: מה פתאום האחרון? ! ישנם ויהיו עוד 57
 "רבות מופתי", ו"רבות" בלשון התורה פירושו 58
 יותר ויותר, עד בלי הגבלה. 59

עד תיכף הגאולה האמיתית והשלימה, כמ"ש 60
 "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" נפלאות 61
 גם בערך לנפלאות במצרים – הן באיכות הנפלאות 62
 והן בכמות הנפלאות. 63

והקיצו ורגנו שוכני עפר, ובעל הגאולה בתוכם 64
 ובראשם, ביחד עם כל בני – נשמות בריאות 65
 בגופים בריאים – ובנערינו ובזקנינו ובכנינו 66
 ובבנותינו, עפים עם ענני שמיא בארץ הקודש, 67
 בירושלים עיר הקודש, להר הקודש, ולבית המקדש 68
 השלישי, מקדש אדני כוננו ידיך. 69

1 נוסף על השיעורים הקבועים בלימוד התורה
 2 שיש לכל אחד בכל יום – יוסיפו בכל יום (כל חד
 3 לפום שיעורא דילי) לימוד מיוחד ללמוד ענין
 4 בנגלה תורה וענין בפנימיות התורה¹⁰⁸ – עכ"פ
 5 ענין אחד לעיונא בכל אחד מהם, ובמיוחד – ענין
 6 שכולל את החיבור דנגלה וחסידות ביחד, ז.א. הן
 7 הפירוש הפשוט בזה ע"פ נגלה ביחד עם הביאור
 8 בזה בפנימיות הענינים. וכפי שמצינו במיוחד
 9 בדברי תורת רבותינו נשיאנו שנדפסים בפרט
 10 לאחרונה.

11 וכן גם להוסיף בקיום המצוות בהידור,
 12 ובהדגשה – ע"י הוספה בכוונת המצוה, לתת
 13 הדגשה במיוחד שביחד עם קיום המצוה בפועל
 14 יהי' בזה גם [אפילו בנוגע למצוות בהן אין הכוונה
 15 לעיכובא] כוונת המצוה בשלימות (כל חד לפום
 16 שיעורא דילי), וגם – בקיום המצוות באופן
 17 דלפנים משורת הדין.

18 כולל ובמיוחד במצות הצדקה – הגם שבצדקה
 19 לא נוגע כוונת הנותן, אבל הרי ידוע שהמצוה היא
 20 בשלימות יתירה כאשר עושים אותה בסבר פנים
 21 יפות וכו'. להוסיף הן בנתינת הצדקה בפועל
 22 (בכמות), ביחד עם הוספה בה "נשמה" דמצוה זו
 23 – הכוונה, ובסבר פנים יפות.

24 ועד"ז גם בצדקה בדיבור – ע"י נתינת עצה
 25 טובה לזולת, לדבר טוב על הזולת, וצדקה
 26 במחשבה – ע"י מחשבה טובה על הזולת.

27 ובכל זה – נוסף על פעולת עצמו בזה, להשפיע
 28 בזה גם על אחרים, עד "ואהבת לרעך כמוך", שגם
 29 הם יעשו כך בכל הפרטים הנ"ל.

30 יג. ובקשר עם חג הגאולה עצמו – לעשות גם
 31 את כל ההכנות המתאימות לסדר התועודיות
 32 בקשר עם חג הגאולה בכל מקום ומקום ביום
 33 המתאים לפי תנאי המקום – ביום די"ב תמוז, או
 34 י"ג תמוז, או בשני הימים, או גם – בימים שלאחרי
 35 זה, ובפרט ביום השבת.

36 והתועודיות שבהן כו"כ מישאל מתאספים

108) להעיר מהנהגת הארז"ל (שער המצוות וטעמי המצוות
 פ' ואתחנן. פ"ח שער הנהגת הלימוד פ"א), ש"הי מעיין ו'
 דרכים ע"ד הפשוט (בהלכה) נגד ו' ימי החול, ואחד על דרך הסוד
 כנגד יום השבת.

109) ישע"י מא, ו.

110) הל' מלכים ספ"א.

לקוטי שיחות פרשת בלק כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

א.

ולכאורה:

30

31 (א) היכן רמוזה במילות הפסוק, ומדוע חשובה
32 לצורך הפשט, כל האריכות בפירוש רש"י, ובמיוחד
33 בפירוש הראשון?

34 (ב) מהו הקושי בכל אחד מן הפירושים, שבגללו
35 נזקק רש"י לשני הפירושים?

36 (ג) רש"י מקדים את הפירוש הראשון לפני השני, דבר
37 המורה על כך שפירוש זה קרוב יותר לפשט. – במה
38 קרוב הפירוש הראשון לפשוטו של מקרא יותר מהשני?

39 (ד) מהי כוונת רש"י בסיום דבריו "ואונקלוס לא
40 תרגם כן"⁷ – במקומות רבים שונה תרגום אונקלוס
41 מפירוש רש"י, ורש"י אינו מציין זאת.

ב.

דברי מפרשי רש"י על שני הפירושים

42 מפרשים⁸ אומרים, שההכרח לפירוש הראשון של
43 רש"י נובע מן הביטוי "כעת", בכ"ף הדמיון⁹, שמכך
44 לומד רש"י ש"עוד עתיד להיות עת כעת הזאת": לא
45 בזמן הזה ממש, ובדומה לזמן האמור קודם "ותרועת
46 מלך בן"¹⁰, שעליו מפרש רש"י "לשון חיבה ורעות",
47 תבוא מיד תקופה כזו "כעת", שבה "תגלה חיבתן לעין
48 כל...", והוא מסביר מהי הכוונה ב"תגלה חיבתן".

49 ולפי הפירוש השני, באות המילים "כעת" יאמר
50 ליעקב בהמשך לתחילת הפסוק "כי לא נחש ביעקב
51 ולא קסם בישראל": כאשר צריכים ישראל לדעת
52 משהו, מועבר אליהם המידע באמצעות הנביאים או
53 אורים ותומים.

54 ולפי זה, הרי לפי הפירוש הראשון לא מובן, מהו
55 הקשר בין "כעת" יאמר...", לבין התחלת הפסוק¹¹.
56 ואילו לפי הפירוש השני, קשה: (א) באופן פשוט
57 "יאמר" הוא לשון עתיד, ולא לשון הווה¹², (ב) בלתי
58 מובן הביטוי "כעת", בכ"ף הדמיון¹¹.

גם המדרשים שמביא רש"י על דברי בלעם
קשורים לפשט

1 כבר דובר בהרחבה על כך, שלמרות שרש"י מפרש
2 בפירושו על התורה את פשוטו של מקרא, וכאשר הוא
3 מצטט דרשות מדברי חז"ל יש בהן הכרח לפי הפשט¹
4 – בכל זאת רואים, שבפרשתנו, בקשר לדברי בלעם,
5 מביא רש"י דרשות רבות מחז"ל, שלא כפי הרגיל
6 בפירושו.

7 ההסבר לכך הוא: התורה, בפשוטו של מקרא,
8 אומרת בפירוש "וישא משלו"², ומובן, שלפי דרך
9 הפשט אין פירושה של פסוקים אלו מוגבל רק לפי
10 המשמעות הפשוטה של המילים³, אלא יש בהם נמשל,
11 נמצאים בהם גם רמזים ומדרשים שאינם כתובים
12 בפירוש במילות הפסוק.

13 יחד עם זאת מובן, שגם לדרשות אלו, יש הכרח
14 לפי פשט הפסוקים, והן קשורות וחשובות לצורך הבנת
15 הפסוק⁴.

16 לפי זה, יש להבין את הקטע השני בפירוש רש"י
17 על הפסוק⁵ (בדברי בלק) "כי לא נחש ביעקב ולא קסם
18 בישראל כעת" יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל".
19 רש"י מצטט את המילים "כעת" יאמר ליעקב וגו',
20 ומפרש: עוד עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה
21 חיבתן לעין כל, שהן יושבין לפניו ולומדים תורה מפיו
22 ומחיצתן לפני מלאכי השרת, והם ישאלו להם מה
23 פעל א-ל, וזהו שנאמר⁶: והיו עיניך רואות את מוריך.
24 דבר אחר, יאמר ליעקב אינו לשון עתיד אלא לשון
25 הווה, אינן צריכים למנחש וקוסם כי בכל עת שצריך
26 להאמר ליעקב וישראל מה פעל הקדוש-ברוך-הוא ומה
27 גזירותיו במרום, אינן מנחשים וקוסמים, אלא נמסר
28 להם על פי נביאיהם מה היא גזירת המקום, או אורים
29 ותומים מגידים להם. ואונקלוס לא תרגם כן.

(1) בפירושו ב' בראשית – ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 ובהערות שם.

(2) כג (ז. יח). כד (ג. טו. כ. כא. כג).

(3) שע"ד הפשט מדבר ברמז – ראה פרש"י משפטים כא, יג.
ובכללות יותר: כל דברי בלעם אלה ה"ה ענין של נבואה ובלילה (ראה
רש"י פרשתנו כב, ה. כב, ח), והרי נבואה (גם לנביאי ישראל) היא בחלום
וחזיון (בהעלותך יב, ו. ובפרש"י שם) ו"בחזיונות" (שם, ח) וא"כ מובן
שע"פ דרך הפשט הנתוב אומר דרשני.

(4) ראה פרש"י משפטים שם.

(5) כג, כג.

(6) ישע"י ל, כ.

(7) בכמה כת"י רש"י ליתא.

(8) רא"ם, שפ"ח, וראה גו"א.

(9) ראה גם באר מים חיים ודבק טוב לפרש"י.

(10) כג, כא.

(11) ראה רא"ם ומשכיל לדוד עה"פ.

(12) ראה משכיל לדוד שם.

1 אך לפי זה עדיין צריך להבין:

2 (א) אמנם מובן מן הפסוק שתהיה תקופה בדומה
3 לתקופה זו, שאז יקויים "ליעקב ולישראל מה פעל
4 א-ל". אך מנין ההוכחה, ומהי החשיבות לצורך פשטות
5 הפסוקים, בכל הפרטים "שהן יושבין לפניו ולומדים
6 תורה מפיו ומחיצתן לפנים ממלאכי השרת",
7 ושהמלאכים ישאלו "מה פעל א-ל".

8 (ב) מדוע מקדים רש"י את הפירוש הראשון לשני
9 – אדרבה, הפירוש השני קרוב יותר לפשוטו של
10 מקרא¹³, למרות הקשיים הלשוניים שבו, בכך שחלקו
11 השני של הפסוק בא בהמשך לתחילתו, דבר שאינו
12 מובן לפי הפירוש הראשון?

13 ואכן רואים, שבמדרש¹⁴ נאמר הפירוש השני של
14 רש"י לפני הפירוש הראשון. ויותר מכך, הרמב"ן מביא
15 בפירושו על הפסוק רק את פירושו השני של רש"י¹⁵.

16 (ג) מדברי רש"י "דבר אחר, יאמר ליעקב אינו לשון
17 עתיד אלא לשון הווה" מובן, שאפשר לפרש את
18 המילה "יאמר" גם בלשון הווה, כפי שמסביר רש"י
19 כבר לפני כן¹⁶, כיון שזהו "דבר ההווה תמיד" – בכל
20 עת. גם את הביטוי "כעת" אפשר לבאר לפי הפירוש
21 השני, כפי שמסבירים המפרשים¹⁷, שמשמעות המילה
22 "כעת" היא: כאשר מגיע הזמן שצריך לדעת משהו, אז
23 "נמסר להם על-פי נביאיהם..."

ג.

הקשר בין שני חלקי הפסוק לפי הגמרא,
והשאלות על כך

24 לכאורה ניתן היה לתרץ, שהקשר בין שני חלקי
25 הפסוק לפי הפירוש הראשון, הוא כדברי הגמרא¹⁸ "כל
26 אדם שאינו מנחש, מכניסין אותו במחיצה שאפילו
27 מלאכי השרת אין יכולין ליכנס בתוכה, שנאמר כי לא

28 נחש ביעקב ולא קסם בישראל, כעת¹⁹ יאמר ליעקב
29 ולישראל מה פעל א-ל"²⁰ –

30 אך אי אפשר לומר שזוהי הכוונה בפירוש רש"י,
31 כי:

32 (א) בדברי רש"י אין אף רמז לכך ש"מחיצתן לפנים
33 ממלאכי השרת" היא תוצאה של "לא נחש..."

34 (ב) לפי זה, לא היה הדבר צריך להיות רק לעתיד
35 לבוא – "עוד עתיד להיות עת כעת הזאת": כיון ש"לא
36 נחש ביעקב ולא קסם בישראל" הוא בהווה, כפירוש
37 רש"י, צריכה היתה גם התוצאה – "יאמר ליעקב..." –
38 להיות באותו זמן, כפי שהיה בשעת מתן תורה,
39 שישראל למדו את עשרת הדברות מפי הקדוש-ברוך-
40 הוא²¹.

41 (ג) כיצד שייך לכאן הענין "שהן יושבין לפניו
42 ולומדים תורה מפיו"²²?

ד.

דיוקים נוספים בפירוש רש"י

43 כן יש להבין דיוקים נוספים בפירוש רש"י. ומהם:

44 (א) בפירוש הראשון – מהי חשיבות הביטוי
45 "מלאכי השרת", ולא מלאכים סתם?

46 (ב) "וזהו שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך" – וכי
47 ענינו של רש"י בפירושו על התורה להסביר פסוקים
48 מהנ"ך?

49 (ג) בפירוש השני²³ מוסיף רש"י לאחר המילים
50 "ומה פעל א-ל" את המילים "ומה גזרותיו במרום" –
51 מהו הקשר בין הדברים? יותר מכך: בהמשך דבריו
52 הוא מזכיר רק את הענין "אלא נמסר להם על-פי
53 נביאיהם מה היא גזירת המקום", ואינו מזכיר "מה פעל
54 א-ל".

(19) כן הוא בע"י (והתיבות כי לא נחש ביעקב וגו' הן בחצאי רבוע),
וכ"ה בפ"י הר"ן שם (ובירושלמי שם – רק סיום הכתוב). ובגמרא לפנינו
לא הובא סיום הכתוב ורק עד "קסם בישראל וגו'". אבל ראה פרש"י
וחדא"ג שם.

(20) וראה ר"ן שם. עיון יעקב לע"י שם. מפרשים לירושלמי שם.

ועוד.

(21) פרש"י יתרו כ, א.

(22) גם: מהו הלשון "מה פעל א-ל" – דלכאורה מכיון שהמדובר
בתורה הול"ל "מה הורה א-ל", כבמדרשים הנ"ל, ועד"ז בירושלמי שם.

(23) ב' הענינים דנביאים ואורים ותומים, י"ל שהם לנגד "נחש"
ו"קוסם". ובפרט כפי שמשמע מפרש"י שופטים יח, יוד ש"נחש" שייך
לפעולה משא"כ "קוסם". ולהעיר מפרש"י שם, יד. וראה לקו"ש ח"ד
ע' 66 הערה 16.

(13) ראה רע"ב כאן עה"פ.

(14) תנחומא (פרשתנו יד) ובמדב"ר (פ"כ, כ).

אלא שבפשטות – ב' מדרשים הנ"ל אינם במחלוקת, כ"א שמתחלה
מפרש תחלת הכתוב "כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל", והפי'
"ראתה עינו את ישראל יושבין לפני הקב"ה כו'" הוא על המשך הכתוב
"כעת יאמר ליעקב גו'". אבל בפ"י מהרז"ו (למד"ר שם) מפרש דראתה
עינו את ישראל הוא ד"א ופירוש אחר על הפסוק. וגם הפ"י "הרי את
מחזור כו' ונשאל בהקב"ה" הוא על המשך הכתוב "כעת יאמר ליעקב".
(15) ופי' הרמב"ן עצמו הוא ג"כ שמדבר בהווה ולא בעתיד.

(16) בשלח טו, א.

(17) ראה שפ"ח עה"פ.

(18) נדרים לב, א. ועד"ז – ירושלמי שבת ספ"ו (כג') ופי' הקה"ע
ופ"מ שם. וראה להלן שם בירוש'. וראה אוה"ת עה"פ. ושו"י.

ה.

בלעם רצה לרמוז למעלת ישראל באמרו "כעת
יאמר..."

1 ההסבר לכך הוא:

2 בלק "שכר" את בלעם לצורך – לכה נא ארה לי
3 את העם הזה²⁴. ובקשר לכך היתה התשובה "וישא
4 משלו" בפעם הראשונה, מדוע אין הוא יכול לעשות
5 זאת – "מה אקוב..." – "כי מראש צורים אראנו..."²⁵
6 – עקב המעלות המיוחדות של ישראל, כפי שמפרש
7 רש"י בפירושו על פסוקים אלו.

8 בדומה לכך בפעם השניה של "וישא משלו" הוא
9 מתחיל ב"לא איש אֶל ויכזב", שאי אפשר לבצע את
10 רצון בלק "להמיתם במדבר"²⁶, ובהמשך הוא מציין
11 את מעלות ישראל וחיבתם, שהקדוש-ברוך-הוא
12 מתעלם מעבירות ישראל, ואדרבה "תרועת מלך בו –
13 לשון חיבה ורעות..."²⁷.

14 ועל זה הוא מוסיף אחר כך, שלא זו בלבד שלא
15 ייתכן לבצע את "ארה לי את העם", אלא בדיוק ההיפך
16 – "כי לא נחש ביעקב" – "כי ראויים הם לברכה (מצד
17 מעלתם) שאין בהם מנחשים וקוסמים"²⁸.

18 אך כיון שהעובדה שכיון ש"אין בהם מנחשים
19 וקוסמים" גורמת ברכה, מורה על פגם בבלעם, בהיותו
20 קוסם²⁹ – לכן ממשיך בלעם אודות מעלת ישראל
21 ומדגיש בכך, שהסיבה לאי-יכולתו לבצע "ארה לי את
22 העם" אינה נעוצה בחסרון בו, אלא במעלת ישראל,
23 שאליה רמו ב"משלו" במילים "כעת יאמר ליעקב
24 ולישראל מה פעל אֶל-ל".

ו.

חיבת ה' לישראל מתבטאת בלימוד התורה
בהשוואה למלאכים

25 הסבר הדברים הוא: "כעת" בכ"ף קמוצה מורה על

תקופה מסוימת³⁰ – וכיון שמדובר כאן על חיבת
ישראל, מובן שמדובר על תקופה שכבר ראו בה את
28 חיבת ה' לישראל.

29 וזאת יודע גם בן חמש למקרא, שחיבת ה' לישראל
30 היתה גלויה בזמן מתן תורה, שאז נאמר³¹: "והייתם
31 לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ", וכפי שמפרש
32 רש"י: "אוצר חביב... כן אתם תהיו לי סגולה משאר
33 אומות ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים
34 עמכם, ומה יש לי עוד שתהא חביבתם ניכרת, כי לי כל
35 הארץ והם בעיני ולפני לכלום".

36 והן הנאמר "כעת יאמר ליעקב", שה"עת" שלעתיד
37 תהיה כעת הידועה, כזמן מתן תורה – מובן, שבדיוק
38 כשם שבמתן תורה למדו ישראל תורה מהקדוש-ברוך-
39 הוא בעצמו, ושמעו ממנו את עשרת הדברות, כך "עתיד
40 להיות", שילמדו "תורה מפיו" של הקדוש-ברוך-הוא³².

41 וכיון שחיבה בגלוי מתבטאת בהשוואה לאחרים,
42 שדוקא לגביהם "חיבתן ניכרת", מובן, שכשמדובר על
43 לימוד התורה, שלאומות העולם אין שום קשר לכך,
44 צריך לומר שגילוי החיבה בענין זה הוא בהשוואה
45 ל"מלאכי השרת"³³, אפילו בהשוואה למלאכים שענינם
46 "לשרת" כביכול את הקדוש-ברוך-הוא.

47 (לא רק בהשוואה למלאכים בדרגת ביצוע שליחות
48 ה' למטה, כפי שכבר למדנו על המלאכים שבאו
49 לאברהם כדי למלא שליחויות³⁴ – אחד לבשר את שרה
50 ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם,
51 שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות – ובדומה
52 להגר³⁵ וכדומה³⁶, אלא גם בהשוואה למלאכים
53 המשרתים למעלה, כביכול, את הקדוש-ברוך-הוא).

54 כלומר, גם ביחס למלאכי השרת תהא החיבה
55 לישראל ניכרת³⁷, כלומדם תורה מפיו של הקדוש-
56 ברוך-הוא – "והם ישאלו להם מה פעל אֶל-ל"³⁸.

(31) יתרו יט, ה.

(32) להעיר מהתניא פל"ו.

(33) הלשון "מלאכי השרת" הובא גם בפרש"י וירא יח, ט. תולדות
כו, א. יתרו ח, טו. תשא לג, ז. ר"פ ויקרא. ועוד.

(34) וירא יח, ב.

(35) לך טז, ז ואילך.

(36) "מלאך ה' בדרך לשטן" – לבלעם – דפרשתנו כב, כב ואילך.
מלאכים ממש דר"פ וישלח. ועוד.

(37) עפמ"ש בפרש"י תשא שם "וה' כל מבקש ה' אפילו מלאכי
השרת כשהיו שואלים מקום שכנה כו' אומרים להם הרי הוא באהלו של
משה" – יומתק הלשון בפרש"י "כעת הזאת", שלא קאי רק על זמן מ"ת
אלא על כל זמן היות ישראל במדבר, ו"עוד עתיד להיות עת כעת הזאת
אשר תתגלה חיבתן לעין כל", שגם אוה"ע ידעו ויבינו חיבתן זו.
(38) לכאורה יש להקשות למה נאמר בכתוב "כעת יאמר" ולא ישאלו

(24) כב, ואו.

(25) כג, ח ואילך ובפרש"י.

(26) שם, יט בפרש"י.

(27) שם, כא ובפרש"י.

(28) פרש"י בתחלת הכתוב כאן (כג).

(29) ראה פרש"י כב, ז. יהושע יג, כב (הובא בפרש"י כאן פסוק הבא
(כג, כד)). וראה רד"ק יהושע שם. פרש"י מטות לא, ו. רמב"ן שופטים
יח, ט.

(30) ראה מירא דכיא בפרש"י.

ומ"ש ברא"ם שהוא כ"ף הדמיון שמדמה זמן א' להשני – צ"ע,
שהרי נאמר בקמ"ץ, והרא"ם לשיטתו אויל בפירושו לוירא יח, יוד. אבל
ראה מירא דכיא שם. וגם בגו"א עה"פ כאן שכתב שהכ"ף הוא כ"ף
הדמיון איו מפרש כן מצד הדמיון דומן א' להשני, אלא על הזמן שנאמר
בהמשך הכתוב.

27 להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הקדוש-ברוך-הוא...
28 אינן מנחשים וקוסמים אלא נמסר להם על-פי
29 נביאיהם..." –

30 ולפי זה מדובר כאן על ההווה, ולא על העתיד.
31 אך לפי הפירוש השני קשה, מדוע אין המילים
32 "כעת יאמר ליעקב ולישראל..." מוסיפות דבר על
33 "ראויים הם לברכה" ועל כך שבלעם אינו יכול לבצע
34 את "ארה לי". זהו רק סיום והמשך לתחילת הפסוק
35 "כי לא נחש ביעקב", שמה שהם צריכים לדעת, הם
36 יודעים על ידי נביאיהם.

37 על-פי-זה מובן מדוע קובע רש"י את הפירוש
38 הראשון כפירוש העיקרי בפשוטו של מקרא: כיון
39 שמדובר כאן על דברי בלעם, שבהם בירך את ישראל
40 ודיבר אודות מעלתם, מובן, שהפירוש המדגיש יותר
41 את מעלת ישראל, הוא הפירוש הקרוב לפשט
42 הפסוקים.

ט.

גם לפי הפירוש השני, מדגיש בלעם את
השלילה שבקללת ישראל

43 אך סביר לומר, שגם לפי הפירוש השני מוסיפים
44 דברי בלעם בהמשך על ההסבר הראשון, מדוע אין הוא
45 יכול לקיים "ארה לי":
46 בלעם ידע, שהקדוש-ברוך-הוא אינו רוצה זאת, אך
47 הוא חשב שיוכל לכוון לשעה "שהקדוש-ברוך-הוא
48 כועס"⁴⁶, ואז יוכל לקללם.

49 לכן מוסיף רש"י בפירוש השני "ומה גזירותיו
50 במרום" – "נמסר להם על-פי נביאיהם מה היא גזירת
51 המקום" –

52 שגם לפי הפירוש השני מוסיפות המילים "כעת
53 יאמר ליעקב ולישראל..." עניין, לגבי שלילת הקללה
54 על ידי בלעם: כיון שאפילו ה"שעה" ש"כועס בה"

1 לפי זה, מובן מדוע לאחר שאמר בלעם ש"ראויים
2 הם לברכה" "כי לא נחש ביעקב", הוא הוסיף והדגיש,
3 שהקללה אינה יכולה לשלוט בישראל, לא מפני שהוא
4 (בלעם) בדרגה נמוכה, מנחש וקוסם, והם "לא נחש",
5 אלא מצד עצם מעלת ישראל, שחיבתם תגלה כאשר
6 "מחיצתן לפנים ממלאכי השרת"³⁹.

ז.

ההסבר לציטוט "והיו עיניך" ולדברי רש"י
"שהן יושבין..."

7 אך מתעוררת השאלה:

8 (א) במתן תורה אנו מוצאים שישראל אמרו למשה
9 "דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן
10 נמות", ואכן כך היה, "ויעמוד העם מרחוק"⁴⁰. וכיצד
11 ייתכן כעת, שישראל ירצו ללמוד "תורה מפיו" של
12 הקדוש-ברוך-הוא?

13 (ב) אף אם אכן תהיה עת נוספת כבמתן תורה –
14 מדוע היא שוללת את "ארה לי" יותר מזמן מתן תורה?

15 לפיכך אומר רש"י: (א) "וזהו שנאמר"⁴¹ והיו עיניך
16 רואות את מורידך" – נאמר במפורש בתורה שהקדוש-
17 ברוך-הוא יהיה "מורידך" של ישראל, באופן של "והיו
18 עיניך רואות"⁴². (ב) "שהן יושבין לפניו" – לא תהיה זו
19 תופעה חד-פעמית, ולזמן קצר, אלא באופן של
20 "יושבין" – בקביעות⁴³, כפי שכבר פירש רש"י⁴⁴ "אין
21 תשוב אלא לשון עכבה"⁴⁵.

ח.

הצורך בשני הפירושים, והסדר ביניהם

22 אך מתעוררת השאלה: בכל זאת זהו ענין שיהיה
23 לעתיד, וכיצד הוא גורם לכך שעתה אי אפשר לבצע
24 את "ארה לי"?

25 לכן מביא רש"י "דבר אחר", שלפיו "יאמר ליעקב
26 אינו לשון עתיד אלא לשון הווה... כי בכל עת שצריך

(כברש"י) וכיו"ב? וי"ל שגם מזה הכרח להפירוש שכל הכתובים האלה
מדברים במעלתם של ישראל (ראה בפנים סי"א) – כי לשון "יאמר" אינו
מדגיש הפועל, המדבר, כ"א הנפעל: יאמר לישראל.

(39) ויש להוסיף בזה שאצל בלעם ה' מעלה מיוחדת בזה שבנ"י
"מחיצתן לפנים (אפילו) ממלאכי השרת" – ע"פ פרש"י ר"פ ויקרא "לשון
שמלאכי השרת משתמשין בו. אבל לנביאי האומות (הם) למטה ממלאכי
השרת) כו' בלשון ארעי וטומאה, שנאמר ויקר אלקים אל בלעם".

(40) יתור כ, טז, שם, יח.

(41) ונראה ש"ל כבדפוס א' וב' וכו"כ כת"י רש"י "שנאמר" במקום
"וזהו שנאמר".

(42) ולכן הביא רש"י רק פסוק זה ולא הפסוק הראשון שהובא
במדרש וגם לא הכתוב (ישעי' מ, ה) "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר" –

כי דוקא בפסוק זה מפורש שהקב"ה יחי' "מורידך".

(43) ועפ"י יובן גם הלשון "והם ישאלו להם מה פעל א-ל" ולא מה
הורה וכיו"ב כנ"ל הערה 22 – כי מעלתם למעלה אינה מספיקה באמירת
בלעם לבלק שמשו"ז אא"פ לקללם, כ"א דוקא עי"ז שמעלתם למעלה
פועלת למטה, שלכן מלאכים ישאלו מה פעל הקב"ה למטה. ולהעיר גם
מפ"מ לירושלמי שם (ד"ה ואומרין להם).

(44) תזריע יב, ד. ובפרש"י פרשתנו כב, ח: וישבו "לשון עכבה".

(45) ובפרט ש"יושבין לפניו" הוא לא רק יתור לשון (שה"י אפ"ל "שהן
לומדים תורה מפיו") אלא שגם תמוה, דלכאורה "לפניו" צ"ל "עומדים
ולומדים תורה מפיו" של הקב"ה (ולהעיר מבהעלותך ט, ח "עמדו
ואשמעה"). ועכצ"ל שהכוונה להדגיש שיהי' בקביעות ככפנים.

(46) ראה פרש"י מ, כג, ח.

יא.

התמיהה "ואונקלוס לא תרגם כן"

לפי כל האמור לעיל רואים שהתוכן העיקרי של כל
דברי בלעם הוא המעלות המופלאות של ישראל.
את זאת הוא היה מוכרח להדגיש שוב ושוב כדי
להצדיק את סירובו להפצרות החוזרות ונישנות של
בלק "ארה לי" "וקבנו לי" וכו'.
לכן גם לפי הפשט וגם לפי הדרוש והרמז, "משלו"
— פירוש הפסוקים הוא שמדובר כאן על מעלתם של
ישראל.
לפיכך מביע רש"י את התמיהה: במקומות רבים
בכל הפסוקים בפרשתנו⁵¹ פירושו הוא "כתרגומו" "וכן
תרגם אונקלוס" (או בצירוף פירוש נוסף),
יוצא מן הכלל פסוק זה, שבו התמיהה היא
ש"ואונקלוס לא תרגם כן", לא תרגם כאחד משני
הפירושים, אלא בחר את פשוטו של מקרא ממש.
ולמרות שרש"י סובר אחרת, כי זהו "משלו" וכל
הפסוקים מדברים על חשיבות ישראל,
בכל זאת אין הוא רוצה לשלול לגמרי את פירושו,
ומסביר ש"ואונקלוס", המסביר לפי פשוטו של מקרא
אפילו כאשר רש"י אומר "אין המקרא הזה אומר אלא
דרשני"⁵² וכדומה, "לא תרגם כן", בהתאם לשיטתו,
שהיא שיטת רש"י בפסוקים האחרים בתורה.

יב.

לא לשים לב למלעיגים על קיום תורה ומצוות

אחת מן ההוראות הנלמדות מן האמור לעיל היא:
לא זו בלבד שהגילוי שעל-ידי הנביאים הוא פעולה
הנמשכת בהווה, ויש בכל עת הוראות ברורות, שה'
גילה דבריו על-ידי עבדיו ראשי אלפי ישראל, "עיני
העדה" בכל דור ודור, אלא גם לימוד התורה מפיו של
הקדוש-ברוך-הוא לא היה רק בזמן מתן תורה במדבר,
אלא גם הוא ישנו בכל עת, שכאשר יהודי לומד תורה
כראוי, הרי אז "תען לשוני אמרתך"⁵³ — הוא לומד

1 ידועה לישראל על ידי נביאיהם ועל ידי אורים ותומים,
2 והם מסירים את הגזירה על ידי תשובה וכו'.⁴⁷

י.

שני הפירושים - מעלה גדולה בעתיד או מעלה קטנה בהווה

לפי האמור לעיל יש לומר, שההבדל בין שני
הפירושים תלוי בשקלא-וטריא בשאלה כללית, גם
בהלכה⁴⁸: מה גובר על מה — מעלה גדולה יותר
שתהיה בעתיד, או מעלה קטנה יותר שקיימת כבר
בהווה.⁴⁹
לפי הפירוש הראשון יוצא, שב"כעת יאמר ליעקב
9 ולישראל" הכוונה היא ש"ראויים הם לברכה", וקללה
10 כלל אינה אפשרית, עקב המעלה הגדולה ש"תגלה
11 חיבתן לעין כל" ו"מחיצתן לפני מלאכי השרת", אך
12 זהו יתרון ש"עתיד להיות".
13 ואילו לפי הפירוש השני יוצא, שמעלתם אינה
14 גדולה כל-כך, ויש אפשרות לכך שהקדוש-ברוך-הוא
15 כועס ויתכן קללה, אך כיוון ש"נמסר להם על-פי
16 נביאיהם מה היא גזירת המקום" הם נזהרים שהיא
17 תתבטל ולא תתבצע למעשה. אך מצד שני זוהי מעלה
18 הקיימת בכל עת — בהווה.
19 לפי זה יוצא, לכאורה, שמסדר הפירושים ברש"י
20 ניתן להכריע שלפי דעתו בדרך הפשט, חשובה יותר
21 מעלה גדולה בעתיד מאשר מעלה קטנה יותר בהווה.
22 אך לאמיתו של דבר אי-אפשר ללמוד זאת מפירוש
23 (רש"י, כי: א) רש"י מפרש זאת על דברי בלעם, נביא
24 באומות העולם בדוגמת נביאי ישראל⁵⁰, ולכן המעלה
25 ש"נמסר להם על-פי נביאיהם" אינה גדולה כל-כך
26 כלימוד "מפיו" של הקדוש-ברוך-הוא. (ב) ועיקר: לפי
27 הפירוש הראשון אין זו רק מעלה שתהיה לעתיד, אלא
28 מעלה גם בהווה, אך בעתיד יתווסף ש"תגלה חיבתן
29 לעין כל".
30 לפיכך אין מכאן הוכחה לזה שענין שבו המעלה
31 רק תיעשה בעתיד מכריע את ההווה.

(47) עפ"י יובן הלשון "נמסר להם ע"פ נביאיהם כו" — דלכאורה:
השלילה דמנחש וקוסם היא, דהם שואלים לנביאים ואו"ת, וא"כ הול"ל
דשואלים לנביאיהם ואו"ת — כי עפ"י מודגשת גם בזה מעלת ישראל
(ע"ד בפי' הא'), שאינם צריכים לשאול אלא שנמסר להם מה גזירותיו
במרום בלי שאלה. ולכן מפריד רש"י ואומר "או או"ת מוגידים להם", ולא
כללו "נמסר להם ע"פ נביאיהם ואו"ת", כי הגדת או"ת הוא באופן
דמענה לשאלה.
(48) ראה שדי חמד אסיפת דינים מע' יוהכ"פ ס"א ס"ק י. וש"נ. וראה

גם כללים שם מע' ז' כלל ג.
(49) ראה בכ"ז — לקו"ש חט"י [המתורגם] ע' 494 ואילך. חט"ז
[המתורגם] ע' 424 ס"ז ואילך. חט"ט ע' 73 ואילך. ועוד.
(50) רש"י כב, ה.
(51) אולי י"ל הטעם כי בלעם הרי ה' מפתור אדם (דברים כג, ה).
אונקלוס בפרשתנו כב, ה.
(52) בראשית א, א.
(53) ראה לקו"ת סוכות פא, ג. שה"ש מד, ב.

(*) ברמב"ן הביא מפרש"י הלשון "נאמר להם כו" וכו' בדפוס א' ובכו"כ כת"י רש"י וג"כ מתאים להמבואר בפנים, שהרי לא כתב "אומרים להם" וכיו"ב.

17 לפנים ממלאכי השרת", ואף "ומזליהו חזי" (=מזלם
18 וראה זאת).

19 עד אשר כל אומות העולם חייבות להודות
20 שישאל "ראויים הם לברכה", כי "אין בהם מנחשים
21 וקוסמים". כלומר, אין הם מתחשבים בחוקות והנהגות
22 הגויים והם איתנים באמונתם בתורה.

23 ואז, במקום להפריע חסוֹשֶׁלֹם לישראל, הם
24 מברכים אותם ומסייעים להם, שלא יחסרו דבר,
25 ולהיפך, ובמיוחד ביציאתם בקרוב ממש ממדבר הגלות
26 ובכניסתם לגאולה האמיתית בארץ הקודש, ההיפך
27 מכוונת בלק⁵⁸,

28 ומגיעים לכך ש"תגלה חיבתן לעין כל", "והיו
29 מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך"⁵⁹, "ועמדו זרים
30 ורעו צאנכם"⁶⁰ בגאולה האמיתית והשלימה בקרוב
31 ממש.

(משיחת ש"פ בלק תשל"ז)

1 תורה מפיו של הקדוש-ברוך-הוא. אלא שעתה זה
2 בהעלם, ולעתיד "תגלה חיבתן לעין כל".

3 מזה מובן, שאין להתרגש מן המלעיגים על לימוד
4 התורה וקיום המצוות, ובמיוחד בהפצת התורה
5 והיהדות, כי יש ליהודי הוראות ברורות ממי שגילה
6 דבריו על-ידי עבדיו, ויותר מכך – הוא לומד מפיו של
7 הקדוש-ברוך-הוא וברור שהוא נמצא עמו – הקדוש-
8 ברוך-הוא קורא ושונה כנגדו⁵⁴, עד כדי ש"מה להלן
9 (בשעת מתן תורה) באימה ובריאה וברתת ובזיע – אף
10 כאן⁵⁵ כך.

11 וכיוון שהוא "תמים תהיה עם ה' אלקיך"⁵⁶ – ביחד
12 עם ה', אל לו להתרגש גם מזה ש"רגשו גויים"
13 ו"לאומים יהגו"⁵⁷, כי הוא יודע שזהו "ריק". אף אם
14 הדברים באים ממלך או משר, כבלק מלך מואב, או
15 מאחד מנביאי אומות העולם, בדומה לבלעם, כי גם
16 הם יודעים את המעלה הנפלאה של ישראל ש"מחיצתן

(54) יל"ש איכה רמז תתרלד. תדב"ר רפי"ח.

(55) ברכות כב, א.

(56) שופטים יח, יג (ובפרש"י שם). והיא הקדמה להכתוב שלאח"ז
שם "הגוים גו' אל מעוננים ואל קוסמים וגו'", ראה רמב"ן שם. אבל ראה
לקו"ש חיד"ע ע' 64 ואילך.

(57) תהלים ב, א.

(58) ראה פרש"י כג, יט.

(59) ישע' מט, כג.

(60) שם סא, ה.

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' ב

17 הגמרא מקשה על רב ממשנתנו (ע"א): **הָאָהָרָא קוּשִׁיאַ עַל רַב,**
18 **שֵׁנִינָא בַּמִּשְׁנָה, וְלֹא גִזְלִין** – ואין פודים שדה **אַחַר הַיּוֹבֵל פְּחוֹת**
19 **מִשְׁנָה** אחת. **בְּשִׁלְמָא** – המשנה מובנת ל**שְׁמוּאֵל** הסובר
20 שהמקדיש בשנת היובל אין ההקדש חל, היינו ששינוי שלא
21 **גִזְלִין לְאַחַר הַיּוֹבֵל פְּחוֹת מִשְׁנָה**, וכוונת המשנה, שאם
22 הקדישה בשנת היובל עצמה אינה צריכה ליגאל, משום שלא
23 קדשה כלל. **אֲלָא לְרַב** האומר שהמקדיש בשנת היובל ההקדש
24 חל, והבא לפדותה צריך ליתן להקדש חמשים סלעים בפדיונה,
25 **מֵאִי** כוונת המשנה באמרה שאין פודים שדה **לְאַחַר יוֹבֵל פְּחוֹת**
26 **מִשְׁנָה**, הרי אם הקדישה בשנת היובל עצמה אפשר לפדותה
27 מיד.
28 מתרצת הגמרא: **מִי סְבֵרַת** – וכי נראה לך, שלפי רב כוונת
29 המשנה היא **לְאַחַר הַיּוֹבֵל מִמֶּשׁ** – שנה הסמוכה ליובל, ובא
30 למעט שנת היובל עצמה שאין פודים בה, אין הפירוש כך, אלא
31 **מֵאִי** – מהו כוונת המשנה ב**לְאַחַר יוֹבֵל**,

1 משנה שלאחר היובל, אבל שנת היובל עצמה אינה בכלל
2 ההקדש, **לִמָּא** – האם נאמר, ש**רַבִּי כְּרִכְנָן סְבִירָא** לִיה
3 האומרים ששנת היובל שעברה אינה בחשבון שנות היובל הבא,
4 ומלבד שנת היובל עצמה יש עוד ארבעים ותשע שנים עד היובל
5 הבא, **דָּאִי** – שאם תאמר שרבי סובר **כְּרִכְנָן יְהוּדָה** האומר
6 שמלבד שנת היובל שעברה אין ביובל אלא ארבעים ושמונה
7 שנים, כיון שלפי רבי הפסוק (שם) **אִם מִשְׁנַת הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ**
8 מדבר על השנה שלאחר היובל, אבל שנת היובל עצמה אינה
9 בכלל ההקדש, נמצא שנותן להקדש חמשים סלעים עבור
10 ארבעים ושמונה שנים, ואם כן **סָלַע וּשְׁתֵּי פוֹנְדִּיּוֹנוֹת מִכֶּעֵי** לִיה
11 [–הוא נצרך לתת להקדש עבור כל שנה], ולא רק סלע ופונדיון
12 אחד, שהרי כשתחלק חמשים סלעים לארבעים ושמונה שנים,
13 יוצא החשבון סלע ושתי פונדיונות לכל שנה.
14 אומרת הגמרא: שאכן **עַל כְּרִכְנָן לְפִי שְׁמוּאֵל, רַבִּי כְּרִכְנָן**
15 **סְבִירָא לִיה** האומרים ששנת היובל שעברה אינה בחשבון שנות
16 היובל הבא.

קצ"ג ע"ב וברמ"ז שם.
תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד רצג

בראשית מא, א - ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה
חלם והנה עמד על היאר

מד

רמז ב"שנתים ימים" לענין ה"שכחה", ב' פעמים שס"ה
בגין "תשלו" (רות ב, מז) דהיי"ע השכחה

בשנה יש שס"ד ימים כמספר השט"ן⁸ מלבד יום
הכפורים. א"כ בב' שנים הוא תשכ"ח⁹ ימים, שתשכ"ח¹⁰

לדבר כי) כי מה כתיב ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו,
כיון דאמר ולא זכר שר המשקים (הרי פירושו ששכחו, אם כן) מהו
וישכחהו (למה נאמר עוד וישכחהו), אלא וישכחהו (בא להורות)
אתר דאית ב' שכחה (על המקום שיש בו שכחה), ודא הוא קץ
דסטרא דחשך (וזהו הקץ של צד החשך שהוא הסטרא אחרא, הוא
השכיח משר המשקים מלהזכיר את יוסף לפני פרעה. וזהו המשך
הפסוק ויהי מקץ שרצה לומר אחר שעבר קץ השמאל שהשכיח משר
המשקים, אז) מאי שנתים ימים, דתב דרגא לדרגא דאית ב' זכירה
(שחזרה מדרגת השכחה, למדרגת ענין הזכירה) ע"ש. ראה לעיל
סימן מב.

7) וז"ל: כתיב ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו, להקדים מ"ש
בסוד (דברים כה, יז-יט) "זכור... ואל תשכח", כי זכור הוא סוד* ע"ב
קסא אור הפנים, ותשכ"ח סוד פק"ד קדמ"ת סוד האחוריים שמשם
השכחה מאחורי אב ואם, והנה יוסף סוד הזכר והיסוד, וכן יוסף מלא
כזה יו"ד ו"ו סמ"ך פ"א גי' זכור, ועכשיו על שאמר זכרתי נתעוררו
נגדו זכר ונקבה דקליפה וזהו "ולא זכר וישכחהו" וכו'.
וזהו ויהי מקץ שנתים ימים וכו', ירצה שבעבור שאמר זכרתי**
שהוא סוד שתי בחינות דע"ב קס"א, לכן נתעוררו נגדו ב' דאחוריים
מסוד פק"ד קדמ"ת שסודם תשכ"ח, והנה ידוע שימות השנה הם
שס"ה ואמרו רז"ל (יומא כ, א) שבכולם שולט צד הרע חוץ מיום
הכיפורים, וכמו שכתב שם בגי' של השט"ן, וב' פעמים השט"ן***
הרי חשכ"ת ותשכ"ח, וזהו שנתים ימים פ"י בבחינת הימים, ואח"כ
נתעלה למדרגתו לדרגא דאית ב' זכירה, כי בשנה הראשונה ניצול
מדינים המשתלשים מן קדמ"ת, ובשני' פלט לי מן האחרים ע"ש.

(*) בהבא לקמן ראה הביאור בהערה 10.

(**) זכרתי הוא בגי' 687, בגי' שמות הוי' אהי' עם מלוהיהו (רמ"ז
שם). ראה הביאור לקמן סימן קיח הערה 18.

(***) השטן בגי' 364, וב' פעמים $(2 \times 364) = 728$, בגי' חשכ"ת
(מלשון חשך) וכן תשכ"ח (שכחה).

8) ראה יומא כ, א "אמר רמי בר חמא השטן בגימטריא תלת מאה
ושיתין וארבעה, הוי תלת מאה ושיתין וארבעה ימי אית לי רשותא
לסטוני, בימא דכיפורי לית לי רשותא לאסטוני".

9) פירושו: ב' פעמים שס"ד $(2 \times 364) = 728$, תשכ"ח. ו"מספר"
תשכח הוא רמז על ביטול אחוריים דבחי' חכמה ובינה (ראה הערה
10), והוא ג"כ בגימטריא "קדע שטן" עם הכולל. (ראה הערה 11).

להעיר מאור התורה בשלח עמוד תקמו וז"ל: פרעה במלוי כזה פ"א
רי"ש עיי"ן ה"א $(81 + 510 + 130 + 6) = 727$, ועם הכולל (728)
גימטריא תשכ"ח בסוד ויהי מקץ ימים ופרעה ע"ש.

10) בגימטריא תשכ"ח הוא ביטול אחורי חו"ב. פירושו: מבואר
בחסידות ובקבלה דכל בחי' אחוריים הוא בחי' דינין וגבורה, ומהם
נמשך "שכחה". (תניא אגרת הקודש סימן כב, קונטרס אחרון ד"ה
דוד ומירות קסא, א. לקוטי תורה פרשת במדבר יח, ג. ועוד). מוחין
נק' אב ואם (חכמה ובינה), וכידוע יו"ד הוא בחי' חכמה ושם "הוי"
במילוי יודיין - (יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י), הוא שם ע"ב (72), ושם

שנתים ימים. בשנה יש שס"ה ימים, וב' פעמים
שס"ה¹ הוא תשל"ו, מספר² אדנ"י³ פשוט ובמלואו
תרע"א, ועיי' בלקוטי תורה להאריז"ל⁴ ר"פ מקץ.
ופירוש תשל"ו הוא שכחה כמ"ש⁵ ברות של תשל
לה ופרש"י שכח תשכחו ע"ש, וכן בהשנתים ימים
הי' שכחה, כי הרי כל משך השנתים ימים לא זכר שר
המשקים את יוסף וישכחהו, ועיי' בזה"ק פ' מקץ⁶ דף

1) הכוונה ב' פעמים שס"ה הוא מספר תשל $(2 \times 365 = 730) +$
הששה אותיות דב' פעמים והוא: "ששה-ששה", סך הכל 736, תשל.
ראה הערה 4.

2) פירושו: אדנ"י פשוט בגי' ס"ה $(65) +$ אדנ"י במילואו, והוא, אל"ף
 $(111) +$ דל"ת $(434) +$ נו"ן $(106) +$ יו"ד $(20) = 671$ - תרע"א.
ביחד $65 + 671 = 736$, תשל"ו. (ושם אדנ"י הוא בחי' אחוריים
וקטנות, וממנו בחי' שכחה כדלקמן).

3) מספר אדנ"י, שם אדנ"י הוא במלכות (תניא - שער היחוד
והאמונה פרק ז) - שורש הנבראים אין מלך בלא עם, עם מלשון
עוממות, ושכחה מצד מלכות, ראה תורת מנחם - ספר המאמרים
מלוקט חלק ד' עמוד קמב.

4) וז"ל "ויהי מקץ שנתים ימים", הנה שנתים ימים גימ' תשל,
כי בכל שנה שס"ה ימים, וב' פעמים שס"ה הוא תשל וכללות ו'
אותיות שס"ה שס"ה גי' תשל"ו, כמנין אדנ"י פשוט ומלואו עולה
תרע"א, וסך הכל גי' תשל"ו, והוא נקרא קץ הימין למעלה.

5) רות ב, טו-טז. "ויצו בועז את נעריו לאמר, גם בין העמרים תלקט
ולא תכלימוה" (לרות) "גם של תשלו לה מן הצבתיים". ופרש"י: וגם
של תשלו, שכח תשכחו, עשו עצמכם כאלו אתם שוכחים, תרגום של
שגגה שלותא, וכו'.

6) וז"ל: ויהי מקץ (שואל) מאי מקץ, רבי שמעון אמר, אתר דלית
ביה זכירה (קץ הוא מקום שאין בו זכירה), ודא הוא קץ דשמאלא
(וזהו הקץ של השמאל שהוא הסטרא אחרא שהוא מקום השכחה,
ואמר כאשר ויהי מקץ, פ"י אחר שעבר קץ השמאל המשכיח שהשכיח
משר המשקים מלהזכיר את יוסף לפני פרעה אז נזכר יוסף ע"י חלום
פרעה), מאי טעמא (מה הטעם שנתעכבה כל כך זכירת יוסף), בגין
דכתיב כי אם זכרתי אתך כאשר ייטב לך (וקשה) וכי הכי אתחזי
ליה ליוסף צדיקא (וכי כך ראוי ליוסף הצדיק) דאיהו אמר כי אם
זכרתי אתך (שבקש משר המשקים שיזכירוהו לפני פרעה ולא שם
בטחונו בהקב"ה), אלא כיון דאסתכל יוסף בחלמיה (אלא כיון
שהסתכל יוסף בחלומו), אמר ודאי חלמא דזכירה איהו (אמר ודאי
הוא חלום של קדושה המורה על זכירה, ר"ל שנזכר לטובה למעלה
לכן ביקש משר המשקים שיזכירוהו לפני פרעה), ואיהו טעה בהאי
(אבל הוא טעה בזה שביקש משר המשקים), דהא ביה בקדשא
ברין הוא הוי כלא (כי הכל תלוי בהקב"ה לבדו ולא הי' לו לעשות
השתדלות), ועל דא, אתר דהוה ב' נשיו קם קמי' (ועל כן הקליפה
שבה ענין השכחה עמדה כנגד שר המשקים מלהזכיר את יוסף, וראי'

ילקוט לוי יצחק על התורה

הוא ביטול אחורי חכמה ובינה בכלל קר"ע¹¹ שט"ן.
ועיין ברמ"ז¹² ר"פ מקץ בענין מקץ שנתים ימים.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שסח

ה"כתר" – תענוג, ב) ע"י בינה יש הולדת המדות. וזהו אהי' לשון עתיד, דע"י בינה יהי' התגלות (הכתר) – התענוג, והולדת המדות (זו"ן).

ראה לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על מאחז"ל עמוד קיד (מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן לב) שמביא ראי' מגמ' קידושין ע, ב "כשהקב"ה משרה שכנינו אין משרה אלא על משפחות מיוחדות שבישראל שנא' (ירמ' ל, כה) בעת ההיא נאם ה' אהי' לאלקים לכל משפחות ישראל, הוי' אהי' הוא חכמה ובינה שהוא אב ואם ע"ש. סידור עם דא"ח עמוד קנח ד. תורת מנחם ספר המאמרים ה'תשט"ז עמוד ר.

וראה לקוטי תורה פרשת פקודי ז, ד ח"ל: "שם אהי' במילוי וידין שהוא פנימיות בינה, והענין כי הנה הדם הוא הנפש והוא המחי' לכל האברים והוא מבחי' בינה, וגם שם אהי' בריבוע גימטריא דם כמ"ש בע"ח" (שער הארת המוחין פ"ז).

אהי' ברבוע בגי' ד"ס, כזה: א', א"ה, אהי' = 44. והדם הוא בלב, ובינה ליבא (תיקוני זהר בהקדמה – פתח אליהו), וכן כמו שה"דס" הוא חיות הגוף, כן "בינה" הוא חיות המדות.

(11) קר"ע שט"ן: פירוש, קר"ע שט"ן הוא הר"ת משורה שני' מתפלת אנה בכח "קבל רינת עמך שגבנו טהרנו נורא. ראה עץ חיים שער (ט) שבירת הכלים פרק ב ד"קרע" פירוש דהי' קריעה ושכירה – שבירת הכלים, ועי"ז יצא הקליפה הנקרא "שטן". וקר"ע שט"ן בגי' תשכ"ח עם הכולל, קר"ע (370) + שט"ן (359) = 729. וכנ"ל בהערה 10, דמבחי' פנימיות המוחין, שהוא אב (חכמה) ואם (בינה) הוא ענין הזכרון, ומבחי' אחוריים דחכמה ובינה (או"א) הוא ענין השכחה. (וראה לקוטי תורה פרשת מסעי צב, ב, אור התורה פרשת חוקת עמוד תשס ואילך, בענין תפלת אנה בכח שם מ"ב ע"ש).

(12) כנ"ל הערה 7.

"אהי"ז** הוא בבינה, ומילוי שם אהי' (אל"ף, ה"י, יו"ד, ה"י), הוא מספר קס"א (161).

ביחד $161 \times 233 = 233$, שהוא בגי' זכר".
נמצא דה"פנים" (דהיינו המילוי) דאב ואם "עב-קסא" שהוא חכמה ובינה – הוא בגימטריא "זכור".
וה"אחוריים" דשם "עב-קסא" הוא מספר "תשכח", וזהו רמז מ"ש (דברים כה, יט) "זכור... לא תשכח".

והיינו, "אחוריים" דשם ע"ב הוא: יו"ד (20), + יו"ד, ה"י (35), + יו"ד, ה"י, וי"ו (57). + יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י (72) = 184 – בגי' פק"ד. והאחוריים דמילוי שם אהי' הוא: אל"ף (111), + אל"ף, ה"י (126), + אל"ף, ה"י, יו"ד (146), + אל"ף, ה"י, יו"ד, ה"י (161) = 544 בגי' קדמ"ת.

ביחד, היינו $544 + 184 = 728$, בגי' תשכ"ח. נמצא דבחי' מוחין דקטנות שהוא בחי' אחוריים דאב ואם הוא מספר תשכ"ח.

נראה עוד בגימטריא ד"תשכח" בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קכט. רטו. רלט. חלק ב סימן סג]

(*) שם אהי' בבינה, הביאור:

השם "אהיה" נזכר בתורה (שמות ג, יג"ד) דמשה שאל מהקב"ה "ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם", "ויאמר אלקים אל משה אהיה אשר אהיה".

ומבואר בזה (פ' אחרי דף טו, ב. ויקרא יא, א) ד"אהי"ז" לשון עתיד ופירושו "זמין לאמשכא ולאולדא כלא" (דהשם "אהי"ז" מזומנת להמשיך את השפע ולהוליד את זו"ן – המדות).

ומבואר בחסידות (ראה אור התורה ענינים עמוד קצז ואילך. ספר הערכים חלק א' עמוד תרנח. ועוד), דהשם אהי' הראשון הוא בחי' "כתר" (תענוג), ואהי' השני' הוא בחי' "בינה", דדוקא ע"י בחי' בינה יש התגלות התענוג, וכמו שרואים בשכל האדם, דדוקא ע"י הבנה והשגה ("בינה") אז דוקא יש התגלות ה"תענוג" (כתר).

וכשיש "בינה" (השכל) אז נולד המדות (זו"ן) כמבואר בתניא פ"ג. נמצא דשם "אהיה" – בינה, יש שני ענינים: א) ע"י בינה יש התגלות

המשך ביאור למס' ערכין ליום שישי עמ' א

17 בברייתא הראשונה: **וְאִי פֶתֶב רַחֲמָנָא רַק לֹא יִנְאֵל, וְלֹא פֶתֶב**
18 **עוֹד, הוּא אֲמִינָא** – היינו סבורים לומר דלא תיפרוק כלל –
19 שאין הבעלים הראשונים יכולים לפדותה כלל, אף לא בשדה
20 מקנה, **פֶתֶב רַחֲמָנָא עוֹד**, ללמד שרק ל**כִּמּוֹת שְׁחִיתָה אֵינָה**
21 **נִנְאֵלָת**, להיות לפניו בשדה אחוזה, **אֲכַל נִנְאֵלָת** היא לענין זה
22 **שְׁתֵּהָא לְפָנָיו בְּשָׂדֶה מְקַנָּה**, ויוצאת מרשותו ביובל, ומתחלקת
23 לכהנים.
24 הגמרא חזרת לנידון שהתחילה בו לעיל, בביאור טעמו של רבי
25 אליעזר. מבררת הגמרא: **מֵאִי הוּי עֲלָה** – מה עלה בשאלה
26 שנשאלה לעיל, מה טעמו של רבי אליעזר האומר שאם לא
27 נגאלה השדה אינה ניתנת לכהנים ביובל, מאחר ודחינו את
28 הביאורים שאמרו בזה רבה ואביי. מבארת הגמרא: **אֲמַר רַבָּא,**
29 **אֲמַר קָרָא** (שם כז בא) **וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בְּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה'**
30 **בְּשָׂדֶה הַחֵרֶם לִפְנֵי תְהִיָּה אֲחֻזָּתוֹ, וּמִשְׁמַע מִלִּשׁוֹן בְּצִאתוֹ שֶׁרַק**
31 **כְּשִׁיוֹצֵאת הַשָּׂדֶה מִיַּד אֲחֵר, שְׁפָדָאוּ**, ניתנת השדה לכהנים, ולא
32 כשנמצאת השדה עדיין ביד הקדש.

1 השדה לבעליה הראשונים שהקדישה, שהרי היא לו שדה
2 אחוזה, לכן **פֶתֶב רַחֲמָנָא** שחזרת השדה **לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ**, והיינו
3 לכהן שממנו קנה הלוקח האחרון את השדה.
4 ממשיכה הגמרא ומבארת: **וְאִי פֶתֶב רַחֲמָנָא רַק לֹא יִנְאֵל שְׁרֵי קְנָהוּ,**
5 כאמור בברייתא השניה וללמד שאדם המקדיש שדה אחוזה
6 ולא גאלה עד היובל, וגאלה אדם אחר, ויצאה ביובל לכהן,
7 ומכרה הכהן לאחר, והקדישה הלוקח וגאלה אדם אחר, שאינה
8 חזרת ביובל הבא לבעלים הראשונים שהקדישה, אלא לכהן.
9 היינו סבורים שהטעם הוא כיון **דְּלֹא קָא יְהִי בְּעָלִים דְּמִי** –
10 שהבעלים לא נתנו דמים תמורת השדה, ולכן אינה חזרת
11 לרשותם, **אֲכַל הֶכָּא**, באופן של הברייתא הראשונה, **דְּקָא יְהִי**
12 **דְּמִי** – שנותנים הבעלים דמים להקדש עבור הקרקע, היה צד
13 לומר דתיקון **בְּיִדְיָהוּ** – שתעמוד השדה בידם להיות שדה
14 אחוזה, כבתחילה, **פֶתֶב רַחֲמָנָא לֹא יִנְאֵל**, ללמד שאינה חזרת
15 להיות בשדה אחוזה.
16 מוסיפה הגמרא ומבארת את הדרשה הנוספת שהובאה

לנהורא ומרירו למיתקא בתכלית העילוי¹², היינו, שמהפכים את ענינו של "בלק מלך מואב" שממנו תצא "מלכות בית דוד ומשיח".

לקוטי שיחות חלק כח עמוד 274 סעיף ח

ב. וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה. הנה שלחן, תרגומו פתורא, לרמז: כי מה שעלה בדעתו של בלק להלחם בישראל, ה' כקרח שחלק עם משה¹³, לפי שעניו הטעתו, שראה שמואל עומד מזרעו. וכן בלק ראה בקסמיו, כי דוד מלך ישראל זרעו, עתידים לצאת מרות המואבי, בת מלך עגלון, שהוא מבני בניו של בלק, כנזכר בס"ה¹⁴. והנה מלכות בית דוד זכו ליטול כתר מלכות, שהוא רמז אל זר זהב שעל השלחן שבמקדש¹⁵, הנקרא פתורה. וזהו מה שרמז בלק לבלעם, לבל יתפחד מלהתקוטט עם ישראל המנצחים לכל האומות, כמשה"ה (שמות טו, יד) שמעו עמים ירגזון וגו'. אבל יכול הוא לנצחם ולא יכול בידם, כי הרי עתידים כל זרע מלכי בית דוד לצאת ממנו. שער הפסוקים מהאריז"ל

כב, כו – ויוסף מלאך ה' עבור ויעמוד במקום צר אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל

ג. אמר במדרש (תנחומא) מה ראה לקדמו ג' פעמים, עמד לו בראשונה וה' ריוח מכאן ומכאן, בקש לקלל בניו של אברהם אבינו, מצא בני ישמעאל מכאן ובני קטורה מכאן, ותט האתון מן הדרך, בקש לקלל בניו של יצחק, מצא ריוח לצד אחד, הם בני עשו, ותלחץ אל הקיר, בקש לקלל בני יעקב, לא מצא בהם פסולת ליגע בהם, לכך כתיב בשלישית במקום צר אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל, ע"כ.

כוונת האתון בנטותה הדרך, לפי שראתה בני ישמעאל מכאן ובני קטורה מכאן, רמזה לו שאלו אינם נקראים זרע, שנאמר (בראשית כא, יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, והן עתידין לירש את כל העולם, שכן נאמר לאברהם (בראשית ג, יד) שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפונה ונגבה וקדמה וימה כי כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם, לזה הלכה בשדה לרמז לו על זרעו העיקרי שיש להם נחלה בלי מצרים.

ובשני רמזה לו שיראה זרעו של יצחק הזקן שהם בני עשו שעתיד לילחץ וליאבד מן העולם על ידי בניו של יעקב, וגם הוא עתיד לילחץ על ידיהם.

בשלישית רמזה לו זכותו של יעקב שאין בו פסולת, וזרעו לבד יירש ארץ, כמו שעתיד לומר הן עם לבדד ישכון וגו'.

שפתי כהן

כב, ב – וירא בלק בן ציפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי

א. טעם שהפרשה נק' בשם "בלק" דמשיח ומלכות בית דוד בא מרות המואבי, שיצתה מבלק מלך מואב (סוטה מז) וכו', דמורה על אתהפכא חשוכא לנהורא בתכלית העילוי וכו'.

לכאורה אינו מובן היתכן שיש פרשה בתורה הנקראת בשם "בלק", היפך הענין ד"שם רשעים ירקב"?! בשלמא בנוגע לקורח – שנקראת פרשה בתורה בשם "קרח" – הרי נוסף על העיקר שה' מישאל (ובהם – בן יצהר וכו'), וברא מזכי אבא², בני קורח וכו', יש לומר שעשה תשובה כו'. ובפרט ע"פ המבואר בפנימיות התורה³ אודות גודל מעלתו של קורח כו'.

משא"כ בנוגע לבלק – מאומות העולם, ושונא ישראל "יותר מכל שונאים"⁴.

ויש לומר הביאור בזה – ע"פ המובא בדרושי ה'צמח צדק⁵ מדברי השל"ה⁶ ש"בלק ובלעם שניהם היו חכמים גדולים. . . ובלק ה' יותר חכם, וידע שלשלת הגדול' יחוס מלכות ישראל, שהוא מלכות בית דוד ומשיח, וידע כי זה העצום יבא ממנו כו'", שהרי דוד המלך, וכן משיח שהוא מבית דוד, יצא מרות המואבי, הנקראת "אמה של מלכות"⁸, שיצתה מבלק מלך מואב⁹.

ולהעיר גם מדברי הרמב"ם¹⁰: "אף בפרשת בלעם (שבפרשת בלק) נאמר ושם נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד. . . ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה], ושם הוא אומר" אראנו ולא עתה – זה מלך המשיח, דרך כוכב מיעקב – זה דוד, וקם שבט מישאל – זה מלך המשיח", ועד"ז בנוגע להמשך הפסוקים שבפרשה.

ונמצא, ש"בלק" מורה על הענין דאתהפכא חשוכא

(1) משלי י, ז. וראה יומא לח, ב.

(2) סנהדרין קד, א. וראה קונטרס "חנוך לנער" ע' 29 ואילך.

(3) ראה לקוטי שיחות חלק יח עמוד 187. ושם נסמן.

(4) תנחומא פרשתנו (בלק) ב. במדב"ר פ"ב, ב (כגירסת הרד"ל).

(5) אור התורה פרשתינו (בלק) עמוד תתקכ.

(6) פרשתנו (בלק) שסג, ב ואילך. (עיין לקמן סימן ס).

(7) ו"ל לכאורה שהוא ע"ד שמצינו בנוגע לקורח – "קורח שפיקח ה' מה ראה לשטות זו, עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו כו'" (פרש"י קורח טז, ז – מתנחומא שם ה).

בשלמא בנוגע לקרח – שנקראת פרשת בתורה בשם "קרח": עיין בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת קרח סימן טו. טז. יז. יז.

(8) בבא בתרא צא, ב. הובא בפירוש רש"י מלכים א-ב, יט.

(9) סוטה מז, א. וראה לקוטי תורה פרשתנו (חוקת סו, ג) בפירוש הכתוב "אכלה ער מואב".

(10) הלכות מלכים ריש פרק יא. (עיין לקמן סימן שע. שעא. שעב) – ולהעיר שבכמה דפוסים (וינציאה רפד, שי) נקראים הלכות אלו בשם "הלכות מלכים ומלחמות ומלך המשיח".

(11) פרשתנו (בלק) כד, יז.

(12) ראה גם שיחת ש"פ חו"ב תשמ"ב. (עיין לקמן סימן עג).

(13) במדבר רבה פרשה יח סימן יז. תנחומא קרח ה.

(14) זהר חדש עח ע"ב. מדרש רבה רות פרשה ב סימן ט.

(15) שהוא רמז אל זר זהב שעל השלחן שבמקדש: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת תרומה במפתחות ערך "כלי המקדש – השולחן" עמוד 782.

♦ יום ראשון ד' תמוז ♦

כב (ב) וַיֵּרָא בָּלָק בֶּן־צֹפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי:
בַּחֲזָא בָּלָק בֶּן צֹפּוֹר יֵת כָּל דֵּי עֲבֹד יִשְׂרָאֵל לְאַמְרָאִי:

כ"ב וַיֵּרָא בָּלָק בֶּן־צֹפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי. אָמַר: אֵלֹהֵי שְׁנֵי מַלְכִּים שֶׁהֵינּוּ בְּטוֹחִים עֲלֵיהֶם לֹא עָמְדוּ בַּפְּנִיָּה, אָנּוּ עַל־אַחַת־כֶּמֶה וְכֶמֶה! לְפִיכָךְ: "וַיֵּגֶר מוֹאֵב".

(ג) וַיֵּגֶר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֵד כִּי רַב־הוּא וַיִּקֶּץ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
ג וַיֵּגֶר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֵד כִּי רַב־הוּא וַיִּקֶּץ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: סָגִי הוּא וַעֲקַת לְמוֹאֲבָא מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ג וַיֵּגֶר. לְשׁוֹן מוֹרָא, כִּמּוֹ (אֵיב יט): "גִּירוֹ לָכֶם". וַיִּקֶּץ מוֹאֵב. קָצוּ בַּחֲיִיָּה (כִּמּוֹ קָצַתִּי בַּחֲיִי, וְהוּא מִקְרָא קָצָר).

(ד) וַיֹּאמֶר מוֹאֵב אֶל־זִקְנֵי מְדִיָּן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהָל־אֶת־כָּל־סִבִּיבֵתֵינוּ בַּלְחָף הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צֹפּוֹר מִלֶּךְ לְמוֹאֵב בָּעֵת הַהוּא:
ד וַיֹּאמֶר מוֹאֵב לְסִבֵּי מְדִיָּן כֵּעֵן וְשִׁיצוֹן קְהָל־יֵת כָּל סִבִּיבֵתֵינוּ כִּמָּא דְּמַלְחִיף תוֹרָא יֵת יֶרוֹקָא דְּחֶקְלָא וּבָלָק בֶּן צֹפּוֹר מִלְכָּא לְמוֹאֵב בְּעֵדְנָא הֵיא:

כ"ד אֶל־זִקְנֵי מְדִיָּן. וְהָלֹא מַעֲוֵלִים הָיוּ שׁוֹנָאִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לו): "חֲמִפָּה אֶת־מְדִיָּן בַּשָּׂדֶה מוֹאֵב", שֶׁבָּאוּ מְדִיָּן עַל מוֹאֵב לְמַלְחָמָה? אֲלֹא מִיִּרְאָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם. וּמָה רָאָה מוֹאֵב לִטֹּל עֲצָה מִמֶּדִיָּן? כִּיִּן שָׂרְאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל נּוֹצְחִים שְׁלֹא כִּמְנַהֵג הָעוֹלָם, אָמְרוּ: מִנְהִיגִם שֶׁל אֱלֹהִים

(ה) וַיִּשְׁלַח מִלֹּאכִים אֶל־בָּלָעַם בֶּן־בְּעוֹר פִּתְוֹרָה אֲשֶׁר עַל־הַנֶּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לְקֹרֹא־לּוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כֹסֶה אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי:
ה וַיִּשְׁלַח מִלֹּאכִים אֶל־בָּלָעַם בֶּן־בְּעוֹר פִּתְוֹרָה אֲשֶׁר עַל־הַנֶּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לְקֹרֹא־לּוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כֹסֶה אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי:

כ"ה פִּתְוֹרָה. כִּשְׁלַחְנִי הִנֵּה שֶׁחַפֵּל מְרִיצִין לוֹ מַעוֹת, כִּי כָּל הַמַּלְכִּים מְרִיצִין לוֹ אֲגֻרֹתֵיהֶם. וּלְפִי פֶשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, כִּי שֵׁם הַמָּקוֹם (שס). אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ. שֶׁל בָּלָק. מִשֵּׁם הִיא, וְזֶה הִיא מִתְנַבֵּא וְאוֹמֵר לוֹ: (שס)

בעל הטורים

כב (ב) וַיֵּרָא בָּלָק, בֶּן צֹפּוֹר, אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי.
בֶּן צֹפּוֹר. שֶׁעָף עֲלֵיהֶם כִּצְפּוֹר לְקַלְלָם. וְהָיוּ כִּצְפּוֹר לְנוֹד בְּדִרְזוֹר לְעוֹף בֵּן קָלִיל לְחֵם לֹא תָבֵא" (משלי כו, ב).
וַיֵּגֶר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֵד כִּי רַב־הוּא וַיִּקֶּץ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
וַיֵּגֶר מוֹאֵב. הֵינּוּ דְּכִתִּיב (שמות טו, טו) "אֵילֵי מוֹאֵב יִאֲחֲזוּמוּ רֶעֶד". תוֹרָה ד'
(ד) וַיִּקֶּץ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
וַיִּקֶּץ מוֹאֵב. "וַיִּקֶּץ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות טו, טו) תוֹרָה ד'
(ה) וַיִּשְׁלַח מִלֹּאכִים אֶל־בָּלָעַם בֶּן־בְּעוֹר פִּתְוֹרָה אֲשֶׁר עַל־הַנֶּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לְקֹרֹא־לּוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כֹסֶה אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי:
וַיִּשְׁלַח מִלֹּאכִים אֶל־בָּלָעַם בֶּן־בְּעוֹר פִּתְוֹרָה אֲשֶׁר עַל־הַנֶּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לְקֹרֹא־לּוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כֹסֶה אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי (שמות כ, טו). תוֹרָה ג'

(ש) הַקְרִיאתָ שְׁלוֹ הִיתָה וְלֹהֲנָאתָ, שְׁהִיָּה פּוֹסֵק לוֹ מִמּוֹן הַרְבֵּה. עַם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם • וְאִם תֹּאמַר: מִה מִזִּיקָה? הִנֵּה כִסֵּה אֶת-עֵין הָאָרֶץ • סִיחּוֹן וְעוֹג, שְׁהִיוּ שׁוֹמְרִים אוֹתָנוּ, עֲמָדוֹ עֲלֵיהֶם וְהַרְגוּם. וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי • חֶסֶד כְּתִיב, קְרוֹבִים הֵם לְהַכְרִיתָנִי, כְּמוֹ (תהילים קיח): "כִּי אֲמִילֶם".

ו יכען איתא כען לוט לי ית עמא הדין ארי תקיף הוא מני מאים אכל לאגחא בה קרב ואתרכנה מן ארעא ארי ידענא ית די תברך מברך ודי תלוט ליט:

מַעַט. כִּי יִדְעָתִי וְגו' • עַל-יְדֵי מַלְחָמַת סִיחּוֹן, שְׁעִזְרָתוֹ לְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב.

ו ואלו סבי מואב וסבי מדין וקסמא בידיהון ואתו לות בלעם ומלילו עמה פתגמי בלק:

תועלת. לפיכך, כְּשֹׁאֲמַר לָהֶם "לִינוּ פֹה הַלֵּילָה", אָמְרוּ: אֵין בּוֹ תַקְוָה! הִנִּיחוּהוּ וְהִלְכוּ לָהֶם, שְׁנֹאֲמַר: "וַיֵּשְׁבוּ שְׁרֵי-מוֹאָב עִם-בַּלְעָם", אָכֵל זִקְנֵי מִדִּין הִלְכוּ לָהֶם.

ח ונאמר להון ביתו הכא בלילא ואתב יתכון פתגמא כמא די מליל יי עמי ואורכו וברכי מואב עם בלעם:

פילגשו בהחבא. כְּאֲשֶׁר יִדְבֵּר ה' אֵלַי • אִם יִמְלִיכֵנִי לָלֶכֶת עִם בְּנֵי אֲדָם כְּמוֹתְכֶם אֵלַי עִמָּכֶם, שְׁמָא אֵין כְּבוֹדוֹ לְתַתִּי לְהֵלֵךְ אֵלָא עִם שְׂרִים גְּדוֹלִים מִכֶּם. וַיֵּשְׁבוּ • לְשׁוֹן עֶפְכָּה.

ט ונאמא מימר מן גדם יי לות בלעם ונאמר מן גבריא האלין דעמך:

עֲתִיד אָתָּה לְמַלְךְ. וְאִם תֹּאמַר: מִפְּנֵי מַה הִשְׁרָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׂכִינָתוֹ עַל עוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים רָשָׁע? כִּדִּי שְׁלֹא יִהְיֶה פֶתַחוֹן פֹּה לְאֲמוֹת לומֵר: אֵלוֹ הִיָּה לָנוּ נְבִיאִים חֲזָרָנוּ לְמוֹטָב! הַעֲמִיד לָהֶם נְבִיאִים וְהֵם פָּרְצוּ גֵדֵר הָעוֹלָם, שִׁבְתַּחֲלָה הָיוּ גְדוּרִים בְּעֲרִיּוֹת, וְזֶה נָתַן לָהֶם עֲצָה לְהַפְקִיר עֲצָמָן לְזָנוּת. לְקַרְא-לוֹ •

(ו) וְעָתָה לְכֹהֲנָא אֶרְה־לִּי אֶת-הָעַם הַזֶּה כִּי-עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוֹלִי אוֹכֵל נֶפֶחַ בּוֹ וְאֶגְרִשְׁנוּ מִן-הָאָרֶץ כִּי יִדְעָתִי אֶת אֲשֶׁר-תִּבְרַךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תֹּאֵר יוֹאֵר:

כס"א נכה-בו • אני ועמי נכה בהם. דבר אחר: לשון משנה הוא (ב"מ קה ב), מנכה לו מן הדמים, לחסר מהם

(ז) וַיִּלְכּוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדִּין וְקִסְמִים בִּידֵם וַיָּבֹאוּ אֶל-בַּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בַלָּק:

כס"ב וקסמים בידם • (ש) כָּל מִינֵי קִסְמִים, שְׁלֹא יֹאמַר: אֵין כְּלִי תִשְׁמִישִׁי עִמִּי. דְּבַר אַחֵר: (ש) קִסְם זֶה נִטְלוּ בִּידֵם זִקְנֵי מִדִּין; אָמְרוּ: אִם יָבֹא עִמָּנוּ בַּפֶּעַם הַזֶּה, יֵשׁ בּוֹ מָקֶשׁ, וְאִם יִדְחֵנוּ - אֵין בּוֹ

(ח) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לִינוּ פֹה הַלֵּילָה וְהִשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם דְּבַר כְּאֲשֶׁר יִדְבֹר יְהוָה אֵלַי וַיֵּשְׁבוּ שְׁרֵי-מוֹאָב עִם-בַּלְעָם:

כס"ג לינו פה הלילה • אֵין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה עָלָיו אֵלָא בְּלִילָה. וְכֵן לְכָל נְבִיאֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם; וְכֵן לְכֵן בַּחֲלוּם הַלֵּילָה, שְׁנֹאֲמַר (בראשית לא): "וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-לֶכֶן הָאָרְמִי בַּחֲלוּם הַלֵּילָה". כְּאֵדָם הֵהוּלֵךְ אֵל

(ט) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-בַּלְעָם וַיֹּאמְרוּ מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ:

תאר את העם (פסוק יב), "וְנִשְׂאֵי בְעַמָּךְ לֹא תֹאֲרָן" (שמות כב, כז). וְדַרְשִׁינוּ מִיִּנְיָה בְּסִנְהֶדְרִין (סו, א) הוּא הָדִין לְכָל אָדָם, עַל כֵּן "לֹא תֹאֲרָן", שְׁאִסּוּר לְקַלֵּל לְכָל אָדָם. וְאֲשֶׁר תֹּאֲרָ יוֹאֵר. בְּגִימָטְרִיא: שְׁקִלְלַת אֶת מוֹאָב. תורה ז

מברך. ג' בַּמְסוּרָה. "תִּבְרַךְ מִבְּרַךְ", "יְהִי שֵׁם ה' מִבְּרַךְ" (תהלים קיג, ב), וְאִידֶךְ בְּאִיּוֹב (א, כא) "יְהִי שֵׁם ה' מִבְּרַךְ". מְלֻמֵּד שְׁהִיָּה יוֹדֵעַ לְכֹון הַשְׁעָה שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כּוֹעֵס בָּהּ, וְהִיָּה מְקַלֵּל וּמִבְּרַךְ בָּהּ. וְזֶהוּ "יְהִי שֵׁם ה' מִבְּרַךְ". תֹּאֲרָ. ג' בַּמְסוּרָה. וְאֲשֶׁר תֹּאֲרָ, "לֹא

יֵשֵׁב מִמְּלִי. שִׁיּוֹשֵׁב בְּנִגְדֵי וְרֹאֶה אוֹתָהּ, וְאִנִּי אֵינִי יָכוֹל לְרֹאאוֹתוֹ מִפְּנֵי הָעֲנָנִים שֶׁמְקִיפִים אוֹתוֹ. תורה ו (ו) לְכֹה. כֹּה"א. כִּי ד' דְּגָלִים הֵם, וְעָרַב רַב יוֹצֵא אֶתְרֵיהֶם וְנָב. אֶרְה לִי. פִּיו הַכְשִׁילוֹ, שֶׁלְּבִסּוֹף קָלַל אוֹתוֹ.

כ"י מי האנשים האלה עמך • להטעותו בא; (ר"ל ישרים ודרכי ה', צדיקים ילכו כם ופושעים יפשלו כם. פונת רש"י, שאמר "מי האנשים" היתה לטובה, לפנס עמו בדברים, כמו שפרש רש"י בפרשת

בראשית בתבת "איכה", אף בא לבלעם לטעות, כי הוא טעה) אמר: פעמים שאין הכל גלוי לפניו, אין דעתו שנה עליו, אף אני אראה עת שאוכל לקלל ולא יבין.

(י) ויאמר בלעם אל־האלהים בלק בן־צפר מלך מואב שלח אלי:

יואמר בלעם קדם יי בלק בר צפור מלכא דמואב שלח לותי:

כ"י בלק בן־צפר וגו' • אף־על־פי שאיני חשוב בעיניך, חשוב אני בעיני המלכים.

(יא) הנה העם היצא ממצרים ויכם את־עין הארץ עתה לכה קבה־לי אתו אולי אוכל להלחם בו וגרשתיו:

יא הא עמא די נפק ממצרים ויחפא ית עין שמשא דארעא כען איתא לוט לי יתה מאים אכל לאגחא בה קרב ואתרכבה:

אמר אלא "ואגרשנו מן־הארץ". איני מבקש אלא להסיעם מעלי; ובלעם היה שונאם יותר מבלק.

כ"י קבה־לי • (במדבר רבה) זו קשה מ"ארה־לי" שהוא נוקב ומפרש. וגרשתיו • (שם) מן העולם. ובלק לא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חלק ל"ח עמ' 85 ואילך - מנחם "לקראת שבת")

החלוק בשנאה בין בלעם לבלק

לא עשו עמכם מלחמה?

בנוגע למואב (ובלק) י"ל בפשטות, שלא ידעו את הצווי ד"אל תצר את מואב", והשבו שהסבה לכך שבגוי ישראל אינם לוחמים עמכם הוא מפני סיחון ועוג ש"היו בטוחים עליהם", ולכן לאחר ששמעו "את אשר עשה ישראל לאמורי" שנצחו אותם, נתיראו מאד. אולם עדין צריך עיון, הרי בלעם נביא היה וידע שהטעם שבגוי ישראל לא נלחמו עמכם הוא מפני הצווי, ואם כן מדוע לא ענה לבלק שאין לו ממה לפחד?

ולכן כתב רש"י ש"בלעם היה שונאם יותר מבלק", היינו ששנאתו היתה מסוג אחר: שנאתו של בלק היתה תוצאה מיראתו שבגוי ישראל ילחמו עמו ויכבשו את ארצו, מה־שאינ־פן שנאתו של בלעם לבני ישראל היתה שנאה עצמית בלי טעם, ולכן לא גלה בלעם לבלק שאין לו ממה לפחד, כי חפש הזדמנויות להזיק לישראל ולקללם.

הנה העם היצא ממצרים . . אולי אוכל להלחם בו וגרשתיו:

וגרשתיו - מן העולם, ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ, איני מבקש אלא להסיעם מעלי, ובלעם היה שונאם יותר מבלק (כב, יא. ובפרש"י). כמה ממפרשי התורה הסבירו להיפך, שבאמירת "וגרשתיו" התפנו בלעם למעט בקללה - רק במקום זה, ובלק שאמר "ואגרשנו מן הארץ" התפנו לגרשם מכל העולם.

וגם לבאר הכרחו של רש"י לזה שבלעם שונאם יותר מבלק, דהנה פחדו של בלק היה מפני שבגוי ישראל ילחמו בו וכפירוש רש"י על הפסוק "והוא יושב ממולי" - "קרובים הם להכריתני", וצריך להבין, מדוע נתיירא בלק מבגוי ישראל והלא נצטוו "אל תצר את מואב" וגו' וכפי שראה בלק בעצמו שהקיפו את ארץ מואב ולא באו לגבולם, וכאשר לא נתן לבני ישראל רשות לעבר בארצם,

(יב) ויאמר אלהים אל־בלעם לא תלך עמם לא תאר את־העם כי ברוך הוא:

יואמר יי לבלעם לא תזל עמהון לא תלוט ית עמא ארי בריך הוא:

"כי ברוך הוא." משל אומרים לצרעה (ס"א לברורה): "לא מדבשך ולא מעקצך".

כ"י לא תלך עמם • (שם) אמר לו: אם כן, אקללם במקומי. אמר לו: "לא תאר את־העם!". אמר לו: אם כן, אברכם. אמר לו: אינם צריכים לברכתך,

♦ יום שני ה' תמוז ♦

(יג) וַיָּקָם בַּלַּעַם בַּבֶּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרֵי בָלָק לְכוּ אֶל־אַרְצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לְתַתִּי לְהַלְךְ עִמָּכֶם:

יג וְקָם בַּלַּעַם בַּצֶּפְרָא וַאֲמַר לְרִבְרֵי בָלָק אֲזִילוּ לְאַרְעֲכוֹן אֲרִי לִית רַעְוֹא קָדָם יְיָ לְמַשְׁבָּקִי לְמִזְל עֲמֻכוֹן:

כ"ג לְהַלְךְ עִמָּכֶם • אֵלָּא עִם שָׂרִים גְּדוּלִים מִכֶּם; לְמַדְנוּ שְׂרוּחוֹ גְבוּהָהּ, וְלֹא רָצָה לְגַלוֹת שֶׁהוּא בְּרִשּׁוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם, אֵלָּא בַּלְשׁוֹן גָּסוּת, לְפִיכָךְ "וַיִּסָּף עוֹד בָּלָק".

(יד) וַיִּקְוֹמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בַּלַּעַם הֵלֵךְ עִמָּנוּ:

יד וְקָמוּ רִבְרֵי מוֹאָב וַאֲתוּ לְנֹת בָּלָק וַאֲמָרוּ סָרַב בַּלַּעַם לְמַתִּי עֲמָנָא:

(טו) וַיִּסָּף עוֹד בָּלָק שְׁלַח שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים מֵאֵלָּה:

טו וַאֲוֹסָף עוֹד בָּלָק לְמַשְׁלַח רִבְרֵינִן סָגִיאִין וְנִקְרִינִן מֵאֵלִין:

(טז) וַיָּבֹאוּ אֶל־בַּלַּעַם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אֶל־נָא תַמְנַע מִהֵלֵךְ אֵלַי:

טז וַאֲתוּ לְנֹת בַּלַּעַם וַאֲמָרוּ לֵה כַדְנִן אָמַר בָּלָק בֶּר צִפּוֹר לֹא כַעַן תַתְּמַנַע מִלְמַתִּי לְנֹתִי:

(יז) כִּי־כַבֵּד אֶכְבְּדֶךָ מְאֹד וְכָל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וְלִכְה־נָּא קְבַה־לִּי אֶת הָעַם הַזֶּה:

יז אֲרִי נִקְרָא אֲנִיקְרַנָּה לְחִדָּא וְכָל דִּי תִימַר לִי אֶעֱבֵד וְאִיתָא כַעַן לוֹט לִי יֵת עֲמָא הָדִין:

כ"ז כִּי־כַבֵּד אֶכְבְּדֶךָ מְאֹד • (במדבר רבה) יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהֵייתָ נוֹטֵל לְשַׁעֲבֵר (ר"ל בְּמַלְחָמַת סִיחוֹן) אֲנִי נוֹתֵן לָךְ.

(יח) וַיַּעַן בַּלַּעַם וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדִּי בָלָק אִם־יִתֵּן לִי בָלָק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכַל לַעֲבֹד אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קְטָנָה אוֹ גְּדוּלָּה:

יח וַאֲתַב בַּלַּעַם וַאֲמַר לְעַבְדִּי בָלָק אִם יִתֵּן לִי בָלָק מְלֵי בֵיתָה כֶּסֶף וְזָהָב לִית לִי רִשׁוֹ לְמַעַבְר עַל גְּזֵרַת מִימְרָא דִּינִי אֱלֹהֵי לְמַעַבְדִּי זַעֲרֵתָא אוֹ רַבְתָּא:

כ"ח מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב • לְמַדְנוּ, שֶׁנִּפְשׁוּ רַחֲבָה וּמִחֲמַד מִמּוֹן אַחֲרִים. אָמַר: רָאוּי לוֹ לִתֵּן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שְׁלֹו, שֶׁהָרִי צָרִיךְ לְשַׁכַּר חִילוֹת רַבּוֹת, סָפֵק נּוֹצֵחַ סָפֵק אֵינוֹ נּוֹצֵחַ, וְאֲנִי וְדָאֵי נּוֹצֵחַ. לֹא אוֹכַל

לְעַבֵּר • עַל־פְּרָחוֹ גָּלָה שֶׁהוּא בְּרִשּׁוֹת אַחֲרִים, וְנִתְּנָבֵא כָּאֵן, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל הַבְּרָכוֹת שֶׁנִּתְּבָּרְכוּ הָאֲבוֹת מִפִּי הַשְּׁכִינָה.

(יט) וַעֲתָה שְׁבוּ נָא בֹזֶה גַם־אַתֶּם הַלֵּילָה וְאַדְרָעָה מִה־יִּסָּף יְהוָה דְּבַר עָמִי:

יט וַיַּעַן אוֹרִיכוֹ כַעַן קָא אָף אַתָּון בְּלִילָא וְאַדַּע קָא יוֹסָף יְיָ לְמַלְלָא עָמִי:

כ"ט גַּם־אַתֶּם • פִּיו הִכְשִׁילוֹ: גַּם אַתֶּם סוֹפְכֶם לִילָךְ בְּפַחֵי נֶפֶשׁ פְּרָאשׁוֹנִים. מִה־יִּסָּף • לֹא יִשְׁנֶה דְּבָרִיו מִבְּרָכָה לְקַלְלָה; הַלּוֹאֵי שְׁלֵא יוֹסִיף לְבָרֵךְ! כָּאֵן נִתְּנָבֵא שֶׁעֲתִיד לְהוֹסִיף לָהֶם בְּרָכוֹת עַל־יָדוֹ.

בעל הטורים

(יג) מֵאֵן. ג'. "מֵאֵן ה' לְתַתִּי", "מֵאֵן בַּלַּעַם הֵלֵךְ עִמָּנוּ" (פסוק יד), "אֲשֶׁר מֵאֵן לְתַת לָךְ בְּכֶסֶף" (מלכים א' כ"א, טו). מְלֵמֵד שֶׁכִּנְתָּו לְהַרְבוֹת לוֹ שְׂכָרוֹ. וְזָהוּ 'מֵאֵן', שְׂכָרוֹ. תוֹרַה יֵד

כְּדִי לְתַתּוֹ בְּכֶסֶף פְּדִיוֹן לְהַרְבוֹת שְׂכָרוֹ.

(ב) וַיֵּבֶא אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־לִקְרָא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לֵךְ אִתָּהּ וְאַךְ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אָדְבַר אֵלֶיךָ אַתָּה תַעֲשֶׂה:

כַּוְנָתָא מִימַר מִן קָדָם יְיָ לְבִלְעָם בְּלִילִיָּא וַאֲמַר לֵה אִם לְמַקְרִי לְךָ אַתָּה גְּבִרְיָא קוֹם אֵזֵל עִמָּהוֹן וּבָרַם יֵת פְּתָגְמָא דִּי אֲמַלֵּל עִמָּךְ יֵתָה תַעֲבֹד:

רש"י: אִם־לִקְרָא לְךָ • אִם הִקְרִיָּאָה שְׁלֵךְ וְסָבוּר אַתָּה לִטַּל עֲלֶיָה שְׂכָר, קוֹם לֵךְ אִתָּה. וְאַךְ • עַל־כִּרְחֹךְ אֵת הַדָּבָר אֲשֶׁר אָדְבַר אֵלֶיךָ אוֹתוֹ תַעֲשֶׂה, וְאַף־עַל־פִּי־כֹן וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם, אָמַר: שָׂמָא אֲפִתְּנוּ וַיִּתְרַצָּה.

♦ יום שלישי ו' תמוז ♦

(כא) וַיָּקָם בִּלְעָם בִּבְקָר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אַתָּנוּ וַיֵּלֶךְ עִם־שָׂרֵי מוֹאָב:

כַּא וְקָם בִּלְעָם בְּצִפְרָא וְזָרוּ יֵת אַתְּנָה וְאֵזֵל עִם רְכִבֵּי מוֹאָב:

רש"י: וַיַּחֲבֹשׁ אֶת אַתָּנוּ • מִכָּאן, שֶׁהִשְׁנָאָה מִקְלָקֶלֶת אֵת הַשּׁוֹרָה, שֶׁחֲבֹשׁ הוּא בְּעֶצְמוֹ. אָמַר הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: רָשָׁע, כָּבֵד קִדְמוֹ אַבְרָהָם אֲבִיהֶם, שֶׁנֶּאֱמָר (בראשית

כב): "וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בִּבְקָר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמורוֹ". עִם־שָׂרֵי מוֹאָב • (במדבר רבה) לְבוֹ כָּלכֶם שָׁוֶה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"ח עמ' 157 ואילך - מותוך 'לקראת שבת')

אהבה מקלקלת השויה

ישראל, ועל־דֶּרֶךְ פרש"י להלן (כד, א) שאמר בלעם "אֲזַכִּיר עוֹנוֹתֵיהֶם, וְהִקְלָלָה עַל הַזִּכְרָת עוֹנוֹתֵיהֶם תַּחוּל". ועל־דֶּרֶךְ זוהי בפעולת חבישת האתון בעצמו, הִיָּה בְּזָה טַעַם נִסְתָּר (כי בלעם קוסם הִיָּה), לְקַטְרֵג עַל עַם יִשְׂרָאֵל, כִּי הִנְהִיגְתוּ הַבִּלְתִּי מִתְּאִימָה - "קִלְקוּל הַשּׁוֹרָה" תַּזְכִּיר אֵת כָּל הִנְהִיגוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר שֶׁהָיוּ שְׂלֹא כְּרָאוּ - "קִלְקוּל הַשּׁוֹרָה", וְעַל־יְדֵי־זֶה יִגְרַם לְהַפְךָ הָאֵהָבָה חֲסִי־וְשִׁלּוֹם דִּהְקָב"ה לְיִשְׂרָאֵל. ועל זֶה עֲנָה לוֹ הַקָּב"ה "כָּבֵד קִדְמוֹ אַבְרָהָם אֲבִיהֶם" שֶׁהִקְטִירוֹג עַל הִנְהִיגָתָם הַבִּלְתִּי רְצוּיָה דְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל, אֵינּוּ יָכוֹל לַחֲלוּל, כִּי הַזִּכּוֹת שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁחֲבֹשׁ הָאֵתוֹן בְּעֶצְמוֹ - שְׂלֹא כְּדֶרֶךְ הַרְגִּיל, מִצַּד גָּדֵל אֵהָבָתוֹ לָהּ ("אֵהָבָה מִקְלָקֶלֶת הַשּׁוֹרָה"), מוֹנֵעַת אֵת פְּעֻלַּת הַקְטִירוֹג שֶׁעַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה בִלְעָם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כח עמ' 162)

וְלִדְרֹךְ אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּכְפָרוֹשׁ רִש"י שָׁם: "לֹא אֲתִנְהֵג עִמָּכֶם כְּשֶׁאֵר מְלָכִים... אֲקִדֵּים לְפָנֶיכֶם כו'". הִרִי שְׂבִמַּעֲשָׂה זֶה לֹא הִיָּה קִלְקוּל הַשּׁוֹרָה אֲלָא חֲשׁוֹן שֶׁל רֹחַ גָּדוֹל.

כב וַחֲקָף רִנְזָא דִּינִי אֲרִי אֵזֵל הוּא וְאַתְעֵתֵד מְלֹאכָא דִּינִי פִּאֲרָחָא לְשִׁטָּן לֵה וְהוּא רַכִּב עַל אַתְנָה וַתִּרְיֵן עוֹלְמוֹהִי עִמָּה:

(כב) וַיַּחֲרֹאֲף אֱלֹהִים כִּי־הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְיַצֵּב מִלֹּאךְ יֵהוּה בִּדְרֹךְ לְשִׁטָּן לוֹ וְהוּא רַכִּב עַל־אַתָּנוּ וַיִּשְׁנֵי נַעֲרָיו עִמּוֹ:

בעל הטורים

(כ) וְאַךְ אֶת־הַדָּבָר. יָכוֹל אִם יִרְצָה אִם יִרְצָה לְקַלֵּל הָאוֹמוֹת יִקְלַל יִשְׂרָאֵל עִמָּהֶם, אוֹ אִם יִרְצָה לְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל יִבְרַךְ הָאוֹמוֹת עִמָּהֶם, תִּלְמוּד לומר אַךְ, חֲלָק. תורה כא

(כב) בְּדֶרֶךְ לְשִׁטָּן. מִכָּאן שֶׁכָּל הַדְּרָכִים בְּחֻקֵּת סִכְנָה. תורה כב

וְשֵׁנִי נִעְרִיו עִמּוֹ • מִכָּאן לְאָדָם חָשׁוּב הַיּוֹצֵא לְדֶרֶךְ, יוֹלִיךְ עִמּוֹ שְׁנֵי אַנְשִׁים לְשִׁמּוֹשׁ, וְחוֹזְרִים וּמְשֻׁמְשִׁים זֶה אֶת זֶה.

כִּי הָיָה הַלֵּל הָיָה • רָאָה שֶׁהַדָּבָר רַע בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם וְנִתְאַוָּה לִילֵךְ. לְשֹׁטֵן לוֹ • (שם) מִלֵּאךְ שֶׁל רַחֲמִים הָיָה, וְהָיָה רוֹצֵה לְמַנְעוֹ מִלְחָטָא, שֶׁלֹּא יִחַטֵּא וַיֵּאבֹד.

כַּגִּוְהִנִּת אֶתְנָא יֵת מִלֵּאכָא דִּינִי מַעֲתֵד בְּאַרְחָא וְחִרְבָּה שְׁלִיפָא בִידָה וְסִטָּת אֶתְנָא מִן אֶרְחָא וְאַזְלֵת בְּחִקְלָא וּמִחָא בְּלָעָם יֵת אֶתְנָא לְאַסְטִיּוּתָהּ לְאַרְחָא:

(כג) וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וְחִרְבּוֹ שְׁלוּפָה בִידּוֹ וַתֵּט הָאֵתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה וַיֵּךְ בְּלָעָם אֶת־הָאֵתוֹן לְהַפְתָּהּ הַדֶּרֶךְ:

אֶמְנוּתוֹ, שְׂכָלֵי זֵינָן שֶׁל אַמּוֹת הָעוֹלָם בְּחִרְבּ, וְהוּא בָּא עֲלֵיהֶם בְּפִיּוֹ, שֶׁהוּא אֶמְנוּת שְׁלֵהֶם, אַף אֲנִי אֶתְפַּשׂ אֶת שְׁלוֹ וְאֶבֶּא עָלָיו בְּאֶמְנוּתוֹ. וְכֵן הָיָה סוּפּוֹ (במדבר לא): "וְאַתָּה בְּלָעָם בֶּן־בְּעוֹר הָרוּגוֹ בְּחִרְבּ".

כִּי וַתֵּרָא הָאֵתוֹן • וְהוּא לֹא רָאָה; שָׁנָתָן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא רְשׁוּת לְבַחְמָה לְרֹאוֹת יוֹתֵר מִן הָאָדָם, שְׁמִתוֹף שֵׁשׁ בּוֹ דַּעַת, תִּשְׁרַף דַּעְתּוֹ כְּשִׁירָאָה מִזִּיקִין. וְחִרְבּוֹ שְׁלוּפָה בִידּוֹ • אָמַר: רָשָׁע זֶה הִנִּיחַ כָּלִי

כִּדּוּקָם מִלֵּאכָא דִּינִי בְּשָׂבִיל פְּרִמִּיא אֶתְרָא דְגִדְרָא מִכָּא וְגִדְרָא מִכָּא:

(כד) וַיַּעֲמֹד מִלְאָךְ יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַכֹּרֵמִים גֶּדֶר מִזֶּה וְגֶדֶר מִזֶּה:

מִיָּם - בְּרַגְלֵיו וּבְהִלּוּכּוֹ. גֶּדֶר מִזֶּה וְגֶדֶר מִזֶּה • סָתָם "גֶּדֶר" שֶׁל אֲבָנִים הוּא.

כִּי בְּמִשְׁעוֹל • בְּתַרְגּוּמוֹ: "בְּשָׂבִיל". וְכֵן (מ"א כ): "אִם יִשְׁפֹּק עֹפֶר שׁוּמְרוֹן לְשַׁעֲלִים" - עֹפֶר הַנִּדְבָּק בְּכַפּוֹת הָרַגְלִים בְּהִלּוּכָן. וְכֵן (ישעיה כ): "מִי מִדֵּד בְּשַׁעֲלוֹ"

כַּגִּוְהִנִּת אֶתְנָא יֵת מִלֵּאכָא דִּינִי וְאַדְחַקֵּת לְכַתְּלָא וְדַחַקֵּת יֵת רִגְלָא דְּבִלְעָם לְכַתְּלָא וְאוֹסֵף לְמַמְחָה:

(כה) וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה וַתֵּלַחֵץ אֶל־הַקִּיר וַתֵּלַחֵץ אֶת־רִגְלֵי בְלָעָם אֶל־הַקִּיר וַיִּסָּף לְהַפְתָּהּ:

כִּי וַתֵּלַחֵץ • הִיא עֲצָמָה. וַתֵּלַחֵץ • אֶת אַחֲרִים, אֶת־רִגְלֵי בְלָעָם.

כִּדּוּאוֹסֵף מִלֵּאכָא דִּינִי לְמַעֲבֹר וְקָם בְּאַתֵּר עֵקַ דִּי לֵית אֲרַח לְמַסְטִי לְיַמִּינָא וְלִסְמָאֵלָא:

(כו) וַיּוֹסֶף מִלְאָךְ־יְהוָה עָבוֹר וַיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם צֹר אֲשֶׁר אֵין־דֶּרֶךְ לְנַטּוֹת יָמִין וּשְׂמֹאלוֹ:

לְפָנֵיהֶם". וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה יֵשׁ בְּתַנְחוּמָא: מָה רָאָה לַעֲמֹד בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת? סִימְנֵי אֲבוֹת הָרָאָהוּ.

כִּי וַיּוֹסֶף מִלְאָךְ־ה' עָבוֹר • לַעֲבֹר עוֹד לְפָנָיו לְחַלֵּף, לְהִיטֵף לְפָנָיו בְּמָקוֹם אַחֵר, כְּמוֹ (בראשית לא): "וְהָיָה עָבֵר

כַּגִּוְהִנִּת אֶתְנָא יֵת מִלֵּאכָא דִּינִי וּרְבַעַת תַּחַת בְּלָעָם וַתִּקְרַף רִגְלָא דְּבִלְעָם וּמִחָא יֵת אֶתְנָא בְּחִטְרָא:

(כז) וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה וַתִּרְבֹּץ תַּחַת בְּלָעָם וַיַּחֲרִיף אֶת־הָאֵתוֹן בְּמַקְלָא:

כַּח וּפְתַח יֵת פּוֹמָא דְאֶתְנָא וְאַמְרַת לְבִלְעָם מָה עֲבָדִית לָךְ אֲרִי מַחִיתֵנִי דִּנְן תִּלַּת זְמָנִין:

(כח) וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת־פִּי הָאֵתוֹן וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם מַה־עָשִׂיתִי לָךְ כִּי הִבִּיתֵנִי זֶה שְׁלֹשׁ רָגְלִים:

כִּי זֶה שְׁלֹשׁ רָגְלִים • רָמַז לוֹ: אֵתָּה מְבַקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶמָּה הַחוֹגְגֶת שְׁלֹשׁ רָגְלִים בַּשָּׁנָה.

בעל הטורים

דְּכְתִּיב (בְּרֵאשִׁית ח, כא) "לֹא אֶסֶף לְקַלֵּל עוֹד [וְגו'] וְלֹא אֶסֶף עוֹד לְהַכּוֹת". אִי נִמְי מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֲזַי הִרְגַּע שֶׁל הַזֶּעַם. תוֹרָה כִּד

לְקַלֵּל, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רָצָה לְבָרְכָם. וַיֵּךְ בְּלָעָם אֶת הָאֵתוֹן, וְלֹא קָלַל אוֹתָהּ, לְפִי שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאִין ב' קָלָלוֹת בְּיוֹם אֶחָד,

(כג) וַתֵּרָא ג' בְּמִסְוֶה. בְּהַאי עֲנִינָא תִּרְי (הָכֵא וּבְסוּק לג), וְחֹד "וַתֵּט אֲשֶׁרֵנוּ מִנִּי אֶרְחָךְ" (תהלים מד, יט). לְמָה "וַתֵּט הָאֵתוֹן"? - בְּשָׂבִיל וַתֵּט אֲשׁוּרִי, שְׁבִלָּה נִטָּה "מִנִּי אֶרְחָךְ", שֶׁהָיָה חֲפֵץ

(כט) וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְאַתּוֹן כִּי הִתְעַלְלֶתָּ בִּי לֹא יִשְׁחָרֵב
בְּיָדִי כִּי עֲתָה הִרְגֵתִיד:

כט וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְאַתּוֹן אֲרִי חִיבָתָּ בִּי אֵלֹהִים
פֶּן אֵת חֲרָבָא בְּיָדִי אֲרִי כֶּעַן קִטְלִיתִיד:

הַשָּׂרִים: זֶה הוֹלֵךְ לְהַרְגֵּ אִמָּה שְׁלֵמָה בְּפִי - וּלְאַתּוֹן
זֶה צָרִיד לְכָלִי זֶן.

כט"א הִתְעַלְלֶתָּ • כְּתִירוֹמוֹ: לְשׁוֹן גָּנָאִי וּבְדִיוֹן. לֹא
יִשְׁחָרֵב בְּיָדִי • גְּנוּת גְּדוּלָּה הָיָה לוֹ דָּבָר זֶה בְּעִינֵי

ל וַיֹּאמֶר אֶתְנָד לְבִלְעָם הֲלֹא אֲנִי אֶתְנָד דִּי
רַבְכָּת עָלַי מִדְּאִיתִיד עַד יִזְמָא הָדִין מִלִּפְתֵּי
אֶלִּפְנָא לְמַעַבְדִּי לָךְ כְּדִין וַיֹּאמֶר לֹא:

(ל) וַתֹּאמֶר הָאֵתוֹן אֶל־בִּלְעָם הֲלֹא אֲנִי אֶתְנָד
אֲשֶׁר־רַבְכָּת עָלַי מִעוֹדֶךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הִהְסַפֵּן
הַסִּכְנָתִי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא:

בְּרִיטָא שְׂדָאִי לִיה כֹּה כְּדָאִיתָא בְּמַסְכַּת עֲבוּדָה־זָרָה
(דף טז) •

כט"ב הִהְסַפֵּן הַסִּכְנָתִי • כְּתִירוֹמוֹ, וְכֵן (אִיּוֹב כב): "הֲלֹא־
יִסְכֵּן־גִּבְרִי". וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ מִקְרָא זֶה בְּגִמְרָא: אָמְרוּ
לִיה: מֵאִי טַעְמָא לֹא רַבְכָּת אֲסוּסָא? אָמַר לְהוֹן:

לא וַיֹּגֵל יְהוָה אֶת־עֵינָי בִּלְעָם וַיַּחַד אֶת מַלְאָכָא
דִּי מַעַתָּה בְּאַרְחָא וְחֲרָבָה שְׁלִיפָא בִּידָה
וּכְרַע וּסְגִיד לְאַפּוּהִי:

(לא) וַיֹּגֵל יְהוָה אֶת־עֵינָי בִּלְעָם וַיַּרְא אֶת־מַלְאָךְ
יְהוָה נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וְחֲרָבוֹ שְׁלֵפָה בְּיָדוֹ וַיִּקַּד וַיִּשְׁתַּחוּ
לָאָפוֹ:

לב וַיֹּאמֶר לֹה מַלְאָכָא דִּי עַל מָא מַחְתָּא יֵת
אֶתְנָד דְּנָן תִּלַּת זְמָנִין הָא אֲנִי נִפְקִית
לְמַסְטָן אֲרִי גִלְי קְדָמִי דְּאֵת רְעִי לְמִזְל
בְּאַרְחָא לְקַבְּלִי:

(לב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאָךְ יְהוָה עַל־מָה הִפִּיתָ אֶת־
אֶתְנָדְךָ זֶה שְׁלוֹשׁ רָגְלִים הִנֵּה אֲנִי יֹצֵאתִי לְשָׂטָן
כִּי־יִרֹט הַדֶּרֶךְ לְגַגִּי:

ולְהַמְרוֹתִי, וּמִקְרָא קֶצֶר הוּא, כְּמוֹ (ש"ב יא): "וַתִּכַּל דָּוִד".
לִישְׁנָא אַחֲרִינָא: "יִרֹט" לְשׁוֹן רֶצוֹן, וְכֵן (אִיּוֹב טז) "וְעַל־
יְדֵי רָשָׁעִים יִרְטֵנִי" - מִפְּנֵי וּמִנְחָם אוֹתוֹ עַל־יְדֵי
רָשָׁעִים, שְׂאִינָן אֵלָא מִקְנִיטִים.

כט"ג כִּי־יִרֹט הַדֶּרֶךְ לְגַגִּי • רַבּוֹתֵינוּ חֲכָמֵי הַמִּשְׁנָה
(שִׁבְתָּ קה) דְּרָשׁוּהוּ נוֹטְרִיקוֹן: יִרְאָה, רָאָתָה, נִטְתָּה, בְּשִׁבִּיל
שְׁהַדָּרָךְ לְגַגִּי, כְּלוֹמַר: לְקַנְיָתִי וְלְהַקְנִיטֵנִי. וּלְפִי
מִשְׁמַעוֹ: כִּי חָרַד הַדֶּרֶךְ לְגַגִּי - לְשׁוֹן "רִטֹט" - כִּי
רִאִיתִי בַעַל הַדֶּרֶךְ שֹׁחֵד וּמַהֵר הַדֶּרֶךְ, שֶׁהוּא לְכַעֲסִי

לג וַיַּחַדְתִּנִי אֶתְנָד וַיִּסְתַּח מִן קְדָמִי דְּנָן תִּלַּת
זְמָנִין אֵלֹו פֶּן לֹא סָטַח מִן קְדָמִי אֲרִי כֶּעַן
אַף יִתֵּךְ קִטְלִית וְיִתֵּה קִימִית:

(לג) וַתִּרְאֵנִי הָאֵתוֹן וַתֵּט לִפְנֵי זֶה שְׁלֹשׁ רָגְלִים אוֹלִי
נִטְתָּה מִפְּנֵי כִּי עֲתָה גַם־אֶתְכָּה הִרְגֵתִי וְאוֹתָהּ
הַחַיִּיתִי:

לא הַעֲפָכָה בְּלִבְדִּי קְרָאָתִיד עַל־יְדֵי, כִּי גַם הִתְרַגְּהָה.
וְאוֹתָהּ הַחַיִּיתִי • (כמ"ד) וְעֲתָה מִפְּנֵי שְׁדַּבְּרָה וְהוֹכִיחְתִּיד
וְלֹא יִכְלָתָ לַעֲמֹד בְּתוֹכָתָהּ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וַיֹּאמֶר

כט"ד אוֹלִי נִטְתָּה • כְּמוֹ "לֹלָא", פְּעָמִים שְׁ"אוֹלִי"
מִשְׁמַשׁ בְּלְשׁוֹן "לֹלָא". גַּם־אֶתְכָּה הִרְגֵתִי • הָרִי זֶה
מִקְרָא מְסֻרָס, וְהוּא כְּמוֹ: "גַּם הִרְגֵתִי אוֹתְךָ", כְּלוֹמַר,

(לג) אֶתְכָּה. כְּתִיב בְּה"א, בְּה' דְּבָרִים
חֲטָאָתָה.
וְאוֹתָהּ הַחַיִּיתִי. מִלָּא וִי"ו. שֶׁהִשְׁכָּה
אוֹתוֹ ו' דְּבָרִים, וְנִבְרָאָת בְּיוֹם ו' בֵּין
הַשְּׁמִשׁוֹת. תוֹרָה לֹד

(לג) הִנֵּה אֲנִי יֹצֵאתִי לְשָׂטָן.
יֹצֵאתִי מִמִּדְּתִי, מִמִּדְּתֵי רַחֲמִים, שְׁמִלְאָךְ
רַחֲמִים הָיָה.
מִלָּאָךְ ה' בְּדֶרֶךְ. בְּגִימְטְרִיא: גְּבִרְיָאֵל
הַמִּלְאָךְ. תוֹרָה לג

(לג) הֲלֹא אֲנִי אֶתְנָד. מִלָּא וִי"ו. ו'
דְּבָרִים אֶמְרָה לוֹ. 'לְטַעֲנִיה בְּעִלְמָא',
'אֶקְרָאִי בְּעִלְמָא', כְּדָאִיתָא בְּפֶרֶק קִמָּא
דְּעֲבוּדָה זָרָה (ה, ט). רַבְכָּת עָלַי.
בְּגִימְטְרִיא: רַבְעִתָנִי. תוֹרָה לא

לא" - הרגתיה, שלא יאמרו: זו היא שסלקה את בלעם בתוכחה ולא יכול להשיב; שחס המקום וכן (שם): "והרגת את האשה ואת הבקמה".

לד ואמר בלעם למלאכה דני חבית ארי לא ידעית די את מעתד לקדמותי בארחה ובען אם ביש בעיניך אתוב לי: (לח) ויאמר בלעם אל-מלאך יהוה חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך ועתה אם-רע בעיניך אשובה לי:

כ"י כי לא ידעתי. גם זה גנותו, ועל-כרחו הודה; שהוא היה משתבח שידע דעת עליון, ופיו העיד "לא ידעתי". אם-רע בעיניך אשובה לי. להתרים נגד המקום היא תשובה זו. אמר לו: הוא בעצמו צוני ללכת, ואתה מלאך מבטל את דבריו! למוד הוא בכך, שאומר דבר ומלאך מחזירו. אמר לאברהם (בראשית כב): "קח-נא את-בנך וגו'" ועל-ידי מלאך בטל את דברו, אף אני, אם רע בעיניך צריך אני לשוב.

לח ויאמר מלאך יהוה אל-בלעם לך עם-האנשים ואפם את-הדבר אשר-אדבר אליך אתו תדבר וילך בלעם עם-שרי בלק: (לח) ויאמר מלאך יהוה אל-בלעם לך עם-האנשים ואפם את-הדבר אשר-אדבר אליך אתו תדבר וילך בלעם עם-שרי בלק:

כ"י לך עם-האנשים. (במ"ד) בדרך שאדם רוצה לילך, בה מוליכין אותו. ואפם. על כרחך את הדבר אשר אדבר וגו'. לך עם-האנשים. כי חלקך עמם וסופך

לח וישמע בלק כי בא בלעם ויצא לקראתו אל-עיר מואב אשר על-גבול ארנן אשר בקצה הגבול:

כ"י וישמע בלק. שלח שלוחים לבשרו. אל-עיר מואב. (במדבר רבה) אלו מטרופולין שלו, עיר החשובה שלו, לומר: ראה מה אלו מבקשים לעקר!.

לח ויאמר בלק אל-בלעם הלא שלחתי אליך לקרא לך למה לא-הלכת אלי האמנם לא אוכל בברך:

כ"י האמנם לא אוכל בברך. נתנבא, שסופו לצאת מעמו בקלון.

לח ויאמר בלעם אל-בלק הנה-באתי אליך עתה היכל אוכל דבר מאומה הדבר אשר ישים אלהים בפי אתו אדבר:

(לט) וילך בלעם עם-בלק ויבאו קרית חצות:

כ"י קרית חצות. עיר מלאה שוקים, אנשים, נשים וטף בחצותיה, לומר: ראה ורחם שלא יעקרו אלו.

(מ) וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וָצֹאן וַיִּשְׁלַח לְבָלָעַם וְלִשְׂרָיִם
אֲשֶׁר אִתּוֹ:

כ"ט • בָּקָר וָצֹאן • (שם) דָּבָר מְעֻט, בָּקָר אֶחָד וָצֹאן אֶחָד בְּלָבָד.

(מא) וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בָּלָעַם וַיַּעֲלֵהוּ בָּמֹת
בַּעַל וַיֵּרָא מִשָּׁם קֶצֶה הָעָם:

כ"י • בָּמֹת בַּעַל • בְּתַרְגּוּמוֹ: לְרֵמַת דַּחְלָתָה - שָׁם עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

כג (א) וַיֹּאמֶר בָּלָעַם אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִּי בֹזֶה שְׂבָעָה
מִזִּבְחֹת וְהִכֵּן לִּי בֹזֶה שְׂבָעָה פָּרִים וְשְׂבָעָה אִילִים:

(ב) וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בָּלָעַם וַיַּעַל בָּלָק וּבָלָעַם
פָּר וָאִיל בַּמִּזְבֵּחַ:

(ג) וַיֹּאמֶר בָּלָעַם לְבָלָק הֲתִיצֵב עַל־עֹלְתֹתָי וְאֵלֶכָה
אוֹלִי יִקְרָה יְהוָה לְקִרְאָתִי וְדָבָר מִה־יִּרְאֵנִי וְהִנֵּדְתִּי
לָךְ וַיֵּלֶךְ שְׁפִי:

כ"י • אוֹלִי יִקְרָה ה' לְקִרְאָתִי • אֵינוֹ רָגִיל לְדַבֵּר עִמִּי בַּיּוֹם. וַיֵּלֶךְ שְׁפִי • בְּתַרְגּוּמוֹ: יְחִידִי, לְשׁוֹן שְׁפִי וְשִׁקְטִי,
שְׂאִין עֲמוֹ אֵלָּא שְׂתִיקָה.

(ד) וַיִּקַּר אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת־שְׂבָעַת
הַמִּזְבְּחוֹת עֲרֹכְתִי וְאָעַל פָּר וָאִיל בַּמִּזְבֵּחַ:

כ"י • וַיִּקַּר • לְשׁוֹן עֲרָאִי, לְשׁוֹן גִּנְאִי, לְשׁוֹן טַמְאָת
קָרִי, כְּלוּמַר בְּקִשִּׁי וּבְכַדְיוֹן, וְלֹא הָיָה נִגְלָה אֵלָיו
בַּיּוֹם אֵלָּא בְּשִׁבִּיל לְהִרְאוֹת חֲבֹתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.
אֶת־שְׂבָעַת הַמִּזְבְּחוֹת • "שְׂבָעָה מִזְבְּחוֹת עֲרֹכְתִי" אֵין

כְּתִיב כָּאֵן, אֵלָּא "אֶת־שְׂבָעַת הַמִּזְבְּחוֹת". אָמַר לְפָנָיו:
אֲבוֹתֵיהֶם שָׁל אֵלוֹ בְּנוֹ לְפָנֶיךָ שְׂבָעָה מִזְבְּחוֹת, וְאָנִי
עֲרֹכְתִי כְּנֶגְדְּךָ בָּלֵן. אֲבָרְהָם בְּנֵה אֲרֻבָּעָה (בראשית יב):
"וַיִּבְנֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנִּרְאָה אֵלָיו" (שם): "וַיַּעֲתֵק

בעל הטורים

הקיר".
שְׁפִי. פ"א כפולה, שפּשפּש וּחפּש
בְּאִיזוֹה שְׁעָה טוֹב לְקַלֵּל אֶת
יִשְׂרָאֵל. תורה ד
(ד) עֲרֹכְתִי. ב' בַּמִּסְוֶה. "אֶת שְׂבָעַת
הַמִּזְבְּחוֹת עֲרֹכְתִי", וְאֵינִי: "הִנֵּה נָא
עֲרֹכְתִי מִשְׁפָּט" (איוב יג, יח). כְּלוּמַר,
שְׁעָרָךְ אֶת הַמִּזְבְּחוֹת כְּדִי לַעֲרוֹךְ
מִשְׁפָּט עִם יִשְׂרָאֵל. תורה ה

יִרְאֵנִי. ב' בַּמִּסְוֶה. "וְדָבָר מִה־יִּרְאֵנִי",
וְאֵינִי: "אֱלֹהִים יִרְאֵנִי בְּשִׁרְרִי" (תהלים
טז, יא). מִלְּמוֹד שֶׁהָיָה בָּלָעַם שׂוֹנֵא אוֹתָם
וְחָפֵץ לְקַלֵּלם יוֹתֵר מִבָּלָק, וְהָיָה
מִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם "אֱלֹהִים יִרְאֵנִי
בְּשִׁרְרִי".

וַיֵּלֶךְ שְׁפִי. בְּגִימִטְרִיא: חִיגַר בְּרָגֵל.
דָּבָר אַחֵר:
מִלְּשׁוֹן שֶׁף מִדּוּכָתִיָּה, מִשׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר
(לעיל כב, כז) "וַתִּלְחֹץ אֶת רַגְלָהּ בָּלָעַם אֶל

כג (א) שְׂבָעָה פָּרִים וְשְׂבָעָה אִילִים.
וְכֵן עָשָׂה אִיּוֹב, כִּי כֵן מִנְהַג בְּנֵי נֹחַ
לְהִקְרִיב ז' ז' כְּנֶגְדְּ ז' מִצּוֹת
שְׁלֵהֶם. תורה ב
(ג) עַל עֹלְתֹתָי. חֶסֶד וְיִי. כִּי לֹא חָפֵץ
בָּהּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂאֵמֶר לוֹ כִּי
טוֹב פֶּת חֲרָבָה וְשִׁלּוּהָ בֵּה מִבֵּית מִלָּא
ז' בְּחֵי רִיב (משלי י, א) רָאשֵׁי תִיבוֹת:
מִמּוֹד. פִּירוּשׁ מִז' פָּרִים ז' אִילִים
שֶׁהִקְרִיבוּ הַמִּזְבָּחִים שְׂבָאוֹ מִמִּמְנוֹרוֹת.

בְּנֵה שְׂתִים: אֶחָד בְּשֶׁכֶם (שם לג) וְאֶחָד בְּבֵית אֵל (שם לה). וְאַעֲלֵ פֶר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ. וְאַבְרָהָם לֹא הֶעֱלָה אֵלָּא אֵיל אֶחָד.

מִשֵּׁם הִהְרָה וְגו' (שם יג): "וַיֵּאָהֶל אַבְרָם וְגו'", וְאֶחָד בְּהַר הַמּוֹרְיָה (שם כב). וַיִּצְחָק בְּנֵה אֶחָד (שם כו): "וַיִּבְּן שָׁם מִזְבֵּחַ וְגו', וַיִּכְרוּ שָׁם עֲבָדֵי יִצְחָק בָּאֵר". וַיַּעֲקֹב

ה וְשׁוּי יִי פִתְגָמָא בְּפוּמָא דְּבַלְעָם וְאָמַר תּוּב לְוֹת בְּלָק וּכְדִין תְּמַלִּיל:

(ה) וַיִּשֶׁם יְהוָה דָּבָר בְּפִי בַלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בְּלָק וְכֹה תִדְבֹּר:

ו וְתֵב לְוֹתָהּ וְהָא מַעֲתֵד עַל עֲלֹתָהּ הוּא וְכָל רַבְרָבֵי מוֹאָב:

(ו) וַיָּשָׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נֹצֵב עַל־עֲלֹתוֹ הוּא וְכָל־יִשְׂרָאֵל מוֹאָב:

ז וְנִטְל מִתְּלָה וְאָמַר מִן אֲרִם דִּבְרַנִּי בְּלָק מִלְכָּא דְּמוֹאָב מְטוּרֵי מוֹדִינָחָא אִיתָא לוֹט לִי יַעֲקֹב וְאִיתָא תְּרֵף לִי יִשְׂרָאֵל:

(ז) וַיֵּשֶׁא מִשְׁלֹו וַיֹּאמֶר מִן־אֲרָם יִנְחֲנִי בְּלָק מִלְכֵּי מוֹאָב מִהֲרִיר־קָדָם לְכֹה אֲרֵה־לִּי יַעֲקֹב וּלְכֹה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל:

ח וְאֵרָה לִי יַעֲקֹב וּלְכֹה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל. בְּשָׁנֵי שְׁמוֹתֵיהֶם אָמַר לוֹ לְקַלְלֵם - שְׁמָא אֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ מְבָהֵק.

ט הָא מָא אֱלוּטִיה דְּלֹא לְטִיָּה אֵל וּמָא אֲתִרְכָּה דְּלֹא תִרְכָּה יִי:

(ח) מַה אָקֵב לֹא קִבֵּה אֵל וּמָה אֲזַעֵם לֹא זַעֵם יְהוָה:

(בראשית מט): "אָרוּר אַפֶּם". כְּשֶׁנֶּכְנַס אַבְרָהָם בְּמַרְמָה אֶצֶל אַבְיו הִיָּה רָאוּי לְהִתְקַלֵּל, מַה בָּאָמַר שָׁם? (שם כז): "גַּם־בְּרוּךְ יִהְיֶה". בְּמִכְרֵכִים נֹאמַר (דברים כז): "אֵלֶּה

חַסֵּי־מַה אָקֵב לֹא קִבֵּה אֵל • (במ"ד) כְּשֶׁהָיוּ רָאוּיִם לְהִתְקַלֵּל לֹא נִתְקַלְלוּ, כְּשֶׁהִזְכִּיר אַבְרָהָם אֶת עֲוֹנוֹ: "כִּי בְּאֶפֶס הָרָגוּ אִישׁ", לֹא קָלַל אֵלָּא אַפֶּם, שֶׁנֹּאמַר

בעל הטורים

אָעֲבַר אֵלֶיךָ אֶת הַגֹּל הַזֶּה" וכו'. וְהוּא שִׁלַּח אֵלַי לְעִבּוֹר הַבְּרִית לְקַלְלֵם. דָּבָר אַחֵר: מִהֲרִיר קָדָם. אֲנִי רוֹאֶה שֶׁלֹּא לְקַלְלֵם כִּי הִקְרִים נִהְיָו בָּהֶם כְּבוֹד, דְּכִתִּיב (תהלים קיז, ד) "הִקְרִים רָקְדּוּ כְּאִילִים" לְכַבֹּדָם, וְאֲנִי אֶקְלָלֵם. מִהֲרִיר קָדָם. בְּגִימָטְרִיָּא: מֵאֲבֹת הָעוֹלָם. אֲרֵה לִי יַעֲקֹב וּלְכֹה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל. הַזְכִּירָם בְּשָׁנֵי שְׁמוֹתֵיהֶם. אָמַר: בְּאִיזָה שֵׁם אֶקְלָלֵם, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּרַכוּ כְּשֶׁהָיָה שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְשׁוּב בָּרַכוּ בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל, אִם כֵּן בְּאִיזָה שֵׁם אֶקְלָלֵם. וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא רָצָה לִיַּיְחֵד שְׁמוֹ עַל קַלְלָתָם, שֶׁבְּקַלְלוֹת כְּתִיב (דברים כח, טו) "וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת", וּבְכַרְכוּת כְּתִיב (שם שם, ח) "יֵצֵא ה' אִתָּךְ אֶת הַבְּרָכָה בְּאַסְמִיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח יָדְךָ", וְהָאִיךְ אֶקְלָלֵם? תוֹרָה ח

(שם כב, ט) "הִנֵּה זֶלְזָה מַלְכָּה גַם הוּא". וְאִתָּהּ גַּם כֵּן כְּפִי טוֹבָה, שְׁאִלּוּלִי אַבְרָהָם לֹא בָאתָ לְעוֹלָם, שֶׁבְּזֻכְרוֹתָ נִיצוֹל לוֹט מִסְדּוּם. וְאֲנִי גַם כֵּן כְּפִי טוֹבָה, שְׁאִלּוּלִי בֹא יַעֲקֹב אֵל לָבֶן לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים, וְאֲנִי בָּאִים מֵאֲרִם לְקַלְלֵם. מִן אֲרִם. בְּגִימָטְרִיָּא: אֲשֵׁל. פִּירוּשׁ, בָּאִים בְּזֻכְרוֹת אַבְרָהָם שֶׁנִּטַּע אֲשֵׁל בְּבֹאֵר שְׁבַע. יִנְחֲנִי. ב' בְּמִסּוּרָה. "יִנְחֲנִי בְּלָק", "יִנְחֲנִי בְּמַעְגְּלֵי צֶדֶק" (תהלים כג, א), בְּדִאֲמַרִּינוּ (סנהדרין קז, א) כְּמוֹהַ צֶדֶקוֹת עֲשִׂיתִי עִמָּכֶם שֶׁלֹּא כְּעִסְתִּי בִּימֵי בַלְעָם. וְהִיָּינוּ "יִנְחֲנִי בְּמַעְגְּלֵי צֶדֶק", כְּשֶׁבִקֵּשׁ אוֹתוֹ רָשַׁע לְקַלְלָנִי הִנְחֵנִי בְּמַעְגְּלֵי צֶדֶק, שֶׁלֹּא כְּעַס. יִנְחֲנִי. בְּגִימָטְרִיָּא: לְגַהֲנָם. מִהֲרִיר קָדָם. מִהַר שֶׁהֶעֱמִידוּ קְדֻמוֹנִים, זֶה גַל זֶה גַל וְכִרְתּוֹ עָלָיו בְּרִית, בְּדִכְתִּיב (בראשית לא, נב) "אִם אֲנִי לֹא

(ה) בְּפִי. בְּגִימָטְרִיָּא: מִלְאָךְ. בְּפִי. בְּגִימָטְרִיָּא: הַזֶּמֶם. שְׁמִילְאָךְ נִתֵּן זָמֵם לְוֹתוֹ פִּי לְהַחְזִירוֹ אֶל בְּלָק. תוֹרָה ז (ז) וַיֵּשֶׁא מִשְׁלֹו. שֶׁהָרִים קוֹלוֹ שִׁישְׁמַעוּהוּ כָּל שְׂבָעִים אוֹמוֹת כְּדִי שִׁיקְנָאוּ בְּיִשְׂרָאֵל. וְזֶה "מְבָרֵךְ רַעְהוּ בְּקוֹל גְּדוֹל וְגו' קָלְלָה תַחֲשֹׁב לוֹ" (משלי כז, ד). מִן אֲרִם. כְּלוּמַר הֵיאֵךְ אֲנִי בָּאִים עֲלֵיהֶם מֵאֲרִם לְקַלְלֵם, וּמֵאֲרִם יֵצֵא אַבְרָהָם אַבְיָהֶם טַעוֹן בְּבִרְכוּת, שֶׁנֹּאמַר (בראשית יב, א) "לֵךְ לֶךְ מֵאֶרֶץ־צֹר", וּכְתִיב (שם שם, ב) "וַיֵּאבְרֹכֶךָ" וְגו'. וְכֵן יַעֲקֹב הִלָּךְ לְאֲרִם טַעוֹן כָּל אוֹתָם הַבְּרֻכוֹת, שֶׁנֹּאמַר (שם כח, טו) "וְהִנֵּה אֲנֹכִי עֹמֵךְ וּשְׁמִרְתִּיךָ" וְגו'. דָּבָר אַחֵר: מִן אֲרִם. שְׁאִלּוּלִי הֵם לֹא הִיָּינוּ עוֹלָם, שֶׁאֲנִי מֵאֲרִם, וְכִשְׁנַעֲקֵד יִצְחָק נִפְקָדָה גַם מַלְכָּה מְחֻדָּר, שֶׁנֹּאמַר

השעה שהקדוש-ברוך-הוא כועס בזה, והוא לא כעס כל הימים הללו שבאתי אליך. וזהו שנאמר (מכה ו): "עמי זכר-נא מה-יעץ וגו' ומה-ענה אותו בלעם וגו' למען דעת צדקות ה'".

יעמדו לברך את-העם". במקללים לא נאמר "ואלה יעמדו לקלל את העם", אלא (שם) "ואלה יעמדו על הקללה" - לא רצה להזכיר עליהם שם קללה. לא זעם ה' • (ברכות ו) אני אין כחי אלא שאני יודע לבנו

ט ארי מריש טוריא חזיתה ומרמא סכיתה
הא עמא בלחודיהון עתידין דיחסנון עלמא
בכעממא לא יתדנון גמירא:

(ט) כי-מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו הן-עם
לברך ישכן ובגוים לא יתחשב:

האמות עובדי גילולים, שנאמר (ירמיה ל): "כי אעשה כלה בכל הגוים וגו'" - אינן נמנין עם השאר. דבר אחר: כשהן שמחין אין אמה שמחה עמהם, שנאמר (דברים לב): "ה' בדרך נחננו". וכשהאמות עובדי גילולים בטובה, הם אוכלין עם כל אחד ואחד ואין עולה להם מן החשבון, וזהו "ובגוים לא יתחשב".

כ"י כי-מראש צרים אראנו • אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיסדים וחזקים בצורים וגבעות הללו, על-ידי אבות ואמהות. הן-עם לברך ישכן • הוא אשר זכו לו אבותיו - לשכן בדרך, בתרגומו. ובגוים לא יתחשב • בתרגומו: לא יהיו נעשין כלה עם שאר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כח עמ' 170)

שהקשה לו: נאמר לעיל "וישא משלו ויאמר", ולא מצינו בדבריו משל. לכן מפרש, שהמשל הוא בפלים הללו: "צורים" ו"גבעות" משל הם לחזק ותקף של ישראל.

אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם (רש"י כג, ט)
יש לשאל, מדוע מוציא את הכתוב מפשוטו - בלעם עמד אז על הר גבוה ומשם ראה את ישראל. ויש לומר,

ימן ייכול לממני דעדקא דבית זעקב
דאמיר עליהון יסגון כעפרא דארעא או
חדא מארבע משרתא דישראל תמות נפשי
מותא דקשיטוהי ויהי סופי כותהון:

(י) מי מנה עפר יעקב ומספר את-רבע ישראל
תמת נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו:

(ויקרא יט): "לא תזרע כלאים", אפר פרה ועפר סוטה וכיוצא בהם. ומספר את-רבע ישראל, רביעיותיהן, זרע היוצא מן התשמיש שלהם. תמת נפשי מות ישרים • שבהם.

כ"י מי מנה עפר יעקב וגו' • בתרגומו: דעדקא דבית יעקב וכו' מארבע משרתא, ארבעה הגלים. דבר אחר: "עפר יעקב" - אין חשבון במצות שהם מקימין בעפר (דברים כב): "לא תחרוש בשור ובחמור",

בעל הטורים

למה שנותנים הערלה בחול.
תמת. ג' במסורה. "תמת נפשי מות ישרים", ואידך: "תמות נפשי עם פלשתים" (שופטים טז, ל), ואידך: "תמת בצער נפשי" (איוב לו, יד). הוא בקש שתמות נפשו עם הישרים, ולא היה כן, אלא אדרבה מתה מות פלשתים, כלומר מות רשעים. ובצער, כדאיתא (סנהדרין קו, ב): "אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם", שכן ל"ד שנה היה כשהרגו פנחס.
ישרים. בגימטריא: אבות העולם. סופי תיבות של שמות האבות, אברהם יצחק ויעקב - בגימטריא: בלעם. וזהו "ותהי אחריתי כמהו". תורה יא

עממים.
לברך. עולה לחשבון מ'. לומר לך שישכן בארץ ישראל שהיא מהלך מ' יום.
לברך ישכן. עולה לחשבון ת"ב, שרמז לימי בית שני.
לברך ישכן. בגימטריא: בימי משיח. תורה י
(י) מי מנה עפר יעקב. כמו "עפר האילים" (שיר השירים ב, ט). על שם "כי נער ישראל ואהבהו" וגו' (חושע יא, א). וכן תרגם אונקלוס: "מי מנה עפר יעקב" - מן יכול לממני דעדקא דבית יעקב.
עפר. בגימטריא: ערלה בחול. רמז

(ט) כי מראש צרים אראנו. אני רואה שנבראו קודם שבא העולם והצורים. כי מראש. בגימטריא: על הר המורה. מראש צורים. בגימטריא: מזובות האבות.
ומגבעות. בגימטריא: הן האמהות. לברך. ג' במסורה. "הן עם לברך ישכן", שכן לברך בתרי עשר (מכה ג, יד) בפרשת "רעה עמך בשבטך" בענין הגאולה, שבלעם היה מתנבא על הגאולה, "כי אתה ה' לברך לבטח תושיבני" (תהלים ד, ט). שלא כעס כל אותן הימים, על כן "לבטח תושיבני". לברך ישכן. ו' תגין על השוין ד"ישכן", לומר לך שישכן בארץ ו'

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 96)

וכיוצא בהם (רש"י כג, י) יש לומר, שבתיבות אלו מתכונן רש"י לארבע מצות נוספות: אסור חרישה בשבת ובשמטה, אסור זריעה בשבת ובשמטה, פסוי דם בעפר, ויִאמֶר בָּלֶק אֶל־בָּלְעָם מַה עָשִׂיתָ לִּי לָקֵב אִיבִי

יִאמֶר בָּלֶק לְבָלְעָם מַה עָבַדְתָּ לִּי לְמִילֻט סָנְאִי דְּבִרְתִּיךָ וְהִנֵּה בִּרְכָתְךָ לְהוֹן:

לְקַחְתִּיךָ וְהִנֵּה בִּרְכָתְךָ בְּרִיךְ:

יבֹאֲתָב וְאָמַר הֲלֹא יָת דִּישׁוּי יִי בְּפוּמֵי יִתְה אָטֵר לְמַלְלָא:

וַיַּעַן וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יָשִׁים יְהוָה בְּפִי אֶתוֹ אֲשַׁמֵּר לְדַבֵּר:

♦ יום חמישי ח' תמוז ♦

יגֹאֲמַר לֵה בָּלֶק אֵיתָא כְּעֵן עַמִּי לְאַתֵּר אֲחֵרֵן דְּתַחֲזִיגָה מִמֶּנּוּ לְחוּד קִצְתָּה תַּחֲזִי וְכֵלָה לֹא תַּחֲזִי וְתִלּוּטָה לִי מִמֶּנּוּ:

וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלֶק לִךְ־נָא אֵתִי אֶל־מָקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אָפֶם קִצְהוּ תִרְאָה וְכָלוּ לֹא תִרְאָה וְקִבְנוּ־לִי מִשָּׁם:

כִּי־אֶקְבְּנוּ־לִי • לְשׁוֹן צוּרִי: קָלְלָהּ לִי.

ידִּדְבָרָה לְחַקֵּל סְבוּתָא לְרִישׁ רִמְתָּא וּבִנָּא שְׁבָעָא מִדְּבַחִין וְאַסַּק תוֹר וְדָבָר עַל כָּל מִדְּבָחָא:

וַיִּקְחֻהוּ שָׂדֶה צִפִּים אֶל־רֹאשׁ הַפְּסָגָה וַיִּבֶן שְׁבָעָה מִזְבְּחֹת וַיַּעַל פָּר וָאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ:

פִּרְצָה לְהַפְרִץ בִּישְׂרָאֵל מִשָּׁם, שָׁשֵׁם מֵת מִשָּׁה. כְּסָבוֹר שָׁשֵׁם תַּחֲוֹל עֲלֵיהֶם הִקְלָלָהּ, וְזוֹ הִיא הַפְּרָצָה שְׁאֵנִי רֹאָה.

כִּי־אֶקְבְּנוּ צִפִּים • מָקוֹם גְּבוּהָ הִיא, שָׁשֵׁם הַצּוֹפָה עוֹמֵד לְשַׁמֵּר אִם יָבֹא חֵיל עַל הָעִיר. רֹאשׁ הַפְּסָגָה • בָּלְעָם לֹא הָיָה קוֹסֵם כְּבָלֶק; רֹאָה בָּלֶק שְׁעִתִּידָה

טוֹאֲמַר לְבָלֶק אֲתַעֲמֵד הָכָא עַל עֲלֵתְךָ וְאֶנָּא אֲתַמְטִי עַד כָּא:

וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלֶק הִתִּיצֵב כֹּה עַל־עֲלֵתְךָ וְאֶנְכִּי אֲקַרָּה כֹּה:

כִּי־אֲקַרָּה כֹּה • מֵאֵת הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. אֲקַרָּה • לְשׁוֹן אֲתַפְעֵל.

טזוֹעֲרַע מִימַר מִן קָדָם יִי לְבָלְעָם וְשׁוּי פִּתְגָמָא בְּפוּמָה וְאָמַר תוֹב לוֹת בָּלֶק וּכְדִין תַּמְלִל:

וַיִּקָּר יְהוָה אֶל־בָּלְעָם וַיִּשֶׁם דָּבָר בְּפִיו וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלֶק וְכֹה תִדְבֵּר:

לוֹ הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא רִסֵּן וְחַכָּה בְּפִיו, כְּאָדָם הַפּוֹקֵס בְּהִמָּה בַּחֲכָה לְהוֹלִיכָהּ אֶל אֲשֶׁר יִרְצָה, אָמַר לוֹ: עַל־כִּרְחֹךְ תָּשׁוּב אֶל בָּלֶק.

כִּי־אֶקְבְּנוּ דָּבָר בְּפִיו • וְמָה הִיא הַשִּׁמָּה הַזֹּאת? וְמָה חֶסֶר הַמִּקְרָא בְּאָמְרוֹ: "שׁוּב אֶל־בָּלֶק וְכֹה תִדְבֵּר"? אֵלָּא כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֵעַ שְׁאֵינִי נִרְשָׁה לְקַלֵּל, אָמַר: מָה אֲנִי חוֹזֵר אֶצֶּל בָּלֶק לְצַעְרוֹ? (סנהדרין ק"ח) וְנִתֵּן

בעל הטורים

תִּרְאָה", בְּשִׁבִּיל שְׂדֵךְ נִגְדַּ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא ש"כְּלוֹ מִחֲמִידִים" נְסִמִּית עֵינֵינוּ לֹא תִרְאָה". תוֹרָה יֵד

אֵת רַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל", עַל דָּבָר זֶה נְסִמִּית עֵינֵינוּ שֶׁל בָּלְעָם, שְׁאָמַר: 'הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא קְדוֹשׁ וּמְשֻׁרְתִּיו קְדוּשִׁים, יִסְתַּכֵּל בְּדָבָר זֶה! וְהֵינֵנוּ "וְכָלוּ לֹא

(יג) וְכָלוּ. ב' בְּמִסּוּרָה. "וְכָלוּ לֹא תִרְאָה", וְאִידֶּךָ: "וְכָלוּ מִחֲמִידִים" (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, טז). וְהֵינֵנוּ דְּאֶמְרִינֵן בְּמִסְכַּת נִדְּהָ (לא, א): "מִי מִנֵּה עֹפֵר יַעֲקֹב וּמִסְפֵּר

(יז) וַיֵּבֶא אֱלֹוֹי וְהִנֵּה נֹצֵב עַל-עֲלָתוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אֹתוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלָק מַה-דָּבָר יְהוָה:

ח"י וְשָׂרֵי מוֹאָב אֹתוֹ • וְלַמַּעֲלָה הוּא אוֹמֵר: "וְכָל-שָׂרֵי מוֹאָב"? בֵּינָן שָׂרָאוּ שְׂאִין בּוֹ תַקְוָה, הִלְכּוּ לָהֶם

(יח) וַיֵּשֶׂא מִשְׁלֹו וַיֹּאמֶר קוֹם בָּלָק וְשִׁמְעֵה הָאֲזִינָה עֲרִי בְנוֹ צֶפֶר:

ח"י וְקוֹם בָּלָק • בֵּינָן שָׂרָאוּ מַצְחָק בּוֹ, נִתְפַּנֵּן לַצֶּעֶר: עֲמַד עַל רִגְלִיד, אֵינָךְ רֹשָׁא לִישָׁב, וְאַנִּי שְׁלוּחַ אֲלֶיךָ בְּשִׁלְיחוֹתוֹ שֶׁל מָקוֹם. בְּנוֹ צֶפֶר • לְשׁוֹן

(יט) לֹא אִישׁ אֶל וַיִּכְיֹב וּבְנֵי-אֲדָם וַיִּתְנַחֵם אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדָבָר וְלֹא יְקִימֶנָּה:

ח"י לֹא אִישׁ אֶל וְגו' • כָּבֹד נִשְׁבַּע לָהֶם לְהַכִּיָּם וּלְהוֹרִישָׁם אֶרֶץ שְׂבָעָה אֲמוֹת, וְאַתָּה סְבוּר לְהַמִּיתָם

(כ) הִנֵּה בָרַךְ לְקַחְתִּי וּבָרַךְ וְלֹא אֲשִׁיבָנָה:

ח"י הִנֵּה בָרַךְ לְקַחְתִּי • אַתָּה שׂוֹאֲלָנִי "מַה-דָּבָר ה'?" קִבַּלְתִּי מִמֶּנּוּ לְבָרַךְ אוֹתָם. (ס"א): "בָּרַךְ" כָּמוֹ "לְבָרַךְ". וּבָרַךְ וְלֹא אֲשִׁיבָנָה • הוּא בָרַךְ אוֹתָם, וְאַנִּי לֹא אֲשִׁיב אֶת בְּרַכְתּוֹ. וּבָרַךְ • כָּמוֹ וּבָרַךְ, וְכֵן הוּא גִזְרַת רִי"ש, כָּמוֹ (תהלים עד): "אֲוִיב חֲרָף", כָּמוֹ חֲרָף. וְכֵן (שם ט'): "וּבֹצֵעַ בָּרַךְ", הִמָּחֵל וּמִבָּרַךְ אֶת

(כא) לֹא-הִבִּיט אֹן בִּיעֶקֶב וְלֹא-רָאָה עֵמֶל בִּישְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהָיו עֲמֹו וּתְרוּעַת מִלָּךְ בּוֹ:

ח"י לֹא-הִבִּיט אֹן בִּיעֶקֶב וְגו' • פְּתַרְגוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר: אַחֲרֵי פְשׁוּטוֹ הוּא נִדְרָשׁ מִדְּרַשׁ נֶאֱחָה. לֹא הִבִּיט • הִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "אֹן" שְׂבִיעֶקֶב, שִׁשְׁשֶׁה עוֹבְרִין עַל דְּבָרָיו אֵינּוּ מְדַקְדָּק אַחֲרֵיהֶם לְהִתְבּוֹנֵן בְּאַוֲנוֹת שְׁלָהֶם וּבְעֵמֶלָן, שֶׁהֵן עוֹבְרִים עַל דָּתוֹ. עֵמֶל • לְשׁוֹן עֲבָרָה, כָּמוֹ (שם ט'): "הִרָה עֵמֶל", (שם ט'): "כִּי אַתָּה

יִוָּאֲתָא לְוִתָּהּ וְהוּא מַעֲתִיד עַל עֲלָתָהּ וּבְרַכְבֵּי מוֹאָב עֲמָה וְאָמַר לָהּ בָּלָק מָא מְלִיל יי:

מְקַצֶּתָם וְלֹא נִשְׁאָרוּ אֲלָא מְקַצֶּתָם. מַה-דָּבָר ה' • (במ"ד) לְשׁוֹן צָחוּק הוּא זֶה, כְּלוֹמַר: אֵינָךְ בְּרִשְׁוֹתָךְ.

יח וְנִטַּל מִתְּלָה וְאָמַר קוֹם בָּלָק וְשִׁמְעֵה אֲזִינָת לְמִימָרִי בֶר צֶפֶר:

מְקָרָא הוּא זֶה, כָּמוֹ (תהלים קד): "חִיתוֹ יֶעֶר", (בראשית א): "וְחִיתוֹ-אֶרֶץ", (תהלים קיד): "לְמַעַיְנֹו מִים".

יט לֹא כְמִלִּי בְנֵי אֲנָשָׁא מִימֵר אֱלֹהָא בְנֵי אֲנָשָׁא אֲמַרִין וּמְכַדְבִּין וְאִף לֹא כְעוֹבְדֵי בְנֵי בִשְׂרָא דִּי אֲנוּן גְּזָרִין לְמַעַבְדַּ וְתִיבִין וּמִתְמַלְכִין דְּהוּא אָמַר וְעַבְדֵּי וְכָל מִימְרָה מִתְקַנִּים:

בְּמִדְבָּר? • הֵהוּא אָמַר וְגו' • בְּלְשׁוֹן תַּמָּה, וְתַרְגוּמוֹ: "וְתִיבִין וּמִתְמַלְכִין" - חֲזוֹרִים וְנִמְלְכִין לְחֲזוֹר בָּהֶם.

כ הָא בְּרַכְּן קַבְלִית וְאַבְרַכְנָה לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא אֲתַב בְּרַכְתִּי מִנָּה:

הַגּוֹזֵל וְאָמַר: אֵל תִּירָא כִּי לֹא תַעֲנֶשׁ, שְׁלוֹם יְהִיָּה לָךְ - מְרַגֵּז הוּא לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְאֵין לוֹמַר בָּרַךְ שֵׁם דָּבָר, שְׂאֵם כֵּן הִיָּה נְקוּד כְּפִתַח קֶטֶן (ר"ל: סְגוּלַּת תַּחַת הָרִי"ש) וְטַעְמוֹ לְמַעֲלָה, אֲכָל לְפִי שֶׁהוּא פֶּעַל, הוּא נְקוּד קֶמֶץ קֶטֶן (צִירִי) וְטַעְמוֹ לְמַטָּה.

כא אֲסַתְפְּלִית לִית פְּלַחִי גְלוּלִין בְּדְבִית יַעֲקֹב וְאִף לֹא עָבְדִי לְאוֹת שְׁקֵר בִּישְׂרָאֵל מִימְרָא דִּי אֱלֹהִיון כְּסַעְדֵּהוּן וּשְׂכִינַת מְלָכֵהוּן בִּינִיָּהוּן:

עֵמֶל וְכַעַס תְּבִיט", לְפִי שֶׁהַעֲבָרָה הִיא עֵמֶל לְפָנֵי הַמָּקוֹם. ה' אֱלֹהָיו עֲמֹו • אֲפִלּוּ מְכַעֲסִין וּמְמַרִים לְפָנָיו, אֵינּוּ זֶה מִתּוֹכָן. וּתְרוּעַת מִלָּךְ בּוֹ • לְשׁוֹן חֲבֵה וְרַעוּת, כָּמוֹ (שמואל ב טו): "רַעַה דָּוִד" אוֹהֵב דָּוִד, (שופטים טו): "וַיִּתְּנָהּ לְמַרְעָהוּ". וְכֵן תַּרְגָּם אֲוִנְקְלוֹס: וּשְׂכִינַת מְלָכֵהוּן בִּינִיָּהוּן.

(כב) אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם פְּתוּעַת רֹאם לוֹ:

כב אֵלָה דאפקנון ממצרים תקפא ורומא
דילה:

ואמר אני שהוא לשון (בראשית א): "ועוף יעופף",
המעופף ברום וגבה, ותקף רב הוא זה. תועפת
ראם • עפית גבה. דבר אחר: "תועפת ראם". תקף
ראמים. ואמרו רבותינו: (גיטין סח) אלו השדים.

ח"י אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם • אתה אמרת: "הנה עם
יצא ממצרים", לא יצא מעצמו, אלא האלהים
המוציאם. פתועפת ראם לו • כתקף רום וגבה שלו.
וכן (איוב כב): "וכסף תועפות" - לשון מעוז המה.

(כג) כִּי לֹא־נַחַשׁ בִּיעֲקֹב וְלֹא־קָסַם בִּישְׂרָאֵל
כַּעֲת יֹאמַר לִיעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה־פָּעַל אֵל:

כג ארי לא נחשיא צבן דייטב לדבית יעקב
ואף לא קסמאי רען ברכות בית ישראל
פעדן יתאמר ליעקב ולישראל מה עבד
אלהא:

לשון עתיד, אלא לשון הנה: אינן צריכים למנחש
וקוסם, כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל
מה פעל הקדוש-ברוך-הוא ומה גזרותיו במרום,
אינן מנחשים וקוסמים, אלא נמסר להם על-פי
נביאיהם מה היא גזרת המקום, או אורים ותמים
מגידים להם. ואונקלוס לא תרגם כן.

ח"י כִּי לֹא־נַחַשׁ בִּיעֲקֹב • כי ראויים הם לברכה,
שאין בהם מנחשים וקוסמים. כעת יאמר ליעקב
וגו' • עוד עתיד להיות עת כעת הזאת, אשר תגלה
חבתן לעין כל, שהן יושבין לפניו ולומדים תורה
מפיו ומחיצתן לפניו ממלאכי השרת, והם ישאלו
להם: מה פעל אל, וזהו שנאמר (ישעיה ל): "והיו עיניך
ראות את-מוֹרִידך". דבר אחר: "יאמר ליעקב" - אינו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 266)

לשון ארעי וטמאה. והינו, שבלעם היה למשה ממלאכי
השרת. מובן אפוא, שמבחינתו ישנה חשיבות מיוחדת בקף
שישראל הם למעלה ממלאכי השרת.

ומחיצתו לפניו ממחיצת מלאכי השרת (רש"י כג, כג)
רש"י פרש לעיל (ויקרא א, א) שמלאכי השרת משתמשין
בלשון "ויקרא", ואלו בנביאי האמות נאמר לשון "ויקר",

(כד) הֵן־עַם כְּלָבִיא יָקוּם וְכֹאֲרִי יִתְנַשֵּׂא לֹא
עַד־יֵאכֹל טָרֶף וְדַם־חַלְלִים יִשְׁתֶּה:

כד הא עמא פליתא שרי וכאריא יתנשל לא
ישרי בארעה עד דיקטול קטול ונקסי
עממא יירת:

הקדוש-ברוך-הוא שומרם ונלחם מלחמותיהם
ומפילם חללים. דבר אחר: הן-עם כלביא יקום וגו',
פתרגומו. ודם-חללים ישתה • (במ"ד) נתנבא שאין
משה מת עד שיפיל מלכי מדין חללים, ויהרג הוא
עמם, שנאמר (יהושע יג): "ואת-בלעם בן-בעור הקוסם
הרגו בני-ישראל בחרב אל-חלליהם".

ח"י הֵן־עַם כְּלָבִיא יָקוּם וגו' • כשהן עומדין
משינתם שחרית, הן מתגברים כלביא וכארי לחטף את
המצוות: ללבוש ציצית, לקרוא את שמע ולהניח תפלין.
לא ישכב • בלילה על מטתו עד שהוא אוכל ומחבל
כל מזיק הבא לטרפו. כיצד? קורא את שמע על מטתו
ומפקיד רוחו ביד המקום. בא מחנה וגיס להזיקם -

(כה) וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בָּלְעָם גַּם־קֹב לֹא
גַם־בָּרַךְ לֹא תִבְרַכְנוּ:

כה ואמר בלק לבלעם אף מילט לא
תלוטנון אף ברכא לא תברכנון:

"גם-לי גם-לך לא יהיה", וכן (דברים לב): "גם בחרור
גם בתולה".

ח"י גַם־קֹב לֹא תִבְרַכְנוּ • "גם" ראשון מוסף על
"גם" השני, ו"גם" שני על "גם" ראשון. וכן (ד"א ג):

כו ואתב בלעם ואמר לבלק הלא מללית
עמך למימר כל די ימלל יי יתה אעבד:

(כו) וַיַּעַן בָּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ
לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר־יִדְבֹּר יְהוָה אֵתוּ אֶעֱשֶׂה:

♦ יום שישי ט' תמוז ♦

(כו) וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בָּלָעַם לִכְהֻנָּא אֶקְחָךְ אֶל-מָקוֹם
אַחֵר אוֹלֵי יִישָׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְקִבַּתוּ לִי מַשָּׁם:

ה"י וַיִּקְבְּחוּ לִי. אין זה לשון צווי וכמו "וקבנו", אלא לשון עתיד: אוֹלֵי יִישָׁר בְּעֵינֵי וְתִקְבְּנוּ לִי מַשָּׁם, מלדיר"ש בלעז (דוא זאלסט שעלטענען).

(כח) וַיִּקַּח בָּלָק אֶת-בָּלָעַם רֹאשׁ הַפְּעֹר הַנִּשְׁקָף
עַל-פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן:

כח וידבר בלק ית בלעם ריש רמא
דמסתבאי על אפי בית ישימון:

ה"י וַיִּקַּח הַפְּעֹר. קוסם גדול היה בלק, וראש
שְׁהַן עֲתִידִין לְלָקוֹת עַל-יְדֵי פְעֹר, ולא היה יודע

(כט) וַיֹּאמֶר בָּלָעַם אֶל-בָּלָק בְּנֵה-לִּי בֹזֶה שְׂבָעָה
מִזִּבְחֹת וְהֵכֵן לִי בֹזֶה שְׂבָעָה פָּרִים וְשְׂבָעָה אִילָּם:

כט וַיֹּאמֶר בָּלָעַם לְבָלָק בְּנֵה לִי הָכָא שְׂבָעָה
מִדְּבָחִין וְאַתְּקִין לִי הָכָא שְׂבָעָה תוֹרִין
וְשְׂבָעָה דְכָרִין:

(ל) וַיַּעַשׂ בָּלָק כְּאֲשֶׁר אָמַר בָּלָעַם וַיַּעַל פָּר וְאִיל
בַּמִּזְבֵּחַ:

ל ויעבד בלק כמא די אמר בלעם ואסק תור
ודבר על כל מדבחה:

כד (א) וַיֵּרָא בָּלָעַם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְבָרֶךְ
אֶת-יִשְׂרָאֵל וְלֹא-הֵלֵךְ בְּפַעַם-בְּפַעַם לְקִרְאֹת נְחֻשִׁים
וַיֵּשֶׁת אֶל-הַמְּדַבֵּר פָּנָיו:

א ויחזא בלעם ארי תקין גדם יי לברכא ית
ישראל ולא הלך בזמן בזמן אלהן לקדמות
נחשאי ושווי [לקבל עגלא דעבידו
ישראל] למדברא אפיה:

ה"י וַיֵּרָא בָּלָעַם כִּי טוֹב וְגו'. אמר: איני צריך
לברך עוד בהקדוש-ברוך-הוא, כי לא יחפץ לקללם.
וְלֹא-הֵלֵךְ בְּפַעַם-בְּפַעַם. כְּאֲשֶׁר עָשָׂה שְׁתֵּי פְעָמִים.
לְקִרְאֹת נְחֻשִׁים. לנחש אוֹלֵי יְקָרָה ה' לקראתו

(ב) וַיֵּשֶׂא בָּלָעַם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן
לְשִׁבְטָיו וְתַהֵי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים:

ב ויזקף בלעם ית ענוהי וחזא ית ישראל
שכן לשבטוהי ושרת עלוהי רוח נבואה מן
גדם יי:

ה"י וַיֵּשֶׂא בָּלָעַם אֶת-עֵינָיו. בקש להכניס בהם
עין רעה, ויהרי יש לך שלש מדותיו: עין רעה ורוח
גבוהה ונפש רחבה האמורים למעלה (אבות פ"ה). שֹׁכֵן
לְשִׁבְטָיו. ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן

מערבין, ראה שאין פתחיהם מכוננין זה כנגד זה,
שלא יציץ לתוף אהל חבירו. וְתַהֵי עָלָיו רוּחַ
אֱלֹהִים. עלה בלבו שלא לקללם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 84)

שֵׁאִין פְּתַחֵי אֱהִלֵּיהֶם מְכֻנָּנִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה (רש"י כד, ב)
גם בשעה שאדם מצוי בדירת עראי, אהל, עליו להקפיד
על כללי הצניעות במילואם. לאפוקי מן המקלים בענייני

צניעות בקיץ, ובמיוחד כשנמצאים בדירת עראי מחוץ
לעיר, באמרום: "אחטא ואשוב", כשאשוב העירה.

(ג) וַיֵּשֶׁא מִשְׁלֹ וַיֹּאמֶר נֹאם בִּלְעָם בְּנוֹ בְּעֹר וְנֹאם
הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעֵינִי:
ג ונטל מתלה ואמר אמר בלעם ברה בעור
ואמר גברא דשפיר חזי:

כ"ט • בְּנוֹ בְּעֹר • כְּמוֹ (תהלים קיד): "לִמְעֵינֵנוּ מִים". ומִדְרָשׁ
אֲגָדָה: (סנהדרין ק"ה) שְׁנֵיהֶם הָיוּ גְדוֹלִים מְאֹבֹתֵיהֶם; בִּלְקָם
בְּנוֹ צֶפֶר - אָבִיו בְּנוֹ הוּא בְּמִלְכוּת, וּבִלְעָם גְּדוֹל
מְאֹבִיו בְּנִבְיָאוֹת - מִנֵּה בֶן פָּרֶס הָיָה. שְׁתֵּם הָעֵינִי.
עֵינֵי נְקוּדָה וּמוֹצָאָת לַחוּץ וְחוּר שְׁלֵה נִרְאָה פְּתוּחָה,
וְלִשׁוֹן מְשֻׁנָּה הוּא, כְּדִי שִׁישְׁתֵּם וְיִסְתֵּם וְיִגְבּוּ. (ע"ז סט).
וּרְבוּתֵינוּ אָמְרוּ: לְפִי שֶׁאָמַר: וּמִסְפָּר אֶת רַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל,

(ד) נֹאם שִׁמְעֵ אֲמִרְיָאֵל אֲשֶׁר מַחְזִיחַ שְׂדֵי יַחֲזִיחַ נָפֶל
וְגִלְיָ עֵינָיִם:
ד אמר דשמע מימר מן קדם אל וחזי מן
קדם שדי חזי שכיב ומתגלי לה:

כ"י • נָפֶל וְגִלְיָ עֵינָיִם • פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגוּמוֹ, שֶׁאֵין
נִרְאָה עָלָיו אֵלָּא בְּלִילָה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב. וּמִדְרָשׁ:
כְּשֶׁהָיָה נִגְלָה עָלָיו לֹא הָיָה בּוֹ כַח לַעֲמֹד עַל רִגְלָיו,

(ה) מַה-טָּבוֹ אֶהְיֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁפַּנְתִּיךָ יִשְׂרָאֵל:
ה קא טבא ארעך יעקב בית מישריך
ישראל:

כ"י • מַה-טָּבוֹ אֶהְיֶיךָ • עַל שֶׁרָאָה פִּתְחֵיהֶם שֶׁאֵין
מְכַנְיִן זֶה מוֹל זֶה. מִשְׁפַּנְתִּיךָ • חֲנִיּוֹתֶיךָ, כְּתַרְגוּמוֹ.
דָּבָר אַחֵר: "מַה-טָּבוֹ אֶהְיֶיךָ", מַה טָּבוֹ - אֶהְיֶה שִׁילָה
וּבֵית עוֹלָמִים בְּיִשׁוּבְךָ, שֶׁמִּקְרִיבִין בָּהֶן קָרְבָּנוֹת לְכַפֹּר

(ו) בְּנַחֲלִים נִפְּטִיו כִּגְנַת עָלֵי נְהַר פְּאֶהֲלִים נִטְעַ יְהוָה
כְּאַרְזִים עַל־יָמִים:
ו פנחלין דמדברין כגנת על נהר פאהלים נטע יהוה
כבוסמא דנציב יי בארזין דנציבין על
מיא:

כ"י • בְּנַחֲלִים נִפְּטִיו • שֶׁנֶּאֱרָכְנוּ וְנִמְשָׁכְנוּ לְנִטּוֹת
לְמַרְחֹק. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: מִבְּרֻכּוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשַׁע
אָנוּ לְמַדִּים מֶה הָיָה בְּלָבוֹ לְקַלֵּם, כְּשֶׁאָמַר לְהִשִּׁית
אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו. וּכְשֶׁהִפָּךְ הִמָּקוֹם אֶת פָּנָיו, בָּרַכָם
מֵעֵין אוֹתָן קְלָלוֹת שֶׁבִקֵּשׁ לִזְמַר כּו', כְּדֹאִיתָא בְּ"חֶלֶק"
(סנהדרין קה). • פְּאֶהֲלִים • כְּתַרְגוּמוֹ: לְשׁוֹן (תהלים מה): "מִרְ"

בעל הטורים

כד ונאם הגבר. כמה דאית אמר
'קרא גבר'. שבלעם דומה לתרגול,
כמו שהתרגול הוא נואף מכל, בן
בלעם רבע אתונו. וכמו שהתרגול
יודע העתים, בן בלעם יודע לבין
השעה שהקדוש ברוך הוא בועס. וכמו
שהתרגול דרכו לעמוד על רגל אחת,
כד ונאם הגבר. כמה דאית אמר
'קרא גבר'. שבלעם דומה לתרגול,
כמו שהתרגול הוא נואף מכל, בן
בלעם רבע אתונו. וכמו שהתרגול
יודע העתים, בן בלעם יודע לבין
השעה שהקדוש ברוך הוא בועס. וכמו
שהתרגול דרכו לעמוד על רגל אחת,
כד ונאם הגבר. כמה דאית אמר
'קרא גבר'. שבלעם דומה לתרגול,
כמו שהתרגול הוא נואף מכל, בן
בלעם רבע אתונו. וכמו שהתרגול
יודע העתים, בן בלעם יודע לבין
השעה שהקדוש ברוך הוא בועס. וכמו
שהתרגול דרכו לעמוד על רגל אחת,

בכסא הכבוד. ו' תיבות בפסוק כנגד ו'
אֶהְיֶה: נוב וגבעון, גלגל, שילה, בית
עולמים שנים. תורה ו
(ו) כֶּהֱלִים נִטְעַ ה'. ע' של 'נטע'
עקופה, כי בעולם הזה אין ל'ישראל'
נטיעה קימת, רק לעתיד לבא. תורה ו

בן בלעם חגר באחד מרגלו. תורה ד
(ד) נפל. בשביל הערלה שהיא
מאוסה לפני הקדוש ברוך הוא.
יחזיה נפל וגלוי עינים. סופי תיבות:
מילה. תורה ה
(ה) מה טבו אהליך. לפי שיעקב
באהל של מטה ובאהל של מעלה

(ו) וַיֹּלְמִים מִדְּלֹו וּזְרָעוֹ בְּמִים רַבִּים וַיֵּרֶם מֵאֲנֹג מִלְכּוֹ וַתִּנְשֵׂא מִלְכָּתוֹ:

כ"ו מִדְּלֹו • מְבָאָרְתִּיו. וּפְרוּשׁוֹ בְּתַרְגּוּמוֹ. וּזְרָעוֹ בְּמִים רַבִּים • לְשׁוֹן הַצִּלְחָה הוּא זֶה - וּזְרָעוֹ בְּזָרַע הַזָּרָע עַל פְּנֵי הַמִּים. וַיֵּרֶם מֵאֲנֹג מִלְכּוֹ • מֶלֶךְ

(ח) אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם כְּתוּעַפֶּת רֹאם לוֹ יֹאכָב גּוֹיִם צָרָיו וְעֲצַמְתֵּיהֶם יִגְרֶם וְחֲצִיו יִמְחֶץ:

כ"ח אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם • מִי גֹרֶם לָהֶם הַגְדֻלָּה הַזֹּאת? אֵל הַמוֹצִיָּאִים מִמִּצְרַיִם בְּתַקָּף וְרוֹם שְׁלוֹ, יֹאכָב אֶת הַגּוֹיִים שֶׁהֵם צָרָיו. וְעֲצַמְתֵּיהֶם • שֶׁל צָרִים. יִגְרֶם • מִנְחָם פֶּתַר בּוֹ לְשׁוֹן שְׂבִיחָה, וְכֵן (צַפְנִיָּה א): "לֹא גִרְמוֹ לִבְקָר", וְכֵן (יִחְזַקְאֵל כג): "וְאַתְּ חֲרָשִׁיָּה תִגְרְמִי". וְאַנִּי אוֹמֵר לְשׁוֹן עֶצֶם הוּא, שֶׁמֶגֶר הַבֶּשֶׂר בְּשִׁנּוֹ מִסָּבִיב וְהִמָּחַ שֶׁבְּפָנִים, וּמַעֲמִיד הָעֶצֶם עַל עֲרֻמִּיּוֹתָיו. וְחֲצִיו יִמְחֶץ • אוֹנֵקְלוֹס תַּרְגֵּם: חֲצִיו

(ט) פָּרַע שָׁכַב פֶּאֲרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימְנוּ מְבַרְכִּיךָ בְּרוּךְ וְאַרְרִיךְ אֲרוּר:

כ"ט פָּרַע שָׁכַב פֶּאֲרִי • בְּתַרְגּוּמוֹ: יִתְּשִׁבוּ בְּאֶרְצָם בְּכַח וּבְגִבּוּרָה.

(י) וַיַּחֲרֹאף בָּלָק אֶל־בָּלָעַם וַיִּסְפֹּק אֶת־כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בָּלָעַם לֵקֵב אִיבִי קְרֹאתֶיךָ וְהִנֵּה בִּרְכָתְךָ בְּרוּךְ זֶה שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים:

כ"י וַיִּסְפֹּק • הִכָּה זֶה עַל זֶה.

(יא) וְעַתָּה בִּרְחֹלֶךָ אֶל־מְקוֹמִי אֲמַרְתִּי כִּי־אֲבָרְךָ וְהִנֵּה מְנַעֲךָ יְהוָה מִכָּבוֹד:

כ"ג בַּעַל הַטּוֹרִים

(ז) וַיֹּלְ מִים. בְּגִימְטְרִיא: יִגְדֵּל מֶלֶךְ. שְׁאִין מוֹשְׁחִין הַמְּלָכִים אֵלָּא עַל הַהֶר. תוֹרָה ח

(ח) אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם. אָמַר זֶה ב' פַּעַמִּים (הָאֵל וְעֵל כג, כב). לוֹמַר, בְּשֵׁם שְׁהוֹצִיָּאִים מִמִּצְרַיִם, כֵּן יוֹצִיָּאִים לְעֵתִיד לְבֹא מִבֵּין הָאוֹמוֹת. וְעֲצַמְתֵּיהֶם. עִי'ן תְּלוּיָהּ. לוֹמַר כִּי יַעֲקֹר שְׂבָעָה עַמִּים, וְלַעֲתִיד לְבֹא ס'ג אוֹמוֹת. וְהוּא "בְּלוֹ סָג יַחֲדוֹ נֶאֱלָחוּ"

(ט) פָּרַע שָׁכַב פֶּאֲרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימְנוּ. תוֹרָה ט

יְקִימְנוּ. וְלִמְעַלָּה (כג, כד) הַקָּדִים לְבִיא, כִּי כֵן דָּרָךְ מִתְחִילָה יִתְגַּבֵּר מַעֲט כְּלָבִיא וְאַחֵר כִּי יִתְנַשֵּׂא וְהוֹלֵךְ כְּמוֹ הָאֲרִי שֶׁהוּא מִתְגַּבֵּר וְהוֹלֵךְ. וְכֵאֵן הַקָּדִים אָרִי לְכָבִיא. שְׂרָמוֹ גַּם כֵּן "שָׁכַב פֶּאֲרִי" בִּימֵי מֹשֶׁה "וּכְלָבִיא" בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁפָּנִי מֹשֶׁה כְּפָנֵי חֲמָה וּפָנֵי יְהוֹשֻׁעַ כְּפָנֵי לְבָנָה.

מְבַרְכִּיךָ בְּרוּךְ וְאַרְרִיךְ אֲרוּר. בָּלָעַם שֶׁהָיָה בָּלְבוֹ לְקַלְלָם, לָכֵךְ סִיִּים בְּקַלְלָהּ. וַיִּצְחַק סִיִּים בְּרִכּוֹתָיו שֶׁל "וַיִּתֵּן לָךְ" ב' "בְּרוּךְ", "אֲרִיךְ אֲרוּר וּמְבַרְכִּיךָ בְּרוּךְ" (פְּרָשִׁית כו, כט):

וְאַרְרִיךְ אֲרוּר. עַל כֵּן לֹא אָמַר לוֹ בָּלָק לְקַלְלָם יוֹתֵר, אֵלָּא אָמַר לוֹ "בִּרְחֹלֶךָ אֵל מְקוֹמִי". תוֹרָה י

(יא) מְנַעֲךָ. ב' בְּמִסּוּרָה. "וְהִנֵּה מְנַעֲךָ ה' מִכָּבוֹד", "אֲשֶׁר מְנַעֲךָ ה' מִבּוֹא בְּדָמִים"

וַיִּסְגֵּי מִלְכָּא דִּיתְרַבָּא מִפְּנוּהִי וַיִּשְׁלוּט בְּעַמּוּמִין סְגִיָּאִין וַיִּתְקוּף מֵאֲנֹג מִלְכָּה וַתִּתְנַטֵּל מִלְכּוּתָהּ:

וְרֵאשׁוֹן שְׁלָהֶם יִכְבֹּשׁ אֶת אֲנֹג מֶלֶךְ עַמְּלָק. וַתִּנְשֵׂא מִלְכָּתוֹ • שֶׁל יַעֲקֹב יוֹתֵר וְיוֹתֵר, שְׂבִיבָא אַחֲרָיו דּוֹד וּשְׁלֹמֹה.

ח אֵלֶּהָ דְּאַפְקִינוּן מִמִּצְרַיִם תְּקַפָּא וְרוּמָא דִּילָהּ יִיכְלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְכִסֵּי עַמְּמִיָּא סְנָאִיהוֹן וּבְכֻזָּת מַלְכִּיהוֹן יִתְפַּקְּנוּן וְאַרְעָתְהוֹן יִחְסִינוּן:

שֶׁל צָרִים, חֲלָקָה שְׁלָהֶם כְּמוֹ בְּעֲלֵי חֲצִים, מְרִי פְלוּגָתָא. (ס"א לְשׁוֹן חֲלָקָה וְחֲצִיָּה) וְכֵן יִמְחֶץ לְשׁוֹן (שׁוּפְטִים ה): "וּמִחֲצָהּ וְחֲלָפָה רָקְתוּ". שְׂיַחֲצוּ אֶת אֲרָצָם. וַיֵּשׁ לְפָתַר לְשׁוֹן חֲצִים מִמֶּשׁ - חֲצִיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִמְחֶץ בְּדָמָם שֶׁל צָרִים, יִטְבֵּל וַיִּצְטַבֵּעַ בְּדָמָם, כְּמוֹ (תְּהִלִּים סח): "לִמְעַן תִּמְחֶץ רִגְלֶךָ בְּדָם" וְאַיִנוּ זֶה מִלְשׁוֹן מִכָּה, כְּמוֹ: "מִחֲצָתִי", שֶׁהַצְּבוּעַ בְּדָם נִרְאָה כְּאִלוֹ מְחִיץ וְנִגְוָע.

ט יְנוּיָת יִשְׂרָי בְּתַקוּף פֶּאֲרִיא וְכָלִיתָא לִית דִּיקִימְנָה פְּרִיכָךְ יְהוֹן פְּרִיכִין וְלִיטִיךְ יְהוֹן לִיטִין:

י וְהִקָּף רִגְזָא דְּבָלָק בְּבָלָעַם וּשְׁקַפְּנִין לִידוּהִי וְאַמֵּר בָּלָק לְבָלָעַם לִמְיֻלֵּט סְנָאִי קְרִיתֶךָ וְהָא בְּרַכָּא מְבַרְכָת לְהוֹן דְּנָן תֵּלֵת זְמָנִין:

יב ואמר בלעם לבלק הלא אף לא־גִדִּיף־דִּי
שלחת לותי מללית למימר:

(יב) וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק הֲלֹא גַם אֶל־מְלָאכֶיךָ
אֲשֶׁר־שָׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר:

יג אם יתן לי בלק מלי ביתה כסף ודִּהֵב לית
לי רשו למעבר על גזרת מימרא דין
למעבר טבתא או בישתא מרעותי דימלל
די יתה אמלל:

(יג) אִם־יִתֶּן־לִי בָּלָק מִלֵּא בֵּיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכֵל
לְעֹבֵר אֶת־פִּי יִהְיֶה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלִּפִּי
אֲשֶׁר־יִדְבֹּר יִהְיֶה אִתּוֹ אֲדַבֵּר:

יח לעבר את־פי ה' • כאן לא נאמר "אלהי" כמו שאמר בראשונה, לפי שידע שנבאש בהקדוש־ברוך־הוא
ונטרד.

♦ שבת קודש י' תמוז ♦

יד ויבצעו הא אנא אזל לעמי איתא אמלפניך
מא דמעבר ואחוי לך מא דיעבר עמא הדין
לעמך בסוף יומיא:

(יד) וַעֲתָה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לִכְהֹן אִיעֲצֶךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים:

(במדבר לא): "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם".
אשר יעשה העם הזה לעמך • מקרא קצר הוא
זה: איעצך להכשילם, ואמר לך מה שהן צתידין
להרע למואב באחרית הימים, "ומחץ פאתי מואב".
התרגום מפרש קצור העברי, ויקטול וכו'.

יח הולך לעמי • מעתה הריני כשאר עמי, שנסתלק
הקדוש־ברוך־הוא מעלי. לכה איעצך • מה לך
לעשות. ומה היא העצה? אלהיהם של אלו שונא
זמה הוא כו', כדאיתא ב"חלק" (סנהדרין קה). תדע
שבלעם השיא עצה זו להכשילם בזמה, שהרי נאמר

טו ונטל מתלה ואמר אמר בלעם ברה בעור
ואמר גברא דשפיר חזי:

(טו) וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בִּלְעָם בְּנוֹ בְּעֹר וְנָאִם
הַגִּבֹּר שֶׁתֵּם הָעֵינִי:

טז אמר דשמע מימר מן קדם אל וידע מדע
מן קדם עלאה חזו מן קדם שדי חזי שכיב
ומתגלי לה:

(טז) נָאִם שְׁמַעְ אֲמַר־יָאֵל וַיֵּדַע דַּעַת עֲלִיּוֹן מַחֲזֶה
שְׂדֵי יַחֲזֶה נִפְל וּגְלִי עֵינַיִם:

יח וידע דעת עליון • (סנהדרין ק"ה ב') לבון השעה שכוּעס בה.

יז חזיתיה ולא כען סכיתיה ולא איתוהי קריב
כד יקום מלפא מעקב ויתרפא משיחא
מישראל ויקטול רבכי מואב וישלוט בכל
בגי אנשא:

(יז) אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עֲתָה אֲשׁוּרֵנוּ וְלֹא קָרוֹב דִּרְךָ כּוֹכֵב
מֵיעֶקֶב וְקָם שִׁבְטֵ מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֲץ פְּאֵתֵי מוֹאָב
וְקָרַקְר כָּל־בְּנֵי־שֵׁת:

יח פתרגומו, לשון (איכה ב): "דרך קשתו"; שהכוּכב עובר
כחץ. ובלע"ז דישטיני"ט, כלומר, יקום מזל. וקם

יח אראנו • רואה אני שכוּח של יעקב וגדלתו,
אף לא עתה הוא אלא לאחר זמן. דרך כוכב •

בעל הטורים

המש"ח. תורה יז
(יז) ומחץ פאתי מואב וקרקר.
'קרקר' בא"ת ב"ש דג דג, בגימטריא:
דוד. תורה יח

כי נבער מדעת, שמאז לא דברה עמו
שכינה. תורה טז
(טז) וידע דעת עליון. אמר כאן "וידע"
דעת עליון, לפי שרצה לגלות ימות

(שמואל א' כה, כו). בשביל שמנעך מבוא
בדמים שלא לקללם. על כן מנעך
מכבוד. תורה יב
(טו) בנו בער. "בער" פתיב, חסר וי"ו,

שיעור יומי לשבת קודש י' תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - כד - פרשת בלק

(משלי ז'): "יְקַרְוָה עוֹרְכֵי נַחַל". פוריי"ר בלע"ז.
כל-בְּנֵי-שֵׁת • כל האמות, שכלם יצאו מן שת בנו
שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן.

שֶׁבֶט • מֶלֶךְ רוֹדֵה וּמוֹשֵׁל. וּמִחֵץ פָּאֲתֵי מוֹאָב • זֶה
דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שמואל ב ח): "הִשְׁכַּב אוֹתָם אֲרָצָה וַיִּמָּדֵד
שְׁנֵי-חֲבָלִים לְהִמִּית וְגו'". וְקָרָקַר • לְשׁוֹן קוֹרָה, כְּמוֹ
(מ"ב יט) "אֲנִי קָרָתִי", (ישעיה נא) "וּמִקְרָת בּוֹר נִקְרָתָם",

(יה) וַהֲיָה אֲדֹם יִרְשָׁה וְהָיָה יִרְשָׁה שְׁעִיר אִיבֵיו
יִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חֵיל:
יח ויהי אדום ירמא ויהי ירמא שְׁעִיר לְבַעְלִי
דְּבֹהֵי וישראל יצִלַח בְּנִכְסֵין:

כ"י וַהֲיָה יִרְשָׁה שְׁעִיר אִיבֵיו • לאויביו ישראל.

יט ויחנות חד מדבית יעקב ויובד משׁוב
מקֶרֶת עַמְמִיָּא:

(יט) וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב וַהֲאָבִיד שָׂרִיד מַעִיר:

(תהילים עב): "וַיֵּרֶד מֵיָם עַד-יָם", (עובדיה): "וְלֹא-יִהְיֶה
שָׂרִיד לְבֵית עֲשׂוֹ".

כ"י וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב • ועוד יהיה מושל אחר מיַעֲקֹב.
וַהֲאָבִיד שָׂרִיד מַעִיר • מעיר החֲשׂוּבָה שֶׁל אֲדֹם
וְהָיָה רוֹמִי. וְעַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ אוֹמֵר כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 283)

- מַעֲצָמוֹ שֶׁל יַעֲרֵ יִכְנָס בְּתוֹךְ הַגִּזְזוֹן לְהִיטֵב בֵּית יֵד וּקְצָצוֹ
בּוֹ (את היער). וְאָף כָּאֵן: בַּלְעָם, נְבִיא אֲמוֹת הָעוֹלָם, מִתְנַבֵּא
עַל מַפְלַת הָאֲמוֹת וּשְׁלִיטַת מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ עֲלֵיהֶם.

וְעַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ אוֹמֵר כֵּן (רש"י כד, יט) רַ"ל אֲמֵרוֹ,
שְׁעוֹבְדֵיהָ הַנְּבִיא, שֶׁהָיָה גֵר אֲדוֹמִי, הִתְנַבֵּא עַל מַפְלַת אֲדֹם
בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהָר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת הָר
עֲשׂוֹ", כִּי "מִיָּנִיָּה וּבֵיהָ אָבָא לִצִּיל בֵּיהָ נִרְגָּא" (אבא = יַעֲרֵ

כ ויחזא ית עמלקא ונטל מתלה ואמר ריש
קרבא דישׁראל הוה עמלקא וסופה
לעלמא ייבד:

(כ) וַיֵּרָא אֶת-עַמְלָק וַיֵּשָׂא מִשְׁלֹו וַיֹּאמֶר רֹאשִׁית גּוֹיִם
עַמְלָק וְאַחֲרֵיתוֹ עַדִּי אָבִיד:

בישראל, וכן תרגם אוֹנְקֵלוֹס. וְאַחֲרֵיתוֹ לְהָאָבִיד בְּיָדָם,
שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה): "תִּמְחָה אֶת-זִכְרֵ עַמְלָק".

כ"י וַיֵּרָא אֶת-עַמְלָק • נִסְתַּכַּל בְּפָרְעָנוּתוֹ שֶׁל עַמְלָק.
רֹאשִׁית גּוֹיִם עַמְלָק • הוּא קָדָם אֶת כָּלֶם לְהַלְחֵם

כא ויחזא ית שלמא ונטל מתלה ואמר
תקיף בית מותבך ושוי בכרך תקיף מדורך:

(כא) וַיֵּרָא אֶת-הַקִּינִי וַיֵּשָׂא מִשְׁלֹו וַיֹּאמֶר אֵיתָן
מוֹשָׁבְךָ וְשֵׁם בִּסְלַע קִנְדִּי:

שוכתים". אֵיתָן מוֹשָׁבְךָ • תְּמָה אֲנִי מֵהִיכָן זָכִיתָ
לָכֵף? הֲלֹא אַתָּה עַמִּי הָיִיתָ בַּעֲצַת (שמות א): "הִבֵּה
נִתְחַכְמָה לוֹ", וְעַתָּה נִתְיַשְׁבֶּתָּ בְּאֵיתָן וּמַעֲזֹו שֶׁל
יִשְׂרָאֵל.

כ"י וַיֵּרָא אֶת-הַקִּינִי • לִפִּי שֶׁהָיָה קִינִי תְּקוּעַ אֶצֶל
עַמְלָק, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א טו): "וַיֹּאמֶר שְׂאוּל
אֶל-הַקִּינִי וְגו' - הִזְכִּירוֹ אַחֵר עַמְלָק. נִסְתַּכַּל בְּגִדְלָתָם
שֶׁל בְּנֵי יִתְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (ד"ה א ב): "תִּרְעַתִּים שִׁמְעַתִּים

כב ארי אם יהי לשׁאא שלמא עד מא
אתורא ישבך:

(כב) כִּי אִם-יִהְיֶה לְבָעֵר קִין עַד-מָה אֲשׁוּר תִּשְׁבֶּךָ:

בעל הטורים

אשור תשבך, "עד מה ה' תאגף לנצח"
(תהלים עט, ט), "עד מה ה' תסתיר לנצח"
(שם פט, מז), "ולא אתגו ידע עד מה" (שם
עד, ט), על גלות אשור. עד מה ה' תאגף
לנצח ותסתיר את פניך ממנו, כי אין
אתגו יודע עד מה שיאמר לי מה
ישובו מגלות אשור. כי אף משחורו

מושבך, "משמני הארץ יהיה מושבך"
(בראשית כו, לו), "ונפקדת כי יפקד
מושבך" (שמואל א' ב, יח). אף על פי
שאיתן מושבך, ומשמני ארץ מושבך -
יפקד מושבך, כי יבא אשור
וישבך. תורה כב
(כב) עד מה. ד' במסורה. "עד מה

(יט) וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב. ב' במסורה. הָבָא,
וְאֵינֶדְךָ: "וַיֵּרֶד מֵיָם עַד יָם" (תהלים עב, ח).
דְּהִינּוּ מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ. שְׁהִתְנַבֵּא עַל מֶלֶךְ
הַמְּשִׁיחַ. תורה כ
(כ) רֹאשִׁית גּוֹיִם. בְּגִימָטְרִיָּא: שְׁנֵלָחַם
בְּיִשְׂרָאֵל. תורה כא
(כא) מוֹשָׁבְךָ. ג' במסורה. "אֵיתָן

שיעור יומי לשבת קודש י' תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - כה - פרשת בלק פא

כ"א • **כִּי אִם־יִהְיֶה לְבַעַר קִין וְגו' •** אֲשֶׁרִיד שְׁנַתְקַעַת לְתַקֵּף זֶה, שְׁאִינִיד נִטְרָד עוֹד מִן הָעוֹלָם, כִּי אִם אֵתָה עֲתִיד לְגָלוּת עִם עֲשֶׂרֶת הַשְּׂבָטִים וְתִהְיֶה לְבַעַר מִמָּקוֹם שְׁנַת־יִשְׁבֶּתָ שָׁם, מֵה בְּכָד? • עַד־מָה אֲשׁוּר (כג) וַיֵּשֶׁא מֶשֶׁלֹּו וַיֹּאמֶר אֹי מִי יִחְיֶה מִשְׁמוֹ אֵל:

כג ונטל מתלה ואמר וי לחיבא דיהון כד יעבד אלהא ית אלין:

כ"א • **וַיֵּשֶׁא מֶשֶׁלֹו וְגו' •** כִּיֹּן שֶׁהַזְכִּיר אֶת שְׂבִית אֲשׁוּר, אָמַר. אֹי מִי יִחְיֶה מִשְׁמוֹ אֵל • מִי יִכּוֹל לְהַחְיֹות אֶת עַצְמוֹ מִשְׁמוֹ אֶת אֵלָה, שֶׁלֹא יֵשִׁים עָלָיו

(כד) וַיְצִים מִיַּד כְּתִים וְעָנּוּ אֲשׁוּר וְעַנְיָעֶבֶר וְגַם־הוּא עַדִי אֲבָד:

כ"א • **וְעָנּוּ אֲשׁוּר וְעַנְיָעֶבֶר •** וְעָנּוּ אוֹתָם שְׂבַעֲבָר הַנֶּהָר. וְגַם־הוּא עַדִי אֲבָד • וְכֵן פִּירֵשׁ (דניאל ז): "עַד דִּי קָטִילַת חַיִּיתָא וְהוּבַד גְּשֻׁמָּה". וַיְצִים • סְפִינֹות

(כה) וַיָּקָם בַּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְמִקְמוֹ וְגַם־בָּלָק הָלַךְ לְדַרְכּוֹ:

כה (א) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִים וַיַּחַל הָעָם לְזִנוֹת אֶל־בָּנוֹת מוֹאָב:

כ"א • **בְּשֹׁטִים •** כָּךְ שָׁמָּה. לְזִנוֹת אֶל־בָּנוֹת מוֹאָב • עַל־יְדֵי עֲצַת בַּלְעָם, כְּדֵאִתָּא בִ"חֶלֶק".

(ב) וַתִּקְרְאוּ לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכֵל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן:

כ"א • **וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן •** כְּשֶׁתִּקְף יָצְרוּ עָלָיו וַאֲמַר לָהּ הַשֹּׁמֵעִי לִי, וְהִיא מוֹצִיאָהּ לוֹ דְּמוֹת פְּעוֹר מִחִיקָה וַאֲמַרְתָּ לוֹ: הַשְׁתַּחֲוֶה לָזֶה! (סנהדרין קו א) •

(ג) וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל:

כ"א • **פְּעוֹר •** עַל שֵׁם שְׁפוֹעָרִין לְפָנָיו פִּי הַטְּבַעַת וּמוֹצִיאִין רָעִי, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ. וַיַּחֲרֹאֲף ה' בְּיִשְׂרָאֵל • שֶׁלַח בָּהֶם מַגֵּפָה.

בעל הטורים

גלות יהודה ובבנימין, לא חזרו עשרת השבטים. תורה כג (כה) וַיֵּשֶׁב לְמִקְמוֹ. ולא אמר 'הלך לדרךכו', שנטרד מדרךכו ונרד לגיהנם. תורה א

כה (א) **בְּשֹׁטִים.** לשון "כִּי תִשָּׁטֵה אֶשְׁתּוֹ" (לעיל ה, יב). וַיַּחַל הָעָם. מלמד שנתחללו מקדושתם. **רַבִּים חָלָלִים** (משלי ז, כו) ב. ה. תורה ד

בגימטריא: זֶה שְׁטִים. תורה ב (ג) **לְבַעַל פְּעוֹר.** בעל בגימטריא **צוּאָה,** ובגימטריא **הַהֶבֶל וַיַּהֲבִלוּ** (ירמיה

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־כָּל־רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקֵעַ אוֹתָם לַיהוָה נִגְדַּד הַשָּׁמַשׁ וַיֵּשֶׁב חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל:

עבודת אלילים, בסקילה. (סנהדרין מה ב) וְכָל הַנִּסְקָלִים נִתְּלִין. נִגְדַּד הַשָּׁמֶשׁ • לעין כל. ומדרש אגדה: הַשָּׁמֶשׁ מוֹדִיעַ אֶת הַחוּטָאִים: הָעֵץ נִקְפָּל מִכִּנְיָדוֹ וְהַחֲמָה זורחת עליו.

רש"י • קַח אֶת־כָּל רָאשֵׁי הָעָם • (שם א) לַשָּׁפֵט אֶת הָעוֹבְדִים לַפְּעוֹר. וְהוֹקֵעַ אוֹתָם • אֶת הָעוֹבְדִים, וְהוֹקֵעַ - הִיא תְּלִיָּה, כְּמוֹ שֶׁמַּצִּינוּ בְּכַנֵּי שְׂאוֹל (שמואל ב כא): "וְהוֹקֵעֵנוּם לַהֲ", וְשֵׁם תְּלִיָּה מִפְּרָשָׁת: בְּעוֹבְדֵי

(ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־שַׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשָׁיו הַנִּצְמָדִים לְבָעַל פְּעוֹר:

ושמונת אלפים [ושש מאות], כְּדֵאִיתָא ב'סנהדרין' (י"ח) •

רש"י • הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשָׁיו • כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִדִּינֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה הוֹרֵג שְׁנַיִם, וְדִינֵי יִשְׂרָאֵל [ח'] (ז') רְבוּא

(ו) וְהָיָה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרַב אֶל־אֲחִיו אֶת־הַמְּדִינִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְהָמָּה בָכִים פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כְּדֵאִיתָא הָתָם. וְהָמָּה בָכִים • נִתְעַלְמָה מִמֶּנּוּ הִלְכָּה (כָּל הַבּוֹעֵל אֶרְמִית קִנְאִין פּוֹגְעִין בוֹ). גָּעוּ כָּלֶם בְּבִכְיָה. בְּעֵגֶל עָמַד מֹשֶׁה כִּנְגַד שְׁשִׁים רְבוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב): "וַיִּטְחֶן עַד אֲשֶׁר־דָּק וּגוֹ", וְכֵאן רָפוּ יָדָיו? אֵלָּא כְּדֵי שְׂיָבֵא פִּינְחָס וַיִּטֵּל אֶת הָרְאוּי לוֹ. (סנהדרין שם) •

רש"י • וְהָיָה אִישׁ וּגוֹ • נִתְקַבְּצוּ שְׂכֻטוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן אֶצֶל זְמָרִי, שֶׁהָיָה נָשִׂיא שְׁלֵהֶם, וְאָמְרוּ לוֹ: אָנוּ נִדְוָנִין בְּמִיתָה וְאַתָּה יוֹשֵׁב וְכוּ? כְּדֵאִיתָא ב'אלו הן הַנִּשְׁרָפִין' (סנהדרין פב) • אֶת־הַמְּדִינִית • כְּזָבִי בַת צוֹר. לְעֵינֵי מֹשֶׁה • אָמְרוּ לוֹ: מֹשֶׁה, זֶה אֲסוּרָה אוֹ מִתְּרָת? אִם תֹּאמַר: אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הַתִּירָה לָךְ? וְכוּ,

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בארוכה לקו"ש ח"י"ח עמ' 285 ואילך – מותד 'לקראת שבת')

בַּת יִתְרוֹ מִי הַתִּירָה לָךְ

וַיֵּשׁ לוֹמַר בְּזָה, דְּהִנֵּה תִּנֵּן בִּיבְמוֹת (סא, א) "אַרְסָא אֶת הָאֶלְמָנָה וְנִתְמַנָּה לְהִיּוֹת כְּהֵן גָּדוֹל, יְכַנֵּס". דִּילְפִּינָן מִהִפְסוּק "יִקַּח אִשָּׁה" (אמור כא, יד) דָּאִם לְקִיחַת הָאִשָּׁה הִיָּתָה בְּהִתֵּר, מִתֵּר לוֹ לְכַנֵּס, גַּם אִם אַחֲרֵיכֶּךָ נֶאֱסָרָה עָלָיו.

וּב'תוספות' (יבמות כ, ב ד"ה אטו) פְּתַבּוּ עוֹד יוֹתֵר, "נִשְׂאָה קִדָּם שְׁנֵיתֵי מִנְיָה, מִשְׁמַע דְּלֹא צָרִיךְ קְרֹא שְׂיָכּוֹל לְקִימָה מִשּׁוּם דְּנִשְׂאָה בְּהִתֵּר".

וְעַל־פִּי כָּל זֶה, מוֹכֵן הֵיטֵב, אִיךָ הִתֵּרָה "בַּת יִתְרוֹ" לְמֹשֶׁה, שֶׁהָיָה לֹא רַק הָאֶרֶץ הָיָה בְּהִתֵּר, אֵלָּא גַּם הַנִּשְׂאָוִן בְּהִתֵּר הָיָה, שֶׁהָיָה כְּשֶׁנִּשְׂאָה מֹשֶׁה עֲדִין לֹא נִתְפַּהֵן, וְשִׁפְרִי הָיָה יָכוֹל לְקִימָה, גַּם אִם גִּירַת הִיָּתָה.

וַיִּקְרַב אֶל־אֲחִיו אֶת־הַמְּדִינִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה

אָמְרוּ לוֹ: מֹשֶׁה, זֶה אֲסוּרָה אוֹ מִתְּרָת, אִם תֹּאמַר אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הַתִּירָה לָךְ וְכוּ'. (כה, ו. ובפרש"י)

נִחְלָקוּ בְּזָבָחִים (קב, א) אִי מֹשֶׁה רִבְנָה כְּהֵן הָיָה אִי לֹא, וְנִדְעַת ה"ש אוֹמְרִים" הִיא ש"ל פְּסָקָה כְּהוֹנָה אֵלָּא מִזְרַעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה" אִךְ מֹשֶׁה עֲצָמוֹ "כָּל יָמָיו כְּהֵן הָיָה" (לשון רש"י שם). וְעַל־פִּי־זֶה יְדוּעָה הַקְּשִׁיָּא, דָּאִךְ שְׁלֹא נֶאֱסָרָה "בַּת יִתְרוֹ" לְמֹשֶׁה מִדִּין נְכָרִית, כִּי נִתְגַּיְרָה (ראה רש"י סנהדרין פב, א ד"ה בַּת יִתְרוֹ), הָרִי עֲדִין קָשָׁה לְמֵאֵן־דָּאִמֹר הַנ"ל, אִיךָ הִתֵּרָה "בַּת יִתְרוֹ" לְמֹשֶׁה, וְהָרִי גִירַת אֲסוּרָה לְכַהֵן מִן הַתּוֹרָה (ראה רמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ח ה"ג). וּבְמִפְרָשֵׁים תִּרְצוּ בְּאוֹפְנִים שׁוֹנִים.

(ז) וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיִּקָּם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ:

וַיַּחֲזֵא פִּינְחָס בֶּר אֶלְעָזָר בֶּר אֶהֱרֹן כִּינָא וְקָם מִגּוֹ כְּנִשְׂתָּא וַיִּנְסִיב רֶמֶחָא בְּיָדָהּ:

שיעור יומי לשבת קודש י' תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - כה - פרשת בלק
 כ"י ויִרָא פִּינְחָס • (ש) רָאָה מַעֲשֵׂה וְנִזְכָּר הִלְכָּה. פּוֹגְעִין בּוֹ. אָמַר לוֹ: קְרִינָא דְאַגְרָתָא אִיהוּ לִיהוּי
 אָמַר לוֹ לַמָּשָׁה: מְקַבְּלָנִי מִמָּךְ: הַבּוֹעֵל אֶרְמִית קִנְאִין פְּרוֹנָקָא. מִיָּד: וַיִּקַּח רִמָּח בְּיָדוֹ וְגו'.

(ח) וַיָּבֹא אַחֲרֵי אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּפֶה וַיִּדְקֹר אֶת־
 שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־קִבְתָּהּ
 וַתַּעֲצֹר הַמִּגְפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י אֶל־הַקֹּפֶה • אֶל הָאֵהָל. אֶל־קִבְתָּהּ • כְּמוֹ
 "הַלְחִיזִים וְהַקֵּבָה", כִּי בְּתוֹךְ זְכוּרוֹת שֶׁל זְמֵרֵי וְנִקְבוֹת

(ט) וַיְהִיו הַמֵּתִים בַּמִּגְפָּה אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים אֲלֵף:
 טוֹהוּ דְמִיתוּ בְּמוֹתָנָא עֲשָׂרִין וְאַרְבַּעַא
 אֲלֵפִין: פ פ פ

ק"ד פסוקים, מנח"ח סימן. חסלת פרשת בלק

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בארזכה לקו"ש חז"ח עמ' 285 ואילך - מותך 'לקראת שבת')

נתעלמה הלכה ממנו

וְהָיָה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא . . וְהָמָּה בָּלִים

נתעלמה ממנו הלכה (כה, ו. ובפרש"י)

מצינו עוד מקום שנתעלמה הלכה ממושה רבנו, והוא
 בבנות צלפחד, שגם אז "נתעלמה ממנו הלכה" (רש"י פנחס
 כז, ה). וצריך באור מדוע נתעלמו ממושה דוקא שתי הלכות
 אלו, במעשה זמרי, ובבנות צלפחד?

יש לומר בזה, דהנה איתא ביבמות (עז, א) "כל תלמיד חכם
 שמונה הלכה ובה, אם קדם מעשה אברה שומעין לו, ואם
 לאו אין שומעין לו". וכתבו התוספות (שם ד"ה אם) "דהינו
 דוקא היכא דהוא עצמו נוגע בדבר", דאז "אין שומעין לו"
 אם לא אברה קדם המעשה.

ועל־פי־זה יש לומר, דטעם הדבר שנתעלמו הלכות אלו

ממושה הוא, כי בשני המאורעות היה משה נוגע בדבר:
 במעשה זמרי "אמרו לו: משה, זו אסורה או מתרת, אם
 תאמר אסורה, בת יתרו מי התיירה לך" (רש"י בלק שם),
 ואם־כן נעשה משה נוגע בדבר, ו"אין שומעין לו" לומר
 ש"קנאים פוגעין בו".

ובבנות צלפחד הרי אמרו "והוא לא היה גו' בעדת קרח"
 (פרשתנו כז, א) שחלקו על משה, וממילא נעשה משה "נוגע
 בדבר" בנדון זה.

ונמצא, שבשתי הלכות אלו לא היו מקבלים ממילא
 ממושה כי לא אברה קדם מעשה, ולכן נתעלמו ממנו
 ההלכות, ונתגלו על־ידי פנחס, או על־ידי שהקריב משה
 "את משפטן לפני ה'".

הפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמא - רמג

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' ב

14 אומרים לו למבור את הכלי המיותר במין המרובה וליקח
 15 בדמיו כלי נוסף מן המין המועט, אלא נותנין לו שני מינין
 16 ו-שני כלים מן המרובה, ואת השלישית נוטלים להקדש,
 17 ומניחים לו כל מה שיש לו מן המין המועט, ואין קונים לו אחד
 18 נוסף, שכשם שהיה די לו עד עתה באחד, כך יהיה די לו מכאן
 19 ואילך.
 20 דין נוסף, המקדיש נכסיו, אף התפילין בכלל נכסיו, ולכן מעלין
 21 ו-שמים לו תפילין, ולזה מעות ופודה אותם.

גמרא

22 שואלת הגמרא: מאי מעמא מניחים לחיבי ערכין את הדברים
 23 שבמשנה. משיבה הגמרא: דאמר קרא לענין ערכין,
 24

1 ו-משאירים בידו מוֹזֵן לשלשים יום, וכסות לשנים עשר חדש,
 2 וכן מניחים לו מִפֶּה מוֹצֵעַת וסִנְדֵּלִיו וְתַפְּלִיו ו-התפילין שלו),
 3 ואם אין לו אחד מאלו, מניחים לו כסף לקנותם. כל אלו הדברים
 4 מניחים רק לו ו-עבורו, אֲבָל לֹא לֵאשְׁתּוֹ וְלִבְנָיו.
 5 ממשיכה המשנה: אִם הָיָה מַעֲרִיךְ זֶה אוֹמֵן, נֹתֵנִין לוֹ הַגּוֹבֵרִים
 6 שְׁנֵי כָּלִי אוֹמְנוֹת מִכָּל מִין וְמִין, שֵׁשׁ אוֹמְנוֹת הַנִּצְרֹכֹת לֹאֲרַבֵּעַ
 7 וְחֹמֶשׁ מִיְּנֵי כֹלִים. כִּגוֹן חֲרֹשׁ ו-נָגֵר, נֹתֵנִין לוֹ שְׁנֵי מַעֲצָדִין
 8 ו-מוֹעִין גִּרְזֵן קֶטֶן שְׂמֹחֲלִיקִים בּוֹ הַנִּסְרִים, וְשְׁנֵי מַגִּירֹת ו-מַסּוֹר
 9 מֵלֹא פִּגְמוֹת שְׁחוֹתֵךְ מִזֶּה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם הָיָה אִיכָר,
 10 נֹתֵנִין לוֹ צִמְדֵּי ו-זֹוג בְּהֵמוֹת, שֶׁהֵם כֹּלֵי אוֹמְנוֹתוֹ. וְאִם הָיָה חֲפָר
 11 ו-מוֹלֵךְ מִשְׁאוֹת עַל חֲמוֹר וְנֹתֵנִין לוֹ חֲמוֹר.
 12 אִם הָיָה לוֹ מִין אֶחָד מְרֻבֶּה יוֹתֵר מִכְּדֵי צִרְכּוֹ, וְמִין אֶחָד מוֹעֵט
 13 מִכְּדֵי צִרְכּוֹ, כִּגוֹן שְׁדֵי לַחֲרֹשׁ שְׁלֹשָׁה מַעֲצָדִין וּמַגִּירָה אַחַת, אֵין

עַלִּי שָׁקֵר זֹדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב | אֲצַר פְּקוּדֶיךָ: ע טַפְשׁ
 בְּחֹלֶב לֶבֶם אֲנִי תוֹרַתְךָ שְׁעִשְׁעֵתִי: טא טוֹב־לִי
 כִּי־עָנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד חֲקִיךָ: עב טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ
 מֵאֶלְפֵי זָהָב וְכֶסֶף: י ע יֵדֶיךָ עֲשׂוּנִי וַיְכַנְּנוּנִי הִכְנִינוּ
 וְאֶלְמֹדָה מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וַיִּשְׁמְחוּ כִּי לְדִבְרֶךָ
 יִחְלָתִי: עה יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאִמּוֹנָה
 עֲנִיתָנִי: עו יִהְיֶנָּה חֲסִדֶּךָ לְנַחֲמֵנִי בְּאִמְרַתְךָ לְעִבְדֶּךָ:
 עז יִבְאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחֱיָה כִּי־תוֹרַתְךָ שְׁעִשְׁעֵתִי: עח יִבְשׁוּ
 זֹדִים כִּי־שָׁקֵר עוֹתוּנִי אֲנִי אֲשִׁיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יִשׁוּבוּ
 לִי יִרְאִיךָ וַיִּדְעֵנִי עֲדֹתֶיךָ: פ יִהְיֶה־לִּבִּי תָמִים בְּחֲקִיךָ
 לְמַעַן לֹא אֲבוֹשׁ: ב פא כָּל־תָּה לְתִשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי
 לְדִבְרֶךָ יִחְלָתִי: בב כָּלֵן עֵינִי לֹא־מֵרַתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: בב כִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: בד כַּמָּה יִמֵּי־עֲבֹדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְּרִדְפִי
 מִשְׁפָּט: בה כִּרְוִלִי זֹדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כִתּוּרַתְךָ:
 ב ט בִּלְמִצּוֹתֶיךָ אִמּוֹנָה שָׁקֵר רִדְפוּנִי עֲזוּרִי: בו בְּמַעַט
 כִּלּוּנִי בְּאֶרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹזְבֶתִי פִקּוּדֶיךָ: בב בְּחֲסִדֶּךָ חִינִי
 וְאֲשִׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ: ל בע לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נָצַב
 בְּשָׁמַיִם: ז לָדֹר וָדֹר אִמּוֹנַתְךָ כּוֹנֶנֶת אֶרֶץ וְתַעֲמֹד:
 זא לְמִשְׁפָּטֶיךָ עֲמָדוֹ הַיּוֹם כִּי הִכַּל עֲבָדֶיךָ: זב לֹלֵל
 תוֹרַתְךָ שְׁעִשְׁעֵנִי אֲוֹ אֲבֹרְתִי בְּעֵינֵי: זג לְעוֹלָם לֹא־
 אֲשַׁכַּח פְּקוּדֶיךָ כִּי כֹם חֵייתִנִּי: זד לֵךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: זה לִּי קוֹו רְשָׁעִים לֹא־בִדְנִי עֲדֹתֶיךָ
 אֲתַבּוֹנֶנּוּ: זו לְכָל־תִּכְלָה רְאִיתִי קֶץ רַחֲבָה מִצּוֹתְךָ
 מְאֹד: זז מִה־אֶהְרֹבְתִי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא
 שִׁיחָתִי: זח מֵאִיבִי תִּחְפָּמֵנִי מִצּוֹתְךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי:
 ט מִכָּל־מִלְמָדִי הִשְׁכַּלְתִּי כִּי עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי:
 טא מוֹקְנִים אֲתַבּוֹנֶנּוּ כִּי פְקוּדֶיךָ נִצְרָתִי: טב מִכָּל־אֶרֶץ
 רַע כָּל־אֲתִי רִגְלִי לְמַעַן אֲשַׁמֵּר דְּבָרְךָ: טג מִמִּשְׁפָּטֶיךָ
 לֹא־סָרְתִי כִּי־אֶתָּה הוֹרַתִּנִּי: טד מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲפִי
 אִמְרַתְךָ מוֹדֵבֶשׁ לִפִּי: טה מִפְּקוּדֶיךָ אֲתַבּוֹנֶנּוּ עַל־פֶּן
 שְׁנֵאתִי | כֹּל־אֶרֶץ שָׁקֵר: נ גִּר־לִרְגְלִי דְּבָרְךָ וְאֹזֹר
 לְנִתְיָבוֹתִי: ק נִשְׁבַּעְתִּי וְאִקְיָמָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדִּיקְךָ:
 קא נַעֲנִיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חִינִי כִּרְבֶּךָ: קב נִדְבוֹת פִּי
 רָצִה־נָּא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמִדְנִי: קג נַפְשִׁי כִכְפִּי תָמִיד
 וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קד נִתְּנוּ רְשָׁעִים פֶּחַ לִי
 וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תַעֲיִתִי: קה נִחְלָתִי עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם
 כִּי־שִׁשּׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קז נְטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ

כִּי נִדְבָרוּ עֲבֹדְךָ יִשִּׁיחַ בְּחֲקִיךָ: כז גִּם־עֲדוֹתֶיךָ שְׁעִשְׁעֵנִי
 אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כח דְּבַקָּה לְעַפְר נַפְשִׁי חִינִי כִּרְבֶּךָ:
 כ ט דְּרָכִי סִפְרָתִי וְתַעֲנִי לְמִדְנִי חֲקִיךָ: כ ט דְּרֹךְ־פְּקוּדֶיךָ
 הִכְנִינוּ וְאֲשִׁיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כ ט דִּלְפָּה נַפְשִׁי מִתּוֹנָה
 לְיָמֵנִי כִּרְבֶּךָ: כ ט דְּרֹךְ־שָׁקֵר הִסֵּר מִמֶּנִּי וְתוֹרַתְךָ חֲנִנִי:
 ז דְּרֹךְ־אִמּוֹנָה בְּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: זא דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְשִׁינִי: זב דְּרֹךְ־מִצּוֹתֶיךָ אֶרְוֶן כִּי
 תִּרְחִיב לִפִּי: ח ז הוֹרֵנִי יְהוָה דְּרֹךְ חֲקִיךָ וְאֶצְרָנָה
 עֲקֵב: ח ז הִכְנִינוּ וְאֶצְרָה תוֹרַתְךָ וְאֲשַׁמְרָנָה כְּכָל־לֵב:
 ח ז הִדְרִיכֵנִי בְּנִתִּיב מִצּוֹתֶיךָ כִּי־כֹ חֲפָצָתִי: ח ז הִטְלֵבִי
 אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֶל־כָּצַע: ח ז הַעֲבֵר עֵינִי מִרְאוֹת שׁוֹא
 בְּדִרְכֶּךָ חִינִי: ח ז הִקֵּם לְעִבְדֶּךָ אִמְרַתְךָ אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ:
 ח ז הַעֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים:
 ט הִנֵּה תִאֲבָתִי לְפִקּוּדֶיךָ בְּצִדְקַתְךָ חִינִי: טא וַיִּבְאֵנִי
 חֲסִדֶּךָ יְהוָה תִּשׁוּעָתְךָ בְּאִמְרַתְךָ: טב וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי
 דְּכָר כִּי־כָטַחְתִּי כִּרְבֶּךָ: טג וְאֶל־תִּצַּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת
 עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ יִחְלָתִי: טד וְאֲשַׁמְרָה תוֹרַתְךָ
 תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: טה וְאֶתְחַלֵּק בְּרַחֲבָה כִּי פִקּוּדֶיךָ
 דִּרְשָׁתִּי: כ וְאֶדְבָּרָה בְּעֲדוֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 כז וְאֲשַׁתַּעֲשֶׂע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְרֹבְתִי: כח וְאֲשַׁאֲכֵפִי
 אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְרֹבְתִי וְאֲשִׁיחָה בְּחֲקִיךָ: ז ט זכֹּר
 דְּכָר לְעִבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתִנִּי: ז זאת נַחֲמָתִי בְּעֵינֵי
 כִּי אִמְרַתְךָ חֵייתִנִּי: ט זֹדִים הִלְצֵנִי עַד־מְאֹד מִתּוֹרַתְךָ
 לֹא נָטִיתִי: ט ז זְכָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מְעוֹלָם | י יְהוָה
 וְאֶתְנַחֵם: ט ז זִלְעָפָה אֲחֻזְתִּי מִרְשָׁעִים עֲזוּבֵי תוֹרַתְךָ:
 ט ז זְמֹרוֹת הַיּוֹלֵל חֲקִיךָ בְּבֵית מְגוּרִי: ט ז זְכָרְתִּי בְּלִילָה
 שִׁמְךָ יְהוָה וְאֲשַׁמְרָה תוֹרַתְךָ: ט זאת הִתְהַלֵּלִי כִּי
 פִקּוּדֶיךָ נִצְרָתִי: ח ט חֲלָקִי יְהוָה אִמְרַתִּי לְשֹׁמֵר
 דְּבָרֶיךָ: ט ח חֲלִיתִי פָּנֶיךָ בְּכָל־לֵב חִינִי בְּאִמְרַתְךָ:
 ט חֲשַׁבְתִּי דְּרָכִי וְאֲשִׁיכָה רִגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ: ט חֲשִׁיתִי
 וְלֹא הִתְמַהֵמַחְתִּי לְשֹׁמֵר מִצּוֹתֶיךָ: טא חֲבָלִי רְשָׁעִים
 עֲזוּדִי תוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: טב חֲצוֹת־לִילָה אֶקוֹם
 לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי צִדִּיקְךָ: טג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר
 יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי פְקוּדֶיךָ: טד חֲסִדֶּךָ יְהוָה מְלָאָה הָאֶרֶץ
 חֲקִיךָ לְמִדְנִי: טה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבָדֶךָ יְהוָה
 כִּרְבֶּךָ: ט טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמִדְנִי כִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הִאֲמַנְתִּי: ט טֵרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שִׁגְגָה וְעָתָה אִמְרַתְךָ
 שְׁמֹרְתִי: ט טוֹב־אֶתָּה וּמִיָּבִיב לְמִדְנִי חֲקִיךָ: ט טַפְלוֹ

בְּכָל־לַב עֲנִי יְהוָה חֲקִיד אֲצִדָּה: קכו קראתיך
הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְדָה עֲדִיתִיךָ: קכז קדמתי בְּנֶשֶׁף וְאַשְׁוֵעָה
לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: קכח קדמו עֵינִי אֲשַׁמְרוֹת לְשִׁיחַ
בְּאַמְרֶתֶךָ: קכט קולי שְׁמָעָה כַּחֲסִידֶךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ
חִינִי: קד קרבו רַדְפִי וְמָה מִתּוֹרֶתֶךָ רַחֲקוּ: קנא קרוב
אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת: קנב קדם יְדַעְתִּי
מַעֲדֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יִסְדָּתָם: ר קנג ראה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי
כִּי־תוֹרֶתֶךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קנד רִבְּהָ רִיבִי וְגֵאֲלֵנִי
לְאַמְרֶתֶךָ חִינִי: קנה רחוק מִרְשָׁעִים יִשְׁוֵעָה כִּי־חֲקִיד
לֹא דִרְשׁוּ: קעו רחמיו רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי:
קעז רַבִּים רַדְפִי וְצָרִי מַעֲדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קפז ראתי
בְּגִדִים וְאַתְקוֹטְטָה אֲשֶׁר אִמְרֶתֶךָ לֹא שָׁמְרוּ: קפח ראה
כִּי־פָקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כַּחֲסִידֶךָ חִינִי: קס ראש־דְּבָרֶךָ
אֱמֶת וְלְעוֹלָם כְּלִי־מִשְׁפָּט צִדְקָתֶךָ: ש קסא שְׂרִים רַדְפוּנִי
חֲנֹם וְיִמְדְּבָרְךָ פֶּחַד לִבִּי: קסב שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אַמְרֶתֶךָ
כְּמוֹצֵא שָׁלָל רַב: קסג שָׁקֵר שְׁנֵאתִי וְאַתְעַבָּה תוֹרֶתֶךָ
אֶהְבֵּתִי: קסד שָׁבַע בְּיוֹם הַלֵּלְתֶּיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָתֶךָ:
קסה שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרֶתֶךָ וְאִין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל:
קסז שְׁבַרְתִּי לִישׁוּעָתֶךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
קסח שְׁמֵרָה נִפְשִׁי עֲדִיתֶךָ וְאַהֲבָם מְאֹד: קסח שְׁמֵרְתִּי
פָּקוּדֶיךָ וְעֲדִיתֶךָ כִּי כָל־רַדְפִי נִגְדָּךָ: ת קסט תִּקְרַב
רַנְתִּי לִפְנֶיךָ יְהוָה כְּדַבְּרֶךָ הִכִּינִי: קע תבוא תַּחֲנִנִי
לִפְנֶיךָ בְּאַמְרֶתֶךָ הֲצִילֵנִי: קעא תִּבְעֶנָה שְׁפָתִי תְהַלֵּה כִּי
תִלְמְדֵנִי חֲקִיד: קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרֶתֶךָ כִּי כָל־
מִצְוֹתֶיךָ צִדֵּק: קעג תְּהִי־יָדֶךָ לְעֹזְרִי כִּי פָקוּדֶיךָ בְּחֶרְתִּי:
קעד תִּאֲבָתִי לִישׁוּעָתֶךָ יְהוָה וְתוֹרֶתֶךָ שְׁעֲשָׁעִי: קעה תְּחִי
נִפְשִׁי וְתַחֲלִלְךָ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעֲזֹרֵנִי: קעו תַּעֲלִיתִי בִּשָּׁה אֶבֶר
בְּקֶשׁ עֲבֹדְךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:

לְעוֹלָם עֵקֶב: ס קיז סַעֲפִים שְׁנֵאתִי וְתוֹרֶתֶךָ אֶהְבֵּתִי:
קיד סִתְרִי וּמִנִּי אַתָּה לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: קכו סוֹרִי־מִמֶּנִּי
מִרְעִים וְאַצִּדָּה מִצְוֹת אֱלֹהֵי: קכז סִמְכֵנִי כְּאַמְרֶתֶךָ
וְאַחִיהָ וְאַל־תִּבְיֶשְׁנִי מִשְׁבָּרִי: קכח סַעֲדֵנִי וְאַשְׁוֵעָה
וְאַשְׁוֵעָה בַּחֲקִיד תְּמִיד: קכח סִלֵּית כְּלִי־שׁוֹנִים מִחֲקִיד
כִּי־שָׁקֵר תִּמְרִיתָם: קכט סִנִּים הַשְׁבַּת כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ
לָכֵן אֶהְבֵּתִי עֲדִיתֶךָ: קד סִמְר מִפִּתְחֶךָ בְּשָׂרִי
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קכא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
כָּל־תְּנִיחֵנִי לְעֵשְׂקִי: קכב עֲרַב עֲבֹדְךָ לְטוֹב אֲלִי־עֲשָׂקִי
זָדִים: קכג עֵינִי פָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאַמְרֶת צִדְקָתֶךָ:
קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבֹדְךָ כַּחֲסִידֶךָ וְחֲקִיד לִמְדֵנִי: קכה עֲבֹדְךָ־
אֲנִי הִכִּינִי וְאַדְעָה עֲדִיתֶךָ: קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה
הִפְרוּ תוֹרֶתֶךָ: קכז עַל־כֵּן אֶהְבֵּתִי מִצְוֹתֶיךָ מִזֶּהָב וּמִפֶּזֶז:
קכח עַל־כֵּן | כָּל־פָּקוּדֵי כָל יִשְׂרָאֵל כָּל־אֶרֶץ שָׁקֵר
שְׁנֵאתִי: פ קכט פְּלָאוֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצַּרְתָּם נִפְשִׁי:
קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא פִּי־פַעֲרֵתִי
וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יֶאֱהָבִי: קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחַנּוּנִי
כְּמִשְׁפָּט לְאַהֲבֵי שִׁמְךָ: קלג פַּעְמִי הֵכֵן בְּאַמְרֶתֶךָ
וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֹנוֹן: קלד פָּדֵנִי מִעֲשָׂק אָדָם
וְאַשְׁמְדָה פָּקוּדֶיךָ: קלה פָּנִיד הָאֵר בְּעֲבֹדְךָ וְלִמְדֵנִי
אֶת־חֲקִיד: קלו פִּלְגִי־מִים יִרְדּוּ עֵינִי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
תוֹרֶתֶךָ: צ קלא צִדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיִישָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
קלב צִוִּית צִדֵּק עֲדִיתֶךָ וְאַמּוֹנָה מְאֹד: קלז צִמְתָּתִנִּי
קִנְאָתִי כִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי: קמ צְרוּפָה אִמְרֶתֶךָ מְאֹד
וְעֲבֹדְךָ אֶהְבָּה: קמא צָעִיר אֲנֹכִי וְנִבְוָה פָּקִידֶיךָ לֹא
שָׁכַחְתִּי: קמב צִדְקָתֶךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרֶתֶךָ אֱמֶת:
קמג צִרְוִמְצוֹק מִצְאוֹנִי מִצְוֹתֶיךָ שְׁעֲשָׁעִי: קמד צִדֵּק
עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִכִּינִי וְאַחִיהָ: ק קכה קִרְאֵתִי

המשך ביאור למס' ערכין ליום ראשון עמ' א

1 כשהקרבן בא משל חבירו, לא – אין צורך בדעתו ורצונו של
2 המתכפר. קא מִשְׁפָּט לֵן שמואל שגם בזה יש צורך שיודיע
3 המפריש למתכפר על כך ויתרצה בדבר, והטעם לכך, כיון
4 דוֹמִינִי דְּלֹא נִחָא לִיה דְּלִיכְפָּר בְּמִידִי דְּלֹא יִידִיָּה – לפעמים
5 אין נח לו לאדם להתכפר בקרבן שאינו שלו, ואינו רוצה שחבירו
6 יקריב עבורו קרבן, אלא רצונו להביאו מממונו.
7 הגמרא מקשה מברייתא על דברי שמואל: מִיִּתְיָבִי, שנינו
8 בברייתא, אדם האומר 'חֲטָאתִי וְאַשְׁמֹו שָׁל פְּלוֹנִי עָלַי' – חיוב
9 הבאת קרבן חטאת או אשם של אדם פלוני יהא מוטל עלי,

1 דַּעַת בעלים, שביאנה מרצונו, שְׁנֵאתִי (שם) 'לְרִצְוֹנִי'. תמזה
2 הגמרא: מֵאִי קֵא מִשְׁפָּט לֵן – מה חידש שמואל בדין זה, הרי
3 תִּנְיָא כֵן במשנתנו לגבי קרבן עולה, 'אֵף עַל פִּי שְׁאִין מִתְכַּפֵּר
4 לוֹ עַד שְׁתִּירְצָה, שְׁנֵאתִי לְרִצְוֹנִי'.
5 מתרצת הגמרא: לֹא צָרִיכָא – לא הוצרך שמואל להשמיענו דין
6 זה, אלא באופן דְּפָרִישׁ לִיה חֲבָרִיה – שהפריש חבירו עבורו
7 קרבן עולה, מֵהוּ דְּתִימָא – היינו סבורים לומר, דְּכִי פְּעִינָן דַּעַת
8 – מה שחידשה המשנה שיש צורך ברצונו של המתכפר, וזהו
9 כשמביאים את הקרבן מִיִּדִּיָּה – משלו, אֲכָל מִדְּחָבְרִיה – אך

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ד' תמוז מפרק כג עד סוף פרק כח	יום רביעי - ז' תמוז מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שני - ה' תמוז מפרק כט עד סוף פרק לד	יום חמישי - ח' תמוז מפרק מד עד סוף פרק מח
יום שלישי - ו' תמוז מפרק לה עד סוף פרק לח	יום שישי - ט' תמוז מפרק מט עד סוף פרק נד
שבת קודש - י' תמוז פרק כ מפרק נה עד סוף פרק נט	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ד' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פז, פרק י. אך... עד עמ' 174, דרכיו מדרכינו.

44 "אור", כמו שכתוב: "ויקרא אלהים לאור יום",
45 וכשהאור הוא במקורו בגוף השמש - הוא מיוחד עמו -
46 עם השמש, בתכלית היחוד, כי אין שם - בגוף השמש, רק
47 עצם אחד שהוא גוף המאור המאיר, - אין מקום לומר,
48 שישנם שם שני דברים -

49 ה"מאור" עצמו, וה"אור"
50 הבא מן המאור, אלא שם
51 קיים דבר אחד בלבד -
52 והוא ה"מאור", כי ה'יו'
53 והאור - הם, שם - בגוף
54 השמש, עצם אחד ממש
55 עם גוף המאור המאיר,
56 ואין לו - לזיו, שום
57 מציאות כלל בפני
58 עצמו. - כלומר: לכאורה,
59 למרות שדבר ברור הוא,
60 שבגוף השמש ישנו בודאי
61 אור השמש - שהרי כיוון
62 שאור השמש מתפשט
63 למרחק רב כזה עד שהוא
64 מאיר את האדמה, ודאי
65 הדבר שהוא נמצא גם
66 בשמש עצמה - אלא,
67 יחודו שם הוא באופן
68 שהוא כולו מאוחד עם
69 ה"מאור" עצמו, ואי
70 אפשר לציין אותו שם

71 בשם "אור" ו"זיו", כי שם אין הוא מציאות לעצמו כלל - שם
72 קיים במציאות רק ה"מאור" והמקור של האור. וכתבנו
73 האלה ממש, - על איחודו של אור השמש כשהוא נמצא
74 במאור עצמו, ויותר מזה, - כלומר: יותר מאשר הוסבר בקשר
75 ליחוד ואיחוד אור השמש עם ה"מאור", הן מדותיו של
76 הקדוש-ברוך-הוא ורצונו וחקמתו בעולם האצילות -
77 "ספירות" עולם האצילות ביחודם, עם מהותו ועצמותו - של
78 הקב"ה, בביכול, המתלבש בתוך "ספירות", ומתיוחד עמהם בתכלית
79 היחוד, - שכן ויותר מזה, - הוא למשל איחודו של אור השמש
80 עם השמש, בשעה שהאור נמצא בגוף השמש, מאחר שנמשכו
81 ונאצלו - ה"ספירות", מאתו יתברך, על-דרך-משל בדרך
82 התפשטות האור מהשמש. אך - ביחס ל"ספירות" ולמאצילן
83 ברוך-הוא, הרי זה לא ממש בדרך זה, - כפי שהדבר הוא
84 באור המתפשט מהשמש, רק בדרך רחוקה ונפלאה
85 מהשגתנו, כי גבהו דרכיו - של הקב"ה, מדרגתו.¹

1 פרק י. בסוף הפרק הקודם, פרק ט', הסביר רבנו חזקן, שכיוון שהקב"ה
2 למעלה אין קץ מחכמה, שכל והשגה, לכן גם היחוד - שהוא ברוך-הוא
3 מאוחד עם הספירות והמדות שבעולם האצילות (שלמרות שהם ענין של
4 מדת החכמה ומדת החסד - הן בכל זאת מאוחדות עם אור איך-סוף
5 ברוך-הוא באופן של "חד") -
6 הוא למעלה מהשגת אנוש.
7 ולכן נקראות בזהר הקדוש,
8 מדותיו של הקב"ה, שהן
9 ה"ספירות", בשם "רזא"
10 דמהימנותא, סוד האמונה,
11 שהרי ענין ה"ספירות" קשור
12 באמונה, שהיא למעלה
13 משכל והשגה.
14 אך מכל-מקום, -
15 למרות שה"ספירות" הן
16 למעלה משכל והשגה,
17 הואיל ודברה תורה
18 בלשון בני אדם, לשבך
19 את האון מה שהיא
20 יכולה לשמע, לכך -
21 לכן, נתן רשות לחכמי
22 האמת - חכמי תורת
23 הקבלה, לדרך בספירות
24 בדרך משל, - ביאור כ"ק
25 אדמו"ר שליט"א:
26 "בשואמרים ממשל" הרי
27 זה מדגיש שאינם אותו

28 הענין (הנמשל), כי-אם שיש דוגמא בשייכות דפרטי המשל
29 ביניהם - להשייכות בין פרטי הנמשל, אף דפרטי המשל
30 והנמשל אין כל ערך ושייכות ביניהם (על-דרך-זה בנידון דידן
31 אין ערך כלל לאור ושמש עם הספירות ומקורם - כי-אם המשל
32 הוא על יחודם (שייכותם) דהאור והשמש שמקיל ההבנה
33 בהיחוד דהספירות במקורם כו'). וקראו - המקובלים, איתן -
34 את ה"ספירות", בשם "אורות", - משל מענין אור וגילוי, כפי
35 שעל-ידי המשל הזה - מאור, יובן לנו קצת ענין - ואופן,
36 היחוד של הקדוש-ברוך-הוא ומדותיו, - ב"ספירות", שהוא
37 בדרך-משל כעין יחוד אור השמש שבתוך גוף כדור
38 השמש - כמו שאור השמש הנמצא בתוך גוף כדור השמש
39 מתאחד עם גוף השמש שנקרא 'מאור', - לא רק "שמש",
40 אלא גם "מאור" - היא מקרינה מתוכה אור. כמו שכתוב:
41 "את המאור תגדל וגו'", - כלומר: הקב"ה ברא את השמש,
42 הנקראת "מאור", שהיא המקור והשייכות לאור הבא ממנה,
43 והיו והניצוץ המתפשט ומאיר ממנו - מה"שמש", נקרא

1. בראשית א, טז. 2. שם א, ה. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אאפ"ל "אין ואפס" מצד המאור - שהרי מציאות ענין מאור - מחשיב הענין דאור (שעש"ז נקרא מאור)". 4. ראה ישעיה נה, ט.

יום שני ה' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 174, ומ"מ לשכך... עד עמ' 174, אתכסיאת כו'.

28 הספירות והמדות בשמות חכמה, בינה, דעת ומדות. כדאיתא
29 – כמו שמצינו במדרש: "בעשרה דברים נברא העולם:
30 בחכמה, בתבונה ובדעת וכו', דכתיב: – ככתוב: ה'
31 בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה, בדעתו תהומות
32 נבקעו וגו'". – כתוב הרי
33 במדרש, שהתהוות
34 העולם היא ב"עשרה
35 דברים", שהם עשר
36 ה"ספירות", וכמאמר
37 אליהו: – ב"פתח אליהו"
38 שבהקדמת תיקוני זוהר:
39 "דאפיקת עשר תקוניו,
40 וקרין להון עשר ספירן,
41 – אתה (ריבנו של עולם)
42 הוצאת עשרה תיקונין"
43 והם נקראים "עשר
44 ספירות", לאנהא בהון
45 עלמין סתימין דלא
46 אתגלון ועלמין
47 דאתגלון, – כדי להנהיג
48 בהן (בעשר הספירות) את

49 ה"עולמות הסתומים" (העולמות שלמעלה מהשגה), ואת
50 ה"עולמות הגלויים" (שהם גלויים להשגת האדם), ובהון
51 אתכסיאת כו'". – ובהם (ועל ידם) אתה מתבססה ומסתתר
52 מהנבראים, שלא יראו בגלוי את החיות האלקית המהווה
53 ומחיה אותם. רבנו חזקן מביא להלן דוגמא כיצד נתהוו
54 הנבראים מהמדות והספירות:

1 ומכל מקום, – למרות שזה באופן נעלה ביותר מאשר אצל
2 האדם, בכל זאת, כדי לשכך האון, נשמע ונתבונן ממשל
3 אור השמש, המיוחד ובטל במקורו, ואינו עולה – האור
4 בהיותו בשמש עצמה, בשם כלל בפני עצמו רק שם המקור
5 לבדו – כך – גם, כל
6 מדותיו של הקדוש
7 ברוך הוא ורצונו
8 והכמות, אינן עולות
9 ונקראות – לגבי הקב"ה,
10 בשמות אלו – של מדות,
11 רצון וחכמה, כלל אלא
12 לגבי הנבראים – בלבד,
13 הערת כ"ק אדמו"ר
14 שליט"א: "שהם למטה
15 מאצי" – בבריאה יצירה
16 ועשי' – והיינו, עליונים
17 ותחתונים, – הנבראים
18 העליונים והנבראים
19 התחתונים, שהיו
20 ותיבותם והנהגתם,
21 שהקדוש ברוך הוא
22 מתייחס ומחיה אותם ומנהיגם, הוא – על ידי, ברצונו
23 והכמות ובינתו ודעתו – של הקב"ה, המתלבשות – רצונו,
24 חכמתו, בינתו ודעתו של הקב"ה, מתלבשות במדותיו
25 הקדושות, – חסד, גבורה, תפארת וכו', הרי לגבי הנבראים,
26 המתהווים, מקבלים חיותם ומנהיגים מהקב"ה על ידי
27 התלבשות רצונו, חכמתו, בינתו ודעתו – במדותיו, נקראות

שער היחוד והאמונה

ומ"מ לשכך האון

נשמע ונתבונן ממשל אור השמש המיוחד ובטל במקורו
ואינו עולה בשם כלל בפ"ע רק שם המקור לבדו כך כל
מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו אינן עולות
ונקראות בשמות אלו כלל אלא לגבי הנבראים עליונים
ותחתונים שהווייתם וחיותם והנהגתם שהקב"ה מהווה
ומחיה אותם ומנהיגם הוא ברצונו וחכמתו ובינתו ודעתו
המתלבשות במדותיו הקדושות כדאיתא במדרש בעשרה
דברים נברא העולם בחכמה בתבונה ובדעת וכו' דכתיב
ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות
נבקעו וגו' וכמאמר אליהו דאפיקת עשר תיקוניו וקרין
להון עשר ספירן לאנהא בהון עלמין סתימין דלא
אתגלון ועלמין דאתגלון ובהון אתכסיאת כו'

יום שלישי ו' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 174, עד"מ ביום ראשון... עד עמ' פח, מדות כלל:

66 "אור" ל"חסד", היא בכך: שהיא בחינת התפשטות והמשכת
67 האור לעולם מלמעלה, והתפשטותו – של האור, בעולם
68 מסוף העולם עד סופו,
69 שהיא בחינת מדת חסד;
70 – שהרי ענינה של חסד
71 הוא: התפשטות וגילוי. רק
72 מפני שכלולה – מדת
73 החסד, גם ממדת גבורה,
74 – שהרי מדות וספירות
75 (שבעולם האצילות) הן
76 בהתכללות אחת בשניה,

55 על דרך משל: ביום ראשון מששת ימי בראשית – נגלית
56 מדת החסד, – כפי שהיא, כלולה מכל מדותיו הקדושות,
57 ורצונו והכמות ובינתו
58 ודעתו – של הקב"ה,
59 מלבשין בה, – במדת
60 החסד, וברא בה – במדת
61 החסד, את האור
62 כמאמר "יהי אור", – כי
63 ענין האור הוא התהוות
64 הבאה מהתגלות מדת
65 החסד, והשייכות שבין
מדת חסד רק מפני שכלולה גם ממדת גבורה לכן לא

שער היחוד והאמונה

עד"מ ביום

ראשון מששת ימי בראשית נגלית מדת החסד כלולה
מכל מדותיו הקדושות ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו
מלובשין בה וברא בה את האור כמאמר יהי אור שהיא
בחי' התפשטות והמשכת האור לעולם מלמעלה
והתפשטותו בעולם מסוף העולם עד סופו שהיא בחי'
מדת חסד רק מפני שכלולה גם ממדת גבורה לכן לא

5. חגיגה יב, א. – כידוע, גם ה"אגדות" שבגמרא נקראות "מדרש". 6. משלי ג, יט – כ. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הול"ל משנה המפורשת בעשרה מאמרות נב"ע – אלא שבמשנה מדבר מצד המל' והגילוי (מאמר – כנ"ל) שבכל ספירה, וכאן הראי' צ"ל על חכ' בינה כו'".

35 כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ענין של חסד". כלומר: עצם ה"יבנה" של
36 העולם הוא ביטוי של חסד וגילוי. הרי, שגם במקום שפועלת
37 מדת הגבורה, פועלת שם גם מדת החסד, שֶׁחֶבֶל – כל האמור
38 הוא כְּדֵי שֶׁתִּרְאֶה תִּכְבֶּשֶׂה וְאִדָּם עָלֶיָה לַעֲבֹד ה' – הרי זה ענין
39 של חסד, וְכֵן בָּלָן. – כל
40 שאר המדות, שעלידין
41 נבראו הנבראים, כל אחת
42 ביום שלה. וְזֶהוּ שְׁאֵמֶר
43 אֱלֹהֵי ב'תְּקוּנִים' –
44 ב'תְּקוּנֵי זוהר", שָׁם:
45 "לְאַחְזָא אֵיךְ אֲתַנְהִיג
46 עֲלֵמָא בְּצֶדֶק וּמִשְׁפָּט
47 כו', – להראות כיצד
48 מונהג העולם בצדק
49 ומשפט וכו' – שה"ספירות"
50 נאצלו בשביל ענין הנהגת
51 העולם בצדק ומשפט וכו',
52 צֶדֶק אֵיחֻי דִּין, – "צדק"
53 הוא מדת הדין והגבורה,
54 מִשְׁפָּט אֵיחֻי רַחֲמֵי כו',
55 – "משפט" הוא רחמים כו',
56 בְּלֵא לְאַחְזָא אֵיךְ
57 אֲתַנְהִיג עֲלֵמָא, – כל זאת, כל המדות והספירות, הן כדי
58 להראות כיצד מונהג העולם, אֲבָל לֹא דֹאֵית לָךְ צֶדֶק וְדִיעָא
59 דְּאֵיחֻי דִּין, – אבל לא שאתה, הקב"ה, יש לך "צדק" הידוע
60 לנבראים, שזהו דין, וְלֹא מִשְׁפָּט וְדִיעָא דְּאֵיחֻי רַחֲמֵי, – ולא,
61 שיש לך, ענין ה"משפט" הידוע לנבראים, שהוא רחמים, וְלֹא
62 מְכַל אֵינוֹן מִדּוֹת בָּלָל: – ולא מכל מדות אלו כלל. כלומר,
63 "צדק" ו"משפט" מצויינים כמדות אלו רק לגבי העולמות
64 והנבראים. ואילו לגבי הקב"ה, הרי "לאו דאית לך" – אצלו
65 יתברך לא שייך צדק זה ומשפט זה, כי לגביו אין מדות אלו דבר
66 לעצמם כלל, הן מאוחדות כליל בהקב"ה עצמו, כמו אור השמש
67 בהיותו במאור השמש עצמה, שם אין הוא "מציאות" כלל, אלא
68 הוא בטל לגמרי ומאוחד בשמש עצמה.

1 ומדת החסד כוללת בה גם מדת הגבורה, לְכֵן לֹא הָיָה – האור
2 שנוצר ממדת החסד, רִוְחָנִי כְּאוֹר שֶׁל מַעְלָה מִמֶּשׁ, וְגַם
3 נִתְלַבֵּשׁ – אור זה, פְּעוּלָם הָיָה שֶׁהוּא בְּכַחֲנִית גְּבוּל וְתַכְלִית,
4 שֶׁהוּא מְהֻלָּךְ ת"ק – חמש מאות, שָׁנָה מִהָאָרֶץ לְרִקְיעַ
5 וּמִמְזוֹרָה לְמַעְרָב⁸. – כל
6 ההגבלות הללו לא היו
7 קיימות אילו התהוות
8 העולם היתה ממדת החסד
9 עצמה, שהרי חסד הוא
10 התפשטות בלי הגבלה;
11 אלא, מפני שהתהוות
12 היא מחסד כפי שהיא
13 כלולה גם מגבורה – ומצד
14 הצמצום של מדת
15 הגבורה, באות ההגבלות
16 האמורות. – אך, כיוון
17 שביום ראשון של ששת
18 ימי בראשית נתגלתה
19 ופעלה מדת החסד, נתהוו
20 אז הנבראים שיש להם
21 שייכות למדת החסד,
22 המציאות של אור וכו'.
23 וְכֵן בְּיוֹם שְׁנִי – של ששת ימי בראשית, נִגְלִית מִדַּת גְּבוּרָה –
24 כפי שהיא בְּלוּלָה מִשְׁאָר מִדּוֹת, וְרִצּוֹנוֹ כו', – וכן רצון,
25 חכמה, בינה, דעת, מלוכשים בה, וְכִרְאָה בָּהּ – והקב"ה ברא
26 במדת הגבורה את הָרִקְיעַ מִמֶּאֱמֶר "וְהָיָה רִקְיעַ בֵּתוֹךְ הַמַּיִם,
27 וְהָיָה מִבְדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם", – כר, שהמאמר והנברא
28 שנתהווה ממנו – הרקיע – יש להם שייכות למדת הגבורה, שֶׁהִיא
29 – ההבדלה שברקיע, בְּחִינַת צִמְצוּם וְגְבוּרָה לְהַעֲלִים מַיִם
30 הָעֲלִיוֹנִים הָרוּחָנִיִּים מִמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִתְגַּשְׁמוּ
31 – המים הַתַּחְתּוֹנִים בְּהַבְרָלָם מַיִם – המים הָעֲלִיוֹנִים; – נעשתה
32 אם כן ההגשמה על-ידי צמצום והעלם, הבאים ממדת הגבורה
33 שנתגלתה ופעלה ביום שני מששת ימי בראשית, וּמִדַּת חֶסֶד
34 בְּלוּלָה בָּהּ, – במדת הגבורה, בִּי "עוֹלָם חֶסֶד וְכֶנֶד"⁹, – הערת

שער היחוד והאמונה

היה רוחני כאור של מעלה ממש וגם נתלבש בע"הו
שהוא בבחי' גבול ותכלית שהוא מהלך ת"ק שנה מהארץ
לרקיע וממזרח למערב וכן ביום שני נגלית מדת גבורה
כלולה משאר מדות ורצונו כו' וברא בה הרקיע במאמר
יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים שהיא
בחי' צמצום וגבורות להעלים מים העליונים הרוחניים
ממים התחתונים ועל ידי זה נתגשמו התחתונים בהבדלם
מהעליונים ומדת חסד כלולה בה כי עולם חסד יבנה
שהכל כדי שתראה היבשה ואדם עליה לעבוד ה' וכן
כולן וז"ש אליהו בתיקונים שם לאחזאה איך אתנהיג
עלמא בצדק ומשפט כו' צדק איהו דין משפט איהו
רחמי כו' כולא לאחזאה איך אתנהיג עלמא אבל לאו
דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולא משפט ידיעא דאיהו
רחמי ולא מכל אינון מדות כלל:

יום רביעי ז' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פח, פרק יא. והנה גם... עד עמ' 176, וסתום בלבן.

76 המאור. בפרק זה, פרק יא, יסביר רבנו הזקן, שלא רק המדות והספירות
77 נקראות בשמותיהן לגבי הנבראים בלבד, אלא גם "עשרה מאמרות",
78 שעל ידם מתגלות המדות והספירות לחוה"ת, להחיות ולהנהיג את
79 הנבראים – גם הם נקראים "מאמרות" לגבי הנבראים בלבד, אבל לא
80 לגבי למעלה, כיוון שהם מאוחדים עם המדות והספירות המאוחדות
81 בתכלית עם הקדוש-ברוך-הוא.
82 וְהֵנָּה, גַּם עֶשְׂרֵה מְאֻמְרוֹת, גַּם־כֵּן נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "מְאֻמְרוֹת"

69 פֶּרֶק יא. בפרק הקודם, פרק י"ד, הסביר רבנו הזקן, שהספירות
70 (מדותיו של הקב"ה וחכמתו ורצונו) נקראות בשמותיהן, לגבי הנבראים
71 בלבד, המתהווים, מקבלים חיותם ומונהגים על ידן. ואילו לגבי הקדוש
72 ברוך הוא, אין הן נקראות בשמות "מדות", "חכמה" ו"רצון", מפני היותן
73 מאוחדות בתכלית אתו יתברך, אשר לכן לא שייך לקרוא אותן בשם
74 לעצמן – כמו שהדבר באור וזיו השמש בהיותם במקורם – מאור השמש
75 – שאינם עולים בשם להיקרא "אור", מפני שהם מאוחדים שם עם

להלן, יכולות להיות ממדת החסד פעולות שונות וסוגי
 התהוויות שונות, הרי כדי שיתהווה ממנה אור ולא דבר אחר,
 היה צריך להימשך ממדת החסד התגלות וכוח פרטי המורכב
 באופן כזה שממנו יברא אור, והמשכת ב"ח זה וחיות זו
 נקראת בשם מאמר
 ואותיות "יהי אור". כי
 אף שאינן - ענין של
 אותיות ממש, פאותיות
 מהשכבה שלנו חס'
 ושלום, - בהביאו המשל
 האמור, שכשם שהתגלות
 הנפש באדם היא דוקא
 על-ידי אותיות המחשבה,
 כך גם למעלה, שהתגלות
 מדותיו הקדושות היא על-
 ידי ענין של אותיות -
 מודגש כאן: שלמרות
 שבנפש הן אותיות ממש,
 עם כל ההגבלות שיש
 לאותיות, הרי למעלה אין
 הדבר כך חסר-שלום,
 מכל-מקום הם - בדומה
 לאותיות שדן, ענין
 המורה על התהוות
 האור מאין ליש, - שזה
 הכוח הפרטי לבריאת
 האור, שלכן נברא האור
 מהמשכת ב"ח זה, ולא
 נברא ממנו דברים
 אחרים שנבראו גש'בן
 מפרת חסד, כמו מים
 וכיצא בהם, - הרי,
 שהרכב אותו כוח הוא
 באופן שהוא בורא את
 האור דוקא, ולכן מכונה
 כוח זה כ"מאמר יהי אור".
 העובדה שמאותה מדת
 חסד מתהווים מים וכיצא בהם - ולא אור, הרי זה, מפני
 שנתלבשו בהם כחות בכחיות צדופים אחרים, המורים על
 התהוות המים וכיצא, ונמצא, כי כל חיות וכחות
 הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים לבראם מאין ליש
 ולהחיותם ולקיים - נקראות - ההמשכות של חיות וכחות
 בשם "אותיות הקדושות", שהן בחינת המשכת החיות
 מרצונו וחכמתו ומדותיו להתהוות עולמות ולהחיותם.
 והם - העולמות הנוצרים מהאותיות, שני מיני עולמות:
 עולמות סתמיים דלא אתגליין, - עולמות סתומים שאינם
 מתגלים, הם המתהווים וחיים וקיימים מכחות המשכות
 נעלמות כמו אותיות המחשבה
 נעלמות, כמו אותיות המשכת שבנשמת האדם על-דרך

לגבי הנבראים בלבד. - "מאמר" הוא ענין של התגלות, כפי
 שרבנו הזקן מפרש מיד להלן, כי כמו שהמדות שבנשמת
 האדם, שבנאות להתגלות במעשה, - בפעולה הנוצרת
 מאותה מדה, הן באות מלכשות באותיות המשכת, - לפני
 שהמדה באה במעשה,
 היא באה בהתלבשות
 באותיות המחשבה. כגון
 מדת חסד ורחמים
 שבנשמה, אי אפשר
 לבא לידי התגלות בפעל
 ממש, - לעשות פעולה
 של חסד ורחמים, בראם
 על-ידי שמשכת -
 בתחילה, בדרעון
 ומהרהר מעשה הצדקה
 וחסד לעשותה בפ"מ כי א"א לעשות בלי מחשבה ואם מצוה
 לאחרים לעשות כמו המלך אזי מתלבשת מדת החסד
 וגם אותיות המחשבה באותיות הדבור [וכן כשמדבר
 דברי חסד ורחמים לרעהו] כך עד"מ מדותיו של הקב"ה
 כשבאות לבחי' התגלות פעולתן בתחתוני' נקרא גילוי זה
 והמשכת פעולה זו בשם מאמר וצירוף אותיות' שהרי א"א
 שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי
 צירופים הנקראים בשם אותיות כגון לבריאת האור ממדת
 החסד נמשך ממנה המשכת פעולה וכח לפעול ולברוא
 בו את האור והמשכת כח זה וחיות זו נקראת בשם
 מאמר ואותיות יהי אור כי אף שאינן באותיות מחשבה
 שלנו ח"ו מ"מ הם ענין המורה על התהוו' האור מאין
 ליש שלכן נברא האור מהמשכת כח זה ולא נבראו
 ממנו דברים אחרים שנבראו ג"כ ממדת חסד כמו מים
 וכיצא בהם מפני שנתלבשו בהם כחות בבחי' צירופים
 אחרים המורים על התהוות המים וכיצא ונמצא כי כל
 חיות וכחות הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים
 לבראם מאין ליש ולהחיות' ולקיים נקראו בשם אותיות'
 הקדושות שהן בחי' המשכת החיות מרצונו וחכמתו
 ומדותיו להתהוות עולמות ולהחיותם והם שני מיני
 עולמות עלמין סתמיים דלא אתגליין הם המתהווים וחיים
 וקיימים מכחות והמשכות נעלמות כמו אותיות המחשבה
 שבנשמת האדם עד"מ ועלמין דאתגליין נבראו וחיים
 הכחות והמדות של
 הנפש, היא דוקא על-ידי אותיות - אותיות המחשבה או אותיות
 הדיבור. כך על-דרך-משל, מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא,
 שבנאות לבחינת התגלות פעולתן בתחתונים, נקרא גילוי
 זה והמשכת פעולה זו בשם "מאמר" ו"צירוף אותיות",
 שהרי אי-אפשר שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו
 הקדושות בלי צירופים הנקראים בשם "אותיות". - כדי
 שתהיה התגלות של "פעולה" הבאה ממדותיו הקדושות, הרי זה
 דוקא באופן של התגלות כוחות פרטיים, שהרכבם הוא
 ההתגלות שממנה באה ה"פעולה". כגון לבריאת האור ממדת
 החסד - נמשך ממנה - ממדת החסד, המשכת פעולה וכח
 לפעל ולברא בו - באותו כוח, את האור, - שכן, כפי שיסביר

- 1 מְשֻׁל, - שְׂכֵשֶׁם שְׂאוּתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה סְמוּיֹת מִזְהוּלָת, כִּי עֲלִמִּין דְּאִתְגַּלְיִין - הַעוֹלָמוֹת הַגְּלוּיִים, נִקְרְאוֹת בְּשֵׁם
- 2 הַכּוֹחוֹת טְמוּיִים
- 3 מִהִנְבְּרָאִים, וּמֵהֶם
- 4 מִתְהוּיִים הַעוֹלָמוֹת
- 5 הַסְּתוּמִּים, וְעֲלִמִּין
- 6 דְּאִתְגַּלְיִין, - עוֹלָמוֹת
- 7 גְּלוּיִים, נִבְרָאוּ וְחִיִּים
- 8 מִתְּהוּיִים שְׂנִתְגַּלְיִין
- 9 בְּחוֹת וְהַמְשָׁכוֹת
- 10 הַנְּעֻלָּמוֹת, הַנִּקְרְאוֹת בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת הַמְּחַשְׁבָּה", וְכִשְׁהֵן - לְנִבְרָאִים, לְהַשְׁפִּיעַ חַיּוֹת לְנִבְרָאִים שֶׁבְּחִנְתָּ "עֲלִמִּין"
- 11 הַכּוֹחוֹת הַגְּנוּזִים, אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, בְּכִנְיַת הַתְּגַלּוּת לְהַחֲיוֹת דְּאִתְגַּלְיִין.

שער היחוד והאמונה

מהתגלות שנתגלו כחות והמשכות הנעלמות הנקראות בשם אותיו המחשב וכשהן בבחי' התגלות להחיו' עלמין דאתגליין נקראות בשם מאמרות ודבר ה' ורוח פיו כמו אותיות הדבור באדם עד"מ שהן מגלות לשומעים מה שהיה צפון וסתום בלבו

יום חמישי ח' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 176, אבל באמת... עד עמ' פט, כמ"ש במו"א:

- 23 אֲכַל בְּאֵמָה, בְּחִנְתָּ אוֹתִיּוֹת הַדְּבוּר שֶׁל מַעְלָה - הִיא
- 24 לְמַעְלָה מַעְלָה מִמְּדֻרְגָּת וּמַחֲיוֹת חֲכָמָה וְשִׁכְל הַנִּבְרָאִים, -
- 25 שֶׁלֹּא כְּאוֹתִיּוֹת הָאָדָם שֶׁהֵן עֵנֶן שֶׁל דוּמָם וּלְמַטָּה מִהַשְׁכָּל,
- 26 שְׁהֵרִי - רֹאֵיהֶן שְׂאוּתִיּוֹת הַדְּבוּר שֶׁלְמַעְלָה הֵן לְמַעְלָה בַּהֲרַב
- 27 מִשְׁכָּל הַנִּבְרָאִים הִיא מֵה
- 28 שֶׁבְּמֵאֲמָר וְאוֹתִיּוֹת
- 29 "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצִלְמֵנוּ
- 30 וְגו'" - נִבְרָא הָאָדָם בְּעֵל
- 31 חֲכָמָה וְשִׁכְל, - וְכִיוֹן
- 32 שְׂמֵאוֹתִיּוֹת הַדְּבוּר בָּאִים
- 33 חֲכָמָה וְשִׁכְל, הֵרִי שֶׁהֵן
- 34 לְמַעְלָה מַעְלָה מִחֲכָמָה
- 35 וְשִׁכְל, אוֹ אֲפִלּוּ
- 36 שֶׁהָאָדָם וְחֲכָמָה וְשִׁכְל
- 37 נִתְהוּ בְּהִבְלֵי הָעֲלִיּוֹן
- 38 לְבַד, בְּדִקְדִּיקָה - כְּמוֹ
- 39 שֶׁכְּתוּב: "וַיַּפֵּחַ בְּאַפִּי
- 40 נְשָׁמָת חַיִּים", -
- 41 וּמִ"הִבֵּל" זֶה, שְׁנוּפָח
- 42 בָּאָדָם, נִתְהוּהוּ יִצוֹר בַּעַל
- 43 שִׁכְל וְחֲכָמָה, וְאִם בֶּן -
- 44 שֶׁמִּהִדְּבוּר וְהִבְלֵי נִתְהוּהוּ
- 45 אָדָם בַּעַל חֲכָמָה וְשִׁכְל,
- 46 הֵרִי, הַדְּבוּר וְהִבְלֵי
- 47 הָעֲלִיּוֹן, הוּא מְקוֹר הַחֲכָמָה וְהַשְׁכָּל שֶׁבְּנִשְׁמָת אָדָם
- 48 הָרִאשׁוֹן, הַכּוֹלֵלֶת - נִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן כּוֹלֵלֶת כָּל
- 49 נְשָׁמוֹת הַצְּדִיקִים, שֶׁהֵם גְּדוּלִּים מִמְּלֶאכִי הַשָּׁרָה. - וּמִמִּילָא
- 50 הַשְׁכָּל שֶׁלֹּהֶם הוּא מִדְּרִיגָה עֲלִיוֹנָה יוֹתֵר גַּם מִשְׁכָּל הַמִּלֻּאכִים -
- 51 וְכֵל זֶה הַתְּהוּהוּ מִהִדְּבוּר וְהִבְלֵי הָעֲלִיּוֹן, וְהִנֵּנִי, לְפִי שְׂאוּתִיּוֹת

- 52 דְּבוּרוֹ יִתְבָּרַךְ הֵן בְּחִנְיֹת הַמְּשָׁכוֹת בְּחוֹת וְחִיּוֹת מְמֻדָּתוֹ
- 53 יִתְבָּרַךְ, הַמִּיחָדוֹת בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ בְּתַכְלִית הַיְּחוּד,
- 54 שְׁהוּא - יִתְבָּרַךְ, לְמַעְלָה מַעְלָה לְאִין קֵץ מִמְּדֻרְגָּת חֲכָמָה
- 55 שֶׁבְּנִבְרָאִים. - וְלִכֵּן גַּם הָאוֹתִיּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת בַּעֲנֵן הַחֲכָמָה
- 56 וְהַשְׁכָּל שֶׁל נִבְרָאִים, וְלֹא
- 57 נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת"
- 58 לְגַבִּי הַנִּבְרָאִים, - מֵה
- 59 שְׁקוּרָאִים לְהֵן "אוֹתִיּוֹת",
- 60 שֶׁלְמַטָּה מִחֲכָמָה וְשִׁכְל,
- 61 אֵין זֶה לְגַבִּי נִבְרָאִים. שֶׁהֵן,
- 62 כְּאִמּוֹר, הֵן לְמַעְלָה מַעְלָה
- 63 מַעֲנִין הַחֲכָמָה וְהַשְׁכָּל,
- 64 אֲלֵא לְגַבִּי מְדוּתוֹ
- 65 יִתְבָּרַךְ בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ.
- 66 - הֵן נִקְרְאוֹת בְּשֵׁם
- 67 "אוֹתִיּוֹת", כִּפִּי שֶׁהֵן לֹא
- 68 יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אוֹתִיּוֹת
- 69 וְגִילּוּיִים הַנִּמְשָׁכִים
- 70 מִמְּדוּת. וְהִנֵּה, - הָאוֹתִיּוֹת
- 71 שֶׁלְמַעְלָה, הֵן כ"ב מִינֵי
- 72 הַמְּשָׁכוֹת חַיּוֹת וְכּוֹחוֹת
- 73 שׁוֹנִים זֶה מֵה, שֶׁבִּהֵן
- 74 נִבְרָאוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת
- 75 עֲלִיּוֹנִים וְתַתְּחוֹנִים וְכָל
- 76 הַבְּרִיאִים שֶׁבְּתוֹכָם, שֶׁכָּךְ עָלָה בְּרִצּוֹנוֹ וְחֲכָמָתוֹ יִתְבָּרַךְ
- 77 לְבַרֵּא הָעוֹלָם בְּכ"ב מִינֵי הַמְּשָׁכוֹת - כּוֹחוֹת, שׁוֹנוֹת דִּקְא,
- 78 לֹא פְחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. - מֵאֲשֶׁר כ"ב, וְהֵן חֲנִי כ"ב אוֹתִיּוֹת
- 79 הַקְּבוּעוֹת בְּפֶה וְלִשׁוֹן, - בְּפִי וּבִלְשׁוֹנוֹ שֶׁל הָאָדָם, בְּדִתָּן -
- 80 כְּמוֹ שֶׁלְמַדּוֹ בְּסֵפֶר "צִירָה" - שֶׁהִקְבִּיהָ קָבַע אֶת הָאוֹתִיּוֹת בִּפְהָ

1. בראשית ב, כ. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מדקאמר 'אפילו' מוכח שזהו מדרג' דלמטה מ'מאמר ואותיות' ובח"א רפ"ב דויפח גו' הוא מתוכיותו ופנימי' כו' ממח' וחכמתו ית' - והבי' עפש"נ באגה"ת פ"ד שתחלה נמשכת מבחי' פנימי' ואח"כ ירדה כו' עיי"ש". 3. ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן.

- 1 ולשון. [ותמונתן בכתב – תמונת האותיות בכתב, כפי שהן] אופן ההמשכה, כמו שיתבאר לקמן] – שנים אותיות 9
2 מופיעות בתורה 10
3 (במאמר) בצורתן 11
4 המקובלת – כגון: "ר" היא 12
5 "י"ד" מלמעלה וקו 13
6 הנמשך מזה "י"ד", היא 14
7 מורה על ציור 15
8 התמשכה, – באיזה 16

שער היחוד והאמונה

בס' יצירה [ותמונתן בכתב היא מורה על ציור ההמשכה כמ"ש לקמן] שגם אותיות הדבור והמחשבה שבנפש האדם הן המשכות מהשכל והמדור' שבנפש ממהותן ועצמותן כמ"ש במ"א:

יום שישי ט' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פט, פרק יב. רק... עד עמ' 178, מהאותיות עצמן.

- 17 פרק יב. בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו הזקן שאותיות ה"עשרה 18 מאמרות" הן המשכות ממדותיו הקדושות של הקדוש-ברוך-הוא 19 המיוחדות בתכלית היחוד עם הקב"ה עצמו (ולכן, למרות שהן נקראות 20 אותיות, מתהווה מזה ענין החכמה והשכל של נבראים. כלומר, אותיות 21 "עשרה מאמרות" הן למעלה 22 מעלה מענין החכמה והשכל 23 של נבראים; הן נקראות 24 "אותיות" רק לגבי המדות 25 הקדושות מזה הן נמשכות, 26 אך לא לגבי הנבראים) והם 27 דוקא כ"ב סוגי המשכות (לא 28 פחות ולא יותר) ואלו הן כ"ב 29 האותיות. שכן, כך עלה 30 ברצונו וחכמתו של הקב"ה 31 לברוא את העולם בכ"ב סוגי 32 המשכות. 33 ברם, בהתאם לכך, יכולה 34 להתעורר שאלה: כיוון 35 שישנם רק כ"ב סוגי המשכות 36 בלבד, כיצד מתהווה מהם 37 ריבוי עצום כל כך של נבראים 38 שונים אחד מהשני – יסביר 39 זאת רבנו הזקן בפרק זה, פרק יב.
- 40 הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועוד (ועפ"ז תובן אריכות הבי' לקמן בזה 41 – דלכאורה שייך לס' יצירה וכיו"ב הדנים בס' ההשתל' ואופנה – ולא 42 בשער המוקדש לבי' ענין היחוד – אלא) שמדגיש ענין היחוד עוד יותר 43 ובפועל: דכל הנבראים הם רק כ"ב המשכות וכו'".
- 44 רק – מה, שהנבראים מתחלקים למיניהם – השונים, 45 בכללות – כגון מין ה"מדבר" או מין ה"חי" – ההבדל הכללי 46 בנבראי העולם הזה, ובפרטות, – ובמינים פרטיים. במין כללי 47 אחד, כמו: במין החי עצמו ישנם כל סוגי מינים – בהמות וחיות, 48 עופות וכדומה, – הבדלים רבים מספור, אלה של כל כך הרבה 49 מינים, נעשה: על-ידי שנינו הצרופים – של אותיות. בשעה 50 שהאותיות מצטרפות לצירוף מסויים – מתהווה מין כזה, וכשהן

שער היחוד והאמונה

פרק יב רק שהברואים מתחלקים למיניהם בכללות ובפרטות ע"י שינויי הצירופים וחילופים ותמורות כנ"ל כי כל אות היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי וכשנצטרפו אותיות הרבה להיות תיבה אוי מלבד ריבוי מיני כחות וחיות הנמשכים כפי מספר האותיות שבתיה עוד זאת העולה על כולנה המשכת כח עליון וחיות כללית הכולל' ושקולה כנגד כל מיני הכחות והחיות פרטיות של האותיות ועולה על גביהן והיא מחברתן ומצרפתן יחד להשפיע כח וחיות לעולם הנברא בתיבה זו לכללו ולפרטיו *

הגהה

(ולפי שכל אות ואות מכ"ב אותיות התורה היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי שאינו נמשך באות אחרת לכך גם תמונתן בכתב כל אות היא בתמונה

- האותיות שבתיה, עוד 72
זאת – ישנו עוד כוח, העולה על כלל 73
הכוחות הפרטיים, והוא: המשכת כח עליון וחיות כללית 74
הכוללת ושקולה כנגד כל מיני הכחות והחיות פרטיות 75
של האותיות ועולה על גביהן, – של הכוחות הפרטיים, והיא 76
– המשכה זו מהכוח והחיות הכללי, מחברתן ומצרפתן – 77
מחברת ומצרפת את הכוחות הפרטיים, יחד, להשפיע כח 78
וחיות לעולם הנברא בתיה זו, לכללו – לעולם באופן כללי, 79
ולפרטיו. – לנבראים הפרטיים שבועולם. הגהה (ולפי שכל 80
אות ואות מכ"ב אותיות התורה, היא המשכת חיות וכח 81
מיוחד פרטי שאינו נמשך באות אחרת, לכך גם תמונתן 82
בכתב – כל אות היא בתמונה מיוחדת פרטית, – בצירוף 83
פרטי מיוחד, המורה – תמונת האור מראה על ציור התמשכה 84

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "(מחברתן) מלשון חבר – שנעשים שייכים זל"ז. (ומצרפתן יחד) נעשים דבר ונברא ותיבה א'. וכל' רש"י מצרף – חתיכה אחת חגיגה כ, ב. ובלא כף הדמיון. ובכ"מ ולהלכה למעשה".

41 הפְּרָטִי הָהוּא. - שבאותו צירוף מסויים מתהווה במדויק
42 הכוח והחיות המתאימים ונדרשים לחיותו של אותו נברא. כִּי
43 כָּל שְׁנוֹי צִדּוֹת, הוּא הַרְבֵּבֶת וְאִרְיָגַת הַכּוּחוֹת וְהַחַיּוֹת
44 בְּשְׁנוֹי, - לְמִשְׁל, האותיות א־ב־ן, המצטרפות למלה "אבן"
45 (השם, החיות והכוח של
46 אבן) - הרי זה דוקא
47 כשהצירוף הוא לפי סדר
48 זה: א־ב־ן; אך בשעה
49 שסדר האותיות משתנה,
50 מתקבל צירוף אחר של
51 שלש אותיות - למרות
52 שכיוון שדן אותן אותיות,
53 וממילא, לכאורה, גם
54 אותן כוחות - אך כיוון
55 שזה באופן הרכבה אחר
56 של כוחות, מתהווה מזה
57 סוג אחר של כוח וחיות,
58 שְׁכָל אוֹת הַקּוֹדֶמֶת
59 בְּצִדּוֹת - לדוגמה: במלה
60 "אבן", שה־א" היא
61 הראשונה בצירוף מלה זו,
62 הִיא הַנּוֹכְרֶת וְהִיא
63 הַעֶקֶד בְּבְרִיָּהּ זוּ, -
64 הכוח של האות
65 הראשונה, הוא כוח
66 העיקרי והראשי בהרכבת
67 ואריגת הכוחות - אם
68 הוא כוח של חסד, החסד
69 הוא בהתגברות; ואם כוח
70 אחר, הרי אותו כוח הוא בהתגברות, וְהַשָּׂאָר - שאר
71 האותיות, והכוחות שהן מבטאות, מְפַלֵּט אֵלֶיהָ - לאות
72 (לכוח) הראשונה, וְנִכְלָלוֹת בְּאֹרֶה, - של אותה אות,
73 וְעַל־יְדִידָהּ - שצירוף האותיות הוא אחר, והאות הראשונה
74 בצירוף זה היא אחרת, נִכְרָאֵת בְּרִיָּה חֲדָשָׁה. - שכך הדבר
75 בצירוף אחר של אותיות. וְכֵן בְּחִלּוּפֵי אוֹתוֹת או
76 תְּמוּרָתֵיהֶן, - כשאות "א" לדוגמה מתחלפת באות "ע",
77 וכדומה, שכאן לא רק ששונה צירופן של אותן אותיות, אלא
78 שבצירוף החדש ישנן כבר אותיות אחרות לגמרי, המחליפות
79 את האותיות הקודמות, נִכְרָאֵת בְּרִיָּאֹת חֲדָשׁוֹת פְּחוּתֵי
80 הַמַּעֲלָה בְּעֶרְךָ הַנִּכְרָאִים מִהָאוֹתוֹת עֲצֻמָּן.

שער היחוד והאמונה

הגהה

(ולפי שכל אות ואות מכ"ב אותיות
התורה היא המשכת חיות וכח מיוחד
פרטי שאינו נמשך באות אחרת לכך
גם תמונתו בכתב כל אות היא בתמונה
מיוחדת פרטית המורה על ציור
ההמשכה והתגלות האור והחיו' והכח
הנגלה ונמשך באות זו איך הוא נמשך
ונתגלה ממדותיו של הקב"ה ורצונו
וחכמתו וכו'):

וכו' מכוּן שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד וכו' שכללות
הרקיעים נבראו וחיים וקיימים בכללות תיבות אלו
שבמאמר יהי רקיע וכו' ופרטי הברואים שבו' רקיעים
נברא כל פרט מהם וחי וקיים מאיזה צירוף אותיות
מתיבות אלו או חילופיהן ותמורותיהן שהן כפי בחי'
חיות הנברא הפרטי ההוא כי כל שינוי צירוף הוא
הרכבת ואריגת הכוחות והחיות בשינוי שכל אות
הקודמת בצירוף היא הגוברת והיא העיקר בבריאה
זו והשאר מפילות אליה ונכללות באורה ועי"ז נבראת
בריה חדשה וכן בחילופי אותיות או תמורותיהן
נבראות בריאות חדשו' פחותי המעלה בערך הנבראים
מהאותיות עצמן

1 - באיזה ציור ואופן ההמשכה, וְהַתְגַּלּוּת הָאֹר וְהַחַיּוֹת וְהַכֹּחַ
2 הַנִּגְלָה וְנִמְשָׁךְ בְּאוֹת זוּ, אִיךְ הוּא נִמְשָׁךְ וְנִתְגַּלָּה מִמִּדּוֹתָיו
3 שֶׁל הַקּוֹדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וְרָצוֹנוֹ וְחִכְמָתוֹ וְכו') - להלן מביא
4 רבנו הזקן, בפנים הספר, דוגמה איך נבראים ממאמר אחד ("יהי
5 רקיע"² למשל) הנבראים
6 הפרטיים והכלליים של
7 העולמות. הערת כ"ק
8 אדמו"ר שליט"א: "וגודל
9 ענין היחוד גם כמו
10 שהענינים הם בעוה"ז,
11 דכל ז' הרקיעים וכל צבא
12 השמים - חיות כו'
13 ממאמר האחד דיהי רקיע
14 וגו'". כְּגוֹן דְּרַךְ מִשְׁל, 8
15 פְּתוּבוֹת שְׁבַמְאָמֶר: "יהי
16 רָקִיעַ וְגו'", שֶׁנִּכְרָאֵת בְּהֵן
17 - במלים "יהי רקיע", ו'
18 רָקִיעִים: וְכָל צָבָא
19 הַשָּׁמַיִם - הנבראים
20 שבשמים, אֲשֶׁר בָּהֶם,
21 כְּמֵאמֶר רַבּוֹתֵינוּ
22 וְכִדְוִנֵם לְבִרְכָּהּ:
23 "שְׁחָקִים, - הרקיע
24 שנקרא "שחקים", שְׁבו'
25 רַחִים עוֹמְדוֹת וְטוֹחְנוֹת
26 מִן לְצִדִּיקִים וְכו', וְכוּל,
27 - הרקיע שנקרא "זבול",
28 שְׁבו' יְרוּשָׁלַיִם וְכוּ'
29 הַמִּקְדָּשׁ וּמִזְבֵּחַ וְכו',
30 מְכוּן, - הרקיע שנקרא "מכוון", שְׁבו' אוֹצְרוֹת שֶׁלַּג וְאוֹצְרוֹת
31 בְּרָד וְכו', - הרי יש לכל אחד משבעת הרקיעים, ענינו הכללי
32 מה שהוא רקיע, והענינים הפרטיים הנמצאים בו: ב"שחקים" -
33 "רחיים וכו'", ב"זבול" - "ירושלים וכו'" וכך הלאה. שְׁכָלִלוֹת
34 הַרְקִיעִים - מהותם הכללי בתור רקיעים, נִכְרָאֵת וְחַיִּים
35 וְקַיָּמִים בְּכָלִלוֹת תְּבוּאוֹת אֵלּוּ, שְׁבַמְאָמֶר "יהי רָקִיעַ וְכו'".
36 - באור הכללי הגלום במלים "יהי רקיע" וגו', נתהוו שבעת
37 הרקיעים בתור כלל של רקיעים; וּפְרָטִי הַבְּרוּאִים שְׁבו'
38 רָקִיעִים, נִכְרָא כָּל פְּרָט מֵהֶם וְחַי וְקַיָּם מֵאִיזָה צִדּוֹת
39 אוֹתוֹת מִתְּבוּאוֹת אֵלּוּ, או חִלּוּפֵיהֶן וְתְּמוּרָתֵיהֶן, שֶׁהֵן -
40 הציורופים וחילופיהם ותמורותיהם, כְּפִי בְּחִינַת חַיּוֹת הַנִּכְרָא

2. בראשית א, ו. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כפסק הווהר (י, ב. ובכ"מ) במחלוקת ר' יודא ור"ל (תגיגה יב, ב). ובזו"א (לב, ב) משמע דגם ר' יודא ס"ל דז' רקיעים הם ומזה סיוע להמפרשים בתגיגה דלא פליגי ומר אמר חדא כו'. וראה מפרש לרמב"ם הלי' יסוה"ת רפ"ג. 4. תגיגה יב, ב. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א לסוף הפרק. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויו"ל הדיוק בזה, כי פרט הרקיע (דשחקים וכו') נקרא ונתהווה משמו שיקראו לו בלה"ק (שחקים וכו'). עיין לעיל ספ"א. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כולל הרקיע עצמו. כנ"ל. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז יובן ענין הר"ת ועד שאחז"ל שהוא מן התורה (שבת קה, א)."

יום שבת קודש י' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 178, כי הן ד"מ... עד עמ' צ, יתברך ויתעלה.

1 וְהוֹרִיד הָאֱרֶצַּה דְּהָאֱרֶצַּה דְּהָאֱרֶצַּה – לעיל דובר, שזה כמשל אור
2 הלבנה המאיר על הארץ, אור שהוא הארה מהארה מהשמש,
3 ואילו כאן מדובר שזה יורד למדריגה ולצמצומים נמוכים עוד
4 יותר, והוא הארה דהארה דהארה – הארה שלישית, מְהֻאָרוֹת
5 הָאוֹתִיּוֹת. – מהאור

6 המאיר מהאותיות – זהו
7 הארה דהארה דהארה.
8 וְכֵן הַמְשִׁיךְ עוֹד, – את
9 ההארה מההארה וכו'
10 וְהוֹרִיד עַד לְמִטָּה מְטָה
11 בְּבִחִינַת הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, –
12 כשלשלת, שכל טבעת
13 נמוכה מקודמתה, עַד
14 שְׁנֵיבְרָא הָדוּמָם מִמֶּשׁ –
15 הדברים הדוממים שלא
16 נראה בהם כל חיות,
17 כְּאֲבָנִים וְעֵפֶר,
18 וְשִׁמּוֹתֵיהֶן "אֲבָן"
19 וְ"עֵפֶר" – שהשם הוא
20 חיותו של החפץ, כנזכר
21 בפרק הראשון, הֵם
22 חֲלוּפִים דְּחִלּוּפִים בּוֹ
23 וְתַמּוּרוֹת דְּתַמּוּרוֹת בּוֹ,
24 – כלומר, שהאותיות
25 מתחלפות פעם שניה
26 ויותר, כְּנֻזָּק לְעֵיל: –

27 הרי, שחיותו ומציאותו של כל נברא, הן האותיות של "דבר ה'",
28 והנברא בטל במציאות ל"דבר הרי", כך שכל הבריאה בטלה
29 ומאוחדת אתו יתברך.
30 נִשְׁלָם חֶלֶק שְׁנֵי בְּעֻזְתָּהּ ה' יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה

1 כִּי הֵן דְּרָדִי-מֶשֶׁל, דּוּגְמַת אֹר הַמֵּאִיר בְּלִילָה בְּאֶרֶץ מִן
2 הָיִרָה, וְאֹר הָיִרָה הוּא מִהַשְׁמֵשׁ, וְנִמְצָא אֹר שְׁעַל הָאֶרֶץ –
3 המאיר מן הלבנה, הוּא אֹר הָאֹר שֶׁל הַשֶּׁמֶשׁ. – לא האור של
4 השמש עצמה, אלא אור המתנוצץ מדבר שמקבל אורו
5 מהשמש. וְכֵכָה מִמֶּשׁ
6 דְּרָדִי-מֶשֶׁל, הָאוֹתִיּוֹת
7 שְׁבִמְאֻמְרוֹת הֵן כְּלָלוֹת
8 הַמְשַׁכֵּת הַחַיּוֹת וְהָאֹר
9 וְהַכֹּחַ מִמְדּוּתוֹ שֶׁל
10 הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא,
11 לְבִרָא הָעוֹלָמוֹת מֵאֵין
12 לֵישׁ, וְלִתְחִיּוּתוֹ וְלִקְיוֹנוֹ
13 כֹּל וְכֵן מִשְׁדֵּךְ רְצוֹנוֹ
14 יִתְבָּרַךְ. – שהם יחיו
15 ויתקיימו. חיות כללית זו
16 באה מה"מאמרות"
17 עצמם. וּמִכְלָלוֹת
18 הַמְשַׁכָּה וְהָאֲרֶצַּה גְדוּלָּה
19 הַזֶּה, – שמה"מאמרות"
20 עצמם, הָאֵר ה' וְהַמְשִׁיךְ
21 מִמֶּנָּה תּוֹלְדוּתִיהָ בְּיוֹצֵא
22 כֹּה, – של המשכה זו,
23 וְעֲנִיָּה, – של ההמשכה
24 הכללית, שֶׁהֵן תּוֹלְדוֹת
25 וְהַמְשַׁכֵּת הָאֹר
26 מִהָאוֹתִיּוֹת,

27 שב"מאמרות", וְהֵן הֵן – ההארות שבבחינת תולדות, חֲלוּפֵי
28 אוֹתִיּוֹת וְתַמּוּרוֹתֵיהֶן, וְכִבְרָא כֶּהֱן – ב"תולדות", שהם
29 החילופים והתמורות של האותיות, בְּרוּאִים פְּרָטִים שְׁכַבְכָּל
30 עוֹלָם. וְכֵן הָאֵר ה' עוֹד, – באופן נוסף (מהאותיות) וְהַמְשִׁיךְ

המשך מעמוד ר"ז

14 הבעלים לפדות בשלשים ואחד, אֵין – הם צריכים לפדות בסכום
15 זה, אולם אם לֹא רָצוּ, לֹא, והאחר יפדה בעשרים וששה.
16 מבארת הגמרא: הטעם שאין כופין את הבעלים להוסיף, הוא
17 משום דְּאִמְרֵי הַבְּעֵלִים, אֲתָא נִבְרָא בְּחִירָקִין – הגיע אדם אחר
18 והעמיד עצמו במקומו, לפדות בסכום גבוה יותר ממה שהיה
19 עלינו לתת עם תוספת החומש.
20 שואלת הגמרא: הרי שנינו לעיל שאין מוסיפים חומש על עליו
21 של זה, וְאֵם כֵּן, דִּינָר מֵאֵי עֲבִידְתִּיהָ – מדוע על הבעלים להוסיף
22 דינר. משיבה הגמרא: אֲמַר רַב שְׁשֵׁת, הֵכִי קָאָמַר הַתַּנָּא, אִם
23 רָצוּ הַבְּעֵלִים מְעִיקְרָא – מתחילה, כשפתחו בשומת השדה,
24 לִיתֵן סְכּוּם שְׁהוּא חֲשׁוֹן הַמְּנִיעַ לְאַחַד וְשְׁלִשִׁים סְלָעִים וְדִינָר,
25 אז הבעלים קודמים לפדות את השדה,

1 הבעלים מוֹסִיפִין חומש על עליו של האחר, ואילו בית הלל
2 סוברים שמוסיף חומש, ונמצא שדברי רב חסדא הם כדברי בית
3 הלל.
4 שואלת הגמרא: הרי לפי ביאור זה נמצא שבית שמאי הקלו בדין
5 זה יותר מבית הלל, וְאֵם כֵּן לִיתְנִיָּה גַבִּי קוּלִי בֵּית שְׁמַאי וְחִמְרִי
6 בֵּית הֶלֶל – היה לתנא לשנות דין זה לגבי הדינים בהם בית
7 שמאי מקילים יותר מבית הלל. מסיקה הגמרא: אֵלָּא לְעוֹלָם יֵשׁ
8 לומר כביאור הראשון, שהביריתא עוסקת באופן דִּלָּא נִישּׁוּם
9 השדה בשלשה, וּבֵית שְׁמַאי מְחַמְרִין שאף באופן זה על
10 הבעלים להוסיף חומש כנגד עליו של זה.
11 שנינו במשנה: אֲמַר אֶחָד תְּרֵי הֵיא שְׁלֵי בְּעֵשְׂרִים וְשֵׁשׁ בּוֹ, אִם
12 רָצוּ הַבְּעֵלִים לִיתֵן שְׁלִשִׁים ואחד ודינר, הבעלים קודמים בפדיון.
13 ואם לאו אומר לו הגיעתך. מדייקת הגמרא: משמע שאם רָצוּ

יום ראשון	יום רביעי	ד תמוז	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: חוקת, רביעי עם פירש"י. תהלים: כג"כח. תניא: פרק י. אך . . . "174" מדרכנו.		
	חסיד אחד, או תלמיד אחד, כאשר נותן לבו דעתו ונפשו על התורה וחזוקה, פועל ישועות בעיר גדולה בכל עניני העיר, והוא בדרך מלמעלה מדרך הטבע בזכות אבות העולם.		

יום שני	יום חמישי	ה תמוז	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: חוקת, חמישי עם פירש"י. תהלים: כט"לד. תניא: ומ"מ . . . "174" אתכסית כו'.		
	רבנו הזקן שאל את אחד החסידים הגדולים המקרבים ביותר, בהיותו אצלו ביחידות, למצבו. ויתאונן החסיד כי ירד מנקסיו וכו'. ויענהו רבנו: לך זקוקים – שתאיר סביבתך בתורה ועבודה שכלב. פרנסה ומה שאתה צריך – זאת צריך הקדוש-ברוך-הוא לתת לך. עשה מה שאתה צריך, יעשה ה' יתברך את מה שהוא צריך.		

יום שלישי	יום שישי	ו תמוז	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: חוקת, ששי עם פירש"י. תהלים: לה"לח. תניא: עד"מ . . . מדות כלל.		
	המצות נמשכות על-ידי המקיף שבמצות עצמם. מצות צדקה, על דרך משל, היא מצוה כוללת, אשר כל המצות נקראות בשם צדקה. ומהאי טעמא [=מסיבה זו] נכון במאד לתת קדם כל מצוה פרוטה לצדקה, שהוא המשכת המקיף בפנימי. ומפל-מקום הוי [זה] מקיף הקרוב, מה- שאין-כן תורה שהיא מקיף הרחוק ופעלתו נעלה יותר.		

יום רביעי	שבת	ז תמוז	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: חוקת, שביעי עם פירש"י. תהלים: לט"מג. תניא: פרק יא. והנה . . . "176" בלבן.		
	אאמו"ר אמר: חסידות איז נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחילתן, די דרגא פון עיגולים מבלי אשר ימצא ראש וסוף, אבער אחר כל זה איז דער עיקר איז סדר. דער בעש"ט איז געווען א מסודר, דער מעזריטשער האט מדקדק געווען אויף סדר, און דער עלטער זיידע – רבינו הזקן – האט געלערענט חסידים זיי זאלען זיין מסודרים, דאס זעהט מען אין זיינע מאמרים, בריף, ניגונים. די חסידים וואס האבען געהאט א זמן קבוע אויף קומען אין ליאזנא – דערנאך אין ליאדי – האבען ניט געהאט קיין רשות בייטען דעם זמן אן א רשיון פון רבי'ן, אויף באקומען א רשיון האט מען געדארפט זאגען א טעם. באם רבי'ן איז געווען א ועד מיוחד אויף פיהרען סדר החסידים ובראשו מהרי"ל אחי רבינו, און א באזונדער ועד אויף אנפירען מיט חסידישע יונגעלייט ובראשו אדמו"ר האמצעי.		

אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] אָמַר: חֲסִידוֹת הַיָּא בְּבַחֲנִית נְעוּץ תַּחֲלָתָן בְּסוּפֶן וְסוּפֶן בְּתַחֲלָתָן, דְּרַגַּת הָעֲגוּלִים, מִבְּלִי אֲשֶׁר יִמָּצֵא רֹאשׁ וְסוּף – אָבֵל אַחֵר כָּל זֶה הָעֵקֶר הוּא סֵדֶר. הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הָיָה מְסֻדָּר, הַמַּגִּיד מִמַּעֲזְרִיטָשׁ דִּקְדֹּק בְּסֵדֶר, וְהַסְבָּא רַבָּא – רַבְּנֵי הַזֶּקֶן – לְמַד אֶת הַחֲסִידִים שֶׁהֵם יֵהְיוּ מְסֻדָּרִים. זֹאת רוֹאִים בְּמֵאמְרָיו, מִכְתָּבָיו, נִגּוּנָיו. הַחֲסִידִים שֶׁהָיָה לָהֶם זְמַן קְבוּעַ לְבֹא לְלִיאָזְנָא – אַחֲרֵיכֶּךָ לְלִיאָדִי – לֹא הָיְתָה לָהֶם רְשׁוּת לְשַׁנּוֹת אֶת הַזְּמַן לֹלֵא רְשׁוּן [=הַתֵּר] מִהֶרְבִּי. כְּדִי לְקַבֵּל רְשׁוּן הָיָה צָרִיךְ לִנְמֹק. אֲצֵל הֶרְבִּי הָיָה וְעַד מִיָּחָד לְהַנְהִיגַת סֵדֶר הַחֲסִידִים, וּבְרָאשׁוֹ מִהֲרִי"ל [=מוֹרְנוּ הֶרֶב יְהוּדָה לִיִּב] אַחֵי רַבְּנֵי, וְעַד מִיָּחָד לְהַנְהִיגַת הָאֲבָרְכִים הַחֲסִידִיִּים, וּבְרָאשׁוֹ אֲדַמּו"ר הָאֲמָצְעִי.

יום חמישי	יום ראשון	ח תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בלק, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: מד-מח. תנאי: אבל האמת . . . כמ"ש במ"א. מְצִינֵנו דְּעַקֵּר חֲבָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עַל-יַד-הַשְּׁלוֹם הָיָה "לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא" – כְּפִירוּשׁוֹ יַחֲבֵר – "אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ". הֵינּוּ, דְּכָל גָּדֹל עֲבוּדָתוֹ בְּהַנְסִינּוֹת, אֵינּוּ בְּעֶרְךָ לְגַבִּי הָא [=הָא] דִּיצְוָה וַיַּחֲבֵר אַחֲרֵים, מֵה שְׂיִזְכָּה אַחֲרֵים.			

יום שישי	יום שני	ט תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בלק, שני עם פירש"י. תהלים: מט-נד. תנאי: פרק יב. רק . . . 178- עצמן. אלע אידישע עלטערן וועלכע באדארפען האָבען א ספעציעלע ישועה און הצלה פאר זייערע קינדער, איז דער זיכערסטער מיטעל צו שטיצען תורה לערנער. כָּל הַהוֹרִים בְּיִשְׂרָאֵל הַזְּקוּקִים לִישׁוּעָה וְהַצָּלָה מִיָּחָד לְלִידֵיהֶם, הָאֲמָצְעִי הַבְּטוּחַ בְּיוֹתֵר לְכֹן הוּא לְתַמּוּךְ בְּלוּמֵדֵי תוֹרָה.			

שבת קודש	יום שלישי	י תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בלק, שלישי עם פירש"י. תהלים: נה-נט. תנאי: כי הן ד"מ . . . כו' כנ"ל. רַבִּינוּ הוֹקֵן בְּתַחֲלִית נְשִׂאוֹתָיו אָמַר תּוֹרָה: "מֵה' מַצְעָדִי גִבֹּר כּוֹנֵנוּ, אִזּוּ אִיד קוֹמֵט אֵין אֲרֵט, אִזּוּ עַס צוֹלִיב אִזּוּ כּוֹנֵנָה טָאָן אִזּוּ מִצְוָה, הֵן אִזּוּ מִצְוָה שְׂבִין אָדָם לְמָקוֹם וְהֵן אִזּוּ מִצְוָה שְׂבִין אָדָם לְחִבְרֵיו. אִזּוּ אִיד אִזּוּ אִזּוּ שְׁלִיחַ שֶׁל מַעֲלָה, אִזּוּ שְׁלִיחַ וּוְאוּ עַר אִזּוּ, אִזּוּ עַר דְּעַר כַּח הַמַּשְׁלַח, דְּעַר יִתְרוֹן הַמַּעֲלָה אֵין נִשְׁמוֹת לְגַבִּי מַלְאָכִים – וּוְאָס בֹּא נִשְׁמוֹת אִזּוּ דָאָס עַל פִּי הַתּוֹרָה.			

רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בְּתַחֲלִית נְשִׂאוֹתָיו אָמַר "תּוֹרָה": "מֵה' מַצְעָדִי גִבֹּר כּוֹנֵנוּ". כְּאֲשֶׁר יְהוּדִי מַגִּיעַ לְמָקוֹם, הֵרִי זֶה בִּשְׁל כּוֹנֵנָה לַעֲשׂוֹת מַצְוָה, הֵן מַצְוָה שְׂבִין אָדָם לְמָקוֹם וְהֵן מַצְוָה שְׂבִין אָדָם לְחִבְרֵיו. יְהוּדִי הוּא שְׁלִיחַ שֶׁל מַעֲלָה. שְׁלִיחַ הֵיכֵן שְׁנֵמָצָא, הוּא כַּח שֶׁל הַמַּשְׁלַח. יִתְרוֹן הַמַּעֲלָה בְּנִשְׁמוֹת לַעֲמַת מַלְאָכִים – שְׂבִין נִשְׁמוֹת זֶהוּ עַל פִּי הַתּוֹרָה.

יום ראשון ד' תמוז ה'תשע"ט 'אין הבכור נוטל פי שנים בשבח'

אינו זוכה בה עד שתבוא לידיו, כך הבכור (ה'מקבל') זוכה בחלק הבכורה רק כשיבוא לידיו, וכיון שהנכס השתבח כשעדיין אינו שלו אלא ברשות כל היורשים, אינו נוטל פי שנים בשבח.

ויש לימוד נוסף (ב"ב שם, ב, הביאו הרמב"ם לעיל ה"א לענין נכסים הראויין) מהכתוב "לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו", היינו שנוטל פי שנים רק בנכסים שהאב היה מוחזק בהם בשעת מיתת (ימצא לו), "פרט לשבח שהשביחו יורשין לאחר מיתת אביהן".

ומה שכתב הרמב"ם שהשבח ששבו הנכסים לאחר מיתת האב "מעלה אותו השבח בדמים ונותן היתר לפשוט", היינו שאת השבח בנכס עצמו (בחלק הבכורה) נוטל הבכור, ורק את השווי הנספי של השבח נותן הבכור לאחים (ה'פשוטים') עבור חלקם. אך הסמ"ע (ח"מ סי' רע"ח סק"י) כתב שהשבח שבנכס עצמו מתחלק בין האחים בשווה, והש"ך (שם סק"ג) חולק עליו וכתב: "ואין הפשוט יכול לומר תן לי חלק קרקע בעד השבח, אפילו יש בו שיעור חלוקה, כן מוכח בש"ס... וכן כוונת הרמב"ם... ודלא כסמ"ע".

הלכות נחלות פרק ג, הלכה ד: אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששבו נכסים לאחר מיתת אביו, אלא מעלה אותו השבח בדמים, ונותן היתר לפשוט.

הבכור אינו נוטל פי שנים בשבח ששבו הנכסים שירש לאחר מיתת האב, שנאמר "כי את הבכור... יכיר לתת לו פי שנים" (דברים כא, ז). ומזה שהתורה קוראת לחלק הבכורה 'מתנה' (לתת לו) למדים כי כשם שמתנה היא רק לאחר שהחפץ נמצא ביד הנותן, גם חלק בבכורה האב יכול לתת לבכור רק לאחר שגייע לידיו, ואילו השבח ששבו הנכסים לאחר מותו אינו בכלל זה (בבא בתרא קכד, א).

ושני באורים בזה:

הרשב"ם (שם ד"ה עד) מפרש: הנותן מתנה לחברו יכול לתת אותה רק לאחר שתגיע לידיו, כי קודם לכן הרי הוא כנותן דבר שלא בא לעולם, וכיון שהשבח של הנכס לאחר מיתת האב לא היה ברשות האב הנותן, אין הבכור נוטל בו פי שנים.

והריטב"א (שם ד"ה מה, בשם יש מפרשים) מבאר: גם לדעה שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם (יבמות צג, א) למדים ממתנה שהבכור אינו נוטל פי שנים בשבח, כי כשם שמוקבל מתנה

יום שני ה' תמוז ה'תשע"ט

העברת נחלה מבן לבן

אמרו בגמרא (כתובות נג, א) שאין להעביר נחלה אפילו מבן שאינו הגון לבן הגון משום שאין לדעת איזה זרע ייצא מהם, ויתכן שצאצאי הבן שאינו הגון יהיו צדיקים וראויים יותר לירושה, וכיון שאברהם אבינו ידע ברוח קדשו שזרעו של ישמעאל לא ינהגו כשורה, הוריש רק ליצחק.

וכן כתב ה'חתם סופר' (תורת משה, ויחי ד"ה גם הוא) שיעקב הקדים בברכתו את אפרים לפני מנשה (בראשית מח, יד), אף שמנשה הוא הבכור, ובהעברת נחלת הבכורה ("אחיו הקטן יגדל ממנו") יש משום העברת נחלה מבן לבן, ומשום כך היה רע בעיני יוסף השתת יד ימינו של יעקב על ראש אפרים, כי חשש שמא הסיבה היא משום שצפה יעקב ברוח קדשו שלא יצאו בנים הגונים ממנשה. ועל כך השיב יעקב: חלילה! אלא ראה יעקב את הצדיקים שייצאו משניהם ואת הצדיקים מזרע אפרים יש להקדים לאלה שמזרע מנשה, כפירוש רש"י על הפסוק "גם הוא יגדל" (שם, שם יט) – "שעתיד גדעון לצאת ממנו, ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו, שעתיד יהושע לצאת ממנו... וילמד תורה לישראל", ולכן הקדים את אפרים למנשה.

הלכות נחלות פרק ו הלכה יא: כל הנותן נכסיו לאחרים, והניח את הירושה... אין רוח חכמים נוחה הימנו... ומדת חסידות היא, שלא יעיד אדם חסיד בצוואה שמעבירין בה הירשה מן הירוש, אפילו מבן שאינו נזהג בשורה, לאחיו שהוא חכם ונזהג בשורה.

וכתב הרא"ש שאף יש איסור בהעברת ירושה מהיורש. וכן כתבו אחרונים (הובאו בשדי חמד, כללים מע' ל כלל ג).

והקשה רבי אליהו מזרחי (בראשית כד, ו): אברהם אבינו נתן את כל אשר לו ליצחק, וכתב רש"י (שם) "שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו" (וזכר את נכסיו ליצחק מעכשיו ולאחר מיתתו, כי לא מסתבר שיתנם בחיים וישאר הוא ערילאי - ראה שד"ח שם ס"ק ו), ואין העביר אברהם את הירושה מישמעאל ונתנה ליצחק, והרי אין להעביר ירושה "אפילו מבן שאינו נזהג כשורה לאחיו שהוא חכם ונזהג כשורה"?

ותירץ: כיון שאמר ה' לאברהם "כי ביצחק יקרא לך זרע" (בראשית כא, יב), ירושת יצחק שונה מכל ירושה, וכדברי שר"ה "כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק".

וה'באר שבע' (סנהדרין צא, ב) מבאר:

יום שלישי ו' תמוז ה'תשע"ט

צדקה מנכסי יתומים

המהר"י מינץ (שו"ת סי' א) נשאל אודות יתומים קטנים שהיו להם קרובים עניים, ואביהם היה נזהג להעניק להם מידי שנה קצבה קבועה – האם רשאי האפוטרופוס להמשיך לתת להם את הקצבה מנכסי היתומים?

הלכות נחלות פרק יא, הלכה י: האפוטרופין עושין לקטנים סבה, ולולב, וציצית, ושופר... אבל אין פוסקין עליהן צדקה, ואפילו לפדיון שבויים, מפני שמצוות אלו אין להן קצבה.

ועושה. ולכן אין נותנים צדקה מנכסי יתומים, מאחר ויוכלו להשלים כשיגדלו.

נמצא כי בכל אופן אין לתת צדקה מנכסי יתומים אפילו בסכום קבוע, שהרי יוכלו לקיים זאת בעצמם כשיגדלו.

והנזר הקודש' השיב על כך (שאלת יעבץ שם סי' ב): מה שכתב שלצדקה אין זמן קבוע וניתן לדחותה לכשיגדלו היתומים – הרי 'מצוה הבאה לידך אל תחמיצה'. ועוד, שלדבריו אין עיקר הטעם משום שאין לצדקה קצבה אלא משום שניתן לדחותה.

ולכן יש לפרש שאמנם הטעם הוא משום שאין לה קצבה, ומה שקבעו לצדקה שיעור מעשר, אינו אלא למצוה מן המובחר ולא חובה, ולכן אין נותנים צדקה מנכסי יתומים, כי אין בידנו לאמוד כמה ירצו לתת, מעט או הרבה.

והשיב: אמנם אין נותנים צדקה מנכסי יתומים, אך הטעם הוא משום שאין לה קצבה ולכן אין לתת זאת מנכסיהם שמה יכלו, אך ניתן לתת צדקה מנכסיהם בסכום קצוב, כשם שלוקחים מהם לשאר מצוות.

וה'חכם צבי' (הובא בשו"ת שאלת יעבץ ח"א סי' א ד"ה ועיקר) הקשה על כך: מדוע בכלל נקראת צדקה דבר שאין לו קצבה, והרי חכמים נתנו קצבה למצוות צדקה – מעשר מהנכסים?

אלא בהכרח לבאר כי אין לוקחים מנכסי יתומים אלא למצוות שזמנן קבוע וחובה לעשותן בזמנן, אך מצוה שאפשר להשהותה עד שיגדלו היתומים ויקיימוה בעצמם, עדיף להשהותה כי מצוה בו יותר מבשלוcho (האפוטרופוס). ועוד, שעכשיו הם מצווים מדרבנן, מדין 'חינוך', וכשיגדלו יתחייבו מדאורייתא, וגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה

מתי יכול אדם לעשות דין לעצמו? יום רביעי ז' תמוז ה'תשע"ט

כאשר נלקח ממנו חפץ מסוים והוא נוטל אותו בחזרה, אך אם החפץ איננו בנמצא או שאין לו אפשרות לקחתו, אינו רשאי ליטול דבר אחר במקומו אלא עליו לפנות לבית דין.

ונחלקו הפוסקים בטעם הדבר:

יש אומרים כי מעיקר הדין אין איסור בלקיחת חפץ אחר, אלא שחכמים אסרו זאת שמה לא יעריך את שוויו במדויק וייטול יותר מהמגיע לו. ולפי זה כתבו, כי מותר לקחת כסף עבור חוב כספי כי מאחר שנוטל את הסכום שנלקח ממנו אין כאן חשש לטעות בהערכת השווי (רב פעלים ג, ה. וראה אמרי יעקב חור"מ עמ' קלב).

אך לדעת אדמו"ר הזקן (שו"ע חור"מ הלכות גולה וגובה סע' כד"ח) ההיתר הוא רק כשלווקח חפץ השייך לו, ואין זו גזילה מאחר ולוקח את שלו, אך לקיחת חפץ אחר או ממון אסורה ונחשבת גזילה. ואף אם חברו גזל ממנו, "אסור לגזול מן הגזול כנגד מה שגזל ממנו", ורק בית דין רשאים להוציא ממון מחברו עבור החוב שחייב לו (וראה אמרי יעקב שם).

הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה יב: יש לאדם לעשות דין לעצמו, אם יש בידו פה; הואיל וכתב וכתב לה הוא עושה, אינו חייב לפרט ולבוא לבית דין.

מי שנלקח ממנו ממון שלא כדין ובאה לידו אפשרות לקחת אותו בחזרה בדרך מרמה – האם מותר לו לעשות כן או שעליו לפנות לבית דין ולתבוע את כספו בדין?

הנה, בהלכה זו נפסק שמותר לאדם לעשות דין לעצמו. מאידך, בגמרא (ברכות ה, ב) מסופר כי לרב הונא נודע שהפועל שהעסיק בשדהו נהג לקחת מהפירות ללא רשות, ולכן סירב לשלם לו את משכורתו בטענה שכבר נטל את המגיע לו. ואמרו חכמים כי רב הונא נהג שלא כדין כי היה עליו לשלם את שכר הפועל כמוסכם. ולגבי גניבת הפירות, היה עליו לתבוע אותו בבית דין.

ומזה שלא הותר לו לעשות דין לעצמו על ידי קיזוז דמי הגניבה ממשכורתו של הפועל, הסיקו ראשונים (ראה בית יוסף חור"מ ס"ד בשם המרדכי), כי אין לאדם לעשות דין לעצמו אלא

האם דנים דיני גזילות בחוצה לארץ? יום חמישי ח' תמוז ה'תשע"ט

דייני ארץ ישראל!

ומבאר הכסף משנה' על פי דברי הנמוקי יוסף' (ב"ק פד, ב, בשם הרא"ה): אין דנים בחו"ל בגזילה גמורה, כדברי הרמב"ם (הל' גולה ואברה פ"א ה"ג) "איזהו גזול, זה הלוקח ממון האדם בחזקה... כענין שנאמר ויגזול את החנית מיד המצרי (ש"ב כג, כא)" וזה דבר שאינו מצוי, אבל גזילות כגון שולח יד בפקדון או שומר שגזל ממה שניתן לו לשמירה, הם דברים מצויים ודנים בהם בחו"ל.

והש"ך (חור"מ סי' א סק"ט) כתב:

הלכה זו שאין דנים דיני קנסות כגון גזילות אלא בשלושה, נאמרה בקנס של גזילות, כגון תשלומי כפל וארבעה וחמשה, ומה שכתב הרמב"ם (בהל' יג) שדייני חו"ל גובים מהגזול, מדובר בקרן, אותה גובים בכל מקום.

וה'תומים' (שם סק"ב) ביאר:

הלכות סנהדרין פרק ה, הלכה ח: דיני קנסות - פגון גזלות וחבלות... אין דנין אותן אלא שלשה ממחים, והם הסמוכין בארץ ישראל. אבל שאר דיני קנסות... אין צריכין ממחה... לפיכך, דיני חבלות וחלואות וכו' ויצא בהן בחוצה לארץ... שליחות בית דין של ארץ ישראל עושין.

הלכה זו היא מדברי הגמרא (גיטין פח, ב). והקשו אחרונים (ים של שלמה ב"ק פ"ח ס"ה, לח"מ ועוד):

להלן (ה"ג) כתב הרמב"ם, "מי שגנב או גזל גובים ממנו הקרן דייני חוצה לארץ, אבל התוספת אין גובים אותה". ויש להבין: בדיני גזילות וחבלות יכולים לדון דיינים סמוכים בארץ ישראל ולא דייני חו"ל, כמפורש בגמרא (גיטין שם) שבגזילות וחבלות אין אומרים 'שליחותיהו קעבדינן' כיון שהם דברים שאינם מצויים, ורק בדברים המצויים, כגון הודאות והלוואות, יש לדייני חו"ל רשות לדון בשליחותם של

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צט

שיהיו סמוכים. אבל כאשר אין סמוכים (בחוצה לארץ או בזמן הזה), גם דייני חוצה לארץ דיני גזילות בשליחותם של הדיינים הסמוכים שבארץ ישראל.

דברי הרמב"ם שאין דנים דיני גזילות אלא שלושה מומחים סמוכים בארץ ישראל, נאמרו בארץ ישראל בזמן המשנה, כאשר היה שם בית דין סמוכים. וכיון שאפשר שבית דין סמוכים ידונו בדין הגזילה, לא ניתנה רשות לדון מבלי

יום שישי ט' תמוז ה'תשע"ט

אחרי רבים להטות - אימתי?

פשוט כללים א, דבר משה ג אר"ח יד).

ובכך יש לבאר גם את שיטת פסיקתו של רבי יוסף קארו כפי שתיאר בהקדמתו לחיבורו 'בית יוסף', הנשענת על 'שלושת עמודי ההוראה' – הרי"ף הרמב"ם והרא"ש, כאשר במקום ששלושתם או שניים מהם מסכימים לדעה אחת, הלכה כמותם למרות שדעת רוב הראשונים להיפך, ואין בכך סתירה לכלל 'אחרי רבים להטות' משום שלא נשאו ונתנו ביניהם פנים אל פנים (שו"ת משפטים ירשים א, רלח, יחזה דעת ה, ע' שה).

ועקרון נוסף בעניין זה מובא בשמו של אדמו"ר הזקן (שו"ת שארית יהודה יו"ד לח): בכמה מקומות מצאנו שאמוראים פסקו הלכה במחלוקת תנאים כדעת היחיד, ואין זו סתירה ל'אחרי רבים להטות' כי פסיקת ההלכה כדעת הרוב היא רק לאותו דור שבו נחלקו, אך אין הכרח שתיקבע כך לדורות, שכן קביעת ההלכה בכל דור מסורה בידי חכמי אותו זמן, ובאפשרותם לפסוק גם כשיטה שבדור הקודם הייתה בעמדת מיעוט.

הלכות סנהדרין פרק ח, הלכה א: זו מצות עשה של תורה, שנאמר: "אחרי רבים - להטות" ... בדיני ממונות, ובשאר דיני אסור והתר, וטמא וטהור, וכיוצא בהם.

למרות כלל זה, מצינו בהלכה גם נתינת משקל לדעת המיעוט כנגד דעת הרוב. ולדוגמא: בדין מדיני ממונות שנחלקו בו הפוסקים, אין מוציאים מידי המוחזק מספק, למרות שלדעת רוב הפוסקים עליו לשלם. וכן בדיני ברכות כאשר לדעת רוב הפוסקים צריך לברך ולדעת המיעוט אין לברך – יש לחשוש לדעת המיעוט ולהימנע מלברך, כדין 'ספק ברכות להקל'.

ואין מכריעים בזה כדעת הרוב כי דין 'אחרי רבים להטות' נאמר רק כאשר החולקים מכונסים יחד ונושאים ונותנים זה עם זה, ומאחר והרוב שמעו את דברי המיעוט ולא קיבלו את דעתם, הלכה כדעת הרוב. אך בספרי הפוסקים שלא ראו ושמעו איש את רעהו אין להכריע לפי רוב הדעות, כי יתכן שאם היו נושאים ונותנים ביחד, היו המועטים מוכיחים למרובים את צדקתם והיו מודים להם (שו"ת תורת אמת סי' רז, גט

שבת קודש י' תמוז ה'תשע"ט

שערות המת מותרות בהנאה?

הכ"א, "המת אסור בהנאה כולו חוץ משערו שהוא מותר בהנאה משום שאינו גופו".

הטור וה'שולחן ערוך' (יו"ד סי' שמט ס"ב) פסקו כדעת הרשב"א והרמב"ן, ששער המת אסור בהנאה. והוסיף הרמ"א (כדברי הרשב"א) שאשה שנגזר דינה ליהרג ושערה נגזר בחייה מותר ליהנות משערותיה, כי "אף על פי שנגמר דינה – אין שערותיה נאסרים עד שתיקטל". וה'נקודות הכסף' (שם) כתב על זה: אף שהרשב"א חולק על הרמב"ם "המדקדק היטב בסוגיא בסוף פ"ק דערכין יראה דהדין עם הרמב"ם". ובשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' שמט) התיר לבישת פאה נכרית העשויה משערות של מתים (גויים), כי אף ש"אין כח בדינו להכריע להתיר שער המת בהנאה, כיון דהרשב"א והטור וה'שולחן ערוך' פסקו דשער [המת] אסור – מכל-מקום כיון דהרמב"ם והסמ"ג סוברים דשער המת מותר אפילו בישאל – יש להקל בשער של גוי, דהרי אפילו אי מת גוי אסור, נראה דהיינו מדרבנן ואם-כן בדרבנן שומעין להקל".

הלכות סנהדרין פרק יב הלכה ד: וכל אשה שתתרג, מתר להנות בשערה.

שנינו במשנה (ערכין ז, ב): "האשה שנהרגה נהנין בשערה". ומבאר רב נחמן בר יצחק שמותר ליהנות משער אשה שמתה כיון ש"מיתתה אוסרתה". וכתב הרשב"א (שו"ת ח"א סי' של), שהדברים אמורים באשה שנגמר דינה ליהרג, ובין גזר הדין למיתה נגזר ממנה שערה, ומכיון שגזר הדין כשלעצמו אינו אוסר את גופה בהנאה, אלא "מיתתה אוסרתה" לכן השער שנגזר ממנה קודם מיתתה מותר בהנאה, אבל השער שנגזר לאחר מיתה אסור בהנאה כמו שאר גופה, כי המת אסור בהנאה. וכן דעת הרמב"ן (תורת האדם).

אבל רש"י (ערכין שם ד"ה אלא) פירש לדעת רב נחמן בר יצחק ששער המת גם אם נגזר לאחר מיתה מותר בהנאה, כי רק "מיתתה אוסרתה", והשער "לאו בר מיתה הוא", שהשיעור אינו עשוי להשתנות על ידי המוות, ולכן הרי הוא כאילו לא 'מת'. וכן דעת הרמב"ם כאן, וכתב כך גם בהלכות אבל (פ"ד

אנחה של יהודי הבאה חסיושלום בסיבת לא טוב גשמי – גם היא תשובה גדולה, אנחה בעקבות לא טוב רוחני – היא וודאי וודאי תשובה מעולה.

היום יום ג' תמוז

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ד"ו תמוז תשע"ט

יום ראשון ד' תמוז ה'תשע"ט

הלכות נחלות

פרק שלישי

(1) מבאר דין שהבכור אינו נוטל פי שניים אלא במוחזק ולא בראוי ולא בשבח ששבחו נכסים, ודין בכור שמכר קודם חלוקה.

א. אין הבכור² נוטל פי שניים בנכסים הראויין לבוא
לאחר מיתת אביו³, אלא בנכסים המוזקין לאביו
שבאו לרשותו; שנאמר: ככל אשר ימצא לו⁴.
פיצד? אחד ממורישי אביו⁵ שמת לאחר מיתת אביו
- הבכור והפשוט יורשין כאחד. וכן אם היתה
לאביו מלוה⁶ או היתה לו ספינה בים - יורשין
כאחד⁷.

(2) משנה בכורות נא: (3) שיפלו לו בירושה אחר מיתתו.
(4) משמע שהם נמצאים ברשותו. (5) מאלה שאביו הוא
יורש שלהם. (6) בבא בתרא קכה: "אמר רב פפא הילכתא
... ואין הבכור נוטל פי שניים במלוה". (7) הראב"ד מציין
מקור דין ספינה במשנה ערכין (יז), שם המדובר באדם
שאמר ערכי עלי (פירוש: אני מתחייב ליתן להקדש דמי
שוויי) או ערך פלוני עלי, וקבעה תורה (ויקרא כז)
תשלומים קצובים בהתאם לגיל הנערך כשהמערך עשיר,
ואם הוא עני - נותן כאשר תשיג ידו כפי הערכת הכהן,
ואומרת המשנה: "אפילו אביו מת והניח לו ריבוא או
ספינתו בים ובאה לו בריבואות אין להקדש בה כלום".
ומכאן למד רבינו - לפי דברי הראב"ד - שספינה הנמצאת
בים אינה בגדר מוחזקת ולפיכך פסק שאין הבכור נוטל בה
פי שניים.

ב. הנית⁸ להם פרה משפרת או מחפרת⁹, או שהיתה
רועה באפר¹⁰, וילדה¹¹ - הבכור נוטל בה¹² ובילדה¹³.

(8) ברייתא בבא בתרא קכג: (9) מושכרת היינו שבעל
הפרה מקבל סכום קבוע, ומוחכרת - נוטל אחוז מסויים
מההכנסות. (10) מקום מיוחד למרעה. (11) אחר מיתת
אביו. (12) כשהשמינה. (13) משום ששבח זה בא מאליו.
המדובר כשהשוכר נותן מזונותיה, ואין היתומים נושאים
בעול הוצאה שהיא. בברייתא (שם קכד). נחלקו רבי ורבנן
בשבח הבא מאליו לאחר מיתת המוריש, רבי אומר: בכור
נוטל פי שניים וחכמים אומרים אינו נוטל. ובגמרא מבאר
רב פפא, שמשבח הבא מאליו ולא נשתנה שמו של הנכס,
כגון דקל דק ונתעבה או שדה שהוצפה ואחר ירידת המים
נשארה עליה שכבה של אדמה שמינה וזבל - גם חכמים
מודים שנוטל פי שניים. ומשמיענו רבינו שגם מעוברת
שילדה אין כאן שינוי (ראה סמ"ע חושן משפט סימן רעח
סעיף קטן ו). ובקצות החושן שם סעיף קטן ג מוסר מקור

לשיטת רבינו זו, בעבודה זרה מז. גבי בהמה מעוברת
שנעשתה בה עבירה (נרבעה על ידי אדם) וילדה, שהוולד
אסור להקריבו למזבח, משום שלא חל כל שינוי בגופו:
"מעיקרא בהמה וגם עכשיו בהמה שמו, אלא שדלת של
רחם אמו הייתה נעולה בפניו). והסתמך רבינו על מקור זה
ופסק בפרק א מהלכות גניבה הלכה א, שגנב בהמה מעוברת
וילדה - מחזיר הוולד לבעלים, משום שבוולד לא נשתנה
כלום, שהרי במקום שיש שינוי פסק שם (הלכה י"ב) שהגנב
קנה ואינו מחזיר. ומזה יצא לו (לבעל קצות החושן), שאם
נתעברה הבהמה אחר מיתת המוריש - אינו נוטל פי שניים
(ראה נתיבות המשפט שם). [הראב"ד משיג על רבינו, שהרי
בגמרא שם אמרו, שברייתא זו רבי אמר, וחכמים חולקים
עליו, ולמה פסק כיחיד נגד רבים? ובמגיד משנה מבאר,
שזה שאמרו: "זו דעת רבי" מופרך מדברי רב פפא הנ"ל
במסקנא שם, שחכמים מודים שנוטל פי שניים כשאין שינוי
בגוף הנכס. וסובר רבינו שבבהמה שילדה אין שינוי,
כמבואר למעלה, שאם לא תאמר כן - נמצאים דברי רבינו
בהלכה זו סותרים דברי בהלכה ד: "שבחו מחמת עצמן,
נוטל פי שניים". והסמ"ע (שם) קיבל סברה זו. נחלקו
הפוסקים האחרונים בדין דמי השכירות. בסמ"ע שם כתב
שנוטל שבח הפיטום והוולד, משמע שבשכירות אינו נוטל,
וכן משמע גם מלשון רבינו כאן. כנראה מפני שדמי
השכירות הם כמלוה (ראה לחם משנה כאן). ובנתיבות
המשפט חושן משפט שם סעיף קטן א מחלק בין דמי
השכירות שמלפני מיתת האב ובין אלה המגיעים בעד
תקופת השכירות שלאחר מיתתו. הראשונים הם כמלוה
ואינו נוטל, והשניים הם שבח הבא מאליו - ונוטל].

ג. שחט¹⁴ אחד ממפירי אביו¹⁵ בהמה, ואחר כך מת¹¹
אביו - נוטל פי שניים במתנות של אותה בהמה¹⁶.

(14) ברייתא שם, דף קכג, עמוד ב. (15) שהיה רגיל ליתן
לאביו הכהן את המתנות שציוותה תורה (דברים יח, ג) לתת
לכוהנים מכל בהמת חולין שנשחטה, היינו הזורע והלחיים
והקיבה. (16) משום שזכה בהם אביו בחייו, בגמרא שם
מבואר, שאפילו אם מת טרם שהורמו המתנות (לפני
שנחתכו חלקים אלה מגוף הבהמה) משום, שמתנות שלא
הורמו דינם כמו שהורמו.

ד. אין הבכור¹⁷ נוטל פי שניים בשבח ששבחו
נכסים לאחר מיתת אביו, אלא מעלה אותו השבח
בדמים¹⁸ ונותן היתר¹⁹ לפשוט²⁰. והוא שישתנו
הנכסים, כגון²¹ פרמל²² שנעשו שבילים, וכפניות²³
שנעשו תמרים²⁴; אבל שבחו מחמת עצמן ולא
נשתנו, כגון אילן קטן שנדל ועבה, וארץ שהעלתה
שרטון²⁵ - הרי זה נוטל בשבח פי שניים. ואם מחמת
הוצאה השפית - אינו נוטל²⁶.

(17) נתבאר באריכות בהלכה הקודמת. (18) אין הפשוט
יכול לדרוש קרקע שמחירו כדמי השבח המגיע לו בחלק

הקרקע היה קנוי לו, אבל כשהגיע זמן פירעון בחיי אביהם אינו נוטל, משום שפקעה זכותו בגוף המשכון. ורבינו כאן לא העיר כלום בדיני משכון לענין בכור, אולם בהלכות מלווה פרק ז הלכה ד כתב, שאין הבכור נוטל במקום שאין מסלקים. (30) בבא בתרא שם קכו. (31) ברי"ף שם כתב כל השיקול הזה לכאן ולכאן ופסק להלכה: חולקים. ופסק רבינו כמותו, כדרכו. (32) שם אמרו: "במלווה שעומו פלגי". פירוש, במלווה שקיבל הבכור מהאב יחלוקו, ובתוספות שם דיבור המתחיל ובמלווה הסבירו, שדין זה הוא תקנת חכמים מיוחדת, אבל בכל מקום אחר נפסקה הלכה שממון המוטל בספק - המוציא מחבירו עליו הראיה.

בכורה בקרקע שנטל הבכור. (19) מחשבים דמי השבח והבכור נוטל חלק בו כאחיו הפשוט ושאר הדמים (היתר) נותן לאחיו. (20) מימרא של רב נחמן בשם שמואל בבא קמא צה: (21) רב פפא בבא בתרא קכד. (22) קנה התבואה לפני שהוציאה שיכולת שהגרגרים גדלים בה. (23) פרי התומר סמוך לנפילת הפריחה. (24) ונשתנה שם הפרי. (25) כשהנהר מציף את השדות הסמוכות גורף איתו רפש וטיט ואחר ירידת המים הם נשארים ומשביחים את הקרקע. (26) גמרא שם.

ו. בכור³³ שֶׁמָכַר חֶלֶק בְּכוֹרָה קִדְּם חֶלְקָהּ³⁴ - מִמָּכְרוֹ קִיָּם, מִפְּנֵי שֵׁשׁ לַבְּכוֹר חֶלֶק בְּכוֹרָה קִדְּם חֶלְקָהּ. לְפִיכָךְ, אִם חֶלֶק עִם אָחִיו קִדְּם בְּמִקְצַת נִכְסִים, בֵּין בְּקֶרְעַת בֵּין בְּמִטְלָטְלִין, וְנָטַל חֶלֶק כְּפֶשׁוּט³⁵ - וְתָר בְּכָל הַנִּכְסִים³⁶, אֵינוֹ נוֹטֵל בְּשָׂאֵרָן אֶלָּא כְּפֶשׁוּט³⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשָׂאֵל מַחֵה; אֲבָל אִם מַחֵה³⁸ בְּאָחִיו וְאָמַר בְּפָנַי שְׁנַיִם: עֲנִבִים אֵלַי שְׁאֵנִי חוֹלֵק עִם אָחִי בְּשֹׁה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁמִּחְלָתִי בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה - הָרִי זֶה מַחֲאָה, וְלֹא וְתָר בְּשָׂאֵר נִכְסִים. וְאֶפְלוּ מַחֵה בְּעֲנֻבִים³⁹ בְּשֶׁהֶן מַחְבְּרִים, וּבְצָרוּם וְחֶלְקוֹם בְּשֹׁה - לֹא וְתָר בְּשָׂאֵר נִכְסִים⁴⁰. אֲבָל אִם דְּרָכּוֹם, וְחֶלֶק עֲמָהֶן בְּשֹׁה בֵּינֵן, וְלֹא מַחֵה בֵּהֶן מְשַׁנְעָשָׁה יֵינן - וְתָר בְּשָׂאֵר הַנִּכְסִים⁴¹. הָא לָמָּה זֶה דּוֹמָה? לָמִי שֶׁמַּחֵה בְּעֲנֻבִים וְחֶלֶק עֲמָהֶם בְּשֹׁה בְּזִיתִים, שֶׁהָרִי וְתָר בְּכָל. וְכֵן כָּל פְּיֻצָּא בְּזָה.

ה. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִלּוּה²⁷, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּשֹׁטֶר²⁸, אָף עַל גִּב שֶׁגָּבּוּ קֶרְעַת בְּחוּב אֲבִיהֶם²⁹. הֵיתָה לֹאֵב מִלּוּה³⁰ בְּכֹד הַבְּכוֹר - הָרִי זֶה סִפֵּק אִם נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, הוּאִיל וְיִשְׁנָה³¹ תַּחַת יָדוֹ, אוֹ לֹא יִטֵּל, הוּאִיל וּמִחְמַת אָבִיו יִירָשָׁנָה וְעֵדִין לֹא בָּאָה לִידוֹ שֶׁל אָבִיו. לְפִיכָךְ יִטֵּל מִמָּנָה חֶצִי חֶלֶק בְּכוֹרָה³².

(27) מסקנת הסוגייה שם קכה: "הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במלווה, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות". (28) שגבתינו בטוחה. (29) וקרקעותיו של הלווה משועבדים למלווה בשטר, וכתב הרשב"ם שם קכה: שבמלווה על המשכון נוטל פי שניים משום שבעל חוב קונה משכון, והטור שם כתב, שאפילו משכנו בשעת הלוואתו, שאינו קונה המשכון (ראה בבא מציעא פב.) נוטל, וביאר בפרישה שם טעמו של דבר: מדרשתו של רב יצחק (פסחים לא:) שקונה משכון שלא בשעת הלוואה למדנו עד כמה גדול כוחו של שעבוד, ולפיכך אפילו בשעת הלוואה מועיל המשכון שהמלווה יחא נידון כגבוי וכמצוי, וכפל דברי עצמו בקיצור בסמ"ע שם סעיף קטן כ. ובדומה לזה כתבו התוספות בפסחים שם דיבור המתחיל מדרב יצחק גבי בל ייראה ובל יימצא. וכן בגיטין לו: דיבור המתחיל שאני גבי שמיטת כספים. וכל זה במטלטלין, אבל בקרקע הממושכן אמרו רב פפא ורב הונא בן רב יהושע (בבא מציעא סז.) "האי משכנתא באתרא דמסלקי ... ואין הבכור נוטל בה פי שניים ובאתרא דלא מסלקי ... ובכור נוטל פי שניים". פירוש, ישנם מקומות שממשכנים קרקע, בתנאי, שהמלווה יאכל פירותיו מספר שנים קצוב, ולאחר כך יחזיר הקרקע לבעלים ללא כל תשלום (משכנתא דסורא) או ינכה סכום קצוב לכל זמן קצוב, והלווה משאיר לעצמו זכות לשלם למלווה - לפני גמר התקופה הקצובה מראש - את מותר החוב המגיע לו אחר ניכוי דמי השנים שאכל ולסלקו מן הקרקע (זה נקרא "באתרא דמסלקי") ויש מקומות שאין ללווה זכות זו, אלא הקרקע נשאר ביד המלווה עד סוף הזמן הקצוב (באתרא דלא מסלקי). ומלמדנו רב פפא ורב הונא, שבמקומות המסלקים אין הבכור של המלווה נוטל פי שניים באותו מלווה, ואף על פי שיש קרקע ממושכנת בידי היתומים. וטעמו של דבר: לא היה לאביהם כל זכות בגוף המשכון אלא שעבוד בלבד, אבל במקום שאין מסלקים - הקרקע קנוי לו לזמן. והר"י מיגאש (הובא בטור חושן משפט סימן רעח) מבאר, שאפילו במקומות שאין מסלקים - נוטל רק כשמת אביו לפני זמן פירעון, שאז

(33) שם. (34) שם. נחלקו אמוראים בזה, רב פפא אומר בשם רבא: אין לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, פירוש, הבכור זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זכה בו כלל, ולפיכך אינו יכול למכור, ורב פפי אומר בשם רבא, שבחלק בכורה זכה מייד עם מיתת אביו. ונפסקה הלכה שם כרב פפי. וחלקו עליו בתוספות שם עמוד ב דיבור המתחיל לא עשה. ודעתם, שחלק הפשיטות יכולים כל האחים למכור, וכן דעת הר"ן שם ונימק, שהרי אמרו (שם סב:) ששותף יכול למכור חלקו בנכסים משותפים, והסכימו לדעתם הטור והבית יוסף שם. ונראה שדעת רבינו כרשב"ם, שהרי כתב: בכור שמכר חלק בכורה וכו' ומשמע שחלק פשיטות אינו יכול למכור. [כתב הר"ף שם, יש רוצים ללמוד מכאן שבכור נוטל פי שניים במלווה ואף על פי שלא הגיע לידו, כמו שזכה בחלק בכורה טרם שהגיע לידו. ודחה דעתם ואומר, שיש הבדל מכריע בין שני אלה: מלווה אינו מוחזק ביד המוריש והתורה אמרה בכל אשר "יימצא" לו - וזה אינו מצוי, אבל חלק הבכורה היה מצוי בידו, ומכל המצוי בידו הוא מוריש לבכור פי שניים. וברור שרבינו קיבל סברתו, שהרי פסק שאינו נוטל במלווה ואף על פי כן יכול למכור חלק הבכורה לפני חלוקה]. (35) ולא עירער, כמו שיבואר בסמוך. (36) גמרא שם: אמר רב אסי בכור שנטל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המייבם בנכסי האח כדיני בכור בנכסי אביו (ראה למעלה הלכה ד).

- ח. כָּבֵד בְּאֶרְצוֹ בְּהִלְכוֹת שְׂכֵנִים⁵², שֶׁהַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים שְׁלֹו כְּאָחִד בְּמִצְרָא⁵³ אָחִד⁵⁴. אָכֵל הֵיבֵם⁵⁵ שֶׁחֶלֶק עִם אָחִיו בְּנִכְסֵי אָבִיו - נוֹטֵל חֲלָקוֹ וְחֶלֶק אָחִיו בְּגוֹרֵל⁵⁶; וְאִם עָלָה גּוֹרְלוֹ בְּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת - נוֹטֵל בְּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת.

(52) פרק י"ב הלכה ב. (53) בגבול. (54) ואף על פי שיש שם סוגי קרקעות שונים, טובים ורעים, ואין אפשרות לתת לו שני חלקים ביחד, אלא אם כן יקבל הוא רק שדה טובה ואחיו רעה - נוטל הבכור במקום אחד, ושמים שווין ומשלם לאחיו דמים לפי חשבון. והטעם: שני החלקים שהבכור מקבל נידונים כחלק אחד מוגדל. ובשאר שותפים או אחים שבאו לחלוק למדנו שם, שאם חלק אחד טוב וחלק אחד רע - נוטלים בגורל. (55) בבא בתרא יב: (56) ובזה אין דינו כבכור, כדרשתו של רבא שם: כתוב בתורה: "והיה הבכור" - הווייתו כבכור ואין חלוקתו כבכור. רש"י שם מנמק: שני החלקים שהיבם מקבל באים משני מורשים, חלק אחד מירושת אביו והשני מירושת אחיו.

- ט. שוֹמֵרֵת יָבֵם⁵⁷ שְׁמֵתָהּ, אֶפְלוּ עָשָׂה בָּהּ אָחִד מִן הָאֲחִים מְאֻמָּר⁵⁸ - מְשַׁפְּחָת בֵּית אָבִיהָ יוֹרְשִׁין בְּנִכְסֵי מְלוֹג⁵⁹ וְחֻצֵי נִכְסֵי צֶאֱן בְּרִזְלָה⁶⁰, וְיוֹרְשֵׁי הַבְּעֵל יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ⁶¹ עִם חֻצֵי נִכְסֵי צֶאֱן בְּרִזְלָה. וְיוֹרְשֵׁי הַבְּעֵל חֵיבִין בְּקִבּוּרָתָהּ, הוֹאִיל וְהֵן יִירְשׁוּ כְּתֻבָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְצוֹ בְּמִקְוֵמוֹ⁶².

(57) אלמנת האח שמת בלי בנים נקראת "שומרת יבם" מפני שהיא שומרת (מחכה) ליבם שיבוא וישיאנה. (58) מן התורה אין היבם קונה את יבמתו לאשה אלא בביאה, וחכמים תיקנו לה גם קידושי כסף או שטר ונקראים "מאמר", משום שביאה קונה ביבמה בלי כל אמירה, ובכסף או שטר צריך שיאמר הרי את מקודשת וכו' (תוספות יום טוב יבמות פרק ב משנה א). (59) הנכסים שבעלה המת לא קיבל עליו אחריותם, ותיקנו חכמים, שהבעל אוכל פירותיהם - וגופם נשאר ברשות האשה ומשום שמאמר אינו קניין גמור ביבמה - אין היבם יורש אותה. (60) הנכסים ששמו אותם בכתובתה והבעל קיבל עליו אחריותם; אם פיתחו - נושא הוא בהפסד, ואם השביחו - השבח שלו. (61) מאתיים של בתולה ומנה של אלמנה וגרושה שהבעל מחוייב לתת לה עם התוספת שכתב לה מרצונו הטוב. (62) בהלכות אישות פרק י"ב הלכה ד. נתבאר שם שהטילו חכמים על הבעל הוצאת קבורת אשתו תחת זכותו לרשת כתובתה.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) מבאר דין אמר זה בני או זה אחי, או אמר זה בני וחזר ואמר זה עבדי, ושאין קורין עבדים ושפחות אבא פלוני או אמא פלונית, ודין מי שיש לו בן משפחה ונכרית לעניין ירושה, ודין שיוורשים בחזקה אף על פי שאין שם עדי

חלק כפשוט - וויתר. ופירש רב פפי שם, שוויתר על חלק בכורה שבכל הנכסים. (37) דין זה מסקנה ישירה הוא משיטתו שיש לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, ולפיכך יכול הוא לוותר עליו כשם שיכול למכרו. ורב פפא שאמר בשם רבא שאין לו לפני חלוקה, חולק גם בדין זה ואומר, שאינו יכול לוותר אלא בחלק בכורה מהנכסים שחלקו. (38) שם. (39) שם. (40) משום שבענבים אלה מיחה כבר כשהיו מחוברים. (41) יין הוא נכס חדש שלא מיחה בו עדיין ומכיון שנטל בו חלק כפשוט ולא מיחה - גילה דעתו שהוא מוותר על הכל. רב אסי שם אמר: בכור שמיחה - מיחה. ומפרש רבה: בענבים ובצרום זיתים ומסקם, אבל דרכם לא. ופירש הר"י מיגאש על פי רבינו חננאל, שהמדובר בדין וויתור וקיבל רבינו פירושו. [הראב"ד כותב: "יש לנו דרך אחרת בכל זה". כנראה הוא קיבל פירושו של הרשב"ם, שרב אסי התכוון לשבח שהשביחו יתומים (ראה שם)].

- ז. מִי שֵׁיבֵם⁴² אֶשֶׁת אָחִיו - הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נִכְסֵי אָחִיו הַמְתָּזִקִּים; וְכָל הָרְאוּיִין לְבֹא לְאַחֵר מִכָּאן - הָרִי הוּא בָּהֶן כָּל הָאֲחִים⁴³. שְׁהָרִי בְּכוֹר קָרָא אוֹתוֹ⁴⁴ הַתְּנוּבָה⁴⁵, שְׁנֵאמַר: וְהָיָה הַבְּכוֹר⁴⁶ אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וְכִשֵּׁם שְׁאִינוּ נוֹטֵל מִמֶּנּוּ בְּרָאוּי כְּבִמְחֻזָּק, כֶּף אִינוּ נוֹטֵל בְּשִׁבְחָה⁴⁷ שֶׁשִּׁבְּחוּ נִכְסִים אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו⁴⁸ מִשְׁעַת מִיתָה עַד שְׁעַת חֲלָקָתוֹ עִם אָחִיו בְּנִכְסֵי אָבִיו⁴⁹. וְאֶפְלוּ הַשִּׁבְיחוּ נִכְסִים אַחֵר שֵׁיבֵם⁵⁰ וְקִדְם שֶׁיִּחְלְקוּ - הָרִי הוּא בְּשִׁבְחָה כְּאָחִד מִן הָאֲחִין⁵¹. אֵף עַל פִּי שְׁנוּטֵל מִן הַנִּכְסִים אֵלּוּ שְׁנֵי חֲלָקִים, חֲלָקוֹ וְחֶלֶק אָחִיו שֵׁיבֵם אֶשֶׁתוֹ, הוֹאִיל וּמֵת הָאֵב בְּחַיִּי כָּלָן.

(42) התורה מצווה על אחיו של המת בלי בנים לישא את אלמנתו (דברים כה, ה), ונישואין אלה נקראים "יבום". ביבמות כד. פירשו מה שאמרה תורה (שם, ו) "יקום על שם אחיו המת" הכוונה לנחלה, שהמייבם יורש את כל נכסי המת ואין לשאר אחיו בהם כלום. (43) שם כד: (44) את המייבם. (45) ולפיכך, דינו כבכור שאינו נוטל אלא במוחזק. (46) בגמרא שם, דרשו: "והיה הבכור" - מכאן שמצווה בגדול לייבם, פירוש, הגדול שבאחים צריך לייבם (דרשה זו מוציאה כתוב זה מפשוטו, וכולו נדרש לדינים שונים). (47) משנה בכורות נב. (48) כדין בכור לאביו (ראה למעלה הלכה ד). (49) המייבם יורש כל חלק אחיו המת בנכסי האב, שמת לפני מיתת האח. במשנתנו כתוב סתם: "אין נוטלין בשבח" ומפרש רבינו שהמדובר בנכסי האב שמת לפני מיתת בנו, ובניו לא הספיקו לחלק הירושה עד שמת הבן. ופירושו מוכרח, שהרי נכסי האח המת כולם שלו ואין כאן בעייה של השבח. [במגיד משנה כתב בשם הרמב"ן והרשב"א, שאם מת הבן בחיי האב אין המייבם נוטל חלק אחיו המת בנכסי האב, משום שלא זכה בהם האח והרי הם ראויים ולא מוחזקים והוסיף שגם דעת רבינו כך. ונראה שדייק זאת מסימנה של הלכה זו: "הואיל ומת האב בחיי כולם" (50) וזכה בנכסיו. (51) מחלוקת אביו ורבא שם ופסק כרבא שהלכה כמותו נגד אביו בכל מקום, חוץ לשש הלכות, וזו אינה מהן. וטעמו: כל דיני ירושת

אתה נאמן אפילו לפסול את הבנים, משום שאין הדבר מתקבל על הדעת שבניו יהיו פסולים, ובניו הפסולים - יהיו כשרים. וכדבריהם משמע מלשון רבינו כאן: "שאינו נאמן עליו לומר איני בני". וכן משמע מלשוננו בפט"ו מהלכות איסורי ביאה הט"ו.

ג. האומר¹¹: זה בני, וחזר ואמר: עבדי הוא - אינו נאמן¹². אמר: עבדי, וחזר ואמר: בני, אף על פי שהוא משמשו כעבד - נאמן; שזה שאמר עבדי - כלומר, שהוא לי כעבד. ואם היו קורין לו: עבד בן מאה זוז, וכיוצא בדברים אלו שאין אומרים אותן ביחוד אלא לעבדים - הרי זה אינו נאמן¹³.

(11) מימרא של רבי יוחנן, ב"ב קכז: (12) התורה האמינתו לומר זה בני, וכיון שהגיד - אינו חוזר ומגיד אחרת. (13) כפירושו של רב נחמן בר יצחק, שם.

ד. היה¹⁴ עובר על בית המכס¹⁵, ואמר: בני הוא זה, וחזר אחר כך ואמר: עבדי - נאמן; שלא אמר בני אלא להבדיל מן המכס. אמר בבית המכס: עבדי הוא, וחזר ואמר: בני הוא - אינו נאמן¹⁶.

(14) שם. (15) הגובה מכס מעבדים. (16) מכיון ששילם מכס של עבד, אין הדבר מתקבל על הדעת כלל ששיקר וגרם הפסד לעצמו.

ה. העבדים¹⁷ והשפחות - אין קורין להן: אבא פלוני¹⁸ ואמא פלונית; שלא יבוא מן הדבר תקלה, ונמצא זה הבן¹⁹ נפגם²⁰. לפיכך, אם היו העבדים והשפחות חשוכין ביותר, ויש להן קול, וכל הקהל מפירין אותן ואת בני ועבדי אדוניהן, כגון עבדי הנשיא - הרי אלו מתר לקרות להן אבא ואמא²¹.

(17) ברייתא, ברכות טז: (18) המלים "אבא" או "אמא" היו משתמשים כתואר לפני שם העצם. כשם שאומרים היום "מר" או "גברת". (19) שקרא לעבד "אבא". (20) ביחוסו, שהשומעים יחשבו שהוא בנו של העבד. (21) בהמשך הברייתא שם: "ושל רבן גמליאל היו קורים" וכו'. ופירושו בגמרא: "משום דחשיבי".

ו. מי שהיתה²² לו שפחה והוליד ממנה בן והיה נוהג בו מנהג בנים²³, או שאמר: בני הוא ומשחררת היא אמו, אם תלמיד חכם הוא או אדם פשוט שהוא פדוק בדקדוקי מצות - הרי זה יירשנו²⁴. ואף על פי כן אינו נושא בת ישראל עד שיקרא ראיה שגשתחררה אמו ואחר כך ילדה, שהרי החזקה שפחה בפנינו. ואם משאר הדיטות הוא, ואין צריך לומר אם היה מן המפקירין עצמן לבן - הרי זה בחזקת עבד לכל דבר, ואחיו מאביו²⁵ מוכרין אותו²⁶. ואם אין לאביו בן חוץ ממנו - אשת אביו מתנבמת. וזה הוא הדין שראיה לי שהוא הולך על עקרי הקבלה. ויש מי שלא חלק בין פשרים לשאר העם, אלא לענין שלא ימכרוהו אחיו

ייחוס, ודין אומר זה אחי שאינו נאמן לגבי אחיו הידועים ויטול עימו בחלקו.

א. האומר²⁷: זה בני, או זה אחי²⁸, או זה אחי אביו, או שאר היוזשין אותו, אף על פי שהודה בפאנשים שאין מחזקין שהן קרוביו - הרי זה נאמן, ויירשנו²⁹. בין שאמר כשהוא פריא בין שאמר כשהוא שכיב מרע³⁰. אפלו נשתתק וכתב בכתב ידו שזה יורשו - בודקין אותו בדרך שבדקין לגטין.

(2) משנה בבאבבא קלד. (3) מדובר כשאינו לו בנים, והוא אומר שזה אחיו ויורש נכסיו. (4) כשאין לו בנים ולא אחים. (5) שם שנינו: "זה אחי - אינו נאמן", והכוונה לענין ירושת אביו, ויש לו עוד אחים שאינם מודים שזה אחיהם, אבל בירושת נכסו עצמו נאמן, משום שיכול לתת לו נכסיו במתנה. כך מתבאר שם מתוך סוגיית הגמרא. ברשב"ם שם כתב, שנאמן ב'מיגר' שיכול לתת לו במתנה. ומזה הסיק, שבנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, ואז אין לו אפשרות לתת אותם במתנה (והמתנה שזיכה לו כשהיה בריא אינה מועילה לנכסים אלה, משום שלא היו אז ברשותו) אינו נאמן לומר זה בני, משום שזכות ההכרה שנלמדה מזה שכתבה תורה "יכיר" - נוגעת רק לחלק בכורה. וכדבריו כתבו גם ה'תוספות' שם ד"ה ליורשו. ונראה שדעת רבינו אינה כן, שהרי כתב "בין שכיב מרע", וברור שהכוונה כשאין לו אפשרות לתת במתנה, שאם לא כן, מה בין חולה לבריא. וב'טור' חושן-משפט סי' רעט, כתב בפירוש "אפילו כשהוא גוסס". וה'בית יוסף' שם מעיר, שגם דעת רבינו כן. ולא ביארו טעמו של דבר בשאר קרובים, חוץ מבבן שנאמר בו "יכיר", לדעת האומרים שכולל גם בן פשוט. [בלחם-משנה כאן שאל למה נאמן בנכסים שיפלו לו לאחר הצהרתו זו. והשאר בצ"ע. וב'קצות החושן' שם סק"ג מיישב, שנאמן ב'מיגר' שיכול לשעבד עצמו בסכום גדול. והסכים לו ה'נתיבות' שם ס"ק ב]. (6) שוכב חולה ונוטה למות. (7) נתבאר למעלה פ"ב הט"ו.

ב. היינו מחזקין בזה שהוא אחיו או בן דודו, ואמר: אינו אחי ואינו בן דודי - אינו נאמן. אבל נאמן הוא על מי שהחזק שהוא בנו לומר: אינו בני³¹, ולא יירשנו. ויראה לי: שאפלו היו לבן בנים, אף על פי שאינו נאמן עליו לומר אינו בני לענין יחוס³², ואין מחזקין אותו ממזר על פיו³³, נאמן הוא לענין ירשה, ולא יירשנו.

(8) כרבי יהודה, שם קכז: שהתורה האמינה את האב לומר: זה בני או אין זה בני (ראה למעלה שם ה"ד). ומלמדנו רבינו, שלא האמינתו תורה אלא לגבי בן, אבל לא לגבי קרובים אחרים. (9) לפסול אותו לישא בת ישראל. (10) ביבמות מז. מסופר מעשה בגר לפני רבי יהודה, ואמר שנתגייר שלא בבית-דין, ואמר לו רבי יהודה: "נאמן אתה לפסול את בניך, ואי אתה נאמן לפסול את בני בניך" (לפי גירסת רבינא). וב'תוספות' שם ד"ה ואין, פירשו: נאמן אתה לפסול בניך כשאין לבניך בנים, אבל כשיש להם בנים - אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 פֶּלֶכֶד. וַיֵּשׁ מִי שְׁהוּרָה, שְׁאֶפְלוּ לַיּוֹרְשׁוֹ לֹא נִחְלַק
2 בְּיִשְׂרָאֵל²⁷. וְאֵין רְאוּי לְסַמֵּךְ עַל דְּבַר זֶה²⁸.

(22) שנינו ביבמות כב. "מי... ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". ובגמרא שם כג. למדו מן התורה שאינם נידונים כבניו אלא כבניה. ובריי"ף שם מביא בשם רב נטרונאי גאון, שהמדובר בשפחה של אחרים, אבל בשפחה שלו אנו סומכים על החזקה: שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובוודאי שיחררה לפני שבא עליה. וגאון אחר מפקפק בדבר, ופסק הרי"ף להלכה: שלענין איסורים הולכים לחומרא, שמא הבן או הבת כשרים, ושמא הם עבדים. ולענין ירושה, אין מוציאים מיד היורשים שהם וודאים. אולם רבינו בפ"ט מהלכות עבדים ה"א כתב בפירושו: "ישראל שבא על שפחה כנענית, אף-על-פי שהיא שפחתו - הרי זה הולד כנעני לכל דבר". ומבאר במגיד-משנה שהסתמך על המכילתא משפטים פרשה ב, שדרש רבי נתן מן הכתוב (שמות כא, ד), "וילדה לו": "להביא את הרב (האדון) שבא על שפחתו, שילדיה עבדים" (הדרשה מסתמכת על תחילתו של הכתוב: "אם אדוניו יתן לו אשה", וממשיך "וילדה לו"). ומלשון "לכל דבר", אפשר לדיין שגם לענין ירושה דינו כעבד, שהרי בגמרא שם: פירשו מה ששינו "לכל דבר" גבי ממזר הכוונה ליורשו. וזה בהתאם לשיטתו בפ"י מהלכות גירושין ה"ט, שלא אמרו "חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", אלא באשתו שגירשה (ראה שם ה"ד). ובא רבינו כאן וביאר מה שסתם שם, וחילק גם כן בין שפחתו לשפחה של אחרים, וצמצם את ההבדל לירושא בלבד, והוסיף עוד הסתייגות כמו שיבאר בסמוך. (23) כדרך שכן אדם מחבב בניו הכשרים ודואג לצרכיהם. (24) במגיד-משנה מבאר: בכל ענינים אחרים, אנו מעמידים חזקת שיפחות של זו נגד חזקת כשרות של אדונה, ונמצא שאין כאן חזקה כלל. אולם לענין ירושה אנו סומכים על ה'מיגר', שיכול הוא לתת לבנו זה במתנה אפילו כל נכסיו. וטעמו של ההבדל בין תלמיד-חכם או אדם כשר להדיוט הוא, שתלמיד-חכם מבחין בין חומרת איסור ביאת שפחה לביאת משוחררת פנויה, ומשום כך חזקה ששיחררה, ההדיוט אינו מבחין בזה - ולמה ישחררה, ולכן נשארה בתוקפה חזקת שיפחות, ו'מיגר' שאמרנו - אין כוחה יפה נגד החזקה (ראה לחם-משנה. אגב מתעוררת גם השאלה: מה דינם של הנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס? ראה למעלה ה"א הערה ד). (25) שהם יורשי אביו. (26) רשאים למוכרו, כמו כל העבדים שנפלו להם בירושה. (27) בין תלמיד-חכם להדיוט. (28) השווה הלכות גירושין שם ה"ט.

3 ז. כֹּל הַיּוֹרְשִׁין²⁹ יוֹרְשִׁין בְּחֻזָּה. פֶּיֶצֶד? עֲדִים
4 שְׁהַעֲדִיּוֹ: שְׁזָה מְחֻזָּק לָנוּ שֶׁהוּא בָּנוּ שֶׁל פְּלוֹנִי או
5 אָחִיו, אֵף עַל פִּי שְׁאִינֶן עֲדֵי יְחוּס³⁰ וְלֹא יָדְעוּ אֲמַתַּת
6 הַיִּחְסִין - הֲרִי אֵלּוּ יוֹרְשִׁין בְּעֵדוֹת זֵרִים³¹.

(29) קידושין פ. (30) אינני יודע לפרש דבר זה במעידים שזה בנו או אחיו. ונראה שפסקא זו נמשכת לשאר יורשים, והכוונה: אפילו אינם יודעים למסור בדיוק דרגת הקירבה.

ראה ההערה הבאה. (31) ואפילו מעידים סתם: אנו יודעים שפלוני הוא קרוב הראוי לירש את המת, ואינם מעידים שאין אחרים קרובים יותר וקודמים לו בירושה ('בית חדש' חו"מ סי' רפד על-פי המעשה ברב אידי בר אבין שהובא בבבא-בבא לג.).

7 ח. יַעֲקֹב³² שְׁמַת וְהַנִּיחַ רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וְלֹא הִחֲזֹק
8 לוֹ בֶּן אֶלָּא שְׁנֵיהֶם, תַּפְס רְאוּבֵן לֹוי מִן הַשּׁוֹק וְאָמַר:
9 גַּם זֶה אָחִינוּ הוּא, וְשִׁמְעוֹן אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ³³ - הֲרִי
10 שִׁמְעוֹן נוֹטֵל חֲצֵי הַמָּמוֹן³⁴, וְרְאוּבֵן שְׁלִישׁ³⁵, שְׁהֲרִי
11 הוֹדָה שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה אָחִין, וְלֹוי נוֹטֵל שְׁתּוֹת³⁶. מֵת
12 לֹוי³⁷ - יַחֲזוֹר הַשְּׁתוֹת לְרְאוּבֵן³⁸. נָפְלוּ לְלֹוי נְכָסִים
13 אֲחֵרִים - יִחְלְקוּ אוֹתָן רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, שְׁהֲרִי רְאוּבֵן
14 מוֹדָה לְשִׁמְעוֹן שְׁלֹוֹי זֶה אָחִיהֶן³⁹. הַשְּׁבִיחַ⁴⁰ הַשְּׁתוֹת
15 מְאֻלִּי⁴¹, וְאַחֵר כֶּף מֵת לֹוי: אִם שָׁבַח מִגִּיעַ לַפְתָּפִים
16 הוּא, כְּגוֹן עֲנָבִים שֶׁהִגִּיעוּ לְהַבְצֵר - הֲרִי הַשְּׁבִיחַ הַזֶּה
17 כְּנִכְסִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ מֵאֲחֵרִים, וְיִחְלְקוּ בֵּהֶן⁴²; וְאִם
18 עֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לְהַבְצֵר - הֲרִי הֵן שֶׁל רְאוּבֵן לְבַדּוֹ⁴³.
19 אָמַר שִׁמְעוֹן: אֵין לֹוי זֶה אָחִי, וְנָטַל לֹוי בְּחֻלָּק
20 רְאוּבֵן כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְאַחֵר כֶּף מֵת לֹוי - לֹא יִירֹשׁ
21 שִׁמְעוֹן מִמֶּנּוּ כְּלוֹם⁴⁴, אֶלָּא רְאוּבֵן לְבַדּוֹ יִירֹשׁ
22 הַשְּׁתוֹת עִם שְׁאָר נְכָסִים אֲחֵרִים שֶׁהִנִּיחַ לֹוי. וְהוּא
23 הִדִּין בְּכָל הַיּוֹרְשִׁין שִׁיּוּדוֹ מְקַצֵּת בְּיּוֹרְשִׁין אֲחֵרִים
24 שֶׁלֹּא יוֹדוּ מְקַצֵּת.

(32) משנה, שם קלד. (33) אינו מכחיש בהחלט. (34) משום שהוחזקו שני בנים בלבד, והוא אומר ללוי: הבא ראייה שאתה אחי - ותיטול. (35) כפי המגיע לו לפי טענתו. (36) במשנה, שם: "ונוטל עמו בחלקו", פירוש: לוי נוטל חלק שלישי מחלקו של ראובן, שהרי ראובן עצמו הודה שמגיע לו שלישי הנכסים בלבד, ולפיכך נותן ללוי שתות ונשארו לו שתי שתויות. בדין זה, אין הבדל בין אמר שמעון איני יודע ובין שהוא מכחיש. (37) בלי בנים. (38) ואין שמעון יורש כלום, שבין אם לוי אח ובין אינו אח - אין מגיע לו יותר מחצי, וכבר נטל חלקו. (39) דין זה נאמר כשאמר שמעון "איני יודע" אם זה אחי. ובסוף ההלכה יתבאר מה דינם כשהכחיש ואמר אין זה אחי. (40) בעיא של רבא שם, ונשארה בתיקו. (41) מבלי השקעות הוצאות על-ידי לוי. (42) גמרא שם: "בשבח המגיע לכתפים לא תביעי לך, דכי נכסים שנפלו לו ממקום אחר דמי". (43) דינם כגוף הקרקע (על-פי גירסת הרי"ף והר"י מיגש, בגמרא שם). ואף-על-פי שהבעיא נשארה בתיקו - אין לשמעון כלום, משום שראובן הוא יורש ודאי ושמעון ספק, ונפסקה הלכה (ראה לקמן פ"ה ה"א) שכל מקום שיש יורש ודאי ויורש ספק - אין לספק כלום. (44) אפילו מנכסים שנפלו לו אחר-כך, שהרי הוא טען: אין זה אחי (גמרא שם קלה.).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) מבאר דין כלל ביורשים אחד וודאי ואחד ספק, ודין ספק ובני יבם שבאו לחלוק בירושה, ודין יורשים מספק כגון נפל

10) פ"ט מן הי"ז עד סוף הפרק. (11) מזונות הבנות לאחר מיתת אביהן עד שתתבגרנה או תינשאנה. (12) התנאים שנקבעו לזכויות האשה ובניה, כנוספות לכתובה העיקרית. (13) יענק להן מנכסי הירושה. (14) אחד מעשרה. (15) ואינם מספיקים כדי מזונות הבנות. (16) משנה בבא בתרא קמ: (17) כרבא, בגמרא שם, בניגוד לדעת אב"י, שפירש שגם הנקבות דוחות אותו ואומרות לו זכר אתה. [ל'טור' שם שיטה אחרת בכל דינים אלה. ראה שם].

ג. מי שלא שָׁהַתָּה¹⁸ אַחֵר בַּעֲלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים¹⁹ וְנִשְׁאַתָּה²⁰, וְיָלְדָה בָּן, וְאִין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן²¹ או בֶּן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן²² - אִין זֶה הֵבֶן יוֹרֵשׁ אֶת אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. וְאִם מֵת הֵבֶן²³ - שְׁנֵיהֶן יוֹרְשִׁין אוֹתוֹ, וְחֹלְקִין בְּשָׁוָה, מִפְּנֵי שֶׁשְׁנֵיהֶם סָפֵק, שָׁמָּה זֶה אָבִיו או זֶה אָבִיו.²⁶

(18) משנה, יבמות ק: (19) הריון אינו ניכר עד שלושה חדשים מהתחלתו, ולפיכך תיקנו חכמים שאשה שנתאלמנה או נתגרשה - לא תינשא לאחר עד שיעברו שלושה חדשים ויתברר שאינה מעוברת. (20) באיסור, ואין אנו יודעים אם נתעברה לבעלה הראשון. (21) אם הבן הוא מבעלה הראשון, ונולד אחר תשעה חדשי הריון, כגון שלא עברו יותר מתשעה חדשים משנתאלמנה או נתגרשה. (22) כגון שנבעלה לבעלה השני שבעה חדשים לפני לידתו. חז"ל בקיאים היו בטבעי הריון ולידה, וידעו שהנולד בחודש השביעי להריון או לתשעה חדשים - הוא בן קיימא, והנולד לשמונה - נפל. (23) הספק בלי בנים והניח נכסים.

ד. יִבְמָה²⁴ שְׁלֹא שָׁהַתָּה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְנִתְיַבְמָה²⁵ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְיָלְדָה בָּן, וְאִין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן או בֶּן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן, זֶה הִסְפֵּק אוֹמֵר: שָׁמָּה בֶּן הֵמָּה אֲנִי וְאִירֵשׁ אֶת נְכֵסֵי אָבִי בְּלֹן, וְאִין אֶתָּה רֵאשִׁי לִיבִם אוֹתָהּ, שָׁאִין אָמִי בֵּת לְבֹם; וְהִיבִם אוֹמֵר: שָׁמָּה בְּנִי אֶתָּה, וְאִמָּךְ רֵאוּיָה לִיבִם, וְאִין לָךְ בְּנִכְסֵי אֲחִי כְּלוּם; הוֹאִיל וְגַם זֶה הִיבִם סָפֵק שָׁמָּה יָבִם הוּא אוֹ אִינוֹ יָבִם - חֹלְקִין בְּשָׁוָה²⁶. וְכֵן דִּין זֶה הִסְפֵּק עִם בְּנֵי הִיבִם בְּנִכְסֵי הַמֵּת²⁷ שְׁנִיתִיבְמָה אֶשְׁתָּה: חֹלְקִין בְּשָׁוָה²⁸, הִסְפֵּק נוֹטֵל מִחֲצָה וּבְנֵי הִיבִם מִחֲצָה. מֵת הִיבִם אַחֵר שֶׁחָלַק עִם זֶה הִסְפֵּק²⁹, וּבָאוּ בְּנֵי הִיבִם הָרֵאוּיִים לִירֵשׁ אֲבִיהֶם, אָף עַל פִּי שֵׁשׁ לִזֶּה הִסְפֵּק לוֹמֵר: אִם אֲחִיכֶם אָנִי, תָּנוּ לִי חֶלֶק בִּירֵשָׁה זוֹ; וְאִם אִינוֹ אֲחִיכֶם, תִּחְזְרוּ לִי הַחֲצִי שֶׁלָּקַח אֲבִיכֶם - אִין לִזֶּה הִסְפֵּק בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶן עֲמָהֶן כְּלוּם³⁰, וְאִין מוֹצִיא מִיָּדָן.⁴²

(24) שם לז: (25) באיסור. (26) כדין כל ממון המוטל בספק ואין אחד מוחזק בו. (27) המדובר, כשמת היבם לפני שחולקו נכסי אחיו שמת בלי בנים, בינו ובין הספק, וטוען הספק אני בנו של הראשון ויורש את כל הנכסים, ובני היבם טוענים: אחינו אתה, ונחלק בינינו את הנכסים בשווה. (28) בגמרא שם אמרו: הכא, אידי ואידי ספק (גם זה וגם זה באים לרשת מספק), פירוש, אע"פ שהספק עצמו

הבית עליו ועל אשתו, עליו ועל אמו, עליו ועל בן בתו או עליו ועל אביו, ואין יודעים מי מת קודם.

א. זֶה הַכֶּלֶל בְּיֹרְשִׁין³¹: כָּל שְׁנֵי יוֹרְשִׁין שָׁאֶחָד מֵהֶן יוֹרֵשׁ וְדָאִי וְהַשְּׁנִי סָפֵק - אִין לְסָפֵק כְּלוּם⁴. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם סָפֵק, שָׁמָּה זֶה הַיֹּרֵשׁ אוֹ שָׁמָּה זֶה הַיֹּרֵשׁ - חֹלְקִין בְּשָׁוָה. לְפִיכָךְ, מִי שָׁמָּה וְהַנִּיחַ בֶּן וְטַמְטוּם⁵ אוֹ אֲנִדְרוֹגִינוּס⁶ - הָרִי הֵבֶן יוֹרֵשׁ אֶת הַכֶּלֶל⁷; שֶׁהַטַּמְטוּם וְהָאֲנִדְרוֹגִינוּס סָפֵק⁸. הַנִּיחַ בְּנוֹת וְטַמְטוּם וְאֲנִדְרוֹגִינוּס - יוֹרְשׁוֹת בְּשָׁוָה⁹, וְהָרִי הוּא כְּאֶחָת מִן הַבָּנוֹת.

(2) כל זה נלמד מפרטי הדינים ומקוריהם שיבוארו לקמן. (3) ואין ללמוד ממנו לעניינים אחרים. (4) ולא אמרו בזה: ממון המוטל בספק - חולקים. (5) אברי המין נמצאים בתוך הגוף, ואין להכיר אם הוא זכר או נקבה. (6) שיש לו אברי הזכרות והנקבות (ביוונית "אנדרי" - גבר, "גיני" - נקבה). (7) נתבאר למעלה פ"א ה"ב שאין הבת יורשת כלום כשיש בן. (8) בברייתא יבמות פג. "אמר רבי יוסי: אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה". ובגמרא (שם פב:) למדו מן המשנה, שלדעת חכמים: אנדרוגינוס ספק הוא, ופסק רבינו כמותם. [בתוספות' שם פג. כתבו, שגם לדברי רבי יוסי ספק הוא, שספק היה לחכמים אם בריה משונה זו נידונית כזכר או כנקבה, ואין לשלול שגם רבינו מפרש כך, ופסק כרבי יוסי, כמו שאמרו שם: אמרי בי רב, הלכה כרבי יוסי. ונראה שלזה התכוון במגיד-משנה באמרו: שדעת רבינו היא דאנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא (ראה לחם-משנה). (9) ב'טור' חו"מ סי' רפ כתב, שאם הניח טומטום ובת - נוטל הטומטום שלושה חלקים, והבת חלק אחד. ונימוקו מבואר: חצי הנכסים בוודאי הם שלו, בין אם הוא בן ובין אם הוא בת, ובחצי הנכסים הנשארים - ספק הוא בן ויורש הכול, וספק היא בת וכבר נוטל יותר מחלקו, ולפיכך נוטל חצי נכסים אלה. ולא מצאתי נימוק מספיק לשיטת רבינו. [הטעם שכתב ה'בית יוסף' שם, מנמק רק למה טומטום נוטל בכלל חלק בירושה, ולא ירדתי לסוף דעתו כי הרי זה פשוט מאוד אחר שאמרנו שטומטום הוא ספק, ואדרבה, צריך להסביר למה אינו נוטל חצי הנכסים בתוספת חלק בין הבנות במחציתם השנית, כמו שהסביר ה'טור'].]

ב. כָּכָר בְּאֶרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת¹⁰ דִּין הַבָּנוֹת עִם הַבָּנִים בְּמִזְוֹנוֹתֵיהֶן וּבְפִרְנוֹסָתָן. וְשֵׁם בְּאֶרְנוּ, שֶׁהַמִּזְוֹנוֹת¹¹ מִתְּנָאִי בְּתַבְחָה¹². בְּזִמְן שֶׁהַנְּכָסִים מְרַבִּין - אִין לַבָּנוֹת אֶלָּא מִזְוֹנוֹתֵיהֶן, וְהַבָּנִים יִירְשׁוּ הַכֶּלֶל, וְיִתְפָּרְנוּ הַבָּנוֹת¹³ בְּעֶשְׂרֵי נְכָסִים¹⁴ כְּדִי שִׁינְשָׂאוּ בּוֹ לְבַעֲלֵיהֶן; וּבְזִמְן שֶׁהַנְּכָסִים מוֹעֲטִין¹⁵ - אִין לַבָּנִים כְּלוּם, אֶלָּא הַכֶּלֶל לְמִזְוֹן הַבָּנוֹת. לְפִיכָךְ, מִי שָׁמָּה וְהַנִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת וְטַמְטוּם אוֹ אֲנִדְרוֹגִינוּס: בְּזִמְן שֶׁהַנְּכָסִים מְרַבִּין - הַבָּנִים יוֹרְשִׁין, וְדוֹחִין הַטַּמְטוּם אֶצֶל הַבָּנוֹת, וְנִזְוֹן כְּמוֹתָן¹⁷; וּבְזִמְן שֶׁהַנְּכָסִים מוֹעֲטִין - הַבָּנוֹת דוֹחוֹת אֶת הַטַּמְטוּם אֶצֶל הַבָּנִים, וְאוֹמְרוֹת לוֹ: זָכָר אַתָּה, וְאִין לָךְ עֲמָנוּ מִזְוֹנוֹת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 נָכְסִי מְלֹג בְּחֻזַּת יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; וְהַבְתָּהּ, עֲקָרָה
וְהַתּוֹסֵפֶת⁴⁷ - בְּחֻזַּת יוֹרְשֵׁי הַבְּעֹל⁴⁸; וְחֻלְקִין בְּנִכְסֵי
23 צֶאֱן בְּרֹזֶל⁴⁹, יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה נוֹטְלִין חֲצֵין וְיוֹרְשֵׁי
24 הַבְּעֹל חֲצֵין. אָבֵל אִם נָפֵל⁵⁰ הַבֵּית עָלָיו וְעַל אִמּוֹ⁵¹
25 - מַעֲמִידִין נִכְסֵי הָאִם בְּחֻזַּת יוֹרְשֵׁי הָאִם⁵², שֶׁהֵם
26 יוֹרְשֵׁין וְדֹאִין⁵³; אָבֵל יוֹרְשֵׁי הֶבֶן - סֶפֶק הֵם, שֶׁאִם
27 מֵת הֶבֶן תַּחֲלָה - אֵין לְאָחִיו מֵאֲבִיו בְּנִכְסֵי אִמּוֹ
28 בָּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֹאֲרֵנוּ.
29

(43) משנה בבא-בבא קמח. (44) וירש בעלה נכסיה, כמבואר למעלה פ"א ה"ח. (45) משום שגוף נכסים אלה נמצאו ברשותה, והבעל זכה רק בפירותיהם בלבד. כבית-הלל במשנתנו שאמרו: "נכסים הנכנסים ויוצאים עמה - בחזקת יורשי האב", פירוש: יורשי אביה. (46) מאתים דינר לבתולה, ומנה לאלמנה ולגרופשה. (47) שהוסיף לה בעלה מרצונו. (48) משום שבחיי הבעל לא מגיע לה כלום, הרי הכסף הכתוב בכתובתה בחזקתה, ויורשי נכנסים במקומו (רש"י שם). (49) כפירושו של בר קפרא לדברי בית-הלל במשנתנו שם (ראה למעלה ס"ג ה"ט) בדין שומרת יבם שמתה. (50) משנה וגמרא, שם. (51) אלמנה או גרושה, שאם היא נשואה - בעלה יורשה. וטוענים יורשי הבן, כגון אחיו מאביו ולא מאמו: האם מתה תחילה וירש הבן כל נכסיה, ואחר-כך מת הבן ואני יורשו; ויורשי האם, כגון אחיה מאביה, טוענים: הבן מת תחילה, ואנחנו היורשים היחידים, משום שאין בן יורש אמו בקבר, כדי להנחיל ליורשיו, כמבואר למעלה פ"א ה"ג. (52) כרבי עקיבא, שאמר: "הנכסים בחזקתן", כפי שביארו בגמרא רבי אילא ורבי זירא. (53) המלים "יורשים וודאים", מתפרשות כאן אחרת מכל מקום אחר. שם הכוונה, שבעלי הדינים עצמם הם וודאים באותו מעשה שעליו דנים, ואילו כאן הכוונה לשבט של האם שהוא מוחזק באותם נכסים ואין להוציאם ממנו מספק. וכן מפרש אב"י, בגמרא שם: "הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט". [וכל-שכן כשיש לה עוד בן מאיש אחר, והוא יורש ודאי מחצית הנכסים של אמו, ויורשי הבן - אחיו מאביו - תובעים את המחצית השניה, אמנם הרשב"ם שם מחלק בין יש לה בן אחר או לא, אבל המדובר שם לדעת תנא-קמא במשנתנו שאמר: יחלוקו, וגם בזה חולקין עליו ב'תוספות' שם ד"ה יחלוקו. וכן כתב ה'טור' חו"מ סי' רפ: לא-שנא אם היה לה עוד בן מאיש אחר, לא-שנא אין לה]. והנה דוגמא להבהרת הענין: רחל נתאלמנה מיעקב, ונפל הבית עליה ועל בנה יחידה יוסף, וטוען ראובן בן יעקב מלאה: רחל מתה תחילה וירשה יוסף, וכשמת יוסף הרי אני - אחיו מאביו - יורשו, ולבן אחי רחל טוען: יוסף מת תחילה, ואני אחיה בן בתוואל יורשה, ואין לבני לאה כל זכות ירשה. דוגמא זו מכוונת למקרה שאין לרחל בנים אחרים. וכשיש לה עוד בן בנימין מאיש אחר (לא מיעקב) - טוען בנימין: כולה שלי שירשתי מאמי, משום שבנה יוסף מת תחילה. וראובן טוען: רחל מתה תחילה, וירש בנימין מחצית ויוסף מחצית, וכשאני יוסף מת, הרי אני - אחיו מאביו - יורשו ולא בנימין. [אפשר לפרש דברי רבינו, שהמדובר כשיש לרחל עוד בן מאיש

- הוא ודאי בנידון כאן, שהרי בין אם הוא בן הראשון ובין אם הוא בן השני, הרי הוא יורש - הוא נידון כספק, משום שאינו יודע מכוח מי הוא בא לירש - אין טענתו ודאית. ולפיכך אין אומרים כאן: אין ספק מוציא מידי ודאי (רש"י שם). וב'בית שמואל' אבן-העזר סי' קסג ס"ק ז מנמק שיטתו של רבינו, שבני היבם עומדים במקום אביהם, ואם היה קיים היה נוטל מחצה והם יורשיו הוודאיים, והספק אינו ודאי יורשו של היבם. [ב'טור' אבן-העזר שם פסק: שהספק נוטל תחילה החלק שבני היבם מורידים לו, והשאר חולקים בשווה]. (29) גמרא שם. (30) כרב אבא בשם רב, שם, שאמר: "קם דינא", פירוש: הדין שפסקו הדיינים לפני החלוקה - הוא קיים, ואין לערער אחר שחולקו נכסי המת, וכשמת היבם הרי זה בא בטענת ספק, ובני היבם הם ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

1 ה. סֶפֶק וְהִיבָם³¹ שֶׁבֹאֲרוּ לְחַלֵּק בְּנִכְסֵי הָאָב³² - הָרִי
2 הִיבָם יוֹרְשֵׁי וְדֹאִי, וְזֶה הַסֶּפֶק: אִם הוּא בֶן הַמֵּת -
3 יֵשׁ לוֹ חֲצֵי הַמָּמוֹן וְלִזְהָ הִיבָם חֲצֵי, וְאִם הוּא בֶן
4 הִיבָם - אֵין לוֹ בָּלוּם, לְפִיכָף הִיבָם יוֹרְשֵׁי וְיִדְחָה
5 הַסֶּפֶק³³. הַנִּיחַ הִיבָם שְׁנֵי בָנִים וְדֹאִין³⁴, וְאַחֵר בֶּן
6 מֵת הִיבָם³⁵, הָרִי הַסֶּפֶק אוֹמֵר: אֲנִי בֶן הַמֵּת³⁶, וְיֵשׁ
7 לִי מַחְצֶה³⁷ וְלִשְׁנֵיכֶם מַחְצֶה; וְהַשְּׁנַיִם אוֹמְרִים: אֲתָה
8 אָחִינוּ, וּבֶן הִיבָם אֲתָה, וְאֵין לָךְ אֶלָּא שְׁלִישׁ בְּנִכְסֵי
9 הַזָּקֵן; הַחֲצֵי שְׁמוֹדָה לָהֶם בּוֹ - נוֹטְלִין, וְהַשְּׁלִישׁ
10 שְׁמוֹדִין הֵן לוֹ - נוֹטְלִין, וְהַשְּׁתוֹת הַנֶּשְׁאָר - חוֹלְקִים
11 אוֹתוֹ בְּשׁוּוֹה³⁸, הוּא נוֹטֵל חֲצֵי וְשְׁנֵיהֶם חֲצֵי. מֵת
12 הַסֶּפֶק³⁹, הָרִי הִיבָם אוֹמֵר: שְׁמָא בְּנִי הוּא וְאֲנִי
13 אִירְשֶׁנוּ, וְאָבִי הִיבָם אוֹמֵר: שְׁמָא בֶן בְּנֵי הַמֵּת הוּא
14 וְאֲנִי אִירְשֶׁנוּ⁴⁰ - חוֹלְקִין בְּשׁוּוֹה⁴¹. (מֵת הִיבָם⁴²,
15 הַסֶּפֶק אוֹמֵר: בְּנוֹ אֲנִי וְאִירְשֶׁנוּ, וְאָבִי הִיבָם אוֹמֵר:
16 שְׁמָא בֶן בְּנֵי הָאֲחֵר אֲתָה, וְזֶה אָחִי אָבִיךָ הוּא וְאֲנִי
17 אִירְשֶׁנוּ - חוֹלְקִין בְּשׁוּוֹה).

(31) שם לח. (32) אביו של היבם. (33) ואפילו אם מת היבם אחר-כך, וטוען הספק: אם אני בנו של הראשון - תנו לי מחצית נכסי הזקן, ואם אני אחיכם - תנו לי חלק שוה בכל נכסי אביכם - אינו נוטל כלום, משום: "קם דינא", וזכה היבם בנכסי הזקן, ובניו יורשים אותו כלמעלה סוף ה"ד (מגיד-משנה). (34) שם. (35) צ"ל אבי היבם, וכן הוא בכת"י תימן. (36) אחי אביכם. (37) בנכסי הזקן. (38) מובן שהוא-הדין כשהניח שלושה בנים ויותר. (39) והיבם ואביו קיימים. (40) נתבאר למעלה פ"א ה"ב, שהאב קודם לאחים בירשת הבן. (41) משום ששניהם טוענים טענת ספק. (42) ולא הניח בנים. בספרים שהיו בידי בעל מגיד-משנה אין פיסקא זו כלל. אבל הדין נכון, ונאמר בגמרא שם.

18 ו. מִי שֶׁנָּפֵל⁴³ הַבֵּית עָלָיו וְעַל אִשְׁתּוֹ, וְאֵין יָדוּעַ אִם
19 הָאִשָּׁה מֵתָה תַּחֲלָה⁴⁴, וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הַבְּעֹל יוֹרְשֵׁין
20 כָּל נִכְסֶיהָ, אוֹ הַבְּעֹל מֵת תַּחֲלָה, וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי
21 הָאִשָּׁה⁴⁵ יוֹרְשֵׁין כָּל נִכְסֶיהָ - פִּיזָד דִּינָם? מַעֲמִידִין

ראה 'אבן האזל' שהאריך בזה. (57) ומת בשביה.
(58) ואין ידוע מי מת קודם. (59) ומת בשביה.

ח. נפל עליו⁶⁰ הבית ועל אביו או שאר מורשיו⁶¹,
ועליו⁶² כתבת אשה ובעלי חוב, יורשי האב ומרין:
מת הבן תחלה, ולא הניח פלוס, ואבד החוב⁶³,
ובעלי חובות אומרים: האב מת תחלה, וזכה הבן
בירשתו, ויש לנו לגבות מחלקו - הרי הנכסים
בחזקת היורשין⁶⁴, ועל האשה ובעלי חובות להביא
ראיה⁶⁵, או ילכו להם בלא פלוס.

(60) משנה, שם קנז. (61) של הבן. (62) על הבן מוטל
לשלם. (63) שיורשי האב אינם חייבים לפרוע חובותיו.
(64) שהרי הם יורשים ודאי, בין מת הבן קודם ובין מת האב
קודם. (65) שהאב מת תחילה.

ט. דין אלו⁶⁶ שמתו תחת המפלת, או ששבעו בים,
או שנפלו לאש, או שמתו ביום אחד וזה במדינה
זו והאחר במדינה אחרת - דין אחד הוא; שפכל
אלו וכיוצא בהן אין יורעין מי הוא שמת תחלה.

(66) דברים פשוטים ומובנים, וביאור מיותר.

יום שני ה' תמוז ה'תשע"ט

פרק נשי

(1) מבאר שאין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי ליורשו
ולא לעקור הירושה מן היורש.

א. אין אדם² יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו,
ולא לעקור³ הירושה מן היורש, אף על פי שזה ממון
הוא. לפי שנאמר בפרשת נחלות: והיתה לבני
ישראל לחקת משפט - לומר: שחקה זו לא
נשתנתה⁴ ואין התנאי מועיל בה. בין שצוה והוא
בריא בין שהיה שכיב מרע⁵, בין על פה בין בכתב
- אינו מועיל.

(2) משנה בבא בתרא קל. (3) משנה שם קכו: (4) וכלל
בידינו שבענייני ממון מועיל כל תנאי (כרבי יהודה קידושין
יט: ובכמה מקומות). (5) בכתב יד תימן: לא תישתנה.
(6) חולה אנוש.

ב. לפיכך⁷, האומר: איש פלוני בני בכורי לא יטל
פי שנים, איש פלוני⁸ בני לא יירש עם אחיו - לא
אמר פלוס⁹. איש פלוני יירשני במקום שיש לו
בת¹⁰, בתי תירשני במקום שיש לו בן - לא אמר
פלוס. וכן כל כיוצא בזה¹¹. אבל היו לו יורשין
רבים, כגון בנים רבים או אחים או בנות, ואמר
כשהוא שכיב מרע: פלוני אחי יירשני מקלל אחי¹²,
או בתי פלונית תירשני מקלל בנותי¹³ - דבריו
קיימין¹⁴, בין שאמר על פה בין שכתב בכתב. אבל
אם אמר: פלוני בני יירשני לבדו¹⁵: אם אמר על

אחר, שגם יורשי הבן מודים שהוא יורש מחצית, ולפיכך
הוא נקרא ודאי, כמו ספק ויבם בנכסי האב (ראה למעלה
ה"ח). אבל כשאין לה בן אחר - הרי זה ספק וספק -
ויחלוקו. אולם זה מנוגד לדברי אביו שם, שאין חולק עליו.
וצע"ג.

ז. נפל הבית⁵⁴ עליו ועל בן בתו: אם האב מת
תחלה - בן בתו יירשנו, ונמצאו הנכסים של יורשי
הבן; ואם בן בתו מת תחלה - אין הבן יורש את
אמו בקבר, כמו שנאמר⁵⁵, ונמצאו הנכסים של
יורשי האב. לפיכך יחלקו⁵⁶ יורשי האב עם יורשי
בן הבת. וכן אם [נשפה] האב⁵⁷ ומת בן בתו
במדינה⁵⁸, או שנשפה הבן⁵⁹ ומת אבי אמו במדינה
- יחלקו יורשי האב עם יורשי בן הבת.

(54) ברייתא שם קנט: "אב שנשבה ומת, ובן בתו במדינה
וכו'". ומביאה רבינו בסוף הלכה זו. ומשווה רבינו דין נפל
הבית לדין נשבה, שאין כל טעם לחלק ביניהם.
(55) למעלה פ"א ה"ג. (56) הרשב"א בתשובה, מובא
במגיד-משנה כאן מקשה: מכיון שרבינו פסק בהלכה
הקודמת, בנפל הבית עליו ועל אמו, שהנכסים בחזקת יורשי
האם, היינו חזקת השבט, למה פסק כאן יחלוקו ומוציאים
חצי הנכסים מחזקת שבט האב? ולא מצאו תירוק מספיק.
(ואם יתקבל פירושי בהלכה הקודמת שהעמדתו בסוגריים,
תתבאר יפה גם הלכה זו, שהרי כאן ספק וספק. ואין לשלול
בהחלט שרבינו ראה בברייתא זו ניגוד לסברת אביו, ומשום
כך דחה אותה. ורבינו גרשום מאור הגולה בפירושו
לבבא-בבא בתרא מקדים דברי אביו לדין נפל הבית עליו ועל
אשתו, ובא לנמק למה הבעל נוטל חצי צאן ברזל, שהם
נכסי האשה, ומה שאמר: "החזקה נחלה באותו השבט",
הכוונה לשבט הבעל שקיבל עליו אחריות מלאה והחזק
בהם. וסברא זו (בלי שינוי הגירסא) נאמרה גם בתוספות
שם ד"ה הואיל. וברין עליו ועל אמו, לא הביא טעמו של
אביו, ופירש "בחזקת יורשי האם" שברשות האם היו
תחילה, ומתקבל על הדעת שרבינו קיבל גירסא זו. ומה
שאמר "הם וודאים" הכוונה, מפני שהנכסים היו בחזקת
האם, והם יורשיה. ואם נפרש את המלים "לאותו שבט"
כפשוטם, היינו לאחד משבטי בני ישראל הקדמונים, יובנו
דברי רבינו בקלות: מכיוון שבימיו - ואפילו בימי המשנה
- היה מיזוג מלא של שבטי ישראל, בטל נימוקו של אביו,
ולפיכך הביא נימוק אחר. וגם לפי פירוש זה מתיישבת
תמיהתו של הרשב"א, אלא שמתקבל על הדעת שהכוונה
לאותה משפחה, ושבט לאו דוקא, ובא רק לרמז על מה
שכתבה תורה (במדבר לו, ז): "ולא תסוב נחלה וגו' ממטה
אל מטה", שהרי דין זה עצמו נוהג באותו דור בלבד.
ובתשובות הרא"ש כלל פד אות ג (מובא בכסף-משנה כאן)
מיישב קושיית הרשב"א, ותמצית דבריו, שבין אם מתה
הבת תחילה ובין האב תחילה, הירושה עוברת מתחילה
לבת, וממנה או למטה - ליורשי בנה או למעלה - ליורשי
אביו. וכבר תמחו עליו רבים, שהרי אם היא מתה תחילה
אין הירושה עוברת כלל אליה, משום שאינה יורשת בקבר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 פה - דבריו קימין; אבל אם כתב כל נכסיו לבנו -
2 לא עשהו אלא אפטרופוס¹⁶, כמו שבארנו¹⁷.

(7) בבא בתרא שם. (8) שם קל. שאין לו כל זכות ליורשו.
(9) דיבורו אינו מועיל וכאילו לא אמר כלום. (10) ומכל
שכן כשיש לו בן. (11) כל הדומה לזה, כשאומר על מי
שאינו יורשו כלל - שיירשנו. (12) הוא היחיד מבין אחיי
יירש אותי. (13) ואין לו בנים. (14) כרבי יוחנן בן ברוקה
במשנתנו: "אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים",
ונפסקה שם הלכה כמותו. וטעמו פירש רבא בגמרא שם:
אמר קרא (דברים כא, טז): "והיה ביום הנחילו את בניו" -
התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה.
(15) רבינו מחלק בין בן לבין יורשים אחרים. (16) שם
קלא: "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לבנו
הגדול - לא עשהו אלא אפטרופוס וכו' ואפילו בנו קטן".
כלומר, התכוון שבניו יכבדוהו, אבל לא להעבירם מנחלתם.
(17) בפרק ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב והלכה ג. לשון
שמואל שם: "הכותב כל נכסיו וכו'" ואפשר להבין
שהמדובר בלשון מתנה ורבינו כתב "פלוגי בני יירשני",
שאם נתן בתורת מתנה דבריו קיימים. וההבדל הזה בבן בין
הבנים בין אומר בעל פה ובין כתב, אמרו הרי"ף כאן,
ומדגיש שזאת היא "הילכתא בלי טעמא (הלכה שלא נמסר
נימוקה)" ומסתמך על הגמרא שם קמר.

- 3 ג. אמר: פלוגי בני יירש חצי נכסי, ושאר בני החצי
4 - דבריו קימין¹⁸. אבל אם אמר: הבכור יירש
5 פשוט, או שאמר: לא יירש פי שנים עם אחיו -
6 לא אמר כלום; שנאמר: לא יוכל לבכר את בן
7 האהובה על פני בן השנואה הבכור¹⁹, פי את הבכור
8 בן השנואה יכיר.

(18) דין זה פשוט, שהרי אפילו אמר יירש כל נכסי - דבריו
קיימים כמבואר בהלכה הקודמת, ונכתב משום הבא
שלאחריה. (19) חציו הראשון של פסוק זה: "והיה ביום
הנחילו את בניו" מלמדנו שהאב רשאי להנחיל את יורשיו
כרצונו, כמבואר למעלה הלכה ב, ומסופו של הפסוק למדנו,
שזכות זו ניתנה לאב רק בחלק הפשיטות לבדו ולא בחלק
הבכורה. [הרי"ף מיגאש, מובא במגיד משנה כאן, מבאר
ששני הדינים האלה: יירש הכל ויירש חצי נכסי דבריו
קיימים - נאמרו כשאין בכור בין הבנים; אבל אם יש בכור
ביניהם, ברור, שאינו יכול למעט חלק בכורה, והואיל
ובטלה צוואתו לגבי חלק זה, בטלה גם לגבי חלק
הפשוטים. והרא"ש והטור (שם) חולקים עליו בחלק
הפשוטים ודעתם, שהבכור נוטל כדינו והפשוטים מפסידים
לפי חשבון. (ראה לקמן הלכה ד)].

- 9 ד. ואם היה בריא²⁰ - אינו יכול להוסיף ולא לגרע,
10 לא לבכור ולא לאחד משאר היורשין.

(20) בעייה שלא נפשטה שם קלא. ואין מוציאים מיד
היורשים מספק (רי"ף שם). [בטור שם מביא דעת רבינו
חננאל שגם בריא יכול לשנות בלשון ירושה (עיין שם)].

- 11 ה. כמה דברים אמורים²¹? כשאמר בלשון ירשה;

אבל אם נתן מתנה - דבריו קימין. לפיכך, המחלק
נכסיו²² על פיו לבניו²³ כשהוא שכיב מרע²⁴, רפה
לאחד ומעט לאחד, והשוה להן הבכור - דבריו
קימין²⁵. ואם אמר משום ירשה - לא אמר כלום²⁶.

(21) האמור כאן מכון גם להלכה א. שאין אדם יכול
להוריש למי שאינו ראוי ליורשו וגם להלכה ד בדין בריא.
(22) משנה שם קכו: (23) בלשון מתנה. (24) ואינה צריכה
קניין, משום שדברי שכיב מרע "ככתובין וכמסורין דמי".
(25) התורה לא צימצמה זכותם של בני אדם - בין בריאים
בין חולים - להעניק מתנות בחייהם כרצונם, וקבעה רק
סדרי ירושה, שאי אפשר לשנותם כמבואר למעלה הלכה א.
(26) לשון המשנה ובר"ן שם מביא כמה פירושים למשנה זו.
הרשב"ם מפרש, שהמשנה בשיטת חכמים החולקים על רבי
יוחנן בן ברוקה וסוברים שאפילו בראוי ליורשו אינו רשאי
לשנות. ויש מי שאומר, שדברי הכול היא ומה שאמרה "לא
אמר כלום" הכוונה להשוות להם הבכור בלבד ובבכור גם
רבי יוחנן בן ברוקה מודה, ולזה הסכים רבינו יונה. והפירוש
השלישי: דברי הכול היא וגם לגבי פשוטים לא אמר כלום,
מפני שבטלה מקצת הצוואה בטלה כולה. וכן היא דעת
הרי"ף מיגאש, שהבאנו למעלה בהערות להלכה ג. וסגנונה
של ההלכה שלפנינו מוכיח שרבינו קיבל את דעת רבו הרי"ף
מיגאש.

- ו. כתב²⁷ בין בתחלה בין באמצע בין בסוף משום
מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירשה בתחלה
ובסוף - דבריו קימין. כיצד? תנתן שדה פלונית
לפלוגי בני ויירשנה, או שאמר: יירשנה ותנתן לו
ויירשנה, או יירשנה ותנתן לו, הואיל ויש שם לשון
מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירשה בתחלה
ובסוף - דבריו קימין. וכן אם היו שלש שדות²⁸
לשלשה יורשין, ואמר: יירש פלוגי שדה פלונית,
ותנתן לפלוגי שדה פלונית, ויירש פלוגי שדה
פלוגית - קנו, אף על פי שזה שאמר לו בלשון
ירשה אינו זה שאמר לו בלשון מתנה²⁹, והוא שלא
ירשה בין אמירה לאמירה כדי דבור³⁰; אבל אם
שדה - צריך שיהא לשון המתנה מערב בשלשן.

(27) משנה שם, כפי שנתפרשה בגמרא שם קכט.
(28) גמרא שם. (29) גם בשלוש שדות אין הבדל בין
בתחילה או באמצע או בסוף, כפירושו של הרי"ף מיגאש
בבא בתרא שם לדברי ריש לקיש, שנפסקה הלכה כמותו
נגד רבי יוחנן בדיון זה. (30) כדי שאילת שלום תלמיד
לרב: "שלום עליך רבי ומורי", שתוך כדי דיבור הוא
כדיבור אחד, ולשון מתנה נמשך לכולם.

- ז. כיצד³¹? אם היה לשון המתנה באמצע - יאמר:
פלוגי ופלוגי יירשו שדה פלונית ופלוגית שנתתם
להן במתנה ויירשום³². ואם היה לשון המתנה
בתחלה - יאמר: תנתן שדה פלונית ופלוגית³³
לפלוגי ופלוגי ויירשום. ואם היה לשון המתנה

1 בסוף - יאמר: יירש פלוני ופלוני שדה פלונית
2 ופלונית שנתתם להן במתנה.

31 נוסח מעורב בשלושתן שנאמר בסוף הלכה ו.
32 לשונו של ריש לקיש שם. (33) דוגמא זו היא בשתי שדות ושני בני אדם והוא הדין לשלושה או יותר.

3 ח. ירשת הבעל³⁴, אף על פי שהיא מדבריהם³⁵,
4 עשו חזוק לדבריהם פשל תורה, ואין התנאי³⁶
5 מועיל בה³⁷, אלא אם כן התנה עמה פשהיא
6 ארוסה, כמו שבארנו בהלכות אישות³⁸.

34 כתובות פג: (35) מדברי חכמים. (36) אם התנה שלא יירשנה. (37) והוא יורש אותה. (38) פרק כ"ג הלכה ב והלכה ו. למעלה פרק א נתבאר כל זה באריכות.

7 ט. העובד פוכבים יורש³⁹ את אביו דבר תורה. אבל
8 שאר ירשותיהן - מניחין אותו לפי מנהגם.

39 מימרא של רבא קידושין יז: ולמד זה מדרשתו של חזקיה על הכתוב גבי ישראל שנמכר לגוי (ויקרא כה, ג): "וחישב עם קונהו" - ולא עם יורשי קונהו, פירוש, אם מת אדונו הגוי יצא עבדו הישראלי לחירות ללא כל תשלום ליורש. ומכאן למד רבא, שהבן הגוי יורש נכסים אחרים של אביו. ורבי יוחנן (שם יח). למד זה מהכתוב (דברים ב, ט) "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" ושם מבואר, שרבא לא קיבל לימודו של רבי יוחנן, משום שאפשר לומר שמפני כבודו של אברהם דודו העניק לו הקב"ה זכות ירושה כיוצא מן הכלל.

9 י. והגר⁴⁰ אינו יורש את אביו העובד פוכבים אלא
10 מדבריהם⁴¹. תקנו לו שייירש פשהיה, שמה יחזר
11 למרדו⁴². ויראה לי, שתנאי מועיל פירשה⁴³,
12 הואיל ואין העובד פוכבים מחיב לעמוד בתקנת
13 חכמים⁴⁴. ואין העובד פוכבים יורש את אביו הגר,
14 ולא גר יורש את גר⁴⁵, לא מדברי תורה ולא מדברי
15 סופרים⁴⁶.

40 שם. (41) מן התורה אינו יורשו, משום ש"גר שנתגייר כקטן שנולד" ונותקה קורבת בשר עם הוריו. (42) כדי שלא יפסיד את ירושתו. [בתוספות ישנים שם דיבור המתחיל אלא הקשו: מה יועיל אם יחזור בו מגירותו, הלא גר דינו כישראל גמור, שאף על פי שחטא ישראל הוא, ולא יירש? ותיירו: שאינו בקי בדיני ישראל ויחשוב שייירש].
43 אם התנה לפני שנתגייר, שלא יירש - אינו יורש.
44 יכול הוא לוותר עליה לפני שנתגייר. נתבאר למעלה הלכה ח שתנאו של הבעל בירושת אשתו אינו מועיל, אף על פי שהיא מדבריהם ולפיכך משמיענו כאן, שבירושת הגר מועיל התנאי מטעם האמור. (45) האב ובנו או שני אחים שנתגיירו. והטעם, נתבאר למעלה: שנותקה קורבת בשר הגויית, ושניהם כאילו נולדו ברגע גיורם. (46) הנימוק שאמרנו בגר שאביו נשאר בגיותו אינו שייך כאן שהרי אם יחזור לגיותו גם כן לא יירש את אביו הגר.

16 יא. כל הנותן⁴⁷ נכסיו לאחרים והניח היורשין, אף

על פי שאין היורשין נוהגין פשוטה - אין רוח חכמים נוהה הימנו⁴⁸, וזכו האחרים בכל מה שנתן להן⁴⁹. מדת חסידות היא, שלא יעיד אדם⁵⁰ חסיד בצוואה שמעבירין בו הירשה מן היורש, אפלו מבן שאינו נוהג פשוטה לאחיו חכם ונוהג פשוטה.

47 משנה בבא בתרא קלג: (48) "אין לחכמים נחת רוח ממעשיו וכו' שכוועים עליו דקא עקר (שעוקר) נחלה דאורייתא" (רש"י שם). פסק כחכמים בניגוד לדעת רבן שמעון בן גמליאל שאמר: אם לא היו בניו נוהגין כשורה - זכור לטוב. רבינו מסתמך על הוראתו של שמואל (שם) לרב יהודה תלמידו. (49) נתבאר למעלה הלכה ה. שבלשון מתנה דבריו קיימים. (50) שלא יחתום כעד על צוואה כזו. שמואל הורה כך לרב יהודה.

יב. ישראל⁵¹ שהמיר⁵² - יורש את קרוביו הישראלים פשהיה⁵³. ואם ראו בית דין לאבד את ממונו ולקנסו שלא יירש, פדי שלא לחזק את ידיהם⁵⁴ - הרשות בידן. ואם יש לו פנים פישאל - תנתן ירשת אביהן המומר להן. וכן המנהג תמיד במערב⁵⁵.

51 שם. (52) החליף דתו, השתמד. (53) אף על פי שחטא ישראל הוא. בקידושין שם דרשו שגוי יורש את אביו מהכתוב (שם ה): "כי ירושה לעשיו נתתי את הר שעיר", ודחו לימוד זה משום ש"ישראל מומר שאני". ומכאן שישראל מומר - יורש (את עשיו הגדירו חכמים כישראל מומר). (54) ידי הממירים. (55) בארצות אירופה שהן מערבית למצרים, מקום מגורי רבינו.

יג. צו חכמים⁵⁶, שלא ישנה אדם⁵⁷ בין הפנים פחיי אפלו בדבר מועט, שלא יבואו לידי תחרות וקנאה, פאחי יוסף עם יוסף⁵⁸.

56 שבת י: (57) לא יעדיף. (58) שכתונת הפסים שנתן לו יעקב גרמה לשנאת אחים חריפה.

פרק שביעי

1 מבאר שאין היורשים נוחלים עד שיביאו ראיה שמת מורישם, ודין הורדת קרוב לנכסי שבוי או לנכסי בורח או לנכסי רטושים או נטושין.

א. אין היורשין² נוהלין עד שיביאו ראיה ברוחה שמת מורישן. אבל אם שמעו בו שמת, או שפאו עובדי פוכבים משיחין לפי תמן, אף על פי שמשאין את אשתו על פיהם ונוטל פתבתה³ - אין היורשין נוהלין על פיהם⁴.

2 משנה, יבמות קטז: (3) כבית-שמאי, שהודו להם בית-הלל אחר שחלקו עליהם בתחילה. ונימוקם: רגילים היו לכתוב בכתובה: "כשתנישאי לאחר, תטלי מה שכתוב ליכיי", והרי נישאה לאחר. (4) משום שאין מוציאים ממון מחזקתו אלא על-פי שנים, ובנישואי אשה הקילו חכמים, כדי שלא תתעגן, כמו ששנינו (יבמות קכב). "והוחזקו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וב' בית יוסף' חו"מ סימן רפד (ב'דק הבית' שלו) כתב שזה לאו דוקא. ונראה שהתכוון לומר שאין זה תנאי נוסף, אלא מסקנה הגיונית מן העדות ומן "אבד זכרו". בהלכה הקודמת, ביאר רבינו שלפעמים משיאין את האשה ואין היורשים נוחלים, וכאן מבאר שלפעמים אין משיאין והיורשים נוחלים. ולא ביאר רבינו כאן אם האשה נוטלת כתובתה משום שזה דבר שבממון, או אינה נוטלת כל זמן שאסור לה להינשא. הראב"ד כאן אומר שאינה נוטלת, מפני "שאיין אני קורא בה: כשתינשאי לאחר תיטלי כתובתך" (ראה מגיד-משנה).

ד. שבו¹⁵ ששבעה, וששבעה שמת, וירדו יורשיו²² לנחלה¹⁶ וחלקו אותה ביניהם - אין מוציאין אותה מידן. וכן הבורח מחמת ספנה¹⁷. אבל היוצא לדעת¹⁸ ששבעה בו שמת, וירדו יורשיו לנכסיו וחלקום - מוציאין מידן¹⁹, עד שיביאו ראיה שמת מורישן.²⁷

(15) בבא-מציעא לח: ולט. (16) לירש גוף הנכסים ולזכות בהם (לא רק כאריסים לקבל חלק הפירות). (17) סכנת הריגה. (18) מרצונו. (19) רש"י שם מבאר ההבדל בין נאנס לצאת ובין יוצא לדעת: במקרה השני, אנו אומרים: מכיון שלא אמר הורירו קרובי לנכסי, נראה שאינו רוצה בכך. אבל כשנשבע או ברח מפני הסכנה, אפשר שלא הספיק לצוות או שלא שם לב לעניני רכושו (על-פי ביאורו של המגיד-משנה).

ה. שבו²⁰ ששבעה ובורח מחמת סכנת נפשות - חייבין בית דין להתעסק בנכסיהן²¹. כיצד עושין? כל המטלטלין יהיו מפקדין ביד נאמן על פי בית דין, ומורידין לתוף הקרקעות קרובין הראויין לירשה כדי לעבד את הקרקעות²² ולהתעסק בהן עד שיודע שמתו או עד שיבואו. ולקשיבוא השבוי והבורח - שמין אלו הקרובים שהורדו מה ששעשו ומה שאכלו, כמנהג כל האריסין של אותה המדינה. ולמה לא יעמידו בית דין אפוטרופוס²³ לעולם, בין במטלטלין בין בקרקעות, עד שיבואו הפעלים או עד שיודע פודאי שמתו? לפי שאין בית דין חייבין להעמיד אפוטרופוס לגדולים שהן בני דעת²⁴.

(20) שם לט. (21) ולשמור עליהם שלא יחזיקו בהם אחרים שלא כדין. (22) בהלכה שלפנינו, מדובר כשלא שמעו שמת, ולפיכך אין יורשיו זכאים לנחול אלא לעבוד ולקבל חלק מהיבול כפי מנהג המדינה. (23) שאינו נוטל שכר, כמו שמעמידים לתומים. (24) בגמרא שם: "אפוטרופא לדיקנני (מגודלי זקן) - לא מוקמינן". וטעמו של דבר, מבואר ברש"י שם: שלא יימצאו אנשים שיסכימו לקבל עליהם טורח גדול של טיפול בקרקעות חנים, אלא בשביל יתומים קטנים יקבלו עליהם למען המצוה הרבה; ובמטלטלין, שאין כל טורח בשמירתם, יימצאו אנשים שמקבלים לשמירה, משום שמתכבדים בזה שבית-דין

להיות משיאין עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה, מפי שפחה" (ראה הלכה הבאה).

ב. האשה שפאת ואמרה: מת בעלי, אף על פי שהיא נאמנת ותנשא ותטל כתבתה⁵ - אין היורשין נכנסין לנחלה על פיה⁶. אמרה: מת בעלי, ותנבמה³ - הרי יבמה נכנס לנחלה על פיה⁷; שנאמר: יקום על שם אחיו המת, והרי קם.⁵

(5) נתבאר בהלכה הקודמת. (6) שם קיז. (7) שנינו שם (מ:): הכונס את יבמתו, זכה בנכסים של אחיו. ובבביתא שם כד. למדו זה מן הכתוב (דברים כה, ז): "יקום על שם אחיו המת" - לנחלה. ובגמרא שם קיז. דרש רב חסדא, אותו הכתוב עצמו: "יקום על שם אחיו המת" - והרי קם. פירוש: הרי ייבם אותה, ולפיכך זכה בכל נכסי המת.

ג. מי ששבע במים שאין להם סוף⁸, וכאו עדים ששבע בפניהם ואבד זכרו⁹, אף על פי שאין משיאין את אשתו לכתחילה¹⁰ - הרי היורשין נוהגין על פיהם¹¹. וכן אם באו עדים שראוהו שנפל לגב אריות ונמרים, או שראוהו צלוב והעוף אוכל בו, או שנדקר במלחמה ומת, או שנהרג ולא הפירו פניו אבל היו לו סימנים מבקקין בגופו והפירו אותם¹² - בכל אלו הדברים ויוצא בהן, אם אבד זכרו אחר כך - יורדין לנחלה בעדות זו, אף על פי שאין משיאין את אשתו. שאני אומר: שלא החמירו בדברים אלו אלא מפני אסור כרת¹³; אבל לענין ממון, אם העידו העדים בדברים שחזקתן למיתה, והעידו שראו אותן הדברים ואבד זכרו, ואחר כך נשמע שמת¹⁴ - הרי אלו נוהגין על פיהן. וכזה מעשים בכל יום בכל בתי דינין, ולא שמענו מי שחלק בדבר זה.

(8) ברייתא, שם קכא. "נפל למים . . . וחכמים אומרים: מים שיש להם סוף - אשתו מותרת להינשא, שאין להם סוף - אשתו אסורה". ואב"י שם מפרש, מים שיש להם סוף, היינו "שעומד ורואה מארבע רוחותיו", ולפיכך כשהעד ראה שבעלה נפל למים, ושהה יותר מכדי שאדם יכול להימצא במים ולחיות - אשתו מותרת להינשא, ואם אינו רואה מארבע רוחותיו, חוששים שמא עלה מן המים במקום שראיתו של העד אינה מגיעה. (9) לא הגיעה כל ידיעה ממנו ונשתתח. (10) דייק רבינו וכתב "לכתחילה", להודיענו שאם נשאת שלא ברשות בית-דין אין הבעל מחויב לגרשה, כמבואר בפ"ג מהלכות גירושין ה"ט (ראה שם, דיני עדות מיתת הבעל). (11) טעמו יתבאר בסוף הלכה זו. (12) בכל אלו המקרים, אמרו חכמים (שם קב. וקכא.) שאין משיאים את אשתו (ראה הלכות גירושין שם, נימוקי דינים אלה). (13) לאו דווקא "כרת", שהרי ביאת אשת איש עונשה מיתת בית-דין, ונקט "כרת" משום שכל עבירה שחייבים עליה מיתת בית-דין כשיש עדים והתראה - עונשה כרת בידי שמים כשאין עדים או התראה. (14) בבבא ראשונה, חסר הסיום: "ואחר-כך נשמע שמת".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ה' תמוז - ספר משפטים - הלכות נחלות קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 ואם ירד - אין³⁵ מְסַלְקִין אותו. ואין בית דין צריכין
20 להטפל בו ולהעמיד לו אפוטרופוס, לא לקרקע
21 ולא למטלטלין, שהרי לדעתו יצא והניח נכסיו³⁶.
22 וכיצד יהיה דין נכסי זה? מטלטלין - יעמדו ביד
23 זה שהן תחת ידו עד שיבוא זה ויתבע, או עד
24 שנימות ויתבעו היושנין.

(34) שם לח: "היורד לנכסי רטושין, מוציאין אותן מידו",
ופירשו (שם לט.) "רטושין" היינו שבעליהם יצאו מרצונם,
ולא מסרו לשום אדם את הטיפול בנכסיהם. (35) ב'בית
יוסף' חו"מ שם, כתב שטעות-סופר נפלה כאן, ויש למחוק
את התיבה "אין" (וכן היא הגירסא בכת"י תימן).
(36) ללא כל השגחה, ולפיכך אין בית-דין מצווים לשמור
עליהם.

25 ט. והקרקעות: מי שהניחו שכן³⁷ - אין לוקחין
26 ממנו שכן³⁸. ושה או כרם שהיה בהן אריס -
27 ישארו כמו שהניחו עד שיבוא. ושה או כרם
28 שהניחם בורים³⁹ - ישארו בורים⁴⁰; שהרי הוא
29 ברצונו אבד ממנו, ואבדה לדעת אין אנו מצוין
30 להחזירה.

(37) צ"ל "שוכן" - כת"י תימן. פירוש, אם מי שהוא שוכן
בחצירו או בחנותו לפני שיצא לדעתו. (38) אין בית-דין
גובה ממנו שכר דירה. (39) בלתי מועבדים. (40) ואף-
על-פי שהקרקע ייפסד.

31 י. שמעו בו⁴¹ שמת - הרי בית דין מוציאין כל
32 המטלטלין ומניחין אותן אצל גאמן על פיהן⁴²,
33 ומורידין הקרוב לשדות ולכרמים שיהיה בהן
34 פאריס⁴³ עד שיבוא ראיה ברורה שמת או עד
35 שיבוא.

(41) בזה שיצא לדעתו. (42) דעת רבינו, שדין שמעו שמת
ביוצא לדעת - כדין לא שמעו שמת בשבוי (מגיד-משנה).
(43) כמבואר למעלה בהלכה ה בדין שבוי. והרמב"ן
והרשב"א - הובאו במגיד-משנה כאן - חולקים על רבינו
בזה, ודעתם שאין מורידים קרוב כלל כל זמן שאין ראיה
ברורה שמת. ונימוקם, שבבדיקתא אמרו סתם: היורד לנכסי
רטושין מוציאין אותן מידו, ולא חילקו בין שמעו שמת ובין
לא שמעו, אולם כשהקרובים רוצים להוריד לא קרוב בתורת
אריסות - נותנים בית-דין הסכמתם לזה, משום שחוששים
לשמועה כזו, אבל אין כוח השמועה יפה להוריד קרובים.

פרק שמיני

(1) מבאר דין שאין מורידין קטן לנכסים אלה, ולא קרוב
לנכסי קטן.

36 א. פשמורידין² קרוב לנכסי השבוי או בורח או
37 לנכסי היוצא לדעת ששמעו בו שמת - לא יורידו
38 קטן³, שמה נפסיד הנכסים. ואין מורידין קרוב
39 לנכסי קטן, שמה יטען ויאמר: זה חלקי המגיע לי
40 בירשתי. ואפלו קרוב מחמת קרוב אין מורידין.

נותנים בהם אימון (על-פי ביאורו של המגיד-משנה).
[ב'נמוקי יוסף' מביא מחלוקת ראשונים, במקרה שנמצא
אדם שאינו קרוב, ומסכים לקבל על עצמו אפוטרופוסות
בקרקות ללא תשלום. דעת הרשב"א שמורידים אותו
לקרקעות, ודעת רבינו אהרן הלוי שאין מורידים, שמה
יפסיד את הנכסים, אבל קרוב הראוי ליורשו ומקבל חלקו
כאריס - לא יפסיד. וכן כתב ה'טור' סי' רפה בשם אביו
הרא"ש, והוא מוסיף, שהיורש יכול למחות נגד מינויו של
אפוטרופוס].

1 ו. נשפה²⁵ השבוי וברח המסכן, והניח קמה
2 לקצור²⁷ וענבים לבצר, תמרים לגדר וזיתים למסק -
3 בית דין יורדים לנכסיו ומעמידין להן אפוטרופוס²⁸,
4 וקוצר ובוצר וגורר ומוסק, ומוכר הפרות, ומניחין
5 דמיהן עם שאר המטלטלין בבית דין, ואחר כך
6 מורידין הקרוב לנכסיו; שאם ירד תחלה, שמה
7 יתלש אלו הפרות שהן בתלושין ויאכל אותן²⁹.
8 והוא הדין בחצרות ופנדקיות³⁰ וחניות, העשויות
9 לשכר ואינן צריכין עבודה ולא טרח, ואין אדם
10 נותן אותן פאריסות³¹ - אין מורידין להם יורש;
11 שהרי גובה השכר ואוכל. אלא כיצד עושין? בית
12 דין מעמידין להן גבאי, ויהיה השכר מנה בבית דין
13 עד שיבוא ראיה שמת, או עד שיבוא ויטל שכויר.

(25) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (שם). (26) תבואה
מחוברת לקרקע. (27) בשלה וראויה לקצור. בעברית יש
שמות שונים לקטיפת מינים שונים של גידולי קרקע: קצירה
- לתבואה, בצירה - לענבים, מסיקה - לזיתים, גדידה -
לתמרים, ואורה - לתאנים. (28) משום שאין בזה טורח
לזמן מרובה, אפשר יהיה למצוא אדם שיעסוק בזה.
(29) קרוב יורש, מורה היתר לעצמו. (30) בתי מלון.
(31) על-מנת שהמקבל עליו הטיפול, יטול חלק מן ההכנסה.
בגמרא שם אמרו שבקרקעות תיקנו חכמים שיטול שכר
כאריס, כדי שיעבד את השדה ולא תבור (שדה שאין
מעבדים אותה זמן רב - מתקלקלת). ומזה למד רבינו,
שבמקום שאין חשש הפסד כזה - לא תיקנו. ולפיכך בכל
אלה, שאין הפסד מצוי בהם - אין מורידים יורש בשכר
(מגיד-משנה. ראה ה"ז).

14 ז. ואין מורידין³² הקרוב לעולם אלא לשדות ולגנות
15 וכרמים וכיוצא בהן, שיהיה בהן פאריס³³, כדי שלא
16 יפסדו ונמצאו בורים ונשמים.

(32) מתבאר מהאמור למעלה. (33) מלשונו משמע, שקרוב
מקבל רק חלק אריסות מכל הפירות שאכל, ומחזיר לבעלים
- כשיבואו - את מותר דמי הפירות. והראב"ד בהשגותיו
חולק, ודעתו שכל מה שאכל הוא שלו, ובפירות שלא
נקטפו עד שבאו הבעלים - הוא נוטל חלק אריסות (ראה
'טור' שם).

17 ח. מי שישא³⁴ לדעת והניח נכסיו, ואין ידוע להיכן
18 הלך ולא מה ארע לו - אין מורידין קרוב לנכסיו;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28 אפוטרופוס²⁰ מפני חלק הקטן, שפא מטה גם הבת
29 השבויה, ויש לזה הקטן חצי השליש שלה. וכן כל
30 פיוצא בזה.

(7) רבינו מפרש מה שאמרו שם "אחי מאמא", בקרובים מחמת אחי האם, שאינם ראויים לירש את הנכסים שהיו בחזקת אבי הקטן. תמצית שיטתו של רבינו היא: א. כל מי שראוי לירש את נכסי אבי הקטן במקרים מצויים, כגון בני המת, אחיו ובני אחיו - נכנסים בגדר "קרוב", ועיקר התקנה שלא להוריד קרוב, מנומקת: שלא יאמר אני היורש החוקי של אותם הנכסים; ב. "קרוב מחמת קרוב", פירוש, אדם שאין לו אפשרות של ירושת נכסים אלא במקרה רחוק מן המציאות, שאין אנו רגילים לחוש לו בענינים אחרים, ואף-על-פי-כן אין מורידים אותו. וטעמו של דבר, מבאר רבינו: "הרחקה יתירה היא זו" כלומר, מכיון שהוכרחו לתקן שלא להוריד קרוב - לא נכנסו לחלק בין ראוי לירש במקרים מצויים, ובין אינו ראוי אלא במקרים יוצאים מן הכלל, וכללו בתקנה זו כל מי שיש אפשרות כל שהיא - לרבות כזו שבדרך כלל אין בית-דין חוששים לה - לטענת ירושה. וכן פירש ב"טור" חו"מ סי' רפה: "קרוב מחמת קרוב", אם יש בו צד שיכול להחזיק בהן משום ירושה. והגבלה זו - אפשרות ירושה - אין להימלט ממנה, שהרי מוכרחים לקבוע גבול מסויים בין קרוב מחמת קרוב ובין רחוק, שאם לא כן הרי כל ישראל קרובים הם, שכולם צאצאי יעקב אבינו (ונראה שגם רש"י מגביל כך תחומי הקרוב מחמת קרוב). ובזה נתבחרה שיטת רבינו ונסתלקו התמיהות. [ומה שהקשה בלחם-משנה בנגוע ל"אחי מאמא" שבדברי רב הונא בעמוד א, ולמה שאמרו שם בעמוד ב ב"אחי דאמא" לא על רבינו תלונתו - שהרי פסק כמסקנת הגמרא שם - אלא על הגמרא שסותרת לכאורה דברי עצמה. ראה מהר"ם שי"ף שיישב סתירה זו בפשטות]. (8) גמרא שם. (9) יורשי אבי הקטן כתבו בשטר, כיצד חלקו ביניהם נכסי המוריש, ומתוך כך בטל החשש שמא יאמר הקרוב: נכסים אלה שאני מטפל בהם - חלקי הם בירושה. (10) שיטה אחת בגמרא שם אומרת, שלבתיים מורידים קרוב, מפני שהשכנים יודעים שבתים אלה הם רכושו של הקטן, מה-שאין-כן בקרקעות הנמצאים מחוץ לעיר. ובמסקנא שם אמרו, שאין הבדל בין בתים לשדות. (11) ובשטר זה ירשמו בדיוק גבולות שדותיו של הקטן. (12) שם. (13) שהוא יורש חלק אמו בנכסי הזקנה (הסבתא). (14) שנינו בגיטין כת. "המביא גט והניחו (את הבעל) חולה או זקן, נותן לה בחזקת שהוא קיים" ואין חוששים שמא מת, ולמה כאן חוששים למיתה? ב'תוספות' שם ד"ה והניחו (וכן כאן ד"ה דילמא) הסבירו: שלנכסי יתומים חששו יותר, ובעגונה הקילו. ועוד: בשבויה יש לחשוש יותר למיתה, משום עינוי שביה. (15) בכל הנכסים. (16) שמא מתו שתי השבויות, והקטן יורש חצי הנכסים, והבת שלא נשבת - חצי. (17) כרבא, שם, בניגוד לדעת אביי, שמוסרים לבת חצי הנכסים, משום שמורידים קרוב לנכסי שבויה (כלמעלה פ"ז ה"ה), ומעמידים אפוטרופוס למחציתו של הקטן. (18) כיורשה של אמו. (19) שאין אנו יודעים אם היא חיה או לא. (20) לכל השליש. גם כאן

1 פיצד? היו שני אחים, אחד גדול ואחד קטן, ונשפה
2 הקטן⁴ או ברח - אין מורידין הגדול לתוך שדהו,
3 מפני שהקטן אינו יכול למחות, ושפא יחזיק זה
4 האח, ולאחר שנים יאמר: זה חלקי שהגיע לי
5 פירשתי⁵, ומחמת ירשתי באתי. ואפלו בן אחיו של
6 זה הקטן הנשפה - אין מורידין אותו לנכסיו⁶, שפא
7 יאמר: שפמחמת אבי ירשתי חלק זה.

(2) בבא-מציעא לט. (3) מימרא של רב הונא, שם: "אין מורידים קטן לנכסי שבויה, ולא קרוב לנכסי קטן, ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן". (4) רבינו מפרש מימרא של רב הונא, בקטן שבויה, משום שכל הסוגיא שם עוסקת בשבויה, אולם להלכה גם רבינו מודה שאין מורידים קרוב אפילו לקטן שאינו שבויה, שהרי הנימוק: "שפא יטעון" כוחו יפה גם בלא שבויה (ראה לחם-משנה). (5) והקטן אינו יודע למחות ולהתדיין עמו. (6) בהגהות מיימוניות אות א, כתב: "צריך-עיון מניין לו זה?" ובלחם-משנה האריך בזה, והוסיף קושיא: למה לא פירש רבינו קרוב מחמת קרוב, שפירשו בגמרא: "באחי דאמא"? (אחי האם שאינם יורשי אבי הקטן, ואף-על-פי-כן יש אפשרות רחוקה שיוכל לטעון: ירשתי. ראה ה"ב). ונראה לי, שהדין שלפנינו אינו ביאור לקרוב מחמת קרוב, אלא הרחבת המונח "קרוב", שהרי בן אחיו הוא יורש ממש כמו אחיו ועומד במקומו, "ואפילו" שכתב רבינו משמעותו - אף-על-פי שאחיו חי - אין מורידין את בנו, שמא ימות אביו ויאמר בנו זה: מחמת אבי ירשתי. ודין קרוב מחמת קרוב, מבאר רבינו בהלכה הבאה (ראה ביאורנו שם). [פירוש פשוט זה מיישר את ההדורים מבלי להיכנס לפירצה הדחוקה של בעל לחם-משנה].

8 ב. לעולם אין מורידין קרוב לנכסי קטן, ואפלו
9 קרוב מחמת אחי האם⁷ שאין ראויין לירש. הרחקה
10 יתרה היא זו. ואפלו יש ביניהם⁸ שטר חלקה⁹ בין
11 בפתים¹⁰ בין פשדות - לא ירד. ואפלו אמר: פתבו
12 עלי שטר אריסות¹¹ - לא ירד; שפא יאבדו השטרות
13 ויארכו הימים ויטען ויאמר שזה חלק ירשתי בא לו
14 (מחמתו או) מחמת מורישיו. מעשה¹² באשה אחת,
15 שהיו לה שלש בנות, ונשפית הזקנה היא וכת אחת,
16 ומתה בת שניה והניחה בן קטן¹³; ואמרו חכמים:
17 אין מורידין זו הבת הנשארה לנכסים - שפא מטה
18 הזקנה¹⁴, ונמצאו שליש נכסים¹⁵ אלו לקטן, ואין
19 מורידין קרוב לנכסי קטן; וכן אין מורידין לזה
20 הקטן בנכסים - שפא עדין הזקנה פחיים, ואין
21 מורידין קטן לנכסי שבויה. אלא פיצד עושין? מתוך
22 שצריך להעמיד אפוטרופוס לחצי של קטן¹⁶,
23 מעמידין אפוטרופוס על כל נכסי הזקנה¹⁷. אחר
24 זמן שפעו שמתה הזקנה. אמרו חכמים: תרד הבת
25 הנשארה לשליש הנכסים, שהוא חלק ירשתי; וירד
26 הקטן לשליש, שהוא חלקו מנכסי הזקנה¹⁸;
27 והשליש של בת השבויה¹⁹ - מעמידין לו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ובעבודה, הסדר הרגיל הוא שכל אחד ואחד עובד את עבודתו לעצמו ומקבל את שכרו, אבל ישנם עניינים שחייבים להעשות ביחד, כגון תפילה בציבור עד"מ.

בתורה - שלימוד התורה שלו הוא בתכלית הביטול "תען לשוני אמרתך" שהוא כעונה אחר האומור דבר ה' ממשי, מה שנאמר למשה מסיני.

ובגמ"ח - שמרגיש בצדקה ובגמ"ח שנותן, שאינו אלא שליח של הקב"ה, וכל הצדקה שנותן היא משלו ית' שהוא "הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים".

(2) משנה בבא בתרא קמד. (3) של הירושה. (4) חולקים בשווה. זה נלמד ממעשה של רב ספרא (שם קמד.) שנשא ונתן בממון של ירושה משותפת, ובאו היוורשים האחרים ותבעו חלקם ופסק רבא, שאדם גדול כרב ספרא שביטל תלמוד תורה והקדיש זמן וטירחה, בוודאי לצרכי פרנסה נחוצים עשה זאת וכאילו התנה בפירוש, שלעצמו הוא עושה, ותנאי כזה מועיל כמבואר במשנתנו. ומכאן, שבאדם שאינו מסוגו של רב ספרא - השכר לאמצע ואינו יכול לטעון: אני טרחתי והרווחתי - ובשבילי טרחתי, שאנו אומרים שהמשביח מחל ליוורשים האחרים את טירחתו.

ב. הָיוּ הַיִּירָשִׁין⁵ גְּדוֹלִים וְקָטָנִים, וְהַשְּׁבִיחוּ
הַגְּדוֹלִים אֶת הַנְּכָסִים⁶ - הַשְּׁבִיחוּ לְאַמְצֵעַ. אָמְרוּ⁷ :
רְאוּ מִה שֶׁהָיִיתָ לָנוּ אָבָא, וְהִרִי אָנּוּ עוֹשִׂין וְאוֹכְלִין⁸
- הַשְּׁבַח שֶׁל מִשְׁבִּית⁹. וְהוּא¹⁰ שִׁיְהִיָּה הַשְּׁבַח מִחַמַּת
הַוָּצֵאָה שֶׁהוּצֵאתָ הַמִּשְׁבִּית; אֲבָל שְׁבַחוּ נְכָסִים מִחַמַּת
עֲצָמָן¹¹ - הַשְּׁבַח לְאַמְצֵעַ.

(5) משנה שם קמג: וכביאורו של רבא בגמרא. (6) והקטנים אינם יכולים להשביח. (7) הגדולים לקטנים לפני שהשביחו. (8) נוטלים את השבח. רשב"ם במשנתנו מבאר, שאפילו לא אמרו בפני בית דין אלא בפני עדים - מועיל התנאי. ובמגיד משנה כאן כתב, שכן משמע גם מלשונו של רבינו, שהרי לא התנה שהאמירה צריכה להיות בפני בית דין. [בירושלמי בבא בתרא פרק ט הלכה ג אמר רבי לא (שם תנא או אמורא): אם אמרו בפני בית דין. וכן

ונחלקו אביי ורבא, בהתאם לשיטותיהם בדיון הקודם בחצי הנכסים. [כתב הרי"ף בהלכותיו (בבבא-מציעא אות שלו): איתמר משמיה דרב צמח גאון זצ"ל, מעות (כסף מזומן) קטן, ממנין עליהן אפילו קרוב, דאמרינן מעיינינן איניש דמעלי ושאפו נכסיה (נחפש ונמצא איש הגון ונכסיו במצב טוב), ולא פלוג רבנן (ולא חילקו חכמינו) בין רחוק לקרוב וכו'. ופסק הרי"ף כמותו. וכן יש לדיין מלשוננו של רבינו לקמן פ"י סוף ה"ן].

יום שלישי ו' תמוז ה'תשע"ט

פרק תשיעי

1) מבאר דין אחים ששיבחו נכסים שהשבח לאמצע, ודין יורש שהשביח הנכסים ולבא לו אח ממדינה אחרת, ודין אחד מהאחים שמינהו המלך גבאי או סופר, ודין נושא ונותן בבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו, ודין אחד מן האחים ששטר חוב של אביהם יוצא מתחת ידו ודין נטל מכספי הירושה כסף ללמוד תורה או אומנות, ודין מניח בנים גדולים וקטנים שאין הגדולים מתפרנסים פרנסת הקטנים ולא קטנים ניזונים ממזונות הגדולים, ודין החזרת שושבינות, ודין גדול האחים שלובש מתפוסת הבית, כדי שיהיו דבריו נשמעים.

- א. הָאֲחִין² שְׁעָדִין לֹא חָלְקוּ יִרְשֶׁת אָבִיהֶן, אֲלֵא פֶלֶן
מִשְׁתַּמְשִׁין בְּיַחַד בְּמָה שֶׁהֵנִיחַ לָהֶן - הָרִי הֵן פִּשְׁתָּפִין
לְכָל דְּבָר. וְכֵן בְּשָׂר הַיּוֹרְשִׁין - הָרִי הֵן שְׁתָּפִין
בְּנִכְסֵי מוֹרִישָׁן. וְכֹל שְׁנֹשֵׂא וְנָתַן כָּל אֶחָד מֵהֶן
בְּמִמּוֹז³ זֶה - הַשֹּׁכֵר לֹא מִצַּע⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

בנוסח התפילה, נאמר "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים וגורלנו" והם שלושה עניינים שבכל אחד מישראל - חלק, גורל וירושה. והם שלושה עניינים בעבודת האדם לקונו. א. "ירושה" הם העניינים שיש לכל אחד ואחד מישראל בירושה מהאבות והאמהות, ובלשון התניא (פ"ח) "אהבה מסותרת שהיא ירושה לנו מאבותינו", ואין זה מגיע מצד יגיעת האדם אלא מירושה, שמבלי להתחשב במעמדו ומצבו - הוא "יורש הכל".

ב. "חלק" היא עבודת האדם בכח עצמו, היינו העבודה בכוחות הפנימיים שלו - שכל ומדות.

ג. "גורל" היא העבודה על-ידי הכוחות המקיפים - בחינת 'יחידה' שבנפש.

ההוראה מהלכה זו, שכל יהודי ויהודי "יורש הכל" בכל שלושת האופנים, וצריך שתהיה הירושה חדורה אצלו בכל כוחות הנפש - הגלויים והמקופים.

בהמשך לזה ישנה גם הוראה פרטית מהלכה זו:
 "האחין שעדיין לא חלקו ירושת אביהן... וכל שנשא ונתן
 כל אחד מהן בממון זה, השכר לאמצע".

העבודה בכלל היא, שהירושה שמקבל כל אחד מישראל

הראב"ד כתוב: "ואם ידע מה בכך, הלא מורידין קרוב לנכסי שבוי קטן אלא אם כן יצא לדעת ולא ציווה דחינו רטושין". ברור, שטעות סופר כאן, במקום "קטן" צריך להיות "גדול".

- ה. אחד מן האחין¹⁸ שלקח מעות ועשה בהן סחורה, אם היה תלמיד חכם גדול שאינו מניח תורתו שעשה אחת - הרי השכר שלו¹⁹; שאין זה מניח תורתו ומתעסק לצורך אחיו²⁰.

(18) מעשה ברב ספרא (בבא בתרא קמד. ראה למעלה הלכה א בהערות). (19) משמע שכל השכר שלו. והרמב"ם הובא במגיד משנה כאן כתב, שרב ספרא לקח חלקו וגם שכר טירחתו בחלק אחיו כפי מנהג המדינה. [בנימוקי יוסף כאן כתב, שעכשיו אין לנו תלמידי חכמים כרב ספרא וכולם נידונים לעניין זה כאנשים פשוטים. ובבית יוסף חושן משפט סימן רפז מביא שיטת הנימוקי יוסף ואומר: "ואין דבריו נראים לי כלל" (ראה דרכי משה שם). (20) לצורך עצמו מוטל עליו לטרוח כמו שאמר: יפה תורה עם דרך ארץ (סמ"ע שם סעיף קטן יג) אבל לא לצורך אחרים, והרי זה כאילו התנה שלצורך עצמו הוא עושה. מכאן יש ללמוד שעסקא נידונית כטירחה רבה בגופו ממש, שהרי דעת רבינו, שהתנאי מועיל רק בהשקיע כספו או טירחה בגופו ממש (כמו שביארנו למעלה הלכה ב). ואין לומר, שרב ספרא השקיע כסף משלו, שהרי אמרו שם בפירוש: "שבק אבוא זוזי שקלינהו עבד בהו עיסקא (הניח אביו זוזים, לקחם ועשה בהם עסק)", ולא מצאנו בדברי הפוסקים שהמדובר בהשקעות כסף.

- ו. אחד מן האחין²¹ שמנהו המלך גבאי²² או סופר שמכנים ומוציא במקומו המלך²³, וכן כל פיוצא בזה מעבודת המלכים: אם מחמת אביהו מנהו, כגון שהיה אביהו ידוע בדבר זה, ואמר²⁴: נעמיד תחתיו בנו כדי לעשות חסד עם היתומים - הפרס שישל וכל השכר שישלם מעבודה לכל האחין. ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנותו²⁵. ואם מחמת עצמו מנהו - הרי זה לעצמו²⁶.

(21) ברייתא שם קמד: המדובר באחים שלא חילקו (בית יוסף שם סימן קעז בבדק הבית). וכן משמע מלשון המשנה: "האחין השותפין". (22) גובה מסים. (23) ומקבל שכר קצוב או חלק מסויים מההכנסות. (24) המלך או שריו. (25) בזכות עצמו. (26) אפילו אם האב שימש גם כן בתפקיד זה, מכיוון שלא בזכות האב נתמנה. [במשנה שם כתוב: "האחין השותפין שנפל אחד מהם לאומנות". ופירשו בגמרא שם: "האי אומנות - לאומנות המלך". ומפירוש זה למד הר"י מיגאש (מובא בטור שם סימן קעז) שבמינוי לאומנות פרטית - הכול לעצמו. ובשם רבינו יונה מובא שם, שאפילו לאומנות המלך נוטל לעצמו רק שכרו כפועל, והשאר חולקים.

- ז. אחד מן האחין²⁷ שהיה נושא ונותן בתוך הפית²⁸, וקנה עבדים בשמו לבדו²⁹, הלוא לאחרים

כתבו בתוספות בבבלי בשם תוספתא (ראה הגהות הב"ח שם). ויש לתמוה על הרשב"ם והרב המגיד שלא הביאו כלל את דברי הירושלמי. והרא"ש (פרק ט סימן ט) מחלק בין גדולים לקטנים: בקטנים - צריך שיאמר בית דין, שמא יטרחו בית דין וימצאו אדם שישביח גם בשבילם. אבל בגדולים מספיק תנאי בפני עדים. (9) מפני שהאחרים, שאינם משתתפים בהשבחה, מוחלים. ומה שאמרו (בבבא מציעא כב:): "קטנים אינם בני מחילה" היינו במקום שמפסידים. אבל כאן אינם מפסידים כלום, שהרי אינם יכולים להשביח (תוספות שם דיבור המתחיל ואם. וכן כתב הרא"ש שם). (10) בתנאי. (11) כגון שעלה הנהר על גדותיו והציף שדות והעלה עליהן אדמה שמינה או זבל.

- ג. וכן¹² אם היתה אשתו של מת היא הורשת בכלל אחיותיה¹³ או בכלל בנות דודה¹⁴, והשביחה הנכסים - השבח לאמצע. ואם אמרה: ראו מה שהניח לי בעלי, והריני עושה ואוכלת, השביח הנכסים מחמת הוצאה - הרי השבח שלה.

(12) במשנתנו: "וכן האשה שהשביחה וכו'" וביארו בגמרא (שם קמד.) שהמדובר באשה יורשת. ורבינו הוסיף דוגמאות. (13) כגון ראובן נשא בת שמעון אחיו ומת ראובן בלי בנים ושמעון מת והניח עוד בנות והן קטנות, הרי אלמנתו של ראובן ואחיותיה יורשות את בעלה מכוח אביהן, שהיה יורשו אילמלי היה בחיים. (14) כגון, שהיו לראובן ושמעון עוד אח, או אחים שהם דודיה ומתו והניחו בנות. ורשב"ם שם מוסיף עוד דוגמא: כגון שאמר בעלה: תירש אשתי בין הבנים.

- ד. מי שירש¹⁵ את אביו, והשביח הנכסים ונטע ובנה, ואחר כך נודע שיש לו אחין במדינה אחרת: אם קטנים הן - השבח לאמצע¹⁶; ואם היו גדולים, הואיל ולא נודע שיש לו אחין - שמין לו פאריס¹⁷. וכן אם שירד לנכסי קטן והשביח - אין שמין לו פאריס, אלא השבח לאמצע, שהרי לא ברשות ירד.

(15) בבא מציעא לט: רמ. (16) ואינו נוטל חלק כאריס בחלק הירושה של אחיו. כרב חסדא שם במעשה של מרי בר איסק. והטעם, משום שאין מורידים קרוב לנכסי קטן אפילו הוא שבוי (ראה למעלה פרק ח הלכה א) ולפיכך נידון כיורד שלא ברשות בית דין, שאין לו כלום, ואף על פי שלא ידע שיש לו אחים ולא שייך לומר: מחל לאחיו. (17) נוטל חלק היבול והשבח בחלקם של אחיו, משום שמורידים קרוב לנכסי שבוי או בורח מחמת סכנה ומקבל חלק כאריס (ראה למעלה פרק ז הלכה ד) ואחים אלה שיצאו למדינה רחוקה לפני שמת המוריש - בית דין מטפלים בנכסיהם כמו בנכסי שבוי, שהרי אינם בגדר יוצא לדעת שהשאירו נכסיהם מבלי לדאוג לטיפול בהם (ראה שם הלכה ח) ולפיכך דנים אותו כיורד ברשות בית דין. וכל זה כשלא ידע שיש לו אחים, אבל כשידע אנו אומרים: מכיוון שלא התנה בפני עדים שלטובת עצמו הוא משקיע כסף או טורח רב, מתקבל על הדעת שמחל. כל הדינים שבהלכה זו הם בשיטת הרי"ף בהלכותיו כאן. [בהשגות

21 בתוך הבית - על האחין להביא ראיה, אף על פי
22 שלא היו חלוקין בעסתן.

(39) אינם חלוקים בשום דבר ואפילו מזונותיהם אוכלים ביחד. (40) כל אחד נוטל לצורך פרנסתו מהירושה המשותפת ומנהל משק בית בפני עצמו. (41) צמצם הוצאות משק הבית שלו וחסך סכום זה. (42) מימרא של רב חסדא שם. (43) מנכסים המשותפים. (44) שם עמוד א אמר שמואל: "מודה לי אבא (רב) שאם מת - על האחין להביא ראיה", וטעמו, שאין היתומים יכולים להביא ראיה משום שאינם בקיאים בעיסקי אביהם. אבל על האח מטילים להביא ראיה ואם אינו מביא - יפסיד (רשב"ם שם), בגמרא שם הקשו על דברי שמואל וסיימו "קשיא" (הקושיא נשארה בתוקפה), ואף על פי כן פסק רבינו חננאל (וכן רבינו כאן) כמותו, וביאר: "נקטינן מרבתי ז"ל כל היכא דאמרה גמרא: תיובתא דפלוני - תיובתא, בטלו דברי מי שהתיובתא עליו לגמרי, אבל היכא דעלתה בקושיא, כי הך דשמואל, לא בטלו דבריו דאמרין לא הוה ברירא להון דבטלה שמועה זו לגמרי, אלא דלא אישתכח פירוקא בהאי שעתא" [=כשמסיימים בגמרא "תיובתא דפלוני תיובתא" הכוונה בטלו דבריו, אבל כשמסיימים "קשיא" הכוונה - לא מצאנו לפי שעה תירוץ לקושיא זו.

23 ט. אחד מן האחין⁴⁵ ששטר חוב⁴⁶ יוצא מתחת ידו⁴⁷
24 - עליו להביא ראיה שאביו נתנו לו בכתיבה⁴⁸
25 ומסירה⁴⁹, או שצוה לו בו קשהא שכיב מרע; ואם
26 לא הביא ראיה - הרי הוא לאמצע.

(45) ברייתא שם קעג. (46) של אביהם שהלווה כסף לפלוני. (47) וטוען - אבא נתנו לי במתנה. (48) שכתב לו שטר מתנה על שטר חוב זה. (49) ומסר לו את השטר. בקידושין מז: נחלקו רבי וחכמים בדין הקנאת שטר; רבי אומר: אותיות (שטר שאינו ממון בעין אלא אותיות) ניקנות במסירה וחכמים מצריכים כתיבה ומסירה. ופסק רבינו כחכמים.

27 י. במה דברים אמורים⁵⁰? באחין, מפני שחזקתן
28 שומטין⁵¹ זה מזה; אבל אחר שטען שנתן לו או
29 שקנהו מבצע⁵² - גובה בו⁵², ואינו צריך להביא
30 ראיה.

(50) בגמרא בבא בתרא שם נחלקו אביי ורבא באדם אחר (לא אח בין אחים) שהוציא שטר חוב שכתוב בו מלווה אחר, והוא טוען שקנה אותו מהמלווה, אביי אומר - צריך להביא ראיה ורבא אומר - אינו צריך ופסק רבינו כרבא. (51) מורים היתר לעצמם לקחת מן הירושה המשותפת שלא מדעת אחיהם (נימוקו של רבא שם). (52) בהלכות מכירה (שם) כתב רבינו, שנאמנותו מצומצמת לגבי המלווה שאינו צריך להחזיר לו את השטר, משום שהוא מוחזק בו, אבל הלווה יכול לטעון: אינך בעל הדברים שלי, הבא ראיה שקנית את השטר בכתיבה ומסירה ואשלם לך וכן היא שיטת רבו הר"י מיגאש.

31 יא. אחד מן האחין⁵³ שנטל מאתים וזו ללמד תורה

1 והיה שטר החוב בשמו לבדו, ואמר: מעות אלו
2 שהלויתי או שקנתי בהן עבדים אלו שלי לבדי הן,
3 שנטלו לי מבית אבי אמי³⁰, או מציאה מצאתי, או
4 מתנה נתנה לי - עליו להביא ראיה³¹ שנטלה לו
5 ירשה אחרת, או מצא מציאה, או זכה במתנה³².
6 וכן³³ האשה³⁴ שהיתה נושאת ונותנת בתוך הבית,
7 והיו אונות, שהן שטרי ממפר עבדים ושטרי חובות,
8 יוצאות על שמה, ואמרה: שלי הן, שנטלו לי מבית
9 אבותי - עליה להביא ראיה שנטלו לה לירשה³⁵.
10 וכן אלמנה שהיתה נושאת ונותנת בנכסי יתומים,
11 והיו אונות ושטרות יוצאות על שמה, ואמרה:
12 מירשה נפלו לי, או מציאה מצאתי, או מתנה נתנה
13 לי - עליה להביא ראיה³⁶. ואם יש לה נדוניא³⁷,
14 ואמרה: מנדוניתי לקחתי - נאמנת. אבל אם אין לה
15 נדוניא ולא הביאה ראיה³⁸ - הרי הפל פחזקת
16 היורשין.

(27) מחלוקת רב ושמואל שם נב. (28) היה מנהל כל ענייני נכסי הירושה המשותפים. (29) בשטר הקניין כתוב שמו בלבד ואין בו רמז שנקנו בכספי הירושה. (30) והיורשים האחרים הם אחיו מן האב ולא מן האם, ואין להם חלק באותן המעות. (31) כרב. אף על פי שבכל מקום הלכה כשמואל בדיני ממונות, פסק רבינו כאן כרב, משום ששינוי כמותו בברייתא (שם): (32) רב אמר סתם: "עליו להביא ראיה" ופירש רבה (שם): כוונתו, שעליו להביא ראיה שיש לו כסף משלו שאינו מנכסי הירושה, ורב ששת פירש שצריך להביא שטר מקויים בבית דין וסומכים אנו על בית דין שבוודאי בדק את כל הפרטים הנוגעים לתוכן השטר - ונמצאו נכונים. ופסק רבינו כרבה. (33) ברייתא שם. (34) נשואה. (35) לא התכוון לומר שעליה להביא ראיה שאותם השטרות נפלו לה לירושה, אלא מספיקה ראיה שנטלה לה ירושה בסכום מספיק לקניית העבדים ולהלוואות הרשומות בשטרות - כמו באחד מן האחים. בגמרא שם משמע שהברייתא מדברת באשה אלמנה המטפלת בנכסי יתומים. ורבינו משמיענו שגם בנשואה בנכסי בעלה הדין כן. ונראה מדברי הגמרא שם שלא כל שכן הוא מנכסי יתומים. [בפרק כ"ב מהלכות אישות הלכה ל כתב רבינו שהאשה נאמנת לומר במתנה נתנו לי, ובמגיד משנה שם מוסר מקור הדין בירושלמי כתובות פרק ו. ואין בזה ניגוד לדין שלפנינו, משום שהמדובר שם כשאינה נושאת ונותנת בתוך הבית]. (36) ואין אנו אומרים, מכיוון שבית דין נותן בה אימון ומוסר לידה נכסי יתומים והרי היא מתגאה בזה - יש להניח שלא תנצל את האימון לרעת היתומים ולפיכך, נאמין לה בלי ראיה. (37) נכסים שהכניסה לבעלה מבית אביה והם חוזרים לידה אחר מות בעלה. (38) שם.

17 ח. במה דברים אמורים? באחים ובאלמנה שאין
18 חלוקין בעסתן³⁹; אבל אם היו חלוקין בעסתן⁴⁰ -
19 שזא מעסתו קמץ⁴¹, ועל האחין להביא ראיה⁴²
20 שהן משל אמצע⁴³. וכן אם מת זה⁴⁴ הנותן והנושא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

69) שחובת החזרה מוטלת עליו. זה הכלל: מי שקיבל השושבינות צריך להחזיר שושבינות לשולח כשישא אשה.
יד. האב ששלח⁷⁰ שושבינות בשם אחד מבניו,
70) ששפתחור השושבינות⁷¹ לאותו הבן - הרי היא שלו⁷². אבל אם שלחה האב בשם בניו סתם,
71) ששפתחור - תחזור לאמצע⁷³. ואין זה ששפתחור לו חייב להחזירה⁷⁴ עד שישמחו עמו הבנים פלן; שהרי
72) פלן שושביניו, שששם פלן נשפתחה. לפיכך, אם שמח במקצת⁷⁵ - מחזיר חלק זה ששמח עמו בלבד, והרי הוא לאמצע.
73)

70) שם. 71) אחר מיתת האב. 72) שעל מנת כן שלח האב השושבינות בשמו. 73) כולם שותפים בשושבינות, וכל מה שיתקבל כתוצאה מהשושבינות שנשלחה - יחלקו בשווה. 74) אם נשאו מקצתם, איננו חייב להחזיר חלקם. [אפשר גם לפרש באופן אחר: אינו חייב להחזיר כל השושבינות אלא החלק המגיע על פי החשבון לאלה שנשא]. 75) מקצת האחים והוא השתתף בשמחת נישואיהם.

טו. גדול האחין⁷⁶ שהיה לובש ומתפסה מלבושין נאים, אם יש לאחים הנאה ממנו פדי שיהיו דבריו נשמעין - הרי זה לובש מתפסית הבית⁷⁷.

76) מימרא של רבא, שם קלט. 77) מכספי הירושה המשותפים.

פרק עשירי

1) מבאר דין אחים שחלקו ובא להם אח ממדינת הים, ודין המצווה תנו דקל לפלוני וחלקי הירושה ולא נתנו, שבטלה החלוקה, ודין אחים שחלקו מה שעליהם, ודין מינוי אפוטרופוס ליתומים קטנים.

א. שני אחים² שחלקו, ובא להן אח ממדינת הים³, וכן שלשה אחין שחלקו, ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן⁴, אפלו נטל זה קרקע וזה כספים⁵ - בטלה מחלקת, וחזרין וחלקין השאר בשוה⁷.

2) מחלוקת רב ושמואל בבא-בתרא קו: 3) שלא היה ידוע להם בשעה שחלקו. 4) שאביהם עשה שדה זו אפותיקי לבעל-חוב. שאם לא כן, אין בעל-חוב יכול לגבות כל חובו מאחד מן היורשים בלבד, אלא נוטל מכל אחד כפי חלקו בירושה ('טור' חו"מ סי' קעז. ובסמ"ע שם סק"ה מבאר שני מקרים אחרים, שמזכים את בעל החוב לגבות כל חובו מיורש אחד: א. כשכל חובו אינו גדול יותר מדמי שדה אחת (כדי זריעת תשעה קבים תבואה. ראה הלכות שכנים פ"א ה"ד) במקרה כזה אין מכריחים אותו ליטול חצי שדה מזה וחצי שדה מזה, כמו שאין מכריחים שותפים לחלק שטח קרקע קטן; ב. כשחלקו של השני הוא במקום אחר, יכול בעל החוב לומר איני רוצה בשתי שדות מרוחקות זו מזו. ראה סמ"ע סי' קז ס"ק כא). 5) בבא-קמא ט. 6) כרב, משום שבמסקנא (ב"ב שם) אמרו: והלכתא: בטלה מחלוקת, וכאילו לא חלקו כלל.

או ללמד אפנות - יכולין האחין לומר לו: אם אין אתה אצלנו, אין לך מזונות אלא לפי ברפת הבית⁵⁴; שאין הוצאת מזונות האחד לבדו הוצאת מזונותיו בין רבים.

53) ברייתא וגמרא שם קמד: 54) לפי חשבון הוצאות המזונות כשכולנו בבית אחד וניזונים על שולחן אחד, שמזונות משותפים של כמה אנשים עולים פחות מסיכום הוצאות מזונותיהם כשכל אחד ואחד מתפרנס בנפרד (על פי פירושו של רבינו גרשום. ראה תוספות שם דיבור המתחיל ברכת).

יב. מי שמת⁵⁵ והניח בנים גדולים וקטנים - אין הגדולים מתפרנסים⁵⁶ פרנסת הקטנים, ולא הקטנים נזונים מזונות הגדולים⁵⁷, אלא חולקים בשוה⁵⁸. נשא⁵⁹ גדולים לאחר מיתת אביהן - ישאו הקטנים פן מקלל הנכסים, ואחר כך יחלקו. נשא הגדולים פחיי אביהן, ואמרו הקטנים לאחר מיתת אביהן: הרי אנו נושאין⁶⁰ בדרך שנשאתם אתם⁶¹ - אין שומעין להן, אלא מה שנתן⁶² להם אביהם - נתן.

55) משנה שם קלט. כפי שנתפרשה בגמרא שם. 56) הקטנים יכולים לעכב שהגדולים לא יתלבשו ויתכסו מנכסים המשותפים, משום שמלבושי גדולים יקרים יותר משל קטנים מאותו הסוג עצמו. 57) דרכם של קטנים לאכול יותר מגדולים. 58) וכל אחד מוציא מחלקו כמה שהוא רוצה. 59) נשים, והוציאו לצרכי חופה וכדומה מנכסי הירושה לפני החלוקה. 60) מנכסי הירושה המשותפים. 61) בחיי האב. 62) שהרי זה מתנה מחיים.

יג. השיא האב⁶³ את בנו ועשה לו משתה, והיתה ההוצאה משל אב, ונשפתחה שושבינות⁶⁴ לזה הבן פחיי האב⁶⁵, כשהיא חוזרת⁶⁶ לאחר מיתת האב - חוזרת לאמצע⁶⁷. אבל הוציא הבן במשתה משלו⁶⁸ - אינה חוזרת אלא מחלק הבן ששפתחה לו בלבד⁶⁹.

63) משנה וברייתא שם קמד: 64) "מנהג פשוט ברוב המדינות, שבזמן שישא אדם אשה משלחין לו ריעיו ומיודעיו מעות, כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא באשתו ובאים אותם הריעים והמיודעים לשלחו לו, ואוכלין ושותין עם החתן בשבעת ימי המשתה או במקצתן - הכל כמנהג המדינה, ואלו המעות שמשלחין נקראין שושבינות" (לשון רבינו בפרק א מהלכות זכייה ומתנה הלכה א). ובהלכה ב שם מבואר, שהמקבל את השושבינות מחוייב להחזירה לשולח כשישא אשה (ראה שם פרטי דין שושבינות). 65) ומובן, שהאב לקח לעצמו את המעות, משום שהוא הוציא משלו לצרכי סעודות הנישואין. 66) כשהשולח נשא אשה ויש להחזיר לו שושבינות. 67) כל האחים משתתפים בהוצאה זו, משום שעל האב מוטל היה להחזיר, וכל בניו מתחלקים בשווה בזכויותיו ובחובותיו. 68) ולקח הוא השושבינות לצרכי ההוצאות.

למנות אפטרופוס²⁰ שיהיה מתעסק בחלק הקטן²¹ עד שיגדיל. ואם לא מנה - חיבין בית דין להעמיד להן אפטרופוס עד שיגדילו; שבית דין הוא אביהן של יתומים.²²

(20) כלומר, אדם המצווה מחמת חוליו הקשה, צריך למנות אפטרופוס. מקור הדברים במשנה, גיטין נב. (21) הראב"ד בהשגותיו מוסיף: "והוא שחלק להם בחייו, שאם לא חלק - יניח הכול ביד הגדולים והם ישיבחו לאמצע וטוב להם". ונראה שגם דעת רבינו כן, שאם הגדולים מסכימים להאריך את השותפות עד שיגדלו הקטנים, ונראה לבית דין שהגדולים ישיבחו את הנכסים - מניחים את חלק הקטנים בידיהם, כדי שיהנו מן השבח, כמבואר למעלה פ"ט ה"ב (מגיד-משנה). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ט ה"ב) "אין הגדולים מתפרנסים וכו' חולקין בשווה", לא התכוון לחלוקת כל הנכסים, אלא לעשות חשבון כמה הוציאו אלה וכמה אלה, וישלימו אלה לאלה.

ו. צנה המוריש²² ואמר: ינתן חלק הקטן לקטן, ומה שירצה יעשה בה - הרשות בידו. וכן אם מנה המוריש אפטרופוס על הקטנים קטן או אשה או עבד - הרשות בידו. אבל אין בית דין ממנין אפטרופוס לא אשה ולא עבד ולא קטן ולא עם הארץ²³, שהוא בחזקת חשוד על העברות. אלא בודקין²⁴ על אדם נאמן ואיש חיל, ויודע להפך בזכות היתומים²⁵ וטוען טענתם, וישלש לו כח בעסקי העולם כדי לשמור נכסים ולהרויח בהן, ומעמידין אותו על הקטנים. בין שיהיה רחוק בין שיהיה קרוב לקטן²⁶. אלא שאם היה קרוב - לא ירד לקרקעות.

(22) ברייתא שם: "אין עושין אפטרופין נשים ועבדים וקטנים, ואם מינן אבי יתומים - הרשות בידו", ולא כל-שכן שיכול למסור הנכסים לידי היורש הקטן עצמו. תמוה קצת, למה הקדים רבינו דין הקטן עצמו לדין אפטרופוס המפורש בברייתא, וממנו נלמד דין הקטן עצמו. (23) ברייתא פסחים מט: ברי"ף שם מבאר שישנם שני סוגי עס-הארץ: א. שלא למד מקרא ומשנה, אבל מקיים הוא מצוות ואינו חשוד על גניבה ושבועת שקר; ב. החשוד על אלה. ומה ששינוי שאין ממנים עס-הארץ אפטרופוס, הכוונה לסוג ב. ובמגיד-משנה כתב שגם דעת רבינו כן. כנראה הוא מפרש מה שכתב רבינו "שהוא בחזקת חשוד על העבירות", הוא ביאור לאיזה סוג של עס-הארץ אמרו שאין ממנים אותו, אולם אפשר לפרש פיסקא זו גם כנימוק: למה אין ממנים אותו? משום שהוא חשוד, וגם גניבת רכוש יתומים בכלל (ראה סמ"ע סי' רצ סק"ו). (24) מחזירים אחר אדם מחונן במידות הנמנות למטה. (25) אביי, כתובות קט: (26) נתבאר למעלה פ"ח ה"א וה"ב.

ז. בית דין²⁷ שהעמידו אפטרופוס, ושמעו עליו שהוא אוכל ושותה ומוציא הוצאות יתר מדבר שהיה אמוד בו - יש להן לחוש לו שפא מנכסי

(7) מחלקים הנכסים לשלושה חלקים, ומטילים גורל ביניהם. [בלקח אחד קרקע והשני כספים, אמרו בבבא-קמא שם בלשון אחרון, שאם גבה קרקע יכול בעל הכספים לטעון: אני נטלתי כספים וקיבלתי עלי אחריות של גניבה, וכנגד זה קיבלת עליך אחריות של גביית חובות - אם יהיו כאלה, מהקרקעות שירשת. ורבינו כאן פסק כלשון ראשון. ונטה כאן מדרכו בכל מקום לפסוק כלשון אחרון, משום שהסוגיא שם עוסקת בביאור דברי רבי אסי, ואפשר שזה נאמר רק לפי שיטתו בבבא-בבא (שם) שלא בטלה מחלוקת לגמרי. אבל לפי דעת רב, שנפסקה הלכה כמותו, אין הבדל בין קרקע וקרקע לבין קרקע וכספים].

ב. מי שצוה⁸ בפשעת מיתתו שיתנו לפלוני דקל או שדה מנכסיו, וחלקו האחין ולא נתנו לפלוני פלום - הרי המחלקת בטלה. וכיצד עושין? נותנין מה שצוה מורישו, ואחר כך חוזרין וחולקין פתחלה.

(8) כתובות קט:

ג. האחין שחלקו⁹ - שמין להן מה שצליהן¹⁰; אבל מה ששעל בגיהן ובנותיהן, שקנו להן מתפיסת הבית¹¹ - אין שמין. וכן מה שעל נשותיהן, שפבר זכו בהן לעצמן¹². במה דברים אמורים? בבגדי חל; אבל בבגדי שבת ומועד - שמין מה שצליהן¹³.

(9) מימרא של עולא, בבא-קמא יא: (10) הבגדים שהם לובשים, וקנו אותם מנכסי הירושה לפני החלוקה. (11) מרכוש הבית המשותף. וטעמו של דבר, שהאחים מוחלים זה לזה כדי למנוע מהנשים והילדים להתבזות ולבוא לבית-דין לצורך השומא. (12) בתוקף המחילה. (13) רי"ף בבא-קמא שם, ומסר מקורו בירושלמי (קידושין פ"א ה"ד).

ד. מי שהניח¹⁴ יתומים, מקצתן גדולים ומקצתן קטנים¹⁵, ורצו לחלק בנכסי אביהן כדי שישלו הגדולים חלקן - מעמידין בית דין אפטרופוס לקטנים, ובוזר להן החלק היפה. ואם הגדילו - אינן יכולין למחות¹⁶, שהרי על פי בית דין חלקו להם¹⁷. ואם טעו בית דין בשומא ופחתו שותות¹⁸ - יכולין למחות¹⁹, וחולקין חלקה אחרת אחר שהגדילו.

(14) קידושין מב. (15) בגמרא כתוב סתם: "יתומים שבאו לחלוק". ורבינו מבאר, שמדובר בגדולים וקטנים, שאם כולם גדולים הרי אין בית-דין נזקקים להם כלל, ואם כולם קטנים - חלוקה למה? הלא גם אחר החלוקה יימסרו לידי אפטרופוס. (16) כרב נחמן, שם. (17) מלשוננו זה, מדייק המגיד-משנה שאפטרופוס אינו רשאי לחלוק על דעת עצמו, אלא על-פי בית-דין. (18) הקטנים קיבלו פחות אחד משה מהמגיע להם. (19) שנינו בכתובות צט: שום היתומים שפחתו שותות או הותירו שותות - מכרן בטל (ראה פ"ג מהל' מכירה ה"י).

ה. מי שמת והניח יורשין גדולים וקטנים - צריך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אולם שם אמרו רק כשאין דעתו צלולה, וגם זה נשאר בתיקו. ובהלכות מכירה פכ"ט ה"א מבאר רבינו דין חרש שוטה וקטן, ובהלכה ד' שם הוא כותב שמעמידים אפטרופוס לשוטה כמו לקטן, ואילו חרש לא הזכיר, ומשמע שאין מעמידים לו אפטרופוס. וצ"ע.

פרק אחד עשר

(1) מבאר דין מעות יתומים למי מוסרין אותם, ודין מי שיש בידו שכר של יתומים ומתיירא שמא יחמיץ, ודין אפטרופוס מה יוכל למכור או לקנות לצרכי מצווה ואם פוסקים צדקה מנכסי יתומים.

א. מעות של יתומים² שהניח להן אביהן - אינן צריכין אפטרופוס. אלא כיצד עושין בהן? בודקין על מי שיש לו נכסים שיש להם אחריות³, ויהיו עדית⁴, ויהיה איש נאמן ושומע דיני תורה ומעולם לא קבל עליו נדוי, ונותנין לו המעות בבית דין קרוב לשקר ורחוק להפסד⁵, ונמצאו היתומים נהנין משכר המעות. וכן אם אין לו קרנע - ינתן להן משכון זהב שבור⁶ שאין בו סימן⁷, ונוטלין בית דין המשכון, ונותנין לו המעות קרוב לשקר ורחוק להפסד. ולמה לא יקחו משכון בלים של זהב או חלי⁸ של זהב? שמא של אחרים הוא, ויתנו סימן ויטלוהו אחר מותר⁹, אם ידע הדין שאין זה¹⁰ אמוד¹¹. וכמה יפסקו בשקר? כפי מה שיצאו הדיקין, או שליש השקר או חציו. אפלו רביע השקר ליתומים, אם ראו שזו תקנה להם - עושין. לא מצאו אדם שיתנו לו המעות רחוק להפסד וקרוב לשקר - הרי אלו מוציאים מהן מזונות מעט¹², עד שיקנו להן במעות קרנע¹³, וימסרו אותו ביד אפטרופוס שיעמידו להן.

(2) בבא-מציעא ע. (3) קרקעות. (4) שדות משוכחות. (5) בית-דין מתנים עם מקבל הכסף, שישתף את היתומים בעסק שהסיכויים להרוויח גדולים מסיכויי הפסד. ולמה צריך לתת המעות בבית-דין? משום שעסקא קרובה לשכר ורחוקה להפסד, יש בה איסור ריבית בדברי חכמים, אבל בית-דין רשאים להפקיר נכסי מקבל הכספים לטובת היתומים, שהפקר בית-דין - הפקר, ואין כאן ריבית (רש"י שם). ועיסקא שיש בה ריבית מן התורה - לא התירו חכמים. (6) לא כלים שלמים. (7) יתבאר בסמוך. (8) מין תכשיט. (9) בגמרא שם, אמרו סתם: "ואתי מריה ויהיב סימנא ושקיל ליה (ויבוא בעליו ויתן סימן ויקח אותו)". ומשמע, שיקח אותו ממקבל כסף היתומים עצמו. ונראה, שהמדובר כשאין עדים שזה הפקיד כלים אלה אצל מקבל כסף היתומים (ראה מגיד-משנה), ונאמן לטעון לקוחים הם בידו, אבל בית-דין אין טוענים טענה זו ליתומים, מכיון שזה נתן סימן מובהק (ראה פ"י מהל' שאלה ופקדון ה"ד). [בהגהות מיימוניות כאן אות ג, כתב שהמדובר כשהביא עדים. ומסתבר, שלשיתו הכוונה שיקח את החפץ מהמקבל עצמו]. וב'תוספות' כאן ד"ה אתא, פירשו כרבינו, שחוששים שמא

יתומים הוא אוכל, ומסלקין אותו²⁸ ומעמידין אחר. אבל אם מנהו אבי יתומים - אין מסלקין אותו, שמא מציאה מצא. אבל אם באו עדים שהוא מפסיד נכסי יתומים - מסלקין אותו. וכבר הסכימו הגאונים²⁹ שמשביעין אותו³⁰, הואיל ומפסיד. והוא הדין לאפטרופוס שמנהו אבי יתומים, והיתה שמועתו טובה, והיה ישר ורודף מצות, וחזר להיות זולל וסובא והולך בדרך החשד, או שפרץ בנדרים ובאבק גזל - בית דין חייבים לסלק אותו³¹ ולהשביעו, ולמנות להן אפטרופוס כשר. וכל הדברים האלו כפי מה שיצאה לדין, שכל בית דין ובית דין הוא אביהן של יתומים.

(27) גיטין נב: (28) מעשה, שהודיעו לרב נחמן, שאפטרופוס על נכסי יתומים מוציא לצרכיו הפרטיים למעלה מהמתאים למצבו החמרי, וחשדו בו שהוא אוכל מנכסי יתומים, וסירב רב נחמן לסלקו, שמא מציאה מצא ונתעשר, ואמר: הביאו ראיה שהוא מפסיד את הנכסים ואסלקו. חלקו עליו דבי רב שילא, ואמרו: אין מסלקים אותו אפילו אם הוא מפסיד. וסובר רבינו שמחלוקת זו אינה אלא במינהו אבי יתומים, שהרי אין זה מתקבל על הדעת שדבי רב שילא יאמרו, שאין בית-דין מסלקים אפטרופוס שהם עצמם מינוהו בטעות, שחשבו שהוא אדם הגון (ראה ההלכה הקודמת), ונתברר שהוא מפסיד נכסי יתומים. ומזה יוצא שהנידון לפני רב נחמן היה במינהו אבי יתומים, וכשאמר רב נחמן: "שמא מציאה מצא", לא אמר במינהו בית-דין, משום שמציאה היא דבר רחוק קצת מן המציאות, ובית-דין צריכים לשמור על נכסי יתומים ולא להשאירם ביד חשוד, ולפיכך מסלקים אותו אף-על-פי שאין עדות ברורה שמפסיד הנכסים. ובמינהו אבי יתומים אין לסלקו אלא בראיה ברורה שהוא מועל או מפסיד הנכסים (מגיד-משנה), ופסק רבינו כרב נחמן. (29) ר"ף שם. (30) שלא לקח לעצמו כלום מנכסי היתומים, אף-על-פי שנפסקה הלכה (שם נב). כאבא שאול, שאין משביעים אפטרופוס שמינהו אבי יתומים (ראה לקמן פ"א ה"ה). (31) אנו אומרים, שאילו ידע האב שיצא לתרבות רעה - לא היה ממנהו. וכתב במגיד-משנה, שאם מינה האב אדם בלתי הגון, אין ב"ד מסלקים אותו, שהרי רצה באפטרופוס כזה.

ח. קטן שהגדיל, אפלו היה אוכל ושותה יותר מדי ומפסיד, והולך בדרך רעה - אין בית דין מונעין ממנו ממונו, ואין מעמידין לו אפטרופוס³². אלא אם כן צוה אביו או מורישו, שלא יתנו לו אלא אם כן יהיה פשר ומצליח, או שלא יתנו לו עד זמן מרבה. והשוטה והחרש - הרי הן פקטנים, ומעמידין להן אפטרופוס³³.

(32) בבא-מציעא לט. אמרו: "אפטרופא לדיקני - לא מוקמינן (אין אנו מעמידים אפטרופוס למגדולי זקן)". (33) בכתובות מה. אמרו: "מי שנשתטה, בית-דין יורדין לנכסיו", ובחרש מציין במגיד-משנה המקור ביבמות קיג.

נאמר במקום שהוא חולק על אביו (רשב"ג, הוא אביו של רבי). (22) בברייתא שם כתוב: "וצריך לחשב עמהם באחרונה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו צריך". ודייק מזה 'בעל העיטור' (הובא במגיד-משנה כאן) שלא אמרו "אינו צריך לחשב" אלא באחרונה, אבל בתחילה - כשמוסרים לו בית-דין את הנכסים - מסדרים רשימה מדויקת של כל הנמסר לידו, וכותבים שתי רשימות דומות, אחת מוסרים לאפוטרופוס והשניה לקרובי הקטן. (23) כשהוא אוזו בידו חפץ של מצוה, כגון תפילין או ספר-תורה. (24) כאבא שאול במשנתנו, שנפסקה הלכה כמותו בגמרא (שם): "וטעמו נתבאר שם: אם נטיל שבועה על אפוטרופוס - יימנעו אנשים מלקבל אפוטרופוסות, אבל כשמינהו בית-דין יש לו הנאה מזה שבית-דין רואים בו אדם הגון ונותנים בו אימון, ולכן יקבל המינוי. וכתב הרמב"ן (מובא במגיד-משנה) שמכוח הנאה זו, דינו כשומר בשכר וחייב בגניבה ואבידה, וכשמינהו האב פטור אפילו אם פשע ולא שמר כראוי, שאם תחייבו - יימנע מראש מלקבל אפוטרופוסות (ראה 'תוספות' שם ד"ה הלכה, שהאריכו בזה). וב'טור' חו"מ סי' רצ כתב, שרב האי גאון פסק כך (במגיד-משנה כאן כתב שרב האי גאון מחייב בפשיעה). (25) אבל כשגדלו היתומים וטוענים 'ברי' שהאפוטרופוס לקח לעצמו מנכסיהם - משביעים אותו (רי"ף שם). (26) שם. מעשה שבאו קרובי יתומים קטנים לפני רב נחמן, והתלוננו על אפוטרופוס של היתומים, שהוא לובש ומתכסה ממעות היתומים, ואמר להם רב נחמן: "כי היכי דלישתמען מיליה (כדי שישתמעו דבריו)", והם הם דברי רבינו כאן.

ו. יש לאפוטרופוס²⁷ למכר בהמה ועבדים ושפחות,²⁶ שדות וקרמים, להאכיל ליתומים. אבל אין מוכרין²⁷ ומניחין המעות²⁸, ואין מוכרין שדות לקח עבדים, ולא עבדים לקח שדות²⁹, שמא לא יצליח³⁰. אבל מוכרין שדה לקח שוורים לעבודת שדות אחרות³¹, שששוורים הן עקר כל נכסי שדות³².

(27) ברייתא, שם. (28) שכל אלה אינם נוחים להיגנב כמו כסף בעין, וכן מביאים כבוד לבית אביהם כמשפחה אמידה (רש"י שם). (29) כרבן שמעון בן גמליאל בברייתא, שם. (30) בגמרא שם אמרו: "דילמא (שמא) לא משפיין" ופירש רש"י: "אינם משוקטים, שמא יצא עליהם ערעור (שאינם של המוכר)". ורבינו לא בירר הצלחה זו מה היא. (31) שם, מעשה באפוטרופוס בשכירותו של רבי יהושע בן לוי שעשה כן - ולא מיחה בו. (32) בלי עבודת השוורים לא יצליח היבול. בגמרא שם אמרו שרבי יוסי קרא לשווריו "שדי", משום שבלעדם - השדה נטולת ערך.

ז. אין האפוטרופין³³ רשאים למכר ברחוק³⁴ ולגאל³⁵ בקרוב³⁶, למכר ברעה ולגאל בפה, שמא לא יצליח זה שקנו. ואין רשאים לדון ולחוב³⁷ על מנת ליכנס ליתומים³⁸, שמא לא יזכו ונמצא החוב קיים³⁹.

(33) ברייתא, שם. (34) שדות המרוחקות מן העיר. (35) לקנות. מלשון המקרא (ויקרא כה, לג): "ואשר יגאל מן

יבוא בעל הכלים אחר מיתת המקבל. (10) מקבל הכסף. (11) אינו עשיר, ואין מתקבל על הדעת שיש לו כלים יקרים כאלה (ראה דברי רבינו שם). (12) בצמצום, כדי שלא יכלה הקרן בזמן קצר. (13) קרקע מביא הכנסות, והקרן בטוח.

ב. כל המטלטלין¹⁴ של יתומים - שמין אותן¹ ומוכרין אותן בבית דין. ואם היה השוק¹⁵ קרוב למדינה¹⁶ - מוליכין אותן לשוק ומוכרין אותן. ויצטרפו דמיהן עם המעות של יתומים.⁴

(14) מימרא של שמואל, בכתובות ק: (15) מקום שמתקבצים בו הרבה סוחרים בימים קבועים, ויש להניח שיתקבל שם מחיר יותר גבוה מאשר במקום מושב בית-הדין. (16) לעיר, שם.

ג. מי שהיה בידו¹⁷ שבר של יתומים, אם יניחו פאן עד שימכר - שמא יחמיץ, ואם יוליכו לשוק - שמא יאָרעו אַנס בדרך, הרי זה עושה בו פֶּדֶרָף שהוא עושה בשלול¹⁸. וכן כל פיוצא בזה.⁸

(17) שם. (18) כמו שהיה נוהג במקרה כזה בסחורה שלו. במגיד-משנה מבאר, שלא התירו להוביל מטלטלין של יתומים לשוק במקום שיש סכנת אונס, על-מנת להרוויח יותר, אלא כשגם אם יניחם במקומם קיים ספק הפסד, אבל כשבמקומם אין חשש הפסד - אין להכניס נכסי יתומים בסכנה כדי להרוויח.

ד. כשמעמידין¹⁹ בית דין להן אפוטרופוס, מוסרין לו כל נכסי הקטן, הקרקע והמטלטלין שלא נמכרו. והוא מוציא ומכניס, ובונה וסותר ושובר, ונוטע וזורע, ועושה כפי מה שיראה שזה טוב ליתומים. ומאכילן ומשקן ונותן להן כל ההוצאה כפי המזון וכפי הראוי להן. ולא ירויח להן יותר מדי²⁰, ולא יצמצם עליהם יתר מדי.¹⁵

(19) גיטין נב. (20) יותר מזה שרגילים בני אדם במצב חומרי כלשהם להוציא למזונות.

ה. כשיגדילו היתומים - נותן להם קמון מורישן, ואינו צריך לעשות להן חשבונות²¹ מה שהכניס והוציא, אלא אומר להן: זה הנשא²². ונשבע בנקיטת חפץ²³ שלא גזלן פלום. במה דברים אמורים? כשמנהו בית דין; אבל אפוטרופוס שמנהו אבי יתומים וכן שאר המורישין - אינו נשבע²⁴ על טענת ספק²⁵. יש לאפוטרופוס²⁶ ללבש ולהתפסות מנכסי יתומים, כדי שיהיה מכבד ויהיו דבריו נשמעין. והוא שיהיה ליתומים הנאה בנכסיהן בהיות דבריו נשמעין.²⁵

(21) מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל שם, ופסק כרבן שמעון בן גמליאל, וכן כתב הרי"ף בהלכותיו וביאר בשם גאון, שהכלל המקובל בדינו "הלכה כרבי מחבירו" לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"...אבל אין פוסקין עליהם צדקה ואפילו לפדיון שבויים מפני שמצוות אלו אין להן קצבה".

ונתבאר הטעם ברש"י מסכת גיטין "דהא בכל שעתא קיימי עניים, נמצאו נכסיהם כלים"

וצריך להבין:

א. הלא טעם זה (שאין להן קצבה) שייך בכל אחד ולא רק ביתומים, ומדוע לפטור דווקא את היתומים ממצות צדקה.

ב. הלא מצות צדקה יש לה שיעור מעשר או חומש, ומדוע כתב שהיא מצוה ש"אין לה שיעור".

ג. בהלכה שאח"כ כתב שחרש ושוטה פוסקין עליהם צדקה, ובמה הם שונים מיתומים ואין חוששין שיכלה ממונם.

והביאור בזה: יסוד ההלכה הנ"ל הוא כמו שכתב הרמב"ם "כדי לחנכן במצוות", הגם שאין חייבים בכל אלו המצוות, ומובן שחיוב החינוך הוא רק במקום שאין חשש שדבר זה לא יוכל להתקבל בשכלו ובהבנתו עד כדי תמיהה וכד'. והנה, במצות הצדקה בכלל ובפדיון שבויים בפרט, הקטן אינו מבין מדוע שלא יתן יותר ממעשר וחומש לשם מצות פדיון שבויים, והלא יש בידו מספיק כסף בכדי להוציא לפדותו, וא"כ כל העניין של "כדי לחנכן במצוות" אינו קיים בעניין זה. ומה שכתב שהיא "מצוה שאין לה שיעור", היינו שבעיני הקטן אין לה שיעור, אבל באמת יש לה שיעור, ולכן פוסקין צדקה על חרש ושוטה כי החיוב עליהם הוא כמו על כל אדם ולא מצד חינוך, ולכן אין שייך כאן החשש האמור.

(ע"פ יין מלכות ספר משפטים טימן כ)

51) כל הדינים הנמנים בהלכה זו, נאמרו בברייתא שם. 52) הוצאה חד פעמית, ורמתה ידועה מראש. 53) שהרי תמיד עומדים עניים וצריך לפרנסם. ובתקופת התלמוד שכיחים היו מקרים של פדיון שבויים.

יא. ומי שגשגתה⁵⁴ או שנתחרש⁵⁵ - בית דין פוסקין עליו צדקה⁵⁶, אם היה ראוי.

54) כתובות מח. 55) רבינו מדמה חרש לשוטה (ראה למעלה סוף פ"י). 56) גובים מנכסיו לצדקה. בגמרא שם: "אמר ר' עוקבא, מי שנשתטה בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר". והקשה רבינא מברייתא: מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות – בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו, אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר. ותירצו שם מה שתירצו. ושאלו: מהו דבר אחר? ומפרש רב חסדא: זה תכשיט, ורב יוסף אמר: זה צדקה. ואמרו שם (גירסת הרי"ף): "מאן דאמר תכשיט (אין נותנים לאשה) כל-שכן צדקה, ומאן דאמר צדקה אבל תכשיט יחבינן (נותנים לה)". ולפי גירסא זו נחלקו בברייתא. ותמה הרי"ף שם על רבינו,

הלויים". 36) אף-על-פי שיותר נוח לעבד שדה קרובה. 37) אינם רשאים להתדיין בשום תביעה נגד היתומים (לחוב = לחובתם של היתומים). 38) אף-על-פי שהם באים לטעון לזכותם של היתומים. 39) פסק של בית-הדין יחייב את היתומים. ומכיון שאינם רשאים להתדיין, עברו ודנו ונתחייבו - אין זה מחייב את היתומים, שהרי עשו שלא ברשות (על-פי פירושו של המגיד-משנה). ולא נתבאר מה הדין כשזכו האפוטרופסים. מלשון רש"י משמע שהדין קיים, וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן. וב'טור' (שם) פסק כמותם. ומהשגתו של הראב"ד נראה, שלמד מדברי רבינו שאם דנו ונתחייבו - הדין קיים.

ח. אין האפוטרופין⁴⁰ רשאים להוציא עבדים⁴¹ 1
לחרות⁴², אפילו לקח מן העבד דמים⁴³ שייצא 2
לחרות. אבל מוכרין אותן⁴⁴ לאחרים⁴⁵ ולוקחין מהן 3
הדמים על מנת⁴⁶ שיוציאוהו לחרות, ואותן האחרים 4
הן שמשחררין אותם. 5

40) ברייתא, שם. 41) כנעניים. 42) משום שאין גופם קנוי לאפוטרופוס (רש"י שם). 43) שנתנו לו אחרים על-מנת שאין לרבו רשות בהם, ובמתנה שכזו לא אמרו "מה שקנה עבד קנה רבו". דין זה שני שם במחלוקת רבי וחכמים, ופסק רבינו כחכמים, לפי הכלל שבידינו: הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו. 44) כדי להאכיל את היתומים, כלמעלה ה"ו. 45) לאותם האנשים שרוצים לתת הכסף לעבדים שיפדו את עצמם. 46) אין לפרש "על מנת" זה כתנאי; והכוונה היא: כדי שיתקיים רצונם.

ט. האפוטרופין⁴⁷ תורמין ומעשרין נכסי יתומים 6
כדי להאכילן⁴⁸, שאין מאכילין את היתומים דבר 7
האסור. אבל לא יעשרו ולא יתרמו כדי להניח פרות 8
מתקנין⁴⁹, אלא ימכרו אותן טבל, והרוצה לתקן - 9
יתקן⁵⁰. 10

47) ברייתא, שם נב. 48) אותם הפירות. פירות שלא ניטלו מהם תרומות ומעשרות - אסורים באכילה אפילו לכהנים, ונקראים "טבל". 49) מותרים באכילה. 50) הראב"ד משיג ואומר: "אין הדעת נוחה הימנו, שיהא אפוטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל בני אדם בנכסי יתומים". ברור שהוא מפרש דברי רבינו: "והרוצה לתקן יתקן" שאין לאפוטרופוס לדייק ולמכור רק לחברים שבוודאי יעשרו ויתרמו. והוא מפרש שניית אותם כמו שהם עד שיוכל למכור ברווח מתאים.

י. האפוטרופין⁵¹ עושין לקטנים לולב וספה וציצית 11
ושופר, ספר תורה ותפילין ומזוזות ומגלה. כללו של 12
דבר: כל מצות עשה שיש להם קצבה⁵², בין שהוא 13
מדברי תורה בין שהוא מדברי סופרים - עושין 14
להם, אף על פי שאינן חייבין במצוה מכל אלו 15
המצוות אלא כדי לחנכן. אבל אין פוסקין עליהן 16
צדקה, ואפילו לפדיון שבויים, מפני שמצוות אלו 17
אין להן קצבה⁵³. 18

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ז' תמוז – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לעשות מסילות בלבבם של היתומים בחינוך להנהגה
על-פי תורה שתעשה אצלם דרך סלולה למשך כל ימי
חייהם.

(ע"פ י"ן מלכות' ספר משפטים טימן כא)

(57) יושב בשמים.

ברוך רחמנא דסייען

נגמר ספר שלשה עשר, בעזרת שדי. הלכותיו
חמשה, ופרקיו חמשה ושבעים: הלכות שכירות -
שלשה עשר פרקים. הלכות שאלה ופקדון -
שמונה פרקים. הלכות מלוה ולוה - עשרים
ושבעה פרקים. הלכות טוען ונטען - ששה עשר
פרקים. הלכות נחלות - אחד עשר פרקים.

יום רביעי ז' תמוז ה'תשע"ט

פתח פיה שפט צדק, ודין עני ואביון

ספר ארבעה עשר

והוא ספר שופטים

הלכותיו חמש. וזהו סדרן: א. הלכות סנהדרין
והענישין המסורין להם. ב. הלכות עדות. ג. הלכות
מקרים. ד. הלכות אבל. ה. הלכות מלכים
ומלחמותיהם.

הלכות סנהדרין

והענישין המסורין להם

יש בכללן שלשים מצות. עשר מצות עשה,
ועשרים מצות לא תעשה, וזה הוא פירוש (א)
למנות שופטים. (ב) שלא למנות דין שאינו יודע
דרך המשפט. (ג) לנטות אחרי רבים אם נחלקו
השופטים. (ד) שלא להרג אם רבו המחיבין באיש
אחד, עד שיהיו יתר שנים. (ה) שלא ללמד חובה
מי שלמד זכות בדיני נפשות. (ו) להרג בסקילה. (ז)
להרג בשרפה. (ח) להרג בסיף. (ט) להרג בחנק. (י)
לתלות. (יא) לקבר הנהרג ביום הריגתו. (יב) שלא
תלין נבלתו. (יג) שלא להחיות מבשר. (יד) להלקות
רשע. (טו) שלא יוסיף בהפאת הלוקה. (טז) שלא
לענש אנוס. (יז) שלא להרג דם נקי באמד הדעת.
(יח) שלא לחוס על הורג חברו או חובל בו. (יט)
שלא לרחם את הדל בדין. (כ) שלא להדר גדול
בדין. (כא) שלא להטות הדין על בעלי עברות, אף
על פי שהוא חוטא. (כב) שלא לעות משפט. (כג)
שלא להטות משפט גר ויתום. (כד) לשפט בצדק.

שפסק בנשתטה ונתחרש שגובים צדקה מנכסיהם, שהרי זה
מנוגד לפירושם של רב חסדא ושל רב יוסף, ואע"פ שהם
פירשו את הברייתא, מתקבל על הדעת שגם מה שאמר מר
עוקבא: "ודבר אחר" מתפרש כך. ונראה שרבינו קיבל
גירסת רש"י: "מאן דאמר צדקה כל-שכן תכשיט, ומאן
דאמר תכשיט אבל צדקה לא" ומחלוקתם במימרא של מר
עוקבא, שאמר נותנים דבר אחר, ופירש רב יוסף: זה צדקה,
ופסק כמותו.

1 יב. אף על פי שאין האפוסטרופוס צריך לעשות
2 השבון, כמו שבארנו, צריך לחשב בינו לבין עצמו
3 לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים,
4 שהוא רוכב ערבות⁵⁷; שנאמר: סלו לרכב בערבות
5 וגו', אבי יתומים וגו'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים שהוא
רוכב ערבות, שנאמר סלו לרכב בערבות וגו' אבי יתומים
כו".

וצריך להבין:

א. מהפסוק הנ"ל אמנם יש ראייה שה"רוכב בערבות" הוא
"אבי יתומים", אבל בפסוק גופא צריך ביאור, מה הקשר
בין "רוכב בערבות" ל"אבי יתומים".

ב. מדוע לא הביא הרמב"ם ראייה מפסוקים אחרים בחומש
ובנ"ך שלפני הפסוק בתהילים, ובהם נקרא הקב"ה בשמות
אחרים שהם מז' שמות שאינן נמחקים, ומדוע הביא
דווקא את הפסוק "רוכב בערבות כו". וכידוע בכללי
הרמב"ם (יד מלאכי ס"ד) שדרכו של הרמב"ם להביא
ראיות מפסוקים שלא הוזכרו בגמרא, אם נראית לו הראיה
האחרת בפשטות יותר.

והביאור בזה: בגמרא מסכת חגיגה נתבאר העניין המיוחד
שבכל אחד משבעת הרקיעים, ובנוגע לרקיע ששמו
"ערבות" אומרת הגמרא "ערבות שבו צדק ומשפט
וצדקה... וטל שעתידי הקב"ה להחיות בו את המתים".

ועל-פי-זה מובן מדוע בחר הרמב"ם בפסוק זה, כי תוכנו
מתאים לעניין ש"צריך לחשב ולדקדק ביותר ולהזהר
מאביהן של אלו היתומים כו", ובזה מדגיש את גודל
הזהירות הנדרשת מהאפוסטרופוס בענייניהם של היתומים,
מפני הרקיע ששמו "ערבות" ובו צדק ומשפט, וכן "טל
שעתידי להחיות בו את המתים" ובכללם הוריהם של
יתומים אלו.

ויש להוסיף ולבאר הטעם שציטט הרמב"ם גם את תחילת
הפסוק "סולו", הגם שאינו נוגע כל-כך לראיה מ"רוכב
ערבות אבי יתומים". ברשימות הצ"צ לתהילים על הפסוק
הנ"ל כתב ש"סולו" הוא מלשון מסילה "לעשות לו מסילה
כביכול לירד ולהתגלות למטה, על-דרך מה שנאמר "ואמר
סולו סולו פנו דרך כו" כי זהו תפקידו של האפוסטרופוס

בתורה הוא זה שגם מבצע את הדין, על-דרך שאמר משה "אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו כו" (במדבר כה, ה) וכן לגבי עונש מלקות (דברים כה, ב) נאמר "והפילו השופט והכהו וגו'" נמצא שהשוטרים הם אלו המסייעים לשופטים כשאינם יכולים להוציא את הדין לפועל, ולכן לא מנה הרמב"ם את מינויים כמצווה בפני עצמה: א. כי זהו פרט בהוצאת המשפט לפועל על-ידי השופטים. ב. אינו עניין הכרחי להוצאה לאור של המשפט, ואפשר להוציאו לפועל גם בלי השוטרים כשאינן צריך לסיועם.

ידועים דברי הש"ך (ריש פרשת שופטים) ש"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" מדבר גם על "שערי הגוף" העיניים והאוזניים, ושיהיה מושל על כל אחד מאברים אלה.

ובפשטות, עניין השופטים באדם מתקיים על-ידי לימוד הלכות התורה לדעת את המעשה אשר יעשון, ומינוי השוטרים מתקיים על-ידי קיום ההלכות בפועל. ולפי מה שנתבאר לעיל שתפקיד השופט הוא להוציא לפועל את משפטו, מובן גם עניינם של השופטים והשוטרים שבאדם, כי "תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים" ואם התלמוד (השופט) אינו מביא לידי מעשה (השוטרים) חסר גם בתלמוד עצמו. אבל השוטרים הוא כאשר יצרו של אדם מתגבר עליו וצריך לבטשו ולהרגיז עליו את היצר הטוב ולהכותו בדברים.

ועל-פי-זה יובן הלשון "ואשיבה שופטיך כבראשונה" כי אז יתבטל כל הרע, ולא יהיה עוד צורך בשוטרים אלא רק בשופט.

(ע"פ לקו"ש חלק ז' ד' ע' 103 והע' 37)

(2 עיר. 3) עיר מחוזית, כלשון הכתוב (נחמיה ג, ט) "פלך ירושלים". כלומר, נוסף על בתי הדין שבכל עיר ועיר, צריך שבפלך יהיה בית דין מחוזי ממונה על כולם, וראה לקמן הערה בסוף הלכה ב (לחם משנה). (4 סנהדרין טז, ב. "בכל שעריך" - מתרגם אונקלוס: בכל קרויך. כלומר, בכל עיר ועיר. ושם נז, ב אמרו: "כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר" וראה בהלכות מלכים פרק ט, הלכה י"ד. (5) "שחובטים במקלות על פי השופטים לכל מי שאינו שומע" (רש"י שם טז, ב) וב"ספרי" דברים אות טו אמרו: "ושוטרים - אלו המכים ברצועה כעניין שנאמר (דברי הימים-ב יט, יא) "ושוטרים הליים לפניכם". (6) המחירים, שלא ימכרו ביוקר. (7) שמורדים בהן החנוונים ללקוחותיהם. ובבבא בתרא פט, א אמרו: "מעמידים אגרדמן (=שוטרים) בין למידות בין לשערים", והשווה הלכות גניבה פרק ח, הלכה ב "חייבים בית דין להעמיד שוטרים... מחזורים על החנויות ומצדקים את המאזנים ואת המידות... וכל מי שנמצא עימו משקל חסר או מידה חסרה או מאזניים מקולקלין יש להם רשות להכותו... ולקנסו כפי ראות בית דין לחזק הדבר". (8) מקלקל ומכשיל. ונוסח אחר: ולתקן כל מעוות. (9) וכן

1 (כה) שְׁלֹא לִירֵא בְּדִין מְאִישׁ זְרוּעַ. (כו) שְׁלֹא לִקְחַ שְׂחָד. (כז) שְׁלֹא לִקְלֹל הַדֵּינִים. (כח) שְׁלֹא לְשַׂא שְׁמַע שָׂוֵא. (כט) שְׁלֹא לִקְלֹל הַנְּשִׂא. (ל) שְׁלֹא לִקְלֹל אָדָם מִשְׁאֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשָׁרִים. 4 וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלֹו בְּפָרְקִים אֵלֹו: 5

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) מתבארת בו מצוות מינוי שופטים ושוטרים בכל מדינה ופלך. הרכב חברי סנהדרין גדולה וסנהדרין קטנה. באיזו עיר מעמידים סנהדרין קטנה, ובאיזו עיר מעמידים בית דין של שלושה דיינים בלבד.

6 א. מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְמִנּוֹת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים 7 בְּכָל מְדִינָה² וּמְדִינָה וּבְכָל פְּלֶךְ³ וּפְלֶךְ. שְׁנֵאמַר: 8 שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ⁴. שׁוֹפְטִים - 9 אֵלֹו הַדֵּינִים הַקְּבוּעִין בְּבֵית דִּין, וּבְעָלֵי דִינֵין פְּאִים 10 לְפָנֶיהֶם. שׁוֹטְרִים - אֵלֹו בְּעָלֵי מִקְלָ⁵ וּרְצוּעָה, וְהֵם 11 עוֹמְדִים לְפָנֵי הַדֵּינִין, הַמְּסַבְּבִין בְּשׁוֹקִים וּבְרַחֲבוֹת 12 וְעַל הַחֲנוּיֹות, לְתַקֵּן הַשְּׁעָרִים⁶ וְהַמְּדוֹת⁷ וְלַהֲפֹות כָּל 13 מְעוֹת⁸. וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם עַל פִּי הַדֵּינִים⁹. וְכָל שְׁיָרָאוֹ 14 בּוֹ עוֹנֹת¹⁰ דָּבָר - מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וְדִנְיָן אוֹתוֹ 15 כְּפִי רִשְׁעוֹ¹¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצוות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים כו".

מדבריו משמע שמינוי שופטים ושוטרים היא מצוה אחת, ופסק שלא כדמשמע בגמרא סנהדרין (טז, ב) שהן שתי מצוות ("מנין שמעמידין שופטים לישראל ת"ל כו' שוטרים כו' ת"ל כו'") ולדעת ר"א ב'ספרי' הלימוד משופטים ושוטרים הוא שאם אין שופט - אין שוטר כו' אבל לא שהן מצוה אחת.

(ע"פ לקו"ש חלק י"ט ע' 489 בהערה שס)

~ נקודות משיחות קודש ~

"השופטים אלו הדיינים הקבועים בבית-דין".

"...יש להם רשות להכותו כפי כחו ולקנסו כפי שיראה בית-דין לחזק הדבר.. כו'" עניינם של השוטרים שהם "...העומדים לפני הדיינים המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים כו' וכל שיראו בו עיוות מביאין אותו לבית-דין ודנין אותו כפי רשעו", היינו שמפקחים ברחובות ובשווקין ומודיעים לשופטים על כל עיוות שרואים".

על-פי-זה יובן מדוע לא מנה הרמב"ם את מצוות מינוי שוטרים בפני עצמה, אלא עם מצוות מינוי שופטים כאחת. כי אילו תפקיד השוטרים היה להוציא לפועל את דין השופטים, היה מקום לומר שהן שתי מצוות שונות, ועשיית הדין נחלקת לשתיים: פסק הדין על-ידי הדיינים, וביצועו על-ידי השוטרים. אבל מאחר ששופט האמור

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ז' תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשון הבירה לא היה בית־דין וא"כ לא עברו על הוראת הדיינים.

(ע"פ י"ן מלכות' ספר שופטים סימן ג)

12) אלא בכל עיר ועיר, וכן אמרו (מכות ז, א): סנהדרין נהגת בארץ ובחוץ לארץ שנאמר (במדבר לה, כט) "והיו אלה לכם לחוקת משפט... בכל מושבותיכם". 13) ובחוץ לארץ אין השבטים מיושבים כל אחד לעצמו (מכות שם). אלא ששם הנוסח: "ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר" ולפיכך סובר הכסף משנה שיש לגרוס בדברי רבינו: אינם חייבים להעמיד בית דין אלא בכל פלך ופלך. וכן הדעת נוטה, שתפשת מועט - תפשת, ודיינו שנושיב בתי דין בח"ל בערי המחוז, ולא בכל עיר ועיר (לחם משנה) וראה ברמב"ן לתורה דברים טז, יח.

אמרו (סוטה מב, א): מה שוטר שיש ממונה על גביו - ומפרש רש"י: "השופט ממונה על השוטר, שהשוטר עשוי לנגוש את מי שיצווה השופט לכוף". וכתב רבינו בספר המצוות עשה קצו "ויעמידו (=השוטרים) הגדרים על העובר, עד שלא יהיו מצוות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש". 10) ובכתב יד תימן: ערוות דבר. 11) ב"ספרי" במדבר אות קיג אמרו: "וימצאו איש מקושש - מגיד שמינה משה שומרים ומצאו אותו מקושש".

1 ב. אין אנו חייבין להעמיד בתי דינים בכל פלך
2 ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישראל בלבד; אבל
3 בחוצה לארץ - אינן חייבין להעמיד בית דין בכל
4 פלך ופלך¹². שנאמר: תתן לך בכל שעריך אשר יי
5 אלהיך נותן לך לשבטריך¹³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל בחוצה לארץ אינן חייבין להעמיד בית־דין בכל פלך ופלך".

ותמרו 'נושאי־הכלים' לרמב"ם שלכאורה הוא נגד גמרא מפורשת (מכות ז, א) "והיו אלה לכם גו' למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ, א"כ מה תלמוד־לומר בשעריך? בשעריך אתה מושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר", ואיך פסק שבחו"ל אין מושיבין בכל פלך ופלך.

יש הגורסים ברמב"ם "אבל בחו"ל אינן חייבין להעמיד בית־דין אלא בכל פלך ופלך אבל לא בכל עיר ועיר", ויש מפרשים שכוונת הרמב"ם היא שרק בכל פלך ופלך אין חייבים להעמיד, אבל בכל עיר ועיר חייבים.

אבל הרמב"ן (שחי בסמיכות לזמן הרמב"ם) בפירושו על התורה כתב שבחוץ־לארץ אינם חייבים להעמיד להם ב"ד, ורק "כאשר יצעק המעוות, יעמדו עליו הראויין לשפוט ובמשפטיהם ישפטוהו או יעלה לארץ בזמנה ושם ישפטוהו.... וכן כתב הרב משה". וברור שהיה תחת ידו כתב־יד שלדעת הרמב"ם אין חייבים להושיב דיינים בחו"ל. על־פי חידושו של הרמב"ם, תתורץ תמיהה גדולה בסיפור חג הפורים. בקשר לחטאם של ישראל "שנהנו מסעודתו של אותו רשע" אומרת הגמרא (מגילה יב, א) "הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים" (כמו שישראל עשו עצמם ולא כיוונו באמת, כך הקב"ה העמיד עליהם את המן רק להפחידם). ונשאלת השאלה, הרי מרדכי הזהירם "לא תלכו לאכול בסעודתו של אחשוורוש", ומכיון שמרדכי היה אחד מראשי הסנהדרין, נמצא שעברו על הוראת בית־דין, ו"כל מי שאינו עושה כהוראתו עובר בלא־תעשה", ואיך אפשר לומר ש"לא עשו אלא לפנים".

אלא שעל־פי דעת הרמב"ם הקושיא מעיקרא ליתא, כי

6 ג. כִּמְהָ בְּתֵי דִינִין קְבוּעִין יְהִיו בְּיִשְׂרָאֵל? וְכִמְהָ
7 יְהִיָּה מִנְּגִנָּן? קְבוּעִין בְּתַחֲלָה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל
8 בְּמִקְדָּשׁ¹⁵, וְהוּא הַנִּקְרָא סְנֵה־דִרִי¹⁶ גְּדוֹלָה. וּמִנְּגִנָּם
9 שְׂבָעִים וְאַחַד. שְׁנָאֵמַר: אֶסְפָּה לִּי שְׂבָעִים אִישׁ
10 מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל; וּמֹשֶׁה עַל גְּבִיָּהֶן, שְׁנָאֵמַר: וְהִתְנַצְּבוּ
11 שָׁם עִמָּךְ - הֲרֵי שְׂבָעִים וְאַחַד¹⁷. הַגָּדוֹל בְּחֻכְמָה
12 שְׂבָכְלָן - מוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ רֹאשׁ עָלֵיהֶן¹⁸, וְהוּא רֹאשׁ
13 הַיִּשִּׁיבָה. וְהוּא שְׂקוּרִין אוֹתוֹ הַחֻכְמִים נָשִׂיא בְּכָל
14 מְקוֹם¹⁹, וְהוּא הַעוֹמֵד תַּחַת מֹשֶׁה רַבְּנּוּ. וּמוֹשִׁיבִין
15 הַגָּדוֹל שְׂבָשְׂבָעִים מִשְׁנָה²⁰ לְרֹאשׁ, וְיוֹשֵׁב מִימִינוֹ.
16 וְהוּא הַנִּקְרָא אֵב בֵּית דִּין²¹. וְשָׁאֵר הַשְּׂבָעִים יוֹשְׁבִין
17 לְפָנָיו כְּפִי שְׁנֵיהֶם וְכִפִּי מַעַלְתָּם²². כָּל הַגָּדוֹל מִחֻכְרוֹ
18 בְּחֻכְמָה - יְהִיָּה קְרוֹב לְנָשִׂיא מִשְׁמָאלוֹ יוֹתֵר
19 מִחֻכְרוֹ²³. וְהֵם יוֹשְׁבִין בְּכֻמוֹ חֲצִי גֵרֶן בְּעֵגוֹל, כְּדִי
20 שְׂיִהְיֶה הַנָּשִׂיא עִם אֵב בֵּית דִּין רוֹאִין כָּלָן²⁴. וְעוֹד
21 מִצְּמִידֵין שְׁנֵי בְּתֵי דִינִין שָׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה עֲשָׂרִים
22 וּשְׁלֹשָׁה²⁵: אֶחָד עַל פֶּתַח הָעוֹזְרָה²⁶, וְאַחַד עַל פֶּתַח
23 הַר הַבַּיִת²⁷. וּמִצְּמִידֵין בְּכָל עִיר וְעִיר מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֵי
24 בָּהּ מֵאָה וְעֲשָׂרִים²⁸ אוֹ יוֹתֵר, סְנֵה־דִרִי קִטְנָה²⁹.
25 וְיוֹשְׁבֵת בְּשַׁעַר הָעִיר, שְׁנָאֵמַר: וְהִצִּיגוּ בְּשַׁעַר
26 מִשְׁפָּט³⁰. וְכִמְהָ יְהִיָּה מִנְּגִנָּם? עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דִּינִים.
27 וְהַגָּדוֹל בְּחֻכְמָה שְׂבָכְלָן רֹאשׁ עָלֵיהֶן. וְהַשָּׂאֵר יוֹשְׁבִין
28 בְּעֵגוֹל כְּמוֹ חֲצִי גֵרֶן³¹, כְּדִי שְׂיִהְיֶה הָרֹאשׁ רוֹאֶה אֶת
29 כָּלָן.

~ נקודות משיחות קודש ~

והוא שקורין אותו נשיא בכל מקום.

'נשיא' הוא על שם שמלמד תורה, וכן הוא במשיח שנאמרו בו שני העניינים "מלך עליהם" ו"נשיא להם" כי בו יתקיימו שניהם. עניינו כמלך המשיח הוא לפעול חידוש אמיתי בעולם, להפוך את כל העמים "לעבדו שכס אחד" והוא חידוש בהנהגת העולם, אבל בנוסף יהיה 'נשיא' כיון ש"ילמד תורה את כל העם", ועניין זה אינו חידוש ביחס

לסנהדרין, מאה ועשרים" וזה וודאי שאין משאירים אותה בלא בית דין ופחות שבבתי דין הוא של שלושה (כסף משנה). (33) ואז יכריע הרוב את המיעוט. וכן אמרו (סנהדרין ג, ב) "אשר ירשיעון אלהים - הרי כאן שניים ואין בית דין שקול, מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי כאן שלושה. וראה לקמן פרק ב, הלכה י"ג "אף על פי שבית דין של שלושה בית דין שלם הוא, כל זמן שהם רבים הרי זה משובח".

ה. כל עיר שאין בה שני חכמים גדולים, אחד ראוי ללמד ולהורות בכל התורה כלה, ואחד יודע לשמע³⁴ יודע לשאל ולהשיב³⁵ - אין מושבין בה סנהדרין, אף על פי שיש בה אלפים משרא³⁶.

(34) להבין היטב דברי חבריו לאשורם. (35) לישא וליתן, להתווכח בדברי חבריו, שמתוך כך הוא מעמידם על אמיתתם. (36) סנהדרין יז, ב "כל עיר שאין בה שניים אחד לדבר ואחד לשמוע (כגירסת הכסף משנה) אין מושבין בה סנהדרין" ומפרש רבינו: לדבר - ללמד ולהורות: לשמוע - לישא וליתן. והשאר וודאי צריך שיהיו יודעים לשאול ולהשיב בקצת הדינים, אף על פי שאינם יודעים להשיב בכל התורה, שאם לא כן איך יתמנו בסנהדרין (כסף משנה). ורש"י שם מפרש בעניין אחר.

ו. סנהדרין שיש בה שנים אלו, אחד ראוי לשמע ואחד ראוי לדבר - הרי זו סנהדרין³⁷. הרי בה שלשה - הרי זו פיננית. הרי בה ארבעה יודעים לדבר - הרי זו סנהדרין חכמה³⁸.

(37) וכשרה בדוחק. (38) כדברי הירושלמי שקלים פרק ה, הלכה א, על פי התוספתא סנהדרין פרק ח, משנה א. ובסנהדרין יז, ב אמרו: "בביתר היו שלושה, ובבבנה ארבעה: רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא ושמוען התימני דן לפניהם בקרקע".

ז. כל סנהדרין קטנה מושבין לפניהן שלש שורות של תלמידי חכמים, בכל שורה ושורה עשרים ושלשה איש. שורה ראשונה קרובה לסנהדרין, ושורה שניה למטה הימנה, ושלישית למטה הימנה. וכל שורה ושורה יושבין בה לפי מעלתן בחכמה³⁹.

(39) וכל אחד ואחד מכיר את מקומו, כמפורש במשנה סנהדרין לז, א.

ח. אם נחלקו הסנהדרין⁴⁰, והצרכו לסמוך אחד⁴¹ להוסיף על מנגנן - סומכין מן הראשונה גדול שבה; והראשון שבשורה שניה בא ויושב בסוף שורה הראשונה, כדי למלאות חסרונה, והראשון שבשלישית בא ויושב בסוף שורה שניה⁴²; ובדרין להן אחד משאר הקהל, ומושיבין אותו בסוף שורה שלישית⁴³. וכן אם צרכו לסמוך שני או שלשי⁴⁴ - על הסדר הזה הם עושים⁴⁵.

לעניינו כמלך, שהרי אחרי הכל לא יכול להיות שינוי בתורה - התורה הזאת לא תהיה מוחלפת".

(ע"פ לקו"ש חלק ז"ה ע' 209)

(14) מניין חבריהם שבכל בית דין. (15) בלשכת הגזית שבבית המקדש (סנהדרין פו, ב) ובירושלמי מכות פרק ב, הלכה ו אמרו: מניין שהייתה סנהדרין גדולה אצל המזבח, שנאמר: ולא תעלה במעלות על מזבחי, וסמוך לו נאמר (שמות כא, א): ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. (16) סנהדרין - מועצה בלשון יוונית. "ובמושב זקנים יהללוהו" (תהלים קז, לב) מתורגם: ובסנהדרין דחכימא ישבחון יתיה. והרע"ב בפירושו לסוטה פרק ט, משנה י"א אומר: סנהדרין - ששונאים הדרת פנים בדין. (17) משנה בסנהדרין ב, א ובגמרא שם טז ב. (18) כמו שאמרו (בבא בתרא קכ, א): "בישיבה הלך אחר חכמה; במסיבה (=של משתה) הלך אחר זקנה". (19) הוריות ט, א: יג, ב וכן בקידושין לב, ב ובאבות פרק ב, א ועוד. (20) סגן. (21) חגיגה טז, ב והוריות יג, ב. (22) בחכמה, אם היו שווים בשנים (כסף משנה). ובדפוס ויניציאה שי"א וכן בכתב יד התימנים: "יושבים לפני שניהם (=הנשיא והאב"ד) כפי מעלתם". ולפי זה לא מדובר כאן בחשיבות השנים והגיל, אלא במעלת החכמה בלבד. (23) לא שכולם ישבו משמאל הנשיא, חוץ מהאב בית דין שישב מימינו, שאם כן החלה השורה מאב בית דין ואין זה כבוד לנשיא. אלא, שלושים וחמישה מגדולי הסנהדרין יישבו משמאל הנשיא ושאר שלושים וארבעה ישבו מימין האב"ד בית דין, וכן שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ח משנה א "הנשיא יושב באמצע וזקנים יושבים מימנו ומשמאלו" (רדב"ז).

(24) משנה בסנהדרין לו, ב ושם מודגש: "כדי שיהיו רואים זה את זה" ומפרש רש"י: שאם היו יושבים בשורה אין פני הראשונים (=הקיצוניים) רואים זה את זה, אולם מקור רבינו מירושלמי שם פרק א הלכה ד: "הנשיא היה יושב באמצע כדי שיהיו רואים אותו ושומעים קולו" הרי שהכל מתייחס כלפי ההתאמה שבין הנשיא לזקנים (לחם משנה). (25) והטעם למניין זה מבואר בדברי רבינו לקמן פרק ה, הלכה ג. (26) חצר בית המקדש, ונוכרת במקרא יחזקאל מד, יד ובמשנה מידות פרק ב, משנה ו. (27) ההר שעליו הבית בנוי, והוא השטח שמחוץ לעזרה, וקדושתו קלה מקדושת העזרה, וכל ההר היה ת"ק אמה על ת"ק אמה, כמבואר בהלכות בית הבחירה, פרק ה, הלכה א (סנהדרין פח, ב). (28) והטעם למניין זה ראה להלן הלכה י. (29) שם. (30) ונאמר: שופטים... תיתן לך בכל שערך (סמ"ג מצוות עשה צז). וב"ספרי" תצא אות רפט דרשו: "ועלתה יבמתו השערה - מצוה בבית דין שיהא בגובהה של עיר". (31) משנה בסנהדרין לו, ב "סנהדרין הייתה כחצי גורן עגולה" ומפרש רש"י: אף של כ"ג.

ד. עיר שאין בה מאה ועשרים - מעמידין בה שלשה דינים³². שאין בית דין פחות משלשה, כדי שיהא בהן רב ומעוט, אם היתה ביניהן מחלוקת בדין מן הדינים³³.

(32) משנה בסנהדרין ב, ב "וכמה יהא בעיר ותהא ראויה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ז' תמוז – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

עצמם נעשו זוממים הרי הם זוממים של זוממים הראשונים (רש"י לסנהדרין עח, א). (54) שהצדקה נגבית בשניים ומתחלקת בשלושה, שהיא כדיני ממונות, שנותנים לכל אחד די מחסורו (הלכות מתנות עניים פרק ט, הלכה ה). (55) שיועד חכמת הרפואה וגם הוא אומן במלאכת יד במובן הטכני (כסף משנה). (56) כותב ספרים. (57) סנהדרין יז, ב. ורש"י שם מפרש: רופא - למול תינוקות; אומן - מקיז דם. וראה בהלכות דעות פרק ד, הלכה כ"ג שרבינו מונה עשרה דברים של צרכי העיר ומונה רופא לחוד ואומן לחוד, וייתכן כי הם שני דברים, אבל איש אחד מתעסק בהם, כדברי ה"לחם משנה" שם.

פרק שני

(1) מי הם הראויים לסנהדרין, השכלתם וסגולת מידותיהם, כשרות הדיינים הראויים לבית דין של שלושה, סמכותו של דיין יחיד מומחה. הזכות לאדם לעשות דין לעצמו.

א. אין מעמידין בסנהדרין, בין בגדולה¹⁴ בין בקטנה¹⁵, אלא אנשים חכמים ונבונים¹⁶, מפלגין¹⁷ בחקמת התורה, בעלי דעה מרבה, יודעים קצת משאר חכמות, כגון רפואות¹⁸ וחשבון ותקופות¹⁹ ומזלות ואצטגנינות²⁰ ודרכי המעוננים²¹ והקוסמים²² והמכשפים²³ והכלי עבודה זרה וכיוצא באלו²⁴, כדי שיהיו יודעים לדון אותם²⁵. ואין מעמידין בסנהדרין אלא פהנים לויים וישראלים המיחסים הראויים להשיא לכהנה²⁶. שנאמר: והתניצבו שם עמך - בדומין לך בחקמה וביראה ובחסד²⁷.

(2) של שבעים ואחד. (3) של עשרים ושלושה, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. (4) מבינים דבר מתוך דבר. חכם - דומה לשולחני עשיר, כשמביאים לו דינים לראות - רואה, וכשאינן מביאים לו - יושב ותוהה; נבון - דומה לשולחני תגר, כשאין מביאים לו - הוא מחזר ומביא משלו ('ספרי' דברים אות יג), וראה עירובין ק, ב. (5) ובכת"י התימנים: מופלאים. (6) הדברים המרפאים בטבע שניתנה שבת לידחות בשבילם, אבל לא הדברים המרפאים בסגולה. וכן אם השקה אחד את חברו סם מן הסמים ומת, אם ראוי אותו סם להמית וחייב או לא (רדב"ז). וכן לענין להאכיל לחולה ביום הכיפורים, שחכמת הרפואה קובעת בזה הרבה, ובעניני דם נדה להבחין בין דם נדה לדם מכה שהוא טהור (ראה הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"כ). וכן המכה את חברו באבן ומת, צריכין לאמוד אם יש באבן כדי להמית, כמבואר בסנהדרין עח, א ('אוצר נחמד' לכוזרי מאמר ב אות סד). (7) בכת"י התימנים: וחשבון תקופות. וכן מצינו בשבת עה, א "חשוב תקופות ומזלות". חשבון תקופות - מהלך השמש והירח המקיפים את העולם, לדעת על פיו קביעת מולד החודש ועיבור שנים. מזלות - משורש נזל-הלך, והן קבוצות כוכבים שחילקום חכמים לשנים-עשר חלקים, ושמותם: טלה, שור, תאומים וכו' כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ו. וגם במהלכם מחשב בית-דין לקבוע על פיו תאריך מולד היום, כמבואר בהל' קידוש החודש פ"א, ה"ו; פ"ט, ה"ג; פ"א, ה"ז; פ"ז, ה"ד. (8) בכת"י

(40) ויהיו שנים עשר מחייבים ואחד עשר מזכים, ואין הטייה לרעה על פי אחד (ראה לקמן פרק ח, הלכה א), וצריך להוסיף שניים שניים עד שבעים ואחד (שם וברש"י). (41) ראה לקמן פרק ט, הלכה ב, שלעולם מוסיפים שניים. (42) שאומרים לו: מוטב שתהיה "זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים" (סנהדרין שם). (43) שם. נמצאו שלוש שורות אלו משלימות עד שבעים ואחד. ואף על פי שמספיקים ארבעים ושמונה להשלים עד ע"א, אולם אין זה מהנימוס לעשות שתי שורות של כ"ד כ"ד, שתהינה שורות התלמידים מרובות משל הדיינים, שאינה אלא כ"ג, וגם אין זה הוגן לעשות שתי שורות של כ"ג ואחת של שני תלמידים בלבד, ולפיכך עושים שלוש שורות של כ"ג-כ"ג (רש"י שם). (44) כגון שחלה אחד מהשורות או מת. (45) שאינו יושב במקומו של הראשון, ראש בשורה, אלא בסוף השורה, שהוא המקום הראוי לו, "שהגרוע מן התלמידים שבשורות גדול מגדול שבקהל" (שם וברש"י). וראה לקמן פרק ב הלכה ח.

ט. כל מקום שיש בו סנהדרין, יהיו שם שני סופרי דינים עומדין לפניהם, אחד מן הימין ואחד מן השמאל. אחד פותב דברי המחייבין⁴⁶, ואחד פותב דברי המזכירים⁴⁷.

(46) פלוני חייב ומטעם זה. (47) פלוני זיכה ומטעם זה (שם לו, ב). ולדעת רש"י שם, שניהם כותבים דברי המזכים והמחייבים, שאם יטעה האחד יזיכה כתבו של חברו. וראה לקמן פרק י"ב הלכה ג.

י. ולמה אין סנהדרין אלא בעיר שיש בה מאה ועשרים? כדי שיהיה מהן סנהדרין של עשרים ועשרים, ושלוש שורות של עשרים ושלושה⁴⁸, ועשרה בטלגין של בית הפנסת⁴⁹, ושני סופרים, ושני חזנים⁵⁰, ושני בעלי דינים⁵¹, ושני עדים, ושני זוממין⁵², ושני זוממי זוממין⁵³, ושני גבאי צדקה, ועוד אחד כדי שיהיו שלשה לחלק צדקה⁵⁴, ורופא אמן⁵⁵, ולבלר⁵⁶, ומלמד תינוקות. הרי מאה ועשרים⁵⁷.

(48) ראה לעיל הלכה ח ובביאורנו שם. (49) בטלים מכל מלאכה להיות מזומנים לבית הכנסת שחרית וערבית (שם יז, ב וברש"י) והשווה הלכות מגילה פרק א, הלכה ח. (50) שמשים להלקות החייב ולהזמין בעלי דינים לדין (שם). שאם אחד מלקה, יוכל השני להזמין (תוספות יום טוב שם). (51) שאם לא כן את מי הם דנים (רש"י שם). (52) שיתיראו העדים להעיד שקר שלא יזמו על ידי עדים אחרים (שם וברש"י). וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח הלכה א-ב דיני הזמה והגדרתה. (53) עדים אחרים להזים את הזוממים הקודמים, שמא יתחייב בעל דין על פי עדים וישכור שניים להזימם, לפיכך צריך שיהיו שניים אחרים בעיר שיתיראו אלו הזוממים מהם, אם נבאו להזים העדים הראשונים, יבואו אלו השניים ויזימו אותנו (שם וברש"י). זוממי זוממין - המזימים את העדים הראשונים כשהם

8 לְחַלֵּק עֲלֵיוֹ¹⁹ וְלִמְרוֹת אֶת דְּבָרוֹ. אֲכָל מוֹשִׁיבֵין בֵּהָן
9 גְּדוֹל, אִם הָיָה רָאוּי בְּחֻמָּה²⁰.

19 שנאמר (שמות כג, ב) "ולא תענה על רב" - קרא בו: לא תענה על רב (רב חסר יו"ד כתוב), שאינך רשאי לסתור דברי המופלא שבדיינים, ואם יאמר המלך דברי חובה לנידון, שוב לא יוכלו הסנהדרין לראות לו זכות (סנהדרין יח, ב וברש"י). 20 ממשמעות הסוגיא שם, וכן שנינו שם עמ' א "כהן גדול דן ודנין אותו". וראה הל' קידוש החודש פ"ד הי"א שאין מושיבין כהן גדול לעיבור השנה, מפני הצניעה. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב "מכאן לסנהדרין גדולה של כל ישראל: ויקח שר הטבחים את שריה כהן הראש (ירמיה נב, כד) ... הרי שבעים..." - מכאן שגם הכהן הגדול נמנה במנין הסנהדרין (אור שמח).

10 ה. מַלְכֵי בֵית דֹּד²¹, אִף עַל פִּי שְׁאִין מוֹשִׁיבֵין אוֹתָם
11 בְּסִנְהֶדְרִין - יוֹשְׁבֵין²² וְדָנִים הֵם אֶת הָעָם²³. וְדָנִים
12 אוֹתָם, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן דִּין²⁴. אֲכָל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל²⁵ -
13 אֵין דָּנִין וְאֵין דָּנִין אוֹתָם; לְפִי שְׁאִין נִכְנָעִים לְדָבָרִי
14 תוֹרָה, שְׁמָא תָּבוֹא מִהֶן תִּקְלָה²⁶.

21 מלכי יהודה שהם מזרע בית דוד. 22 לבדם, שלא בחברת הסנהדרין. 23 סנהדרין יט, א, שנאמר (שם כא, יב) "בית דוד, כה אמר ה' דינו לבקר משפט". 24 שאם לא כן, גם הם לא יוכלו לדון את האחרים, שכלל הוא: "קשט עצמך ואח"כ קשט אחרים" (שם). 25 מימי ירבעם ואילך, שנקרעה המלוכה מיד שלמה, וניתנו לו עשרה שבטים (מלכים-א יא, לא) ורחבעם בן שלמה לא מלך אלא על שבטי יהודה ובנימין (שם יב, כא). 26 כמסופר בסנהדרין שם: מעשה בעברו של ינאי המלך (ממלכי ישראל) שהרג את הנפש, שלחו לו לבוא ולעמוד בפני הסנהדרין, וכשבא וישב, אמר לו שמעון בן שטח, עמוד! אמר לו ינאי, "לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו חבריך", וכבשו הסנהדרין פניהם בקרקע מפני היראה, ונענשו ומתו, באותה שעה אמרו: מלך לא דן ולא דנים אותו. והדבר ברור, שאם אין דנים אותו, גם הוא אינו דן את אחרים, כמבואר לעיל אות כב. והשווה הל' מלכים פ"ג ה"ז "מפני שלבם (של מלכי ישראל) גם בהם, ויבוא מן הדבר תקלה והפסד על הדת".

15 ו. כְּשֶׁם שְׂפִית דִּין מִנְקִין בְּצֶדֶק²⁷, כִּף צְרִיכִין לְהִיּוֹת
16 מִנְקִין מִכָּל מוֹמֵי הַגּוֹף²⁸. וְצָרִיף לְהִשְׁתַּדֵּל וּלְבָדֵק
17 וּלְחַפֵּשׁ, שִׁיחִיו בְּלֵן בְּעֲלֵי שׁוֹכְהָ²⁹, בְּעֲלֵי קוֹמָה,
18 בְּעֲלֵי מְרָאָה³⁰, נְבוֹנֵי לַחֲשׁוֹ³¹, וְשִׁיעֲרוֹ בָּרַב
19 הַלְשׁוֹנוֹת³², כְּדִי שֶׁלֹא תִהְיֶה סִנְהֶדְרִין שׁוֹמֵעַת מִפִּי
20 הַתְּרַגְּמָן³³.

27 ששופטים בצדק, ללא הטיית דין כל שהיא, ככתוב (ויקרא יט, טו) "לא תעשו עול במשפט... בצדק תשפוט עמיתך". 28 סנהדרין לו, ב שנאמר: "כולך יפה רעיתי ומום אין בך", שאפילו הוא סומא באחת מעיניו - פסול הוא לסנהדרין, כמבואר בסמוך ה"ט. ובירושלמי שם פ"ח, ה"ה "כשם שזקני בית-דין שלמים בצדק, כך הם צריכים

התימנים: ואסטגנינות. חכמת אסטרוולוגיה, חזון בכוכבים, ויש מגידים עתידות לאדם ע"פ ראות מזלו בכוכבים, ראה שבת קנו, א. 9 נותני עיתים, שאומרים יום פלוני טוב, יום פלוני רע (הל' ע"ז פ"א, ה"ח). 10 עושים מעשים משונים עד שאומרים דברים העתידים להיות (שם ה"ו). 11 עושים מעשה כשפים, כגון שדה מליאה קישואים, והוא מלקטה כולה בכשפיו (שם ה"ט ו בבבאורנו). 12 כגון אוב וידעוני. וכל מעשי כשפים כולם דברי שקר והבל הם, כמבואר שם ה"ז, וכן הנביא אומר (ירמיה י, ט) "מוסר הבלים עץ הוא", ושם טז, יט "הבל ואין בם מועיל". 13 סנהדרין יז, א: ובעלי כשפים - מפרש רש"י: "להמית מכשפים הבוטחים בכשפיהם להנצל מידי בית-דין ולגלות על המכשפים המסיתים ומדיחים בכשפיהם". וראה שם סח, א "לא תלמד לעשות - לעשות אי אתה למד, אבל אתה למד להבין ולהורות". וראה מנחות סה, א ב'תוספות' דיבור-המתחיל: בעלי כשפים, "פירש רב האי גאון, כדי לידע את הדין". 14 את בנותיהם לכהנים (משנה בסנהדרין לב, א וברש"י). 15 שם לו, ב. וראוי להעיר, שבמסקנה שם, הוכיחו זה מהפסוק (שמות יח, כב) "ונשאו אתך" - אתך, בדומים לך. כי מהפסוק הקודם אין להוכיח, שמא משום כבוד השכינה שתשרה עליהם, ככתוב (במדבר יא, יז) "ואצלתי מן הרוח... ושמתי עליהם", הקפיד הכתוב שיהיו מיוחסים כמשה.

1 ב. וּמִצְוָה לְהִיּוֹת בְּסִנְהֶדְרִין גְּדוֹלָה כְּהֻנָּה וְלוֹיִים,
2 שְׁנֵאמַר: וּבִאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם. וְאִם לֹא מִצְוָה,
3 אֲפֹלוּ הָיוּ כָּלָם יִשְׂרָאֵלִים - הֲרֵי זֶה מִתָּר¹⁶.
16 'ספרי' שופטים אות קנג: "ואל השופט - אע"פ שאין בו כהנים ולויים - כשר". אל השופט - משמע כל שופט שהוא, ואפילו ישראל (רבינו הלל בפירושו שם).
4 ג. אֵין מַעֲמִידִין בְּכָל הַסִּנְהֶדְרִין לֹא זָקֵן מִפְּלֶג'
5 בְּשָׁנִים וְלֹא סָרִיס, מִפְּנֵי שִׁישׁ בֵּהָן אֲכֻזִּירוֹת¹⁸. וְלֹא
6 מִי שְׁאִין לוֹ בָּנִים, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה רִחְמָן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין מעמידין... ולא זקן מופלג בשנים מי שיש בהן אכזריות".

ראה "דרך מצותיך" פט, ב. הלכה זו היא המושך להלכה א', בה נאמרו התנאים למי שראוי להיות דיין, ללמדך שגם אם היו הדיינים בעלי כל המעלות "אנשים חכמים ונבונים מופלאים בחכמת התורה, בעלי דעה מרובה וכו'" אין להושיב אותם בסנהדרין, כיון שיש בהם טבע של אכזריות ועלולים להטות את הדין לחוב.

(ע"פ לקו"ש חלק ח' עמוד 163 הערה 25)

17 רב ביותר. 18 סנהדרין לו, ב ומפרש רש"י: הזקן שכח כבר צער גידול בנים, ואינו רחמני. וכן סריס, שמתוך שנאמר במסית: "ולא תחמול... עליו" משמע שבאחדים צריך שיהיו הדיינים ראויים לחמול (קריית ספר), וראה לקמן פ"א, ה"ה.

7 ד. וְאֵין מוֹשִׁיבֵין מִלֶּף יִשְׂרָאֵל בְּסִנְהֶדְרִין, שְׁאֲסוּר

רבתיא פל"ד: "אמר איוב... כיון שהייתי דן את הדין, אני עומד הייתי על הגזלן ומשבר את שניו להוציא מתוכו את הגזל". זהו שאמר איוב (כט, יז) "ואשברה מתלעות עול ומשניו אשליך טרף". (45) סנהדרין פח, ב. וכן בירושלמי פ"א, ה"ד. (46) חרדים. וכן אמרו במכילתא לפסוק זה: "שונאי בצע - ששונאים ממון עצמם בדין, וכל-שכן ממון אחרים". ובבבא-בבא נח, ב. אמרו: כל דיין שנתבע לדין ומוציאים ממנו ממון בדין - אינו דיין. ומפרש הרשב"ם: "שיעונו הדין בשביל שוחד". (47) מלשון הכתוב במשלי כח, כב. (48) מרצונם הם, ולא יחכו עד שיעוררום אחרים על כך, וכן פירש הרמב"ן לשמות יח, כא "כי יראו עושה וחמס, אין דעתם סובלת אותו". וכתב הרדב"י, שלא נאמרו מידות אלו אלא לכתחילה, אבל אם לא נמצאו שלשה דינים כאלה, יבקשו שנים. ואם לא נמצאו, יבקשו אחד. ואם לא נמצאו, יבקשו שלשה שיצטרפו בהם המידות האלה בכל שלשתם, ולעולם יבחרו הרע במיעוטו. וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פ"א "ולמה לא נכתבו שבע (=מדות) כאחת? שאם לא נמצאו משבע מביא מארבע... ואם לא נמצאו משלש מביא מאחת", שכן נאמר (שמות יח, כה) "ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל".

ח. אמרו חכמים⁴⁹: שמיפית דין הגדול היו שולחים²³ בכל ארץ ישראל ובדקין. כל מי שימצאוהו חכם,²⁴ וירא חטא, וענו, וישפוט⁵⁰, ופרקו נאח, ורוח הבריות נוטה הימנו - עושין אותו דין בעירו. ומשם מעלין²⁶ אותו לפתח הר הבית, ומשם מעלין אותו לפתח העזרה, ומשם מעלין אותו לבית דין הגדול⁵¹.²⁸

(49) סנהדרין פח, ב. ובירושלמי שם פ"א, ה"ד. (50) שפל. ובגמרא שם אמרו "שייף כנס - שייף יוצא". שייף - שוחה. ובבבא-בבא התימנים הנוסח: ועניו ושפל. (51) שם, וראה לעיל פ"א ה"ג.

ט. בית דין של שלשה שהיה אחד מהן גר - הרי זה פסול⁵², עד שתהיה אמו מ'ישראל⁵³. היה אחד ממזרים⁵⁴, אפלו שלשתן ממזרים - הרי אלו כשרין לדון⁵⁵. וכן אם היה כל אחד מהם סומא באחד מעיניו - כשרין⁵⁶. מה שאין פן בסנהדרין⁵⁷. אבל הסומא בשתי עיניו - פסול לכל⁵⁸.³⁴

(52) שנאמר (דברים יז, טו) "שום תשים עליך מלך... מקרב אחיך" - כל משימות שאתה משים אל יהיו אלא מקרב אחיך (יבמות מה, ב). ואע"פ שבסנהדרין לו, ב. הכשירו גר לדון בדיני ממונות, סובר רבינו שאינו כשר אלא לדון גר חבירו, כסתימת הסוגיא ביבמות קב, א, וכמבואר בדבריו לקמן פ"א ה"א, וכן שיטת הרי"ף בסנהדרין סוף פ"ד. (53) יבמות קב, א. וכמו שאמרו שם מה, ב: כיון שאמו מישראל, אנו קוראים בו: מקרב אחיך. וכתבו ה'תוספות' (שם קב, א) דיבורהמתחיל לענין חליצה, שאם אביו מישראל, ודאי שהוא כשר לדון, ועדיף מגר שרק אמו מישראל היא. (54) שנולד מאיסור ערוה האמורה בתורה ויקרא יח, וכמבואר בהל' איסורי ביאה פט"ו, ה"א. (55) סנהדרין לו, ב, שהרי הוא בא מטיפה כשרה, ומקרב

להיות שלמים באבריהם". (29) אבל לא זקנים מופלגים, כמבואר לעיל ה"ג. (30) שתהא אימתם מוטלת על הבריות (סנהדרין יז, א וברש"י). (31) המבינים בחכמת הטענה והדיבור, שהדיבור צריך להיות בחשאי ובנחת (רד"ק לישעיה ג, ג). ובחגיגה יד, א דרשו: לחש - זה שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש (=מפני השטן). ורש"י שם מגדיר: "כגון אב בית-דין ולבו דואג בקרב". (32) שדבר זה הוא למצוא מי שיוודע כל שבעים לשון (כסף-משנה), וזהו שדקדק רבי יוחנן (בסנהדרין יז, א) ואמר: "ושידעו בשבעים לשון", ולא אמר: שבעים (לחם-משנה). (33) כשבאים עדי לועזים, לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם, והרי זה עד מפי עד (רש"י שם). ובמנחות סה, א מפרש רש"י: "שלא יחליף (התורגמן) טענותיו ויחייבוהו".

ז. בית דין של שלשה, אף על פי שאין מדקדקין¹ בהן בכל אלו הדברים - צריך שהיה בכל אחד מהן² שבעה דברים. ואלו הן: חכמה, וענוה, ויראה³⁴, ושלש ממונות, ואהבת האמת, ואהבת הבריות להן, ובעלי שם טוב³⁵. וכל אלו הדברים מפרשין הן בתורה. הרי הוא אומר: אנשים חכמים ונבנים - הרי בעלי חכמה אמור. וידעים לשבטיכם³⁶ - אלו שרוח הבריות נוטה מהם³⁷. ובמה יהיו אהובים לבריות? בזמן שהיה בעלי עין טובה, ונפש שפלה³⁸, וחרבתן טובה, ודבורן ומשאן פנחת עם הבריות³⁹. ולהלן הוא אומר: אנשי חיל - אלו שהן גבורים פמלות⁴⁰, ומדקדקים על עצמם, וכושרין את יצרן⁴¹, עד שלא יהא להן שום גנאי⁴² ולא שם רע, ויהא פרקן נאה⁴³. ובכלל אנשי חיל, שהיה להן לב אמין להציל עשוק מיד עושקו⁴⁴. פענני שנאמר: ויקם משה וישען. ומה משה רבנו ענו, אף כל דין צריך להיות ענו⁴⁵. יראי אלהים - כמשמעו. שנאי בצע - אף ממון שלהם אינו נבהלין⁴⁶ עליו, ולא רודפין לקבץ הממון. שכל מי שהוא נבהל להון - חסר ובאנו⁴⁷. אנשי אמת - שהיה רודפין אחר הצדק מחמת עצמן בדעתם⁴⁸. אהבין את האמת, ושונאין את החמס, ובורחין מפל מיני העול.²²

(34) יראת שמים ויראת חטא. (35) וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פרשה א: "צריכים הדיינים שהיו בהם שבע מדות וכו'". (36) מפרש רבינו: ידיעה = אהבה, ככתוב (בראשית יח, יט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו'", ומפרש רש"י: לשון חיבה, "שהמחבב את האדם מקרבו ויודעו ומכירו". (37) סנהדרין פח, ב. (38) ירושלמי שם פ"א, ה"ד. (39) שעי"ז הם מתאהבים עליהם, כמבואר ביומא פו, א. (40) מדרש נחומא פרשת שופטים אות ג "אנשי חיל - בתורה, ובמעשים טובים ובגבורה". (41) ירושלמי שם, "לב טוב יצר טוב". (42) נחומא שם, "שלא יהא בשופט דבר של פסולת". (43) בגרותם יפה, שלא יצא עליהם שם רע אפילו בילדותם, כמפורש בתענית טז, ב. (44) פסיקתא

חֲכָמִים הוּא שְׁמוֹשִׁיב עִמּוֹ אֲחֵרִים; שְׁהָרִי אֶמְרוּ⁸:
 אֵל תְּהִי דֵן יְחִידִי, שְׁאִין דֵן יְחִידִי אֵלָא אֶחָד⁹.

(64) מומחה - שלמד תורה בכתב ושבעל-פה ויודע לסבור ולהשוות דבר לדבר. לרבים - שמפורסם ברבים שהוא כן, שבאמת בקי הוא בתורה שבכתב ושבע"פ, וכמו שאמרו (סנהדרין ה, א): כגון אני שלמדתי וסברתי (=יודע אני להוסיף וליישב טעמים מדעתי, רש"י) דן דיני ממונות ביחיד (ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"ג, מ"א). (65) שבארץ ישראל - לדון, כמבואר לקמן פ"ד, הי"ד. (66) אפילו כשהנתבע לא קיבלו עליו לדון, הרי זה כופהו לידון בפניו, כמבואר שם, הואיל והוא מומחה, ואע"פ שאינו מפורסם ברבים. אבל אם אינו מומחה, אין רשות בית-דין מועילה לו כלום, כמבואר לקמן פ"ד, הט"ז (כסף-משנה). (67) שתהא הודאתו בפניו כמודה בפני בית-דין של שלשה, שאינו יכול לחזור בו עוד, כמבואר לקמן פ"ה, הי"ח. (68) אבות פ"ד, מ"ח. (69) הקב"ה שהוא יחיד בעולמו (רע"ב שם). אבל בשרידום מוטב שידון בשלשה, כי ברוב משא ומתן יתברר הדבר יותר. ועוד, שאם הם שלשה, לא ידע המתחייב מי חייבו, שעל כל אחד יחשוב, שמא חבריו רבו עליו (תוספות יו"ט, שם). ואם קיבלוהו עליהם - דן אפילו יחיד, ועל זה סמכו ברוב הגלילות שאין להם אלא דיין אחד, וכן מנהג קדום במצרים (רדב"ן). ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: רבי אבהו היה דן יחיד. שאלוהו תלמידיו, והלא לימדנו רבינו: אל תהא דן יחיד? אמר להם: כיון שהם רואים אותי יושב יחיד, ומופיעים לפני לדון, הרי זה כאילו קיבלו אותי עליהם, ושנינו: "אבל אם קיבלו עליהם - דן אפילו יחיד". ומכאן ראינו לדעת הרע"ב באבות שם, שאם קיבלוהו עליהם - דן יחיד אפילו מדרך חסידות (משנה-למלך).

יב. יֵשׁ לְאָדָם לַעֲשׂוֹת דִּין לַעֲצֻמוֹ⁷⁰, אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ⁷¹. הוֹאִיל וְכֹדֶת וְכֹהֲלָהּ הוּא עוֹשֶׂה, אֵינִי חֵיב לְטַרְחַ וְלִבְנוֹא לְבֵית דִּין. אָף עַל פִּי שְׁלֹא הִיָּה שָׁם הַפֶּסֶד בְּנִכְסָיו אֵלּוּ נִתְאַחֵר⁷² וְכָא לְבֵית דִּין. לְפִיכָךְ⁷³, אִם קָבַל⁷⁴ עָלָיו בְּעַל דִּינוֹ וְהִבִּיאוֹ לְבֵית דִּין, וְדָרְשׁוֹ וּמָצְאוֹ שֶׁעָשָׂה כְּהִלְכָה, וְדִין אָמַת דֵּן לַעֲצֻמוֹ - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ⁷⁵.

(70) אם רואה שלו ביד אחר שגזלו ממנו, יכול הוא ללקחו ממנו ללא כל דיון בבית-דין. (71) אפילו ע"י הכאה, כמפורש בכרייתא (בבא-קמא כז, ב) "בן גבגב אומר: אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות (=בגניבה ובסתור) שמא תיראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו ואמור לו, שלי אני נוטל" (=כלומר קח בחזקה, רש"י). וכן בשו"ע חו"מ סימן ד, סעיף א. (72) ממתין (בבא-קמא שם). (73) הואיל ואינו חייב לטרוח ולבוא לבית-דין. (74) התאונן, צעק חמס. "והיה כי יצעק אלי" (שמות כב, כו) מתרגם אונקלוס: ארי יקבל קדמי. (75) ואם נתברר שלא עשה כדן, חייב לשלם לו על הכאתו (לחם-משנה).

יג. אָף עַל פִּי שְׁבִית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה בֵּית דִּין שְׁלֵם¹⁷
 הוּא, כָּל זֶמֶן שֶׁהֵן רַבִּים - הָרִי זֶה מְשַׁכָּח¹⁸. וּמוֹטָב

אחיד הוא. ובירושלמי שם פ"ד ה"ז, אמרו: "אפילו ממזרים". וכתב הכסף-משנה, שהוא-הדין לשלשה גרים שאמותיהם מישראל, שהם כשרים לדון, שהרי הם נקראים "מקרב אחיד", ועדיפים מממזר, שאינו כשר לבוא בקהל, ואילו גר כשר לבוא. (56) לדון דיני ממונות (סנהדרין לה, ב), שהרי שנינו במשנה שם לב, א "דיני ממונות דנים ביום וגומרים בלילה". והדבר ברור, שאין אנשים רואים בלילה כמו שהסומא באחת מעיניו רואה ביום, ולפיכך דין הוא, שידון ביום אפילו לכתחילה (ר"ף שם). (57) הדנה דיני נפשות, אין הסומא כשר לדון, שהרי בעל מום הוא, ובית-דין של עשרים ושלושה צריך להיות מנוקה מכל מום, כמבואר לעיל ה"ו. והוא-הדין לממזר וגר שפסולים להיות בסנהדרין, שאינם מיוחסים, ואפילו גר שאמו מישראל, שאפילו בחליצה פסול גר כזה לדון עד שיהיה ישראל מכל צדדיו, כמבואר בהל' יבום פ"ד ה"ה, כל-שכן בסנהדרין הדנה דיני נפשות, ואין מעמידים בה אלא מיוחסים, כמבואר לעיל ה"א, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"א ה"א (כסף-משנה). (58) אפילו לדיני ממונות ובבית-דין של שלשה, שהרי הוא פסול להעיד, כמבואר לקמן הל' עדות פ"ט ה"ב, וכל שאינו כשר להעיד - פסול לדון, שהרי שנינו (נדה מט, ב) "כל הכשר לדון - כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון", וכדברי רש"י שם ד"ה: לאתויי סומא, "אבל בשתי עיניו - אפילו לעדות פסול". וכן ב'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ד, וראה ביאור הגר"א לחו"מ סימן ז ס"ק י.

י. אָף עַל פִּי שְׁאִין בֵּית דִּין פְּחוֹת מְשַׁלְשָׁה⁵⁹ - מִתֵּר
 לְאֶחָד לְדוֹן מִן הַתּוֹרָה; שְׁנַאֲמַר: בְּצִדָּק תִּשְׁפֹּט
 עַמִּיתְךָ⁶⁰. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁶¹, עַד שִׁיְהִיו שְׁלֹשָׁה⁶²;
 וּשְׁנַיִם שְׂדֵנִי - אֵין דִּינִיהֶן דִּין⁶³.

(59) כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (60) הרי שאפילו היחיד שופט את חבריו (סנהדרין ג, א). (61) החכמים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל, א), ובירושלמי פ"ה ה"א "שעשו התורה ספורות ספורות, חמשה לא יתרומו, חמשה דברים חייבים בחלה, חמש-עשרה נשים פוטרות צרותיהן" וכו'. (62) סנהדרין שם, "משום יושבי קרנות", תגרים שאינם בקיאים בטיב דינים, ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי. אבל כשהם שלשה, אי אפשר שלא יהיה אחד מהם יודע סברות הדין, ששמע מחכמים ומדיינים (רש"י שם). (63) כרבי אבהו (שם ו, א) ואע"פ ששמואל סובר (שם ה, ב) "דיניהם דין אלא שנקרא בית דין חצוף"? כבר אמרו בירושלמי שם פ"א ה"א "רבי יוחנן וריש לקיש, שניהם אומרים - אין דיניהם דין", וידוע שהלכה כרבי יוחנן לגבי שמואל (כסף-משנה). וכל זה כשהשנים דנים את הנתבע בעל כרחו, אבל אם קיבלם עליו כשלשה, דיניהם דין, ואפילו אחד שדן בהסכמת הנתבע - דינו דין, כמבואר בסנהדרין ו, א ובירושלמי שם, וכדברי רבינו לקמן פ"ו ה"ג, ופ"ז ה"ב.

יא. אֶחָד שְׁהִיָּה מְמַחֶה לְרַבִּים⁶⁴, או שְׁנַטֵּל רְשׁוֹת
 מִבֵּית דִּין⁶⁵ - הָרִי זֶה מִתֵּר לוֹ לְדוֹן יְחִידִי⁶⁶, אֲבָל
 אֵינִי חֲשׁוֹב בֵּית דִּין⁶⁷. וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתֵּר, מִצֹּת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ז' תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קכט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקום זה, "שלא יהיו נראים כיושבים בדין (ובשבת אסור לדון), שבלשכת הגזית היו דנים" (סנהדרין פח, ב וברש"י) אלא ששם הנוסח: "יושבים בחיל", אולם בתוספתא סנהדרין פ"ז מ"א, כתוב: בבית-המדרש שבהר הבית. וראה הל' שבת פכ"ג הי"ד, ולקמן פכ"ה ה"ט לענין דין בשבת ובערב שבת. והשווה לקמן פ"א, ה"ב-ג.

ב. אין בית דין של שבעים ואחד צריכין שיהיו יושבין פלן פאחד במקומן שבמקדש; אלא בעת שיהיו צריכין להתקבץ⁹ - מתקבצין פלן, ובשאר העתות - כל מי שהיה לו עסק, יצא לעשות חפצו וחזור. והוא שלא יפחתו מעשרים ושלשה יושבין תמיד כל זמן ישיבתן¹⁰. הצרך אחד מהן לצאת - הרי זה מסתפל בפחבריו הנשואים: אם ישארו שם עשרים ושלשה¹¹ - יצא; ואם לאו - לא יצא עד שייבאו אחר¹².

9) לרון בדברים הצריכים הרכב של שבעים ואחד, כגון אלה המנויים לקמן פ"ה, ה"א. 10) סנהדרין לז, א, שנאמר (שיר ז, ג) "שרך אגן הסהר אל יחסר המזג", שרך - זו סנהדרין, שהיא יושבת בטיבורו של עולם (שרר - זה טבור). אל יחסר המזג - אל יחסרו מחלק שלישי שהוא כדי מזיגת יין במים (שליש יין, ושני שלישים מים), ועשרים ושלשה הם שליש משבעים סנהדרין (רש"י שם). 11) כנגד סנהדרין קטנה. 12) שם. וראה ב'תוספות' שם יד, ב דיבור-המתחיל אל יחסר המזג, שלא יחסר "גימטריא של מ'ז'ג", שהוא חמשים, אבל אם יחסרו ארבעים ותשעה אין לחוש, שישארו עשרים ושנים, ואין בית-דין שקול, הוסף עליהם אחד והרי הם כ"ג.

ג. אין מתחילין את הדינין פלילה¹³. מפי השמועה¹⁴ למדו, שהדינין בנגעים. שנאמר: כל ריב וכל נגע; מה ראית בנגעים¹⁵ פיום בלבד, אף הדינין פיום בלבד¹⁶.

13) משנה, בסנהדרין לב, א. 14) שקיבלו חכמינו איש מפי רבו. כל מקום שהדבר אינו מבואר היטב בכתוב, אלא מפני שקבלוהו בעל-פה, השתדלו החכמים לסמכו על הכתוב, למרות שהוא מדרש דחוק, קוראו רבינו: מפי השמועה (יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות לט). 15) שהרי נאמר בהם (ויקרא יג, יד) "וביום הראות בו". 16) סנהדרין לד, ב. ובירושלמי פ"ד, ה"ה אמרו: טעו הדיינים ודנו בלילה - דינם דין, שנאמר ושפטו את העם בכל עת. וכן בחור"מ סימן ה סעיף ב, אולם ראה ב'תוספות' יבמות קד, א ד"ה מר סבר, שמגיהים את הירושלמי הנ"ל וגורסים בו: מנין שגומרים בלילה, שזה כשר לדברי הכל, כמבואר בסמוך ה"ד.

ד. וכן אין מקבלין עדות¹⁷ ואין מקימין שטרות¹⁸ פלילה¹⁹. ובדיני קמונות²⁰, אם התחילו פיום - מתר²¹ לגמור הדין פלילה²¹.

17) שחקירת העדים הרי היא כהתחלת דין (ראה השנה כה,

1 שיהיה הדין פאחד עשר יותר מעשרה. וצריכין 2 שיהיו היושבים פלם שם בבית דין תלמידי חכמים⁷⁷ 3 וראויין⁷⁸.

76) סנהדרין ז, רב הונא כשבא דין לפניו, אסף והושיב עמו עשרה חכמים מבית המדרש, כדי שתגיענו נסורת קטנה מן הקורה. כלומר, שאם יטעה ישתלש העונש בין כולם ויקל לו (רש"י שם). 77) שיוכלו לדקדק ולברר הדין לאמיתו. 78) מצד מדותיהם המוסריות, כמבואר לעיל ה"ז, וכמו שאמרו (שבועות ל, ב) "מניין לדיין שלא ישב תלמיד בור לפניו, תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק".

4 יד. ואסור לאדם חכם שישב בדין עד שידע עם מי יושב⁷⁹. שפא יצטרף עם אנשים שאינן הגונים, 5 ונמצא בכלל קשר בוגדים⁸⁰, ולא בכלל בית דין⁸¹. 6

79) סנהדרין כג, א, והשווה לקמן פכ"ב, ה"י. 80) חקר, ומעין הכתוב (ירמיה ט, א) "עצרת בוגדים". 81) כמו שאמרו (שם כז, א) "קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן המנין" ע"פ הכתוב (ישעיה ח, יב) לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר". וכתב הסמ"ע לחור"מ סימן ג ס"ק יג, שרבי יעקב ווייל כתב למהרש"ל: אם תשמע לעצתי, לא תשב אצל הקהל בשום דין, שפסקי בעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים.

פרק שלישי

1) זמן ישיבת הסנהדרין ושעות ישיבת בית דין של שלושה. התחלת דין וקבלת עדות בלילה. העמדת דיין שאינו הגון, וכן היחס לדיין שנתמנה על ידי נתינת ממון.

7 א. עד אימתי יושבין הדיינים בדין? סנהדרין קטנה² 8 ובית דין של שלשה - יושבין מאחר תפלת השחר³ 9 עד סוף שש שעות פיום⁴. אכל בית דין הגדול⁵ היו 10 יושבין⁶ מתמיד של שחר עד תמיד של בין 11 הערפלים⁷. ובשבתות וימים טובים היו יושבין בבית 12 המדרש שבהר הבית⁸.

2) של עשרים ושלשה דיינים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. 3) שמתחלת עם הנץ החמה (הל' תפלה פ"ג, ה"א). 4) שזוהי שעת מאכל תלמידי-חכמים (שבת י, א), שנאמר (קהלת י, יז) "אשריך ארץ שמלכך (=הדיין) בן חורים ושריך בעת יאכלו". ומדובר, שכבר טעמו טעימת שחרית לפני ישיבתם לדין, שהרי אמרו שם "מכאן ואילך (מאחרי השעה הששית) כזורק אבן לחמת", שהיא קשה לגוף, אם לא כשהוא טעם משהו בבוקר (כסף-משנה). ובחור"מ סימן ה סעיף ג, הנוסח: "זמן ישיבת הדיינים מהבוקר עד סוף שעה החמישית". בהתאם לאמור בשבת י, א ששעה ששית היא זמן סעודה של תלמידי-חכמים, וכן דעת הר"ף בסנהדרין פ"א. וראה בסמ"ע לחור"מ שם ס"ק י. 5) של שבעים ואחד (לעיל פ"א, ה"ג). 6) בלשכת הגזית שבבית-המקדש. 7) הקרב בכל יום בתשע שעות ומחצה, וזהו זמן תפילת מנחה (הל' תפלה ס"ג, ה"ב). 8) שקדושתו קלה מלשכת הגזית שבעזרה. וטעם שינוי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נחשבת צוואת המת לדין פסוק, ואלה השלושה הם הדיינים. (33) כשביקרוהו בלילה שאינו זמן דין. (34) בלשון עדות, וכתבם יובא לאחר זמן לפני בית-דין אחר. (35) אפילו למחר, שמתחילתם לא נראו לישיב לשם דין אלא כעדים, ואין עד נעשה דין, ראה לקמן בהל' עדות פ"ה ה"ח (רש"י שם). וכתב הרשב"ם בבבא-בבא ק"ג, ב: אין השלשה נעשים דיינים אלא כשקנו מהחולה המצווה בקנין סודר, שאז אינו יכול לחזור בו. אבל כשלא קנו ממנו, הואיל ועדיין יכול לחזור בו, כשיקום מחליו - אין עושים דין, שאין לדיינים לעשות דין בדבר שאפשר להבטל, ואם דנו אין דיניהם דין. ומעין זה ב'תוספות' לסנהדרין לד, ב.

ז. **כָּל בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הַגּוֹזֵן** ³⁶ - **שְׂכִינָה עִמָּהֶם** ³⁷. **לְפִיכָּךְ צְרִיכִין הַדֵּינִים לִישֵׁב בְּאִמָּה וּבְרָאָה** ³⁸ **וְעֵטִיפָה** ³⁹ **וּכְבֹּד רֹאשׁ** ⁴⁰. **וְאִסּוּר לְהִקָּל רֹאשׁ אוֹ לְשַׁחֵק אוֹ לְסַפֵּר בְּשִׁיתָה בְּטִלָּה בְּבֵית דִּין, אֶלָּא בְּדַבְּרֵי תוֹרָה וְחֻקָּמָה.**

(36) שיש בו המידות והתכונות המנויות לעיל פ"ב, ה"ז. (37) סנהדרין ז, א שנאמר (תהלים פב, א) "אלקים נצב בעדת אל, בקרב אלקים ישפוט" שהשכינה שרויה בקרב הדיינים ושופטת עמהם, והשווה לקמן פכ"ג ה"ט. (38) מפני כבוד השכינה. (39) עטיפת הראש בטלית מאימת השכינה (שבת י, א וברש"י). (40) הכנעה (רש"י לברכות ל, ב). והשווה לקמן פכ"ג, ה"ח.

ח. **כָּל סִנְהֶדְרִין אוֹ מִלְּךָ** ⁴¹ **אוֹ רֹאשׁ גּוֹלָה** ⁴² **שֶׁהָעֵמִידוֹ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל דִּין שְׁאִינוֹ הַגּוֹזֵן, וְאִינוֹ חֹכֵם בְּחֻקֵּי הַתּוֹרָה וְרֹאשׁ הַלְוִיּוֹת דִּין, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּלוֹ מִחֻמֵּי** ⁴³ **וְיֵשׁ בּוֹ טוֹבוֹת אַחֲרוֹת - הֲרִי זֶה שֶׁהָעֵמִידוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. שְׁנֵאֲמַר: לֹא תִפְּרִיז פָּנִים בְּמִשְׁפָּט. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה** ⁴⁴ **לְמָדוּ, שֶׁזֶּה מְדַבֵּר בְּגִיד הַמִּמְנָה לְהוֹשִׁיב דִּינָן. אָמְרוּ חֻקִּים** ⁴⁵ **שֶׁמָּא תֵּאֱמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאָה, אוֹשִׁיבֵנוּ דִּין; אִישׁ פְּלוֹנִי גְבוּר, אוֹשִׁיבֵנוּ דִּין; אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוֹבִי, אוֹשִׁיבֵנוּ דִּין; אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹדֵעַ כָּל לְשׁוֹן, אוֹשִׁיבֵנוּ דִּין. נִמְצָא מְזַכֶּה אֶת הַחֵיב וּמַחֲבִיב אֶת הַזָּכִּי. לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע, אֶלָּא מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ. לָכֵךְ נֵאֱמַר: לֹא תִפְּרִיז פָּנִים בְּמִשְׁפָּט. וְעוֹד אָמְרוּ** ⁴⁶ **כָּל הַמַּעֲמִיד לְיִשְׂרָאֵל דִּין שְׁאִינוֹ הַגּוֹזֵן - כָּאֵלּוּ הַקִּים מַצֵּבָה. שְׁנֵאֲמַר: וְלֹא תִקֵּם לָךְ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂאָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ. וּבְמִקּוֹם תִּלְמִידֵי חֻקִּים - כָּאֵלּוּ נִטַּע אֲשֶׁרָה** ⁴⁷. **שְׁנֵאֲמַר: לֹא תִטַּע לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֲצִל מִזִּבְחַ יְיָ אֱלֹהֶיךָ. וְכֵן אָמְרוּ חֻקִּים: לֹא תַעֲשֹׂן אֹתִי אֱלֹהֵי כֶסֶף - אֱלֹהֵי הַבָּא בְּשִׁבִּיל כֶּסֶף וְזָהָב. זֶה הַדִּין שֶׁמְנַהֵג מִפְּנֵי עֲשׂוֹר בְּלִבָּד** ⁴⁸.

(41) בארץ ישראל. (42) שהוא במקום מלך, וגם הוא מזרע בית דוד, והוא ממנה דיינים בגולה. וכפי שיכתבאר לקמן פ"ד הי"ג, ובבאורנו שם. (43) מלא מדות טובות, ע"פ משקל הכתוב (שיר השירים ה, טז) "חכו ממתקים וכלו

(ב) וראה ב'תוספות' סנהדרין לד, ב דיבור-המתחיל יום לתחילת דין. (18) אישור חתימת העדים שבשטר, לקבוע שאינה מזויפת, ראה לקמן הל' עדות פ"ו, ה"ב. (19) שהקיום הרי הוא כדין, כמבואר שם ה"א, ואין דנים בלילה. (20) זה חזר אל התחלת הלכה ג, לומר: אע"פ שאמרנו: "אין מתחילים את הדינים בלילה", שמשמעה דוקא התחלה, ולא גמר דין - אין זה אלא בדיני ממונות בלבד. (21) סנהדרין לד, ב: כתוב אחד אומר (שמות יח, כב) "ושפטו את העם בכל עת" (אפילו בלילה), וכתוב אחד אומר (דברים כא, טז) "והיה ביום הנחילו את בניו" שמשמעו ביום בלבד (והנחלות כדין הן, ראה בסמוך ה"ה). הא כיצד? "יום לתחילת דין, ולילה לגמר דין, שתחילת דין היא העיקר ('תוספות' שם). אבל דיני נפשות אין גומרים אלא ביום, כמבואר לקמן פ"א, ה"א. וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ה ס"ק ז, שאם נתרצו שני הצדדים לדונם בלילה, מותר להתחיל את דינם בלילה (=בדיני ממונות), שאין זה גרוע מקיבלו עליהם דין קרוב או פסול לדונם, שדינו דין (ראה לקמן פ"ז, ה"ב), וכן הדין לענין קבלת עדות, כמבואר בשו"ע חו"מ סימן כח, סעיף כד. וכתב ב'תורה תמימה' דברים כא, אות קיב, שדין כזה הריהו כהוראת איסור והיתר, שמותרת גם בלילה.

ה. **הַנְּחִלּוֹת** ²² - **בְּדִינָן** ²³; **שְׁנֵאֲמַר בְּהֵן: לְחֻקֵּי מִשְׁפָּט** ²⁴. **לְפִיכָּךְ אֵין מִפְּלִיגָה** ²⁵ **נְחִלּוֹת בְּלִילָה** ²⁶.

ש'אדם מצווה ליתן מעזבונו ליורשיו או לאחרים. (23) הרי זה מושג דיני, ואין זה כחלוקת שותפים לעצמם שאינה נחשבת דין (רשב"ם לבבא-בבא ק"ג, ב). (24) ומטעם זה אין דנים בהן אלא בשלשה. (25) מלשון הכתוב (במדבר לד, ב) "אשר תפול לכם בנחלה". (26) סנהדרין לד, ב. וכפי שיכתבאר בהלכה הבאה. ובכל זאת אם התחילו הדיינים לדון דין נחלה ביום, גומרים אותו בלילה ככל דיני ממונות, וכמבואר לעיל ה"ד (רדב"ז).

ו. **שְׁנֵי שְׂוֹכְנֵסוֹ לְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה, וְצוּהַ בְּפִנְיָהֶם** ²⁷ - **כּוֹתְבִים** ²⁸ **וְאֵין עוֹשִׂין דִּין** ²⁹. **וְאִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה - רְצוּ כּוֹתְבִין** ³⁰, **רְצוּ עוֹשִׂין דִּין** ³¹. **בְּמָה דְּבָרִים אָמְרוּרִים?** ³²; **אָבֵל בְּלִילָה** ³³ - **כּוֹתְבִין** ³⁴ **וְאֵין עוֹשִׂין דִּין** ³⁵.

(27) הסדיר בפניהם צוואה בעל-פה, למי ואיך הוא מוריש נכסיו. (28) בלשון עדות, והיורשים יבואו לבית-דין, ובית-דין יעשה כפי הצוואה. (29) השנים עצמם אינם מוסמכים להחזיק את היורשים בנכסים בהתאם לצוואה, הואיל ושנים הם לא נראו מתחילה להיות דיינים אלא עדים בלבד. (30) בלשון עדות, וכנ"ל באות כז. (31) הם עצמם רשאים ושלטים להחזיק את כל אחד בשלו, כפי ששמעו, ואין עוד צורך בדיינים אחרים (סנהדרין לד, ב וברש"י). וכתב הרמ"א בחו"מ רנ: עושים דין - "להחזיק כל אחד במה שצוה ולדון בכל דברי ספק שנפל בצוואה, ואין אחד מן היורשים או המקבלים יכולים לומר לבית-דין אחר נלך". אין עושים דין - ואם יארע דבר ספק בצוואה, ישלחו כתיבתם לפני בית-דין אחר שידון ע"פ כתב הצוואה (סמ"ע שם ס"ק ב). (32) שהשלושה ביקרו את החולה ביום, שאז

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ח' תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. אָחַד בֵּית דִּין הַגָּדוֹל² וְאֶחָד סְנֵה־דִּין קִטְנָה³ או
בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה, צָרִיךְ שִׁיחִיָּה אֶחָד מֵהֶן סְמוּךְ
מִפִּי הַסְּמוּךְ⁵. וּמִשָּׁה רִבְנֵי סִמְךָ יְהוֹשֻׁעַ בֶּיֶד, שְׁנֵאֵמַר:
וְיִסְמְךָ אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֶהוּ. וְכֵן הַשִּׁבְעִים זִקְנִים -
מִשָּׁה רִבְנֵי סִמְכָם⁶, וְשִׁרְתָּה עֲלֵיהֶן שְׂכִינָה⁷. וְאִתָּן
הַזִּקְנִים סִמְכוֹ לְאַחֲרֵים, וְאַחֲרֵים לְאַחֲרֵים. וְנִמְצְאוּ
הַסְּמוּכִין אִישׁ מִפִּי אִישׁ, עַד בֵּית דִּין שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ
וְעַד בֵּית דִּין שֶׁל מִשָּׁה רִבְנֵי⁸. וְאֶחָד הַנְּסִמְךָ מִפִּי
הַנְּשִׂא⁹ אוּ מִפִּי אֶחָד מִן הַסְּמוּכִין, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה
אוֹתוֹ סְמוּךְ בְּסִנְהֵדְרִין לְעוֹלָם¹⁰.

(2) של שבעים ואחד. (3) של עשרים ושלושה, כמבואר
לעיל פרק א, הלכה ג. (4) בכתב יד התימנים: צריכים
שיהיה כל אחד מהן, וכן הגיה התוספות יום טוב לסנהדרין
פרק א, משנה ג בהתאם ללשון רבינו בפירושו שם: לפי
שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך. (5) נסמך על ידי סומך
כזה, שאף הוא נסמך מפי אחר, ולא שיהיה סמוך על פי
עצמו. (6) מינה אותם, כמו שדרשו במדרש בראשית רבה
פרשה צ"ט, אות ו "האספו ואגידה לכם - שמינה אותם
זקנים כמו שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל"
(קריית מלך, בהגהותיו לרמב"ם). (7) ככתוב (במדבר יא,
כה) "ויאצל מן הרוח אשר עליו... ויהי כנוח עליהם הרוח".
(8) השווה הקדמת רבינו: "ויהושע ממה רבינו ומשה רבינו
מפי הגבורה נמצא שכולם מה' אלוקי ישראל". (9) ראש
הסנהדרין, ראה לעיל פרק א, הלכה ג. (10) שהרי מצינו
ברכה בר חנה שנסמך מפי רבי (סנהדרין ה, א), למרות
שרבינו הקדוש היה לאחר החורבן ולא היה מן הסנהדרין.

ב. וְכִיצַד הִיא הַסְּמִיכָה לְדוֹרוֹת? לֹא שִׁיִּסְמְכוּ
יְדֵיהֶן¹¹ עַל רֹאשׁ הַזִּקְנִין¹², אֲלָא שְׁקוּרִין לוֹ רַבִּי,
וְאוֹמְרִים לוֹ: הֲרִי אַתָּה סְמוּךְ, וַיֵּשׁ לָךְ רִשּׁוֹת לְדוֹן
אֲפִלּוּ דִינֵי קְנָסוֹת¹³.

(11) בניגוד לסמיכת משה ליהושע, שהייתה ביד.
(12) החכם, כמאמרם (קידושין לב:): "אין זקן אלא חכם".
(13) סנהדרין יג, ב. דיני קנסות: כגון תשלומי כפל ותשלומי
ארבעה וחמישה, שאין דנים אותם אלא שלושה מומחים
והם הסמוכים, כמבואר בלשון רבינו לקמן פרק ה, הלכה ח
ובביאורנו שם.

ג. וְאִין סוֹמְכִין סְמִיכָה שֶׁהִיא מְנוֹי הַזִּקְנִים לְדִינָוֹת¹⁴
אֲלָא בְּשִׁלְשָׁה¹⁵. וְהוּא שִׁיחִיָּה הָאֶחָד מֵהֶן סְמוּךְ מִפִּי
אַחֲרֵים¹⁶, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹו¹⁷.

(14) בניגוד לסמיכה מסוג אחר, שהיא סמיכת זקנים על פר
העלם דבר של ציבור, ששלושה מן הסנהדרין סומכים עליו.
כמבואר בהלכות מעשה הקרבנות פרק ג, הלכה י, שלא
ירובר בה כאן. (15) סנהדרין יג, ב. (16) אבל השניים
המצטרפים עימו אין הכרח שיהיו סמוכים, שכן מצינו ברבי
יהודה בן בבא, שסמך חמישה זקנים, והיו עימו עוד שניים,
ואינו חושב אותם, משום כבודו של רבי יהודה (שם יד, א),
ואילו היו סמוכים לא היה נמנע מלמנותם יחד עם רבי

מחמדים". (44) מפורש לעיל ה"ג אות יג. (45) 'ספרי'
דברים אות יז, והשווה לקמן פ"ד, ה"ו. (46) סנהדרין ז'
ב, אלא ששם אמרו, "כאילו נוטע אשירה בישראל. אולם
בתרגום יונתן בן עוזיאל לפסוק: "ולא תקים לך מצבה",
מתרגם: והיכמא דליתכון רשאין למקמא קמא (מצבה)
היכדין ליתכון רשאין למנאה לפרנסא גברא זידנא דרחקיה
ה'. (47) שם. וגירסתנו שם: "ובמקום שיש תלמיד-חכמים
כאילו נטעו אצל מזבח, שנאמר אצל מזבח ה' אלקיך",
ומפרש רש"י: שתלמיד-חכמים מכפרים ומגינים כמזבח.
(48) שנתן ממון למלך על כך (שם, וברש"י).

ט. כָּל דִּין שֶׁנֶּתַן מִמּוֹן כִּדִּי שִׁיחִיָּה - אֲסוּר לְעַמּוֹד
מִפְּנֵי⁴⁹. וְצוּר חֲכָמִים לְהַקֵּל אוֹתוֹ וּלְזַלֵּז⁵⁰.
וְאִמְרוּ חֲכָמִים⁵¹: שֶׁהַטְּלִית שְׁמִתְעִטֵּף בָּהּ, תְּהִי
בְּעֵינֶיךָ כְּמִדְּעַת⁵² שֶׁל חֲמוֹר.

(49) ירושלמי ביכורים פ"ג, ה"ג. (50) שם "ואין קוראים
אותו רבי". וברש"י חו"מ סימן ח סעיף א: "שמצוה להקל
ולזלזל בו". וחכמינו בסנהדרין ז ובירושלמי שם, קראו עליו
את הפסוק (חבקוק ב, יט) "הוי אומר לעץ הקיצה. עורי
לאבן דומם, הוא יורה? הנה הוא תפוש זהב וכסף, וכל רוח
(של חכמה) אין בקרבו. (51) ירושלמי, שם. (52) שטיח
שמתחת לאוכף של חמור.

י. כָּף הָיָה דָּרֵךְ חֲכָמִים הֲרֵאשׁוֹנִים: בּוֹרְחִין
מִלְּהִתְמַנּוֹת⁵³, וְדוֹחֲקִין עֲצָמֵן הִרְבָּה שְׁלֹא יֵשְׁבוּ בְּדִין,
עַד שֶׁיִּדְעוּ שֶׁאֵין שָׁם רֵאזִי כְּמוֹתָם⁵⁴, וְשֵׁאֵם יִמְנְעוּ
מִן הַדִּין - תִּקְלָקֵל⁵⁵ הַשּׁוֹרֶה⁵⁶. אֲף עַל פִּי כֵן לֹא הָיוּ
יוֹשְׁבֵין בְּדִין אֲלָא עַד שֶׁמְכַבִּידִין עֲלֵיהֶם אֶת הָעַם
וְהַזִּקְנִים⁵⁷ וּפּוֹצְרִים⁵⁸ בָּהֶן.

(53) שם, ובסנהדרין יד, א שהרי אמרו חכמים: "לעולם היה
אפל ותחיה", כלומר, התרחק מן הרבנות שמקברת את
בעליה (רש"י שם). וכן בהוריות י, א "שלח להם ולא באו"
שברחו מן הגדולה (רש"י). וכן הכתוב אומר (שמואל-א י,
כב) "הנה הוא (=שאול) נחבא אל הכלים". (54) כמו
שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים (שאין חכמי הדור
מרכיזים תורה לתלמידים) - פור" (הגר"א לחו"מ ח, ס"ק
יד). (55) ובכת"י התימנים: תתקלקל. (56) ע"ז יט, ב
"ועצומים כל הרוגיה - זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו
מורה". עצומים - מתאפקים מלהורות (רש"י שם), ושורת
הדין תתקלקל ע"י תלמידים שלא הגיעו להוראה וקופצים
להורות (שם). (57) בכת"י התימנים: שמכבידים עליהם
העם והזקנים. (58) מפצירים. מרבים לבקש.

יום חמישי ח' תמוז ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) סמיכת הסנהדרין והדיינים, ההסמכה לסמכות חלקית
ומוגבלת. אפשרות של חידוש הסמיכה גם בזמן הזה. ההבדל
בין ראשי גלויות שבבבל לנשיאי בתי הדין שבארץ ישראל.
דיין שאינו הגון שנתמנה בטעות, או שעבר ראש הגולה
והרשהו לדון למרות שאינו ראוי.

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ח' תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(30) מתוך שאמרו שם: סומכים בארץ ונסמכים בחוץ לארץ אין הסמיכה מועילה - אתה למד, שאם שניהם בארץ אף על פי שאינם במקום אחד סומכים (רדב"ז). (31) מודיעים לו על ידי שליח. (32) כמבואר לעיל הלכה ב. (33) אף על פי שלא החזיקו בה עולי בבל בימי עזרא וסיעתו. (34) אף על פי שאינה קדושה קדושת ארץ ישראל לענין תרומות ומעשרות (ראה הלכות תרומות פרק א הלכה ה"ו) - לענין סמיכה הרי היא בקדושת ארץ ישראל. וכן לענין הדר בארץ ישראל והנקבר בה, שעוונותיו מחולים (ראה לקמן הלכות מלכים פרק ה הלכה י"א-י"ב) הרי היא בקדושתה (רדב"ז). ומקור דברי רבינו מסנהדרין ה, א, שרבה בר חנה נטל רשות לדון ולהורות בעיירות העומדות על הגבולין, שהן מחוץ לארץ, ואם להן מועילה הסמיכה - לארץ ישראל, שהחזיקו בה עולי מצרים לא כל שכן, שהסמיכה לה, ובה מועילה (כסף משנה). וראה לקמן הלכה י"ד, שאין רשות בית דין שבארץ ישראל מועילה לכוף את בעלי דין בחוץ לארץ. ובהלכות תרומות שם הלכה ז מגדיר רבינו גבולות הארץ שהחזיקו בה עולי מצרים.

ז. יש לסומכין לסמך אפלו מאה בפעם אחת.³⁵
וידד המלך סמך שלשים אלף ביום אחד.³⁶

(35) סנהדרין יד, א. רבי יהודה בן בבא סמך לחמישה זקנים בפעם אחת ומשה רבינו סמך שבעים זקנים בפעם אחת (קריית ספר למב"ט). (36) ירושלמי סנהדרין פרק י, הלכה ב בקשר לפסוק (שמואל"ב ו, א) "ויוסף עוד דוד את כל בחור בישראל שלושים אלף", ורבינו גורס שם: שלושים, במקום תשעים אלף שבגירסתנו (לחם משנה).

ח. ויש להן למנות כל מי שירצו לדברים יחידים.²⁵
והוא שיהיה ראוי לכל הדברים. פיצד? חכם
מפלא.³⁷ שראוי להורות לכל התורה פלה - יש לבית
דין לסמך אותו ולתן לו רשות לדון,³⁸ ולא להורות
באסור והתר. או יתנו לו רשות באסור והתר,³⁹ ולא
לדון דיני ממונות. או יתנו רשות לזה ולזה, אבל
לא לדון דיני קנסות. או לדון דיני קנסות, אבל לא
להתיר בכורות במומין.⁴⁰ או יתנו לו רשות להתיר
נדרים בלבד,⁴¹ או לראות פתמים.⁴² וכן כל פיוצא
בהן.³⁴

(37) מומחה ובקי. (38) בדיני ממונות. (39) שאם יטעה בהוראתו ויאסור את המותר ויפסידנו יהיה פטור מלשלם כמו שאמרו (סנהדרין לג, א) "פטור אתה, שכל המומחה לרבים פטור מלשלם", וראה בתוספות שם ה, ב דיבור המתחיל: אי גמיר. (40) שאם המום קבוע, מותר לשחטם במדינה כמבואר בהלכות בכורות פרק ב הלכה א, ואין שוחטים את הבכור אלא על פי מומחה שנתן לו הנשיא רשות, כלשון רבינו שם פרק ג הלכה א. (41) שאין מתירים אלא חכם מובהק, ראה הלכות נדרים פרק ד, הלכה ה. (42) כתמים אדומים, שנמצאו על בגד אשה, ספק אם דם הם והיא טמאה, או שמא צבע אדום הוא וטהורה, כמבואר בהלכות איסורי ביאה הלכה ל"ו [=ל"ט]. ואינו בודקם אלא החכם שנטל רשות לכך, כמבואר בירושלמי חגיגה פרק א

יהודה, שאין זו פגיעה בכבודו (רדב"ז). (17) לעיל הלכה א, שהסמיכה מוכרחה להיות רצופה איש מפי איש עד בית דינו של משה רבינו.

ד. אין קרוי אלהים¹⁸ אלא בית דין שנסמך בארץ
ישראל בלבד.¹⁹ והם האנשים החכמים הראויין
לדון,²⁰ שפדקו אותן בית דין של ארץ ישראל ומנו
אותם וסמכו אותן.⁴

(18) לדון דיני קנסות, ככתוב (שמות כב, ח) "אשר ירשעון אלהים ישלם שניים". אלהים - לשון שורה ורבנות. "ראה נתתיך רב לפרעה" (שמות ז, א) מתרגם אונקלוס: "מנתיך רב לפרעה" (רש"י לסנהדרין ב, א). (19) סנהדרין יד, א. וכן בבבא קמא פד, ב "אלהים בעיני וליכא" - שאין מומחים בבבל. (20) בזכות חכמתם ומידותיהם. (21) בכתב יד התימנים: והמחו אותן, שקבעו שהם מומחים ובקאים.

ה. בראשונה היה כל מי שנסמך סומך לתלמידיו.²²
וחכמים חלקו כבוד להלל²³ העקן, והתקינו שלא
יהא אדם נסמך אלא ברשות²⁴ הנשיא. ושלא יהא
הנשיא סומך אלא אם כן היה אב בית דין עמו.²⁵
ושלא יהיה אב בית דין סומך אלא אם כן היה
הנשיא עמו. אבל שאר החבורה - יש לכל אחד
מהם לסמך ברשות הנשיא. והוא שיהיו שנים
עמו,²⁶ שאין סמיכה פחות משלושה.²⁷

(22) בכתב יד התימנים: סומך תלמידיו. (23) בכתב יד הנ"ל: כבוד לבית הלל הזקן, כלומר, לבית הלל, שהוא מבית דוד המלך. וכך הנוסח בירושלמי (סנהדרין פרק א הלכה ב): "בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידיו כגון רבן יוחנן בן זכאי מינה את רבי אליעזר ואת רבי יהושע... חזרו וחלקו כבוד לבית הזה, אמרו: בית דין שמינה שלא לדעת הנשיא אין מיניו מיניו" (24) בהסכמתו ומדעתו. (25) כדי שיחלקו כבוד זה לזה, על פי הירושלמי שם, ורבינו גורס שם "אב בית דין" במקום "בית דין" (רדב"ז). (26) אף על פי שאינם סומכים. (27) כמבואר לעיל הלכה ג. וחדש כאן, שאפילו מינהו הסומך ברשות הנשיא, עדיין צריך שיהיו שניים עימו, שאין סמיכה פחות משלושה (לחם משנה).

ו. אין סומכין זקנים בחוצה לארץ, ואף על פי
שאלו הסומכין נסמכו בארץ ישראל.²⁸ אפלו היו
הסומכין בארץ, והנסמך חוצה לארץ - אין
סומכין.²⁹ ואין צריך לומר אם היו הסומכין בחוצה
לארץ והנסמכין בארץ. היו שניהם בארץ - סומכין
אותו, אף על פי שאינו עם הסומכים במקום
אחד;³⁰ אלא שולחין לו³¹ או פותחין לו שהוא
סומך, ונותנין לו רשות לדון דיני קנסות,³² הואיל
ושניהם בארץ. וכל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי
מצרים³³ ראוייה לסמיכה.³⁴

(28) סנהדרין יד, א. (29) בכתב או על ידי שליח.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ח' תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

55) כמו שמצינו (סנהדרין יד, א) ברבי יהודה בן בבא שסיכן את עצמו למות וסמך חמישה זקנים, וכשהכירו בו האויבים דקרוהו והרגוהו על שעבר על גזירתם שלא לסמוך, לשם מה כל הסיכון הזה, והלא תמיד אפשר לחדש הסמיכה? (56) ברחבי הארץ. (57) שיתקבצו כולם למקום מעמד אחד. (58) כשמושיב שניים בצידו וסומכם, שאין דנים דיני קנסות אלא בשלושה סמוכים כמבואר לקמן פרק ה הלכה ח. (59) החלטה ברורה. רבינו מדגיש בזה, שעדיין הדבר בספק אצלו, וזה חוזר אל המשפט: "נראים לי הדברים" וכו'. שכל החידוש בדבר מינוי דיינים על ידי

הסכמת כל חכמי ארץ ישראל, עדיין לא נתברר אצלו בירור סופי. בעוד שבפירוש המשנה הנ"ל, שחיברו בנעוריו כתב אותו חידוש כהחלטה וודאית. ונראה שחשש רבינו, שאותה ראייה שהביא בפירושו הנ"ל, יש לדחותה, שהרי ידוע שאליהו הנביא יבוא לפני המשיח כמבואר בכתובים (מלאכי ג כג), והרי הוא סמוך מפי אחיה השילוני, כמבואר בהקדמת רבינו לספר הזה, וממילא יסמוך אחרים לפני ביאת המשיח (רדב"ז). אולם אין זה כדאי לדחות את ראיית רבינו, שהרי בעירובין מג, ב אמרו: שאליהו יבוא תחילה לבית דין הגדול, הרי שבית דין הגדול יהיה קיים בארץ עוד לפני בוא אליהו ועל כורחך שנסמך בהסכמת החכמים כדברי רבינו (מהר"ץ חיות בהגהותיו לעירובין שם). וכדאי להעיר, שבנוסח המקור הערבי של פירוש המשנה לרבינו המוזכר לעיל אות נב כתוב: "ושמא תאמר, שהמשיח יעמידם ואף על פי שאינם סמוכים, הרי זה מוכחש, לפי שכבר ביארנו בהקדמת ספרנו זה, שהמשיח לא יוסיף בתורה ולא יגרע ממנה לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה, ואני סבור שהסנהדרין תשוב לפני התגלות המשיח וזה יהיה מסימניו אמר: ואשיבה שופטייך כבראשונה" וכו' (רבי בצלאל אשכנזי בהגהותיו לפירוש המשנה סנהדרין, דפוס ויניציאה שפ"ו, בשם רבינו, וכן בקונטרס הסמיכה של רבי יעקב בירב).

יב. בית דין שנסמכו בארץ ישראל ויצאו חוצה לארץ - הרי הם דנים דיני קנסות בחוצה לארץ⁶⁰ בדרך שדנים בארץ; שסנהדרין נזהגת בארץ⁶¹ ובחוצה לארץ⁶², והוא שיהיו סמוכים⁶³.

60) סנהדרין יד, א. וכן אמרו (בבא קמא פד, ב): "שבאו חכמי ארץ ישראל לבבל והעידו את בעל השור התם שהזיק, בפניהם" ודיני קנסות אלה אינם אלא בפני מומחים. וראה לקמן פרק ה הלכה י"ב. 61) משנה במכות ו, א. 62) בכתב יד התימנים: סמוכים בארץ.

יג. ראשי גליות שבבבל⁶⁴ - במקום מלך הן עומדים⁶⁵. ויש להן לידות⁶⁶ את ישראל בכל מקום, ולדון עליהן בין רצו בין לא רצו. שגאמר: לא יסור שבט מיהודה⁶⁷ - אלו ראשי גליות שבבבל.

63) שיש להם כוח ושלטון מאת מלכי פרס (רש"י לסנהדרין ה, א), והם מזרע מלכות בית דוד, כפי שיבואר להלן. 64) ועדיפים הם מהנשיאים שבארץ ישראל שאין להם תוקף מלכותי. 65) לשלוט ולמשול, ככתוב (מלכים-א, ה, ד) "כי

הלכה ח. ושם אמרו: "הראוי לכל הדברים ראוי לדבר אחד, ושאני ראוי לכל הדברים אפילו לדבר אחד אינו ראוי".

ט. וכן יש לסומכין לתן רשות עד זמן, ולומר לנסמך: יש לה רשות לדון או להורות עד שביבא הנשיא לכאן, או כל זמן שאין אתה עמנו במדינה⁴³. וכן כל פיוצא בזה.

(43) סנהדרין ה ב וכן בירושלמי חגיגה הנ"ל.

י. חכם מפלא שהוא סומא בעינו אחת, אף על פי שהוא ראוי לדיני⁴⁴ ממונות - אין סומכין אותו לדיני ממונות⁴⁵, מפני שאינו ראוי לכל הדברים⁴⁶. וכן כל פיוצא בזה⁴⁷.

(44) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה ט. (45) שאם יטעה יהיה פטור מלשלם, ראה לקמן פרק ו, הלכה א. (46) שהרי הוא פסול להיות בסנהדרין, כדלעיל פרק ב הלכה ט. (47) ירושלמי חגיגה שם. רבי יהושע בן לוי היה מצטער על תלמיד אחד שרצה לסמכו ולא יכול, מפני שהיה סומא באחת מעיניו וכמבואר לעיל.

יא. הרי שלא היה בארץ ישראל אלא סומך⁴⁸ אחד - מושיב שנים בצדו⁴⁹, וסומך שבעים פאחד, או זה אחר זה, ואחר כך יעשה הוא והשבעים בית דין הגדול, ויסמכו בתי דינין אחרים. נראין לי הדברים: שאם הספימו כל החכמים שבארץ ישראל⁵⁰ למנות דינים ולסמך אותם - הרי אלו סמוכים, ויש להן לדון דיני קנסות⁵¹, ויש להן⁵² לסמך לאחרים⁵³. אם כן, למה היו החכמים מצטערים על הסמיכה⁵⁴ כדי שלא יבטלו דיני קנסות מישראל⁵⁵? לפי שישאל מפזרין⁵⁶, ואי אפשר שיעסימו כלן⁵⁷. ואם היה שם סמוך מפי סמוך - אינו צריך דעת כלן, אלא דן דיני קנסות לכל⁵⁸, שהרי נסמך מפי בית דין. והדבר צריך הקרע⁵⁹.

(48) ובכתב יד התימנים: סמוך. (49) שאין סמיכת דיינים אלא בשלושה וכמבואר לעיל הלכה ב. (50) אף על פי שאין ביניהם אפילו סמוך אחד. (51) שאין דנים אותם אלא הסמוכים בארץ, כמבואר לעיל הלכה ד ולקמן פרק ה הלכה ח. (52) לסמוכים, אלו שנתמנו בהסכמת כל חכמי ארץ ישראל. (53) ובפירוש המשנה (סנהדרין פרק א משנה ג) מנמק רבינו: "שאם לא תאמר כן, אי אפשר שתמצא בית דין הגדול לעולם, לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך... והקב"ה יעד (=הבטיח) שישונו כמו שנאמר: "ואשיבה שופטייך כבראשונה". וזה יהיה בלא ספק כשיכין הבורא יתברך ליבות בני אדם... ותגדל חכמתם לפני בוא המשיח". וכתב המבי"ט בקריית ספר: "והיום כמו עשר שנים בשנת ה'ר"ח"ן הסכימו רוב חכמי ישראל שבארץ ישראל לסמוך לגדול בדורו מורינו הרב רבי יעקב בירב ז"ל, והוא סמך קצת מתלמידי המובהקים יבורכו מפי עליון, להחזיר העטרה ליושנה, אמר". (54) שלא תיבטל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המזבח. אבל קדושה היא קדושת דמים וצריכה פדיון ותצא לחולין, כמבואר בהלכות איסור מזבח פרק א, הלכה י. והשווה לעיל פרק ג, הלכה ח"ט.

פרק חמישי

(1) הדברים שאינם מבוצעים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. הרכב בית הדין לדיני נפשות, ומספר חברי בית הדין לדיני מכות, עיבור החודש והשנה. ההבדל בין דיני ממונות לדיני קנסות. גביית קנסות בחוץ לארץ לפי מנהג הישיבות.

18 א. אין מעמידין מלך אלא על פי בית דין של
19 שבעים ואחד². ואין עושין סנהדרין קטנה³ לכל
20 שבט ושבת⁴ ולכל עיר ועיר אלא על פי בית דין
21 של שבעים ואחד⁵. ואין דנין לא את השבט שהדח⁶
22 פלו⁷ ולא את נביא השקר⁸ ולא את פהן גדול בדיני
23 נפשות אלא בבית דין הגדול¹⁰; אבל דיני ממונות
24 [של פהן גדול] - בשלשה¹¹. וכן אין עושין¹² זקן
25 ממרא¹³, ולא עושין עיר הנדחת¹⁴, ולא משקין את
26 הסוטה¹⁵, אלא בבית דין הגדול. ואין מוסיפין על
27 העיר¹⁶ ועל העזרות¹⁷, ולא מוציאים למלחמת
28 הרשות¹⁸ ולמדידת החלל¹⁹, אלא על פי בית דין
29 הגדול. שנאמר: כל הדבר הגדל יביאו אליה²⁰.

(2) תוספתא סנהדרין פ"ג מ"ב, ובהל' מלכים פ"א ה"ג מוסיף רבינו, שהמינוי צריך להיות גם על-פי נביא. "כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו, וכשאל ודוד שמינם שמואל הרמתי ובית דינו". (3) שהיא בת עשרים ושלשה דיינים. (4) ראה לעיל פ"א, ה"ב בבאיורנו אות יב. (5) סנהדרין טז, ב: "כמו שמצינו במשה שהעמיד סנהדרות (=בעצת יתרו), ומשה - במקום שבעים ואחד הוא". ומפרש רש"י: משה היה שופט על-פי הדבור (=השכינה) ושקול כסנהדרי גדולה שבירושלים. (6) לעבוד עבודה-זרה, מלשון הכתוב (דברים יג, יד) "וידיתו את יושבי עירם". (7) ולדעת רש"י בסנהדרין ב, א הוא-הדין ברובו של שבט, שכלל הוא: רובו ככולו. ויתכן, שרבינו מודה בזה, כנראה מדבריו בהל' עבודה זרה פ"ד, ה"ב. וראה בחידושי מהרש"א שם. (8) המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מה שלא נאמר לו ונאמר לחבירו (הל' ע"ז פ"ה, ה"ח). (9) שחטא חטא, שעונשו מיתת בית-דין. (10) סנהדרין ב, א, ובגמרא שם טז, א פירשו: "נאמר בתורה (דברים יז, ה) "והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך" - איש ואשה אתה מוציא לשעריך (=לבית-דין שבשעריך שהוא סנהדרי קטנה) ואי אתה מוציא כל השבט לשעריך" אלא בסנהדרי גדולה. נביא השקר - לומדים "גזירה-שוה" מזקן ממרא, מה זקן ממרא אינו נעשה ממרא עד שימרה את פי בית-דין הגדול שבירושלים, אף נביא אינו נידון אלא בבית-דין הגדול. כהן גדול, שנאמר: "כל הדבר הגדול יביאו אליך - דבריו של גדול" (כגון כהן גדול) "ביאו אליך, ומשה - במקום שבעים ואחד הוא (רש"י שם). (11) שם. (12) בכת"י התימנים: אין נעשה. (13) בכת"י התימנים: ממרה. כלשון הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיך", וגם זקן זה חולק על דברי חבריו החכמים, ומורה

הוא (שלמה) רודה בכל עבר הנהר". (66) סנהדרין ה, א. שבת - לשון שררה. ויש להם רשות להפקיר ממונם, שהפקר בית דין הפקר (רש"י שם). ושם דרשו: "ומחוקק מבין רגליו - אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה בריבים", כלומר, בלימוד התורה ובדיני איסור והיתר, בני ארץ ישראל וחכמיה עדיפים, שמחוקק - זה חכם (רש"י להוריות יא, ב), אבל לעניין הפקעת ממון ראשי הגולה שבבבל עדיפים, והטעם מבואר בירושלמי (כלאים פרק ט, הלכה ג) שראשי הגולה הם בני דוד מהזכרים, ונשיאי ארץ ישראל הם מזרע דוד הנקבות, וכן בתוספות לסנהדרין שם דיבור המתחיל: דהכא שבת. והשווה פירוש המשנה לרבינו (בכורות פרק ד, משנה ד) שראש הגולה אינו צריך להיות חכם, ש"אין אנו חוששים לחכמתו אלא לייחוסו וממנים אותו בהסכמת אנשי מקומו בלבד".

1 יד. וכל דין הראוי לדון⁶⁷, שנתן לו ראש גלות
2 רשות לדון⁶⁸ - יש לו רשות לדון בכל העולם אף
3 על פי שלא רצו בעלי דיניו, בין בארץ בין בחוצה
4 לארץ⁶⁹, אף על פי שאינו דן דיני קנסות⁷⁰. וכל דין
5 הראוי לדון, שנתנו לו בית דין שבארץ ישראל
6 רשות לדון - יש לו רשות לדון בכל ארץ ישראל
7 ובעירות העומדות על הגבולים⁷¹ אף על פי שלא
8 רצו בעלי דיניו; אבל בחוצה לארץ - אין רשות
9 מועלת לו לכף את בעלי דיניו. אף על פי שיש לו
10 לדון דיני קנסות בחוצה לארץ - אינו דן אלא למי
11 שרצה לדון אצלו; אבל לכף את בעלי דיניו ולדון
12 להם - אין לו רשות, עד שיטל רשות מראש גלות⁷².

(67) שהוא חכם בתורה והגון במידות. (68) בעסקי ממון שבין אדם לחבירו. (69) סנהדרין ה, א. (70) שלדיני קנסות צריך הוא להיסמך על ידי בית דין של ארץ ישראל בלבד, לעיל הלכה ד ובסנהדרין יד, א. (71) הנמשכות אחרי ארץ ישראל (סנהדרין ה, א וברש"י). (72) סנהדרין שם. מבואר מדברי רבינו, שסמיכה לחוד ונטילת רשות לחוד. סמיכה - להיקרא סמוך לדון דיני קנסות אינה אלא בארץ ישראל, ונטילת רשות - לדון ולכוף את בעלי הדין, מועילה בין על ידי בית דין שבארץ ישראל ובין על ידי ראש הגולה שבבבל, כל אחד כדינו. וראוי להעיר שרבינו בפירושו למשנה בכורות פרק ד, משנה ד אומר: ראש ישיבה - ממונה בארץ-ישראל, אבל ראוי שייהא גדול בחכמת התורה מאוד, עד שלא ימצא גדול ממנו בשום פנים בארץ ישראל בזמן שממנים אותו.

13 טו. מי שאינו ראוי לדון, מפני שאינו יודע או מפני
14 שאינו הגון⁷³, שעבר⁷⁴ ראש גלות ונתן לו רשות, או
15 שטעו פית דין⁷⁵ ונתנו לו רשות - אין הרשות
16 מועלת לו פלום עד שיהא ראוי. שהמקדיש בעל
17 מום⁷⁶ למזבח - אין הקדשה חלה עליו⁷⁷.

(73) במידות טובות. (74) בזדון, שחשוד הוא על כך. (75) שבארץ ישראל, שאינם חשודים לעבור על כך בזדון. (76) בהמה בעלת מום. (77) קדושת הגוף להיקרב על

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ח' תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

7 שְׁהִמִּיתוּ - מִיתָתָן בְּעֵשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. אָבֵל נָחֵשׁ
8 שְׁהִמִּית - אֶחָד הָרֹג אוֹתוֹ.²⁹

(21) הטעם מבואר בסמוך ה"ג. (22) סנהדרין ב, א שנאמר (שמות כא, כט) "השור יסקל וגם בעליו יומת" - כמיתת בעלים, כך מיתת השור. (23) שנגח אדם ומת, ודינו להסקל. (24) שנבעלה לאדם. (25) שור שבעל אשה. (26) שם, שנאמר (ויקרא כ, טו) "מות יומת, ואת הבהמה תהרגו" - כמיתת האדם, כך מיתת הבהמה בעשרים ושלשה. וכן בבהמה הרובעת נאמר (שם, טז): "והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו". מה אשה בכ"ג, אף בהמה בכ"ג. (27) ובכת"י התימנים: ובורדלוס. ברדלס - ביוונית פרדלית. והיא חיה טורפת דומה לנמר, ולדעת הרע"ב בבא קמא פ"א מ"ה, קוראים לה בערבית אלצב"ע. ויתכן שזה הצבוע, ראה ב'תוספות' סנהדרין טו, ב. (28) אדם יכול לגדלם שלא זיקו, והואיל ומותר לגדלם, שם בעלים נקרא עליהם ואינם כהפקר, ולפיכך אסור להרגם אם לא המיתו. (29) סנהדרין טו, ב. וכדעת רבי עקיבא שם, שכן סתמה המשנה (בבא קמא פ"א, מ"ה) "והנחש מועד לעולם". והשווה ה' נקי ממון פ"א, ה"ו.

9 ג. הַמוֹצֵא שֵׁם רַע³⁰ - אֵין דִּינִין אוֹתוֹ תַּחֲלָה³¹ אֶלָּא
10 בְּבֵית דִּין שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, מִפְּנֵי שֵׁשׁ בְּדִינֵי צַד
11 דִּינֵי נַפְשׁוֹת, שְׁמָא יִהְיֶה הַדָּבָר אִמְתָּ³² וְתִסְקַל הַבַּת.
12 לֹא נֶאֱמַנּוּ³³ דְּבָרֵי הַבֶּעַל, וְכֹא הָאֵב לְתוֹכֵעוֹ בְּקִנְסָ³⁴
13 - דִּינֵי בְּשִׁלְשָׁה³⁵. וּמִנֵּין שְׁאֵין דִּינֵי נַפְשׁוֹת אֶלָּא
14 בְּעֵשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה? אָף עַל פִּי שְׁדָּבָרֵי קִבְלָה הֵן³⁶,
15 הָרִי הוּא אוֹמֵר: וְשִׁפְטוֹ הָעֵדָה וְהַצִּילוֹ הָעֵדָה - עֵדָה
16 שׁוֹפֵטֶת וְעֵדָה מַצֵּלֶת; עֵדָה שׁוֹפֵטֶת - וְהֵן הַמַּחֲזִיקִין,
17 וְעֵדָה מַצֵּלֶת - וְהֵן הַמְּזַכִּין; וְאֵין עֵדָה פְּחוּת
18 מִעֲשָׂרָה³⁷ - הָרִי עֲשָׂרִים; וּמוֹסִיפִין שְׁלֹשָׁה, פְּדִי
19 שְׁלָא יִהְיֶה בֵּית דִּין שְׁקוּלָ³⁸, וְיִהְיֶה בּוֹ אַחֲרֵי רַבִּים
20 לְהִשְׁתּוֹת³⁹.

(30) על אשתו, וטוען שלא מצא לה בתולים (ראה דברים כב, יד). (31) כשכא רק להפסידה כתובתה ולא להרגה, שאינו מביא עדים שזינתה תחתיו, בהיותה כבר ארוסה. (32) שיצא הקול, וישמעו עדים ויבואו להעיד שזינתה תחתיו (סנהדרין ח, א). (33) נתאמתו, כגון שהביא הבעל עדים שזינתה, והביא האב (אבי האשה) עדים והזימום לעדי הבעל, ונתברר שהבעל הוא שקרן ומחזר אחרי עדי שקר. (34) מאה סלעים, ככתוב (דברים כב, יט). (35) שדין זה אין בו צד נפשות, ודיני קנסות בשלשה, כמבואר להלן ה"ח (שם עמ' ב). (36) שקיבלום חכמים איש מפי רבו עד למשה מסיני. (37) שנאמר (במדבר יד, כז) "עד מתי לעדה הרעה הזאת" = עדת המרגלים, יצאו יהושע וכלב, שצדיקים היו, נמצאת העדה הרעה - עשרה. (38) זוגי, שאם יתחלקו בדעותיהם לחצאים - לא יוכלו להכריע מחוסר רוב. (39) דרשו חכמינו (סנהדרין ב, א) "לא כהטייתך לטובה - הטייתך לרעה, הטייתך לטובה ע"פ אחד (ומטעם זה היה מספיק שיהיו רק עשרים ואחד, שזה האחרון יכריע לזכות), הטייתך לרעה (=לחובה) ע"פ

לעשות שלא כהוראתם, ואינו נעשה ממרה עד שיחלוק על בית דין הגדול (ראה לקמן ה' ממרים פ"ג, ה"ח). שנאמר (דברים יז, ח) "וקמת ועלית אל המקום" שהוא בית דין הגדול שבירושלים (סנהדרין טז, א וברש"י). שתושביה הודחו מעבודת ה' לעבוד אלהים אחרים, אין דנים אותה אלא בבית דין הגדול, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך" - איש ואשה אתה מוציא לשעריך - לבית דין שבשעריך, ואי אתה מוציא את כל העיר כולה לשעריך (שם). והשווה ה' ע"ז פ"ד, ה"ג. (15) לבדוק אם לא בגדה בבעלה וטהורה היא (במדבר ה, כז), שנאמר בה: ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת, ונאמר בזקן ממרא: על פי התורה אשר יורוך, מה שם בבית דין הגדול, אף כאן בבית דין הגדול (סוטה ז, ב). (16) ירושלים, שקדושתה גדולה משאר קדושת א"י. (17) חצרות המקדש, שקדושתן גדולה מקדושת ירושלים. (18) המלחמה שנלחם המלך כדי להרהיב את גבול ישראל ולהרבות בגדולתו. בניגוד למלחמת שבעה עממים, או עזרת ישראל מיד צר הבא עליהם, הנקראת: מלחמת מצוה (הל' מלכים פ"ה, ה"א). (19) הרוג, שלא נודע מי הכהו, ומורדים אל הערים סביבותיו. והעיר הקרובה אל החלל, מביאה עגלה ערופה (דברים כא, ב). (20) ודרשו בסנהדרין טז, א "דבר גדול - דבר קשה". וענין הרציחה הוא דבר קשה, שהרי נאמר בו (דברים כא, ח) "כפר לעמך ישראל... ואל תתן דם נקי בקרב עמך" (רדב"ז). וכל אלו מקורם בסנהדרין טז, א ועמ' ב. הוספת העיר והעזרות, שנאמר (שמות כה, ט) "ככל אשר אני מראה אתך את תבנית המשכן... וכן תעשו" - כן תעשו לדורות הבאים, מה משכן ע"פ משה, שהוא כסנהדרי גדולה, אף לדורות ע"פ סנהדרי גדולה (רש"י). הוצאה למלחמת רשות, שנאמר (דברי הימים-א כז, לד) "ואחרי אחיתופל יהוידע בן בניהו. אחיתופל - זה יועץ, בניהו בן יהוידע - זה סנהדרין", שנמלכים בסנהדרין ליטול מהם רשות לצאת למלחמה. מדידת החלל - שם יד, ב: רבי אליעזר בן יעקב אומר: ויצאו זקניך - זקניך זו סנהדרין (רדב"ז). אולם בהל' רוצח פ"ט ה"א כותב רבינו: "ויוצאים חמשה זקנים מבית דין הגדול שבירושלים... ומורדים ממנו אל הערים שסביבות החלל". הרי שלא כולם יוצאים אלא חמשה מהם, שהם חברי בית דין הגדול. וכך נראה מלשון המשנה בסוטה פ"ט מ"א, שלא יצאו אלא חמשה, שהם חברי בית דין הגדול. וראה בלחם-משנה, שאלה החמשה יצאו ברשות בית דין הגדול. ויש להעיר, שהשמיט רבינו כאן מה שכתב בהל' כלי המקדש פ"ד הט"ו: "אין מעמידים כהן גדול אלא בית דין של אחד ושבעים", ומקורו בתוספתא סנהדרין פ"ג, מ"ב.

1 ב. אֵין דִּינֵי נַפְשׁוֹת בְּפָחוּת מִעֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה²¹,
2 שֶׁהֵן סְנֵהֲדִירֵי קְטָנָה. בֵּין דִּינֵי נַפְשׁוֹת שֶׁל אָדָם, בֵּין
3 דִּינֵי נַפְשׁוֹת שֶׁל בְּהֵמָה²². לְפִיכָף, אֵין דִּינֵין שׁוֹר
4 הַנִּסְקָל²³ וְלֹא הַבְּהֵמָה הַנִּרְבֶּעֶת²⁴ אוֹ הָרוֹבֵעֵ²⁵ אֶלָּא
5 בְּבֵית דִּין שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה²⁶. אֶפְלוֹ אָרִי וְדֹב
6 וּבְרָדִלִס²⁷, שֶׁהֵן בְּנֵי תַרְבּוּת²⁸ וְיֵשׁ לָהֶן בְּעֵלִים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למינוי - סמיכה". וראה בכתובות קיב, א, שרבי אלעזר סמכוהו בא"י, ואח"כ הושיבוהו בסוד העיבור (קרית מלך).

ח. דיני קנסות, כגון גזלות⁵² וחבלות⁵³, ותשלומי כפל⁵⁴ ותשלומי ארבעה וחמשה⁵⁵, והאונס והמפתה⁵⁶ וכיוצא בהן - אין דנין אותם אלא שלשה מקמים⁵⁷, והם הסמוכין לארץ ישראל⁵⁸. אבל שאר דיני ממונות, כגון הודאות והלואות⁵⁹ - אין צריכין ממחה, אלא אפלו שלשה הדיוטות, ואפלו אחד ממחה דין אותן⁶⁰. לפיכך⁶¹ דנין בהודאות והלואות וכיוצא בהן בחוצה לארץ. אף על פי שאין בית דין של חוצה לארץ אלהים⁶², שליחות בית דין של ארץ ישראל עושין⁶³; ואין להן רשות לדון דיני קנסות⁶⁴ בשליחותן.

(52) כגון נפקד שכופר בפקדון שהפקידו אצלו, וכן החוטף מיד חבירו (רש"י לסנהדרין ב, א). (53) אדם המזיק את חבירו בגופו או בממונו. (54) שמשלם הגנב (שמות כב, ו). (55) שמשלם הגנב כשגנב שור או שה וטבח או מכר, חמשה לשור, וארבעה לשה (שם כא, לז). (56) שמשלם חמשים שקלים קנס לאבי הנערה (דברים כב, כט). (57) בקיאים בדינים. (58) סנהדרין ב, א וראה לעיל פ"ד, ה"ד. (59) שניהם על עסקי הלוואות, הודאות - שבא התובע לדון בעדי הודאה, המעידים: בפנינו הודה (הלואה) לו: הלוואות - שבא לדון בעדי הלוואה, המעידים: בפנינו הלווה, והנתבע כופר בשתייהן (רש"י שם ב, ב). (60) שנאמר (ויקרא יט, טו) "בצדק תשפוט עמיתך" וכמבואר לעיל פ"ב ה"י, וראה שם ה"א. (61) הואיל ואין דיני ממונות צריכים מומחה וסמוך. (62) שהרי לא נסמכו, ואין סמיכה בחוץ לארץ, וראה לעיל פ"ד ה"ד, ש"אין קריי אלהים אלא בית דין נסמך בא"י בלבד". (63) בבא-קמא פד, ב. ואע"פ שעכשיו אין מומחים גם בא"י, אנו פועלים בשליחותם של הראשונים שלפנינו (תוספות' גיטין פח, ב דיבור-המתחיל: במילתא). וכבר הקשה הרמ"ך למה לרבינו לנמק את סמכות בית דין לממונות מטעם שליחות, הלא אפילו בלי זה, אין כל צורך בדיני ממונות שיהיו סמוכים, כדברי רבינו עצמו, ש"אפילו שלשה הדיוטות" כשרים להם? ואולי נתכוון רבינו ליחיד מומחה, שכשר לדון ואפילו לא נסמך, וזה רק מטעם שליחות. (64) כגון תשלומי כפל, וארבעה וחמשה, ע"פ הכלל בבא-קמא שם, כל דבר שאין בו חסרון כס אין אנו עושים שליחות, וכמבואר להלן ה"ט.

ט. אין דנין בית דין של חוצה לארץ אלא דברים המצויין תמיד ויש בהן חסרון פיס, כגון הודאות והלואות ומזיק ממוץ חברו⁶⁵; אבל דברים שאין מצויין, אף על פי שיש בהן חסרון פיס, כגון בהמה שחבלה⁶⁶ בחברתה; או דברים המצויין, אבל אין בהן חסרון פיס, כגון תשלומי כפל - אין דנין אותן דיני חוצה לארץ⁶⁷. וכן כל הקנסות שקנסו⁶⁸ חכמים בתוקע לחברו⁶⁹ ובסוטר⁷⁰ את חברו וכיוצא בהן -

שנים". ומטעם זה היו מספיקים עשרים ושנים דיינים, שעשרה מזכים ושנים עשר מחייבים, ויש הטייה בשנים, אולם הואיל ואין בית דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי עשרים ושלשה (שם עמ' ב). השווה לקמן פ"ח ה"א, ופ"ט ה"ב.

ד. מפות⁴⁰ - בשלשה⁴¹, ואף על פי שאפשר שיעמות בשמלקין אותו⁴².

(40) מלקות ארבעים. (41) שנאמר (דברים כה, א) "ונגשו אל המשפט ושפטום" - ושפטום: שנים, ואין בית דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי שלשה (סנהדרין י, א). (42) אין דנים אותו כדיני נפשות, בניגוד לרבי ישמעאל, הסובר שמתעם זה, מכות - בעשרים ושלשה (ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב, וראה בתוספות' שם, דיבור-המתחיל: מלקות תחת מיתה עומדת).

ה. עריפת העגלה⁴³ - בחמשה⁴⁴.

(43) האמורה בתורה (דברים כא, ד). (44) שנאמר: "ויצאו זקניך ושפטיך": זקניך - שנים; שופטיך - שנים, ואין בית דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי חמשה (סנהדרין יד, א). אבל מדידת הערים סביבות החלל היא בבית דין הגדול, כמבואר לעיל ה"א (רדב"ז). ולדעת הכסף-משנה והלחם-משנה עריפה זו - פירושה המדידה האמורה לעיל ה"א, שהיא בחמשה היוצאים למדוד ברשות בית דין הגדול, כמבואר בבאורנו לעיל אות יט, אבל העריפה עצמה אינה אלא בשלשה, כמבואר בהל' רוצח פ"ט ה"ב: "ובית דין של אותה עיר מביאים עגלת בקר" וכו', וכן דעת התוספות' בסנהדרין יד, א. ורבינו נמשך בזה אחרי לשון המשנה שם ב, א האומרת: "ועריפת העגלה", והכוונה למדידה.

ו. עבור החודש⁴⁵ - בשלשה⁴⁶.

(45) שיהיה החודש שעבר שלשים יום, במקום עשרים ותשעה. (46) בית דין של שלשה קובע אם החודש הוא מעובר או חסר (סנהדרין ב, א). וראה בנדרים עח, ב "מועדי ה' צריכים קידוש בית דין". ובראש השנה כה, ב אמרו: החודש הזה לכם - אין לך מומחה לרבים יותר ממשנה רבינו, ואמר לו הקב"ה: עד שיהיה אהרן עמך. ואין בית דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, כמפורש בתוספות' שם. והשווה הל' קידוש החודש פ"א ה"ה.

ז. עבור השנה⁴⁷ - בשבעה⁴⁸. וכל אלו⁴⁹ סמוכין כמו שבארנו⁵¹.

(47) שמוסיפים בה חודש, ועושים אותה שני אדרים (הל' קידוש החודש פ"ד, ה"א). (48) בשלשה מתחילים, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה (משנה בסנהדרין ב, א) וכמבואר בהל' קידוש החודש פ"ד, ה"ט. (49) כל השבעה. (50) ומחברי בית דין הגדול, כמבואר בהל' קידוש החודש שם. (51) הל' קדוה"ש שם. ומקורו בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב: "לעיבור הולכים אחר המינוי", ומינוי - זוהי סמיכה, כמבואר שם: "שם קוראים

12 אדם שהזיק בזהמת חברו - משלם נזק שלם בכל
13 מקום⁸³, כמי שקרע כסותו או שבר כליו או קצץ
14 נטיעותיו. וכן בהמה שהזיקה בשן⁸⁴ ורגל⁸⁵, הואיל
15 והיא מועדת⁸⁶ להן מתחלתה⁸⁷ - הרי זה דבר מצוי,
16 וגובין אותו דיני חוצה לארץ. בין שהזיקה בהמה
17 אחת, כגון שנתחפכה בה⁸⁸, או אכלה פרות
18 שדרפה לאכלו, וכיוצא בזה, בין שהזיקה אכלין
19 וכלים⁸⁹ שהיא חבת עליהן נזק שלם - הכל גובין
20 דיני חוצה לארץ⁹⁰. אבל אם היתה תמה⁹¹ והועדה⁹²
21 והזיקה, כגון שנשכה⁹³ או נגפה⁹⁴ או רבצה⁹⁵ או
22 בעטה או נגחה⁹⁶ - אין גובין הנזק הזה השלם דיני
23 חוצה לארץ, שאין מועד בחוצה לארץ⁹⁶. ואפלו
24 הועד בארץ ויצא לחוצה לארץ והזיק - אין גובין
25 נזקו, מפני שאינו דבר מצוי⁹⁷.

(82) ב"ק פד, א. (83) שזה מצוי יותר, ובית דין פועל בשליחות בי"ד של ארץ ישראל, כמבואר לעיל ה"ח, וכלשון רבינו בפירושו למשנה ב"ק פ"ה, מ"א "כדי שלא יאבדו זכויות בני אדם". (84) שאכלה פירות להנאתה. (85) שנכנסה לרשות הניזק, ושברה כלים ברגליה דרך הילוכה. (86) רגילה להזיק. (87) אפילו בפעם הראשונה, בניגוד לנזקי קרן שאינה מועדת אלא אחרי שהועדה שלשה ימים, כמבואר בהל' נזקי ממון פ"ו, ה"א. (88) להנאתה. וזוהי תולדת השן, שיש הנאה להזיקה (ב"ק ג, א). (89) שדרכה עליהם והזיקתם דרך הילוכה, שהזיקה מצוי ואלו הם נזקי "רגל". (90) שם פד, ב. (91) אינה רגילה, ואין דרכה לעשות נזקים אלה. (92) העידו בבעליה, שבהמה זו נוגחת היא מתמול שלשום, ככתוב (שמות כא, כט) "והועד בבעליו ולא ישמרנו". (93) בשנייה. (94) בגופה. (95) בקרניה, וכל אלה אינה רגילה בהן מתחילתה. (96) מבואר בסמוך הי"ב. (97) לבוא שור מועד מא"י לחוץ לארץ (ב"ק שם).

26 יב. מפני מה אין מועד בחוצה לארץ? לפי שצריך
27 להעיד⁹⁸ בו בפני בית דין⁹⁹, ואין שם בית דין אלא
28 הסמוכין בארץ¹⁰⁰. לפיכך, אם היו בית דין בחוצה
29 לארץ¹⁰¹ - כשם שהם דינים דיני קנסות בחוצה
30 לארץ¹⁰², כך מעידים את הבהמה בפניהם בחוצה
31 לארץ¹⁰³.

(98) להתרות בבעליו, שהוא נגח שלש פעמים ועליו לשמרו שמירה מעולה. (99) שאין עדות אלא בפני בית דין (ב"ק כד, א וברש"י). (100) שבפרשת משפטים כתוב (שמות כב, ח) "עד האלהים יבוא דבר שניהם", ואין קרוי אלהים אלא בית דין שנשמך בארץ, כדלעיל פ"ד ה"ד. (101) שיצאו מארץ לחו"ל. (102) ראה לעיל שם הי"ב. (103) ב"ק פד, ב.

32 יג. מי שגנב או גזל - גובין ממנו הקרן דיני חוצה
33 לארץ¹⁰⁴, אבל אין גובין את הפסול¹⁰⁵.

(104) שאלה הם דברים מצויים (ב"ק שם). (105) בדפוס

1 אין גובין אותן דיני חוצה לארץ⁷¹. וכל המשלם
2 חצי נזק⁷² - אין גובין אותו דיני חוצה לארץ⁷³; חוץ
3 מחצי נזק צורות⁷⁴, מפני שהוא ממון ואינו קנס⁷⁵.

(65) בבא-קמא שם, כדי להרחיק את הנזקים ולא ירבו מזיקים בישראל. ובהודאות והלוואות, כדי שלא תנעל דלת בפני לווים, שאם יכפור יצטרך המלוה לבקש מומחים ולא ימצא, וימנע מלהלוות (המאירי לסנהדרין ב, ב). (66) הזיקה. (67) אלא גובים ממנו הקרן בלבד, כמבואר לקמן הי"ג. (68) ובכת"י תימן: שקצצו. (69) שהכהו על אזנו, וקנסוהו שלם סלע (בבא-קמא ז, א). (70) על הלחי, שקנסוהו שלם מאתיים וזו (שם וברש"י). וכתב רבינו בהל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ט: "יש הכאות רבות שיש בהן ביזוי וצער מעט ואין בהן נזק, וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים... וכולן קנסות הן... ואותו הממון הקצוב הוא דמי הצער והבושת". (71) בבא-קמא כז, ב. (72) כגון שור תם (בפעם הראשונה) שהזיק את שורו של פלוני, שמשלם חצי נזקו (שמות כא, לה). (73) סנהדרין ב, א שחיבו מדין קנס, שסתם שוורים אינם נוגחים, ואין לבעליהם לשמרם כל זמן שלא הועדו, אלא שהתורה קנסה אותם לשלם חצי נזק, כדי שירבו בשמירתם (בבא-קמא טו, א ועמ' ב, ורש"י לסנהדרין ג, א). (74) שדרכה הבהמה על צורות (קיסמי עצים), והיו הצורות מנתזים מתחת רגליה ושברו את הכלים (הל' נזקי ממון פ"ב, ה"ג). (75) שזוהי הלכה למשה מסיני, שהבעלים משלמים בתורת ממון (בבא-קמא טו, ב). והרי זה כלוה מחברו שחייב לשלם (לשון רבינו שם ה"ז).

4 י. כל הנשום כעבד⁷⁶ - אין גובין אותו דיני חוצה
5 לארץ⁷⁷. לפיכך, אדם שחבל בזהב⁷⁸ - אין גובין
6 הנזק והצער והבשת⁷⁸ שהוא חייב בהן דיני חוצה
7 לארץ; אבל שבת⁷⁹ ורפוי - גובין, מפני שיש בהן
8 חסרון פיס⁸⁰. וכן הורו הגאונים⁸¹, ואמרו: שמעשים
9 בכל יום לגבות שבת ורפוי בבבל.

(76) הנמכר בשוק, כגון החובל בחבירו חייב לשלם נזקו. כיצד? קיטע את ידו, וראים אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק, ושמים כמה היה יפה (=לפני החבלה) וכמה הוא יפה עכשיו, שאם היה נצרך היה מוכר עצמו בעבד עברי (בבא-קמא פג, ב וברש"י). (77) שם פד, א, הואיל ודבר שאין קצוב הוא, ויש צורך לשומו, אין דיני חו"ל מוסמכים לשומו (רש"י שם). ועיקר הטעם, מפני שאין זה מצוי, כמבואר שם עמ' ב. (78) שאין בהם חסרון כיס (שם), וראה הל' חובל ומזיק פ"ב ה"י, ופ"ג ה"א. (79) שיושב ומתבטל ממלאכתו כל ימי חליו, ראה שם פ"ב הי"ב. (80) והם שכחים=מצויים יותר מדמי נזק, שהרבה פעמים אדם חובל בחבירו ואינו מחסרו אבר אלא נחלה ונופל למשכב, נמצא נזק אין כאן, ורפוי ובושת ישנם (רדב"ז). (81) הובאו דבריהם בהגהות אשרי ב"ק פ"ח אות ב בשם רבינו חננאל, וראה באור הגר"א חו"מ סימן א ס"ק יד.

10 יא. בהמה שהזיקה את האדם - אין גובין נזקו דיני
11 חוצה לארץ, מפני שהוא דבר שאינו מצוי⁸². אבל

המוסר ישראל ביד גוי, בין בגופו בין בממונו - אין לו חלק לעולם הבא".

יז. מנהג הישיבות בחוצה לארץ¹¹⁷: אף על פי שאין גובין שם קנס, מנדין אותו¹¹⁸ עד שפנים לבצל דינו¹¹⁹, או יעלה עמו¹²⁰ לדין לארץ ישראל¹²¹. וכיון שיתן לו שעור¹²² הראוי לו¹²³ - מתירין נדויו, בין שנתפס בעל דינו בין שלא נתפס¹²⁴. וכן אם תפשו הנזק שעור מה שראוי לו לטל - אין מוציאים אותו מידו¹²⁵.

(117) ישיבות הגאונים שבסורא ובפומבדיתא. (118) גזרים עליו נידוי והוא מרוחק מהקהל, שאין יושבים עמו בארבע אמותיו, ראה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. (119) ויתפשו עמו. (120) הנתבע. (121) שיש שם בית-דין מוסמך הראוי לדון דיני קנסות. (122) סכום כסף. (123) כפי שבית-דין החליט בלבו, ואין מגלים אותו לבעלי הדין (רא"ש לב"ק פ"ח אות ג, בשם רב שרירא גאון). (124) ר"ף לב"ק פ"ח. וכתב הרא"ש שם בשם רב צמח גאון: כדי שלא יהא חוטא נשכר, ושלא יהיו ישראל פרוצים בנזקין, כיון שיודעים שאין גובים דיני קנסות בבבל שולחים יד זה בזה, נהגו לנדותו עד שיפייסו בממון או ירבה עליו ריעים ויפייסו בדברים. וראה בחו"מ סימן א, סעיף ה, בסמ"ע שם ס"ק יח, שמנהג זה נוהג רק בחבלות וגזילות, אבל לא לענין תשלומי כפל או ארבעה וחמשה, שאפילו אם לא יכפוהו אין לחוש שכל אחד יגנוב או יגזול, בהיותו יודע שיצטרך לפרוע לכל-הפחות את הקרן. (125) בבא-קמא טו, כ וכפירוש רש"י שם. ואם יתפוש הניזוק יותר מהראוי לו והמזיק צועק בפנינו, כופים לניזק שיחזיר המותר, ואין זה בכלל "דנים דיני קנסות", שאין זה אלא כמציל עשוק מיד עושקו (רדב"ז).

יח. יחיד שהוא ממחה לרבים¹²⁶, אף על פי שהוא דן דיני ממונות יחידיו¹²⁷ - אין ההודאה¹²⁸ בפניו הודאה בבית דין¹²⁹, ואפילו ה"ה סמוך¹³⁰. אבל השלשה, אף על פי שאינן סמוכין, והרי הן הדיוטות, ואין אני קורא בהן אלהים - הרי ההודאה בפניהם הודאה בבית דין¹³¹. וכן הכופר בפניהם¹³², ואחר כך באו עדים¹³³ - החזק כפרן¹³⁴, ואינו יכול לחזור ולטען, כמו שפארנו¹³⁵. פללו של דבר: הרי הן לענין הודאות והלואות וכיוצא בהן בבית דין הסמוך לכל הדברים¹³⁶.

(126) מפורש לעיל פ"ב, הי"א. (127) סנהדרין ה, א. (128) של בעל הדין. (129) שלא יוכל לחזור בו מטענותיו הקדומות. (130) אין ההודאה מחייבת, ויכול לחזור ולטעון טענות אחרות (סנהדרין ל, א), ששטר הודאה שנחתמה בחתימתו של רב אשי, אינה מועילה עד שיחתמו בה שלשה דיינים, כי אין ההודאה בפני חשובה הודאה (ביאור הגר"א לחו"מ סימן ג ס"ק יד), וראה ב"ק עד, ב שההודאה בפני רבי יהושע שהיה אב בית-דין אינה חשובה הודאה, כל שלא היתה בבית-דין. וראה בבא-בטרא לא, א

וינציאה ובכת"י תימן: "אין גובין את התוספת", ובצדק, שבגזל אין דין כפל, אבל תוספת יש בו, כגון הגזול את חברו ותבעו הנגזל, ונשבע לשקר, וחזר הגזול והודה, שחייב לשלם חומש נוסף על הקרן, ככתוב (ויקרא ה, כד). ואע"פ שכתב רבינו לעיל ה"ח: דיני קנסות כגון גזילות... אין דנים אותם אלא... הסמוכים בארץ ישראל? יתכן, ששם הכוונה לגזול ממש מיד חברו, וזה לא מצוי, ולפיכך אין דנים אותם אלא מומחים. ואילו כאן מדבר רבינו בכופר בפקדון שהפקיד אצל חברו, וזה מצוי יותר ('נמוקי יוסף' לב"ק פ"ח). וכן מצינו בהרבה מקומות בש"ס, שדנו דיני גזילות בבבל, ראה ב"ק צו, ב באחד שגזל צמד בקר מחברו, וכן בבבא-מציעא ה, א ברועה שמסרו לו בהמות וגזלו, ודנו בהן חכמי בבל. וראה ב'תוספות' גיטין פח, ב דיבור-המתחיל: אי הכי.

יד. ולא כל המשלם על פי עצמו גובין ממנו דיני חוצה לארץ¹⁰⁶. שהרי הפגם¹⁰⁷ והבשת¹⁰⁸ משלם אדם על פי עצמו, כגון שאמר: פתיתי בתו של פלוני¹⁰⁹ והמית שורי את פלוני¹¹⁰, ואין גובין אותו דיני חוצה לארץ¹¹¹.

(106) שאל נטעה לומר, הואיל ומשלם ע"פ עצמו בלא העדאת עדים, זה הפוך אותו לדיני ממונות, שאינם צריכים מומחים, כי אילו היה זה חיוב קנס, אין אדם מתחייב קנס ע"פ עצמו, כמבואר בהל' נערה פ"ב, ה"ב. (107) שהאונס משלם לאבי הנערה כמה פחתה מדמיה בבעילתו (ראה שם ה"ו). (108) שהבעלים משלמים כופר נפש, כששורם הרג אדם, ככתוב (שמות כא, ל). (109) הרי זה משלם פגם ובושת (כתובות מא, א). (110) משלם את הכופר ע"פ הודאת עצמו (שם). (111) שאין אלה דברים מצויים, או שאין בהם חסרון כיס (רדב"ז). והשווה הל' חובל פ"ה, ה"ז-ח.

טו. דיני גרמות¹¹² - אינן כקנסות, וגובין אותן ודינין בהן בחוצה לארץ¹¹³.

(112) כגון השורף שטרותיו של חברו וגורם שלא יוכל להפרע החוב שבשטרות (ב"ק צח, א), או שזרק כלים מראש הגג על גבי כרים וכסתות, ובא אחר וקדם וסילק את הכרים מעל הארץ ונשברו הכלים, הרי זה חייב כאילו שברם בידו, שסילוק הכרים גרם להם שישברו (הל' חובל פ"ז, ה"ז). (113) שכן מצינו בתלמוד, שדנו דיני גרמות בבבל (ב"ק צח, ב; ק, א).

טז. וכן דין המוסר ממוז חבירו¹¹⁴, אף על פי שלא עשה מעשה¹¹⁵ - גובין אותו דיני חוצה לארץ¹¹⁶.

(114) בידי אנס. (115) שלא נתן ביד "אלא הרגיל (=הלשין) בלבד" (לשון רבינו הל' חובל פ"ח, ה"א). (116) בבא-קמא קיז, א והשווה הל' חובל שם ה"ג: "הרי שגזר המלך להביא לו יין... ועמד מוסר ואמר: הרי יש לפלוני אוצר יין... במקום פלוני והלכו ולקחו - חייב לשלם", וראה שם ה"י: "אסור למסור ישראל ביד גוי בין בגופו בין בממונו, ואפילו היה רשע ובעל עבירות... כל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי ח' תמוז – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שיכול אדם לטעון בבית-דין טענות הסותרות לגמרי כל מה שטען מתחילה חוץ לבית-דין, כי אין אדם מגלה טענותיו העיקריות אלא בבית-דין. (131) סנהדרין כט, ב "עד שיאמר להם - היו עלי דיינים", ואז הודאתו - הודאה. (132) על טענת בעל דינו, שאינו חייב לו כלום. (133) והעידו לטובת הנתבע. (134) אינו נאמן לומר עוד החזרתי ופרעתי, עד שיפרע בעדים (בבא-מציעא יז, א וברש"י) וכפירוש הרי"ף שם שהכפירה היתה בבית-דין. (135) בהל' טוען ונטען פ"ו ה"א, שכל שאמר תחילה בפני בית-דין: "לא היה דברים מעולם", ואח"כ הביא הטוען עדים שהלווהו בפניהם, אינו נאמן שוב לטעון: לויתי ופרעתי, אלא הוחזק כפרן ומשלם. (136) שכבר נתבאר לעיל ה"ח, שבדיני הודאות והלוואות, ההדיוטות פועלים בשליחות בית-דין מומחה שבא".

פרק ששי

(1) דיין שדן דיני ממונות וטעה בדבר משנה, או בשיקול הדעת. פשוט או קניין בטעות. המתעצם בדין לומר: לבית דין הגדול נלך, למרות שקיים במקומו בית דין עירוני.

1 א. כל דיין² שדן דיני ממונות וטעה: אם טעה
2 בדברים הגלויים והידועים, כגון דיני המפרישין
3 במשנה או בגמרא³ - חוזר⁴ הדין, ומחזירין הדבר
4 כשהיה, ודין בו כהלכה⁵. ואם אי אפשר להחזיר,
5 כגון שהלך זה שנטל הממון שלא כדין למדינת
6 הים, או שהיה אלם⁶, או שטמא⁷ דבר טהור, או
7 שהורה בפשיטה שהיא טרפה והאכילה לכלבים⁸,
8 וכיוצא בזה⁹ - הרי זה פטור מלשלם; אף על פי
9 שגם להזיק¹⁰, לא נתפס להזיק¹¹.

(2) בין שהוא מומחה, או שהם שלשה הדיוטות ואפילו לא קיבלום עליהם בעלי הדין, או יחיד הדיוט וקיבלוהו בעלי הדין עליהם (ראה לעיל פ"ה ה"ח, ולקמן פ"ז ה"ב). (3) ובדפוס רומי: בתלמוד. (4) נסתר ומתבטל. (5) סנהדרין לג, א. והוא-הדין אם טעה בדבר המפורש בפסוקים שאחרי תקופת התלמוד, וזהו שכתב רבינו: כגון (כסף-משנה). וכתב הרא"ש שם אות ו, כל מי שטעה בפסקי הגאונים או החכמים שאחריהם, וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה, הרי זה כטועה בדבר משנה, אבל אם לא ישרו בעיניו ומביא ראיות לדבריו, המקובלות לאנשי דורו, "יפתח בדורו כשמואל בדורו", ויכול לסתור דבריהם כי כל הדברים שאינם מבוארים בש"ס, אדם יכול לסתור ולבנות, אפילו לחלוק על דברי הגאונים. (6) איש תקיף ובעל זרוע. (7) לאחר שהורה שהוא טמא, לא דקדק עוד בטירתו והניחוהו להטמא שנית בשרץ (סמ"ע לחו"מ כה, ס"ק ג). (8) שהשואל האכילה לכלבים כדין כל טריפה (ראה שמות כב, ל), אבל האכילה הדין בידיו חייב לשלם, שהרי זה מזיק ממש (כסף-משנה). וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין לג, א דיבור-המתחיל: השתא נמי. ולדעת ה'טור' חו"מ סימן כה בהבנת דברי רבינו, אפילו האכילה הדין בידיו פטור, שאינו אלא גורם להזיק, כיון שכונתו היתה להורות הלכה למעשה ולא להזיק (סמ"ע שם). (9) כגון

10 ב. טעה בשיקול הדעת¹², כגון דבר שהוא מחלוקת
11 תנאים או אמוזאים¹³, ולא נפסקה הלכה כאחד מהן
12 בפרוש, ועשה כאחד מהן, ולא ידע שפכר פשט
13 המעשה¹⁴ בכל העולם פדברי האחר: אם היה זה
14 הדין ממחה¹⁵ ונטל רשות מראש גלות¹⁶, או שלא
15 היה נטל רשות אכל קבלו אותו בעלי דינין
16 עליהן¹⁷, הואיל והוא ממחה¹⁸ - חוזר הדין¹⁹, ואם
17 אי אפשר להחזיר²⁰ - פטור מלשלם²¹. אחד הנוטל
18 רשות מראש גלות²² או הנוטל רשות מבית דין של
19 ארץ ישראל בארץ ישראל, אכל לא בחוצה לארץ,
20 כמו שבארנו²³.

(12) עיון בדבר לשם הכרעה לכאן או לכאן. (13) חכמי התלמוד שלאחר תקופת התנאים. (14) נתקבל המנהג. (15) בקי בדיני התורה. (16) שמועילה לדון בכל העולם, אפילו לא רצו בעלי הדין (לעיל פ"ד, ה"ד). (17) ודן לפי הסכמתם, וגם זה מועיל, כמבואר בסנהדרין ה' עמוד א, ולקמן פ"ז ה"ב. (18) יש טעם לנטילת רשות מראש הגולה, אבל אילו לא היה מומחה - אע"פ שנטל רשות אינו בכלל דיין, ודינו מפורש לקמן ה"ד. (19) ודנים בו כהלכה, כדי שלא יפסיד בעל-דין הזכאי. (20) כגון שהלך זה שנטל הממון שלא כדין למדינת הים. (21) הואיל ונטל רשות מראש הגולה, יש כח ביד בית-דין להפקיר ממון שלא כדין (רש"י לסנהדרין ה, א). וכן אם קיבלוהו בעלי הדין עליהם בין לדין בין לטעות, כמבואר בגמרא שם וברש"י דיבור-המתחיל: אי קבלוך. ואפילו נשא ונתן ביד, מידי בעל-דין זה לחבירו, הרי זה פטור, שהרי רבי טרפון פטור רבי עקיבא לשלם (ראה לעיל אות י) מפני שהוא מומחה וקיבלוהו בעלי הדין, שהם באו אליו לשאול שאלת איסור והיתר, ולא כפאם שיבואו לשאול לפניו (כסף-משנה). (22) שרשותו מועילה לדון בכל העולם. (23) לעיל פ"ד ה"ד. רבינו נמשך בזה אחרי פסקי הרי"ף בסנהדרין פ"ד. והרא"ש שם אות ה חולק בזה. ולדבריו, כל שטעה בשיקול הדעת, אין הדין חוזר, כיון שפסק כאחד התנאים, אין כוח הדין לבטל פסק דינו, הואיל ולא נפסקה הלכה כאחד מהם בפירוש (ראה סמ"ע חו"מ כח, ס"ק כג).

21 ג. היה הטועה ממחה ולא נטל רשות ולא קבלו
22 אותו בעלי דינין עליהן, או שלא היה ממחה אכל
23 קבלו אותו בעלי דינין עליהן לדון להן פדין²⁴,
24 וטעה בשיקול הדעת: אם נשא ונתן פיד²⁵ - מה
25 שטעה עשוי²⁶, וישלם מביתו²⁷; אם לא נשא ונתן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 וַעֲשֵׂה זֶה ³⁷ פְּשָׁרָה ³⁸ עִם בַּעַל דִּינוֹ כְּדִי שְׁלֹא לִשְׁבַע ³⁹,
14 וְאַחֵר כֶּף יָדָה שְׁאִינוֹ בֶּן שְׁבוּעָה ⁴⁰, אִף עַל פִּי שְׁקִנּוֹ
15 מִיָּדוֹ ⁴¹ עַל הַפְּשָׁרָה - אֵינָה פְּלוּם ⁴²; שְׁלֹא קָבַל עָלָיו
16 לְתֵן לוֹ אוֹ לְמַחֵל לוֹ ⁴³ אֲלֵא כְּדִי שְׁיִפְטֹר מִשְׁבוּעָה
17 שְׁחִיבּוֹ בָּהּ הַטּוּעָה, וְכָל קִנְיָן בְּטַעוֹת - חוֹזֵר ⁴⁴. וְכֵן
18 כָּל פִּיּוּצָא בְּזוּהָ ⁴⁵.

(37) הנתבע שנתחייב להשבע. (38) הסכם. פשרה - מלשון פושרים, אינו קר ואינו חם, כך שני הצדדים מוותרים זה לזה. (39) התחייב לתת לו סכום מה. (40) שהדיין טעה, נמצא הנתבע פטור משבועה, ואינו חייב לתת לתובע כלום. (41) שהקנו לתובע בקבלת קנין מידי הנתבע, שהתחייב לתובע כסף כדי להפטור מהשבועה. (42) ואינו צריך לתת לו כלום. (43) במקרה והוא התובע, ועליו להשבע שבעל דינו חייב לו. (44) ובטל (גיטין יד, א). וכן אמרו (בבא-מציעא סו, א) מחילה בטעות - אינה מחילה. ומקור דברי רבינו מתשובת הרי"ף הובאה ביצמוקי יוסף' להתחלת מס' סנהדרין "מי שחייבוהו בית-דין שבועה חמורה ועשו בנייהם פשרה ואח"כ ראו שלא היה עליו אלא חרם סתם (יהיה בחרם מי שכופר לחבירו) - יכול הוא לחזור, שיש לו לומר אילו היה יודע שאין עליו שבועה לא היה עושה פשרה, והרי זה קנין בטעות". (45) השווה הל' מכירה פט"ו ה"ב.

19 ו. שְׁנֵי שְׁתַּעֲצָמוּ ⁴⁶ בְּדִין, אֶחָד אוֹמֵר: נָדוֹן כָּאֵן,
20 וְאֶחָד אוֹמֵר: נַעֲלָה לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל ⁴⁷, שְׁמָא וְיַעֲנוּ
21 אֵלֹה הַדִּינִין וְיוֹצִיאוּ מִמּוֹן שְׁלֹא בְּדִין - כּוֹפִין אוֹתוֹ ⁴⁸
22 וְדָן בְּעִירוֹ ⁴⁹. וְאֵם אָמַר: כְּתִיבוּ וְתָנוּ לִי מֵאֵי זֶה טַעַם
23 דְּנִתְּנוּנִי, שְׁמָא טַעֲתִים - כּוֹתֵבִים וְנוֹתְנִין לוֹ, וְאַחֵר כֶּף
24 מוֹצִיאֵין מִמֶּנּוּ ⁵⁰. וְאֵם הַצֵּרֶף ⁵¹ לְשֹׂאֵל דָּבָר מִבֵּית דִּין
25 הַגְּדוֹל שְׁבִירוֹשָׁלַיִם - כּוֹתֵבִים וְשׁוֹלְחִין וְשׁוֹאֲלִין,
26 וְדִנֵּין לָהֶם בְּעִירָם כְּפִי מַה שְׁיָבֹא בְּכֶתֶב בֵּית דִּין
27 הַגְּדוֹל ⁵².

(46) התעקשו, נעשו קשים זה לזה. (47) שבירושלים. (48) את הטוען לידון בבית-דין הגדול. (49) סנהדרין לא, ב. (50) שם. ואפילו נתרצו שניהם בתחילה לידון כאן, כל שהחייב תובע אח"כ לכתוב לו פס"ד מנומק - נותנים לו, כי אין לך התעצמות יותר גדולה מזה שאינו רוצה לפרוע עד שיתנו לו פס"ד מנומק (רדב"ז). וראה ב'תוספות' שם ד"ה: ואם אמר. (51) בית-הדין שבעירו. (52) לא שבית-הדין הגדול פוסק הדין, שהרי צריך שיהיו בעלי הדין עומדים לפני הדיינים, אלא בית-דין הגדול מודיע דעתו, ובית-דין שבעירו דן את הדין, ראה חו"מ סימן יג, סעיף ו. ומשמיענו רבינו, שאע"פ שבית-הדין שבעיר אינו יודע איך לידון דין זה, בכל זאת כופים אותו לידון לפניו, והוא יפנה לקבל חוות-דעת בית-דין הגדול (סמ"ע לחו"מ סי' יד, ס"ק ד), ושני בעלי הדין יפרעו שכר השליח (חו"מ יד, סעיף א).

28 ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֹׂאֵר הַדִּינִין שְׁזָה טוֹעֵן
29 וְזָה טוֹעֵן ⁵³, אוֹ בְּשֹׂאֵר הַמְּלֻה: נָדוֹן כָּאֵן, וְהַלֹּה
30 אוֹמֵר: גִּלְף לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל; אֲבָל אִם אָמַר הַמְּלֻה:

1 בֵּיד - יִחְזֹר הַדִּין ²⁸, וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר - יִשְׁלֵם
2 מִבֵּיתוֹ ²⁹.

(24) כדין תורה, וכיון שטעה - אין זה דין תורה (ראה רש"י לסנהדרין ו, א ד"ה: דין תורה). (25) שגבה מזה ונתן לזה. (26) ואין הדין חוזר, כיון שלא נפסקה הלכה כאחד מהם, יכול בעל הדין לומר: לא אחזיר את שלי, כי בדין נטלתי מה שנטלתי, בניגוד לטעה בדבר המפורש במשנה, שאין דינו דין כלל וחוזר (רש"י שם). (27) שהרי פשט המעשה כדברי האחר (שם). והואיל ולא נטל רשות, אין כוחו יפה להפטור מהתשלומין, ואפילו אם קיבלוהו לדון. הרי התנו שידון אותם כדין, וכיון שטעה לא דן כדין. ובכל זאת אם טעה בדבר משנה - פטור מלשלם (לעיל ה"א) מפני שזה קרוב לאונס הוא (ביאור הגר"א חו"מ סימן כח, ס"ק טז), כי לא היה לו להעלות על דעתו שיטעה בדבר מפורש כזה, ובוודאי לא נתכוון להזיק אלא מזלו הרע של הבעל-דין גרם שיפסיד. לא כן כשטעה בשיקול הדעת ואינו מומחה, היה לו להעלות בדעתו שמא יטעה, והרי זה דומה למתכוון להזיק וחייב (לחם-משנה). (28) כל עוד שלא נטל הבעל-דין, ודאי ראוי להחזיר הדין ולהורות כראוי. (29) כדעת הגאון, הובאו דבריו ברי"ף לסנהדרין פ"ד, שהלכה כרבי מאיר המחייב את כל הגורם להזיק, וזה גרם להזיק, שלא היה לו לדון כשאינו מומחה, או לא נטל רשות, שמא יטעה בשיקול הדעת, והרי זה קרוב למזיד (ביאור הגר"א, וכן בלחם-משנה).

3 ד. אֲבָל מִי שְׁאִינוֹ מִמְּחָה וְלֹא קָבַל אוֹתוֹ בַּעֲלֵי
4 דִּינֵין, אִף עַל פִּי שְׁטָטל רְשׁוּת ³⁰ - הָרִי זֶה בְּכָלֵל בַּעֲלֵי
5 זְרוּעֵ, וְאִינוֹ בְּכָלֵל הַדִּינִין ³¹. לְפִיכָךְ אֵין דִּינוֹ דִּין, בֵּין
6 טַעָה בֵּין לֹא טַעָה; וְכָל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינֵין, אִם רָצָה,
7 חוֹזֵר וְדָן בְּפָנֵי בֵית דִּין ³². וְאִם טַעָה, וְנָשָׂא וְנָתַן בֵּיד
8 - חֵיב לְשֹׁלֵם מִבֵּיתוֹ ³³, וְחוֹזֵר וְלֹקֵחַ מִבַּעַל דִּין זֶה
9 שְׁנֵתָן לוֹ שְׁלֹא כִּהְלָכָה. וְאִם אֵין לוֹ לְהַחְזִיר ³⁴, אוֹ
10 שְׁטַמָּא ³⁵, אוֹ שְׁהֶאֱכִיל דְּבָר הַמִּתֵּר לְפָלְכִים - יִשְׁלֵם,
11 כְּדִין כָּל גּוֹרֵם לְהַזִּיק; שְׁזָה מִתְּפֹן לְהַזִּיק הוּא ³⁶.

(30) שעבר ראש הגולה, או שטעו בית-דין שבא"י ונתנו לו רשות. (31) שאין הרשות מועילה עד שיהא ראוי, כמבואר לעיל פ"ד הט"ז. (32) אחר, ובכל זאת אם קיבלוהו בעל-דין מה שעשה עשוי, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ב. (33) שהרי מתכוון להזיק הוא. (34) כאן מדובר, כשלא נשא ונתן ביד, אז אומר הדיין לבעל-דין: לך והתדיין עם בעל דינך, והוצא ממנו הכסף שנתת לו על-פי פסק דיני שהיה בטעות, ובכל זאת אחרי שפנה לבעל-דין שכנגדו ואין לו להחזיר - אזי מחייב הדיין עצמו לשלם (רי"ף בסנהדרין פ"ד). (35) כשכא לשאול לפניו על דבר ספק טומאה הנוגד לו בטהרותיו, אמר לו הדיין: טמאים הם, ונטל שרץ והשליך עליהם לוודא את טומאתם, והם היו טהורים בתחילה (רש"י לסנהדרין לג, ב). (36) שאם אינו מומחה, אל יהא לו עסק בהוראה ואל יטעה את בית-הדין להעניק לו רשות שלא כדין.

12 ה. דִּין שְׁטַעָה וְחֵיב שְׁבוּעָה לְמִי שְׁאִינוֹ חֵיב בָּהּ,

הצדדים לקבלת קרוב או פסול לדון או להעיד. הבאת עדים או ראיות לסתור הדין לאחר שנגמר.
 א. אחד מבעלי דינין שאמר: איש פלוני ידון לי, ואמר בעל דינו: פלוני ידון לי - הרי אלו שני הדיינים, שברר זה אחד וזה אחד, הם בוררים להן דין שלישי, ושלשון דנין לשניהן; שמתוך כך יצא הדין לאמתו. אפלו היה האחד שבררו בעלי הדין חכם גדול וסמוך, אינו יכול לכף את בעל דינו שידון אצל זה, אלא גם הוא בורר מי שיעצה.⁸

2) הצד שכנגד. 3) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה וכן בשולחן ערוך חושן משפט סימן יג, א. 4) אבל אין צורך שבעלי הדין יסכימו על השלישי כי אינה קובעת כאן אלא דעת הדיינים שיבררו להם אדם הגון לישב עימם (סנהדרין כג, א). 5) שם, שבעלי הדין יצייתו להם, שסובר החייב הרי אני בעצמי ביררתי האחד ואילו היה יכול להפך בזכותי היה מהפך (רש"י), ובירושלמי שם פרק ג, הלכה א אמרו: "מתוך שביררו מדרך זכותו". וכתב הרא"ש שם אות ב: יש טועים וחושבים, שהדיין יש לו להפך בזכות שולחו ועומד במקומו לחפות דברים אשר לא כדין, ונהגו כמה אנשים לברור להם בעל תחבולות, וזוהי טעות, כי הדיין עצמו חלילה לו למצוא סברה לזכותו אם לא שייראה לו דין גמור, ולא אמרו: "מדרך זכותו" אלא לומר, שהדיין המבורר מבין דבר לאשורו, ואם יש לו צד זכות נושא ונותן עם חברו, וכן הדיין המבורר השני, נמצא, שלא נעלמה ונסתרה שום זכות משניהם, והשלישי שומע נימוקי שניהם ומכריע ביניהם ועל ידי כן יוצא הדין לאמתו. 6) בכתב יד תימן: שבירר בעל הדין. וכן בחושן משפט שם. 7) ראה לעיל פרק ד, הלכה א. 8) סנהדרין שם, כדברי רב פפא: כגון בתי דין של רב הונא ורב חסדא. שלא היה רב חסדא גדול כרב הונא, ובכל זאת יכול הצד השני לבחור בו (רדב"ז). וכל זה כששני הדיינים גרים בעיר אחת, אבל כשהשני גר בעיר אחרת אינו כופה את בעל דינו לילך עימו לעיר אחרת, כמבואר לעיל פרק ו, הלכה ו (כסף משנה). וראה בתוספות שם דיבור המתחיל: כגון, ואם הצד השני רוצה לברור לו דיין שאינו תלמיד חכם אינו רשאי, משום כבודו של חכם, שאין זה ראוי לישב עימו בדין, אלא כופים אותו לברור לו תלמיד חכם, או ידון לפני החכם שבירר חברו (רדב"ז וכן בחושן משפט שם).

ב. מי שקבל עליו קרוב או פסול, בין להיותו דין בין להיותו עד עליו, אפלו קבל אחד מן הפסולים בעברה¹⁰ פשני עדים פשרים להעיד עליו¹¹ או פשלושה בית דין ממחין לדון לו, בין שקבל על עצמו לאבד זכויותיו ולמחול מה שהיה טוען¹² על פיהן, בין שקבל¹³ שיתן כל מה שישטען עליו חברו בעדות זו הפסול או בדינו¹⁴: אם קנו מידו¹⁵ על זה - אינו יכול לחזור בו¹⁶; ואם לא קנו מידו - יכול לחזור בו עד שיגמר הדין. נגמר הדין¹⁷, והוציא המקומו בדין זה הפסול¹⁸ או בעדותו - אינו יכול לחזור¹⁹.

1 גלף לבית דין הגדול - פופין את הלוח ועולה עמו, שנאמר: עבד⁵⁴ לזה לאיש מלוה⁵⁵. וכן אם טען זה שהזיקו⁵⁶ או גזלו, ורצה הטוען לעלות - פופין בית דין שבעירו את הנטען לעלות עמו⁵⁷. וכן כל פיוצא בזה.

53) כגון שחולקים על איזה דבר - של מי הוא, ואין אחד מהם מוחזק בו, נמצא שאין כאן תובע ונתבע אלא שניהם תובעים (ט"ז שם ס"ק א). 54) בכת"י התימנים: ועבד, כלשון הכתוב שם. 55) סנהדרין שם. 56) הניזק התובע, או הנגזל התובע. 57) כי כל שהתובע מתרעם על חברו שהזיקו, הרי הנתבע כעבד לו עד שישלם הזיקו או יברר שלא הזיקו (כסף-משנה), וכן נראה מדברי הסוגיא בסנהדרין שם בעובדה של עוקבן הבבלי וירמיה אחיו, שהכריחו את הנתבע לעלות לבית-הדין הגדול, ולא היה לווא אלא מזיק (ביאור הגר"א לחו"מ סי' יד ס"ק ח). וראה ב'תוספות' כתובות טז, ב ד"ה כותבים שובר, שלא דוקא "לווה".

ח. במה דברים אמורים? פשיהיו שם עדים או ראיה⁵⁸ לגזול או לנזק או למלוה; אבל טענה ריקנית - אין מחיבין את הנטען לצאת פלל, אלא נשבע במקומו ונפטר⁵⁹.

58) הוכחה. 59) שאם לא כן, כל הרמאים יתבעו את העשירים לעלות לדון בבית-דין הגדול, וכדי שלא לטרוח יתפשרו עמהם, ונמצאו גוזלים זה את זה (רדב"ז).

ט. וכן הדין בזמן הזה, שאין שם בית דין גדול⁶⁰, אבל יש מקומות שיש בהן חכמים גדולים ממחין לרבים⁶¹, ומקומות שיש בהן תלמידים שאינן פמותן, אם אמר המלוה: גלף למקום פלוני שפארץ פלונית לפלוני ופלוני הגדול⁶² ונדון לפניו בדין זה - שפופין את הלוח והולף עמו⁶³. וכן היו מעשים בקל יום בספרד⁶⁴.

60) בירושלים. 61) ידועים לרבים במומחיות ובבקיאותם. 62) בכת"י התימנים: "למקום פלוני שבארצו לפני פלוני הגדול", וכן ב'נימוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ג. 63) שהרי אמרו (סנהדרין לב, ב): "צדק צדק תרדוף - הלך אחר בית-דין יפה, אחר רבי אליעזר ללוד... אחר רבי מתיא בן חרש לרומי", הרי שאפילו ברומי נקרא בית-דין הגדול, כל שאין למעלה ממנו (כסף-משנה). 64) ובשו"ע חו"מ סימן יד, סעיף א: "התובע צריך לילך אחר הנתבע אם הוא בעיר אחרת, אע"פ שבעיר התובע, הבית-דין גדול יותר". וכן אמרו שם: "עשיר מוחזק ואלם בעירו, מוציאים אותו לדון בעיר אחרת, אע"פ שהבית-דין שבעירו יותר גדול".

יום שישי ט' תמוז ה'תשע"ט

פרק שביעי

1) דיינים בוררים, שכל אחד מבעלי הדין בחר באחד, ושניהם בוררים להם דיין שלישי לדון בשלושה. הסכמת

מן התורה, וכל השבועה שם אינה אלא שבועת היסת, הרי שגם בה אינו יכול לחזור (לחם משנה).

ה. והוא הדין במי שלא היה חייב שבועה, ואמר
אשבע לך שבועה²⁹: אם קנו מידו - אינו יכול לחזור
בו; ואם לא קנו מידו, אף על פי שקבל בבית דין³⁰
- חוזר עד שיגמר הדין וישבע³¹.

(29) בכתב יד התימנים: שבועה חמורה. (30) שהתחייב.
(31) כלומר, קבלתו כשלעצמה אינה נחשבת "גמר דין" אלא
השבועה עצמה היא גמר דינו (סמ"ע לחושן משפט כב,
סעיף קטן כב).

ו. מי שנתחייב בבית דין, והביא עדים או ראיה³²
לזכותו - סותר את הדין, וחוזר הדין³³. אף על פי
שפטר נגמר הדין, כל זמן שהוא מביא ראיה³⁴ -
סותר³⁵. אמרו לו הדינים: כל ראיות שיש לך, הבא
מפאן ועד שלשים יום! אף על פי שהביא ראיה
לאחר שלשים יום - סותר את הדין. מה יעשה אם
לא מצא בתוך שלשים ומצא לאחר שלשים³⁶?

(32) הוכחה שבכתב. (33) בית דינו סותר לו דינו שפסקו
ומחייבים את שכנגדו (סנהדרין לא, א וברש"י). (34) שטר
זכותו. (35) ירושלמי שם הלכה י"ב: אפילו לאחר גזר דין.
ובשולחן ערוך חושן משפט סימן כ, סעיף א: "ואפילו אם
פרע כבר". (36) סנהדרין שם, וכרבן שמעון בן גמליאל.

ז. אכל אם סתם³⁷ את טענותיו - אינו סותר. פיעד?
אמרו לו: יש לך עדים? אמר: אין לי עדים. יש לך
ראיה? אמר: אין לי ראיה. ודנו אותו וחיבוהו. פיון
שראה שנתחייב, אמר: קרבו פלוני ופלוני
והעידוני! או שהוציא ראיה מתוך אפניתו³⁸ - אין
זה פלוס, ואין משגיחין על עדיו ועל ראיתו³⁹.

(37) סגר. (38) חגורתו, מלאה תפירות כעין כיסים.
(39) כי חוששים שמא שחרם להעיד שקר ויפך שטרותיו.
והוא הדין אם אמרו לו: הבא עדים, ואמר אין לי ולאחר
זמן הביא, אין זה כלום, כדעת החכמים שם, אלא שרבינו
משמיענו, שאפילו אם אמר "קרבו פלוני ופלוני" דווקא אם
הצהיר תחילה: אין לי עדים - אינו סותר, אבל אם שתק עד
שנתחייב בדין ואחרי כן אמר: קרבו פלוני ופלוני והעידוני,
והעידו, סותר הדין (לחם משנה). וכן מבואר להלכה בחושן
משפט כ סעיף א וראוי להעיר שבסמ"ע לחושן משפט שם
סעיף קטן ב מחליט, שיש בדברי רבינו כאן חסרון הניכר,
וכך הוא הנוסח הנכון: "יש לך ראיה, אמר אין לי ראיה,
אף על פי שמצא אחרי כן אינו כלום. ואין צריך לומר אם
אמר... אמר אין לי ראיה ודנו אותו וחיבוהו". והמדפיס
השמיט מן תיבת "ראיה" הראשונה עד תיבת "ראיה"
השנייה. וכן הוא לשון השולחן ערוך, שכידוע הוא נמשך
אחרי לשון רבינו.

ח. במה דברים אמורים? בשהיתה הראיה⁴⁰ אצל⁴¹
והעדים עמו במדינה; אבל אם אמר: אין לי עדים

(9) לדון או להעיד, כגון מלווה בריבית ומשחק בקוביא.
(10) שפסולים להעיד, ראה הלכות עדות פרק י, הלכה א-ג.
(11) שהסכים מראש שיהיה זה נאמן עלי לחייב אותו כשני
עדים כשרים (סנהדרין כג, א). (12) כלפי חבריו הנתבע.
(13) הנתבע. (14) ובכתב יד תימן: "בעדות זה הפסול או
בדיניו". (15) שקבלו ממנו בקבלת קניין סודר שהוא
מתחייב לקיים כנ"ל, ראה לעיל פרק ו, הלכה ה ובביאורנו
שם. (16) ואפילו לפני גמר דין (סנהדרין כד, ב) "אין
לאחר קניין כלום". (17) שאמר בית הדין: צא תן לו.
(18) לדון. (19) שם. וכדעת רבא. ואין זה תלוי ב"הוצאת
הממון" אלא בגמר הדין, ולא נתכוון רבינו לומר, אלא
שאפילו הספיק להוציא הממון לפני גמר הדין עדיין יכול
החייב לחזור בו (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה כוונת רבינו
לומר: כל שנגמר הדין הרי זה כאילו הוציא הממון כבר.
והשווה הלכות מלווה ולווה פרק ט"ו, הלכה ג-ד. וראוי
להעיר, שב"לשונות הרמב"ם" להרדב"ז סימן פב מחליט
שיש כאן טעות וצריך להיות: "נגמר הדין להוציא הממון"
וכ'.

ג. וכן מי שנתחייב לחברו שבועה בבית דין²⁰, ואמר
לו²¹: השבע לי בחיי ראשך²² והפטר, או השבע לי
בחיי ראשך ואמתן לך כל מה שתטען²³: אם קנו
מידו - אינו יכול לחזור בו²⁴; ואם לא קנו מידו -
יכול לחזור בו עד שיגמר הדין²⁵. נגמר הדין ונשבע
כמו שאמר לו - אינו יכול לחזור, וחייב לשלם.

(20) שבועה חמורה, שאוחז ספר תורה בזרועו ואומר: הריני
נשבע בה' אלוני ישראל (הלכות שבועות פרק י"א, הלכה
ח-ט). (21) התובע לנתבע. (22) שווה שבועה קלה,
שאינו מזכיר בה שם שמים. (23) שאמר הנתבע לתובע
שנתחייב שבועה, כגון הפוגם שטרו, שטוען הלווה קבלת
כבר את כל הסכום והמלווה טוען שלא קיבל אלא מקצתו
(ראה הלכות מלווה פרק י"ד, הלכה א), ועל המלווה
להישבע, כמבואר בשבועות מה, א. (24) סנהדרין כד, א
ועמוד ב. (25) השבועה היא היא הגמר דין כמו שאמרנו
(בבא בתרא קכח, א) "רצונך הישבע וטול ונשבע אינו יכול
לחזור בו". הרי שאם עדיין לא נשבע, יכול הוא לחזור בו.
וראה בתוספות שם דיבור המתחיל: הכי גרסינן ונשבע.

ד. והוא הדין למי שנתחייב שבועת הסת²⁶ והפכה²⁷,
אם קנו מידו או אם נשבע זה שנהפכה עליו - אינו
יכול לחזור בו²⁸.

(26) שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ונקראת היסת, שהשיאוהו
החכמים להישבע שמא יודה, כגון כופר הכל, שמן התורה
פטור הוא מלהישבע וחכמים חייבוהו להישבע (שבועות מ,
ב) וראה בביאורנו להלכות אישות פרק י"ב. (27) על
התובע, שיישבע וייטול. "ואין לך שבועה שתיהפך אלא
שבועת היסת בלבד" (הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ו).
(28) בבא בתרא קכז, ב "האומר לחברו עבדי גנבת והוא
אומר לא גנבתי... אתה מכרתו לי... רצונך הישבע וטול
ונשבע אינו יכול לחזור בו" והרי אין נשבעים על עבדים

(52) התובע. (53) כאן מדובר כשקנו מהתובע. (54) הנתבע. (55) זה מוסב על שניהם גם על התובע וגם על תנאי הנתבע (סמ"ע לחושן משפט כא, סעיף קטן ב). ומקור ההלכה בנדרים כז, א. ושם עמוד ב' התנו שיהא הקניין נעשה בבית דין חשוב, כי בלא זה אין זו אלא "אסמכתא" שסמך על דעתו וסבר שיכול לבוא ליום פלוני וכל "אסמכתא" אינה קונה "שהרי לא גמר בליבו להקנותו", כמבואר בהלכות מכירה פרק י"א, הלכה ב, ואמנם שם הלכה י"ג מדגיש רבינו: "אסמכתא שקנו מידו עליה בבית דין חשוב הרי זה קנה". וכנראה שרבינו סמך כאן על דבריו בהלכות מכירה (על פי לחם משנה). (56) ולפיכך לא בא. (57) לפני הקניין, שהנתבע נפטר בשבועה (נדרים כז, א) "אנוס הוא, ואנוס רחמנא פטרו". ולדעת הסמ"ג מצוות עשה צז, הרי זו הוראת הגאונים. ומקורה בירושלמי קידושין פרק ג, הלכה ב: הַמִּתְּנָה אִם לֹא אַעֲשֶׂה כֹךְ בְּיוֹם פְּלוֹנִי יִהְיֶה כֹךְ וְאִירֵעַ לוֹ אֹנוֹס - "רבי יוחנן אמר אנוס כמאן דלא עבד". וראה בש"ך שם סעיף קטן ג. (58) השווה הלכות מכירה פרק י"א, הלכה י"ד.

פרק שמיני

(1) שאין מטרים בדיני נפשות לחובה, עד שיהיו המחייבים יתר על המזכים בשניים. בית דין של שלושה שנחלקו, שניים אומרים זכאי או חייב, והשלישי אומר: איני יודע. דיין האומר: איני יודע, אם צריך לנמק את טעמי ספיקו.

א. בית דין שנחלקו, מקצתם אומרים זכאי, ומהקצתם אומרים חייב - הולכין אחר הרב.² וזו מצות עשה של תורה, שנאמר: אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטּוֹת. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּדִינֵי מִמּוֹנוֹת וּבִשְׁאָר דִּינֵי אֲסוּר וּמִתָּר³ וְטָמֵא וְטָהוֹר וְכִיּוֹצֵא בִּהְיָ⁴; אָבֵל בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת⁵, אִם נִחְלְקוּ בְּזֶה הַחוּטָא אִם יִהְיֶה אוֹ לֹא יִהְיֶה: אִם הָיָה הָרֵב מְזַכִּים - זָכָא, וְאִם הָיָה הָרֵב מְחַיִּבִין - אִינוּ נִהְרֵג עַד שִׁהְיֵי הַמְּחַיִּבִין יָתֵר עַל הַמְּזַכִּים שְׁנַיִם⁶. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדָּה, שְׁעַל זֶה הַזְהִירָה תוֹרָה וְאִמְרָה⁸: לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת. פְּלוֹמֵר: אִם הָרֵב נוֹטִים⁹ לְרַעַת לְהִרְגָּה - לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵיהֶם, עַד שִׁישׁוּ הַטִּיה גְּדוּלָּה וְיוֹסִיפוּ הַמְּחַיִּבִין שְׁנַיִם. שְׁנַאֲמֵר: לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטּוֹת¹⁰. הַטִּיתָךְ לְטוֹבָה - עַל פִּי אֶחָד, לְרַעַת - עַל פִּי שְׁנַיִם. וְכָל אֵלֹה הַדְּבָרִים קִבְּלָה הֵם¹¹.

(2) משנה בסנהדרין כט, א. (3) חולין יא, א. (4) כגון כשר ופסול. (5) שהם בעשרים ושלושה - סנהדרין קטנה, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ב. (6) משנה בסנהדרין ב, א. (7) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. (8) בכת"י תימן: שעל זה הזהיר בתורה, ואמר. (9) על-פי אחד בלבד. (10) אם אתה רוצה לנטות לרעה, אינה אלא אחרי הטייה מרובה, שהיא של שנים. (11) שקיבל משה מסיני, ובמשנה שם אמרו: "לא תהיה אחרי רבים לרעות, שומע אני שאהיה עמהם לטובה, אם-כן למה נאמר: אחרי רבים להטות? - לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה, הטייתך לטובה -

וְאִין לִי רָאִיָּה, וְלֵאחֶר מִכֵּן בָּאוּ לוֹ עֲדִים מִמִּדֵּינָה הֵיכָּן, אוֹ שֶׁהִיָּתָה הַחֲמַת⁴² שֶׁל אָבִיו שֵׁשׁ שָׁם הַשְּׁטָרוֹת מִפְּקֻדָּת בִּיד אַחֲרִים, וְכֹא זֶה שֶׁהִפְקִדוֹן אֲצִלּוֹ וְהוֹצִיא לוֹ רָאִיתוֹ - הָרִי זֶה מְבִיא וְסוֹתֵר⁴³. וּמִפְּנֵי מָה סוֹתֵר? מִפְּנֵי שֶׁיְּכֹל לְטַעַן וְלֹמֵר: זֶה שְׁאִמְרֵתִי אִין לִי עֲדִים וְאִין לִי רָאִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה מְצוּיִין אֲצִלִּי. וְכָל זֶמֶן שֶׁיְּכֹל לְטַעַן וְלֹמֵר: זֶה שְׁאִמְרֵתִי אִין לִי עֲדִים וְאִין לִי רָאִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה מְצוּיִין אֲצִלִּי, אוֹ מִפְּנֵי בֶּן וְכֹךְ אִמְרֵתִי אִין לִי עֲדִים וְאִין לִי רָאִיָּה, וְהָיָה מִמֶּשׁ בְּדַבְּרֵיו - הָרִי זֶה לֹא סָתַם טַעְנוֹתָיו, וְסוֹתֵר. לְפִיכָךְ, אִם פָּרַשׁ וְאָמַר: אִין לִי עֲדִים כָּלֵל, לֹא הִנֵּה וְלֹא בְּמִדֵּינָה הֵיכָּן, וְלֹא רָאִיָּה כָּלֵל, לֹא בְּיָדִי וְלֹא בִּיד אַחֲרִים - אִינוּ יְכֹל לְסוֹתֵר⁴⁴.

(40) שטר זכותו. (41) ברשותו. (42) שק עור. (43) סנהדרין לא, ב. (44) תוספתא שם פרק ו משנה ו. וכן בירושלמי שם הלכה י"ב: "עד שיכפור בראיותיו" ומפרש ה'פני משה' שאמר: אין לי ראייה כלל לא בידי ולא ביד אחרים, שוב אינו יכול לסתור.

ט. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁴⁵? בְּגִדּוֹל שְׁנֵתַחֲבִיב⁴⁶, וְהִכִּיא רָאִיּוֹת וְהִכִּיא עֲדִים אַחֵר שְׁסֵתֶם טַעְנוֹתָיו; אָבֵל יוֹרֵשׁ שֶׁהוּא קָטָן פְּשֻׁמָּת מוֹרִישׁוֹ, וְכֹא עָלָיו טַעְנוֹת מִחֲמַת מוֹרִישׁוֹ⁴⁷ אַחֵר שֶׁהִגְדִּיל, וְאָמַר: אִין לִי עֲדִים וְאִין לִי רָאִיָּה, וְאַחֵר שֶׁיֵּצֵא מִבֵּית דִּין חֵיב אֲמָרוּ לוֹ אַחֲרִים: אֲנוּ יוֹדְעִים לְאַבִּיךָ עֲדוֹת שֶׁתִּסְתֵּר בֵּה דִין זֶה, אוֹ אָמַר לוֹ אֶחָד: מוֹרִישֶׁךָ הִפְקִיד⁴⁸ רָאִיָּה זֶה - הָרִי זֶה מְבִיא מִיד וְסוֹתֵר, שֶׁאִין הַיּוֹרֵשׁ קָטָן יוֹדֵעַ כָּל רָאִיּוֹת מוֹרִישׁוֹ⁴⁹.

(45) שאינו יכול לסתור. (46) מחמת עצמו. (47) נגד הנכסים שירש ממורישו. (48) בכתב יד תימן: הפקיד אצלי ראייה זו. (49) סנהדרין לא, א וכפסק רב נחמן שם. ואף על פי ששם כתוב: "ההוא ינוקא" - היה קטן, סובר רבינו כשנתבע לדין כבר היה גדול בשנים, שאם לא היה גדול לא היה רב נחמן נזקק לדונו כלל, שהרי זה כאילו מקבל עדות שלא בפני בעל דין, ומתוך שהיה קטן כשמת מורישו לפיכך קוראים לו: ינוקא (כסף משנה).

י. מִי שֶׁקָּנָה מִיָּדוֹ⁵⁰, שֶׁאִם לֹא יָבֹא בְּיוֹם פְּלוֹנִי וְיִשְׁבַּע⁵¹ - יִהְיֶה חֲבֵרוֹ נֹאמֵן בְּטַעְנוֹתוֹ וְיִטַּל⁵² כָּל מָה שֶׁטַּעַן בְּלֹא שְׁבֻעָה, אוֹ שֶׁאִם לֹא יָבֹא בְּיוֹם פְּלוֹנִי וְיִשְׁבַּע וְיִטַּל - אֵבֶד אֶת זְכוּתוֹ⁵³ וְאִין לוֹ כָּלוּם וְיִפְטֹר חֲבֵרוֹ⁵⁴, וְעֵבֶר הַיּוֹם וְלֹא בָּא - נִתְקִימוּ הַתְּנָאִים, וְאֵבֶד אֶת זְכוּתוֹ⁵⁵. וְאִם הִכִּיא רָאִיָּה שֶׁהָיָה אָנוֹס בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם⁵⁶ - הָרִי זֶה פְּטוֹר מִקְּנִיָּן זֶה, וְיִשְׁבַּע כְּשִׁיתְּבַעְנוּ חֲבֵרוֹ, כְּשֶׁהָיָה מְקֻדָּם⁵⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה⁵⁸.

(50) שהתחייב בקבלת "קניין סודר" מידו בפני בית דין. (51) להכחיש את טענת התובע ולהיפטר מלשלם.

בספיקו - בכל זה הולכים אחר הרוב (הרשב"א בהבנת דברי רבינו, וכן בביאור הגר"א לחו"מ סי' יח, סק"ו). ואם שנים אומרים זכאי, ואחד - חייב, ושנים אומרים איננו יודעים, צריכים להוסיף, כיון שאין כאן רוב נגד השנים המסתפקים, כי לדעת רבינו גם "המסתפקים" הרי הם כישנם (רשב"א הנ"ל, וכן בסמ"ע לחו"מ סי' יח ס"ק ה, ובש"ך שם). (22) כנ"ל אות טז, ולא חזר רבינו כאן אלא להשמיענו את סוף דבריו שמוסיפים עד שבעים ואחד. (23) שתמיד היו מחצה למחצה ואחד מסתפק. (24) שאין דיני ממונות עדיפים מדיני נפשות שאין מוסיפים בהם אלא עד שבעים ואחד, כמבואר בסנהדרין מ, א (ביאור הגר"א שם ס"ק יב). (25) שם, לענין דיני נפשות, וממנו למד רבינו דיני ממונות (לחם-משנה). (26) שם מב, א "אומר בדיני ממונות נזקק הדין" (הגר"א שם ס"ק יד).

ג. פל מי שאמר איני יודע - אינו צריך לתת טעם לדבריו ולהודיע מאי זה טעם בא לו הספק²⁷, כדרך שפירא המזכיר מאי זה טעם מזכיר, והמחייב מאי זה טעם מחייב²⁸.

(27) סנהדרין יז, א: זה שאמר איני יודע - כמו שאינו הוא, ואם אמר טעם - אין שומעים לו. כלומר, אינו צריך לנמק את טעמי ספיקו, וראה ברש"י שם ד"ה: ואי אמר (לחם-משנה). (28) ראה לקמן פ"י, ה"א ד.

פרק תשיעי

(1) סנהדרין שראו כולם לחובה - פטור. סנהדרי קטנה שנחלקו בדיני נפשות, ואחד אומר: איני יודע. סנהדרי גדולה שנחלקו בדיני נפשות, שלושים וחמישה מזכים, ושלושים ושישה מחייבים, איך חותכים את הדין.

א. סנהדרין שפיתחו פלם בדיני נפשות תחלה²⁹, ואמרו פלן חייב - הרי זה פטור³⁰, עד שיהיו שם מקצת מזכין שיהפכו בזכותו, וירבו המחייבין, ואחר כך יהרג³¹.

(2) מיד בהתחלת הדיון. (3) סנהדרין יז, א "סנהדרי שראו כולם לחובה - פוטרים אותו". והטעם, כיון שצריך להלין את דינו עד למחר, כדי לחפש אחריו זכות (ראה לקמן פ"א, ה"א), אלה שחייבוהו כולם פה אחד, שוב לא ימצאו לו זכות. וראה בסמוך אות ג. ומענין פירושו של רבי מאיר הלוי (בן דורו של הרמב"ם) הובא בקהלת יעקב לר"י אלגזי, ערך פטור, שכוונת דבריהם: "פוטרים אותו" לומר, פוטרים אותו מיד למיתה, ואין מענים את דינו עד למחר כבשאר הנידונים. וכיוצא בזה שנינו (שבועות לט, א) "אם אמר (זה שנתחייב שבועה ואיימו עליו על חומר עונש השבועה) איני נשבע - פוטרים אותו מיד", ומפרש רש"י: אין משהים אותו, ועל כרחו ישלם מיד (תורה תמימה, שמות כג, ב). (4) כי בכל מקרה יש צדדים לזכות ע"פ אופנים רחוקים, כגון אולי לא היה שפוי בדעתו, וכדומה, כמו שמקובל היום באומות הנאורות, שמעמידים לכל פושע ורוצח סניגור להשתדל בהצלתו ולהפוך בזכותו, וכיון שבית-דין זה לא נודעה לו שום זכות להצילו, אפילו בדרך הרחוקה ביותר,

על-פי אחד, הטייתך לרעה על-פי שנים". והשווה לעיל פ"ה, ה"ג.

ב. בית דין של שלשה¹² שנחלקו: שנים אומרים זכאי, ואחד אומר חייב - הרי זה זכאי. שנים אומרים חייב¹³, ואחד אומר זכאי - הרי זה חייב. אחד אומר זכאי, ואחד אומר חייב, ואחד אומר איני יודע, או שאמרו שנים זכאי או חייב, והשלשי אומר איני יודע¹⁴ - יוסיפו הדינים שנים¹⁵. נמצאו חמשה נושאים ונותנים בדבר¹⁶. אמרו שלשה מהם זכאי, ושנים אומרים חייב - הרי זה זכאי. אמרו שלשה חייב, ושנים זכאי - הרי זה חייב. אמרו שנים מהם זכאי, ושנים מהם חייב, ואחד אומר איני יודע¹⁷ - מוסיפין שנים¹⁸. אבל אם אמרו ארבעה זכאי או חייב, ואחד אומר איני יודע¹⁹, או שאמרו שלשה זכאי, ואחד חייב, ואמר אחד איני יודע, בין שהיה זה²⁰ שאמר איני יודע הוא שאמר איני יודע בתחלה, בין שאמר אחר - הולכים אחר הרוב²¹. היו מחצה למחצה ואחד אומר איני יודע - הרי אלו מוסיפין שנים אחרים²². וכן אם נסתפק בדבר²³ - מוסיפין והולכין עד שבעים ואחד²⁴. הגיעו לשבעים ואחד, ואמרו שלשים וחמשה חייב, ושלשים וחמשה זכאי, ואחד אומר איני יודע - נושאים ונותנים עמו עד שיקחור לדברי הצד האחד, ונמצאו שלשים וששה מזכים או מחייבין²⁵. ואם לא חזר לא הוא ולא אחד מהן - הרי הדבר ספק, ומעמידין את המזמן בחזקת בעליו²⁶.

(12) הדין דיני ממונות. שנאמר, אחרי רבים להטות (סנהדרין כט, א וברש"י). (14) נמצא זה שאמר: איני יודע, כאילו איננו במושב זה, ונשאר הדיון בשנים. וזה לא יתכן, שהרי צריכים שלשה דיינים (שם, וברש"י). (15) תוספתא שם פ"ו, מ"ד: "עד כמה מוסיפים - אין פחות משנים". (16) שאף זה שאמר תחילה: "איני יודע" יכול לחזור ולדון עמהם. ולא אמרו (סנהדרין יז, א) שאסור לו לחזור ולדון, אלא בדיני נפשות (ראה לקמן פ"ט, ה"ב), אבל בדיני ממונות אפילו המסתפק חוזר ודן, שאינו גרוע מאחד התלמידים, שמלמד בדיני ממונות בין זכות ובין חובה (לקמן פ"א, ה"א). וכן נראה מפירוש רבינו חננאל שם, שכל הסוגיא אינה עוסקת אלא בדיני נפשות (רדב"ז ולחם-משנה). (17) נמצא שאין כאן הטייה לא לזכות ולא לחובה. (18) כמו שאמרו בתוספתא הנ"ל "לעולם מוסיפים הדיינים עד שיגמר הדין". (19) אע"פ שהדין "המסתפק" הוא כמי שאינו, בכל זאת נשאר עדיין בית-דין שלם, וכשמוסיפים דיינים עושים "בית-דין שקול" אפילו לכתחילה, כמבואר בסנהדרין יז, א. (20) זה החמישי מהם. (21) ירושלמי שם פ"ה, ה"ה: "למה מוסיפים דיינים, שאם היו שנים מן הראשונים מזכים ואחד מן האחרונים, ליגמר הדין בשלשה". ומפרש רבינו: "ואחד מן האחרונים" - שגם הוא מזכה, והשני מן האחרונים מחייב, והראשון נשאר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ט' תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוכח שאינו בקי בדינים, או שהחליט המשפט במהירות בלי עיון מספיק (מהר"ץ חיות בהגהותיו לסנהדרין שם).

ב. סנהדרין קטנה ⁵ שנהלקו בדיני נפשות, שנים עשר אומרים זכאי, ואחד עשר אומרים חייב - הרי זה זכאי ⁶. שנים עשר אומרים חייב, ואחד עשר אומרים זכאי, או שאמרו אחד עשר זכאי, ואחד עשר חייב, ואחד אומר איני יודע, אפילו עשרים ושנים מזכין או מחייבין, והאחד אומר איני יודע ⁷ - יוסיפו שנים ⁸. זה שאמר איני יודע - הרי הוא כמי שאינו, שהרי אינו חוזר ומלמד חובה ¹⁰. ונמצאו אחר התוספת עשרים וארבעה חוץ מזה המסתפק. אמרו שנים עשר זכאי, ושנים עשר חייב - הרי זה זכאי ¹¹. אחד עשר אומרים זכאי, ושלושה עשר אומרים חייב, אף על פי שהאחד מן הראשונים ¹² אומר איני יודע - הרי זה חייב, שהרי המחזיקין רבו בשנים. אמרו שנים עשר זכאי, ושנים עשר חייב, ואחד אומר איני יודע ¹³ - מוסיפין שנים אחרים ¹⁴. וכן מוסיפין והולכין ¹⁵ עד שירבו המזכין אחד ויהא זכאי, או ירבו המחזיקין שנים או יותר ויהא חייב ¹⁶. היו אלו כנגד אלו ואחד אומר איני יודע ¹⁷, או שהיו המחזיקין יותר אחד בלבד ¹⁸ - מוסיפין והולכין עד שבעים ואחד. הגיעו לשבעים ואחד, שלשים וששה אומרים זכאי, ושלושים וחמשה אומרים חייב - הרי זה זכאי. שלשים וששה אומרים חייב, ושלושים וחמשה אומרים זכאי ¹⁹ - דנים אלו כנגד אלו, עד שיראה אחד מהן דברי חברו ומזכין אותו ²⁰ או מחייבין אותו ²¹. ואם לא ראה - גדול שבדינים אומר: נזדקק הדין! ²² ופותרין אותו. שלשים וחמשה אומרים חייב, ושלושים וחמשה אומרים זכאי, ואחד אומר איני יודע - פותרין אותו ²³. ארבעה ושלושים אומרים זכאי, וששה ושלושים אומרים חייב, ואחד אומר איני יודע - חייב, שהרי רבו המחזיקין שנים ²⁴.

משנה. (11) שספק נפשות להקל. ואע"פ שאין עושים בתחילה בית-דין שקול (=זוגי) - במוסיפים, עושים אפילו לכתחילה (סנהדרין יז, א). וכן אין כאן צורך בהטייה של אחד, כי זה לא נאמר אלא כשבית-הדין לא היה אלא עשרים ושלושה, וכש אחד מהם אמר איני יודע, נמצא בית-דין זה חסר הוא, ואין גומרים בו דיני נפשות, אבל כאן יש בית-דין שלם, מזכים את הנהרג מכח ספק נפשות ולהקל (לחם-משנה). וב'תוספות יו"ט' לסנהדרין פ"ה מ"ה, מגיה בדברי רבינו כאן: אמרו י"ג זכאי וכו', שכל כ"ה הדיינים השתתפו בדיון, וי"ג אמרו זכאי, כי זה שאמר תחילה איני יודע, חזר ולימד זכות, באופן שיש כאן הטייה לטובה על-פי אחד. (12) בין שהוא המסתפק הקודם, בין שהוא אחר, והמסתפק חזר ולימד זכות. (13) כאן מדובר, שמתחילה היו י"ב מחייבים וי"א מזכים, והוצרכו להוסיף שנים והרי הם כ"ה, ואחד מן השנים הנוספים אמר: איני יודע. (14) כיון שאחד מן הנוספים אמר "איני יודע", הרי הוא כאינו, ולעולם צריך שיוסיפו שנים, כמו ששינו בתוספתא סנהדרין פ"ו, מ"ד: "שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד" (לחם-משנה). והטעם שאין מוסיפים אלא שנים, מפני שמעכשיו צריך להוסיף לישא וליתן מחדש, וכשיוסיפו שנים, כל דיין מהקודמים יעמיק במשאו ומתנו, בידעו ששנים חדשים נגדו, אבל אם לא יוסיפו אלא אחד, כל דיין מהקודמים לא יחוש לו, ויעמיד דעתו כפי סברתו הקודמת, באמרו: "גם לי לב כמוהו" (אור שמח). (15) בכל פעם כשאחד מן הנוספים יאמר: איני יודע. (16) כי בשעת גמר דין, יכול גם המלמד זכות לומר: חייב, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב. ואז אפילו אחד מן הנוספים יאמר: איני יודע, אין צורך להוסיף שנים אחרים, כי כל שיש רוב, אין משיגים במסתפק החדש מן השנים הנוספים (לחם-משנה). (17) כגון שבתחילה היו י"ב מחייבים כנגד י"א מזכים והוסיפו שנים, וזיכה האחד, והשני אמר: איני יודע, נמצאו אלו כנגד אלו, ואחד אינו יודע (אור שמח). (18) שבתחילה היו י"א כנגד י"א, והוסיפו שנים, וחייב האחד, והשני אמר: איני יודע, והוסיפו עוד שנים, וזיכה האחד, והשני - חייב, נמצאו המחייבים יותר אחד בלבד. (19) וכבר נתבאר (לעיל פ"ח ה"א) שאין הטייה לרעה על-פי אחד. (20) שאחד מן המחייבים יעבור למזכים, ויהיה לו רוב מזכים. (21) שאחד מן המזכים יעבור למחייבים, ויהיו שלשים ושבעה מחייבים, ול"ד מזכים, ויש כאן הטייה לרעה על-פי שלשה (סנהדרין מ, א וברש"י). (22) "זקן דין זה ועמוק וקשה, וצריך להמתין בו" (שם, מב, א וברש"י). (23) שספק נפשות להקל, ומדובר כאן בבית-דין הגדול שהוא של שבעים ואחד, ונחלקן הדעות מתחילה בהרכב כזה. (24) וזה שאמר: איני יודע, הרי הוא כמי שאינו.

ג. בית דין הגדול שבא ²⁵ להם מחלקת, בין בדיני נפשות בין בדיני ממונות בין בדיני תורה ²⁶ - אין מוסיפין עליהן ²⁷, אלא דנים אלו כנגד אלו, והולכין אחר הרב שלהן. ואם בדין אחד מן הנהרגין נחלקו ²⁸ - דנים אלו כנגד אלו, עד שיעטרוהו או יתחייב ²⁹.

(5) שהיא של עשרים ושלושה. (6) שהטייתן לטובה מספיקה על-פי אחד (לעיל פ"ח, ה"א). (7) והטייה לרעה אינה אלא על-פי שנים (שם). (8) נמצא זה שאמר: איני יודע, כמי שאינו, ואין דנים דיני נפשות בפחות מכ"ג (סנהדרין מ, א וברש"י). (9) שם, נמצאו כולם עשרים וארבעה, י"א מהם יזכו וי"ג יחייבו, הרי הטייה לרעה על-פי שנים (שם יז, א וברש"י). (10) שם, משום חומר דיני נפשות אין לו לחזור וללמד חובה, אבל ודאי אם ירצה ללמד זכות - רשאי, שהרי אפילו מי שלימד חובה חוזר ומלמד זכות, כמבואר לקמן פ"א, ה"א. וכן דעת ה'תוספות' שם, לג, ב ד"ה אחד. ומטעם זה פסק רבינו לעיל פ"ח, ה"ב: העוסק בדיני ממונות, שאפילו הדין שאמר איני יודע - חוזר ודן (ראה בבאורנו שם אות ט), שהרי בדיני ממונות מה שהוא חובה לזה - הוא זכות לבעל-דין השני (כסף-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להעמיד דבריו ושוא ימצא ראיות נכונות (רש"י שם).
8) שחפש כבר הכל, ועכשיו ראה שטעה (סנהדרין לד, א וברש"י).

ג. תלמיד⁹ שהיה מזכה¹⁰ ומת¹¹ - רואין אותו פאלו¹³
הוא מזכה במקומו¹².

9) היושב כמתמחה לפני שורות הדיינים, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ז. 10) שהוציא דבריו וטעמו לאור. 11) טרם שעמדו למניין. 12) שם מג, א "רואים אותו כאילו הוא חי ועומד במקומו". ומכאן, שאם היה מחייב ומת אינו כלום, נמצא המת המזכה מצטרף עם המזכים, והמת המחייב אינו מצטרף עם המחייבים (רדב"ז).

ד. אמר אחד: יש לי ללמד עליו זכות, ונשתתק¹³
או מת קדם שילמד זכות ויאמר מאי זה טעם מזכה¹⁶
- הרי הוא פמי שאינו¹⁴.

13) נאלם. 14) סנהדרין שם.

ה. שנים שאמרו טעם אחד, אפלו משני מקראות¹⁸
- אין נמנין אלא פאחד¹⁹.

15) שם לד, א, שנאמר (תהלים סב, יב) "אחת דיבר אלוקים, שתיים זו שמעתי - מקרא אחד יוצא לכמה טעמים, ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות" ומפרש רש"י: לא נכתבו שני מקראות לטעם אחד, ובוודאי אחד מהם (=מהדיינים) טועה. ואין צריך לומר אם שניהם אמרו טעם ממקרא אחד שאין נמנים אלא כאחד (כסף משנה). וברש"י לחושן משפט כה, סעיף קטן יט, סובר שיש טעות בנוסח שלפנינו והגירסה הנכונה היא: "שניים שאמרו טעם אחד משני מקראות" וכו', ותיבת אפילו איננה. ולדבריו אין צורך שיהיו ל"ו טעמים לכל פסק דין, וכי יעלה על הדעת, אם יאמר אחד, פלוני חייב מיתה, שעבר על לא תרצח, וכן השני, וגם השלישי יאמר כמוהו, שלא יהרגוהו? וודאי שיחייבוהו, למרות שרובם דנוהו מכוח אותו פסוק. ולא נתכווין רבינו אלא לומר, שאם שניים אמרו אותו טעם משני מקראות, וודאי אחד מהם טעה, ואינם נמנים אלא אחד, וכאמור לעיל בשם רש"י.

ו. ומפי השמועה למדו, שאין מתחילין בדיני²⁰
נפשות מן הגדול¹⁶. שמא יסמכו השאר על דעתו,
ולא יראו עצמן כדאין¹⁷ לחלק עליו¹⁸. אלא יאמר²²
כל אחד¹⁹ דבר הנראה לו בדעתו.

16) אלא מן הקטנים שבהם. 17) בכתב יד התימנים: כדאי. 18) שם לו, א, שנאמר לא תענה על רב (=רב חסר יו"ד כתוב), לא תענה על רב, כלומר הגדול, שלא תחלוק על המופלא של בית דין. וסובר רבינו, שאין הכוונה, שאסור לענות אחרי הגדול, שהרי להיפך, אסור לו לשחק, כמבואר בסמך הלכה ח, אלא כוונת הכתוב, שראוי לעשות בסדר כזה, שלא יצריכו לענות אחרי הגדול, שמא יתיישו ממנו ולא ירצו לחלוק עליו (לחם משנה). וראה בספר המצוות לא תעשה רפג, שכל זה הוא איסור לאור. 19) לפני שיפתח הגדול. והשווה לקמן פרק י"א, הלכה ו.

ז. וכן אין פותחין²⁰ בדיני נפשות לחובה, אלא

25) בכת"י תימן: שבאה. 26) בכת"י הנ"ל: בדין מדיני התורה. כגון איסור והיתר, טמא וטהור. 27) שאין אנו מוצאים במשנה (סנהדרין מ, א) הוספה אלא עד שבעים ואחד ולא יותר, וכן אמרו (שם מב, א) "כשם שאין מוסיפים על בית דין של שבעים ואחד" וכו'. 28) בכת"י הנ"ל: מן הנהרגים בפניהם. כלומר, שהדיון נוגע כלפי נאשם העומד להיהרג על פיהם, והשאלה נשאלת למעשה להחיותו או להרגו, ואז לא מספיק רוב רגיל, אלא צריך שירבו המחייבים שנים (רדב"ז בתשובותיו ח"ה אלף תרצ), והשווה לעיל פ"ח, ה"א: "אם נחלקו בזה החוטא אם יהרג או לא יהרג" הרי שרוב על-פי שנים, נדרש בעיקר כלפי מעשה מסויים, ולא ב"דין נפשות" שאינו אלא דיון הלכתי גרידא. 29) "שיראה אחד מהם דברי חברו", וכמבואר לעיל סוף ה"ב.

יום ש"ק י' תמוז ה'תשע"ט

פרק עשירי

1) דייני הנוטה אחר דברי חבירו, לא על פי טעם עצמו. האיסור ללמד חובה בדיני נפשות, אחרי שלימד זכות מתחילה. מה מותר לתלמיד לענות בדיני נפשות. בית דין שטעה בדיני נפשות ורוצה לסתור את דינו.

א. אחד מן הדיינים בדיני נפשות שהיה מן המזפין או מן המחייבין, לא מפני שאמר דבר הנראה לו בדעתו, אלא נטה אחר דברי חברו - הרי זה עובר בלא תעשה. ועל זה נאמר: ולא תענה על רב לנטות². מפי השמועה³ למדו, שלא תאמר בפשעת מנין⁴: די שאהיה פאיש פלוני! אלא אמר מה שלפניך⁵.

2) לנטות אחר דעת אחרים. 3) שקיבלו חכמינו איש מפי איש. 4) מניין הדיעות לאן נוטה הרוב. 5) תוספתא סנהדרין פרק ג, משנה ד "לנטות אחרי רבים - שלא תאמר בשעת הדין דיו לעבד שיהא כרבו, אמור מה שבדעתך". ובירושלמי שם פרק ד, הלכה ז אמרו: "לא תענה אפילו אחר מאה" והכוונה כנ"ל כמבואר ב"מראה הפנים" שם. ורבינו בספר המצוות לא תעשה רפג מביא זה בשם המכילתא, והוא במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי לפסוק זה.

ב. ובכלל לאו זה: שלא יחזור המלמד זכות בדיני נפשות ללמד חובה, שנאמר: לא תענה על רב לנטות⁶. במה דברים אמורים? בפשעת משא ומתן; אבל בפשעת גמר דין - יש למלמד זכות לחזור ולהתמנות עם המחייבים⁸.

6) לנטות מדעתך הראשונה (רדב"ז). ומקור הדרש במכילתא פרשת משפטים: "אזהרה לדיין שלא יטה אלא לכף זכות" ומפרש רבינו, שהכוונה, אחר שלימד זכות לא ילמד חובה (מראה הפנים לירושלמי סנהדרין פרק ד, הלכה ז), והשווה ספר המצוות שם. ורש"י לסנהדרין לב, א אומר: סברה היא, שהרי אמרה תורה (במדבר לה, כה) "והצילו העדה". 7) מתוך שאתה אומר לו שלא לחזור, הוא מחזור אחר ראיות

אינה הוראה. (34) אשה האסורה לו, כלשון הכתוב (ויקרא יח, ו) "לא תקרבו לגלות ערוה". (35) שלא במקום בתוליה. (36) שדבר זה מפורש בתורה (שם כ, יג), "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה (סנהדרין עד, א). ודבר זה גם הצדוקים מודים בו, כמבואר בהוריות ד, א. (37) הכנסת ראש העטרה בלבד, כלשון הכתוב: את מקורה הערה (מלשון רבינו הלכות איסורי ביאה פרק א, הלכה י'). (38) שבדבר זה אין הצדוקים מודים בו, והם סוברים: כדרכה - חייב אפילו בהעראה: שלא כדרכה - אינו חייב אלא בגמר ביאה, שהיא הכנסת כל האבר, כמבואר בהוריות שם (סנהדרין לג, ב וכפירוש התוספות דיבור המתחיל שטעה).

פרק אחד עשר

(1) ההבדלים הדיוניים בין דיני ממונות לדיני נפשות. דרכי הדיונים במסית. השתתפות האב עם בנו במהלך הדיון. כשרות הגר לדיינות.

א. מה בין דיני ממונות לדיני נפשות? דיני ממונות - בשלשה²; דיני נפשות - בעשרים³ ושלשה⁴. דיני ממונות - פותחין⁵ בין לזכות בין לחובה; דיני נפשות - פותחין לזכות, כמו שבארנו⁶, ואין פותחין לחובה. דיני ממונות - מטין על פי אחד⁷ בין לזכות בין לחובה; דיני נפשות - מטין על פי אחד לזכות, ועל פי שנים לחובה⁸. דיני ממונות - מחזירין⁹ בין לזכות בין לחובה; ודיני נפשות - מחזירין לזכות, ואין מחזירין לחובה, כמו שבארנו¹⁰. דיני ממונות - הכל ראויין ללמד זכות או חובה, בין הדיינים בין התלמידים¹¹; ודיני נפשות - הכל מלמדין זכות, ואפילו התלמידים, ואין מלמד חובה אלא הדיינים¹². דיני ממונות - הדין המלמד חובה חוזר ומלמד זכות, והמלמד זכות חוזר ומלמד חובה; דיני נפשות - המלמד חובה חוזר ומלמד זכות, אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה¹³, אלא בשעת גמר דין יש לו לחזור ולהמנות עם המחזירין, כמו שבארנו¹⁴. דיני ממונות - דנין ביום וגומרין בלילה¹⁵; דיני נפשות - דנין ביום וגומרין ביום¹⁶. דיני ממונות - גומרין בו ביום¹⁷ בין לזכות בין לחובה; דיני נפשות - גומרין בו ביום לזכות, וביום שלאחריו לחובה¹⁸.

(2) מדברי סופרים, אבל מדין תורה דן אפילו אחד, כמבואר לעיל פ"ב, ה"י. (3) מבואר לעיל פ"ה, ה"ג. (4) משאו ומתנו של דין. (5) לעיל פ"י, ה"ז: "אומרים לזה שחטא, אם לא עשית דבר זה... אל תירא מדבריהם". (6) דייני אחד המכריע לצד זה או אחר, והולכים אחר הרוב. (7) מבואר לעיל פ"ח, ה"א. (8) אם ראה בית-דין שטעה בדין - סותרו וחוזר ודן. (9) פ"י, ה"ט. (10) היושבים בשלש שורות לפני הדיינים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. (11) מבואר לעיל פ"י, ה"ח. (12) שנאמר "לא תענה על ריב לנשות", וכמבואר לעיל פ"י, ה"ב. (13) שם. (14) מותר לגמור

1 לזכות. ביצד? אומרים לזה שחטא: אם לא עשית
2 דבר זה שהעידו בו עליך - אל תירא מדבריהם²¹.

(20) מתחילים במשא ומתן. (21) שם לב, ב, שכן מצינו בתורה (במדבר ה, יט) "והשביע אותה הכהן ואמר... אם לא שכב איש אותך... הינקי ממי המרים" (=תחילת התנאי לזכות) - מכאן שפותחים בדיני נפשות תחילה לזכות.

3 ח. אומר אחד מן התלמידים בדיני נפשות: יש לי
4 ללמד עליו חובה - משתקין אותו²². אומר: יש לי
5 ללמד עליו זכות - מעלין אותו עמהן לסנהדרין²³.
6 אם יש ממש בדבריו - שומעין לו, ואינו יורד משם
7 לעולם; ואם אין ממש בדבריו - אינו יורד משם
8 כל היום כלו²⁴. אפילו אומר הנהו עצמו: יש לי
9 ללמד על עצמי זכות - שומעין לו²⁵ ועולה למגן²⁶;
10 והוא שיהיה ממש בדבריו.

(22) שם מ, א, שנאמר (שם לה, ל) "ועד אחד לא יענה בנפש למות" (סנהדרין לד, א). ולענין דיני ממונות ראה לקמן פרק י"א, הלכה א. (23) שם, וכמו שדרשו שם: "למות אינו עונה אבל לזכות עונה". (24) שם מב, א, "כדי שלא תהא עלייתו ירידה לו" ומפרש רש"י: שאם יורידוהו היום לעין כל, בושה היא לו. (25) שם מ, א. (26) דבר זה קשה להולמו, שהרי אדם קרוב הוא אצל עצמו ואיך יעלה למניין הדיינים, ובהגהות הרש"ש לסנהדרין שם החליט, שיש כאן טעות סופר, וזה שייך למשפט הקודם העוסק באחד מן התלמידים, ושם צריך להיות: "שומעים לו ועולה למניין וכו'". ויש להעיר, שרבינו לא מנה כאן ולא לקמן פרק י"א, שעירי דיני נפשות אינם ראויים ללמד לא זכות ולא חובה, כמבואר שם לד, א, ואולי סמך על מה שיכתוב דין זה לקמן הלכות עדות פרק ה, הלכה ח. ראה בביאורנו שם.

11 ט. בית דין שטעו בדיני נפשות וחזרו את הפטור
12 וגמרו דינו לחובה, ונראה להם הטעם שסיתרו בו
13 את דינו כדי לזכותו - סותרין, וחוזרין ודנין אותו²⁷.
14 אבל אם טעו ופטרו את המחזיר הריגה - אין סותרין
15 את דינו, ואין מחזירין אותו²⁸. במה דברים
16 אומרים²⁹? בשטעו בדבר שאין הצדוקין מודין
17 בו³¹; אבל אם טעו בדבר שהצדוקין מודין בו³² -
18 מחזירין אותו לחובה³³. ביצד? אומר: הבא על
19 הערה³⁴ שלא בדרך³⁵ - פטור, ופטרוהו - מחזירין
20 אותו וממיתין אותו³⁶; אבל אם אומר: המערה³⁷
21 שלא בדרך³⁸ - פטור, ופטרוהו - אין מחזירין
22 אותו³⁸. וכן כל ביצא בזה.

(27) שם לג, ב, שנאמר (שמות כג, ז) "ונקי...אל תהרוג" ומפרש רש"י: נקי מן החטא ואף על פי שנתחייב בדין. (28) שם, שנאמר: "וצדיק אל תהרוג" ומפרש רש"י: שנצטדק בדין אף על פי שאינו נקי. (29) שאין מחזירים אותו. (30) הכופרים בתורה שבעל פה. (31) כגון, שטעו בדבר המפורש במשנה או בדברי האמוראים. (32) המפורש בתורה. (33) שהרי כל אדם יודע, שזוהי טעות, והוראתם -

ה. המסית³⁰ - אין דיניו פשאר דיני נפשות:
מכמנין³¹ לו את העדים, ואינו צריך התראה³² פשאר
הנהרגין³³. ואם יצא מבית דין זפאי, ואמר אחד:
יש לי ללמד עליו חובה - מחזירין אותו. יצא חב, ואמר אחד:
יש לי ללמד עליו זכות - אין מחזירין אותו³⁴. ואין טוענין למסית³⁵, ומושיבין בדינו זקן³⁶
וסרים ומי שאין לו בנים³⁷, כדי שלא ירחמו עליו³⁸.
שהאכזריות על אלו שמטעין את העם אחרי ההבל
- רחמים הוא³⁹ בעולם; שנאמר: למען ישוב יי
מחרון אפו ונתן לה רחמים⁴⁰.

(30) את חברו לעבוד עבודה זרה. (31) מעמידים לו מארכים אחורי הגדר לשמוע דבריו. "וארב לו" (דברים יט, יא) מתרגם אונקלוס "ויכמן ליה". וכל זה כשלא רצה המסית להסית לשנים, כי אילו הסית לשנים, הרי הם עדיו ואין צורך בהכמנה (הל' ע"ז פ"ה, ה"ג). (32) סנהדרין פח, ב "מסית דלא בעי התראה". (33) שאין ממיתים אותם בלא התראה, כמבואר לקמן פ"ב ה"ב, וכן אין מכמנינם עליהם (שם סז, א). (34) שם, לג, ב. שנאמר (דברים יג, ט) "ולא תחמול ולא תכסה עליו". (35) אם לא מצא לעצמו זכות - אין בית הדין טוענין לו, בניגוד לשאר דיני נפשות שאפילו אחד מן התלמידים מצא לו זכות - מעלים אותו, כמבואר לעיל פ"י, ה"ח (שם סז, א), והשווה הל' טוען ונטען פ"ו, ה"ח. (36) ששכח כבר צער גידול בנים ואינו רחמני (רש"י שם לו, ב). (37) בניגוד לשאר דיני נפשות, שאלה פסולים לדון בהן, כמבואר לעיל פ"ב, ה"ג. (38) שם לו, ב, ככתוב: לא תחמול וגו'. (39) בכת"י התימנים: היא. (40) פסוק זה מדבר באנשי עיר הנדחת, ואמרו בסנהדרין קיא, ב "כל זמן שהרשעים בעולם - חרון אף בעולם, אבדו רשעים... נסתלק חרון אף מן העולם" (השווה הל' ע"ז פ"ד, ה"ז). ובמו"נ ח"ג, פל"ט "שהרחמנות על העבריינים אכזרית היא על כל הברואים".

ו. דיני ממונות, וכן הטמאות והטהרות⁴¹ - מתחילין מן הגדול שבדינים, ושומעין את דבריו⁴²; ודיני נפשות - מתחילין מן הצד⁴³, ואין שומעין דברי הגדול אלא באחרונה⁴⁴.

(41) אם בא אדם לשאול על דבר טהרות לידע אם טמא או טהור הוא. (42) משום כבודו. ובכל זאת, משום מדת ענוה - יותר כדאי להתחיל מן הצד, כמו שהעיד רב (סנהדרין לו, א): אני הייתי במניינו של רבי (=רבינו יהודה הנשיא) וממני היו מתחילים בראש. וראה ברש"י לגיטין נט, א שרב היה הקטן שבהם (על-פי לחם-משנה). (43) מן הקטנים. (44) משנה, שם לב, א. והטעם, מבואר לעיל פ"י ה"ו, ובביאורנו שם.

ז. דיני ממונות⁴⁵, וכן הטמאות וכן הטהרות⁴⁶ - האב ובנו הרב ותלמידו מונין אותן בשנים⁴⁷; ודיני נפשות ומפלות, וקדוש החדש ועבור השנה⁴⁸ - אב ובנו או הרב ותלמידו מונין אותן באחד⁴⁹.

(45) שאינם צריכים מומחים, ומן התורה דן בהם אפילו דיין

שנאמר: "ושפטו את העם בכל עת", ועיקר משפט - זה גמר הדין (ראה לעיל פ"ג, ה"ד ובביאורנו). (15) סנהדרין לה, ב, שנאמר (במדבר כה, ד) "והוקע אותם לה' נגד השמש". (16) אם רצו. (17) אם לא יכלו לזכותו ביום ראשון - אין פוסקין את דינו לחובה, אלא מלינים את דינו עד למחר, שמה ימצאו בלילה זכות (סנהדרין לב, א וברש"י). ושם לה, א דרשוהו מהפסוק (ישעיה א, כא) "צדק ילין בה", ומפרש רש"י: רגילים היו להלין את הדין כדי לצדקו. וכן דרשו: "אשרו חמוץ" (שם יז) - אשרו דיין שמחמץ את דינו. ומפרש רש"י: שמשחה ומלינו כדי להוציאו לאמיתו.

ב. לפיכך אין דיני נפשות לא ערב שבת ולא ערב יום טוב; שמה יתחב, ואי אפשר להרגו למחר¹⁸, ואסור לענות¹⁹ את דינו ולהניחו אחר השבת²⁰. אלא אוסרין אותו²¹ עד אחד בפשט, ומתחילין בדינו.

(18) שאין מיתת בית-דין דוחה שבת ויו"ט, כמבואר בהל' שבת פכ"ד, ה"ז: "שנאמר, לא תעשו אש בכל מושבותיכם ביום השבת - זו אוהרה לבית-דין שלא ישרפו בשבת, מי שנתחייב שריפה, והוא-הדין לשאר עונשים". (19) להשהות. (20) שזהו צער לו, שמצפה כל שעה למיתה, אחרי שנגמר דינו (סנהדרין לה, א וברש"י). ושם אמרו, שלא יתכן לדנו בערב שבת ולגמור דינו בראשון בשבת, שמה ישכחו את טעמיהם שנשאו ונתנו ודקדקו בהם ביום ששי. (21) בבית הסוהר, כדברי רבינו בהל' רוצח פ"ד, ה"ג.

ג. דיני ממונות, אף על פי שדינין אותן בכל יום מן התורה, שנאמר: ושפטו את העם בכל עת, מדבריהם למדו²² שאין דיני בערב שבת²³.

(22) בכת"י התימנים תיבה זו איננה, וכן מצא הכסף-משנה בכת"י ישרן. (23) ירושלמי סנהדרין פ"ד, ה"ו, משום כבוד השבת, שטורדים בו להכין צרכי שבת (פני משה). וגם הדיינים עצמם צריכים להיות מתונים בדין, ובערב שבת הם טורדים (סמ"ע לחו"מ סי' ה, ס"ק ג). ובנוגע לדיון דיני ממונות ביום השבת, כבר כתב רבינו בהל' שבת פכ"ג הי"ד, שאין דנים, גזירה שמה יכתוב.

ד. אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקיות ואחד דיני גלות²⁴ - הדינים האלו²⁵ שוים בהן²⁶, אלא שהמלקיות בשלשה²⁷. ואין אחד מהן²⁸ בשור הנסקל, חוץ מדבר אחד: שדינו בעשרים ושלשה²⁹.

(24) לרוצח נפש בשגגה שגולה לערי מקלט. (25) שבין דיני נפשות לדיני ממונות, המנויים לעיל ה"א. (26) סנהדרין לג, ב. (27) בניגוד לדיני נפשות שהם בעשרים ושלשה, וראה לעיל פ"ה, ה"ד. (28) מכל הדינים המנויים למעלה הנוהגים בדיני נפשות. (29) שאמרו בו: "כמיתת בעלים, כך מיתת השור" כמבואר שם ה"ב. והטעם, שכל אלו הדינים מכוונים להצלת הנפש, ומה לנו לחוס על שור המועד, מוטב לקיים בו ובערת הרע מקרבך (לשון רש"י לסנהדרין לו, ב).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י' תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ששמעו ממנו, הרי כל ישראל קיבלו ממשו. וראה לעיל אות מז.

יא. הפל פְּשִׁים לְדוֹן דִּינֵי מְמוֹנוֹת, אֶפְלו גִּרְיָ; 12
וְהוּא שְׁתֵּהִיָּה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל⁶². וְגִרְיָ דֵּן אֶת חֲבֵרֵי הָגֵר, 13
אֶף עַל פִּי שְׁאִין אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל⁶³. וְכֵן הַמְּזִרָה⁶⁴ 14
וְהַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - פֶּשֶׁר לְדוֹן דִּינֵי מְמוֹנוֹת⁶⁵. 15
אֶבֶל בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת - אֵין דִּינֵין אוֹתָן אֲלֵא פְּהֵנִים לְוִים 16
וְיִשְׂרָאֵלִים הַמְּשִׁיאִין לְכַהֲנָה⁶⁶, וְלֹא יִהְיֶה אֶחָד מֵהֶן 17
סוּמָא אֶפְלו בְּאַחַת מֵעֵינָיו, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁶⁷. 18

(61) אע"פ שאינו בא מטיפה כשרה (שם לו, ב).
(62) כפירוש הרי"ף שם. כי אם אין אמו מישראל, הרי אמרו (יבמות מד, ב) "שום תשים עליך מלך - כל משימות שאתה משים, לא יהיו אלא מקרב אחיך", וכשאמו מישראל הוא נחשב "מקרב אחיך" כמבואר שם. והוא הדין אם אביו מישראל הוא כשר לדון, כמבואר ב'תוספות' יבמות קב, א ד"ה לענין. וכן בחו"מ סימן ז, סעיף א. (63) יבמות קב, א, כי לא אמרה תורה אלא: "עליך מלך, מקרב אחיך" ולא על הגר חבירו. (64) אע"פ שאינו כשר לבוא בקהל (סנהדרין לו, ב), והשווה לעיל פ"ב, ה"ט. (65) שם לו, ב, שהרי דיני ממונות גומרים בלילה, ולילה אינו זמן ראייה כסומא. אבל הסומא בשתי עיניו פסול לכל, כמבואר לעיל פ"ב ה"ט, ובביאורו שם. (66) מיוחדים הכשרים להשיא בנותיהם לכהנים, והגר שנשא גיורת בתו פסולה לכהונה, כמפורש במשנה קידושין עז, א (סנהדרין לב, א). והטעם מפורש שם לו, ב שנאמר (שמות יח, כב) "ונשאו אתך - בדומים לך". (67) לעיל פ"ב ה"ט, והשווה שם ה"ו ובביאורו שם.

פרק שנים עשר

(1) כיצד הניס דיני נפשות, תנאי ההתראה בעברין, איומי בית דין על העדים. אשה מעוברת שנגמר דינה למות אם ממתינים לה עד שתלד. נגמר דינו למות, ועדיין לא הקריבו קרבנותיו, אם ממתינים לו עד שיקריבו.

א. פִּיצֵד דִּינֵין דִּינֵי נְפִשׁוֹת? כְּשִׁבּוֹא עֵידִים לְבֵית דִּין 19
וְאוֹמְרִים: רְאִינוּ פְּלוֹנִי זֶה שֶׁעֲבָר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית - 20
אוֹמְרִין לָהֶן: מִפְּרִין אַתָּם אוֹתוֹ? 21
אָמְרוּ: אֵין אָנוּ מִפְּרִין אוֹתוֹ, אוֹ נִסְתַּפֵּק לָנוּ, אוֹ 22
שְׁלֹא הִתְרוּ בוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר⁶⁸. 23

(2) את העברין, שמא נתחלף לכם באחר. ובסנהדרין (מ, ב) כתוב בברייתא: "מכירים אתם אותו, גוי הרג, ישראל הרג" וכו'. ובמשנה שם ע"א, מפרש רש"י: מכירים אתם אותו - את ההרוג שמא גוי הוא" וכו'. ורבינו כנראה מפרש הכרה זו לענין העברין גופו. ולענין הכרת ההרוג - ודאי שרבינו יודה, שזוהי בכלל בדיקת העדים, וכדבריו בהל' עדות פ"א, ה"ו: "כל המרבה בדיקות - הרי זה משובח" (לחם-משנה). (3) שיפוש מהעבירה, וכמבואר בסמוך ה"ב. (4) ברפוס רומי, וכן בכת"י תימן: אמרו. (5) אם זהו העברין. וראה בחולין צו, א: אמרו, פלוני שסימניו הם כך וכך הרג את הנפש - אין הורגים אותו, ומפרש רש"י: אין

אחד (לעיל פ"ב, ה"י). (46) בכת"י התימנים: וכן הטמאות והטהרות. שהוראתן ביחיד, ואין בהן מנין, אלא-אם-כן חולקים ביניהם, וצריך לעמוד למנין אם רבו המטמאים או המטהרים (רש"י שם לו, א). (47) אע"פ שהם קרובים זה לזה, מתקבלות סברותיהם ונמנות לשתי דיעות (סנהדרין לו, א). ורבינו גורס: דיני ממונות יחד עם טומאות וטהרות, ואולם בנוסח התלמוד שלפנינו הושו דיני ממונות לדיני נפשות שאין מונים אותם אלא באחד, וכן גירסת הראב"ד שם. (48) שמנין שלהם אף בתחילת הדין - מן התורה, ואין היחיד דן בהם בשום פנים, ראה לעיל פ"ה, ה"ד-ז. (49) סנהדרין לו, א, כי מאחר שסברת התלמיד היא מחכמת רבו, הרי לבו ושכלו כלב רבו והם אחד, כי אילו "היתה חכמתו מפי רב אחר, היה אומר טעם אחר" (רש"י שם ע"ב). וראה בסמוך ה"י.

ח. זֶה שְׁאֵנוּ מוֹנִין הָאֵב עִם הֶבֶן בֵּין בְּאֶחָד בֵּין 1
בְּשֵׁנִים⁵⁰, כְּגוֹן שֶׁהִיָּה הָאֶחָד מֵהֶן פִּסְגָּה־דִין, וְהַשֵּׁנִי 2
הִיָּה מִן הַתְּלָמִידִים⁵¹ שְׁאָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד זְכוּת אוֹ 3
חוֹבָה⁵². שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו, וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין עִמּוֹ, 4
וְנִמְנִין עִמּוֹ⁵³. 5

(50) והלא הקרובים פסולים לדון? (51) כי בסנהדרין אי-אפשר שישבו קרובים כאחד. (52) בדיני ממונות, כי בדיני נפשות אין התלמיד מלמד חובה (לעיל פ"י ה"ח, ולעיל ה"א). (53) לראות אם רבו המזכים או המחייבים, ודעתו נמנית בפני עצמה בדיני ממונות, ובדיני נפשות - אע"פ שאינה נמנית בפני עצמה, עכ"פ נושאים ונותנים עמו, אולי ע"י שכונו ההגינות יחזרו הדיינים מדעתם הקודמת, אולם כל זה הוא בשעת הוויכוח בלבד, ולא בשעת גמר דין (על-פי כסף-משנה).

ט. וּבִשְׁעַת גְּמַר דִּין⁵⁴ - אֵין גּוֹמְרִין אֶת הַדִּין 6
בְּקִרְבָּיִם; שֶׁהַדִּינִין הַקְּרֹבִים⁵⁵ פְּסוּלִין לְדִין, כְּמוֹ 7
שֶׁבְּאַרְנו⁵⁶. 8

(54) כשבית-הדין אומר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב. (55) שיהיו האב והבן במושב אחד, וכן אמרו בתוספתא שם פ"ז, ה"ב: "ולא יהא יושב בצדו ואפילו הוא שותק, אלא עומד והולך לו". ולדעת רבינו - אין זה אלא בשעת גמר דין. (56) בהל' עדות פט"ז, ה"ה: "אין סומכין בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה".

י. תִּלְמִיד שֶׁהִיָּה חָכֵם וּמִבִּין⁵⁷, וְהִיָּה מַחֲסֵר קִבְּלָה⁵⁸ 9
- הָרִי רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ הַקִּבְּלָה שֶׁהוּא צָרִיף לָהּ⁵⁹ בְּדִין 10
זֶה, וְהוּא דָן עִמּוֹ בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת⁶⁰. 11

(57) למצוא ראיות וליישב הטעמים מלבו. (58) השמועה שקיבל אף הוא מרבו. (59) שעל יסוד הקבלה, יש מקום לישא וליתן אם המקרא הנידון דומה בפרטיו לקבלה המסורה, או שיש חילוק ביניהם. (60) סנהדרין לו, ב, כגון רב כהנא ורב אסי תלמידי רב, לקבלתו הם זקוקים, שהוא בקי מהם ועשיר בידעיות יותר מהם, אבל לסברתו - לשכל ההגינותי וכח ההשוואה - אינם צריכים, ומפרש רש"י: הרי הם נמנים כאנשים נפרדים, כי אם תחוש לקבלת הידיעות

20 אַתְּכֶם בְּדִרְיָשָׁה וַחֲקִירָה? 20? הָיוּ יוֹדְעִים, שְׁלֹא בְּדִינִי
21 מְמוֹנוֹת דִּינִי נִפְשׁוֹת. דִּינִי מְמוֹנוֹת - אָדָם נוֹתֵן מְמוֹנוֹ
22 וּמִתְכַּפֵּר לוֹ? 21; דִּינִי נִפְשׁוֹת - דָּמוֹ וְדָם זָרְעוֹ? 22 תְּלוּיִין
23 בּוֹ עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם. שְׁהִיר בְּקִינָה נֶאֱמַר? 23: קוֹל דְּמִי
24 אַחִיר צִעֲקִים? 24 - דָּמוֹ וְדָם זָרְעוֹ. לְפִיכָּה 25 נִבְרָא אָדָם
25 יְחִידִי בְּעוֹלָם, לְלִמָּד: שְׁפָל הַמַּאֲבָד נִפְשׁ אַחַת מִן
26 הָעוֹלָם - מַעֲלִין עָלָיו כָּאֵלּוּ אֲבָד עוֹלָם מְלֵא; וְכָל
27 הַמְקִינִים נִפְשׁ אַחַת בְּעוֹלָם - מַעֲלִין עָלָיו כָּאֵלּוּ קִיִּים
28 עוֹלָם מְלֵא. הָרִי כָּל בָּאֵי עוֹלָם בְּצוּרַת אָדָם הָרֹאשׁוֹן
29 הֵם נִבְרָאִים? 26, וְאֵין פָּנֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן דּוֹמִין לְפָנֵי
30 חֲבֵרָו. לְפִיכָּה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יָכוֹל לֹאמַר: בְּשִׁבְלִי
31 נִבְרָא הָעוֹלָם? 27. שְׁמָא תֹאמְרוּ: מַה לָּנוּ וְלַצֶּהֱרָה זֶה? 28?
32 הֲלוֹא כִּכְר נֶאֱמַר: וְהוּא עַד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע? 29. אוֹ
33 שְׁמָא תֹאמְרוּ: מַה לָּנוּ לַחֹב בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה? 30? וְהֲלוֹא
34 כִּכְר נֶאֱמַר: וּבִאֲבָד רִשְׁעִים רַבָּה? 31. אִם עָמְדוּ
35 בְּדִבְרֵיהֶן? 32 - מְכַנְּסִין אֶת הַגְּדוֹל שְׁבַעֲדִים וּבּוֹדְקִים
36 אוֹתוֹ בְּדִרְיָשָׁה וַחֲקִירָה, כְּמוֹ שִׁיתְכַּפֵּר בְּהִלְכוֹת
37 עֲדוּת? 33. אִם נִמְצְאוּ עֲדוּתוֹ מְכֻנָּת? 34 - מְכַנְּסִין אֶת
38 הַשָּׁנִי וּבּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹן. אֲפִלוּ הָיוּ מְאָה עֲדִים
39 - בּוֹדְקִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּדִרְיָשָׁה וַחֲקִירָה? 35. נִמְצְאוּ
40 דְּבָרֵי כָּל הָעֲדִים מְכֻנָּים - פּוֹתַחֲתִין לְזִכּוֹת, כְּמוֹ
41 שְׁבַאֲרֵנוּ? 36, וְאוֹמְרִים: אִם לֹא חֲטָאתָ - אֵל תִּירָא
42 מִדְּבָרֵיהֶם. וְדָנִין אוֹתוֹ. אִם מְצָאוּ לוֹ זִכּוֹת -
43 פְּטָרוּהוּ; וְאִם לֹא מְצָאוּ לוֹ זִכּוֹת - אוֹסְרִין אוֹתוֹ עַד
44 לְמַחֲרָה? 37. וְבוֹ פִּיּוֹם מְזֻדְּגִין הַסְּנֵהֲדָרִין זִגְלוֹת וְזִגְלוֹת? 38
45 לְעֵין בְּדִינֵו. וּמַמְעֲטִין בְּמִאֲכָל וְאֵין שׁוֹתִין יַיִן כָּל
46 אוֹתוֹ הַיּוֹם? 39. וְנוֹשְׂאִין בְּדָבָר כָּל הַלֵּילָה כָּל אֶחָד
47 וְאֶחָד עִם זֶה שֶׁלּוֹ אוֹ עִם עֲצָמוֹ בְּבֵיתוֹ. וְלִמְחֲרָת
48 מְשַׁפְּיָמִין לְבֵית דִּין. הַמְּזַכֵּה אוֹמֵר: אֲנִי הוּא הַמְּזַכֵּה,
49 וְהַמְּזַכֵּה אֲנִי בְּמִקּוֹמִי; וְהַמְּחַיֵּב אוֹמֵר: אֲנִי הוּא
50 הַמְּחַיֵּב, וְהַמְּחַיֵּב אֲנִי בְּמִקּוֹמִי, אוֹ חֲזַרְתִּי בִּי וְאֲנִי
51 מְזַכֵּה. וְאִם טָעוּ בְּדָבָר וְלֹא יָדָעוּ מִי הֵם שְׁחִיבּוֹ אוֹ
52 זָכוּ מִטָּעִם אֶחָד, שְׁאִינָן נִחְשְׁבִין אֵלָּא כְּאֶחָד כְּמוֹ
53 שְׁבַאֲרֵנוּ? 40 - הָרִי סוֹפְרֵי הַדִּינִין מְזַכֵּרִין אוֹתָן? 41,
54 שְׁהִיר כּוֹתֵבִין טָעִם שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד? 42. וּמִתְחִלִּין
55 בְּדִינֵו. אִם מְצָאוּ לוֹ זִכּוֹת - פְּטָרוּהוּ; וְאִם הִצְרִיכוּ
56 לְהוֹסִיף - מוֹסִיפִין? 43. רַבּוֹ הַמְּחַיֵּבִין וְנִתְחַיֵּב -
57 מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְהִרְגוֹ. וּמִקּוֹם שְׁהוֹרְגִין בּוֹ בֵּית דִּין
58 הִיָּה חוּץ לְבֵית דִּין וְרָחוֹק מִבֵּית דִּין? 44, שְׁנֵאָמַר:
59 הוֹצֵא אֶת הַמְּקַלֵּל אֶל מְחוּץ לְמִחְנֶה. וְיִרְאֶה לִי,
60 שְׁהִיָּה רָחוֹק כְּמוֹ שֶׁשָּׂה מִלִּין? 45, כְּמוֹ שֶׁהִיָּה בֵּין בֵּית
61 דִּינֵו שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שְׁהִיָּה לְפָנֵי פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד? 46,
62 וּבֵין מִחְנֶה יִשְׂרָאֵל? 47.

אנו מכירים בו מעולם, אלא סימניו כך וכך היו, בגופו
ובכליו של הורג. (6) ראה בסמוך אות ט.

1 ב. אֶחָד תְּלַמִּיד חֶכֶם וְאֶחָד עִם הָאָרֶץ צָרִיף הַתִּרְאָה;
2 שְׁלֹא נִתְּנָה הַתִּרְאָה אֵלָּא לְהַבְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזִּיד,
3 שְׁמָא שׁוֹגֵג הִיָּה? 7. וְכִיצַד מִתְרִין בּוֹ? אוֹמְרִין לוֹ:
4 פֶּרֶשׁ, אוֹ אֵל תַּעֲשֶׂה, שְׁזוֹ עֲבָרָה הִיא, וְחַיֵּב אַתָּה
5 עָלֶיהָ מִיתַת בֵּית דִּין? 8 אוֹ מְלָקוֹת. אִם פֶּרֶשׁ - פְּטוּר.
6 וְכֵן אִם שִׁתַּק אוֹ הִרְפִּין בְּרֹאשׁוֹ? 9 - פְּטוּר. וְאֲפִלוּ
7 אָמַר: יוֹדָע אֲנִי - פְּטוּר. עַד שִׁיתִּיר עֲצָמוֹ לְמִיתָה
8 וְיֹאמַר: עַל מִנֵּת כֵּן אֲנִי עוֹשֶׂה, וְאֶחָד כֵּף יִהְיֶה? 10.
9 וְצָרִיף שִׁיעֵבֵר וְיַעֲשֶׂה תַכְף לְהַתִּרְאָה בְּתוֹף כְּדִי
10 דְּבוּרִי? 11; אֲבָל אַחֵר כְּדִי דְבוּר - צָרִיף הַתִּרְאָה אַחֲרָת.
11 וּבֵין שְׁהִתְרָה בּוֹ אֶחָד מִן הָעֲדִים וּבֵין שְׁהִתְרָה בּוֹ
12 אַחֲרָת? 12 בְּפָנֵי עֲדִים, אֲפִלוּ אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד, אֲפִלוּ שְׁמַע
13 קוֹל הַמִּתְרָה וְלֹא רָאָהוּ? 13, וְאֲפִלוּ הַתִּרָה בְּעֲצָמוֹ? 14 -
14 הָרִי זֶה נִהְרָג.

(7) ואפילו תלמיד-חכם יכול לשגות, שלא ידע שחתיכה זו
של חלב היא, או שהיום שבת ואסור במלאכה, וכן הוא
יכול לומר חשבתי שלא ייעשה המעשה שנעשה וטעיתי
(רדב"ז). והשווה ה' איסורי ביאה פ"א, ה"ג: "אלא
להבחין בין שוגג למזיד". ומפרש המגיד-משנה שם:
להבחין המעשה אם נעשה בשלימות כוונה, אם הוא שוגג
בשום דבר, כגון שלא ידע שזוהי ערוה וכו'. (8) אבל אין
צורך שיודיעוהו באיזו מיתה יהרג (סנהדרין ח, ב) וכדעת
החכמים. (9) נענע בראש לאות הסכמה. (10) תוספתא
(סנהדרין פ"א, מ"א) וכן בירושלמי פ"ה, ה"א. ובסנהדרין
מא, א אמרו: מנין להתראה מן התורה? שנאמר (שמות כא,
יד) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו" - שהתרו בו ועדיין הוא
מזיד, ומפרש רש"י: יזיד - משמע, תמיד הוא בזדונו. ומניין
שאינו נהרג עד שיתיר עצמו למיתה? שנאמר (דברים יז, ו)
"יומת המת", ומפרש רש"י: משמע, כבר הוא מת קודם
שבא לבית-דין, שחייב עצמו מיתה בפיו. והשווה לקמן
פ"ח ה"ה, לענין עונש מלקות. (11) שאם שהה כדי
דיבור, יש לומר שכבר שכח ההתראה (שם מ, ב וברש"י).
(12) בכת"י תימן: או שהתרה בו אחד. (13) מכות ו, ב.
ושם אמרו: "ואפילו מן השדר", ורבינו השמיטו, "לסיבה
ידועה אצלו" (לשון הרדב"ז), שאינו מזכיר את השדים כלל
בחיבורו, וכתב במקום זה: שמע קול המתרה ולא ראהו,
שכן גם השדים אינם נראים. (14) שם, ומפרש רש"י: מפי
עצמו - ההורג עצמו התרה בהורג. והכסף-משנה מוסיף בזה
עוד פירוש: שההורג עצמו היה מתרה בעצמו, ואומר: ראוי
לי להמנע מלעשות זאת, שאם-כן יהרגוני בית-דין, ואח"כ
גבר יצרו עליו ועבר.

15 ג. אָמְרוּ הָעֲדִים: הִיָּתָה לוֹ הַתִּרְאָה וּמִפְּרִין אָנוּ
16 אוֹתוֹ - מִאֲמִין בֵּית דִּין עָלֶיהָ? 15. וְכִיצַד מִאֲמִין עַל
17 עֶסְקֵי נִפְשׁוֹת? 16? אוֹמְרִים לָהֶן: שְׁמָא תֹאמְרוּ מֵאֲמֵד? 17
18 וּמִשְׁמוּעָה? 18, עַד מִפִּי יָדָע? 19, מִפִּי אָדָם נֶאֱמַן
19 שְׁמַעְתֶּם? אוֹ שְׁמָא אֵין אַתֶּם יוֹדְעִים שְׁסוֹפְנוּ לְבִדָּק

(15) מייראים אותם, שלא יעידו שקר. (16) בכת"י תימן:
עירי נפשות. וכן לשון המשנה בסנהדרין לו, א. (17) מתוך
השערה ואומר הדעת. (18) שמעתם אומרים, ואינכם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון ד' תמוז – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יודעים מי הוא האומר. (19) מפי עד אחר שהעיד בבית דין אחר. (20) ככתוב (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת", ולקמן בהל' עדות פ"א, ה"ד יבואר שבשבע חקירות בודקים אותם. (21) אם העיד שקר, נותן ממון לזה שהפסיד על ידו ומתכפר. (22) שעתיד היה להוליד. ובכתי' תימן: ודם זרעותיו. (23) בכתי' הנ"ל: לקין נאמר. (24) "אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך" (משנה בסנהדרין לז, א). (25) כל זה מדברי האיום (רש"י שם). (26) להראותך שמאדם אחד נברא מלואו של עולם (שם). (27) כלומר, חשוב אני כעולם מלא, לא אטרד עצמי מן העולם בעבירה אחת (רש"י שם). ולשון המשנה שם: "להגיד גדולתו של הקב"ה, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד, כולן דומין זה לזה. ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהם דומה לחבירו". (28) להכניס ראשו בדאגה זו ואפילו על האמת. (29) והפסוק מסיים: "אם לא יגיד ונשא עונו", יש כאן נשיאות עוון אם לא תעידו. (30) להיות מתחייבים בדמיו, נוה לנו לעמוד ב"אם לא יגיד" (רש"י שם). (31) אם רשע הוא, אין כאן עונש. (32) שמוכנים הם להעיד, למרות האיום. (33) פ"א, ה"ד. (34) שיועד לכוון את הזמן והמקום ופרטי המעשה, כמבואר שם ה"ה. (35) שאם יכחיש בדבריו את דברי הקודמים - הרי כל העדות בטלה, וכדברי רבי עקיבא במכות ה, ב. וכן אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, בטלה העדות כולה (סנהדרין ס, א), והשווה הל' עדות פ"ב ה"ג, פ"ה ה"ג. (36) לעיל פ"י ה"ז. (37) סנהדרין עח, ב, חבישה נלמדת ממקושש, שנאמר בו (במדבר טו, לד) "ויניחו אותו במשמר כי לא פורש מה יעשה לו" (אור שמח). (38) בבתייהם או בשוק, ונושאים ונותנים בדבר (רש"י סנהדרין מ, א). (39) שנאמר (משלי לא, ד) "ולרוזנים אי שכר" - העוסקים ברוז של עולם (דיני נפשות) אל ישתכרו (שם מב, א). (40) לעיל פ"י, ה"ה. (41) שם מ, א. (42) ראה לעיל פ"א, ה"ט. וראה בסנהדרין לד, א "כדי שלא יאמרו שנים, טעם אחד משני מקראות". (43) כמבואר לעיל פ"ט, ה"ב: "היו אלו כנגד אלו או שהיו המחייבים יותר אחד בלבד, מוסיפים והולכים עד שבעים ואחד". וראה שם ה"ג. (44) סנהדרין מב, ב "שמה בעוד שמולכים אותו לבית הסקילה ימצאו לו זכות (לקמן פ"ג, ה"א) ויפטר" (רע"ב שם). ובגמרא שם הוסיפו: כדי שלא

ייראו בית-דין רוצחים. (45) מיל - הוא מידת ארץ של אלפים אמה (יומא סז, א וברש"י. וכן ברבינו חננאל שם). (46) באמצע מחנה שכניה. (47) שהיה שנים עשר מיל, נמצא שהיה בין משה לסוף המחנה מכל הצדדים ששה מילין. ולפי שהחצר, בה עומד המשכן, ממעטת ממחצית המחנה שיעור חציה, שהוא חמישים אמה על חמישים (החצר היתה מאה אמה על חמישים), לפיכך מדייק רבינו ואומר: "כמו" ששה מילין (תוספות יו"ט' שם).

- 1 ד. מִשְׁנֵגְמֵר דִּינוּ אֵין מִשְׁהִין אוֹתוֹ, אֵלָא יִהְיֶה בְּיוֹמוֹ.⁴⁸ אֵפְלוּ הֵיחָה עֲבָרָה - אֵין מִמֵּיתִין לָהּ עַד שְׁתַּלֵּד.⁴⁹ וּמִפִּין אוֹתָהּ פִּנְגֵּד בֵּית הַהֲרִיץ עַד שְׁמִימוֹת הַיָּלֵד תִּחְלָה.⁵⁰ אֲבָל אִם יִשְׁבָּה עַל הַמִּשְׁפָּר - מִמֵּיתִין לָהּ עַד שְׁתַּלֵּד.⁵² וְכָל אִשָּׁה שֶׁתִּהְיֶה - מֵתָר לִהְנוֹת בְּשַׁעֲרָה.⁵³

(48) סנהדרין לה, א, "נמצא אתה מענה את דינו" שכל היום הוא מצפה למיתה (רש"י שם). וכן שם פט, א "למה מענים דינו של זה, אלא ממיתים אותו מיד". (49) אלא הורגים ולדה עמה, שגוף אחד הוא (ערכין ז, א וברש"י). (50) שלא תבוא לידי ניוול (שם), שאם תהא חיות בוולד, יצא לאחר מיתת אמו וניוול הוא (רש"י שם). (51) הכסא שהיו מושבים עליו את היולדת בשעת הלידה, מלשון הכתוב ישעיה לז, ג. (52) ערכין שם, כיון שעקר ונע הולד ממקומו - גוף אחר הוא (רש"י). (53) שם עמ' ב, אע"פ שהמת אסור בהנאה, שיער לאו בר מיתה הוא, שאינו עשוי להשתנות (רש"י). וכדברי רבינו לקמן בהל' אבל פ"ד, הכ"א: "חזן משערו שהוא מותר בהנאה מפני שאינו גופו".

- 7 ה. מִי שִׁנְיָא לִהְיֶה זָכָה וְזָכָה⁵⁴ זָכָה - אֵין הוֹרֵגִין אוֹתוֹ עַד שְׁמִיזִין עָלָיו.⁵⁵ מִדֵּם חֲטָאתוֹ וְאִשְׁמוֹ.⁵⁶ וְאִם נִגְמֵר דִּינוֹ וְעָדִין לֹא נִשְׁחַט הַזָּכָה - אֵין מִמֵּיתִין לוֹ עַד שִׁיקְרִיבוּ עָלָיו קָרְבָּנוֹ, שְׂאִין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ.⁵⁷

(54) זבח קרבנו. (55) זורקים על המזבח בשבילו. (56) שאינם קרבים לאחר מיתתו, אבל עולתו קרבה אפילו לאחר מיתתו (ערכין שם, וב'תוספות' ד"ה מזין). (57) שם, "נעשה כמי שחטא באותה שעה ואין נזקקים לו", והשווה הל' שגגות פ"ג, ה"ב.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ד"י' תמוז תשע"ט

והבוצרים שנמצאת טומאה לפנייהם אם נאמנים לומר לא נגענו, המטהר הבדדים והכניסם לבית הבד ונעל בפניהם, חמרי ופועלי טעונים טהרות ועברו לפניו והפליגו ממנו, חבר שהיה לבוש חלק ועטוף בטלית ומהלך ואמר בדעתי היה לשמור החלוק ולא הטלית, ודין היה משתמש מן החבית בטהרה בחזקת שהיה חולין ונמצאת תרומה, נתחלפו לה כלים של חול בכלים של שבת ולבשם, חבר

יום ראשון ד' תמוז ה'תשע"ט

הלכות מטמאי משכב ומושב

פרק שלשה עשר

(1) יבאר כהן שטיהר כליו לגת זו והניחם לגת הבאה, הרוצה לעשות יינו או שמנו בטהרה באומנים עמי הארץ, הבדדים

קנב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ד' תמוז - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12) ואחר כן נגעו בזיתים ובשמן. (13) הזיזו אותם ממקומם בלי נגיעה. (14) ולפיכך גם הכלים שבבית הבד טמאים, שזא נגעו בהם לפני שפירשו מהטומאה שאם נגעו בהם אחר שפירשו אינם מטמאים אותם, שהרי הם ראשון לטומאה ואין ראשון מטמא כלים.

ה. היו חמוריו¹⁵ ופועליו טוענין טהרות ועוברין לפניו, אף על פי שהפליגו¹⁶ יתר ממיל¹⁷ - הרי אלו טהורות, מפני שהן בחזקת שהיא שומרן, והן מפחדין לגע ואומרים: עכשו יבוא¹⁸, שהרי הוא אחרינו. אבל אם אמר להם: צאו ואני אבוא אחרים¹⁹ - בין שנתפסו מעיני הרי הן טמאות²⁰.

15) נוהגי חמורים. (16) שהחיקו. (17) מיל הוא אלפיים אמה ואין בעל הבית יכול לראות אם הם נוגעים. (18) שהרי הוא הולך אחריהם והם אינם יודעים, שמרחק רב כזה מפריד ביניהם (כסף משנה). (19) אחר זמן מה. (20) בטוחים הם שלא יבוא כל כך מהר ואינם מפחדים לנגוע.

ו. חבר שהיה לבוש בחלוק ועטוף בטלית ומחלף, ואמר: בלבי היה לשמור את החלוק והייתי נזהר בו, והסחתי דעתי מן הטלית - הרי החלוק בטהרתו והטלית טמאה, שזא נגע בה עם הארץ. היה סלי²¹ על כתפו ומגרפה²² בתוך הסל, ואמר: בלבי היה לשמור את הסלי²³, ולשמור את המגרפה מדבר המטמאה²⁴ אבל לא מדבר הפוסלה²⁵ - הסל טהור²⁶, והמגרפה טמאה²⁷, וכל תרומה שבפסל פסולה, מפני המגרפה שפוסלת האכלין שפסל. היה משתמש מן החבית בטהרה בחזקת שהיא חלין ואחר כך נמצאת תרומה, אף על פי שהיא טהורה - הרי היא אסורה באכילה, שזא נגע בה טבול יום²⁸, שהוא פוסל בתרומה וטהור בחלין כמו שיתבאר, ואינו דומה משמר תרומה למשמר חלין. ואם אמר: בלבי היה לשמור אפלו מדבר הפוסלה - הרי זו מתרת באכילה. נתחלפו לו פלים של שבת בכלים של חל ולבשן - נטמאו, שאינו משמר פלים של חל בכלים של שבת²⁹. מעשה בשתי נשים חברות שנתחלפו להן בליהן בבית המרחץ, וזא מעשה לפני חכמים וטמאו הכל³⁰. אפלו נפלה מעפרתה³¹ ממנה ואמרה לחבר: תנה לי, ונתנה לה - נטמאת. גזרה שזא יתננה לה עם הארץ, או שלא יהיה החבר משמרה; שאין אדם משמר פלים שאינן שלו בכליו, אלא אם כן הודיע ששמר עליה.

21) ובו תאנים. (22) כלי ברזל שמשתמשים בו להפריד את התאנים המודבקות זו בזו. (23) מכל טומאה. (24) פירש בכסף משנה, מדבר הנותן לה כוח טומאה לטמא אוכלין שיפסלו אוכלין אחרים שיגעו בהם. (25) שנותן לה כוח לפסול את הנוגע בה (פסול אינו פוסל אחרים). (26) שהי שמר עליו מכל דבר טמא. (27) פירוש, לפסול אוכלין אבל

שהניח טהרות או כלים ומת, ומי שאמר לו עד אחד נטמאו טהרותי, ודין היה עושה עמו בטהרות ולאחר זמן אמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמאו.

א. פה² שטהר פליו לגת זו והניחן לגת הפאה - הרי אלו בחזקתן³; שאין עמי הארץ נוגעין בכלים של כהן זה שהן בתוך גתו, מפני שהוא אוכל טהרות⁴. אבל של ישראל טמאות, עד שיאמר: בלבי היה לשמור⁶ עם הארץ שיפנס לגת שלא יגע בכלים.

2) טהרות פרק ז משנה ז ושם כתוב סתם "המניח" ורבינו מפרש שהמדובר, בכהן המקבל לתוך כליו יין תרומה מעם הארץ והשאייר כליו בגיתו של עם הארץ, אולם ה"ר שוהרא"ש גורסים: "בגוי כליו טהורים". ופירשו שאין חוששים ליין נסך, אבל לטומאה חוששים. (3) בחזקת טהרה. (4) עם הארץ יודע שהכהן אוכל טהרות ויזהר, שלא לנגוע בכליו. (5) חבר. (6) שמתי לב ושמרתי.

ב. הרוצה לעשות יינו בטהרה באמנין עמי הארץ - הרי זה מטביל את הבוצרים⁷. וכן אם היה עושה שמן - מטביל את הבדדין⁸. וצריך לעמד על האמנים עד שיטבילו בפניו, שהרי אינן יודעים⁹ הלכות טבילה וחציצה¹⁰. יצאו חוץ לפתח בית הבד ונפנו אחורי הגדר וחרו - הרי אלו בטהרתן. עד כמה ירחיקו והם טהורין? עד כדי שלא יסתרו מעיניו. אבל אם נסתרו מעיניו - חזרו לטמאתם, עד שיטבילו פעם אחרת ויעריב שמשן.

7) הקוטפים את הענבים מן הגפנים, שהענבים מקבלים טומאה משעת בצירתם מפני שהוכשרו במשקה היוצא מעצמו מן הענבים. (8) שדורכים את הזיתים בבית הבד ואז כבר הוכשרו, אבל מוסקי (קוטפי) הזיתים אינם צריכים טבילה, שהרי הזיתים לא הוכשרו ומעט המוהל הנסחט בסלים אינו מכשיר. לקמן יתבאר שאוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא הורטבו באחד משבעת המשקין (הלכות טומאת אוכלין פרק א הלכה א). (9) אבל אם היו בקיאים היינו מאמינים להם שטבילו שלא בפני החבר. (10) מה הם הדברים החוצצים בין הטובל ובין המים והטבילה אינה מועילה, כגון אם משהו דבוק בבשרו וכדומה.

ג. הבדדין והבוצרים שנמצאת טמאה לפניהן - נאמנין לומר לא נגענו. וכן בתינוקות שלהם¹¹.

11) נאמנים לומר התינוקות לא נגעו ביין ובשמן.

ד. המטהר את הבדדין והקניסן לבית הבד ונעל עליהן, אם היו שם פלים שנטמאו במדרס - הרי בית הבד פלו טמא, שזא נגעו באותן הפלים¹². ואפלו ראה אותם מקדם נזהרין מאותם הפלים מפני טמאתן - הרי בית הבד טמא, שזא הסיטו¹³ והן מדמין שאין המסיט טמא, שאין עמי הארץ בקיאים בטמאת הסט¹⁴.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ה' תמוז – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קנג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

1) רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה סדר טהרות מונה אחד עשר סוגי אב הטומאות, והם: טומאת מת, טומאת חטאת (מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה), חטאות (בספרים שבידינו כתוב "חטאת", וצ"ל "חטאות", והכוונה לחטאות שמזים דמם בהיכל), טומאת צרעת, זב, זבה, נדה, יולדת, נבילה, שרץ ושכבת זרע. דיניהם של שמונת הראשונים נתבארו בארבע ההלכות הקודמות, ודיני שלושת אב הטומאות הנשארים יתבארו בהלכה זו, ומכאן השם "שאר אבות הטומאות". (2) כשאנו קוראים בתורה (ויקרא, יא) נמצא ציוויים רבים, אולם רבינו ב'ספר המצוות' כלל שביעי, מודיע לנו שיטתו במנין המצוות, וקובע שאין למנות את פרטי המצוות כמצוות בפני עצמן, אלא כולן נמנות כמצוה אחת הכוללת דינים הרבה, והשיג על 'בעל הלכות גדולות' שמנה פרטים במספר תרי"ג המצוות. בהתאם לשיטתו זו, יצאו לו כאן רק שלוש מצוות-עשה.

פרק ראשון

1) יבאר שהנבילה אב מאבות הטומאות, ומה מטמאה, ואי זו היא נבילה. ודין אם שחיטה מועילה בבהמה וחיה טמאה, ואם הנבלות מצטרפות לטמא בכזית. מוח וחלב ודם בהמה טהורה שמתה או חלב בהמה טמאה. חלב הכזי והדברים שאין מטמאין מן הנבילות והבהמות שעורותיהן כבשרן. ודין אם עיבדן או הלך בהם כדי עיבוד או עשה מעשה שבטלם. ודין עד כמה יהיה העור חיבור ועור שיש עליו כזית נבילה. ודין עור שיש עליו שני חצאי זיתים, ובשר נבילה יבש או שהיה סרוח מעיקרו. ודין שיליא וקיבה וחלב של נבילה, ובהמה ששפעה חרות דם, ונבילה שנתעברה בשחוטה.

א. הנבילה - אב² מאבות הטומאות. פזית³ מפשרה⁴ מטמא אדם וכלים במגע⁵, וכלי חרס בפזית⁶. ומטמא את האדם במשא⁷ לטמא בגדים, במרפב⁸ הזב⁹. פיז? אדם שנגע בנבילה - נטמא, והרי הוא ראשון לטמאה. ואם נגע בכלים אפילו בשעת מגעו בנבילה - הרי הן טהורין⁹. וכן כלים שעליו טהורין. לפי שהוא ולד¹⁰, ואין ולד מטמא כלים. אבל הנזשא את הנבילה מטמא כלים בשעת נשיאתו¹¹, שנאמר: והנזשא את נבלתם יכבס בגדי. ואותן הפגדים ראשון לטמאה. ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרס ואפילו בשעת נשיאתו¹², כמו שבארנו במטמאי משקב ומושב¹³.

2) כלים פ"א מ"ב. (3) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא יוד, ה"ו: "למה נאמר (ויקרא יא, מ) האוכל מנבלתה? ליתן שיעור לנוגע ונושא, מה האוכל – כזית, אף הנוגע והנושא כזית" (סתם אכילה - כזית). (4) ולא עצמות – 'תורת כהנים' שם פרק י: "מנבלתם" ולא מן העצמות. (5) כתוב בתורה (שם, כז): כל הנוגע בנבלתם יטמא עד הערב. (6) אם נכנס כזית מן הנבילה לאוירו של כל חרס, נטמא הכלי וכל מה שבתוכו, אף-על-פי שלא נגע בדופניו. כתוב בתורה (שם, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו

לא לטמאם (פירוש זה דחוק, שהרי פתח ב"הפוסלה" וסיים ב"טמאה", אולם לא מצאתי פירוש אחר להלכה זו). (28) טמא שטבל ביום וטרם שקעה השמש, טהור לחולין ופוסל את התרומה והוא שמר רק שמירת חולין. (29) ומכיוון שהסיח דעתו מהשמירה הדייקנית הרי זה כאילו הסיח דעתו לגמרי משמירה (רש"י שם). (30) מפני שלא שמרה על כליה של השנייה כמו על כליה. ואפשר לפרש שהמדובר, כשלא ידעה האחת אם האחרת היא חבירה ולפיכך לא שמרה כל כך על כליה. (31) סודר שלה. כל דינים אלה הם מעלות יתירות לטהרות.

ז. חבר שמות והניח טהרות³² - הרי אלו טהורות³³.
הניח פלים - הרי הן טמאים³⁴; שאני אומר: שמא³⁵
נטמאו והזה עליהם בפלישי ולא הזה עליהן
בשביעי³⁶, או שמא הזה עליהם בשביעי ועדין לא
הטביל³⁷, או שמא לא הזה עליהן בשביעי³⁸ כל
עקר.

32) אוכלין ומשקין. (33) חבר אינו משהה בכיתו אוכלין טמאים, כדי שלא יבוא לידי מכשול. (34) בכלים החמירו מפני שאפשר לטהרם על ידי הזאה וטבילה ולא חילקו בין כלי לכלי ולפיכך טמאו אף כלי חרס, שאין להם טהרה כלל. (35) כל הספיקות הללו נאמרו בתוספתא שם. (36) וטעונים הזאה ארבעת הימים הראשונים, שכל אחד הוא ספק שביעי. (37) וטעונים טבילה אחר כל ההזאות. (38) המלה בשביעי לכאורה מיותרת.

ח. מי שאמר לו עד אחד: נטמאו טהרותיך, והלה שותק - הרי זה נאמן והרי הן טמאות. ואם הכחישו ואמר: לא נטמאו - הרי הן בחזקתן, עד שיעידו שנים. היה עושה עמו³⁹ בטהרות או בזבחים, ולאחר זמן מצאו ואמר לו בשעה שפגע בו: טהרות שעשיתי עמך נטמאו וזבחים שעשיתי עמך נתפגלו - הרי זה נאמן. אבל אם פגע בו ולא אמר לו כלום, ואחר כך פגע בו פעם שניה ואמר לו - אינו נאמן, אלא הרי זבחי בחזקת פשרות וטהרותיו בחזקת טהרה.

39) והמדובר, בעושה עימו חנם, אבל אם הוא מקבל שכר נאמן אפילו בפגישה שנייה מפני שהוא מפסיד את שכרו ולפיכך אנו אומרים מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן גם לטמא את הטהרות, כמו סופר שכתב ספר תורה בשכר ואמר שהקלף לא היה מעובד לשמו והספר פסול.

ברייך רחמנא דסייען

יום שני ה' תמוז ה'תשע"ט

הלכות שאר אבות הטומאות

יש בכללן שלש מצות עשה², וזה הוא פרטין: (א) דין טמאת נבילה. (ב) דין טמאת שרץ. (ג) דין טמאת שכבת זרע. ועבודה זרה מטמאה פשרץ, וטמאתה מדברי סופרים.

קנ"ד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ה' תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלוג שהוא גדול פי שלושה מכזית. וחזר בו מפירושו למשנה זו (וכן פירש גם הרע"ב שם) שטהור מלטמא בכזית כבשר אבל ברביעית מטמא, מפני שבביתא (מנחות קג, ב) נאמרה עדות זו בשם ר' יהושע (בן חנניה) ור' יהושע בן בתירה, והוסיפו מעשה שהיה, שלא טימאו חכמים דם נבילה אפילו בשיעור גדול (ראה 'תוספות יום טוב' בעדויות שם, וראה הלכות טומאת אוכלין פ"י הלכה ג בהשלמות). (27) משמע שמדברנו מטמא כלים כמשקין טמאים. אולם מלשוננו בפ"י מטומאת אוכלין ה"ג, משמע שאינו משקה.

ה. חלב²⁸ בהמה טהורה שמתה - טהור. שְׁנֵאמַר: 16
וְחֵלֶב נְבִילָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יַעֲשֶׂה לְכָל מְלֹאכָה²⁹ וְאָכַל 17
לֹא תֹאכְלֶהוּ - מִי שֶׁאִסְּרוּ מִשּׁוּם נְבִילָה וְטְרֵפָה³⁰. 18
וְאִם הִכְשֵׁר בְּמִשְׁקֵין הַמְכֻשָּׁרִין³¹ - הָרִי הוּא כְּאֹכְלִין 19
טְמֵאִין³², וְאִינוּ כְּבָשָׂר נְבִילָה. וְהַנוֹגֵעַ בְּחֵלֶב הַחוּפָּה 20
אֵת הַכֶּלִּיא קָדָם הַפְּרִשָּׁה³³ - הָרִי זֶה טָמֵא כְּנוֹגֵעַ 21
בְּכֶלִיא עֲצָמָה, שֶׁהָרִי פָּמָה חוּטִין נִמְשָׁקִין מִמֶּנָּה³⁴ 22
בְּחֵלֶב. אָכַל בְּהֵמָה טְמֵאָה וְהִחִיָּה בֵּין טְהוֹרָה³⁵ בֵּין 23
טְמֵאָה - אֶחָד בְּשָׂרָה וְאֶחָד חֵלֶבָה לְטְמֵאָה, וּמִטְמֵא 24
אָדָם וְכֵלִים בְּכִזִּית כְּבָשָׂר הַנִּבְלָה. 25

(28) פסחים כג. משמע אפילו למלאכת קודש שאסור לטמא. (30) זה נימוק לטומאת חלב בהמה טמאה שנתנבלה, שנאמרה בסוף הלכה זו. (31) אוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נרטבו באחד משבעת המשקין שמנאם רבינו בפ"א מהלכות טומאת אוכלין הלכה ב [חלב שחוטה אינו צריך הכשר, מפני ששחיטתו מכשירתו]. (32) ואפילו אם לא נגע בטומאה, הרי הוא מטמא טומאת אוכלין כראשון לטומאה (רבינו בפירושו, עוקצין פ"ג מ"ט. ראה השלמות). (33) לפני שהפרידו מן הכליה. (34) מן הכליה, וחוטים אלה בשר הם. (35) שחלבה מותר באכילה כשנשחטה.

ו. הכוי³⁶ - חלבו מטמא כבשרו, וטמאתו בספק³⁷. 26
לפיקח אין שורפין עליו תרומה וקדשים, ואין חיבין 27
פרת על טמאתו ועל³⁸ ביאת המקדש³⁹ או על אכילת 28
קדשיו⁴⁰. 29

(36) בבביתא חולין (פ, א) נחלקו תנאים במהותה של בריה זו, יש אומרים שהוא נולד מתיש וצביה (אביו בהמה, ואמו חיה). ור' יוסי אומר בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בה חכמים אם היא מין חיה או מין בהמה. (37) שמא מין בהמה הוא, שחלבה טהור. (38) צ"ל "על". (39) פירוש, אם נטמא בחלב נבלת כוי ונכנס למקדש, אינו חייב כרת כמו טמא ודאי. (40) קדשי המקדש.

ז. ואלו דברים⁴¹ שאין מטמאין מן הנבלות: 30
העצמות, והקננים והטלפים, אפלו עקרון הרף שאם 31
יחתך מן החי יוצא דם, והעור, אף על פי שאינו 32
מעבד, והאלל⁴² והגידים, והמרק והתכלין 33
שמתבשלין עמה. במה דברים אמורים? בזמן 34
שפירשו מן הנבלה; אכל הנוגע באחד מכל אלו 35

יטמא, ודרשו ב'תורת כהנים' (שם פרשת ז ה"ה): "מתוכו הוא מטמא ואינו מטמא מאחוריו". (7) אם האדם נשא את הנבילה, אף-על-פי שלא נגע בה, כגון שהיה דבר מבדיל בין גופו ובין הנבילה, שנאמר (שם, כח): "והנושא את נבלתם יכבס בגדיו וטמא עד הערב". (8) שהנוגע בו אינו מטמא בגדים, והנושא מטמא בגדים. ובוזה נבדל מרכב ממשכב וממושב, שגם נגיעתם מטמאה בגדים (ראה הלכות מטמאי משכב ומושב פ"ו הלכה ב). (9) ב'תורת כהנים' (שם פ"ו הלכה ז): "הנוגע יטמא עד הערב", ואין הנוגע מטמא בגדים. (10) הנוגע באב הטומאה נעשה ולד (ראשון לטומאה). (11) ונעשים ראשון לטומאה כמו האדם, אבל כלים שנגע בהם אחרי שפירש מן הטומאה לא נטמאו. וכל זמן שלא פירש מן הטומאה, מטמא כל כלים שהוא נוגע בהם, ולא דוקא בגדים. שם, פרשת ד, ה"ט: מנין לעשות שאר כלים כבגדים? (בתורה כתוב: יכבס בגדיו), תלמוד לומר "טמא" (צ"ל יטמא - הגר"א). (12) שם: "יכול יטמא אדם וכלי חרס? תלמוד לומר בגד, בגד הוא מטמא ואינו מטמא אדם וכלי חרס". (13) פרק ו.

ב. אֶחָד¹⁴ בְּהֵמָה וְחִיָּה, בֵּין הַמִּמְרִין בְּאֹכְלִיהָ בֵּין 1
הָאִסּוּרִין¹⁵, אִם מֵתוּ - כֵּלָן בְּשָׂרָן מְטֵמֵא בְּכִזִּית. 2
וְשִׁחִיתָ בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְחִיָּה טְהוֹרָה מְטֵהְרִתָּ¹⁶ כָּל 3
מָקוֹם. וְאִפְלוּ שִׁחַט חֲלִין בְּעִזָּה וְקִדְשִׁים בְּחוּץ¹⁷ - 4
הָרִי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וְאִם אֲרַע פְּסוּל בְּשִׁחִטָּה - הָרִי זֶה 5
נְבִילָה¹⁸ וּמִטְמֵאָה בְּמִשָּׁא¹⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת 6
שְׁחִיטָה²⁰. 7

(14) בין בהמה ובין חיה. (15) בגמרא חולין ע, ב למדו זה מן הכתוב. (16) אפילו אם היא אסורה באכילה ע"י אחד משמונה-עשרה טריפות. שם עב, ב (ראה לקמן ה"ג). (17) שהם אסורים גם בהנאה (זבחים סח, א). (18) כר' יהושע, במשנה חולין לב, א. (19) השחיטה אינה מועילה אפילו לטהר מטומאת משא החמורה. (20) פ"ג הלכה יח.

ג. בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחִיָּה טְמֵאָה אֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֵלָת 8
בָּהָּ²¹, וְאֶחָד הַשּׁוֹחֲטָהּ או הַנּוֹחֲרָה או הַחוֹנֵקָה או 9
שִׁמְתָה כְּדִרְפָּה - הָרִי זֶה נְבִילָה. וְכָל הַנִּבְלֹת 10
מְצַטְרְפוֹת²² לְעֶנְיָן טְמֵאָה לְכִזִּית, אֶחָד טְמֵאוֹת וְאֶחָד 11
טְהוֹרוֹת²³. 12

(21) משנה שם עב, ב. (22) משנה מעילה א, ב. (23) כחצי זית מטמאה מצטרף עם כחצי זית מטהורה לענין טומאה, אבל אין מצטרפים לחייב מלקות על אכילתם (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ד הלכה יז, והשלמות להלכה יב).

ד. מִתְּ הָרִי הוּא כְּבָשָׂר²⁴. וְדָם הַנִּבְלָה אֵינוּ מְטֵמֵא²⁵ 13
כְּנִבְלָה, אֲלֹא הָרִי הוּא כְּמִשְׁקֵין טְמֵאִים, שֶׁאֵינוּ 14
מְטֵמֵא לֹא אָדָם וְלֹא פְּלִים²⁶ מִן הַתּוֹרָה²⁷. 15

(24) חולין קכה, א. (25) עדויות פ"ח מ"א. העיר ר' יהושע בן בתירה על דם נבילות שהוא טהור. (26) כוונת רבינו ברורה, שאינו מטמא מן התורה כלל אפילו בשיעור רביעית

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ה' תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 הפשיטה מרגליה⁶⁶ בלבד - הרי העור כלו חבור, 25 והנוגע בעור כנוגע בפש, עד שיפריש העור כלו 26 מעל הפש. וכן המפשיט פשרצים⁶⁷ - חבור עד 27 שיפשיט כלו. עור שעל הצואר - חבור⁶⁸ עד 28 שיפשיט כלו. וכל עור שהוא חבור לטמא⁶⁹ - כף 29 הוא חבור להתטמא, שאם היתה שחוטה ונגעה 30 טמא בעור זה שהוא חבור - נטמא הפש.

(60) משנה שם קכג, א. (61) שהעור ישמש לו שטיח. בהפשט כזה, קורעים את העור מן הזנב עד הצואר ואחר-כך מפרידים אותו מן הבשר בסכין. (62) גמרא שם. (63) כרב שם. (64) כעין שק גדול, שהרועים נותנים בו חפציהם, ויש משתמשים בו גם למשקין. בהפשט זה אין קורעים את העור לאורך הבהמה, אלא מרגל לרגל, ומפשיט ממטה למעלה באופן שיצא העור שלם בהיקפו, ואחר-כך קושרים במשיחה את המקום הפתוח. (65) אם נגע בעור הנבילה נטמא, כאילו נגע בבשר. (66) כשרוצים לעשות נוד (נוד קטן מחמת) מעור כבש, מתחילים להפשיט מן הרגלים, וממשיכים באופן שיצא העור כולו שלם, וקושרים את מקום הרגליים וממלאים אותו מים ומשקין אחרים (על פי פירוש רבינו במשנה). (67) ברייתא שם קכג, ב. (68) אם הפשיט כל העור, והשאר עור הצואר - העור מטמא. כחכמים במשנה. (69) שהנוגע בעור נבילה נטמא.

יא. עור⁷⁰ שיש עליו כזית נבלה - הנוגע בציבו⁷¹ 31 היוצא ממנו⁷² ובשערו שכןגדו⁷³ מאחורי העור 32 נטמא, מפני שהעור בשערו שומר לבשר⁷⁴. במה 33 דברים אמורים? שפלטתו חיה; אבל פלטתו סכין⁷⁵, 34 אם היה מרדד⁷⁶ - בטל אגב העור⁷⁷. 35

(70) משנה שם קכד, א. (71) חוט דק. (72) מן העור, והוא נוגע בבשר (רבינו בפירושו. ורש"י מפרש, שיוצא מן הבשר). (73) שכנגד הכזית. (74) והשומר מטמא כבשר עצמו. לא נתבאר דין הנוגע בשער כנגד הציב, ויש פנים לכאן ולכאן. (75) אנו אומרים שביטלו אצל העור. (76) דק מאוד וארוך ורחב, שאם תצרפו יחד יהיה בו כזית (רש"י). (77) שאין דרכו של אדם לטרוח ולכנס שיכבה דקה של בשר ולפיכך בטלו, אבל פלטתו חיה לא ביטלו אדם.

יב. עור⁷⁸ שיש עליו כשני חצאי זיתים בשר נבלה 36 - העור מבטל⁷⁹, ואינו מטמאין לא במגע ולא 37 במשא⁸⁰; שכל שאינו מטמא מן הנבלה במגע - 38 אינו מטמא במשא⁸¹. אבל שני חצאי זיתים שתחבן 39 בקיסם⁸² - הנושאן טמא⁸³, שהרי נשא כזית, והנוגע 40 טהור, שאין חבורי אדם⁸⁴ חבור⁸⁵. והוא⁸⁶ שהיהו 41 שניהן מרדדין⁸⁷ ודבוקין זה בזה עד שינטלו 42 באחד⁸⁸; אבל אם היה חצי זית זה בפני עצמו וזה 43 בפני עצמו בקיסם אחד, אפלו הוליק והביא כל 44 היום כלו - טהור. 45

(78) משנה שם. (79) כמות קטנה שכזו בטלה לגבי העור.

1 קשהו מחברין בפש - הרי זה טמא⁴³. והוא שיהיה 2 בפש כזית, שאין אחד מפל אלו מצטרף לכזית⁴⁴.

(41) משנה חולין קיז, ב. (42) חתיכות קטנות של בשר שנשארו דבוקות בעור אחר הפשטו. (43) שם קיה, א. והטעם, מפני שהם כיד לבשר, שנוטלים אותו והבשר ניטל עמו. (44) שם.

3 ח. האלל, בין שפלטתו חיה⁴⁵ בין שפלטתו סכין⁴⁶ 4 - אינו מצטרף לכזית. ואם פנסו⁴⁷ והיה בו כזית - 5 מטמא⁴⁸.

(45) חיה אכלה את הבשר, והשאירה חתיכות קטנות דבוקות בעור. (46) כשהפריד בסכין את הבשר מהעור, נפלטו החתיכות מתחת חודו של סכין ונשארו במקומם בעור. (47) כנס את החתיכות הקטנות, והניחן יחד. (48) כרב הונא אליבא דרבי יהודה (שם קכא, א. ראה ראב"ד וכסף-משנה). והמדובר שכנסו אדם בכוונה, וע"י מעשהו גילה דעתו שלא ביטלו לגבי העור. אבל אם כונס שלא בכוונה, כגון ע"י תינוקות, אינו מטמא (רש"י שם).

ט. ואלו⁴⁹ בהמות שעורותיהם בפשר: עור חזיר 6 של ישוב, ועור חטוטרת הגמל הרפה, ועור פית 7 הבשת, ועור השליל⁵⁰, ועור שתחת האליה. הרי 8 אלו מטמאין מן הנבלה. ואם עבדן או הלף בהן⁵¹ 9 כדי עבודה⁵² - הרי אלו טהורים. ואם עשה בהן 10 מעשה שבטלן⁵³ - טהורין אף על פי שלא הלף בהן 11 כדי עבודה. כיצד? און חמור שטלאה⁵⁴ לכפיפתו - 12 טהורה. במה הוא כדי עבודה? ארבעה מילין⁵⁵. ואי 13 זו היא חטוטרת רפה? כל זמן שלא טענה⁵⁶. הגיע 14 זמנה לטען⁵⁷ ולא טענה, או שטענה קדם שגיע 15 זמנה⁵⁸ - הרי זה ספק⁵⁹. 16

(49) משנה שם קכב, א. (50) העובר שבמעי אמו. רבינו השמיט עור הראש של עגל הרך, ועור הפרסות שנימנו (שם) בין אלה שעורותיהם כבשרם. וטעמו, מפני שר' יוחנן אמר (שם קכב, ב) שדעת יחיד היא, ואין הלכה כאותו יחיד. (51) יש שוטחים את העורות, כדי שידרסו עליהם, ועל-ידי זה הם מתקשים ונעשים ראויים למלאכת עור. (52) אולי צריך להיות: עיבודם. (53) על-ידי מעשה זה, ביטל אותם מתורת בשר הראוי לאכילה. (54) השתמש בה כטלאי לסל וכדומה. (55) גמרא שם. (56) שלא הניחו עליה משא. (57) הגמל גדל, וכוחו אתו לישא משאות. (58) הטעינו משא בעודו צעיר וחלש. (59) בעיא שם שלא נפשטה.

י. המפשיט⁶⁰ נבלת בהמה או חיה, בין טמא בין 17 טהור, בין דקה בין גסה: אם לשטיחה⁶¹ הפשיט 18 - בין שהפשיט מן העור כדי אחיזה, והוא שני 19 טפחים⁶², הנוגע בעור זה שהפשט טהור⁶³; ועד 20 שלא הפשיט שני טפחים - הנוגע בעור כנוגע 21 בפש. הפשיטה כדי לעשות מן העור חמת⁶⁴ - הרי 22 העור חבור⁶⁵ עד שיפשיט את כל החזה. ואם 23

קנו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ה' תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 וְאִינָה מְטַמְּאָה פְּנֵיבָלָהָ⁹⁷. וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ לְאַכִּילָהּ -
13 מִתְטַמְּאָה טְמֵאָתָא אֲכָלִין⁹⁸. הַקֶּבֶה⁹⁹ וְהַחֲלָב¹⁰⁰ שֶׁל
14 נִבְלָה - טְהוֹרִין מִכָּלֵם¹⁰¹.

(96) העור שהעובר מונח בו. (97) משנה חולין עז, א.
(98) אם נגעה בטומאה, שהמחשבה עושה אותה אוכל, אבל
אין המחשבה מועילה שתטמא טומאת נבילות.
(99) פירוש, חלב קרוש שנמצא בקיבת נבילה, אבל עור
הקיבה מטמא. (100) חלב צלול שבקיבה. (101) חולין
קטז, ב. רבינו קיבל גירסת הרי"ף שם: והילכתא . . . אבל
מעמידין בקיבת נבילה וכו'. מאי טעמא? חלב המכונס בה
פירשא בעלמא הוא (ראה פ"ד מהלכות מאכלות אסורות
הט"ו והי"ט, ומגיד-משנה שם).

15 טז. בְּהֵמָה שֶׁשִּׁפְעָה¹⁰² תָּרַת דָּם¹⁰³, אָף עַל פִּי
16 שְׁנִפְטָרָה מִן הַבְּכוֹרָה¹⁰⁴ - אִינָה מְטַמְּאָה¹⁰⁵ לֹא בְּמַגֵּעַ
17 וְלֹא בְּמִשָּׁא עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ צוּרַת נֶפֶל, לְפִי שֶׁהִיא
18 בְּטָלָה בְּרֵב הַיּוֹצֵא עִמָּה¹⁰⁶, לְפִיכָּךְ הִיא טְהוֹרָה אָף
19 עַל פִּי שֶׁיִּהְיֶה רְאוּיָה לִגְר¹⁰⁷ אֲגַב אָמָה¹⁰⁸.

(102) הפילה. (103) חתיכה כעין דם קרוש, ויש בה בשר
עובר שנימוק. (104) הוולד שתלד אחר-כך אינו קדוש
כבכור, אפילו אם טרם ילדה בכלל (משנה בכורות כא, ב)
מפני שאינו פטר רחם. (105) אף-על-פי שהחררה נידונת
כוולד לענין בכורה. (106) הדם וגופים אחרים שאינם
מגוף הנפל שנימוק (ר' יוחנן שם כב, א). ואם יש בה צורת
ולד נפל, הרי אינו מעורב עם הגופים האחרים ואינם
מבטלים אותו. (107) למעלה (בהלכה יד) אמרנו, שסרוחה
מעיקרה ולא היתה ראויה לגר לפני הפלתה, ומטמאה עד
שתיפסל מאכילת כלב (שם כג, ב). (108) כל זמן שהחררה
היא במעי אמה אינה נמאסת על האדם אלא עם יציאתה,
ואז חלה עליה הטומאה, ואם כן לא נפסלה לאכילה לפני
חלות הטומאה.

20 יז. נִבְלָה שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּשִׁחוּטָהּ, אִם רֵב מִן הַשְּׁחוּטָה
21 - בְּטָלָה הַנִּבְלָה בְּשִׁחוּטָהּ¹⁰⁹, וְאִין הִפֵּל מְטַמְּא
22 בְּמַגֵּעַ; אֲבָל אִם נִשָּׂא הִפֵּל - נְטֵמָא¹¹⁰. שְׂאֵי אִפְשָׁר¹¹¹
23 לְשִׁחוּטָה שֶׁתִּחְזֹר נִבְלָה¹¹², אֲבָל הַנִּבְלָה אִפְשָׁר
24 שֶׁתִּטְהַר בְּשִׁתְּסִרָתָהּ, לְפִיכָּךְ תִּבְטָל.

(109) שם כג, א תני ר' חייא. (110) מפני שהטומאה ישנה
כאן במציאות, והוא נשא אותה. ואין זה דומה לחררת דם
(בהט"ז) מפני שנימוק הבשר ונתערב עם הגופים הטהורים
ואינו בעין (הר"י קורקוס). (111) זהו נימוק לדין מגע.
(112) בגמרא נאמר טעם זה לפי דעת ר' יהודה, שמיין במינו
אינו בטל, וכאן בטל מפני שאינו מין במינו ממש, שזו
שחוטה, ולעולם לא תהיה נבילה שמתמאה במגע ובמשא
(ראה השגת הראב"ד וכסף-משנה). והר"י קורקוס (מובא
בכסף-משנה כאן) מסביר את ההבדל בין מגע למשא. במגע
הרי כל חתיכה היא נגיעה בפני-עצמה בבשר טהור מפני
הביטול ברובו, ואפילו אם נוגע בבת אחת הרי נגיעות אינן
מצטרפות, אבל במשא נשיאה אחת היא. [ומה בין זה לשני
חצאי זיתים (בהי"ב) שאינו מטמא במשא אלא במרודד,

(80) כר' עקיבא, שם. (81) נימוק זה נאמר בברייתא שם
עמוד ב בשם ר' עקיבא, ופירושו: אף-על-פי שהוא נושא
כזית שלם בבת אחת אינו טמא, מפני שהמגע אינו מטמא.
ולמה אין המגע מטמא? מפני שאין כאן נגיעה אחת בכזית
שלם אלא שתי נגיעות - כל אחת בחצי זית - ושתי נגיעות
אינן מצטרפות. (82) הכוונה לכזית שלם שחתכו לשנים,
או חתך חצאי זיתים מנתח גדול, ולא באותם החצאים שהיו
על העור (ראה שם קכב, בגמרא, רש"י ותוספות ד"ה
דאמר). (83) במשנה שם קכד, א: ומורה ר' עקיבא וכו'.
(84) חיבור מלאכותי. (85) ודינם כשני חצאים נפרדים.
ואפילו אם נגע בשניהם - טהור, מפני ששתי נגיעות הן
ואינן מצטרפות, כמבואר למעלה (כסף-משנה. ראה
השלמות). (86) בתנאי. זה נמשך לדין נושא, כלומר:
אימתי טמא הנושאן? (87) ע"י דפיקות או לחץ חזק.
(88) אם יגביה חלק אחד, יעלה השני עמו (ראה השלמות).

1 יג. בְּשׂוֹר⁸⁹ נִבְלָה שֶׁנִּפְסַד וְהִבְאִישׁ וְנִפְסַל מִלְּאָכֵל
2 הַקֶּלֶב - טְהוֹר⁹⁰. לְפִיכָּךְ, נִצְלָו⁹¹ הַנִּבְלָה - סִפֵּק אִם
3 מְטַמְּא בְּכִזִּית אִם לֹא⁹². בְּשׂוֹר נִבְלָה שֶׁיִּבְשׁ⁹³: אִם
4 יָכוֹל לְשָׂרוֹת בְּפִשְׁרֵין מַעַת לַעַת לְחֹזֵר לֶחַ וְרֹאזִי
5 לְקֶלֶב - מְטַמְּא; וְאִם לֹא - טְהוֹר, וְאִפְלוּ בְּאֲכָלִין⁹⁴
6 טְמֵאִין אִינוּ מְטַמְּא.

(89) בכורות כג, א. (90) ואם הוא ראוי לכלב, אע"פ שאינו
ראוי לאכילת אדם, מטמא בין במגע ובין במשא. פסק כר'
יוחנן שם (כסף-משנה. וראה לקמן פ"ג הי"א ופ"ד הי"ב).
(91) בשר שנימוח וקרש. (92) הלכה למשה מסיני, שכזית
ניצל מן המת מטמא כבשר (משנה נזיר מט, ב), ובנבילה
בעיא היא (שם נ, א) שלא נפשטה. ופסק רבינו, כדרכו בכל
בעיא שלא נפשטה, שטמא מספק. [בגמרא שם משמע,
שניצל אינו ראוי לאכילת אדם, אבל ראוי לאכילת כלב,
ולפיכך אין מקום לבעיא זו לדעת בר פדא שנבילה שאינה
ראויה לגר (לאכילת אדם) אינה מטמאה, ונשאלה לדעת ר'
יוחנן, שהיא מטמאה, ופירושו ב'תוספות' שם (וכן גם
בפירוש המיוחס (בטעות) לרש"י), שניצל, אע"פ שהוא
ראוי לאכילת כלב אין דינו כבשר הנבילה, מפני שהוא
כעפר ("עפרא בעלמא"), ושאל השואל, אם ניצל מנבילה
כלול גם כן בהלכה שניצל מטמא אע"פ שהוא עפרא
בעלמא או לא. ולפי פירושם, קשה להבין כוונת המילה
"לפיכך" בדברי רבינו. ונראה שלדעת רבינו ניצל נפסל
מאכילת כלב, ונמסרה הלכה שמתמא, ושאלו אם גם ניצל
של בהמה נכללה בה. (93) משנה נדה נד, ב. (94) צ"ל
כאוכלין. פירוש שאינו מטמא אפילו במגע, ואפילו אוכלין
ומשקין.

7 יד. בְּשׂוֹר⁹⁵ נִבְלָה שֶׁהָיָה סְרוּחַ מַעֲקָרוֹ וְאִינוּ רְאוּי
8 לְמֵאֲכֹל אָדָם - הָרִי זֶה טְהוֹר; שְׁנֵאמַר: לִגְר אֲשֶׁר
9 בְּשַׁעֲרֶיהָ תִּתְּנָה וְאֲכָלָה - עַד שֶׁתִּהְיֶה תְּחִלָּתָה רְאוּיָה
10 לִגְר.

(95) בכורות כג, ב.

11 טו. שְׁלִיא⁹⁶ שֶׁל נִבְלָה - הָרִי הִיא כְּפָרֶשׁ וְכָרְעִי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ו' תמוז – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

תורת אוכל. וכן גוי ששחט שחיטה כדנה, שהרי שחיטתו נבילה והרי היא כנחירה. (9) שלם. (10) אפילו מטהורה שנשחטה ע"י ישראל (רבינו בהל' מלכים פ"ט הי"ג), אע"פ שהיא מותרת לישראל. וטעמו של דבר, מפני שהשחיטה מתירה לישראל גם את המפרסת, אבל לגויים שלא ניתנה להם מצוות שחיטה, לא יצאה הבהמה מכלל חיה כל זמן שלא מתה. (11) שאבר מן החי וכן בשר מן החי, הם משבע המצוות שנצטוו עליהם הגויים. (12) סימן אחד, וישט או קנה. (13) בהמה אינה ניתנת באכילה בשחיטת סימן אחד, ולכן אין עליה תורת אוכל. [ראה הל' טומאת אוכלין פ"ג ה"ד, פרטי דינים נוספים בענין זה. ודילג עליהם רבינו כאן, מפני שאינם נוגעים לטומאת נבילות, שבה אנו עוסקים כאן]. (14) גיסטרא בלשון הגמרא (שם כא, א). (15) שם. (16) כל הבשר החופה את עצם הקולית. (17) שם.

15 ב. בהמה¹⁸ שמת עברה בתוך מעיה והושיט הרועה
16 את ידו ונגע בו, בין בבהמה טמאה בין בטהורה -
17 הרי זה הנוגע טהור¹⁹, עד שיצא הנפל לאויר
18 העולם.

(18) שם ע, ב. (19) בגמרא שם דרשו דין זה מהמקרא, אולם לדעת רבינו (בהל' טומאת מת פ"כ ה"א), שטמאה בלועה אינה מטמאה, דרשה זו מיותרת, ונאמרה שם אליבא דרבי עקיבא (שם עב, א) שעובר במעי אשה טמא. ולא נתברר לשם מה העתיק רבינו משנה זו.

19 ג. בשר הפורש מבהמה וחיה פשהו חייין, בין
20 טהורין בין טמאין - טהור ואינו מטמא פנבלה²⁰.
21 אבל איבר מן החי הפורש מהן - מטמא²¹ פנבלה,
22 אחד איבר מן החי הפורש מן הבהמה עצמה או
23 איבר הפורש מן השליל²² שבבטנה²³, והאיברים אין
24 להן שעור²⁴, אפילו היה פשעורה או פחות - מטמא.
25 והוא שיהיה האיבר בברית²⁵, בשר וגידין
26 ועצמות²⁶, ויהיה עליו בשר כדי להעלות ארוכה²⁷;
27 היה הבשר פחות מהעלות ארוכה פחי או חסר
28 עצמו²⁸ - טהור²⁹.

(20) ברייתא, חולין קכח, ב. (21) משנה, שם קכז, ב. (22) עובר. (23) משנה, שם עב, א. (24) אהלות פ"א מ"ז. (25) בשלימותו הטבעית. ראה 'כסף משנה' הל' טומאת מת פ"ב ה"ג. (26) חולין קכח, ב. (27) כדי שיתרפא הפצע (כלים פ"א מ"ה). (28) ניטל קצת מן העצם. (29) אהלות פ"ב מ"ה, בדין אבר מן האדם. ובתוספתא שם (פ"א ה"ב) אמרו שגם בבהמה הדין כך (ראה הל' טומאת מת פ"ב).

29 ד. הפליא³⁰ והלשון והשפה וכיצא בהן, אף על פי
30 שהן איברים ואין עושין חליפין³¹, הואיל ואין בהם
31 עצם - הרי הן פבשר³².

(30) חולין קכח, ב. (31) אם נתחכו, אין אחרים גדלים במקומם. (32) מן החי שאינו מטמא כלל. פסק כרבי שם (ראה כסף-משנה).

ואין אנו אומרים נשיאה אחת היא? חצי זית אינו מטמא כלל, ושני חצאי זיתים מצטרפים רק כשנישאו ביחד, והתורה אמרה (לפי דרשת עולא הנ"ל), שאם מגביה חלק מהכזית ואין כולו נישא עמו - אין זה נידון כנישאו ביחד, אבל כאן הוא נשא בבת אחת שיעור המטמא, אלא שאין אנו יודעים איזה כזית הוא הטמא ולכן הוא טמא, שהרי נשא כזית שלם בבת אחת, וחסרון ידיעה אינו מועיל לטהרה].

יום שלישי ו' תמוז ה'תשע"ט

פרק שני

(1) יבאר בהמה או חיה טמאה ששחטה או נחרה והיתה מפרסת אם מטמאה טומאת נבילה. ודין חלק הבהמה לשנים או שניתלה ירך וחלל שלה, ובהמה שמת עברה במיעה. בשר או אבר הפורש מבהמה כשהיא חיה. ואם יש שיעור לאיברים. הבשר או האבר המדולדלים בבהמה או חיה שאינם יכולים לחיות. טריפה שנשחטה שחיטה כשרה. והשוחט בהמה ומצא בה עובר מת או בן שמונה חי. ודין השוחט את הבהמה ומצא בה בן ט' חי קודם שיהלך על גבי קרקע. טריפה שנשחטה אם מטמאה קודם. ובהמה המקשה לילד והוציא העובר את ידו וחתכה וכו'. ודין שחיטת נכרי וישראל עומד על גביו. וקולית נבלה שניקבה או חישוב לנזקבה.

1 א. בהמה² או חיה טמאה ששחטה³ - אינה
2 מטמאה משום נבלה כל זמן שהיא מפרסת⁴, עד
3 שיתיו את ראשה⁵, והרי היא פאכלין טמאין⁶.
4 נחרה⁷ והרי היא מפרסת - אין בה אפילו טמאת
5 אכלין⁸ כל זמן שהיא מפרסת. ואיבר⁹ הפורש מן
6 המפרסת¹⁰ - אסור לבני נח פפורש מן החי¹¹,
7 ובשר הפורש ממנה - פפורש מן החי. וכן טהורה
8 שנפסלה בשחיטתה ועדין היא מפרסת, או שחט
9 בה אחד¹² או רב אחד - אין לה טמאה כלל עד
10 שתמות¹³. חלק בהמה לשנים¹⁴ או שנפלה¹⁵ ירך
11 וחלל שלה¹⁶ - הרי זו נבלה ומטמאה במשא ובמגע,
12 אף על פי שהיא עדין בחיים. וכן אם קרעה מגפה
13 או שנשברה מפרקת ורב בשר עמה - הרי זו פנבלה
14 לכל דבר¹⁷.

(2) משנה, חולין קיז, ב. (3) בידי ישראל, שחיטה המתירה בהמה טהורה לאכילה. (4) שם, קכא, ב - אמרו: "מפרסת יצאה מכלל חיה, ולכלל מתה לא באה". (5) אם התיז את ראשה הרי היא כנבילה אף-על-פי שהיא מפרסת. (6) אם נגעה באבר הטומאה נטמאה ומטמאה אוכלין אחרים - אפילו של חולין - גם בעודה מפרסת. ואם נגעה בוולד הטומאה פוסלת את התרומה, מפני ששחיטה כזו מתירה בהמה טהורה לאכילה לישראל, היא מועילה בבהמה טמאה לעשותה כאוכל המקבל טומאה ומטמא. (7) אפילו ישראל (שם קכא, ב). (8) מפני שנחירה אינה מתירה לאכילה את המפרסת, לא לישראל אפילו בטהורה ולא לגוי, אין עליה

קנה שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ו' תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נשחטה אמו כדן, וקרעה והוציא ממנה עובר בן שמונה חדשים, אבל אם נשחטה אמו הותר העובר אפילו לאכילה, וכל-שכן שאינו מטמא. (49) פירש, נאסר באכילה כטריפה. (50) ואמרנו למעלה שטריפה שנשחטה - טהורה. (51) בן שמונה חדשים אין לו שחיטה כלל, אלא נותר בשחיטת אמו. וזה שהוציא והו לפני שחיטת אמו אין לו כל שחיטה, ולפיכך אינו דומה לטריפה ששחטה. (52) שנולד באופן טבעי. (53) כנולד לפני זמנו. [בשבת קלה, ב - אמרו שהוא ספק נפל. ונראה, שגם רבינו התכוון לכן]. ידעו חכמים, שנפל אינו חי שבעה ימים שלמים, ולכן אם עברו עליו שבעה ימים יצא מחשש נפל.

ז. השו"ח⁵⁴ את הבהמה ומצא בה בן תשעה חי, קדם שיהלך על הקרקע, אף על פי שאין צריך שחיטה כמו שבארנו⁵⁵, שהרי שחיטת אמו מטהרתו, אם נטמאת אמו⁵⁶ - לא נטמא הוא⁵⁷, ואם נתפלה אמו - הרי הוא טהור⁵⁸; שאין החי מטמא לא טמאת אכלין ולא טמאת נבלות ואף על פי שהוא פאיבר מאיבריה⁵⁹. ואם מת קדם שפירס⁶⁰ על גבי קרקע - הרי הוא טהור⁶¹, ששחיטת אמו טהרתו.

(54) משנה, שם עד, א. (55) בהל' מאכלות אסורות פ"ה הי"ד. (56) נגעה בדבר המטמא אוכלין לפני שהוציאו מתוכה את העובר. (57) מפני שהוא גוף בפני עצמו. כרבי יוחנן בדעת חכמים במשנה (כסף-משנה). (58) לגמרי טהור, אין דנים אותו כנבילה כחלק מגוף הבהמה, וגם לא נטמא בנגיעה באמו. (59) שהרי שחיטתה מתיר אותו באכילה בלי שחיטת עצמו. (60) שהעמיד פרסותיו. (61) שם עד, א. מדובר בבהמה שנשחטה, בין כשירה ובין טריפה, אבל לאכילה יש הבדל ביניהן. כשאמו כשירה הוא מותר באכילה, ובטריפה אסור (ראה כסף-משנה).

ח. טרפה שנשחטה⁶², אף על פי שהיא טהורה מן התורה, אם נגע בה הקדש - נטמא מדברי סופרים. וזו מעלה יתרה שעשו בקדש.

(62) שם עג, א.

ט. בהמה⁶³ המקשה לילד, והוציא העבר את ידו וחתכה, ואחר כך שחט את אמו - האיבר שנחתך נבלה⁶⁴, ושאר בשר העבר טהור⁶⁵. שחט את אמו ואחר כך חתכה⁶⁶ - האיבר פטרפה שנשחטה⁶⁷, ושאר בשר העבר מגע טרפה שחוטפה⁶⁸, שהיא מטמאה את הקדש⁶⁹ אבל לא את התרומה⁷⁰. הוציא העבר את ידו בין שחיטת סימן לשחיטת סימן⁷¹ וחתכו - מצטרף⁷² שחיטת סימן לסימן לטהר האיבר מידי נבלה.

(63) ברייתא, שם סח, א. (64) כלומר, מטמא כנבילה מפני שהוא אבר מן החי (ראה למעלה ה"ג). (65) מפני שלא נגע אחר שחיטה באבר מן החי. (66) שם. ומשנה, שם עב, א. (67) שהשחיטה מטהרתה מטומאת נבילות אף-על-פי

ה. הבשר³³ או האיבר המדלדלין בבהמה או חיה שאינו יכולין לחיות ולהדבק בשאר הגוף - אינן מטמאין כנבלה³⁴ כל זמן שהבהמה בחיים; והרי הן בשאר אכלין, אם הכשרו³⁵ - מקבלין טמאה במקומן³⁶. נשחטה הבהמה - הכשרו בשחיטה³⁷ ואינו מטמאין כנבלה³⁸, שאין השחיטה עושה אותן כמו שפירשו מחיים³⁹. אבל אם מתה הבהמה - הבשר שהיה מדלדל בה צריך הכשר⁴⁰, והאיבר מטמא משום איבר מן החי⁴¹ ואינו מטמא משום איבר מן הנבלה⁴². ומה בין איבר מן החי לאיבר מן הנבלה? שהבשר הפורש מאיבר מן החי - טהור, והבשר הפורש מאיבר מן הנבלה - מטמא בכזית במגע ובמשא. וזה וזה⁴³ שוין לשעור⁴⁴.

(33) משנה, חולין קכו, א. (34) בשר מן החי אפילו פירש לגמרי מן הבהמה אינו מטמא (למעלה ה"ג), ונכתב כאן במדולדל להשמיענו שטמא טומאת אוכלין אף-על-פי שעורנו מדולדל בבהמה חיה (ר"י קורקוס). (35) הורטבו באחד משבעת המשקין (ראה הל' טומאת אוכלין פ"א ה"ב) אחרי שנידלדלו. (36) בכת"י תימן, וכן בדפוס רומא: "במקומן", פירוש, כשהם תלויים בבהמה. (37) כרבי מאיר במשנה שם, נגד דעת רבי שמעון [בעירובין מו, ב שאלו: רבי מאיר ורבי שמעון, הלכה כמי? ולא נפשטה הבעיה, ולפיכך פסק רבינו לחומרא]. (38) גמרא, שם. (39) בלשון התלמוד: "שחיטה אינה עושה ניפול" (חולין עג, ב). ואסורים באכילה, שהשחיטה מועילה להם רק לטהרם אבל לא להתירם לאכילה (שם). (40) אם לא הוכשר לפני שמתה. (41) שמתה עושה ניפול, והרי הוא כאילו פורש לגמרי מן הבהמה רגע לפני מיתתה. (42) מובן מאליו, שהבשר המדולדל אינו מטמא כלל אם לא נגע בטומאה. (43) אבר מן החי ואבר מן הנבילה. (44) מטמאים בכל שהוא, אם יש בהם גידים ועצמות ובשר כדי להעלות ארוכה, כלמעלה בה"ג.

ו. טרפה שנשחטה⁴⁵ שחיטה פשרה, אף על פי שהיא אסורה באכילה - הרי היא טהורה. וכן השוחט את הבהמה ומצא בה עבר מת⁴⁶ - שחיטת אמו מטהרתו מידי נבלה⁴⁷. מצא בה בן שמונה חי⁴⁸ - נטרף⁴⁹. אף על פי שנשחט⁵⁰ אחר שנטרף - אין שחיטתו מטהרתו מידי נבלה, לפי שאין למינו שחיטה⁵¹. לפיכך, ולד בהמה⁵² שלא שהה שבעה ימים גמורין, אם שחטו בתוך שבעה - אין שחיטתו מטהרתו מידי נבלה, מפני שהוא כנפול⁵³.

(45) משנה, שם עב, ב. (46) אפילו בן תשעה חדשים (בהמה גסה טהורה יולדת לתשעה - כאדם). (47) משנה, שם עד, א. רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ה הי"ג-יד פסק שמותר באכילה, וכתב כאן "מטהרתו מידי נבילה" משום סיפא: "מצא בה בן שמונה חי וכו'" אין שחיטתו מטהרתו. ולא הקפיד רבינו להודיע שמותר באכילה, מפני שכאן אנו עוסקים בדיני טומאה וטהרה בלבד. (48) מדובר כשלא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ז' תמוז – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ליגע, ולפיכך אינה מטמאה אפילו מדין שומר לטומאה. (83) נימוק למה אינה מטמאה במשא. (84) שם. ובברייתא (שם קכו, ב): "בנבלתה" ולא בקולית סתומה, יכול (יכול אתה לחשוב) אפילו ניקבה? תלמוד-לומר "הנוגע יטמא", את שאפשר ליגע – טמא, ואת שאי אפשר ליגע – טהור. אם הקולית נקובה אפילו כל שהוא, אפשר להכניס שעה דרך הנקב ולנגוע במוח, ולפיכך גם הנגיעה בעצם הקולית מטמאה, שהרי היא כשומר לטומאה (ראה עוקצין פ"א מ"א). (85) שקולית שלא ניקבה טהורה. (86) המוח ניתק מחיבורו בעצם הקולית בפנים, ומקשקש כשמודנדים את הקולית. (87) בחי. ידעו חכמינו ז"ל, שעצם שנקלף מעליה הבשר, ויש בו מוח בריא בפנים, היא מעלה ארוכה (מתרפאת), אבל מוח שניתק ממקומו בפנים העצם אינה מרפא את העצם. (88) כמותו ואיכותו מספיקות כדי לרפאות ולהעלות עליה בשר. (89) אפילו במגע, מפני שנגע באבר שלם. פסק כרבי יוחנן שם.

יב. קולית⁹⁰ שחשב עליה לנקבה ועדין לא נקבה - 21
הרי הנוגע בה ספק טמא; שהרי יש בדבר ספק, אי 22
מחוסר נקיבה במחוסר מעשה או לא⁹¹. 23

(90) שם קכו, ב - בעיה של רבי אושעיא. (91) בספרים שלנו, הגירסא שם "הדר פשטה (חזר ופשט בעצמו את בעייתו) מחוסר נקיבה לאו כמחוסר מעשה", ובספרי רבינו אין הסיום הזה.

יום רביעי ז' תמוז ה'תשע"ט

פרק שלישי

1) יבאר שנבלת עוף טהור מטמאה מן התורה, וכיצד היא טומאתה. ודין נבלת עוף טהור אם צריכה מחשבה. ואם חישוב עליה אם צריכה הכשר. תחב כזית נבלת בהמה למקום שנבלת העוף מטמא. הכורך כזית נבלת העוף בחזרת או בסיב ובלעו. הבולע נבלת עוף טהור ואחר שבלעה הקיאה. ואם בלע ממנה אבר שלם ואין בו כזית. ודין הדברים שמצטרפים לכזית עם הבשר בעוף והראויים לאכילה או לשתייה. נבלת העוף שנפסדה מאכילת כלב, ועוף שנטרף ונשחט. נבלת העוף הטמא, ואבר מן החי הפורש ממנה או מן הטהורה.

א. נבלת העוף² הטהור מטמא מן התורה. מפי 24
השמועה³ למדו, שזה שנאמר: וכל נפש אשר תאכל 25
נבלה וטרפה באזרח ובגר וכבס בגדיו ורחץ במים - 26
אינו מדבר אלא באוכל נבלת העוף הטהור בלבד, 27
שהוא אסור משום נבלה וטרפה⁴. וכיצד היא 28
טמאתה? אינה מטמאה לא במגע ולא במשא ולא 29
כשהיא בתוך הפה, אלא בתוך בית הבליעה. שנאמר: 30
וכל נפש אשר תאכל - אינה מטמאה אלא כשהיא 31
בבית הנפש⁵; וזה שנאמר 'תאכל' - לתת שעור 32
לטמאתה כשעור אכילה שהוא פזית. והרי נאמר בה: 33
וכבס בגדיו - מלמד, שהמתטמא בה מטמא בגדיו עד 34
שיפרש ממטמאיו, כמו שבארנו. כיצד? הבולע פזית 35

שהיא אסורה באכילה. שם סח, א - דרשו מהכתוב (שמות כב, ל): "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שהאבר שיצא לפני שחיטה, דינו כטריפה. המילה "בשדה" נדרשה חוץ למקומו הטבעי. (68) כחכמים, שם. (69) כמבואר בה"ח. (70) חכמים גזרו אחת-עשרה מעלות יתירות בקודש שלא גזרון בתרומה, ומנאן רבינו לקמן בפ"ב. (71) בעיה של אילפא שם סט, א. שאל, אם אפשר לצרף לענין טומאה שחיטת הסימן הראשון שבא להתיר באכילה, לשחיטת הסימן השני שאינו מתיר באכילה את האבר היוצא. (72) כרבא, שם.

י. שחיטת עובד פוככים⁷³ - נבלה ומטמאה במשא, 1
ואפילו ישראל עומד על גביו ושחט⁷⁴ בספין יפה 2
שחיטה פראי. אחד העובד פוככים ואחד הפותי⁷⁵ 3
או גר תושב⁷⁶ שחיטתו נבלה⁷⁷. וקרוב בעיני, שאף 4
זה מדברי סופרים⁷⁸. שהרי טמאת עבודה זרה 5
וטמאת תקרבתה מדבריהם, כמו שיתבאר⁷⁹, ובגלל 6
עבודה זרה נתרחקו הפותים ונאסרה שחיטתו. ואם 7
תאמר: והלא היא אסורה באכילה דין תורה! לא 8
כל האסור באכילה מטמא, שהרי הטרפה אסורה 9
וטהורה. ואי אפשר לחיוב פרת על טמאה זו על 10
ביאת מקדש ואכילת קדשיו אלא בראיה בורה⁸⁰. 11

(73) משנה, שם יג, א. (74) אפילו שחט. (75) הגויים שהושיב סנהריב במדינת אפרים, שקיבלו עליהם מצוות כישראל ולא קיימו אותן. וחכמים השוו דינם לדין גויים (שם, ו, א). (76) שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ואפילו אם הוא מקיימן. (77) לאכילה ולטומאה. (78) הכוונה לטומאה, אבל באכילה כותב רבינו לקמן שאסור מן התורה (ראה הל' שחיטה פ"ד הי"א, שלוקים על אכילתה). [בתוספתא חולין פ"א ה"א, למדו מן הכתוב (דברים יב, כא) "וזבחת... ואכלת" ולא זבחת הגוי ולא זבחת הקוף. ורבינו בהל' שחיטה, מביא דרשה אחרת מהמקרא (שמות לד טו): "וקרא לך ואכלת מזבחך". ונראה שרבינו הביא את הכתוב "ואכלת מזבחך", כדי לנמק למה לוקה על אכילתה, הלא על 'עשה' אין לוקים, אולם בשמות שם כתוב "פן", ו"פן" דינו כלא-תעשה]. (79) לקמן פ"ו. (80) מלשון זה יש ללמוד, שרבינו עצמו מפקפק בדבר אם טומאתו מן התורה או מדבריהם (ראה ראב"ד וכסף-משנה).

יא. קולית הנבלה⁸¹ - הנוגע בה או נושאיה טהור⁸²; 12
שכל דבר⁸³ מן הנבלה שאינו מטמא במגע - אינו 13
מטמא במשא. נקבה כל שהוא - הנוגע בה או 14
נושאיה טמא⁸⁴. במה דברים אמורים⁸⁵? כשהיה המוח 15
שבה מתקשקש⁸⁶, שהרי אינה מעלה ארוכה⁸⁷; אבל 16
אם היה עומד במקומו, אם יש בו פדי להעלות 17
ארוכה לעצם מבחוץ⁸⁸ - הרי זו מטמאה במגע 18
ובמשא ככל האברים⁸⁹. וכבר פירשנו, שהקולית היא 19
העצם הסתום מכל צדדיו. 20

(81) משנה, שם קכה, א. קולית = עצם הירך. (82) עצמות נבילה אינן מטמאות (שם עז, ב) ובמוח שבה אינו יכול

- טומאה חמורה בבית הבליעה כל אדם שהוא, אבל פרה ופרים שאינם מטמאים טומאה חמורה כל אדם, אלא את המתעסקים בהם, אינם מטמאים אוכלין אם לא נגעו בטומאה.
- ד. פזית מנבלת הבהמה שתחבו פכוש¹⁵ והכניס לתוף מעי האשה מלמטה, או שהכניסו לתוף בליעתו של חברו במקום שנבלת העוף הטהור מטמאה - הרי זה טמא מושם נושא¹⁶, לא משום נוגע, כמו שבארנו בתחלת הספר.
- (15) בפלך. (16) רבינו לשיטתו, שמשא מטמא אפילו כשלא הזיז את הטומאה ממקומה. פסק כרבא שם, שמקומות אלה דינם כבית הסתרים שמשא במשא ולא במגע בניגוד לדעת אב"י שדינם כבלוע שאינו מטמא כלל.
- ה. הפורץ פזית מבשר נבלת העוף הטהור בחזרת וכיוצא בה ובלעו, אף על פי שלא נגע בגורו - הרי זה טמא¹⁷. פרכו בס"ב¹⁸ ובלעו - הרי זה טהור¹⁹.
- (17) שדרך אכילה היא. דרכם של בני אדם לאכול בשר בחזרת, ולכן אין החזרת חוצצת. (18) כעין חוטים רכים הכרוכים על אילנות. (19) מפני שהטומאה לא נגעה בבית הבליעה והסיב חוצץ.
- ו. הבולע נבלת העוף הטהור ואחר שבלעה הקיאה קדם שתתעפל - הרי זה אינו מטמא בגדים כשתצא לגורו בשעה שמקיאה; שאינה מטמאה בבית הנפש אלא בשעת בליעה, לא בשעה שמקיאה.
- ז. מעי של נבלת העוף הטהור שבלעו, מקצתו בבית הבליעה ומקצתו בחוץ לתוף פיו: אם יש בבית הבליעה פזית - הרי זה טמא, ואם לאו - טהור.
- ח. בלע²⁰ ממנה איבר שלם שאין בו פזית - אינו מתטמא. אפלו נטל צפור ואכלה: אם יש בה פזית - נטמא, ואם לאו - טהור.
- (20) תוספתא זבים פרק ה הלכה ו. נאמר בה "אשר תאכל" ופחות מזוית אינה אכילה.
- ט. הכנפים²¹ והנוצה²², אף על פי שהן פאכלים ומתטמאין ומטמאין טמאת אכלין - אינן מצטרפין²³ בנבלת העוף הטהור לכזית. אבל המקומות הרבים הקרובים לבשר מן החרטום והצפרנים - הרי הן כבשר ומצטרפין לכזית. ראשי אגפים²⁴ וראש הזנב והעצמות, אפלו הרפות - אינן מצטרפין²⁵.
- (21) הנוצה הדקה הנשארת בעוף אחר מריטת הנוצה הגסה. (22) הדקה מן הדקה הנשארת אחרי מריטת הכנפיים.
- מנבלת העוף הטהור ונגע בכלים בשעת בליעתו - טמאים ונעשו ראשון לטמאה. היה נוגע באדם ובכלי חרס בשעת בליעתו - לא טמא, כמו שבארנו בשאר אבות הטמאות. ואחר שבלע אינו מטמא שאר כלים, שהרי הוא בכלי ראשון לטמאה אחר שפרש ממטמאיו, שאף על פי שהוא טעון טבילה והערב שמש²⁷ - אינו מטמא כלים²⁸.
- (2) כל הדינים שבהלכה זו מקורם בתורת כהנים פרשת אחרי פרק י"ב ומובאים במקומות שונים בש"ס. (3) איש מפי איש עד משה רבינו. (4) בתורת כהנים שם הלכה ז: יכול אף נבלת עוף הטמא ... תלמוד לומר "אשר תאכל נבילה וטריפה" ... נבילה שיש לה טריפה יצא עוף טמא שאין לו טריפה (איסור טריפה חל רק על עוף טהור). (5) עיקר הנאת הנפש היא בבית הבליעה. (6) פירוש, אפילו שאר כלים שאינם של חרס. (7) שקיעת החמה. טמא שטבל אינו טהור לכל דבר עד שתשקע החמה ונקרא "טבול יום". (8) מפני שכלים אינם מקבלים טומאה מראשון לטומאה אלא מאב הטומאה.
- ב. אין נבלת העוף הטהור צריכה מחשבה²⁹ לטמא טמאה זו החמורה³⁰, אלא כיון שבלע ממנה פזית מכל מקום - הרי זה מטמאה בבית הבליעה. חשב עליה לאכילה - הרי זה מטמאה טמאת אכלין³¹, והרי היא פאכל ראשון לטמאה אף על פי שלא נגע בה טמאה אחרת³², ואינה צריכה הכשר.
- (9) ישנם סוגי אוכלין שאינם מטמאים טומאת אוכלין עד שהאדם יחשוב לאכלם (ראה לקמן) ומשמיענו רבינו שנבלת עוף טהור מטמאה בבית הבליעה בלי מחשבה כזו. (10) שמשאמה בגדים. (11) אם נגעה באוכלין - נטמא, אבל אם לא חשב לאוכלה אין דינה כאוכל, מפני שאין דרכם של בני אדם לאכול נבלת עוף. [בעוקצין פרק ג משנה ג שנינו, שלא אמרו דין זה אלא בכפרים, אבל בשווקים שמתאסף שם עם רב, נאכלת (על ידי גויים), ולפיכך מטמאה גם בלי מחשבה מיוחדת. וכן פסק רבינו בהלכות טומאת אוכלין פרק ג הלכה ג]. (12) נידה נא, א: אינה צריכה לא הכשר שרץ ולא הכשר מים. פירוש, מטמאה טומאת אוכלין אפילו לא נגעה בשרץ (או בדבר טמא אחר) ואפילו לא נרטבה באחד משבעת המשקין שמכשירים את האוכלין לקבל טומאה, וטעמו של דבר, מפני שבבית הבליעה היא מטמאה טומאה חמורה לטמא בגדים, וכל דבר שסופו לטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר. כתנא דבי רבי ישמעאל שם.
- ג. פרה אדמה³³ ושעירים הנשרפים אינן פן. אף על פי שהן מטמאין המתעסק בהן, אם חשב עליהן לאכילה - צריכין שתגע בהן טמאה³⁴ ואחר כך יטמאו טמאת אכלין.
- (13) יש להוסיף: ופרים. (14) נבלת עוף טהור מטמאה אוכלין בנגיעה אפילו לא נגעה בטומאה, מפני שמשאמה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ז' תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 **אם נִשְׁחַטְתָּהּ⁴² אַחֵר יִרְדְּתָהּ לַנֶּחֱל, אָף עַל פִּי**
26 **שְׁאִסּוּרָהּ בַּהֲנָאָה - הֲצִילָהּ אוֹתָהּ שְׁחִיטָתָהּ מִיָּדִי**
27 **נִבְלָה.**

(38) ברייתא שם. והיא מלמדת, שלא תאמר, אמנם התורה התירה מליקה בקדשים למזבח ולכהנים, אולם לאחרים לא יצאה מכלל נבילה. (39) שם ע, ב. אם נמצא אדם הרוג ולא נודע מי רצחו מביאים בית דין עגלה, מורידים אותה לנחל ועורפים אותה. (40) שם: כפר לעמך ישראל. (41) ועשיית מצוותה מטהרתה מידי נבילה כמו מליקה בעוף. (42) שם. מפני ששחיטתה מתירה בחולין, היא מועילה לטהר בעגלה ערופה.

28 **יֵד. נִבְלַת הָעוֹף הַטָּמֵא - טְהוֹרָה⁴³ וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה**
29 **בְּבֵית הַבְּלִיעָה⁴⁴. וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ לְאֲכִילָהּ וְהִקְשֶׁרָה⁴⁵**
30 **- הָרִי הִיא כְּאֶכְלִין טָמֵאִין שֶׁהֵן רֹאשׁוֹן לְטַמְּאָה⁴⁶.**
31 **וְכַנְפֵּים וְהַנּוֹצָה וְהַמְקוֹמוֹת הַרְפִּים מִן הַחֲרָטוֹם וּמִן**
32 **הַצִּפְרָנִים שְׁלָה - הָרִי הֵן כְּבִשְׂרָה⁴⁷.**

(43) בברייתא חולין (ק, ב) למדו זה מן הכתוב "נבילה וטריפה לא יאכל לטמאה בה" (ויקרא כב, ח) מי שאיסורו משום נבילה, יצא זה שאיסורו משום בל תאכל טמאה. (44) שטומאה זו נאמרה בעוף טהור בלבד, כל דבר שאינו מיוחד למאכל אדם אינו מטמא טומאת אוכלין אלא אם חישוב עליו לאכילת אדם (הלכות טומאת אוכלין פרק א) ונבלת עוף טמא רוב בני אדם אינם אוכלים אותה ולפיכך צריכה מחשבה. (45) לשון המשנה טהרות פרק א, ג: "צריכה מחשבה והכשר" ופירש הר"י קורקוס, שהכוונה להכשר מים והכשר שרץ, היינו, שתורטב במשקין ותיגע אחרי כן בשרץ. אולם בכסף משנה כאן כתב, שמשלשון רבינו משמע שצריכה הכשר מים בלבד. (46) הר"י קורקוס פירש: כשנגעה באב. (47) מיתטמאים ומטמאים ומצטרפים (טהרות שם משנה ג'). בעוף טהור אמרנו למעלה (בהלכה ט) שהכנפיים והנוצה אינן מצטרפות. הרא"ש מנמק את ההבדל: נבלת עוף טמא אין אוכליה מצויים ולפיכך מניחים אותה כמו שהיא עם הכנפיים והנוצות עד שיימצאו אוכלים ולפיכך הם חשובים כחלק מן העוף.

33 **טו. אֶחָד הָעוֹף הַטָּהוֹר וְאֶחָד הָעוֹף הַטָּמֵא - אֵיבָר**
34 **מִן הַחֵי הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶם טְהוֹר, וְאֵין בּוֹ טַמְּאָה כְּלָל.**
35 **שְׁנָאֵמַר: וְלֹאֲלֵה תִטְמָאוּ, לְכָל הַבְּהֵמָה⁴⁸ - לְהוֹצִיא**
36 **אֶת הָעוֹף שֶׁאֵין לוֹ פֶּרֶסָה. וּמִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדוּ,**
37 **שֶׁלֹּא בָּא הַפְּתוּב אֲלֵא לְטַמְּא אֵיבָר מִן הַחֵי שֶׁל**
38 **בְּהֵמָה אוֹ חֲתִיָּה⁴⁹.**

(48) והכתוב ממשיך: "אשר היא מפרסת פרסה". (49) ומפני שכתוב "פרסה" ממעטים אבר מן העוף.

39 **טז. אֵיבָר מִן הַמֵּת⁵⁰ מִן הָעוֹף - הָרִי הוּא כְּנִבְלַת**
40 **הָעוֹף שֶׁפָּרַשׁ מִמֶּנּוּ: אִם הָיְתָה נִבְלַת עוֹף טְהוֹר -**
41 **מְטַמְּאָה טַמְּאָה חֲמוּרָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה כְּכֹזִית; וְאִם**
42 **חָשַׁב עָלֶיהָ לְאֲכִילָהּ - מְטַמְּא טַמְּאָת אֶכְלִין. וְאִם**
43 **הָיְתָה נִבְלַת עוֹף טָמֵא - מְטַמְּא טַמְּאָת אֶכְלִין, אִם**

(23) אם אכל פחות מכזית בשר, והנוצה שאכל עימו משלימה לכזית - טהור. (24) יבשים הם ונוהגים לחתכם ולזרקם. (25) אבל מטמאים ומיטמאים. כל הלכה זו מקורה בטהרות פרק א משנה ב.

1 **י. הָאוֹכֵל מִנִּבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר מִן הָעֲצָמוֹת הַרְפִּין**
2 **אוֹ מִן הַגִּידִין וּמִן הַשְּׁלָל שֶׁל בִּיצִים²⁶ וּמִן הַדָּם**
3 **וּמִבֶּשֶׂר מִן הַחֲתִי²⁷ מִמֶּנּוּ - טְהוֹר. אֲבָל הָאוֹכֵל מִן**
4 **הָאֲשָׁפוֹל²⁸ שֶׁל בִּיצִים וּמִן הַקֶּרֶקֶן וּמִן בְּנֵי**
5 **הַמַּעִים, אוֹ שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֵלֶב²⁹ בָּאוּר וּגְמָעוּ -**
6 **הָרִי זֶה טָמֵא פְּאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר; שֶׁהִשְׁוֵתָהּ בְּכָלֵל**
7 **אוֹכֵל. הַמְחָהּ בַּחֲמָה וּגְמָעוּ - טְהוֹר, שֶׁהָרִי**
8 **הַסְרִיחוּ³⁰.**

(26) הביצים הקטנות כשהן דבוקות בשידרה. (27) חתך כזית בשר מעוף חי ואכלו. (28) הבשר שעל השידרה מבפנים. שהביצים דבוקות בו. (29) השומן. (30) שומן שניתן בחום השמש התקלקל ונפסל לאכילה.

9 **יב. נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר³¹ שֶׁנִּפְסְדָה מִלְּאֲכָל הַכֶּלֶב -**
10 **טְהוֹרָה. וְכֵן אִם יָבִישָׁה בְּחֶרֶס וְאֵינָהּ יְכוּלָה לְהִשְׁרוֹת**
11 **בְּפוֹשְׁרִין מֵעֵת לַעֵת לַחֲזוֹר לְכֻמוֹת שֶׁהָיְתָה - הָרִי זֶה**
12 **טְהוֹרָה. וְהָאוֹכֵל נֶצֶל³² שֶׁל נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר - הָרִי**
13 **זֶה טְהוֹר.**

(31) מבואר למעלה פרק א הלכה יג בדין נבלת בהמה. (32) למעלה (שם) כתב רבינו ניצל של בהמה טמא מספק מפני שבעיניו היא שלא נפשטה, וכאן, בניצל של עוף, פסק שאינו מטמא מפני שהבעייתו היא בניצל של בהמה בלבד, וסובר רבינו שניצל של עוף מאוס יותר משל בהמה.

14 **יב. עוֹף טְהוֹר שֶׁנִּטְרַף וְנִשְׁחַט שְׁחִיטָה כְּשֶׁרָה -**
15 **שְׁחִיטָתוֹ מְטַהֲרָתוֹ, וְאִפְלוּ נִשְׁחַט בְּעֶזְרָה. וְאִם נִמְלַק**
16 **וְנִמְצָא טְרֵפָה - אֵין מְלִיקָתוֹ מְטַהֲרָתוֹ³³. נִמְצָאָתָּ**
17 **אוֹמְרָם: שֶׁהִשְׁוֵחַט עוֹף טְהוֹר, בֵּין בַּחוּץ בֵּין בְּפָנִים,**
18 **בֵּין קִדְּשִׁים בֵּין חֲלִין - הָרִי זֶה טְהוֹר³⁵; וְהַמּוֹלֵק**
19 **חֲלִין בְּפָנִים³⁶ אוֹ שֶׁמְלַק קִדְּשִׁים בַּחוּץ - הָרִי אֵלוֹ**
20 **מְטַמְּאִין³⁷ בְּגֵדִים בְּבֵית הַבְּלִיעָה.**

(33) בין בפנים ובין בחוץ. (34) יוצא מזה. (35) ואף על פי שקדשים טעונים מליקה מפני שהשוחט עוף קדשים בחוץ חייב כרת (שם קז, א) הרי החשיבה תורה את שחיטת העוף בחוץ ולפיכך מטהרת מידי נבילה גם בפנים, שבפנים ובחוץ דינם שווה בכל ענייני טומאת נבלת העוף. (36) וכל שכן בחוץ, שלא מצאנו שם מליקה בכלל. (37) משנה שם סח, א. והטעם, מפני שאין מליקה מועילה לחולין בשום מקום, וקדשים בחוץ נלמד (שם) מן הכלל המקובל: "לא היה פסולו בקודש, מטמא בגדים בבית הבליעה".

21 **יג. הַמּוֹלֵק³⁸ קִדְּשִׁים בְּפָנִים, אִם הָיוּ רְאוּיִין לְקַרְבָּן**
22 **וְלֹא נִמְצְאוּ בֵּהֶן מוֹמִין שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמִקְוָמוֹ - הָרִי אֵלוֹ**
23 **טְהוֹרִין. פִּיּוּצָא בּוֹ, עֲגָלָה עְרוּפָה³⁹ שֶׁנִּעְרְפָה**
24 **בְּהִלְכָתָהּ - טְהוֹרָה. כְּפָרָה כְּתִיב בָּהּ⁴⁰ כְּקִדְּשִׁים⁴¹. וְכֵן**

קסב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ה' ח' תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעניינינו הגם שאין חולדה בים הרי זה בבחינת ים סתם, אבל כשנמשך ומתגלה בחינת ים לעתיד-לבוא בדרגה נעלית יותר אזי נעשה טהרה גם בנוגע לחולדה בירור שער הנו". ומכיון שכל הגילויים שיהיו לעתיד-לבא תלויים במעשינו ועבודתנו עתה, הרי שמעין ודוגמת דבר זה צריך להיות במעשינו ועבודתנו גם עתה ועניין זה נפעל על-ידי שלומדים בתורה אודות שמונה שרצים, כי המציאות שלהם כמו שהיא בתורה הוא עניין של קדושה, ולא עוד אלא שעל-ידי-זה פועלים הביורור והטהרה של שמונה השרצים גם במציאות העולם עד לטהרה של שער הנו".

(על-פי "יון מלכות" ספר טהרה סימן י"ח)

(2) לא עלה בידי אנשי המדע לקבוע בוודאות, שאפשר לסמוך עליה להלכה, את זהותם של שמונת השרצים ושמותיהם בזמננו.

ב. השרץ³ - אב מאבות הטמאות. מטמא אדם וכלים⁴ במגע, וכלי חרס באויר⁵, ואינו מטמא במשא⁶, והנוגע בו אינו מטמא בגדים⁷ בשעת מגעו⁸. ושעור טמאתו ככעדשה⁹. וכל השרצים מצטרפין לכעדשה¹⁰.

(3) כלים פ"א מ"א. (4) ככל אב הטומאה. (5) אם השרץ היה תלוי בחוט והכניסוהו לאויר כלי חרס ולא נגע בדופנו - נטמא הכלי. (6) אם לא נגע (שם). (7) בתורה כתוב (ויקרא יא, לא): "הנוגע בהם במותם יטמא עד הערב", ולא נאמר "יכבס בגדיו" כמו שנאמר בטומאות אחרות. (8) כלומר, אפילו בשעת מגע בשרץ, ומכל-שכן אחר שפירש ממנו. (9) כשיעור תחילת ברייתו של החומט. ברייתא חגיגה יא, א. (10) חצי עדשה משרץ זה וחצי עדשה משרץ אחר - מצטרפים ומטמאים (מעילה טו, ב).

ג. האביכרים¹¹ אין להן שעור¹². איכר מן השרץ כבירתו¹³.

(11) אהלות פ"א מ"ז. (12) מטמאים בכל שהם. (13) כשהוא שלם, כמו שנבאר (ראה למעלה פ"ב ה"ג).

ד. בשר¹⁴ וגידים ועצמות, שהוא פחות מכעדשה, בין שפירש מן החי בין שפירש מן הבהמה - מטמא טמאתו¹⁵. והוא שיהיה בבשר שעליו או במח שבעצם כדי להעלות ארוכה¹⁶.

(14) זה פירוש להלכה הקודמת. (15) טומאת שרץ. (16) ראה למעלה פ"ב ה"א.

ה. בשר¹⁷ מן החי הפורש מן השרץ - טהור¹⁸; שאין מטמא אלא איכר הדומה לשרץ פלו: מה שרץ - בשר וגידים ועצמות, אף איכר הפורש - בשר וגידים ועצמות.

(17) בלי גידים ועצמות. (18) ברייתא חולין קכח, ב.

ו. הפליא¹⁹ והפכד והלשון וכיוצא בהן, אף על פי

חשב עליו והכשר. ואינו מטמא אכלין אחרים עד שיהיה בו כביצה, כשעור כל האכלין לטמא, כמו שיתבאר.

(50) אבר מן העוף אינו כלול במה שאמרו במשנה (אהלות פרק א משנה ז): "האיברים אין להם שיעור".

יום ה' ח' תמוז ה'תשע"ט

פרק רביעי

(1) יבאר טומאת שמונה שרצים האמורים בתורה ושיעורה וכל דיניה.

א. שמונה שרצים האמורים בתורה, והן: החלד² והעכבר והצב והאנקא והלטאה והפח והתנשמת והחמט - טמאת פלו שיהיה, והן הנקראין שרץ לענין טמאה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שמונה שרצים האמורים בתורה והן החולד... והן הנקראין שרץ לענין טומאה".

בספר "קהלת יעקב" כתב ששבעת השרצים שמהחולד והלאה הם סוד שבעה קצוות הטומאה וכל אחד כלול מן השאר הרי ביחד מ"ט שערי טומאה ואלו יש להם עוד צד טהרה ששבעה אלה שבים טהורים (כל שבים טהור) אבל החולד אינו גם בים (חולין קכז, א). ואין לו צד טהרה כלשהו כי חולדה רומז לבניה, כמו שכתב הרב בעניין חולדה הנביאה כי חולדה לשון הטמנה וכיסוי עלמא דאתכסא "הנסתרות לה" אלקינו" דקאי על בחינת הבינה. ובבינה נ' שערים, מ"ט מתפשטים לז' קצוות ושער הנו"ן נשאר בה וכולם מתקדשים על-ידי הבינה, כי האם מטהרתה והוא סוד התשובה שבחזרתם למקורם לבניה נטהרו אבל אם פגם גם בבניה אין לו שוב מקום לטהרה. וכן מצינו ביציאת מצרים שהיו ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה, ואילו הגיעו לשער הנו"ן שוב לא היו יכולים לטהרה.

ויש להוסיף שכל זה הוא בנוגע לגאולת מצרים, אבל בגאולה האמיתית יהיה גם הביורור של שער הנו"ן כי במצרים הרע עדיין נשאר בתוקפו אלא שהיה העניין של "ברח העם" אבל בגאולה השלימה יתבטל הרע לגמרי וכתב "...ובמנוסה לא תלכון" ועל זה נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" שהנפלאות שלעתיד-לבא הם כימי צאתך בכ"ף הדמיון ויהיו עוד הרבה למעלה מהם. ודוגמא לדבר בעבודת התשובה שהקשה אדמוה"ז באגרת התשובה מעניינים שאין תשובה מועילה בהם איך יתכן והרי אין לך דבר העומד בפני התשובה, ומתרץ שאין מועילה תשובה תתאה אבל תשובה עילאה (תשובה עילאה בבניה) מועילה גם לעניינים אלו. ועל-דרך-זה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ה' ח' תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 שֶׁהָאֵיבָר וְאֵין עוֹשִׂין חֲלִיפִין²⁰ - הָרִי הֵן כְּבָשָׂר, אֵף הַנוֹגֵעַ בְּאֲדָמָה, שְׁעֲדִין לֹא נִגְמָרָה צוּרְתּוֹ, 24
2 וְאִם פָּרְשׁוּ מִן הַחַי - טְהוֹרִין. 25

19 חולין שם. ראה למעלה פ"ב ה"ד. 20) אם נחתכו אינם חוזרים וגדלים. ראה למעלה פ"ב ה"ד.
34) משנה שם. 35) לכל ארכו, אבל לא לכל רחבו. 36) כר' יהודה במשנה, לפי פירושו של ר' יהושע בן לוי שם.

3 ז. דם השרץ²¹ - כְּבָשָׂר²², וּמִצְטָרֵף לְכַעֲדָשָׁה כָּל 4
זֶמֶן שֶׁהוּא מְחַבֵּר בְּכָשָׂר²³.

21) משנה מעילה יז, א. 22) מטמא בכעדשה. 23) אבל אם פירש מן הבשר אינו מצטרף, כרב חנין בגמרא שם, וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה אמר.

5 ח. עצמות השרץ²⁴ וְגִידָיו וְצִפְרָנָיו - טְהוֹרִין. וְעוֹר 6
הַחֹלֵד וְהַעֲקָבִי וְהַצֵּב וְהַתַּנְשֵׁמֶת - טְהוֹרִין²⁵, אֵף עַל 7
פִּי שֶׁהוּא לֹחַ וְעֲדִין לֹא עָבְדוּ וְלֹא הִלָּךְ בּוֹ²⁶. אָבָל 8
עוֹר הָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלֵּטָאָה וְהַחֲמֵט - כְּבָשָׂר, 9
וּמִטְמֵא בְּכַעֲדָשָׁה. וְאִם עָבְדָן אוֹ שֶׁהִלָּךְ בָּהֶן כְּדִי 10
עֲבֹדָה - טְהוֹרִין. וְכִמָּה הֵיא כְּדִי עֲבֹדָה? כְּדִי הַלּוֹךְ 11
אַרְבָּעָה מִילִין.

37) ראה למעלה פ"א הי"ג בדין נבילה. 38) משנה, נדה נד, ב. 39) תבניתו נשארה שלמה וניכרת. 40) שם נו, א. 41) סברת עצמו, ללא מקור בתלמוד ובגאונים. בגמרא שם למדו זה מן המקרא, ודעת רבינו שהדרשה היא "אסמכתא בעלמא" (חכמים הסמיכו גזירתם על הכתוב).

34 יג. כְּזִית מִן הַנִּבְלָה אוֹ כַּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ שְׁצִמְקוֹ 35
וְחִסְרוֹ - טְהוֹרִין⁴². פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ וּפָחוֹת 36
מִכְּזִית מִן הַנִּבְלָה שְׁתַּפְּחוּ וְעָמְדוּ עַל פֶּשְׁעוֹ - 37
מִטְמֵאִין מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁴³. הֵיוּ בַּתְחִלָּה פֶּשְׁעוֹ 38
וְצִמְקוֹ, וְחִזְרוּ וְתַפְּחוּ עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְשַׁעֲרֵין - הָרִי 39
אֵלָיו מִטְמֵאִין כְּשֶׁהֵיוּ דִין תּוֹרָה⁴⁴. וְכֵן אֵתָּה אוֹמֵר 40
בְּכִזִּית מִן הַמֵּת.

42) טהרות פ"ג מ"ד. 43) מנחות נד, א. 44) שם עמוד ב, נפרכה שיטת ר' שמעון ברבי וריש לקיש שאמרו יש דיחוי באיסורין. פירוש, אם ירד האיסור או הטומאה מחתיכה זו מפני צמצוק לפחות מכשיעור, שוב לא יחזור אפילו אם תתפח ותחזור לשיעורה הקודם (ראה הלכות טומאת אוכלין פ"ד ה"ה וה"ו).

41 יד. השרץ⁴⁵ אינו מטמא עד שִׁמּוֹת. הִתְזוּ רְאִשֵׁיהֶן, 42
אֵף עַל פִּי שְׁעֲדִין הָרֹאשׁ מְעַרָּה בְּעוֹר הַגּוֹף⁴⁶, אֵף 43
עַל פִּי שֶׁהֵן מְפָרְסִין בְּזַנְבֵי הַלֵּטָאָה⁴⁷ - מִטְמֵאִין. 44
שְׂאֵר שְׂקָצִים וְרִמָּשִׁים⁴⁸ כֻּלָּן, כְּגוֹן הַצִּפְרֹדֶעַ וְהַנֶּחֱשׁ 45
וְהַעֲקָבִי וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין 46
בְּאֲכִילָה - הָרִי הֵן טְהוֹרִין מִכָּלֵם, וְאֵפְלוּ בְּאֲכִילָן 47
טְמֵאִין אֵינָן⁴⁹. וְאֵין לָךְ בְּכָל הַשֶּׁרָצִים מָה שְׁמִטְמֵא 48
בְּמוֹתוֹ חוּץ מִשְׁמוֹנֶת הַמֵּינִין הַמְּפָרְשִׁין בַּתּוֹרָה.

45) אהלות פ"א מ"ו. 46) אבל נמלקו שני הסימנים (קנה וושט). פסק כריש לקיש בחולין כא, א. ושם משמע, שריש לקיש מקפיד רק על מליקת שני הסימנים, אבל העור לא מעלה ולא מוריד. 47) שנחתך והופרד לגמרי מגוף הלטאה מפרס עוד זמן מסוים, ואף-על-פי שאין בו כל

24) ב'תורת כהנים' פרשת שמני פ"ה ה"ב, שנינו: "וכל אשר יפול מנבלתם עליו יטמא", לא מן העצמות ולא מן הציפורניים. ורבינו מוסיף גידים. 25) במשנה חולין קכב, א נמנו השרצים שעורותיהם מטמאים, ולא מנו תנשמת. ראה שם עמוד ב. 26) ראה למעלה פ"א ה"ט.

12 ט. קולית השרץ²⁷ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ טְהוֹר, אֵף עַל פִּי 13
שֶׁהֵיא מְלֵאָה מֵחַ. וְהוּא שִׁיחָהּ הַמֵּחַ מִתְקַשֵּׁק²⁸, 14
שְׁאִינוּ מַעֲלָה אֲרוּכָה; אָבָל אִם הִיָּה עוֹמֵד בְּמִקְוָמוֹ 15
וַיֵּשׁ בּוֹ כְּדִי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה בָּהּ מִבְּחוּץ - הָרִי הַנוֹגֵעַ 16
בָּהּ טְמֵא, כָּכָל הָאֵיבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כְּדִי לְהַעֲלוֹת 17
אֲרוּכָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ²⁹. נִקְבָּה הַקּוֹלִית כָּכָל שֶׁהוּא - 18
הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מְקוֹם טְמֵא³⁰.

27) משנה שם קכח, א. 28) ראה למעלה פ"ב הי"א. 29) שם. 30) חולין שם.

19 י. ביצת השרץ³¹ הַמְרַקֶּמֶת³², אֵף עַל פִּי שֶׁהַשֶּׁרֶץ 20
נִרְאָה מְתוּכָה³³ - טְהוֹרָה. נִקְבָּה כָּל שֶׁהוּא - הַנוֹגֵעַ 21
בָּהּ טְמֵא.

31) שם קכו, ב. יש שרצים שמולידים ולדות חיים, ויש מהם (חומט צב ולטאה) שמטילים ביצים. 32) שהתרקמה בה תבנית בעל-חי. 33) דרך קליפת הביצה השקופה. [בתוספתא חולין פ"ח ה"ה, אמרו: "וכמה היא ריקומה? כדי שייראה השרץ מתוכה". ומפרש רבינו, שאפילו במצב שכזה - טהורה, כל זמן שלא ניקבה. והטעם נאמר בברייתא שם, מפני שאי-אפשר לנגוע בשרץ עצמו].

22 יא. שרץ³⁴ שֶׁחָצִי בָּשָׂר וְחָצִי אֲדָמָה - הַנוֹגֵעַ בְּכָשָׂר 23
טְמֵא, וְכִאֲדָמָה טְהוֹר. וְאִם הַשֶּׁרֶץ עַל פְּנֵי כְּלִי³⁵ -

קסד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי ט' תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חיות. (48) שלא נמנו בהלכה א בין השמונה. (49) אפילו אם נגעו בטומאה, אינם מטמאים אוכלין ומשקין.

ב. אין שכבת זרע¹⁷ של קטן מטמאה עד שיהיה בן תשע שנים ויום אחד¹⁸.

(17) 'תורת כהנים' פרשת זבים פ"ו ה"א (וראה נדה לב, ב). (18) בהל' מטמאי משכב ומושב פ"א ה"ד והי"ב נתבאר, שזיבה של קטן בן יום אחד מטמאה.

ג. שכבת זרע אדמה - טהורה¹⁹, עד שתהיה לבנה ונמשכת²⁰.

(19) נדה לב, ב. (20) כלובן ביצה טריה (תוספתא, זבים פ"ב ה"ב).

ד. וכל שכבת זרע שאין גופו של אדם מרגיש בה אינה מטמאה. לפיכך, אם ראה בלא קשוי ובלא תאוה - אינה מטמאה משום שכבת זרע. נפקדה בהרגשה, אף על פי שיעתה שלא בהרגשה - טמא²².

(21) מימרא של שמואל (נדה מג, א). בלשון אחרון אמרו בשם שמואל, שאפילו בלא הרגשה מטמאה ואף-על-פי-כן פסק רבינו כלשון ראשון, מפני שרוב סובר כך (כסף-משנה). (22) כשמואל בלשון ראשון גירסא שנייה (ראה כסף-משנה).

ה. המהרהר²³ בלילה וראה ששמש מטה בחלום ועמד ומצא בשרו²⁴ חם, אף על פי שלא מצא שכבת זרע - הרי זה טמא. כיון שהרגיש ששמש בחלום כבד ראה בהרגשה, ולפיכך מצא בשרו חם; והיתה מעט ונתקנתה בבשרו או בכליו, ולפיכך לא מצא לחלוותה. הרהר ולא מצא בשרו חם, או ששמש בשרו חם ולא הרהר - טהור²⁵.

(23) מקוואות פ"ח מ"ג, כפירושו של רב הונא, נדה שם. (24) אבר המין. (25) תוספתא, שם פ"ו ה"ג.

ו. המטיל מים²⁶ וראה מים חלוקין²⁷ או עכורים בתחלה²⁸ - טהור; ראה אותם באמצע או בסוף - הרי זה טמא²⁹. הרי המים שהטיל כלם מתחלה ועד סוף חלוקין או עכורים - הרי זה טהור. הרי לבנים ונמשכין³⁰ - טמא. והמטיל טפים עבות מתוך האמה - טהור³¹.

(26) משתי (שם מ"ב). (27) טיפות טיפות. נראה שמדובר באדם בריא שדרכו להטיל מים בקילוח, אבל כשהפסקת הזרם באה מחמת מחלה, שאין לה קשר לזיבה, טהור אפילו כשהפסקות באות בסוף. (28) בהתחלת ההטלה ואחר-כך הטלה נורמלית כזרם בלתי נפסק. (29) השינוי הזה מוכיח ששכבת זרע יצאה עם השתן. (30) כלובן ביצה. (31) שם (מ"ג) שנינו: "טמא, דברי רבי אלעזר חסמא". ומזה למד רבינו, שחכמים חולקים עליו ומטהרים, ופסק כמותם (כסף-משנה).

ז. בעל קרי שטבל³² ולא הטיל מים קדם שישטבל -

יום שישי ט' תמוז ה'תשע"ט

פרק חמישי

(1) יבאר טומאת שכבת זרע הנוגע בה או הרואה אותה, ומתי היא מטמאה וכל דיניה.

א. שכבת זרע² - מאבות הטמאה. מטמאה אדם וכלים במגע, וכלי חרס באויר, ואינה מטמאה במשא³, ואין המתטמא בה מטמא בגדים⁴ בשעת מגעו⁵. ואחד הנוגע בה⁶ ואחד הרואה אותה בפשרו⁷ - שניהן ראשון לטמאה⁸ דין תורה. וכמה שעורה? לנוגע - בכעדשה⁹, ולרואה - בכל שהוא¹⁰. ואין הרואה טמא עד שתצא ממנו¹¹ ויחתם ממנו פי אמה¹², שצאמר: אשר תצא ממנו שכבת זרע. לפיכך¹³, אפילו ראה בקיסם¹⁴, הואיל והגיעה לפי אמה - נטמא. ואחד הרואה מחמת בשרו¹⁵ או הרואה באנס¹⁶ - טמא.

(2) של אדם (כלים פ"א מ"א). (3) שם. (4) שם. (5) פירוש, אפילו בשעת מגעו. (6) בשכבת זרע של אדם אחר. בנדה מג, ב - למדו מהכתוב שהנוגע טמא. (7) האדם שיצאה ממנו. (8) זבים פ"ה מ"א. (9) נדה שם, מימרא של רבי חנילאי. למדו זה מנוגע בשרך. (10) משנה, שם מ, א. (11) שם. (12) נקב האבר. רבינו דייק בלשונו וכתב: ויחתום "ממנו" פי אמה, ולא התכוון לומר שהחתים כל פי האמה אלא משהו ממנו הגיע עד לפי אמה וסתם חלק ממנו (ב'תורת כהנים' פרשת זבים פ"א ה"ג, דרשו: "החתים" אפילו כל שהוא. ומכאן שאפילו לא סתם את כל פי האמה, נקרא "החתים"), להוציא אם לא הגיע לפי האמה ולא נסתם כלום ממנו. פסק כ'סתם משנה' (שם מ, א) וכרב חנילאי (שם מג, ב) ולא כשמואל (ראה שם). ומיושבת בזה השגת הראב"ד (ראה כסף-משנה, וראה גם שתי ההערות הבאות). (13) מפני שמטמאה בכל שהיא. (14) הכניס קיסם לחלל האבר, ועבר עליו הזרע על לפי האבר. [ביאור הדברים: בגמרא שם כב, א שאל רבה: הרואה קרי (שכבת זרע) בקיסם מהו? ממנו אמר רחמנא (התורה אמרה "אשר תצא ממנו") עד דנפיק (שיצא) מבשרו ולא בקיסם, או דילמא (או אפשר) האי ממנו (תיבת "ממנו" זו) עד שתצא טומאתו לחוץ? אמר ליה, תיפוק ליה (יצא לו דין זה) דהוא עצמו אינו מטמא אלא בחתימת פי האבר. ופירש רש"י, שדעת רבה כשמואל, שצריכה שיעור כחתימת פי האמה, והקיסם התופס מקום בפי האמה מקטין את שיעור הזרע שהגיע לשם, ואם כן הדבר פשוט שאינו מטמא. וגם רבינו מפרש כך, ומפני שדעתו שמטמא במשהו, פסק שרואה בקיסם - טמא. ביאור זה מיישב גם תמיהת הכסף-משנה ד"ה ומ"ש]. (15) מתוך קישוי אבר. (16) אכילה ושתייה מרובה, קפיצה, בהלה. אלה גורמים לפעמים להוצאת זרע (נדה לה, א).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי ט' תמוז – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

28 **שְׂרָאָה קָרִי**⁵⁴. וּמִטְמֵאָה בְּכָל שְׂהוּא⁵⁵. אָף עַל פִּי
29 שְׂלֹא יֵצֵאת לַחוּץ אֶלָּא נֶעְקְרָה וְהִגִּיעָה לְבֵין הַשְּׁנִים⁵⁶
30 - נְטִמָּאָה; שְׂהִי שְׂכַבְתָּ זֶרַע פְּדָמָה: מָה דְּמָה מִטְמֵא
31 בְּפָנִים⁵⁷, אָף שְׂכַבְתָּ זֶרַע שֶׁתִּפְלֹט תִּטְמֵא אוֹתָהּ
32 בְּפָנִים.

(50) מס' מקוואות שם מ"ג. (51) שקיבלה מזכר.
(52) עונה – יום או לילה. שכבת זרע מטמאה כל זמן שהיא
ראויה להיקלט בגוף האשה ולהוליד, ואחר זמן מסוים היא
מתקלקלת ואינה "זרע" ואינה מטמאה. ונחלקו תנאים
בדבר, כמה זמן יעבור ותתקלקל. ופסק רבינו כרבי אלעזר
בן עזריה במשנה, שאמר: "הפולטת זרע ביום שלישי
(מהבעילה) טהורה". ובפירושו למשנה הוא מבאר, כגון
שנבעלה ביום ראשון, והעונה הראשונה מתחילה בליל שני,
ואחריה יום שני וליל שלישי הרי שלוש עונות, ואם תפלוט
ביום שלישי היא טהורה. ולמה העדיף דעת רבי אלעזר בן
עזריה על דעת רבי עקיבא ורבי ישמעאל שם? מפני
שבגמרא שבת (פו, ב) אמר רבי יוחנן, שכך היא דעת
חכמים. [ויש ספרים שכתוב בהם שם "שש עונות", אבל
רבינו גורס "שלוש"]. (53) אשה שראתה דם בשלושה
ימים זה אחר זה בימים הראויים לזיבה, הרי זו וזה וטמאה
וצריכה לספור שבעה ימים נקיים מראית דם וטובלת
ונטהרת. ואם ראתה דם באחד מימים אלה, היא סותרת את
הימים הנקיים, ועליה לספור שבעה ימים נקיים אחרי יום
הראייה האחרונה. ומלמדנו רבינו, שאם לא ראתה דם אלא
פלוט זרע בתוך שבעת הימים, אינה סותרת את כל הימים
הנקיים אלא אותו היום אינו נחשב במספר הנקיים, וצריכה
להוסיף רק יום אחד בלבד, אפילו אם פלוט ביום השביעי
(נדה מב, א). (54) כזב הסופר שבעה נקיים וראה קרי
(ראה דיני זב וזבה בהל' איסורי ביאה פ"ו). (55) שם.
(56) מקום בגוף האשה למעלה מבית החיצון. (57) אם
נעקר ממקומו במקור ולא יצא לחוץ.

33 **יב. שְׂכַבְתָּ זֶרַע עֲצָמָה שֶׁנִּפְלְטָה בְּתוֹךְ הַשֵּׁלֶשׁ עוֹנוֹת**
34 **מִטְמֵאָה אַחֲרִים שֶׁנִּגְעוּ בָּהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁטְמֵאָה הָאִשָּׁה**
35 **שֶׁנִּפְלְטָה אוֹתָהּ. וְאִם פִּלְטָה אַחֵר שֶׁלֹּשׁ עוֹנוֹת - הִרִי**
36 **הָאִשָּׁה טְהוֹרָה, וְכֵן שְׂכַבְתָּ זֶרַע שֶׁנִּפְלְטָה טְהוֹרָה,**
37 **שֶׁכֶּכֶר נִפְסְדָה צוּרְתָהּ⁵⁸.**

(58) ראה למעלה הערה נ.

38 **יג. וְכִמְהָ⁵⁹ הִיא עוֹנָה? יוֹם אוֹ לַיְלָה. וְאִין הָעוֹנָה**
39 **שֶׁנִּבְעָלָה בָּהּ מִן הַמִּגֵּן. כִּיצַד? נִבְעָלָה בְּלִיל הַשִּׁבְתָּ**
40 **- שֵׁלֶשׁ עוֹנוֹת שָׁלָה: יוֹם הַשִּׁבְתָּ, וְלִיל אֶחָד בַּשִּׁבְתָּ,**
41 **וְאֶחָד בַּשִּׁבְתָּ. אִם פִּלְטָה בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - טְמֵאָה; וְאִם**
42 **פִּלְטָה מִלִּיל שְׁנֵי יָהּלָאָה - טְהוֹרָה. וְהָאִישׁ שֶׁפָּרָשָׁה**
43 **מִמֶּנּוּ שְׂכַבְתָּ זֶרַע אֶפְלוּ לְאַחֵר בְּמָה עוֹנוֹת - הִרִי זֹ**
44 **טְמֵאָה⁶⁰ כֹּל זְמַן שֶׁהִיא לֹחָה, וְהַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ טְמֵא⁶¹.**

(59) שבת פו, א. (60) מימרא של רב חסדא, שם. ופירושו
רבינו חננאל ורבינו שם, שהכוונה בזכר שנרבע ופלט שכבת
הזרע של הרובע. ונראה שגם רבינו מפרש כך. (61) נראה

1 **כְּשִׁיטִיל מִים³³ טְמֵא, מִפְּנֵי צִחְצוּחֵי שְׂכַבְתָּ זֶרַע**
2 **שְׂאִינָן יוֹצֵאִין אֶלָּא כְּשִׁיטִיל מִים. בְּמָה דְּבָרִים**
3 **אֲמוּרִים? בְּחוּלָה אוֹ בּוֹזָן; אֲבָל יֵלֶד³⁵ בְּרִיא -**
4 **טְהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹרֵה שְׂכַבְתָּ זֶרַע בְּחֻזָּקָה בְּחִץ**
5 **וְהִיא כְּלָה נִתְקַת מִן הָאִמָּה³⁶. עַד כִּמְהָ³⁷ הוּא יֵלֶד?**
6 **כֹּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹמֵד עַל רִגְלוֹ אַחַת וְנוֹעֵל אוֹ חוֹלֵץ**
7 **מִנְעָלוֹ. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן מִפְּנֵי חֲלִיו³⁸ - הִרִי**
8 **זֶה חוּלָה לַעֲנִין זֶה.**

(32) שם מ"ד. (33) אחר הטבילה. (34) כרבי יוסי, שם.
(35) אדם צעיר. (36) אבר המין. (37) חולין כד, ב.
(38) חולשתו.

9 **ח. וְכָל אִשָּׁה³⁹ שֶׁשִּׁמְשָׁה מִטְתָּהּ וְיָרְדָה וְטָבְלָה קֹדֶם**
10 **שֶׁתִּקְנַח עֲצָמָה יָפָה יָפָה - הִרִי הִיא בְּטְמֵאָתָהּ⁴⁰.**

(39) מס' מקוואות, שם. (40) שאי אפשר שלא תפלוט
שכבת זרע, והפולטת – טמאה. ראה בהלכה הבאה.

11 **ט. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה שֶׁשִּׁמְשׁוּ מִטְתָּן -**
12 **שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים, וְשְׁנֵיהֶן רָאוּן לְטְמֵאָה דִּין תּוֹרָה⁴¹.**
13 **וְאִין הָאִשָּׁה טְמֵאָה מִשּׁוּם נִגְעַת⁴² בְּשְׂכַבְתָּ זֶרַע,**
14 **שֶׁנִּגְיַעַת בֵּית הַסְּתָרִים⁴³ אֵינָה נִגִּיעָה, אֶלָּא הַמִּשְׁמָשָׁת**
15 **הִרִי הִיא פְּרוּאָה קָרִי⁴⁴. וְהוּא שֶׁתְּהִיָּה בֵּת שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים**
16 **וְיוֹם אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: [וְאִשָּׁה⁴⁵ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ**
17 **אִתָּה]. הִתְהַ קָטְנָה מִבֵּת שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים - אֵינָה**
18 **מִתְטַמֵּאָה בְּשִׁכְיָבָהּ⁴⁶, אֲבָל מִתְטַמֵּאָה בְּנִגְיַעַת שְׂכַבְתָּ**
19 **זֶרַע אִם נִגְעָה⁴⁷ בְּבִשְׂרָהּ מִבְּחוּץ. [לְפִיכָךְ, הַבּוֹעֵל**
20 **גְּדוּלָה שְׁלֹא כְּדֶרֶכָה - טְהוֹרָה]⁴⁸; שְׁלֹא טְמֵא אוֹתָהּ**
21 **הַכְּתוּב בְּטְמֵאָת בֵּית הַסְּתָרִים אֶלָּא כְּדֶרֶכָה.**

(41) מן הכתוב (ויקרא טו, יח) ואשה אשר ישכב איש אותה
שכבת זרע, ורחצו במים וטמאו עד הערב. (42) נדה מא,
ב. (43) מקום שאינו נראה. נתבאר כבר (בהל' טומאת מת
פ"א ה"ג), שנגיעת טומאה בבית הסתרים אינה מטמאה.
(44) דינה כאיש שיצאה ממנו שכבת זרע. גזירת הכתוב היא
(שם). (45) ב'תורת כהנים' פרשת מצורע (פ"ו ה"ז):
"אשה", פרט לקטנה. יכול שאני מוציא בת שלוש שנים
ויום אחד? תלמוד-לומר "ואשה". פירוש, סתם אשה משמע
גדולה, והוא"ו המיותרת מרבה בת שלוש שנים ויום אחד,
אבל למטה מגיל זה אינה ראויה לביאה. (46) מן הכתוב:
ואשה אשר ישכב איש אותה וכו'. (47) צ"ל: נגעה.
(48) יבמות לה, ב.

22 **י. הַבּוֹעֵל⁴⁹ אֶת הָאִשָּׁה וְלֹא הוֹצִיא שְׂכַבְתָּ זֶרַע -**
23 **טְהוֹר, אָף עַל פִּי שֶׁהֶעֱרָה. וְכֵן הָאִשָּׁה טְהוֹרָה עַד**
24 **שִׁיוֹצִיא הָאִישׁ.**

(49) 'תורת כהנים' שם ה"ח.

25 **יא. הָאִשָּׁה⁵⁰ שֶׁנִּפְלְטָה שְׂכַבְתָּ זֶרַע⁵¹, אִם פִּלְטָה אוֹתָהּ**
26 **בְּתוֹךְ שֵׁלֶשׁ עוֹנוֹת⁵² - הִרִי הִיא טְמֵאָה פְּרוּאָה קָרִי.**
27 **לְפִיכָךְ סוֹתֶרֶת יוֹם אֶחָד, אִם הִתְהַ זָכָה⁵³, כְּאִישׁ**

קסו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק י' תמוז – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שכוונתו, שהאיש טמא כרואה קרי ולא כנוגע בלבד. ונפקא מינה, שמתמאה בכל שהיא, ראה למעלה ה"א.

76) למעלה משלוש שנים. (77) 'תורת כהנים' פרשת מצורע פ"ו ה"ח. (78) בהלכה יז.

יום ש"ק י' תמוז ה'תשע"ט

פרק ששי

1) יבאר שארבע אבות הטומאות יש בעבודה-זרה, וכיצד היא טומאתם, ושקולי אבות הטומאות דנו בה. אב הטומאה שמתמא במגע ואינו מטמא במשא או שמתמא במגע ובמשא. הנוגע באב מאבות הטומאות המושלך בתוך המקווה. זב שדרס על המשכב שהוא מונח במקווה.

א. טמאת עבודה זרה מדברי סופרים. ויש לה רמז בתורה: הסר² את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו³ והחליפו שמלתיכם. וארבעה אבות הטמאות יש בה: עבודה זרה עצמה, ומשמשיה⁴, ותקרבת שלה⁵, וזין שנתנפס לה. וטמאת פלן מדבריהן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"טומאת עבודה-זרה מדברי סופרים ואף-על-פי-כן יש לה רמז בתורה הסירו את אלקי הנכר אשר בתוכם והטהרו והחליפו שמלתיכם כו".

ויש להבין מדוע בחר הרמב"ם ראייה מפסוק שלא הובא כלל בגמרא כאסמכתא לטומאה שגזרו חכמים על עבודה-זרה, והלא בגמרא הובאו פסוקים אחרים לגמרי, "תזרם כמו דוה", "שקץ תשקצנו" וכן איתקש למת כמו שנאמר "וישלך את עפרה על קבר בני העם" שכל לימודים אלו הם אסמכתא לגזירת חכמים על טומאת עבודה-זרה, אבל הפסוק שהביא הרמב"ם מאן דכר שמי'.

ויש לומר שבזה רוצה הרמב"ם לבאר הגדר המיוחד של ע"ז שבגללו גזרו עליה טומאה.

כי בפסוקים שהביאה הגמרא מדובר על המיאוס של העבודה-זרה מצד עצמה, היינו איסור על ה"חפצא" של העבודה-זרה ואילו הביא הרמב"ם פסוקים אלו היה משמע שטומאת עבודה-זרה היא מצד החפצא של הע"ז ולכן הוזקק להביא הפסוק "הסירו את אלקי הנכר" לרמז שהתוכן הכללי של גזירת טומאת עבודה-זרה של חכמים הוא כדי להרחיק ממנה את האדם הג'ברא', ואינו דומה איסור עבודה-זרה שאין בו ממש לשאר איסורים שה"חפצא" שלהם אסור מצד עצמו, כי עבודה-זרה במהותה היא עניין שבדמיונו של אדם ומוזרר שלא ליתן לה חשיבות, ולכן מדגיש כאן שגם גזירת הטומאה של חכמים היא על ה'גברא', היינו להרחיק מהעבודה-זרה. ועניין זה מודגש בפסוק "הסירו את אלקי הנכר כו" המדבר בהיטהרות והסתלקות ה"גברא" מעבודה-זרה.

(על-פי יין מלכות ספר טהרה סימן י"ט)

2) במשנה עבודה זרה מז, ב הסמיכו על הכתוב (דברים ז, כו): "שקץ תשקצנו" (שקץ ושרץ היינו הך). ורבינו עצמו

1 יד. שכבת זרע אינה מטמאה אלא כשהיא לחה⁶².
2 יבשה כחרס - טהורה. ואם יכולה לשירות מעת לעת
3 בפושרין ולחזר לכמות שהיתה - הרי זו טמאה.

(62) משנה, נדה נד, ב.

4 טו. כפר בארנו בפרק זה, שהרואה קרי והאשה
5 ששכב איש אותה שכבת זרע והנוגע בשכבת זרע
6 טמאים מן התורה. וכן⁶³ האשה שפלטת בתוך שלש
7 עונות - הרי היא טמאה מן התורה כרואה קרי. אבל
8 שאר האמורין בפרק זה שהן טמאים, כגון מהרהר
9 ומטיל מים - אינן טמאין אלא מדבריהם, ולא גזרו
10 עליהם טמאה אלא לתרומה, אבל לחלין - טהורין⁶⁴.

(63) ברייתא, שם מא, ב. (64) תוספתא, מקוואות פ"ו ה"ד.

11 טז. נכרית⁶⁵ שפלטת שכבת זרע של ישראל בתוך
12 השלש עונות, וכן הבהמה⁶⁶ שפלטת שכבת זרע של
13 ישראל בתוך זמן זה - הרי אותה הנפלטת טמאה⁶⁷.
14 פלטתו⁶⁸ לאחר זמן זה - הרי היא ספק נסרחה או
15 עדין לא נסרחה⁶⁹.

(65) משנה, מקוואות פ"ח, ד. (66) שבת פו, ב. (67) רב פפא שואל שם, אם נפלטה אחר שלושה ימים מה דינה. ומשמע שבתוך שלושה ימים ברור שמתמאה. (68) הגויה או הבהמה. (69) בעיה של רב פפא, ונשארה בתיקו. [רב פפא שואל שם, מה דין נכרית שפלטת שכבת זרע של ישראל אחר שלושה ימים, והוא ממשיך ואומר: "אם תימצי לומר, כיון דאכלי שקצים ורמשים חביל גופייהו (גופם חם)" פירוש ודינן כדין ישראלית, "במעיי בהמה מה היא?" ומכיון שרבינו פוסק בכל מקום הלכה כ'אם תימצי לומר, יש לתמוה למה פסק כאן הרי היא ספק?]

16 יז. כפר בארנו בהלכות מטמאי משכב ומושב⁷⁰,
17 ששכבת זרעו של עובד כוכבים טהור מכלים.
18 לפיכך, פת ישראל שפלטת שכבת זרע של עובד
19 כוכבים, אפלו בתוך שלש עונות - טהורה⁷¹.

(70) פ"ב ה"י. (71) מס' מקוואות פ"ח מ"ד.

20 יח. עובד כוכבים שהרגיש⁷², ונתגיר וירד וטבל⁷³,
21 ויצאה ממנו שכבת זרע שהרגיש בה אחר שטבל⁷⁴
22 - הרי זה ספק טמא⁷⁵.

(72) בעיה במס' נדה מג, א. (73) לשם גירות. (74) יצאה אחר שטבל. (75) הבעיה לא נפשטה.

23 יט. גדולה⁷⁶ ששכב אותה קטן פחות מכן תשע [או
24 עובד כוכבים או בהמה] - הרי זו טהורה⁷⁷;
25 שנאמר: [ואשה אשר ישכב איש אתה] - עד שיהיה
26 השוכב איש ומישראל, כמו שבארנו⁷⁸.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק י' תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קסז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 ו. המְכַנִּים ראשו ורבו לְבֵית עֲבוּדָה זָרָה - נְטָמָא
26 פְּנוּגָע. וְכֵן כָּלִי חֶרֶס שֶׁהֶכְנִיס אֲוִירוֹ לְבֵית עֲבוּדָה
27 זָרָה - נְטָמָא. סִפְסָלִים וְקִתְדָּרָאוֹת¹⁹ שֶׁהֶכְנִיס רֶבֶן
28 לְבֵית עֲבוּדָה זָרָה - טָמְאִים. וְכָלֵן רֹאשׁוֹן לְטָמְאָה²⁰.

(19) כיסאות. (20) מפני שנגעו באב הטומאה.

29 ז. תְּקַרְכֵּת עֲבוּדָה זָרָה²¹ מְטַמְּאָה בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׁא²²
30 כְּנִבְלָה. וְשִׁעוּרָה בְּכִזִּית. כָּל דֹּבֵר שֶׁמְקַרִּיבִין לָהּ, בֵּין
31 בֶּשֶׂר בֵּין שְׂאֵר אֲכָלִים וּמִשְׁקִין - הֵכֵל כְּנִבְלָה,
32 שֶׁהַכְּתוּב קִרְאָן זִכְחֵי מֵתִים²³. וְאִף עַל פִּי שְׂאִין
33 תְּקַרְכֵּת עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל אֲכָלִין בְּטָלִין²⁴ לְעוֹלָם
34 לְהִתִּירָה בְּהִנָּא, אִם בְּטָלָה - הִרִי זֶה סִפְקָ לְטָמְאָה²⁵.
35 אֲבָל כָּלִי שֶׁהוּא תְּקַרְכֵּת עֲבוּדָה זָרָה שֶׁבִטְלוּ -
36 טְהוֹרָה²⁶. וְכֵן עֲבוּדָה זָרָה וּמִשְׁמָשִׁיהָ שֶׁבִטְלָן -
37 טְהוֹרִין.

(21) כל דבר שהוגש כקרבן לאליל. (22) אבל אינה מטמאה באוהל. כרבנן בעבודה זרה לב, ב וכלשון אחרון של רבא (חולין יג, ב) בפירוש המשנה. (23) "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים". והכוונה לתקרובת עבודה זרה (עבודה זרה כט, ב). (24) פסל של גוי שקטע ראש אונה, ראש חוטמה או מעשים אחרים המוכיחים יחס של ביזוי, הותר הפסל בהנאה. מפני שביטל את איכותו כאילל והוא כגוש פשוט. וכן כלים ומשמשים אם שברם, הותרו בהנאה, אבל אוכלין אינם בטלים ואסורים בהנאה (הלכות עבודת כוכבים פרק ח הלכה ט והלכה י). (25) בעיני של רבי יוחנן (עבודה זרה נב, א) אם מה שאמרו אוכלין ומשקין אינם בטלים נוגע גם לעניין טומאה או לאיסור הנאה בלבד שהוא מן התורה, אבל טומאה שהיא גזירת חכמים - בטלה. הבעיני נשארה בתיקו ולכן אומר רבינו: "הרי זו ספק לטומאה". ואף על פי שספק דרבנן - להקל, החמיר רבינו בטומאת עבודה זרה. (26) גמרא שם. רש"י שם מפרש, שהכוונה למשמשים, ונראה שלדעתו כלים שהם תקרובת אינם בטלים, ורבינו מפרש כתוספות (שם עמוד ב דיבור המתחיל כיוון) שגם תקרובת בכלל (כסף משנה).

38 ח. יֵין שֶׁנִּתְּנָסַף לְעֲבוּדָה זָרָה מְטַמְּא אִדָּם וְכָלִים
39 בְּמַגֵּעַ, וְכָלִי חֶרֶס בְּאִוִיר, וּמְטַמְּא אִדָּם בְּמִשָּׁא²⁷
40 כְּנִבְלָה, וְטָמְאָתוֹ בְּכִזִּית. שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר חָלַב זִבְחִימוֹ
41 יֹאכְלוּ, וְשֵׁתוֹ יֵין נְסִיכָם. הִרִי יֵין נְסִיכָם כְּחָלַב
42 זִבְחִימוֹ. וְאִין מְטַמְּא טָמְאָה זֶה אֵלָּא יֵין שֶׁנִּתְּנָסַף
43 בְּיָדוֹ²⁸ לִפְנֵי עֲבוּדָה זָרָה; אֲבָל סֵתָם יֵינָן²⁹ שֶׁל עוֹבְדֵי
44 כּוֹכָבִים - מְטַמְּא טָמְאָה קְלָה פְּשָׁאָר כָּל מִשְׁקִין
45 טָמְאִין³⁰.

(27) אבל לא באוהל. ורש"י כתב כאן שטמא גם באוהל. (28) שהושיט ידו ליינן ושכשר. (29) שאין אנו יודעים אם נתנסך או לא. (30) ושיעורו ברביעית הלוג שהיא כשלושה זיתים (שם ל, א).

ט. מִפֶּל הַדְּבָרִים שֶׁבִּאֲרָנוּ מִתְחַלֵּת הַסִּפְרָה³¹ עַד כָּאן

מביא רמז זה להלן בהלכה ב. (3) משמע שאלוהי הנכר מטמאים. (4) הכלים שמשתמשים בהם לצרכי עבודת אלילים. (5) הקרבנות שהקריבו לה. פרטי דיניהם מבוארים בהלכות הבאות.

1 ב. עֲבוּדָה זָרָה עֲצָמָה מְטַמְּאָה אִדָּם וְכָלִים בְּמַגֵּעַ,
2 וְכָלִי חֶרֶס בְּאִוִיר, וְאִינָה מְטַמְּאָה בְּמִשָּׁא, בְּשִׁרְץ,
3 שְׁנֵאמַר: שִׁקָּץ תִּשְׁקָצְנוּ⁶. וְשִׁעוּרָה בְּכִזִּית. לֹא תִהְיֶה זֶה
4 חֲמוּדָה מִן הַמֵּת⁷. אֲבָל אִם הִיָּתָה הַצּוּרָה⁸ פְּחוּתָה
5 מִכִּזִּית - טְהוֹרָה.

(6) משמע שדינה כשקץ. (7) שאינו מטמא בפחות מכזית (הלכות טומאת מת פרק ב הלכה ב). (8) גוף הפסל.

6 ג. קִצְץ אִיבָר מִמֶּנָּה, אִפְלוּ הִיָּה כְּמִרְדֵּעַ⁹ - הִרִי זֶה
7 טְהוֹר; שֶׁעֲבוּדָה זָרָה אִינָה מְטַמְּאָה לְאִיבָרִים, אֵלָּא
8 הַצּוּרָה כָּלָה כְּשֶׁהִיא שְׁלֵמָה. שְׁנֵאמַר: תִּהְיֶה כְּמוֹ
9 דְּוָה¹⁰ - מֵה דְּוָה אִינָה מְטַמְּאָה לְאִיבָרִים¹¹, אִף
10 עֲבוּדָה זָרָה אִינָה מְטַמְּאָה לְאִיבָרִים. כְּקָלִי אָבוֹת
11 הַטָּמְאוֹת דָּנוּ בָּהּ¹², מִפְּנֵי שֶׁטָּמְאָתָהּ מִדְּבָרֶיהֶם.
12 עֲשֹׂאוֹהָ בְּשִׁרְץ שְׂאִינוֹ מְטַמְּא בְּמִשָּׁא, וּכְמֵת שְׂאִינוֹ
13 מְטַמְּא אֵלָּא בְּכִזִּית¹³, וּכְנִדָּה שְׂאִינָה מְטַמְּאָה
14 לְאִיבָרִים.

(9) איבר גדול כמו העץ שנותנים על צוואר החמור כדי לכוון הילוכו (ויש מפרשים: מחרישה, ולהלכה כאן אין הבדל בין שני הפירושים). (10) נידה. (11) אם נחתך אבר מנידה אינו מטמא כנידה אלא ככל אבר מן החי. ראה פרק ח מהלכות טומאת משכב ומושב הלכה ד. (12) כל ההקלות שישנן באבות הטומאות השונות הקילו חכמים בטומאת עבודה זרה. (13) לא כשרץ שטמא בכעדשה.

15 ד. נִתְּפָרְקָה¹⁴ עֲבוּדָה זָרָה, אִף עַל פִּי שֶׁהִדְיוּט¹⁵
16 יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ וְהִרִי כָּל אִיבָרֶיהָ קְיָמִים¹⁶ - אִינָה
17 מְטַמְּאָה¹⁷.

(14) פסל עשוי חוליות ונתפרקו (שם). (15) שאינו אומן. (16) וכל אדם יכול לחבר את החוליות ויחזור הפסל כמו שהיה. (17) בעיני שלא נפשטה. אולם נאמר שם שלפי דעת חכמים שאבר ממנה אינו מטמא אין מקום לבעיני זו, וברור שאינה מטמאה. ומכיוון שרבינו פסק בהלכה הקודמת כחכמים כתב כאן "אינה מטמאה" (ראה משנה למלך).

18 ה. כָּל מִשְׁמָשִׁי עֲבוּדָה זָרָה - בְּשִׁרְץ. מְטַמְּאִין אִדָּם
19 וְכָלִים בְּמַגֵּעַ, וְכָלִי חֶרֶס בְּאִוִיר, וְאִינָן מְטַמְּאִין
20 בְּמִשָּׁא. וְשִׁעוּרָה טָמְאָתָן בְּכִזִּית. וְאִפְלוּ קִצְץ
21 מִמִּשְׁמָשִׁיהָ בְּכִזִּית מִן הַכָּלִי - מְטַמְּא בְּשִׁרְץ. זֶה חֲמֹר
22 בְּמִשְׁמָשִׁיהָ יוֹתֵר מֵעֲבוּדָה זָרָה עֲצָמָה. וּבֵית עֲבוּדָה
23 זָרָה עֲצָמוֹ, אֲבָנִיו וְעֲצָיו וְעִפְרוֹ - מְטַמְּאִין בְּכִזִּית¹⁸
24 בְּמַגֵּעַ כָּכֵל הַמִּשְׁמָשִׁין.

(18) משנה עבודה זרה מז, ב. ומכאן למדנו דין קצץ ממשמשיה.

- 1 אַתָּה לָמַד, שְׁאֲבוֹת הַטְּמְאוֹת - מִהֶן אָבוֹת שֶׁל תּוֹרָה,
2 וּמִהֶן אָבוֹת שֶׁל דְּבָרֵי סוּפְרִים.
- (31) ספר טהרה.

- 3 י. כָּל הַמִּתְטַמֵּא מִחֻמַּת אֵב שֶׁל תּוֹרָה - הֵרִי הוּא וְלֹד
4 טְמֵאָה שֶׁל תּוֹרָה³², וְכָל הַמִּתְטַמֵּא מִחֻמַּת אֵב שֶׁל
5 דְּבָרֵיהֶם - הֵרִי זֶה וְלֹד שֶׁל דְּבָרֵיהֶם.
- (32) בֵּין כָּלִים בֵּין אוֹכְלִין וּמִשְׁקִין.

- 6 יא. כָּל אֵב טְמֵאָה שֶׁמִּטְמֵא בְּמַגֵּעַ וְאִינוּ מִטְמֵא
7 בְּמִשְׁאָל³³, בֵּין אֵב שֶׁל תּוֹרָה בֵּין אֵב שֶׁל דְּבָרֵיהֶם -
8 אֲדָם הַנוֹגֵעַ בּוֹ אִינוּ מִטְמֵא בְּגָדִים בְּשַׁעַת מַגְעוֹ³⁴,
9 וְלֹא אֲדָם וְלֹא כָּלִי חָרָס, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא פָּרַשׁ
10 מִמִּטְמְאָיו. וְהֵנוּ אַחֵר שֶׁפָּרַשׁ מִמִּטְמְאָיו אוֹ קֵדָם
11 שֶׁיִּפְרֹשׁ וְלֹד, שֶׁהוּא מִטְמֵא אֲכָלִין וְעוֹשֶׂה אוֹתָן שְׁנֵי
12 לְטְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רֹאשׁוֹן.

- (33) כְּגוֹן שֶׁרָץ. (34) פִּירוּשׁ אִם נָגַע בְּבָגָדִים בְּשַׁעַת שֶׁהוּא
נוֹגֵעַ בְּשֶׁרֶץ.

- 13 יב. וְכָל אֵב טְמֵאָה שֶׁמִּטְמֵא בְּמַגֵּעַ וּבְמִשְׁאָל, בֵּין אֵב
14 שֶׁל תּוֹרָה³⁵ בֵּין אֵב שֶׁל דְּבָרֵיהֶם³⁶ - אֲדָם הַנוֹגֵעַ בּוֹ
15 אוֹ הַנוֹשָׂא מִטְמֵא בְּגָדִים³⁷ בְּשַׁעַת מַגְעוֹ וּבְשַׁעַת
16 נְשִׂיאָתוֹ, וְעוֹשֶׂה אוֹתָן רֹאשׁוֹן לְטְמֵאָה³⁸. וְכֵן אִם נָגַע
17 בְּאֲכָלִין - עֲשָׂאן רֹאשׁוֹן כָּל זֶמֶן שֶׁלֹּא פָּרַשׁ
18 מִמִּטְמְאָיו. פָּרַשׁ מִמִּטְמְאָיו - הֵרִי הוּא רֹאשׁוֹן
19 לְטְמֵאָה לְכָל דָּבָר, וְאִינוּ מִטְמֵא בְּגָדִים³⁹, וְאִם נָגַע
20 בְּאֲכָלִין - הֵרִי הֵן שְׁנֵי. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵר
21 כָּל הָאָבוֹת חוּץ מִן הַנִּבְלֹת וְהַמִּרְקָב⁴⁰. אֲבָל הַנִּבְלָה
22 וְהַמִּרְקָב, אֵף עַל פִּי שֶׁמִּטְמְאִין בְּמַגֵּעַ וּבְמִשְׁאָל -
23 הַנוֹגֵעַ בָּהֶן אִינוּ מִטְמֵא בְּגָדִים בְּשַׁעַת מַגְעוֹ⁴¹, וְאִם
24 נָגַע בְּאֲכָלִין - הֵרִי הֵן שְׁנֵי לְטְמֵאָה⁴²; וְהַנוֹשָׂא
25 מִטְמֵא בְּגָדִים בְּשַׁעַת נְשִׂיאָתוֹ⁴³, וְאִם נָגַע בְּאֲכָלִין עַד
26 שֶׁלֹּא פָּרַשׁ - הֵנָּה רֹאשׁוֹן לְטְמֵאָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

- (48) בְּמִשְׁנֵה שֵׁם: "מִטְמֵא שְׁנִיִּים וּפּוֹסֵל אֶחָד", פִּירוּשׁ,
הַבּוֹלֵעַ מִטְמֵא אֶת הַבָּגָדִים וְנֹעֲשִׂים רֹאשׁוֹן וְהֵם מִטְמְאִים
אוֹכְלִין לְהִיּוֹת שְׁנֵי וְאוֹכְלִין אֵלֶּה פּוֹסְלִים אַחֲרֵיהֶם). וְיוֹצֵא
מִזֶּה, שֶׁהַבּוֹלֵעַ מִטְמֵא שְׁנִיִּים (אֶת הַבָּגָדִים וְאֶת הַבּוֹלֵעַ
שֶׁנֹּגֵעַ בָּהֶם) וְנוֹסֵף עַל זֶה פּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה שֶׁנֹּגֵעַ
בְּאוֹכְלִין. (49) בְּמִשְׁנֵה שֵׁם: "הַקִּיָּאָה אוֹ בִלְעָה מִטְמֵא אֶחָד
וּפּוֹסֵל אֶחָד". נִבְלָת עוֹף טְהוֹר מִטְמֵאָה רַק בְּזֶמֶן שֶׁהִיא
נִמְצָאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה שֶׁל אָדָם (לְמַעַל פֶּרֶק ג' הִלְכָּה א')
וּלְפִיכֵן אַחֵר שֶׁבִלְעָה, הֵרִי זֶה כֵּאִילוּ פִּירַשׁ מִמֶּנָּה וְדִינוּ
כְּרֹאשׁוֹן לְטוּמָאָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעַל בַּהֲלָכָה י"ב.

- טו. הַשּׁוֹרֵף פָּרָה אֲדָמָה וּשְׁעִירִים הַנִּשְׁרָפִים
וְהַמְשַׁלַּח אֶת הַשְּׁעִיר, אֵף עַל פִּי שֶׁבְּשַׁעַת מַעֲשִׂיהֶן
מִטְמֵא בְּגָדִים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, אִם נָגַע⁵⁰ בְּאֲכָלִין
אֲפֹלֵי בְּשַׁעַת מַעֲשִׂיהֶן - הֵרִי הֵן שְׁנֵי לְטְמֵאָה⁵¹.

- (50) הַשּׁוֹרֵף וְהַמְשַׁלַּח. (51) וְכֵן כָּתַב רַבִּינוּ בְּפִירוּשׁוֹ לְמִשְׁנֵה
זִבְיִם פֶּרֶק ה' מִשְׁנֵה ט': "וְדַע, כִּי שוֹרֵף פָּרָה וּפְרִים וְהַמְשַׁלַּח
הַשְּׁעִיר מִטְמְאִים בְּגָדִים כְּאִשֶּׁר בִּיאֲרָנוּ בְּפִתְיָהּ, אִמְנֵם עִם
זֶה אֵינִם מִטְמְאִים שְׁנִיִּים וּפּוֹסְלִים אֶחָד אֵלֶּה מִטְמְאִים אֶחָד
וּפּוֹסְלִים אֶחָד כְּמוֹ כָּל רֹאשׁוֹן לְטוּמָאָה (פִּירוּשׁ, הַבּוֹלֵעַ
שֶׁנֹּגֵעַ בָּהֶם נֹעֲשִׂים שְׁנֵי). וְאֵל תַּחֲשׁוּב זֶה סוֹתֵר הַכֹּלֵל
שֶׁאִמְרָ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ (שֶׁכָּל הַמִּטְמֵא בְּגָדִים בְּשַׁעַת מַגְעוֹ מִטְמֵא
שְׁנִיִּים וּפּוֹסֵל אֶחָד), לְפִי זֶה מְבוּאָר וְאִמְרָ "כָּל הַמִּטְמֵא
בְּגָדִים בְּשַׁעַת מַגְעוֹ" וְלֹא אִמְרָ כָּל הַמִּטְמְאִים בְּגָדִים גְּרִידָא

- 27 יג. מִי חֻטְאָה⁴⁴ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן פְּדֵי הַזָּאָה⁴⁵, אֵף עַל פִּי
28 שֶׁהֵן פְּנִבְלָה וְכִמְרָקָב שְׁאִין מִטְמְאִין בְּגָדִים אֲלֹא
29 הַנוֹשָׂאן - הֵרִי הַנוֹגֵעַ בָּהֶן מִטְמֵא בְּגָדִים בְּשַׁעַת
30 מַגְעוֹ מִשְׁוֹם נוֹשָׂא; שְׁאִי אֲפֹשֶׁר שִׁיגַע בְּמִים שֶׁלֹּא
31 יִסִּיט⁴⁶ אוֹתָן, וְיִכְבֵּר בְּאֲרָנוּ שֶׁאֶחָד הַנוֹשָׂא וְאֶחָד
32 הַמִּסִּיט. וְכֵן הַנוֹגֵעַ בְּצִמְרֵי הַנִּבְלָה אוֹ שֶׁנֹּגַע בְּיָמִי⁴⁷

9 שְׁדָרְסָם עַל הַמִּשְׁכָּב שֶׁהוּא מִנְחָה בַּמִּקְוֶה - הֲרִי הַמִּשְׁכָּב
10 טָמֵא; וְכִשְׁעִיעֵלָה הַמִּשְׁכָּב מִן הַמִּקְוֶה יִטְהַר⁵⁵, שֶׁהֲרִי
11 עֲלֵתָה לוֹ טְבִילָה⁵⁶. וְזֶה הַנּוֹגֵעַ בַּמִּשְׁכָּב כִּשְׁהוּא
12 בַּמִּקְוֶה, אִם פָּשַׁט יָדוֹ וְנִגַּע חוּץ לַמִּקְוֶה - הֲרִי זֶה
13 מִטְמֵא בְּגָדִים. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהוּא מִטְמֵא אֲבָלִין
14 וּמִשְׁקָן.

(52) דבר ששכב עליו הזב והדומה לו. (53) ואפילו שניהם - הטומאה והאדם - בתוך המקווה. (54) אם יפרוש מן הטומאה כשכולו עודנו בתוך המים, אבל אם הוציא חלק מגופו לפני שפירש מן הטומאה לא נטהר. ודרך אגב משמיענו רבינו שהטובל אינו נטהר עד שיעלה מן המקווה וכל זמן שהוא במקווה נשאר בטומאתו. (55) המשכב. (56) אחר פרישתו מן הזב. מובן שאם לא פירש מן הזב לפני שחלק ממנו יצא מן המים - לא נטהר (ראה הלכות מטמאי משכב ומושב פרק ו הלכה ב).

(בלבד), ואלה (שורף ומשלח) לא במגע יטמאו בגדים אלא בהתעסקם עסק מיוחד, והבן זה. ברור, שרבינו מחלק בין דבר המטמא בגדים תמיד בנגיעה (או במשא) ובין דבר שמטמא בזמן עסק מסויים בלבד. המטמא בנגיעה או במשא עושה אוכלין ראשון, אבל אלה שטומאתם מוגבלת אינם מטמאים את האוכלין להיות כמותם אפילו בחיבורים, והם מיטמאים בנגיעתם בהאדם שהוא ראשון ועושה אותם שני לטומאה, ולמד הבדל זה מדיוק לשונו של רבי יהושע.

1 טז. הַנּוֹגֵעַ בָּאֵב מֵאֲבוֹת הַטְּמָאוֹת הַמִּשְׁלָךְ בְּתוֹךְ
2 הַמִּקְוֶה, כִּגְו נִבְלָה או שָׂרִץ או מִשְׁכָּב⁵² שֶׁהוּא
3 בַּמִּקְוֶה⁵³ וְנִגַּע בּוֹ - הֲרִי זֶה טָמֵא. שְׁנָאֵמַר: אֵךְ מַעֲיֵן
4 וּבוֹר מִקְוֶה מִים יִהְיֶה טָהוֹר, וְנִגַּע בְּנִבְלָתָם יִטְמֵא -
5 אֲפִלּוּ כִשְׁהֵן בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה מִטְמֵאִין. וְכִשְׁעִיעֵלָה מִן
6 הַמִּקְוֶה זֶה הַנּוֹגֵעַ יִטְהַר⁵⁴. [וְהַנּוֹשֵׂאֵן מִטְמֵא בְּגָדִים
7 בְּשַׁעֲתָ נִשְׁאֲתָם, וְאִם נִגַּע בְּאֲבָלִים עַד שֶׁלֹּא פָּרַשׁ -
8 הֲרִי הֵן רִאשׁוֹן לְטְמָאָה, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ]. וְכֵן זָב

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ד'ו' תמוז תשע"ט

30 יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפָּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וְכִכֵּר
31 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוֶה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מ[בְּכָא] בְּתָרָא.
32 (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום רביעי ז' תמוז ה'תשע"ט

מצות עשה קעו.

מצות לא תעשה רפד. מצות עשה קעה.

33 הַמִּצְוָה הַקַּע"ו — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ לְמִנּוֹת [דִּינִים]
34 שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים לְהוֹצִיא לְפַעַל צוּנִי הַתּוֹרָה, וְיִכְרְחוּ
35 אֶת-הַסּוֹטִים מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת לְלֶכֶת בָּהּ, וְיִצְווּ עַל הַטּוֹב
36 וְיִזְהִירוּ מִן-הָרַע, וְיִוצִיאוּ לְפַעַל אֶת-הַעֲנָשִׁים עַל הַעֲבָרִין,
37 כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְאִזְהָרוּתֶיהָ מְסוּרִים לְרִצּוֹן
38 כָּל-אָדָם וְאָדָם. וּמִתְנַאֵי מִצְוֶה זוֹ, שֶׁהַמִּנּוֹת הָאֵלֶּה יִהְיוּ
39 דְּרָגָה לְמַעַלָּה מִדְּרָגָה, וְהוּא: שֶׁמִּנּוֹת בְּכָל-עֵיר עֲשָׂרִים
40 וּשְׁלֹשָׁה דִּינִים שֶׁמִּתְקַבְּצִים כָּלֵם בְּמִקּוֹם אֶחָד בְּשַׁעַר הָעִיר
41 (בעלת מספר אוכלוסין) הָרְאוּתָה לְמִנְיָן זֶה — וְזוֹהִי סִנְהֶדְרִי
42 קְטָנָה. וּמִנּוֹת בִּירוּשָׁלַיִם בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שְׁבַעִים
43 דִּינִים, וּמִנּוֹת אֶחָד עַל אוֹתָם הַשְּׁבַעִים — וְהוּא רֹאשׁ
44 הַיִּשְׁבֵּה, וְהוּא שְׁקוּרָאִים לוֹ חֲכָמִים גַּם 'נָשִׂיא' וְהַפֵּל
45 יִתְקַבְּצוּ בְּמִקּוֹמָם הַמִּיָּחָד לָהֶם. וּמִקּוֹם שֶׁאֵנֶשִׁי מוֹעֲטִים,
46 שְׂאִינוּ רְאוּי לְסִנְהֶדְרִי קְטָנָה, מִנּוֹת בּוֹ עַל-כָּל-פָּנִים
47 שֶׁלֹּשָׁה לְהוֹצִיא לְפַעַל אֶת-הַדִּינִים בְּדָבָרִים קְטָנִים, וְאֵלֶּה
48 מַעֲבִירִים אֶת-הַדָּבָרִים הַגָּדוֹלִים לְמִי שֶׁלֹּמַעַלָּה מֵהֶם. וְכֵן
49 מִנּוֹת שׁוֹטְרִים וְנִגְשִׁים הַמִּבְקָרִים בְּשִׁנְיָם וּבִדְקִים דְּרָכֵי

יום ראשון ד' תמוז ה'תשע"ט

מצות עשה רמח.

15 הַמִּצְוָה הָרמ"ח — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ בְּדִינֵי נִחְלוֹת,
16 וְהוּא אֲמָרוּ יִתְעַלָּה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וְכֵן אֵין לוֹ [וְגו']"
17 (במדבר כז, ח). וּמִכְלָל דִּין זֶה בְּלִי סֶפֶק, שִׁיְהִיָּה הַכָּבוֹד
18 יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפָּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וְכִכֵּר
19 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוֶה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מ[בְּכָא] בְּתָרָא.
20 (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום שני ה' תמוז ה'תשע"ט

מצות עשה רמח.

21 הַמִּצְוָה הָרמ"ח — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ בְּדִינֵי נִחְלוֹת,
22 וְהוּא אֲמָרוּ יִתְעַלָּה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וְכֵן אֵין לוֹ [וְגו']"
23 (במדבר כז, ח). וּמִכְלָל דִּין זֶה בְּלִי סֶפֶק, שִׁיְהִיָּה הַכָּבוֹד
24 יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפָּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וְכִכֵּר
25 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוֶה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מ[בְּכָא] בְּתָרָא.
26 (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום שלישי ו' תמוז ה'תשע"ט

מצות עשה רמח.

27 הַמִּצְוָה הָרמ"ח — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ בְּדִינֵי נִחְלוֹת,
28 וְהוּא אֲמָרוּ יִתְעַלָּה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וְכֵן אֵין לוֹ [וְגו']"
29 (במדבר כז, ח). וּמִכְלָל דִּין זֶה בְּלִי סֶפֶק, שִׁיְהִיָּה הַכָּבוֹד

גבור אושיבנו דין, איש פלוני קרובי אושיבנו דין, איש
פלוני הלוני ממון אושיבנו דין, איש פלוני יודע בכל-
לשון אושיבנו דין, ונמצא מזכה את החיב ומחייב
את הזכאי, לא מפני שהוא רשע אלא מפני שאינו יודע
— לכה נאמר: "לא תכירו פנים במשפט".

המצוה הקע"ה — הצווי שצטוינו ללכת אחר הרב,
אם נופלת מחלוקת בין החכמים באיזה דין מפלדיני
התורה; וכן ננהג גם בדין הפרטי, כגון בדין שבין ראובן
לשמעון: אם נופלת מחלוקת בין דיני עירם, אם שמעון
הוא החיב או ראובן — גלף אחר הרב, והוא אמרו
יתעלה: "אחרי רבים להטת" (שמות כג, ב) וכפרוש אמרו
(חולין יא, א): "רבא — דאורייתא". וכבר נתבאר דיני מצוה
זו והלכותיה בכמה מקומות בסנהדרין.

יום חמישי ח' תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רפב. רפג.

מצות עשה רכט. רכת.

המצוה הרפ"ב — האזהרה שהזהר הדין מלגטות
אחר דעת הרב אם היה הרב אדם אחד בלבד. ופרוש
הענין הזה, שאם נפלה מחלוקת בין הדינים בחוטא:
מקצתם אמרו שהוא חייב מיתה ומקצתם אמרו שאינו
חייב מיתה, והיו המחייבים יתרים במנין על המזכים איש
אחד — אסור להרוג אותו החוטא, והזהיר ה' את הדין
מלהרגו עד שיהיו המחייבים יתרים על המזכים —
שנים. והוא אמרו: "לא תהיה אחרי-רבים לרעת" (שמות
כג, ב) כלומר: לא תמשך אחר כל-רב שיאמר, כגון דין
הפנות, וזהו ענין אמרו במיחד "לרעות". ולשון המקלף
(פרשת משפטים שם): "אחד עשר מזכין ושנים עשר
מחייבין שומע אני יהא חייב — תלמוד לומר: לא-תהיה
אחרי-רבים לרעת". ושם אמרו: "הטותף לטובה על פי
אחד, הטותף לרעה על פי שנים". וכבר נתבאר דיני
מצוה זו בפרק ד' מסנהדרין (לב).

המצוה הרפ"ג — האזהרה שהזהר הדין מלגטות
אחר סברת דין אחר דרך הסמכות עליו בחיוב המחייב
או זכאי הזכאי. בלי שיבחון הדבר בעצמו לפי חקירתו
וסברתו מתוך יסודות הדין, והוא אמרו: "ולא תענה
על-רב לנטת" (שם). הפנה בזה: אל תבקש בריב, הנטיה
בלבד, והוא: שתטה עם הרב או עם הגדולים, ותשתוק
מפה שיש בדעתך באותו הדין ולשון המקלף: "ולא-
תענה על-רב לנטת", שלא תאמר בשעת מנין: די שאתה
ברבי איש פלוני — אלא אמור מה שלפניך. יכול אף
דיני ממונות כן — תלמוד לומר: אחרי רבים להטת" (שם).
וגם מן-הלאו הזה נלמדה האזהרה למלמד זכות
שלא יחזור וללמד חובה, אמרו יתעלה: "ולא תענה

בני אדם במשאם ומתנם, כדי שלא יעשו עול אפלו בדבר
מועט. והצווי שנאמר בו מצוה זו הוא אמרו יתעלה:
"שפטים ושטרים תתן-לך בכל-שעריך" (דברים טז, יח).
ולשון ספרי (ריש פרשת שופטים): "מניין שממנין בית דין
אחד לכל-ישראל? תלמוד לומר: שפטים ושטרים תתן-
לך. ומניין שממנין אחד על גבי כלן? תלמוד לומר:
תתן-לך, ומניין שממנין בית דין לכל-שבת ושבת?
תלמוד לומר: בכל-שעריך. רבי שמעון בן גמליאל
אומר: לשבטיך ושפטו — מצוה על כל-שבת ושבת
להיות דין את-שבתו שנאמר: ושפטו את-העם — על
פרה"ס" וכבר נכפל הצווי למנות שבעים זקנים, והוא
אמרו יתעלה למשה: "אספה-לי שבעים איש" (במדבר
יז, טז) ואמרו (ספרי פרשת בהעלותך) וזכרונם לברכה:
"כל-מקום שנאמר לי — הרי הוא קנים לעולם: וכהנזילי
וגו'" (שמות כח, מא) — כלומר: שזה צווי תמיד ונאנה
מצוה לפי שעה, אלא חובה למשך הדורות.

ודע, שכל-המנויים האלה, כלומר: סנהדרין גדולה וקטנה
ובית דין של שלשה ושאר המנויים — כלם לא יהיו אלא
בארץ ישראל וקא, ואין סמיכה (הסמכה לדיינות) בחוצה
לארץ. אף אם נתקמה הסמיכה בארץ ישראל, רשאים
אותם הסמוכים לדין בארץ ובחוצה לארץ, וזהו ענין
אמרם (מכות ז, א): "סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ";
אבל לא ידונו דיני נפשות לא בארץ ולא בחוצה לארץ,
אלא אם בית הבחירה עומד, כמו שבארנו בהקדמת
המאמר הזה (סוף הכלל ה"ד). ולשון ספרי על אמרו
יתעלה במכה-נפש בשגגה: "והיו אלה לכם לחקת
משפט לדרכיכם בכל מושבתיכם" (במדבר לה, כט),
אמרו: "בכל מושבתיכם — בארץ ובחוצה לארץ. יכול
אף ערי מקלט יהיו נוהגות בחוצה לארץ? תלמוד לומר:
אלה — אלו הדינין נוהגין בין בארץ בין בחוצה לארץ,
וערי מקלט אין נוהגות אלא בארץ". וכבר נתבאר
כל-דיני מצוה זו במסכת סנהדרין.

המצוה הרפ"ד — האזהרה שהזהר בית דין הגדול
או ראש גלות מלמנות דין שאינו בקי בחקמת התורה
וימנה אותו בגלל מעלות שיש בו, הרי הוא מזקר על
פה; אלא אין מביטים במנויים התורניים אלא לבקיאות
האדם בחקמת התורה ודיעת צויה ונאורותיה
והנהגותו במעשים המתאימים לכה. והאזהרה מלמנות
ממנה בגלל מעלות אחרות היא אמרו יתעלה: "לא-
תכירו פנים במשפט" (דברים א, יז), ולשון ספרי (פרשת
דברים שם): "לא תכירו פנים במשפט — זה הממנה
להושיב דינין", כלומר: שאזהרה זו אינה אלא לאדם
שיש לו הרשות למנות דינין על ישראל, שהזהר
מלמנותם בגלל דבר מכל מה-שהפרכנו לעיל. אמרו:
שמה תאמר: איש פלוני נאה אושיבנו דין, איש פלוני

40 ולפיכך קוראים למת שאין לו מי שיחזק בבורתו —
41 מת מצוה. ענינו: המת שמצוה על פלא אחד לקבור, לפי
42 שאמר יתעלה: "כִּי-קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ". וכבר נתבאר דיני
43 מצוה זו בפרק ו' מסנהדרין (שם).

44 המצוה הס"ו — האזהרה שהזהרנו מלעזוב התלוי,
45 לן על עזו, כדי שלא תבוא על-ידי כך ברפת השם (בלשון
46 סגנונה) במחשבה כשיראה (שהמביט נזכר בסיבת תליתו).
47 כי אנו לא נתלה זולת מגדף ועובד עבודה זרה, שגם בו
48 נאמר: "אֶת-ה' הוּא מְגַדֵּף" (במדבר טו, ל). ולשון הלאו
49 הזה הוא אמרו יתעלה: "לֹא-תִלֵּין נִבְלָתוֹ עַל-הָעֵץ"
50 (דברים כא, כג) ולשון ספרי (שם): "לֹא-תִלֵּין נִבְלָתוֹ
51 עַל-הָעֵץ — זו מצוה לא-תעשה" וכבר נתבאר דיני
52 מצוה זו בפרק ו' מסנהדרין (מח:).

יום ש"ק י' תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שי.

מצות עשה רכז. מצות לא תעשה ש.

53 המצוה המשלימה שלש מאות ועשר —
54 האזהרה שהזהרנו מלחיות מכשף, והוא אמרו: "מִכַּשֵּׁף
55 לֹא תִחַה" (שמות כב, יז), וכשנמחול (נוותר) לו — נהיה
56 עוברים על מצות לא-תעשה, ולא רק שבטלנו מצות
57 עשה בלבד כמו אלו מחלנו לאחד ממחייבי מיתת בית
58 דין.

59 המצוה הרכ"ד — הצווי שנוצטוינו להלקות ברצועה
60 את-העוברים על מצות מסימות, והוא אמרו יתעלה:
61 "וְהַפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהַכֹּהֵן לִפְנֵי" (דברים כה, ב). ובהזכרנו
62 מצות לא-תעשה נעיר על אותן המצות שהעובר עליהן
63 חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת מכות
64 (יג:).

65 המצוה המשלימה שלש מאות — האזהרה
66 שהזהר הדין מלהכות את-החוטא מכות כבודות
67 המקמיות. באור דבר זה, שכל-מחייב מלקות, תכלית
68 (הכמות) מה-שמלקים אותו ארבעים חסר אחת, כמו שבא
69 הפרוש המקביל. ואין מלקים שום אדם עד שיאמרו
70 את-המכות כפי יכלת הלוקה וגילו ומזגו וצורת גופו. אם
71 יוכל לסבל את-ענש המלקות בכללותו — ילקה; ואם
72 לא יוכל לסבל — מלקים אותו כפי מה-שיוכל לקבל,
73 לא פחות משלש מכות. אמר יתעלה: "כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ"
74 (דברים כה, ב). ותכלית המלקות ארבעים חסר אחת, ובאה
75 האזהרה מלהוסיף להלקותו אפלו מכה אחת נוסף על
76 מה-שאמד הדין שיוכל לסבל, והוא אמרו: "כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ
77 בְּמִסְפָּר. אַרְבָּעִים יִכּוּ לֹא יִסִּיף" (שם, ב-ג). ולשון ספרי
78 (פרשת תצא שם): "אם הוסיף — עובר בלא-תעשה. אין
79 לי אלא בזמן שמוסיף על הארבעים, מניין (אם הוסיף) על

1 על-רב לנטות", כלומר: לא יאה דברך בו להטות אותו
2 לחובה. וכן אין פותחין דיני נפשות לחובה, שנאמר:
3 "וְלֹא-תַעֲנֶה עַל-רֵב לְנִטוֹת". וכן מחזירין (הדין) לזכות
4 ואין מחזירין לחובה. וכן אין מתחילין מן-הגדול —
5 כל-הדברים האלה נלמדו ממה שנאמר: "וְלֹא-תַעֲנֶה
6 עַל-רֵב לְנִטוֹת", כמו שנתבאר בפרק ד' מסנהדרין (לו:).
7 ושם נתבאר דיני מצוה זו.

8 המצוה הרכ"ט — הצווי שנוצטוינו לסקול את-
9 העוברים על מקצת (חלק מ) המצות, והוא אמרו יתעלה:
10 "וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ" (דברים כב, כד) ונעיר על
11 המצות שהעובר עליהן חייב סקילה, כשאזכיר מצות
12 לא-תעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ו' מסנהדרין (מח:).

14 המצוה הרכ"ח — הצווי שנוצטוינו לשרוף את-
15 העוברים על מקצת המצות. והוא אמרו יתעלה: "בְּאֵשׁ
16 יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֵן" (ויקרא כ, יד), ונעיר במצות לא-
17 תעשה על המצות שחייבים עליהן שרפה. וכבר נתבאר
18 דיני מצוה זו בפרק ז' ממסכת סנהדרין (נב:).

יום שישי ט' תמוז ה'תשע"ט

מצות עשה רכו. רכז. רל. רלא.

מצות לא תעשה סו.

19 המצוה הרכ"ו — הצווי שנוצטוינו להרוג את-
20 העוברים על מקצת המצות — בסוף, והוא אמרו
21 יתעלה: "נָקָם יִנָּקֶם" (שמות כא, כ). ונעיר במצות לא-
22 תעשה על המצות שחייבים עליהן היתות הראש. וכבר
23 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' ממסכת סנהדרין (נב:).

24 המצוה הרכ"ז — הצווי שנוצטוינו לחנוק את-
25 העוברים על מצות מסימות, והוא אמרו יתעלה: "מוֹת
26 יוּמָת" (שם, טז). ונעיר במצות לא-תעשה על המצות
27 שחייבים עליהן חנק. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז'
28 ממסכת סנהדרין (שם).

29 המצוה המשלימה מאתים ושלשים — הצווי
30 שנוצטוינו לתלות מקצת הרוגי בית דין, והוא אמרו
31 יתעלה: "וְתִלִּית אֹתוֹ עַל-עֵץ" (דברים כא, כב). ונזכיר
32 את-המצות שהעובר עליהן חייב תליה במצות לא-
33 תעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ו' מסנהדרין
34 (מו:).

35 המצוה ה"ל"א — הצווי שנוצטוינו לקבור הרוגי בית
36 דין ביום הריגתם, והוא אמרו יתעלה: "כִּי-קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ
37 בְּיוֹם הַהוּא" (שם, כג), ולשון ספרי (פרשת כי תצא שם):
38 "כִּי-קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ — מצות עשה". וכך הוא הדין בשאר
39 מתים, כלומר: שיקבר כל-מת מישאל ביום מותו.

- 1 כָּל־אֶמֶד וְאֶמֶד שְׁאֵמְדוּהוּ בֵּית דִּין? (בגלל שאינו מסוגל
2 לספוג ל"ט מלקות) תִּלְמִיד לומֵר: לֹא יִסִּיף פֶּן־יִסִּיף.
3 וּמִן־הֵלָא הֵנָּה הִיא הָאֲזָהָרָה מִלְּהַכּוֹת שׁוּם אָדָם
4 מִיִּשְׂרָאֵל: אִם הַחוּטָא הֵנָּה אָנוּ מְזַהְרִין שְׁלֹא לְהַכּוֹת —

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' א

- 1 תִּדְא וְעוֹד קֹאמֵר – הֵתנָא בֹא לְהַשְׁמִיעֵנוּ טַעַם נֹסֵף בְּדִין זֶה
2 מִלְּבַד הַטַּעְמִים הָעִיקָרִיִּים, וְכך כּוֹנֵנֵתוּ לֹמֵר, תִּדְא – טַעַם אַחַד
3 הוּא אֲכַן כְּדַבְרֵי הַמִּקְשָׁן, דְּאִיִּדִּי (נִכְיֹן) דְּשִׁדְּהוּ שֶׁל אָדָם חֲכִיכָה
4 עָלֶיהָ בִּיּוֹתָר, מִפִּי וּפְרִיק לָהּ בִּיּוֹתָר מִכְּדִי שׁוּיָה כְּדִי לְהַחְזִירָה
5 לְרִשׁוֹתָהּ, וְכַמְבֹּאֵר לַעֲלִיל. וְעוֹד – טַעַם נֹאמֵר בְּדִין זֶה כְּדַבְרֵי
6 הַמִּקְשָׁן, שְׂכּוּפִין אֶת הַבַּעֲלִים לְפַתּוֹחַ בַּפִּדְיוֹן מִשׁוּם שְׂמִצּוֹת
7 נְאוּלָה בְּאֶדְוֶן הִיא. וְעוֹד טַעַם שְׁלִישִׁי בֹא הֵתנָא לְלַמְּדֵנוּ בְּדִין זֶה,
8 כִּיּוֹן שֶׁהַבַּעֲלִים נִתְּנִין תּוֹסֶפֶת חֻמְשׁ בּוֹ' עַל דְּמֵי הַפִּדְיוֹן וְשֹׁאֵר
9 בְּנֵי אָדָם שְׂפוּדִים אֵינֶם מוֹסִיפִים חֻמְשׁ, הֲרִי שִׁישׁ בּוֹה רִיחַ
10 לְהַקְדֵּשׁ שֶׁהַבַּעֲלִים יַפְדּוּ אֶת הַשְּׂדֵה.
11 שְׁנִינֵי בַּמִּשְׁנָה: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ וּבּוֹ'. הַגְּמָרָא
12 מִבֹּאֶרֶת אֶת יִסּוּד מַחְלוקָתָם שֶׁל חֲכָמִים וְרַבִּי יוֹסִי הָאֵם הַמַּעֲשֶׂה
13 הִיָּה בִּאיֶסֶר אוֹ בְּבִיצָה. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: לִימָא בְּהָא קְמִיפְלָגִי –
14 הָאֵם נֹאמֵר שֶׁבִּדְבָר זֶה נִחְלָקוּ רַבִּי יוֹסִי וְחֲכָמִים, דְּרַבִּי יוֹסִי סָבֵר
15 שֶׁשְׁנֵי בְּכֶסֶף הֲרִי הוּא בְּכֶסֶף, וְנִיתֵן לַפְּדוּת אֶת הַשְּׂדֵה עַל יְדֵי
16 בִּיצָה, וְרַבִּנּוּן סָבֵר, שֶׁשְׁנֵי בְּכֶסֶף אֵינִי בְּכֶסֶף וְלֹא נִיתֵן לַפְּדוּת
17 בְּשׁוֹה כֶּסֶף אֲלֵא רַק עַל יְדֵי כֶּסֶף מִמֶּשׁ. דּוּחָה הַגְּמָרָא: וְכִי נִיתֵן
18 לֹמֵר שְׂבֹזָה נִחְלָקוּ רַבִּי יוֹסִי וְחֲכָמִים, וְהָאֵא קְנִימָא לָן (ב"ק ז),
19 דְּשְׁנֵי בְּכֶסֶף בְּכֶסֶף, וְאֵם כֵּן, אִף חֲכָמִים מוֹדִים שֶׁנִּיתֵן לַפְּדוּת אֶת
20 הַשְּׂדֵה בְּשׁוֹה כֶּסֶף. מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: בִּאֲמַת יֵשׁ לֹמֵר דְּבֻלִּי
21 עֲלִמָא אֲכַן סוֹבְרִים שְׁנֵי בְּכֶסֶף בְּכֶסֶף, וְהָכֵא – וְכֹאֵן בַּמִּשְׁנָתֵינוּ
22 שֶׁנִּחְלָקוּ חֲכָמִים וְרַבִּי יוֹסִי הָאֵם הַפִּדְיוֹן הִיָּה בִּאיֶסֶר אוֹ בְּבִיצָה,
23 בְּפִדְיוֹן בְּדָבָר שְׂאִין בְּחוּמְשׁוֹ שְׁנֵי פְּרוּטָה קְמִיפְלָגִי – מַחְלוקָתָם
24 הִיא בִּיִּסּוּד דִּין פִּדְיוֹן הָאֵם נִיתֵן לַפְּדוּת בְּדָבָר שְׂשׁוּה פְּחוּת מֵאַרְבַּע
25 פְּרוּטוֹת וּמִמִּילָא אִין בְּחוּמְשׁוֹ שׁוֹה פְּרוּטָה אוֹ לֹא. וְהִינֵנּוּ, תִּנָּא
26 קְמָא סָבֵר, שְׂדוּקָא אִיֶּסֶר אוֹ שׁוֹה אִיֶּסֶר, דְּאִיֶּסֶר בְּחוּמְשׁוֹ שְׁנֵי
27 פְּרוּטָה – שְׂבִחוּמֶשׁ שֶׁהַבַּעֲלִים מוֹסִיפִים עַל הַקֶּרֶן יֵשׁ שׁוֹה פְּרוּטָה,
28 פְּרִקְנִין – בּוֹה נִיתֵן לַפְּדוּת אֶת הַשְּׂדֵה, וְאִילוּ בְּבִיצָה שְׂאִין
29 בְּחוּמְשׁוֹ שׁוֹה פְּרוּטָה, לֹא נִיתֵן לַפְּדוּת. וְרַבִּי יוֹסִי סָבֵר, בְּבִיצָה
30 נִמְי פְּרִקְנִין – גַּם אִם הַדָּבָר הַנִּפְדָּה אֵינוֹ שׁוֹה אֲלֵא כְּבִיצָה וְאִין
31 בְּחוּמְשׁוֹ שׁוֹה פְּרוּטָה, נִיתֵן לַפְּדוּת עַל יְדֵי.
32 שְׁנִינֵי בַּמִּשְׁנָה: אֶמֶר לוֹ הִגִּיעְתָּ, נִמְצָא מִפְּסִיד אִיֶּסֶר וְשִׁדְּהוּ
33 לְפָנָיו. אוֹמֵרֶת הַגְּמָרָא: סְתָמָא – סַתֵּם מִשְׁנָה זוֹ שְׁנִינֵי נִמְצָא
34 מִפְּסִיד אִיֶּסֶר, הוּא כְּדַבְרֵי רַבִּנּוּן שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הִיָּה בִּאיֶסֶר, וְלֹא
35 כְּדַבְרֵי רַבִּי יוֹסִי שֶׁסּוֹבֵר שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הִיָּה בְּבִיצָה.
36 מִשְׁנָה
37 מִשְׁנָתֵינוּ מִמְּשִׁיבָה לַעֲסוֹק בְּסֹדֶר פִּדְיוֹן שְׂדֵה אַחֲזָה, וּמִבֹּאֶרֶת אֶת
38 סֹדֶר הַפִּדְיוֹן, כְּשֶׁמִּלְּבַד הַבַּעֲלִים יֵשׁ עוֹד אֲנָשִׁים שֶׁרוֹצִים לַפְּדוּת
39 אֶת הַשְּׂדֵה: אֶמֶר אֶחָד מִהַבָּאִים לַפְּדוּת אֶת הַשְּׂדֵה, 'הֲרִי הִיא

- 40 שְׁלִי (נִי-אֵנִי רוֹצֵה לַפְּדוּתָהּ) בְּעֶשֶׂר סְלָעִים, וְאַחַד אוֹמֵר שְׂהוּא
41 רוֹצֵה לַפְּדוּתָהּ בְּעֶשְׂרִים סְלָעִים, וְאַחַד אוֹמֵר שְׂהוּא רוֹצֵה
42 לַפְּדוּתָהּ בְּשָׁלֹשִׁים סְלָעִים, וְאַחַד אוֹמֵר שְׂהוּא רוֹצֵה לַפְּדוּתָהּ
43 בְּאַרְבָּעִים סְלָעִים, וְאַחַד אוֹמֵר שְׂהוּא רוֹצֵה לַפְּדוּתָהּ בְּחֲמִשִּׁים
44 סְלָעִים, חֲזוֹר בּוֹ שְׁלֹשִׁים – אִם אוֹתוֹ אָדָם שְׂאֵמֵר שִׁפְדָּה אֶת
45 הַשְּׂדֵה בְּחֲמִשִּׁים סְלָעִים חֲזוֹר בּוֹ מִדְּבָרָיו וְאֵינוֹ רוֹצֵה עוֹד לַפְּדוּתָהּ,
46 מְשַׁכְּנִין מִנְּכֶסֶיוּ עַד עֶשֶׂר סְלָעִים, שׁוֹה הַסְּכּוּם שְׂהוּסִיף עַל מָה
47 שְׂאֵמֵר הָאָדָם שְׁלַפְנִי, וְזֶה שְׂאֵמֵר שְׂרוּצָה לַפְּדוּתָהּ בְּאַרְבָּעִים
48 סְלָעִים יַפְדְּנָהּ, וְנִמְצָאוּ בִּיד הַגּוֹבֵר חֲמִשִּׁים סְלָעִים. וְאֵם חֲזוֹר בּוֹ
49 אִף שְׁלֹשִׁים אַרְבָּעִים, וְאֵינוֹ רוֹצֵה עוֹד לַפְּדוּתָהּ, מְשַׁכְּנִין מִנְּכֶסֶיוּ
50 עַד עֶשֶׂר סְלָעִים, שׁוֹה הַסְּכּוּם שְׂהוּסִיף עַל מָה שְׂאֵמֵר הָאָדָם
51 שְׁלַפְנִי, וְזֶה שְׂאֵמֵר שְׂרוּצָה לַפְּדוּתָהּ בְּשָׁלֹשִׁים סְלָעִים יַפְדְּנָהּ
52 בְּשָׁלֹשִׁים, וְנִמְצָאוּ בִּיד הַגּוֹבֵר חֲמִשִּׁים סְלָעִים, שְׁלֹשִׁים סְלָעִים הֵם
53 דְּמֵי הַפִּדְיוֹן, וְעֶשְׂרִים סְלָעִים נוֹסְפִים הֵם מָה שְׂמַשְׁכְּנוּ אֶת הַשְּׂנִים
54 שְׁחֹזְרוּ בָּהֶם. וְאֵם חֲזוֹר בּוֹ אִף שְׁלֹשִׁים סְלָעִים, וְאֵינוֹ רוֹצֵה
55 עוֹד לַפְּדוּתָהּ, מְשַׁכְּנִין מִנְּכֶסֶיוּ עַד עֶשֶׂר סְלָעִים, וְזֶה שְׂאֵמֵר
56 שְׂרוּצָה לַפְּדוּתָהּ בְּעֶשְׂרִים סְלָעִים יַפְדְּנָהּ, וְנִמְצָאוּ בִּיד הַגּוֹבֵר
57 חֲמִשִּׁים סְלָעִים, עֶשְׂרִים הֵם דְּמֵי הַפִּדְיוֹן, וְשָׁלֹשִׁים נוֹסְפִים הֵם מָה
58 שְׂמַשְׁכְּנוּ אֶת הַשְּׁלֹשָׁה שְׁחֹזְרוּ בָּהֶם. וְאֵם חֲזוֹר בּוֹ אִף שְׁלֹשִׁים
59 סְלָעִים, וְאֵינוֹ רוֹצֵה עוֹד לַפְּדוּתָהּ, מְשַׁכְּנִין מִנְּכֶסֶיוּ עַד עֶשֶׂר
60 סְלָעִים, וְזֶה שְׂאֵמֵר שְׂרוּצָה לַפְּדוּתָהּ בְּעֶשְׂרִים סְלָעִים יַפְדְּנָהּ,
61 וְנִמְצָאוּ בִּיד הַגּוֹבֵר חֲמִשִּׁים סְלָעִים, עֶשְׂרִים סְלָעִים הֵם דְּמֵי
62 הַפִּדְיוֹן, וְאַרְבָּעִים נוֹסְפִים הֵם מָה שְׂמַשְׁכְּנוּ אֶת הָאַרְבַּעָה שְׁחֹזְרוּ
63 בָּהֶם. וְאֵם חֲזוֹר בּוֹ אִף שְׁלֹשִׁים סְלָעִים, מוֹכְרִין אוֹתוֹ (נִי-אֵת
64 הַשְּׂדֵה) בְּשָׁוִיו, וְאִף בְּסְכּוּם הַפְּחוּת מִעֶשְׂרִים סְלָעִים, וְנִפְרָעִין
65 מִשְׁלֵ עֶשֶׂר אֶת הַמוֹתָר – וְגוֹבִים מִזֶּה שְׂאֵמֵר שְׂרוּצָה לַפְּדוּתָהּ
66 בְּעֶשְׂרִים סְלָעִים אֶת הַהַפְּרֵשׁ בֵּין הַסְּכּוּם שְׂבֹה נִמְכְּרָה הַשְּׂדֵה, לְבִין
67 הָעֶשְׂרִים סְלָעִים שְׂאֵמֵר שִׁיתֵן בַּפִּדְיוֹן הַשְּׂדֵה, וְנִמְצָאוּ בִּיד הַגּוֹבֵר
68 חֲמִשִּׁים סְלָעִים, עֶשְׂרִים סְלָעִים הֵם דְּמֵי הַפִּדְיוֹן בְּצִירָהּ מָה
69 שֶׁהַשְּׁלִים ה'בן עֶשְׂרִי', וְאַרְבָּעִים סְלָעִים נוֹסְפִים הֵם מָה שְׂמַשְׁכְּנוּ
70 אֶת הָאַחֲרִים.
71 הַמִּשְׁנָה מוֹסִיפָה לְבֹאֵר אוֹפְנִים שֶׁל פִּדְיוֹן בָּהֶם הַפִּדְיוֹן נִקְבַּע עַל
72 פִּי תּוֹסֶפֶת חֻמְשׁ שֶׁל הַבַּעֲלִים: אִם הִבְעֵלִים אוֹמְרִים שֶׁהֵם רוֹצִים
73 לַפְּדוּת אֶת הַשְּׂדֵה בְּעֶשְׂרִים סְלָעִים, וְכָל שְׂאֵר בְּנֵי אָדָם גַּם כֵּן
74 אוֹמְרִים שֶׁרוֹצִים לַפְּדוּת בְּעֶשְׂרִים סְלָעִים, הִבְעֵלִים קוֹדֵמִין
75 לְאַחֲרִים בַּפִּדְיוֹן מִפְּנֵי שֶׁהֵם מוֹסִיפִין חֻמְשׁ, וְנִמְצָא הַהִקְדֵּשׁ
76 מְרוּיָח בַּפִּדְיוֹת הַבַּעֲלִים.
77 דִּין נֹסֵף: אִם לְאַחַר שְׂאֵמֵר הַבַּעֲלִים 'הֲרִי הִיא שְׁלִי בְּעֶשְׂרִים',
78 אֶמֶר אֶחָד 'הֲרִי הִיא שְׁלִי בְּעֶשְׂרִים וְאַחַת', וְהִינֵנּוּ שְׂהוּסִיף סְלַע
79 אַחַד עַל מָה שְׂאֵמֵר הַבַּעֲלִים,

ירמיה פרק יז א-ח

א חטאת יהודה כתובה בעט ברזל בצפרן שמיר חרושה על-לוח לבם ולקרנות מזבחותיהם: ב בפר
בניהם מזבחותם ואשריהם על-עץ רענן על גבעות הגבהות: ג הררי פשרה חילך כל-אוצרותיך לבו
אתן במתיך בחטאת בכל-גבוליך: ד ושמטתה ובך מנחלתך אשר נתתי לך והעבדתך את-איביך
בארץ אשר לא-ידעת פיראש קדחתם באפי עד-עולם תוקד: ה פה אומר יהוה ארור הגבל אשר
יבטח באדם ושם פשר זרעו ומן-יהוה יסור לבו: ו יהיה פערער פערבה ולא יראה פריבוא טוב
ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב: ז פרוך הגבר אשר יבטח ביהוה והיה יהוה מבטחו:

רש"י

(ד) ושמטתה. על כרחך תשט ארצך את אשר לא שבתה בשבתותיכם שאמרתי לכם ושבתה הארץ (ויקרא כה): ובך. אנקם מחמת נחלתך אשר נתתי לך שלא עשית רצוני להשמיטה, ד"א ובך מנחלתך ובך אנקם מנחלתך שאגלה אותך ממנה: כי אש קדחתם באפי. יקדתם בנחירי: (ה) אשר יבטח באדם. בחרישו וקצירו לומר אזרע בשביעית ואוכל: ורועו. כמו עזרו וכן תרגם יונתן רוחצניה: ומן ה' יסור לבו. שהבטיחו וצויתי את ברכתי לכם (שם) כך שמעתי: (ו) כערער. כעץ יחידי ל' עירי (בראשית טו) ויש אומר דגאשטי"ה בלעז ומנחם פי' שם עץ מעצי היער וערער שמו וכן פי' כערער במדבר עץ אחד מעצי היער: בערבה. לשון מישור: חררים. יובש כמו חרה מני חורב (איוב ל): ארץ מליחה. ארץ שהיא מליחה ולא תהא מיושבת:

מצודת ציון

(א) בעט. בקולמוס כמו לשקר עשה עט (לעיל ח): בצפורן. זהו שעל האצבעות ממעל וכן ועשתה צפרניה (דברים כא) ולפי שדרך האדם לחתוך בצפרניו קרא לעט בלשון צפורן בדרך שאלה: שמיר. כן נקרא ברזל החזק וכן כשמיר חזק מצור (יחזקאל א): חרושה. חרושה בעומק כחרישה: לוח. נסר ודף כמו ואת לחותיה (שם כז): ולקרנות. הם הכליטות שבארבע זוויות המזבח וכן ועשית קרנותיו (שמות כז) והלמ"ד הוא במקום בי"ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט): (ב) ואשריהם. הוא אילן הנעבד: רענן. ענין לחות ורטיבות כמו בשמן רענן (שם צב): (ג) הררי. מלשון הר: חילך. עושרך: לבו. לביזה ושלל: במותיך. מלשון במה: (ד) ושמטתה. מלשון השמטה ועזיבה כמו שמוט כל בעל משה ידו (דברים טו): קדחתם. תוקד. ענין הבערה ושריפה כמו אש קדחה באפי עליכם תוקד (לעיל טו): (ה) ארור. ענין קללה: הגבר. האיש: בשר. ר"ל אדם שהוא בשר: זרועו. חזקו: (ו) כערער. שם עץ מדברי וכן כערער במדבר (לקמן מח): בערבה. ענינו כמו במדבר: חררים. ענינו יובש כמו נחר מפוח (לעיל ו): מלחה. מלשון מלח:

מצודת דוד

(א) חטאת יהודה. מוסב למעלה לומר הנה בסוף גם העכו"ם יעזבו הפסילים ויאמינו בה' והנה יהודה עדיין עתה חטאתם שמורה בלבם כאילו כתובה שמה בקולמוס מברזל ובצפורן משמיר החוקק בחזקה ובעומק רב: חרושה. חרותה בעומק כמו המחרישה: על לוח לבם. הם דפנות הלב כי הוא עשוי כעין דפנות וחללים ואמר בדרך שאלה: ולקרנות. גם בקרנות מזבחותיהם חקוק וחרות חטאתם כי על הקרנות ההם יתמידו לזרוק דם לעכו"ם וכאומר בין במחשבת הלב בין במעשה שמור הדבר אצלכם: (ב) כזכור. כמו שיתמידו לזכור בניהם כן זוכרים מזבחותם ואשריהם: על עץ רענן. סמוך לעץ רענן ומוסב על המזבחות שהעמידו סמוך לעץ רענן ועל הגבעות הגבוהות: (ג) הררי. ר"ל אתם יהודה העובדים לעכו"ם העומדים על ההרים הנה חילך יוציאו השוללים ויחלקו ביניהם בשדה במקום אשר יחנו עליך בכל האוצרות הטמונות אתן להם לביזה: במותיך. ר"ל בעבור במותיך העשויות בחטאת לעכו"ם העומדים בכל גבוליך מקום אחד לא נעדר: (ד) ושמטתה. תעזוב את האדמה מלעבדה בחרישה וזריעה: ובך. ר"ל לא מרצונך תעזוב עבודתה אלא כך תהיה העזיבה

כי תהיה נעזב מנחלתך וכו' ולא תהיה שמה לעבדה וזה בגמול שלא שטמו בשביעית: והעבדתך. ר"ל אבל אתה תעבוד אדמת האויב בארץ אשר לא ידעת מאד: כי אש. הבערתם חמתי ותשרוף עד עולם ר"ל אכעס עליכם זמן מרובה: (ה) אשר יבטח באדם. ר"ל ולא ימצאו עזר מבשר-יודם כי ארור הגבר וכו': ושם. ומשים חזקו ובטחונו בבשר-יודם ומסיר לבו מלבטוח בה': (ו) והיה. הבוטח באדם יהיה כערער הגדל בערבה: ולא יראה. אינו רואה כשבא טובה בעולם והם הגשמים ור"ל לא עליו יהיו הגשמים: ושכן חררים. שוכן שם ביבשות מרוב החמימות שבמדבר: ארץ מלחה. והיא ארץ שעפרה מלוח ואינה מיושבת והוא כפל ענין במ"ש: (ז) והיה ה' מבטחו. ר"ל כמו שיבטח בו כן יהיה למבטח ולעזרה:

קהלת פרק ה יא-יז

יא מתוקה שנת העֹבֵד אִם־מַעֵט וְאִם־הֶרֶב יֹאכֵל וְהַשְׁבַּע לַעֲשִׂיר אֵינָנו מְנִיחַ לוֹ לִישׁוֹן: יב יֵשׁ רָעָה חוֹלָה רְאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמַשׁ עֹשֶׂה שְׁמֹר לְבַעֲלֹי לְרַעְתּוֹ: יג וְאֶבֶד הָעֹשֶׂה הָהוּא בְּעֵנָן רַע וְהוֹלִיד בֶּן וְאֵין בִּידּוֹ מְאוֹמָה: יד כְּאִשֶּׁר יֵצֵא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לְלֶכֶת בְּשָׂבָא וּמְאוֹמָה לֹא־יִשָּׂא בְּעַמְלּוֹ שִׁילָךְ בִּידּוֹ: טו וְגַם־זֶה רָעָה חוֹלָה פְּלִעָמַת שָׂבָא בֶּן יֶלֶךְ וּמִה־יִּתְרוֹן לוֹ שִׁיעֵמֶל לְרוּחַ: טז גַּם פְּלִימְיוֹ בַּחֲשָׁד יֹאכֵל וְכַעַם הֶרֶב וְחָלְיוֹ וְקֶצֶף: יז הִנֵּה אֲשֶׁר־רְאִיתִי אֲנִי טוֹב אֲשֶׁר־יָפָה לֶאֱכֹל־וְלִשְׁתּוֹת וְלִרְאוֹת מוֹבָה בְּכָל־עַמְלּוֹ | שִׁיעֵמֶל תַּחַת־הַשָּׁמַשׁ מִסֵּפֶר יְמֵי־חַיּוֹ חֲנִיּוֹ אֲשֶׁר־נָתַן־לוֹ הָאֱלֹהִים כִּי־הוּא חָלְקוֹ:

רש"י

איננו מניח לו לישון. בקבר שנאמר (שיר ז) דובב שפתי ישנים כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו שפתותיו דובבות בקבר: (יב) עושה שמור לבעליו לרעתו. כעשרו של קרח שעל ידי כן נתגאה וירד לשאול: (יג) ואין בידו מאומה. אף זכות אבות: (יד) ומאומה לא ישא בעמלו. כשימות לא ישא בידו שום זכות צדקה שעשה בממונו בחייו כל עומת שבא אותו הממון כן הלך: (טז) וחליו. כמו וחולי והו"י יתירה כמו וי"ו של (תהלים קד) חיתו יער: (יז) לאכול ולשתות ולראות טובה. לעסוק בתורה שהיא לקח טוב ואל יקבץ הון רב אלא בחלק הניתן לו ישמח כי הוא חלקו:

(יא) מתוקה שנת העובד. עובד האדמה ישן וערבה שנתו עליו בין שהוא אוכל מעט ובין שהוא אוכל הרבה כי כבר הורגל בכך: והשבוע לעשיר איננו מניח לו לישון. ושובע נכסים של עשיר בעל פרקמטיאות הרבה אינו מניח לו לישון כל הלילה מהרהר בהן, דבר אחר מתוקה שנת העובד את האלהים, אם מעט ימי שניו ואם הרבה ימי יאכל שכרו המועט כמרובה, משה פירנס את ישראל ארבעים שנה ושמואל הנביא פירנסם עשר שנים ושקלן הכתוב זה כזה שנאמר (תהלים צט) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וגו' כך נדרש בתנחומא: והשבוע לעשיר. בעל שמועות:

מצודת ציון

(יד) לא ישא. לא יקח. כמו ובתים ונשאו (מיכה ב ב): בעמלו. הבי"ת הוא במקום מ"ם. כמו והנותר בבשר ובלחם (ויקרא ח לב): (טז) כל עומת. ענינו כמו כנגד, רוצה לומר שוה ודומה. וכן לעומת קלעי החצר (שמות לח כא): (טז) וקצף. הוא הראות הכעס אל החוץ:

מצודת דוד

(יא) מתוקה שנת העובד. עובד האדמה הוא ישן וערבה שנתו עליו בין אכל מעט בין אכל הרבה, רוצה לומר אף אם מעט יאכל ישן הוא כאילו אכל הרבה המביא בטבע את השינה וזהו לפי שאין לו כ"אם מלאכת השדה ולא עוד, לזה אין לו במה לחשוב להרהר לנדר השינה מעיניו: והשבוע. רוצה לומר שביעת רוב העושה אין מניח לבעליו לישון, כי

עסקיו מרובים ובכל עת יחשוב להרהר בהם ונגזלה שנתו: (יב) יש רעה חולה. נמצא רעה כאובה ביותר אשר ראיתי בעולם: עושה וגו'. העושה היה שמור לבעליו ולא יצא מתחת ידו, אולם לא לטובתו היה שמור ליהנות ממנו באחרית הימים ולרשת לבניו אחריו, כ"אם לרעתו היה שמור, על כי בעבור רוב העושה העלילו עליו המלשנים והיה מיוסר ביסורים: (יג) ואבד. גם העושה נאבד ממנו אז בהענין הרע שהביא על בעליו הוא דבר העלילה, כי פזר הון בתת שוחד להציל עצמו מן הרעה אשר הדבקתהו: והוליד בן. עוד העושה בידו לא היה לו בן להנהותו מן העושה, ואחר אבדן העושה הוליד בן, ואז אין בידו מאומה להנהותו ולרשת אותו: (יד) כאשר. כמו שיצא ערום מבטן אמו כן ישוב ללכת אל המקום הידוע הוא הקבר, וכמו שבא מן הבטן: ומאומה וגו'. בזה יפרש לומר לא ישוב ערום ממש כמו שבא, כ"אם מאומה לא יקח מן העושה אשר קבץ בעמל להוליד עמו בידו: (טז) וגם זה וגו'. למעלה אמר שזה רעה חולה מה שראה אשר העושה שמור לבעליו לרעתו, ובזה אמר וגם זה רעה חולה שלא נשאר העושה בידו, כדרך שבא כן ילך, כמו שקבץ העושה בעמל כן הלך ממנו בעמל ובענין רע: ומה יתרון. מהו אם כן היתרון הבא לו בדבר אשר עמל לרוח מבלי תועלת: (טז) גם כל ימיו. גם זאת היה בו אשר כל ימיו היה מוטred בעסקיו ולא היה לו פנאי לאכול ביום, ולא אכל עד כי בא חשכת הלילה: וכעס הרבה. היה מלא מהרבה כעס, הבא מרוב העסק, כי אי אפשר שיהיה הכל לפי רצונו הואיל ומרובים היו: וחליו. היה מלא מהחלי הבא מהרבה כעס, ובזה יצא הקצף והראה לרבים: (יז) ראיתי. בהבנת הלב ראיתי כי טוב לבן אדם. ולתוספת ביאור אמר עוד אשר יפה וגו': ולראות טובה. רוצה לומר לעשות צדקה וחסד: בכל עמלו. בכל העושה שקבץ בעמל תחת השמש: מספר ימי חייו. כן יעשה בכל מספר ימיו חייו אשר החיה אותו האלהים: כי הוא חלקו. כי כל העושה הוא חלקו אשר חלק לו אלוה ממעל, ואם כן מהראוי שהוא יהנה בו והוא יעשה עמו צדקה וחסד:

ו חֲבִית שֶׁל יֵיתִים מְגֻלְגָּלִים – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיד לְנֶקֶב; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: צָרִיד לְנֶקֶב; וּמוֹדִים, שְׁאֵם נֶקֶבָה וּסְתֻמוֹהָ שְׁמָרִים, שֶׁהִיא טְהוֹרָה. הַסֵּף בְּשֶׁמֶן טְהוֹר וְנִטְמָא, יָרַד וְטָבַל – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְנַטֵּף, טְהוֹר; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: כִּדִּי סִיכַת אֶבֶר קָטָן. וְאִם הָיָה שֶׁמֶן טָמֵא מִתְחַלְתּוֹ, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: כִּדִּי סִיכַת אֶבֶר קָטָן; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: מִשְׁקָה טוֹפָח. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם בֵּית הֵלֵל: טוֹפָח וּמִטְפִּיחַ. ז הָאִשָּׁה מִתְקַדְּשֶׁת בְּדִינָר וּבִשְׁוֹה דִּינָר, כִּדְבָרֵי בֵּית שְׁמַאי; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: בְּפֻרוּטָה וּבִשְׁוֹה פְּרוּטָה. וְכַמָּה הִיא פְּרוּטָה? אֶחָד מִשְׁמוֹנָה בְּאֶסֶר הָאִיטְלָקִי. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: פּוֹטֵר הוּא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגִט יֶשֶׁן; וּבֵית הֵלֵל אוֹסְרִין.

פירוש ברטנורא

ו מְגֻלְגָּלִים. כְּבוּשִׁים בְּמִלַּח כְּדִי לְמַתְקֵן: אֵינוֹ צָרִיד לְנֶקֶב הַחֲבִית. ואע"פ שהמוהל היוצא מהן צף על גבן, אינו מכשיר לקבל טומאה, דלא ניהא ליה באותו מוהל היוצא, ואנן בעינן משקה דניחא ליה, דכתיב (ויקרא י"א) וכי יתן מים על זרע, כתיב יתן, וקרנין יותן, מה יתן דניחא ליה אף יותן דניחא ליה: צריך לנקב. לעשות מעשה לגלות דעתיה דלא ניהא ליה באותו מוהל שיהיה צף על גבי הויתים ורוצה הוא שיצא דרך נקב שעושה בחבית: וסתמוה שמרים שהיא טהורה. שכיון שנקבה, גלי דעתיה דלא ניהא ליה, ושוב אין אותו המוהל מכשיר לקבל טומאה: אף על פי מנטף טהור. אע"פ שהשמן נוטף מכשרו לאחר שטבל, טהור: כִּדִּי סִיכַת אֶבֶר קָטָן. אם לא נשאר מן השמן על בשרו אלא כדי סיכת אבר קטן, טהור. ויותר משיעור זה, טמא, בשביל השמן שנטמא בהטמאו ונשאר על בשרו וטמאהו. והשמן שעל בשרו לא טהר במקוה, שאין לך משקה מקבל טהרה במקוה אלא המים בלבד ע"י השקה: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים כִּדִּי סִיכַת אֶבֶר קָטָן טהור. טפי מהכי, טמא: משקה טופח ומטפח. שיש לחלוחית בכף עד שכשיגיע בכף אחרת ידבק בה לחלוחית גם היא. ואין הלכה כר' יהודה:

ז בְּדִינָר וּבִשְׁוֹה דִּינָר. ומשקל הדינר תשעים ושש שעורות כסף: פְּרוּטָה. חצי שעורה כסף: אִיסָר. משקלו ארבעה גרעיני שעורה. ונקרא איטלקי, על שם שהיה מנטב היוצא באיטאליה: בְּגִט יֶשֶׁן. כדמפרש ואזיל, שכתב לגרש את אשתו ואחר שנכתב הגט נתייחד עמה. בית שמאי סברי, לא אמרינן גזירה שמה יאמרו גיטה קודם לבנה, אם ישהה את הגט שנה או שנתים בין כתיבה לתנייה ויהיו לה בנים ממנו בתוך זמן זה ואח"כ יגרשנה בו, וכשיראו זמן

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ר א ש ו

באור משנה ו

כתוב בתורה (ויקרא י"א, לד): "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא" – מכאן למדו חכמים, שכל אוכל הראוי למאכל אדם אינו מקבל טומאה אלא אם כן באו עליו מים פעם אחת, וזהו הנקרא "הכשר לטומאה". שהמים מכשירים את האוכלים לקבל טומאה; ולא מים בלבד, אלא אף משקים אחרים, כגון יין או שמן, מכשירים את האוכלים לקבל טומאה. ברם, אין המים או המשקים מכשירים לטומאה אלא אם כן נפלו על האוכלים ברצון הבעלים, שנאמר (שם שם, לח): "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו. טמא הוא לכם" – כתוב "יתן" וקוראים "יותן", מכאן דרשו חכמים: "יותן" בדומה ל"יתן", מה "יתן" – לרצונו, אף "יותן" – לרצונו. ומשנתנו (ברישא) עוסקת במוהל היוצא מן הויתים הכבושים במלח, שאם הבעלים היו מרוצים ממוהל זה בשביל הויתים, הרי הוא מכשיר אותם לקבל טומאה, שדינו כמשקה.

חֲבִית שֶׁל יֵיתִים מְגֻלְגָּלִים – כְּבוּשִׁים בְּמִלַּח, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיד לְנֶקֶב – את החבית, שיצא מתוכה המוהל, כדי לגלות דעתו שלא ניהא לו באותו מוהל, ואינו מכשיר את הויתים לקבל טומאה; שלדעת בית שמאי ידוע הדבר, שאין המוהל לרצונו של הבעלים, שהואיל והויתים עומדים לאכילה בלבד, אין המוהל מוסיף לזיתים כלום אלא לפעמים גורע, שעל ידו מתרככים הויתים ביותר, ואינם ראויים לאכילה, ולפיכך אין המוהל מכשיר את הויתים לקבל טומאה. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: צָרִיד לְנֶקֶב – את החבית, כדי להוכיח במעשה, שאין דעתו נוחה מהמוהל הזה, ורוצה הוא שיצא מהחבית דרך הנקב שעשה בה, שבכגון זה אין המוהל מכשיר את הויתים לקבל טומאה. אבל אם לא עשה מעשה לגלות דעתו, שאינו רוצה במוהל, הריהו מכשיר את הויתים לקבל טומאה. ויש מפרשים, שנחלקו כאן בית שמאי ובית הלל בענין המוהל בכלל, אם הוא נחשב משקה להכשיר לטומאה, שבית שמאי סוברים: מוהל דינו כמי פירות, ואינו מכשיר אוכלים לטומאה, ובית הלל סוברים: מוהל מכשיר כשמן (וש"י יבמות טו, ב). וּמוֹדִים – בית הלל, שְׁאֵם נֶקֶבָה – ניקב את החבית, וּסְתֻמוֹהָ שְׁמָרִים – אף על פי שנסתם הנקב על ידי שמרים, והמוהל אינו יוצא, שֶׁהִיא טְהוֹרָה – כלומר שאין הויתים שבחבית מוכשרים לקבל טומאה, שהואיל וניקב את החבית, הרי גילה דעתו שאינו רוצה במוהל, ושוב אין אותו המוהל מכשיר את הויתים לקבל טומאה. הַסֵּף בְּשֶׁמֶן טְהוֹר – את גופו, וְנִטְמָא – כשהשמן עוד עליו, יָרַד וְטָבַל – במקוה, להיטהר מטומאתו, בֵּית

באור משנה ז

שלוש הלכות שונות מובאות במשנה זו: א. בענין קידושי אשה בכסף, וזו משנה השנויה בתחילת מסכת קידושין. ב. בענין גט ישן, וזו משנה במסכת גיטין (פרק ח משנה ד). ג. במי שנתייחד עם אשתו לאחר שגירשה, וזו משנה במסכת גיטין (שם, משנה ט).

הָאִשָּׁה מִתְקַדְּשֶׁת בְּדִינָר וּבִשְׁוֹה דִּינָר – המקדש את האשה בכסף, צריך לתת לה לפחות דינר, שהוא רבע הסלע, או חפץ השווה דינר, כִּדְבָרֵי בֵּית שְׁמַאי – הסוברים, שאין האשה מתקדשת בפחות מדינר כסף. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: בְּפֻרוּטָה וּבִשְׁוֹה פְּרוּטָה – האשה מתקדשת אף בפרוטה, או בחפץ השווה פרוטה. וְכַמָּה הִיא פְּרוּטָה? אֶחָד מִשְׁמוֹנָה בְּאֶסֶר הָאִיטְלָקִי – שמינית האיסר, היוצא בארץ איטליה (איסר הוא 1/24 מדינר). בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: פּוֹטֵר הוּא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגִט יֶשֶׁן – יכול אדם לגרש את אשתו בגט ישן, כמבואר בהמשך המשנה, וּבֵית הֵלֵל אוֹסְרִין – לגרש בגט ישן, כפי שיבואר הטעם להלן. אֵיזְהוּ גִט יֶשֶׁן? כָּל שֶׁנִּתְיַחַד עִמָּה – הבעל עם אשתו, אַחֵר שֶׁקָּבְצוּ לָהּ – כלומר: מי שכתב

אִיזְהוּ גַּם יִשָּׁן? כָּל שְׁנֵיתִיחַד עֹמָה אַחֵר שֶׁכָּתְבוּ לָהּ. הַמְגֵרֶשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלָנָה עֹמָה בְּפִנְדָּקִי – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינָה צְרִיכָה מְמַנּוּ גַּם שְׁנִי; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: צְרִיכָה מְמַנּוּ גַּם שְׁנִי. אֵימְתִי? בְּזִמְנָה שְׁנֵיתִיחַרְשָׁה מִן הַנְּשׂוּאִין; אָבֵל אִם נִתְגַּרְשָׁה מִן הָאוֹרִיסִין – אֵינָה צְרִיכָה מְמַנּוּ גַּם שְׁנִי, מִפְּנֵי שְׁאִין לְבֹ גַם בָּהּ.

ח בֵּית שְׁמַאי מְתִירִין אֶת הַצְּרוֹת לְאֶחָיִם; וּבֵית הַלֵּל אוֹסְרִין. חֲלָצוֹ – בֵּית שְׁמַאי פּוֹסְלִין מִן הַפְּהֶנְהָ; וּבֵית הַלֵּל מְכַשִּׁירִין. נִתְיַבְמוּ – בֵּית שְׁמַאי מְכַשִּׁירִין; וּבֵית הַלֵּל פּוֹסְלִין. וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵלוֹ פּוֹסְלִין וְאֵלּוֹ מְכַשִּׁירִין, לֹא נִמְנָעוּ בֵּית שְׁמַאי מִלְשֹׂא נָשִׁים מִבֵּית הַלֵּל, וְלֹא בֵּית הַלֵּל מִלְשֹׂא נָשִׁים מִבֵּית שְׁמַאי. וְכָל הַמְּהָרֹת וְהַמְּמָאוֹת שֶׁהָיוּ אֵלּוֹ מְטַהְרִין וְאֵלּוֹ מְטַמְּאִין, לֹא נִמְנָעוּ לְהִיּוֹת עוֹשִׂים מְהָרֹת אֵלּוֹ עַל גַּב אֵלּוֹ.

פירוש ברטנורא

הגט קודם ללידת הבן והיו סבורים שנתן לה משעת כתיבה והיו פגם שיאמרו מן הפנויה נולד. ופסק ההלכה, לא יגרש אדם אשתו בנט ישן. ואם גירש והלך הבעל למדינה אחרת, נמשא בו לכתחלה: ולנה עמו בפנדקי. ויש שם עדי יחוד, ואין שם עדי ביאה. בית הלל סברי, הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות כשיש יכולת בידו לבעול שלא לשם זנות, והרי קודשה בביאה. ובית שמאי סברי, לא אמרנו הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה עד שיראו שנבעלה:

ח מְתִירִין אֶת הַצְּרוֹת לְאֶחָיִם. צרת ערוה מתירין אותה להתיבם לאחיו. דלית להו דרשא דאשה אל אחותה לא תקח לצרור דמשמע מינה לא תקח לא היא ולא צרתה ולא צרת צרתה: חלצו. הצרות מן האחין: בית שמאי פוסלין. הצרות, מן הכהונה. שחליצתן חליצה: ובית הלל מכשירין. שחליצתן שלא לצורך היתה, והרי היא כחולצת מן הנכרי: נתיבמו. לאחין: בית שמאי מכשירין אותם לכהנים, אם נתאלמנו מיבמיהן; ובית הלל פוסלים. שנבעלו לאסור להן, והנבעלת לאסור לה עשהא זונה, חונה אסורה לכהן: לא נמנעו. ואעפ"כ שבני הצרות שנתבמו כדברי בית שמאי ממזרים הם לדברי בית הלל, שהרי באיסור אשת אח הם עליהם, ואשת אח בברת ובני חייב כריתות ממזרים הם, אעפ"כ לא נמנעו בית הלל מלישא נשים מבית שמאי, לפי שהיו מודיעים להם אותם הבאות מן הצרות ופורשים מהם: אלו על גב אלו. משאילים כליהם אלו לאלו:

משניות מבוארות – קהתי

שהבאנו לעיל, ובית הלל סוברים כמותה; ואף משנתנו שנויה שם (יבמות א, ד).

בֵּית שְׁמַאי מְתִירִין אֶת הַצְּרוֹת לְאֶחָיִם – הצרות של חמש עשרה העריות מותרות להתיבם לאחים, אף על פי שהעריות עצמן אסורות להם, שאין בית שמאי סוברים, שדין צרת ערוה כערוה. וּבֵית הַלֵּל אוֹסְרִין – את הצרות של העריות להתיבם לאחים, שדין כדין העריות עצמן. חֲלָצוֹ – הצרות של העריות, שעשו מעשה החליצה, בֵּית שְׁמַאי פּוֹסְלִין מִן הַפְּהֶנְהָ – פוסלים את הצרות מלהינשא לכהן, שהרי לדעתם זקוקות היו הצרות לחליצה זו, וחליצתן חליצה גמורה היא, והלכה היא שחלוצה אסורה לכהן כגרושה. וּבֵית הַלֵּל מְכַשִּׁירִין – מתיירים אותן להינשא לכהן, אף על פי שחלצו, לפי שחליצתן שלא לצורך היתה, ואין שמה חליצה. נִתְיַבְמוּ – צרות העריות לאחים, ואחר כך נתאלמנו מיבמיהן, בֵּית שְׁמַאי מְכַשִּׁירִין – אותן להינשא לכהן שהרי לדעתם נתיבמו כדין. וּבֵית הַלֵּל פּוֹסְלִין – אותן מלהינשא לכהן, שהואיל ולדעתם נתיבמו באיסור, דינן כדין אשה שנבעלה למי שאסור לה, שנעשית זונה, וזונה אסורה להינשא לכהן (ויקרא כא, ז). וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵלוֹ פּוֹסְלִין וְאֵלּוֹ מְכַשִּׁירִין – שאם חלצו צרות העריות, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין, ואם נתיבמו, בית הלל פוסלין ובית שמאי מכשירין, ונמצאו הכשרות לאלו פסולות לאלו, לֹא נִמְנָעוּ בֵּית שְׁמַאי מִלְשֹׂא נָשִׁים מִבֵּית הַלֵּל – ולא חששו לצרות ערוה, שבית הלל פטרוה מחליצה, ולדעתם אסורה לאחרים עד שתחלוץ, וְלֹא – נמנעו – בֵּית הַלֵּל מִלְשֹׂא נָשִׁים מִבֵּית שְׁמַאי – אף על פי שבני הצרות שנתבמו כדברי בית שמאי, ממזרים הם לדברי בית הלל, שהרי באיסור אשת אח הן עליהם, ואשת אח עונשה כרת, ובני חייב כריתות ממזרים הם, מכל מקום לא נמנעו בית הלל מלישא נשים מבית שמאי; ומבואר הטעם בגמרא (יבמות יז, ב), לפי שהיו מודיעים אלו לאלו כיצד נהגו הלכה למעשה, כדי שלא ייכשלו בדברים שמחמירים בהם. וְכָל הַמְּהָרֹת וְהַמְּמָאוֹת שֶׁהָיוּ אֵלּוֹ מְטַהְרִין וְאֵלּוֹ מְטַמְּאִין – לא הביאו ליד פירוד בין בית שמאי ובין בית הלל, שמכל מקום לא נמנעו לְהִיּוֹת עוֹשִׂים מְהָרֹת אֵלּוֹ עַל גַּב אֵלּוֹ – והיו משאילים כליהם אלו לאלו, כמבואר הטעם לעיל; ובאה המשנה ללמדנו, שחיבה וריעות היו נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר (זכריה ו, יט): "והאמת והשלום אהבו" (עיין גמרא יבמות יז, ב).

גט לגרש את אשתו, ונתייחד עמה לאחר שנכתב הגט, קודם שנחתן לה, הרי זה נקרא "גט ישן", וסוברים בית הלל, שאסור לגרש בגט ישן, גזירה שמא יאמרו: גיטה קודם לבנה, כלומר חוששים בית הלל, שמא ישהה את הגט שנה או שנתיים בין כתיבה לנתינה, ובינתיים יהיו לה בנים ממנו, ואחר כך יגרשנה בגט זה, ולימים כשישתכח הדבר ויראו זמן הגט, יהיו סבורים שניתן לה הגט ביום כתיבתו, ויציאו לעז על בניה, שיאמרו: בני אשה פנויה הם. כרם, בית שמאי אינם חוששים שמא יאמרו: גיטה קודם לבנה, ולכן סוברים הם שמותר לגרש בגט ישן. והלכה כבית הלל שאסור לגרש בגט ישן, אלא שבדיעבד אם נתגרשה בגט ישן, תינשא לכתחילה (גמרא; רמב"ם הל' גירושין, ג, ח). הַמְגֵרֶשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלָנָה עֹמָה – לאחר מכן, בְּפִנְדָּקִי – באכסניה, ויש עדים שראוה שנתיהדה עמו, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינָה צְרִיכָה מְמַנּוּ גַּם שְׁנִי; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: צְרִיכָה מְמַנּוּ גַּם שְׁנִי – שסוברים בית הלל: הם הם עדי ייחוד הם הם עדי ביאה, כלומר הואיל ויש עדים שנתיהדו, אנו אומרים, שבוודאי בה עליה, וכיון שאין אדם מישראל עושה בעילתו בעילת זנות, ודאי בה עליה לשם קידושין, לפיכך צריכה ממנו גט שני. אבל בית שמאי סוברים, שאין אומרים: הם הם עדי ייחוד הם הם עדי ביאה, כלומר שאף על פי שראוה עדים שנתיהדה עמו, אין זו ראייה שבא עליה. ולכן לדעת בית שמאי אינה צריכה ממנו גט שני. אֵימְתִי – סוברים בית הלל שצריכה ממנו גט שני? בְּזִמְנָה שְׁנֵיתִיחַרְשָׁה מִן הַנְּשׂוּאִין – מפני שלבו גס ורגיל בה; אָבֵל אִם נִתְגַּרְשָׁה מִן הָאוֹרִיסִין, אֵינָה צְרִיכָה מְמַנּוּ גַּם שְׁנִי, מִפְּנֵי שְׁאִין לְבֹ גַם בָּהּ – שאינו רגיל בה, ואין חוששים שבא עליה.

יוס טו

באור משנה ח

מי שהיו לו נשים אחדות, נקראות הן "צורות" זו לזו (עיין שמואל א, א, ו). – בתחילת מסכת יבמות שנינו: "חמש עשרה נשים פטורות צרותיהן מן החליצה ומן היבום", ופירוש הדברים: חמש עשרה נשים האסורות על אדם באיסור ערוה, והן בתו, ובת בתו, ובת בנו, בת אשתו, ובת בנו וכו' (עיין שם), אם אחת מהן היתה נשואה לאחיו ומת אחיו בלא בנים, והיא נופלת לפניו לייבום, הרי היא אסורה בייבום ופטורה מן החליצה; ואם היו לאחיו עוד נשים, שהן צרות הערוה, כשם הערוה פטורה, כך צרותיה פטורות מן החליצה ומן הייבום. באותו ענין מביאה משנתנו מחלוקת בית שמאי ובית הלל, שכית שמאי חולקים על המשנה

מַשְׁלֵשָׁה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶם נִשְׁאָיִם לְשְׁתֵּי אָחִיוֹת וְאֶחָד מֵהֶן; מִתְּ אֶחָד מִבְּעָלֵי אָחִיוֹת, וְעָשָׂה בָּהּ מִפְּנֵה מֵאֲמֶר, וְאַחֵר כִּף מִתְּ אָחִיו הַשֵּׁנִי – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֲשֶׁתוֹ עָמּוֹ, וְהָלָה תֵּצֵא מִשּׁוּם אַחוֹת אִשָּׁה. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט וְחִלְצָהּ, וְאֵת אִשְׁתּוֹ אָחִיו בְּחִלְצָהּ. זֶה הוּא שְׁאֲמָרוֹ: אִי לֹא עַל אִשְׁתּוֹ וְאִי לֹא עַל אִשְׁתּוֹ אָחִיו. י הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִתְּשֻׁמִּישׁ הַמָּטָה – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי שִׁבְתוֹת; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: שִׁבְת אַחַת. הַמְפָּלֶת לְאוֹר שְׁמוֹנִים וְאֶחָד – בֵּית שְׁמַאי פּוֹטְרִין מִן הַקֶּרְבֵּן; וּבֵית הֵלֵל מַחֲבִיבִין. סְדִין בְּצִיצִית –

פירוש ברטנורא

ט מופנה. שריו בלא אשה: מאמר. קדושין, וביבמה אין תופסים אלא מדברי סופרים: אשתו עמו. דסברי בית שמאי בעלת מאמר היא חשובה ככנוסה, וכשנפלה אחותה לאחר כן לא מיתסרה משום אחות זקוקה: והלה, זו תצא אף מן החליצה, משום אחות אשה: מוציא אשתו בגט. דלא אלים מאמר לשיייה ככנוסה, וזו אוסרתה משום אחות זקוקה. וצריכה גט מפני המאמר דהוי קידושין במקצת ולא פקעי קדושין בלא גט. וצריכה חליצה, דהואיל ולא הוי מאמר קדושין גמורין עדיין זקוקה היא וצריכה חליצה לזיקתה. וברישא יתיב לה גיטה והדר חליץ לה: אי לו. אוי לו על אשתו שצריך להוציאה בגט: ואי לו על אשת אחיו. שהוא צריך לחלוץ לה:

י המדיר את אשתו מתשמיש המטה. כגון שאמר יאסר הנאת תשמישך עלי. אבל הנאת תשמישך אסור עליך, לא מתסרא, דהא משועבד לה, דכתיב (שמות כ"א) ועונתה לא יגרע: **בית שמאי אומרים שתי שבתות.** אם הדירה שתי שבתות, תמתין, שכן מצינו ביולדת נקבה שטמאה שבועיים: **ובית הלל אומרים שבת אחת.** שכן מצינו בנדה שהיא טמאה שבעה, וגמרין מידי דרשניה דהיינו הכעס שכועס אדם על אשתו ומדירה, דהוא מידי דרשניה, מנדה שהוא מידי דרשניה, לאפוקי יולדת נקבה דלא שכיח כולי האי. ובית שמאי סברי גמרין מידי דהוא גרם לה, דהיינו נדר האיש שהוא גורם לה לשחות, מלידה שעל ידו באה לה, לאפוקי נדה דמטילא קאתי לה. ויותר על שבת אחת לבית הלל או שתי שבתות לבית שמאי יוציא ויתן כתובה, ואפילו היה גמל שעונתו לשלשים יום, או ספן שעונתו לששה חדשים: **המפלת לאור שמונים ואחד.** שילדה נקבה, וליל שמונים ואחד שהיתה ראויה למחר להביא כפרתה הפילה: **בית שמאי פוטרים מן הקרבן.** מלידה שניה, אע"י דלאחר מלאת הוא, הואיל ולילה היא ולא יצאה לשעה ראויה לקרבן, דלילה מחוסר זמן קרבן הוא, דכתיב (ויקרא י') ביום צוותו, הלכך לענין קרבן כיום מלאת דמי: **ובית הלל מחייבין.** הואיל ולאחר מלאת הוא דהפילה: סדין. של פשתים: **בית שמאי פוטרים.** לפי שדרך סדין שלוששין אותו בלילה, וציצית שיש בו פתיל תכלת שהוא צמר צבוע ברם חלון הוי כלאים בסדין של פשתים. וביום,

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ל י ש י

באור משנה י

המדיר את אשתו מתשמיש המטה – כגון שאמר לה: תיאסר הנאת תשמישך עלי, **בית שמאי אומרים: שתי שבתות** – תמתין לו שבועיים, שכן מוצאים ביולדת נקבה שטמאה שבועיים; ולאחר מכן אם הבעל עומד בנדרו, יגרשנה ויתן לה כתובתה. **ובית הלל אומרים: שבת אחת** – אינה ממתנה אלא שבוע אחד, ואם עומד בנדרו יותר משבוע, חייב לגרשה. שאין בית הלל למדים מילדת, שאינה מצויה כל כך, אלא למדים הם מנידה שהיא טמאה מן התורה שבעה ימים, שכן כעסו של הבעל, שגרם לנדרו, דבר מצוי הוא, ולומדים דבר מצוי מדבר מצוי. – מחלוקת זו שנויה במסכת כתובות (ו, ו). **המפלת לאור שמונים ואחד** – בענין היולדת כתוב בתורה (ויקרא יב, ה-ו): "ואם נקבה תלד וטמאה שבועים כנדתה, וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה. ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה" וכו'; פסוק זה מלמדנו, שאשה שילדה נקבה, טמאה היא שבועיים, ואחר שבועיים היא טובלת ומותרת לבעלה, אבל עדיין אסור לה לאכול בקודש ולהיכנס למקדש, עד שגומרת לספור עוד ששים וששה ימים של טהרה, והיא מביאה קרבנה ביום השמונים ואחד מלידתה, שהוא יום "מלאת ימי טהרה לבת", כלומר לאחר שנשלמו שמונים יום מלאים מיום שילדה. דין זה נוהג בין בולד שהוא קיים, בין בנפל; והלכה היא שאם חזרה ונתעברה בתוך ימי טהרתה, והפילה בתוך "מלאת" לולד הראשון, אינה טעונה אלא קרבן אחד, והיא מונה מחדש מיום שהפילה, ואחר "מלאת" המנין השני מביאה קרבן אחד לשתי הלידות. אבל אם הפילה לאחר "מלאת" שמונים, כגון ביום שמונים ואחד, אף על פי שלא הביאה עדיין קרבן ראשון, טעונה שני קרבנות. – משנתנו דנה באשה שהפילה בליל שמונים ואחד לאחר שילדה נקבה, ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל: **בית שמאי פוטרים מן הקרבן** – שסוברים בית שמאי, הואיל ולילה אינו זמן קרבן, הרי זה כאילו הפילה בתוך "מלאת ימי טהרה" ואינה צריכה קרבן מיוחד על לידת הנפל; **ובית הלל מחייבין** – הואיל וכבר נשלמו ימי טהרה, אף על פי שאינה יכולה להקריב קרבנה הראשון עד למחר, דינה כמפלת לאחר "מלאת ימי טהרה",

באור משנה ט

בתחילת מסכת קדושין שנינו: "היבמה נקנית בבואה" כלומר שעל ידי ביאה קונה היבם את יבמתו קנין גמור, שתהא כאשתו לכל דבר, שנאמר (דברים כה, ה): "יבמה יבוא עליה ולקחה לו לאשה". אבל היבם שקידש את היבמה בכסף או בשטר, ולא בא עליה, הרי זה נקרא, שעשה בה "מאמר", ואין המאמר קונה ביבמה אלא מקצת קנין, מדברי סופרים. וזהו דעת בית הלל. אבל בית שמאי סוברים, שאף המאמר מועיל ביבמה לעשותה כאשתו של היבם. מכאן מחלוקת בית שמאי ובית הלל במשנתנו, ושנויה היא במסכת יבמות (פרק ג משנה ה).

משלש אחים, שנים מהם נשואים לשתי אחיות ואחד מפנה – בלא אשה, שאינו נשוי; **מת אחד מבְּעָלֵי אָחִיוֹת** – בלא בנים, וְעָשָׂה בָּהּ מִפְּנֵה מֵאֲמֶר – שקידש את יבמתו בכסף או בשטר, כמו שבארנו לעיל, וְאַחֵר כִּף מִתְּ אָחִיו הַשֵּׁנִי – בלא בנים, ונמצאו שתי אחיות זקוקות לו, אלא שעשה בראשונה מאמר קודם שמת אחיו השני, **בית שמאי אומרים: אשתו עמו** – זו שעשה בה מאמר הרי היא אשתו, והוא רשאי לקיימה עמו, וְהָלָה – אחותה שנפלה לפניו לייבום אחר כך, תֵּצֵא מִשּׁוּם אַחוֹת אִשָּׁה – תצא בלא כלום, שפטורה היא אף מן החליצה, משום שהיא אחות אשתו; לדעת בית שמאי הועיל המאמר ביבמה הראשונה לעשותה כאשתו, ולכן כשנפלה לפניו אחותה, שוב אינה זקוקה לו, שהרי אסורה עליו באיסור ערוה משום אחות אשה. **ובית הלל אומרים: מוציא את אשתו בגט וחליצה** – בית הלל סוברים, שאין המאמר קונה ביבמה קנין גמור לעשותה כאשתו, ולכן כשנפלה אחותה לפניו לייבום, הרי היא נעשית זקוקה לו, ואוסרת עליו את הראשונה, אף שעשה בה מאמר, שאינו יכול לקיימה, ומכאן ששתיהן צריכות חליצה, כדן שתי אחיות שנפלות לייבום, אלא הואיל ועשה בראשונה מאמר שיש בו מקצת קנין מדברי סופרים, לפיכך מוציא את אשתו, כלומר זו שעשה בה מאמר, בגט ובחליצה, שהגט בא להפקיע את המאמר, שאין הפקעת קידושין בלא גט, והחליצה מוציאה מזיקת הייבום, וְאֵת אִשְׁתּוֹ אָחִיו – השני, שנפלה לו לייבום אחר כך, בְּחִלְצָהּ – מוציאה בחליצה. **זו היא שְׁאֲמָרוֹ** – על כגון זה אומרים הבריות: **ואת אשת אחיו ואי לו על אשת אחיו** – אוי לו על אשתו שצריך להוציאה בגט, ואינו יכול לקיימה, ואוי לו על אשת אחיו שצריך לחלוץ לה ואינו יכול לייבמה, ונמצא מפסדי שתיהן ללא כל פשע.

בית שמאי פוטרין, ובית הלל מחייבים. כלכלת השבת – בית שמאי פוטרין; ובית הלל מחייבין. יא מי שגנר נזירות מרבה והשלים נזירותו, ואחר כך בא לארץ – בית שמאי אומרים: נזיר שלשים יום; ובית הלל אומרים: נזיר בתחלה. מי שהיו שתי פתי עדים מעידות אותו, אלו מעידים שגנר שתיים ואלו מעידים שגנר חמש – בית שמאי אומרים: נחלקה העדות ואין פאן נזירות; ובית הלל אומרים: יש בכלל חמש שתיים, שיהיה נזיר שתיים.

פירוש ברטנורא

שהוא מצות, אתי עשה דציצית ודחי לא תעשה דלא תלבש שעטנז, אבל בלילה, שאין מצות ציצית נוחתת בלילה, דכתיב וראיתם אותו, פרט לכסות לילה, אי לביש ציצית בסדין, מחייב משום לא תלבש שעטנז. וסברי בית שמאי גזרין סדין בציצית אפילו ביום דלא מחייב, נזירה משום כסות לילה דמחייב משום כלאים. ובית הלל סברי לא גזרין: כלכלת השבת. כלכלה מלאה פירות שיחידה לשבת: בית הלל מחייבין, במעשר מיד, אפילו קודם השבת, דכיון שיחידה לשבת הוקבעה מיד. וב"ש סברי דאין השבת קובעת אלא לאחר שחכנס:

יא ואח"כ בא לארץ. שאין נזירות נוחתת אלא בארץ, משום טומאת ארץ העמים. ומי שגנר נזירות בחוץ לארץ מחייבין אותו לעלות לארץ ישראל ולחיות נהג שם נזירותו: נזיר שלשים יום. קנסין ליה שיקים סתם נזירות בא", שהוא שלשים יום: נזיר בתחילה. צריך לנהוג בא"י כמנין הימים שגנר בנזירות. והימים שנהג נזירות בחוץ לארץ כאלו לא נהג בהם נזירות כלל: אלו מעידין שגנר שתיים. שתי נזירות: ואלו מעידין שגנר חמש. כאותה עשה שאתם אומרים שגנר שתיים אנו מעידים שגנר חמש נזירות. והוא אומר שלא נדר כלל: נחלקה העדות. הואיל ומכחישות זו את זו נתבטלו דבריהם ואין כאן עדות כלל: ובית הלל אומרים יש בכלל חמש שתיים. ויהיה נזיר שתיים:

משניות מבוארות – קהתי

לנזירותו. לאחר שמטהר עצמו מטומאתו, דהיינו לסוף שבעה ימים, הרי הוא מגלח שערו ומביא קרבנות, וזה נקרא "תגלחת הטומאה". אחר כך מתחיל הוא מחדש למנות נזירותו כמנין הימים שקיבל עליו. ו. מי שקיבל עליו נזירות בחוץ לארץ, כל דקדוקי נזירות עליו, אלא הואיל וחכמים גזרו טומאה על ארץ העמים, אין נזירותו שבחוץ לארץ עולה לו למנין ימי הנזירות שקיבל עליו, והוא צריך לעלות לארץ ישראל ולחזור ולמנות ימי נזירות בטהרה ולהביא במלאת ימי נזירותו את קרבנות הטהרה. כיצד הוא נהג כמנין ימי נזירותו בארץ ישראל? על כך נחלקו במשנתנו בית שמאי ובית הלל.

מי שגנר נזירות מרבה – שקיבל עליו נזירות של הרבה ימים, דהיינו למעלה משלושים יום, והיה בחוץ לארץ, והשלים נזירותו – שם, כמנין הימים שקיבל עליו, ואחר כך בא לארץ – שכל זמן שהוא שוהה בחוץ לארץ אינו יכול לקיים את תורת הנזיר, שהרי ארץ העמים טמאה, כמו שבארנו, ולכן חייב הוא לבוא לארץ ישראל כדי למנות נזירותו בטהרה ולגלח ולהביא קרבנות, בית שמאי אומרים: נזיר שלשים יום – אחרי שיטהר מטומאת ארץ העמים, הוא נהג נזירות רק שלושים יום, שהוא "סתם נזירות", כמו שבארנו בהקדמה, אף על פי שגנר נזירות מרובה, שהואיל וטומאת ארץ העמים אינה אלא מדרבנן, סוברים בית שמאי, שמקלים עליו בבואו לארץ ישראל, ואין מחייבים אותו אלא להשלים סתם נזירות. ובית הלל אומרים: נזיר בתחלה – צריך הוא לחזור ולמנות נזירותו בארץ ישראל כמנין הימים שגנר בתחילה, לפי שימי הנזירות שמנה בארץ העמים אינם עולים לו כלל. מי שהיו שתי פתי עדים מעידות אותו – שתי כיתות של עדים מעידות עליו שגנר בנזירות, אלו מעידים שגנר שתיים – עדי כת אחת מעידים שקיבל עליו שתי נזירות, ואלו מעידים שגנר חמש – שקיבל עליו חמש נזירות; והוא שותק, לפי שאינו זוכר נדרו, או מכחיש את העדים ואומר שלא נדר כלל, בית שמאי אומרים: נחלקה העדות – יש כאן מחלוקת בין שתי הכתות, שהרי מכחישות הן זו את זו, ואין פאן נזירות – שעדותם בטלה. ובית הלל אומרים: יש בכלל חמש שתיים – אף המעידים שגנר חמש, מעידים שגנר שתיים, שכן מנין חמש כולל גם מנין שתיים, והרי הכל מודים שקיבל עליו שתי נזירות, ולפיכך מן הדין שיהיה נזיר שתיים – וחייב לנהוג שתי נזירות, היינו פעמיים שלושים יום.

י ו ס ר ב י ע י

באור משנה יב

משנתנו שנויה במסכת אהלות, (יא, ג), ושם שנינו במשנה שלפניה (אהלות יא, ב): אנסדה (בנין עמודים המקורה בתקרה והוא פתוח משלושה צדדים) שנסדקה (תקרתה, ונחלקה כולה לשניים), טומאה (מן המת) בצד זה (של הסדק), נלים שבצד

ולכן חייבת קרבן שני על לידת הנפל. – מחלוקת זו שנויה במסכת נריתות (א, 1). סדין בציצית – לעשות ציצית בסדין של פשתן, בית שמאי פוטרין – לפי שהציצית שהיא של צמר ("פתיל תכלת") בסדין של פשתן שעטנז הם, וכתוב (דברים כב, יא): "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו". ואמנם כתוב אחריו: "גדילים תעשה לך", ודרשו מכאן, שמצוות "עשה" של ציצית דוחה "לא תעשה" של שעטנז, אבל זה אינו אלא בכסות יום, שכן כתוב בפרשת ציצית (במדבר טו, לו): "וראיתם אותו" – ולמדו מכאן חכמים, שחובת הציצית אינה אלא בשעת ראייה, דהיינו ביום, פרט לכסות לילה, שאינה חייבת בציצית; ולכן סדין שרגילים ללבושו בלילה, אם עושים בו ציצית, חייבים עליו משום שעטנז; וסוברים בית שמאי, שאף כשלושצם אותו ביום לא יעשו בו ציצית, גזירה שמה ישתמש בו בלילה, ונמצא עובר על איסור כלאים. ויש מפרשים, שלדעת בית שמאי לא הותר שעטנז בציצית כלל. ובית הלל מחייבים – לעשות ציצית בסדין, שסוברים הם שהותר שעטנז בציצית, ואין גזרים יום משום לילה. כלכלת השבת – סל פירות המיוחדים לשבת, אם רוצים לאכול מהפירות אכילת עראי קודם כניסת השבת, בית שמאי פוטרין – מלעשר את הפירות, ואף על פי שבשבת אסור לאכול מן הפירות אפילו עראי, אם לא הופרשו מהם תרומה ומעשרות, אין זה אלא בשבת עצמה, אבל בערב שבת, אף שכבר ייחד את הפירות לשבת, מותר לו לאכול אכילת עראי בלי לעשר. ובית הלל מחייבין – במעשר מיד, שהואיל וייחד את הפירות לשבת הוקבעו מיד למעשר, ואסור לאכול מהם עראי אפילו קודם השבת – מחלוקת זו שנויה במסכת מעשרות (ד, ב).

באור משנה יא

משנה זו שנויה במסכת נזיר (ג, ו-ז), ולהבנת המשנה יש להקדים כמה דברים ששנינו שם: א. סתם נזירות שלוששים יום, כלומר אם אמר אדם: "הריני נזיר" ולא פירש זמן לנזירותו, הרי הוא נזיר שלוששים יום. ב. יכול אדם לקבל עליו כמה נזירות, כגון שיאמר: "הריני נזיר שתיים", או: "הריני נזיר שלוש", ובכגון זה הוא חייב בשתיים או שלוש נזירות, שכל אחת מהן היא שלוששים יום, דהיינו שלסוף כל שלוששים יום מגלח שערו ומביא קרבנותיו, ומתחיל למנות נזירות שנייה. ג. מי שקיבל נזירות לזמן מסוים, אם פירש בנדרו שהוא פתוח משלושים יום, כגון שאמר: "הריני נזיר עשרים יום", הרי הוא נזיר שלוששים יום, שאין נזירות פחותה משלושים יום. אבל אם פירש יותר משלושים יום, כגון שאמר: "הריני נזיר שלוששים ושניים ימים", חלה עליו נזירות כזמן שפירש בנדרו. ד. הנזיר מצווה בשלושה איסורים: שלא להיטמא למת, ושלא לגלח שער ראשו, ושלא לאכול או לשותת מכל היוצא מן הגפן. ה. לאחר שהשלים הנזיר את ימי נזירותו, הוא מגלח שער ראשו, ומביא שלושה קרבנות: חטאת, עולה ושלמים, וזה נקרא "תגלחת הטהרה". ו. נזיר שנטמא למת בחוץ ימי נזירותו, הרי זה סותר את כל הימים שמנה

יב אדם שהוא נתון תחת הסדק – בית שמאי אומרים: אינו מביא את הטמאה; ובית הלל אומרים: אדם חלול הוא, והצד העליון מביא את הטמאה.

פ ר ק ח מ י ש י

א רבי יהודה אומר: ששה דברים מקלי בית שמאי ומחמרי בית הלל: דם נבלות – בית שמאי מטהרין; ובית הלל מטמאין. ביצת הנבלה, אם יש כיוצא בה נמכרת בשוק – מתרת, ואם לאו – אסורה, בדברי בית שמאי; בית הלל אסרין; ומודים בביצת טרפה, שהיא אסורה, מפני שגדלה באסור. דם נכרית ודם טהרה של מצרעת – בית שמאי מטהרין; ובית הלל אומרים: פרקה וכמימי רגליה. אוכלין פרות שביעית בטובה ושלא בטובה,

פירוש ברטנורה

יב אדם שהוא נתון תחת הסדק. אכסדרה שנמדקה תקרתה ונחלקה לשנים, וכלים מצד זה וטומאה מצד זה, הכלים טהורים, שאויר הסדק מפסיק וגורם שאין הטומאה עוברת לצד השני. ואם אדם נתון שם בארץ ברצפת האכסדרה כנגד הסדק כ"ש אומרים אינו מביא את הטומאה: שאין מביא את הטומאה אלא דבר שיש בו חלל טפח: ובית הלל אומרים אדם חלול הוא. ואע"פ שבני מעיו בתוכו, חלל שבתוך הגוף חשיב חלל טפח:

ה א רבי יהודה אומר. דם נבילות בית שמאי מטהרין. לגמרי, דלא חשיב כנבילה: ביצת נבילה. כגון שנחנבלה בשחיטה. ונמצאו בה ביצים לאחר שחיטה: אם כיוצא בה נמכרת בשוק. שקליפתה קשה ונגמרת כשאר ביצים הנמכרות בשוק: ואם לאו. שאינה נגמרת: אסורה. דכבני מעיה היא חשובה: דם נכרית בית שמאי מטהרין. דכתיב בפרשת זב (ויקרא ט"ז) דברו אל בני ישראל, בני ישראל מטמאים בויבה ואין הנכרים מטמאים בויבה, ורבנן גזור עליהו שיהיו כזבים לכל דבריהן. כ"ש סברי, כי גזור רבנן ברוקה ומימי רגליה שהן מצויין תדיר, אבל דם הויבה שאין מצוי כל כך לא גזור בה רבנן, עבדו רבנן היכרא ולא מטמא דם ויבה של נכרית כדי שידעו דטומאת הנכרי דרבנן היא, כי היכי דלא נשרפו עלה תרומה וקדשים: ברוקה וכמימי רגליה. דם הנכרית מטמא ברוקה וכמימי רגליה, דהיינו לח ולא יבש. וזו הדינא בלבד עשו לה, שאם היתה טומאה דאורייתא היה דם מטמא לח ויבש, עכשיו שאין מטמא אלא לח מכירים דטומאה דרבנן היא: ודם טהרה של מצרעת. דם טהרה שראתה המצרעת שילדה, לאחר שבעה לזכר ושבועיים לנקבה: בטובה. שהאוכל מחזיק טובה לבעל הפירות שהאכילו מפירותיו: ושלא בטובה. שאינו מחזיק לו טובה: אין אוכלים בטובה. שאסור להחזיק טובה

משניות מבוארות – קהתי

מעיה היא, פדברי בית שמאי – שמקלים הם בביצה שקליפתה קשה. בית הלל אסרין – את הביצה אפילו כיוצא בה נמכרת בשוק. ומודים – בית שמאי, בביצת טרפה – ביצת עוף טהור שנטרף, כגון ביצה שמצאו בתרנגולת לאחר ששחטוה ומצאוה טריפה, שהיא אסורה – באכילה, אפילו כשהיא גמורה וכמורה נמכרת בשוק, מפני שגדלה באסור – שכשנטרפה התרנגולת גם הביצה במעיה נאסרה, וכל גידוליה היו באיסור. בגמרא (חולין נח, א) מבואר: מפני שנגמרה באיסור. ולא כמשמעות המשנה: מפני שנגדלה באיסור, שהרי טריפה אינה יולדת. ג דם נכרית – דם נידה או דם ויבה של נכרית (גויה), ד ודם טהרה של מצרעת – דם שמצורעת רואה לאחר לידתה בימי טהרתה, שהם שלושים ושלושת ימים לאחר שבעה ימי טומאה לזכר, או ששים וששת ימים לאחר שבויעים ימי טומאה לנקבה, בית שמאי מטהרין – שכן מן התורה אין גויים מטמאים לא בנידה ולא בזיבה, לפי שכתוב בפרשת זב (ויקרא טו, ב): "דבר אל בני ישראל", ודרשו חכמים: בני ישראל מטמאים בנידה ובזיבה, ואין הנכרים מטמאים בנידה ובזיבה, אבל חכמים גזור עליהם שיהיו כזבים לכל דבריהם, וסוברים בית שמאי שלא גזור חכמים על דם הנכרית כלל, אלא על רוקה ומי רגליה שהם מצויים תמיד, ולא גזור על דם, כדי שידעו שטומאתה אינה אלא מדברי חכמים, ולא יבואו לשרוף עליה תרומה וקדשים. ובית הלל אומרים: פרקה וכמימי רגליה – בית הלל סוברים, שאף על דם הנכרית גזור חכמים, אלא שלא החמירו בה כמו בדם הישראלית, שדם הישראלית מטמא בין לח בין יבש, ודם הנכרית מטמא לח ואינו מטמא יבש, כרוקה וכמי רגליה, והרי זה משמש כבר היכר, שהטומאה אינה אלא מדברי חכמים. וכן דם טהרה של מצרעת. בית שמאי מטהרין – וסוברים הם, שדין מצורעת כדין כל יולדת, שדמה בימי טהרתה טהור הוא; ובית הלל סוברים, שטמא הוא כרוקה וכמי רגליה, הואיל והיא מצורעת. ה אוכלין פרות שביעית בטובה ושלא בטובה, פדברי בית שמאי – פירות שנת השמיטה הפקר הם לכל אדם, וסוברים בית שמאי שמוותר להכיר טובה לבעל השדה ולהודות לו בעד הפירות של שביעית שאוכלים משהו, וכן גם מותר בשביעית להיכנס לכל שדה ולאכול מפירותיה, ולא להחזיק טובה לבעל השדה. ובית הלל אומרים: אין אוכלים אלא בטובה – בהחזקת טובה לבעל

השני (של האכסדרה, מעבר לסדק) טהורים (מטומאת אוהל, שהרי האכסדרה כשני אוהלים זה בצד זה, שאויר הסדק מפסיק ביניהם). נתן את רגלו או קנה מזמזעין (על הסדק), עירב את הטומאה (שהרי נסתם האויר, וכל האכסדרה שוב אוהל אחד). נתן את הקנה בארץ (ברצפת האכסדרה כנגד הסדק), אינו מביא את הטומאה (מצד אחד לצד השני) עד שיהיה גבוה מן הארץ פותח טפח (שבין הקנה ובין הרצפה יהיה חלל של טפח, והרי הקנה חשוב כאוהל, ובכגון זה אנו חושבים אותו כאילו עלה וסתם את הסדק שכנגדו, ושבו הכלים והטומאה תחת אוהל אחד). – משנתנו ממשיכה, איפוא, באותו ענין, והיא מסיימת בזה את פרקנו "אלו דברים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל".

אדם שהוא נתון תחת הסדק – אם אדם שוכב באכסדרה על הרצפה כנגד הסדק שבתקרה, כמבואר לעיל, בית שמאי אומרים: אינו מביא את הטמאה – אין האדם מביא את הטומאה, שהיא מצד אחד של האכסדרה, לכלים שבצד השני, מעבר לסדק, הואיל ואין בינו ובין הרצפה פותח טפח, כמו שבארנו בהקדמה. ובית הלל אומרים: אדם חלול הוא – בטנו של אדם, אף על פי שבני מעיים בתוכה, הרי היא חשובה כאילו היא חלולה, והצד העליון של הגוף, שהוא גבוה מעל הרצפה פותח טפח, מביא את הטמאה – לכלים הנמצאים מעבר לסדק, שרואים את הצד העליון של האדם כאילו הוא אוהל, והרי זה כאילו עלה וסתם את הסדק שכנגדו, וחזר הכל תחת אוהל אחד.

באור משנה א

חמש המשניות הראשונות בפרק ה מביאות הלכות נוספות, שהן מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל.

רבי יהודה אומר: ששה דברים – יש עוד להוסיף על אלו שנישנו בפרק הקודם, שהם מקלי בית שמאי ומחמרי בית הלל – ואלו הם: א. דם נבלות – בית שמאי מטהרין – שאין דם הבא מן הנבילה מטמא; ובית הלל מטמאין – בגמרא מובא (מנחות קד, א): אמר רבי יוסי רבי יהודה: אף כשטימא בית הלל, לא טימאו אלא ברביעית, הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית (כלומר: וכיון שהוא קרוש הרי זה דומה לבשר, וגזור עליו משום כזית נבילה – הראב"ד). ב. ביצת הנבלה – כגון ששחט אדם תרנגולת ונתנבלה בידו (שפסל אותה בשחיטתו). ומצא בה ביצה, אם יש כיוצא בה נמכרת בשוק – שקליפתה קשה כביצה הנמכרת בשוק, מתרת – באכילה; ואם לאו – שאין קליפתה קשה לגמרי, אסורה – כגוף הנבילה, שמכלל

פֶּדְבְּרִי בֵּית שְׁמַאי; וּבֵית הֶלֶל אֹמְרִים: אֵין אוֹכְלִים אֶלָּא בְּטוֹבָה. הַחֲמָת – בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: צְרוּרָה עוֹמֶדֶת; וּבֵית הֶלֶל אֹמְרִים: אָף עַל פִּי שְׁאִינָה צְרוּרָה.

ב רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר: שֵׁשָׁה דְּבָרִים מְקַלִּי בֵּית שְׁמַאי וּמַחְמִירֵי בֵּית הֶלֶל: הַעוֹף עוֹלָה עִם הַגְּבִינָה עַל הַשְּׁלָחַן וְאִינוֹ נֶאֱכָל, פֶּדְבְּרִי בֵּית שְׁמַאי; וּבֵית הֶלֶל אֹמְרִים: אִינוֹ עוֹלָה וְאִינוֹ נֶאֱכָל. תוֹרְמִין זִיתִּים עַל שֶׁמֶן, וְעֵנָבִים עַל יֵין, פֶּדְבְּרִי בֵּית שְׁמַאי; וּבֵית הֶלֶל אֹמְרִים: אֵין תוֹרְמִין. הַזֹּרֵעַ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁפְּבָרָם – בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: קִדֵּשׁ שׁוֹרָה אַחַת; וּבֵית הֶלֶל אֹמְרִים: קִדֵּשׁ שְׁתֵּי שׁוֹרוֹת. הַמְעַסָּה – בֵּית שְׁמַאי פּוֹטְרִין, וּבֵית הֶלֶל מַחֲבִיבִין. מְטַבִּילִין בְּחֶרְדְּלִית, פֶּדְבְּרִי בֵּית שְׁמַאי; וּבֵית הֶלֶל אֹמְרִים: אֵין מְטַבִּילִין. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר עֲרֵב פְּסָחִים – בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת

פירוש ברטנורא

לבעלים, דרמנא אפקרנהו: החמת. כמין נאד של עור שניקב וצוררו: צרורה עומדת. אינה מקבלת טומאה אלא אם כן היא צרורה, כלומר שהיתה קשורה ונקמט העור ונתקשה על המקום הצרור עד שהוא עומד מאליו ומחזיק מה שמשמין בתוכו: אע"פ שאינה צרורה. שלא נקמט העור מאליו ולא נתקשה על מקום הקשר, הואיל וקשרו ומחזיק, הרי זה מקבל טומאה:

ב העוף עולה עם הגבינה. שאין איסורו אלא מדברי סופרים: לא עולה. גזירה שמא יעלה גבינה עם בשר בהמה כאלפס רותח, דהוא אסור מן התורה דהיינו מבשל: ובית הלל אומרים אין תורמין. מי שיש לו שמן שחייב להפריש ממנו תרומה וזיתים שחייב להפריש מהן תרומה, אינו יכול לתרום מן הזיתים כפי השיעור שיש לו לתרום מן הזיתים ומן השמן ולפמור השמן בתרומת הזיתים, דכתיב (במדבר י"ח) כדגן מן הגורן, מן הגמור, מן הגמור על הגמור ולא ממה שאינו גמור על הגמור: הזורע ארבע אמות בכרם. שהוא השיעור שצריך אדם להרחיק הזרע מן הכרם, והזורע בתוך שיעור זה קידש שורה אחת של כרם, דכתיב (דברים כ"ב) פן תקדש המלאה וגו' ותבואת הכרם. וסבירא להו לבית שמאי דשורה אחת קרויה כרם. ובית הלל סבירי דאין נקרא כרם פחות משתי שורות, וכי קאמר רחמנא דתבואת הכרם קדשה, שתי שורות של כרם קאמר: המעיסה. קמה שנתגורו על גבי מים רותחים ומתבשל ומתעבה שם. בית שמאי פוטרים מחלה. ובית הלל מחייבים. ופסק הלכה בזה כתבנו בריש חלה: חרדלית. כמו חרדלית. וזרם מים הבא מדליו של הר, כלומר מגובה ההר. ואפילו אין מתחלתו ועד סופן אלא ארבעים סאה מטבילין בהן לבית שמאי. ובית הלל אומרים אין מטבילין עד שיהיו ארבעים סאה במקום אחר,

משניות מבוארות – קהתי

בית הלל גזרו בבשר עוף וגבינה, שמא יבוא לאכלם יחד (משנה חולין ת. א.). ב. תורמין זיתים על שמן, וענבים על יין, פֶּדְבְּרִי בֵּית שְׁמַאי – מי שיש לו זיתים ושמן, שחייב להפריש מהן תרומה, או ענבים ויין, יכול הוא, לדעת בית שמאי, לתרום מן הזיתים גם על השמן, או מן הענבים גם על היין, וּבֵית הֶלֶל אֹמְרִים: אֵין תוֹרְמִין – אלא מן הזיתים על הזיתים, ומן השמן על השמן, וכן בענבים ויין, שכתוב (במדבר יח. כז): "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן" – ומכאן למדו, שאין תורמים אלא מן הגמור על הגמור, ולא ממה שאינו גמור על הגמור. ברם, במסכת תרומות (א. טז) שנויה הלכה זו בנוסח אחר (ענין טס), שלא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא בדיעבד, אבל לכתחילה הכל מודים שאין תורמים זיתים על שמן או ענבים על יין. המפרשים מיישבים את הסתירה בדרכים שונות; ויש מבארים גם את משנתנו, כפי נוסח המשנה בתרומות, שהלשון "תורמין" לאו דווקא הוא, והמחלוקת היא בדיעבד (המאירי: "מלאכת שלמה"). ג. הַזֹּרֵעַ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁפְּבָרָם – הבא לזרוע בצד הכרם, צריך הוא להרחיק את הזרע מן הכרם ארבע אמות, והוא שיעור "עבודת הכרם", ואם לא הרחיק, וזרע בתוך ארבע אמות סמוך לכרם, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: קִדֵּשׁ שׁוֹרָה אַחַת – הזרע קידש, כלומר אסר בהנאה, משום כלאיים, שורה אחת מן הכרם הסמוכה לזרעים, שנאמר (דברים כב. ט): "לא תזרע כרמך כלאים, פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם", כלומר שתבואת הכרם מתקדשת עם הזרעים, ויש לשרוף כל מה שנתקדש, והשאר מותר; וסוברים בית שמאי, ש"תבואת הכרם" משמעה השורה האחת של הכרם, שאף שורה אחת של גפנים נקראת "כרם". וּבֵית הֶלֶל אֹמְרִים: קִדֵּשׁ שְׁתֵּי שׁוֹרוֹת – שלדעת בית הלל פחות משתי שורות גפנים לא נקרא "כרם", וכיון שאמרה התורה "תבואת הכרם", הרי משמעה שתי שורות של כרם (כלאים ד, ה.). ד. הַמְעַסָּה – קמה ששמים במים רותחים, בֵּית שְׁמַאי פּוֹטְרִין – מן החלה, שכל הנאפה דרך בישול פטור מן החלה. וּבֵית הֶלֶל מַחֲבִיבִין – בחלה (חלה א. ו.). ה. מְטַבִּילִין בְּחֶרְדְּלִית, פֶּדְבְּרִי בֵּית שְׁמַאי – "חרדלית" הוא זרם של מי גשמים היורדים מן ההר, וסוברים בית שמאי שמי שמטבילים בחרדלית, כגון כלים טמאים, אף על פי שאין במקום הטבילה ארבעים סאה, הואיל ויש בכולה, מתחילתה ועד סופה, ארבעים סאה. וּבֵית הֶלֶל אֹמְרִים: אֵין מְטַבִּילִין – בחרדלית, שאין מי גשמים מטהרים כשהם זורמים, אלא כשהם

הפירות, שגזורים בשביעית משום שאר השנים, שלא יהא אדם רגיל ליכנס בשדה חברו ובגנינו ובפרדסו שלא מדעתו. אבל מן התורה מותר גם שלא בטובה, שכתוב (שמות כג, יא): "והשביעית תשמטנה", ותניא במכילתא: מגיד שהוא פורץ בה פרצות, אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם (והראב"ד). ויש גורסים בדברי בית הלל: אין אוכלים בטובה – כלומר שאסור להחזיק טובה לבעלים, לפי שהתורה הפקירה את הפירות בשביעית. ו. הַתְּקָמָה – נאד של עור שהיו מחזיקים בו מים או נוזלים אחרים, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: צְרוּרָה עוֹמֶדֶת – אם ניקבה החמת, אינה מקבלת טומאה עד שתהא צרורה ועומדת, כלומר שאם הנקב קשור היטב ונקמט העור סביב הקשר עד שמקום הנקב יסתם כולו, ואפילו יתיר הקשר יישאר הנקב סתום ומכווץ, אז מקבלת החמת טומאה, שהרי אפשר להשתמש בה כבתחילה. וּבֵית הֶלֶל אֹמְרִים: אָף עַל פִּי שְׁאִינָה צְרוּרָה – אם הנקב קשור וסתום, אף שלא נקמט העור על ידי הקשר כל כך, הואיל ואפשר להחזיק בחמת נוזלים כמקורם, הרי היא מקבלת טומאה (הרמב"ם; המאירי).

יוס חמישי

באור משנה ב

רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר: שֵׁשָׁה דְּבָרִים – דלקמן, יש להוסיף על אלה שנישנו בפרק ד, שהם מְקַלִּי בֵּית שְׁמַאי וּמַחְמִירֵי בֵּית הֶלֶל – ואלו הם: א. הַעוֹף עוֹלָה עִם הַגְּבִינָה עַל הַשְּׁלָחַן וְאִינוֹ נֶאֱכָל, פֶּדְבְּרִי בֵּית שְׁמַאי – הלכה היא שאסור להעלות בשר וגבינה על השולחן אחר, גזירה שמא יעלה הבשר עם הגבינה בכלי רותח שהוא דרך בישול, והרי התורה אסרה לבשל בשר בחלב, שנאמר (שמות כג, יט): "לא תבשל גדי בחלב אמו"; פסוק זה נאמר בתורה שלוש פעמים (שם; שם לד, כו; דברים יד, כא), ודרשו חכמים: אחד לאיסור בישול, אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה. במה דברים אמורים? בבשר בהמה, אבל בשר עוף בחלב אינו אסור מן התורה אלא מדברי חכמים, ומכאן סוברים בית שמאי, שאף על פי שאסור לאכול בשר עוף בחלב, מכל מקום הואיל ואיסורו אינו אלא מדברי חכמים, אין לגזור על העלאת בשר עוף עם הגבינה על השולחן. וּבֵית הֶלֶל אֹמְרִים: אִינוֹ עוֹלָה וְאִינוֹ נֶאֱכָל – אף בשר עוף אסור להעלות עם הגבינה על השולחן, משום אותה הגזירה שהבאנו לעיל; ויש אומרים, שלדעת

פסחו לערב; ובית הלל אומרים: הפורש מן הערלה, כפורש מן הקבר.
ג רבי ישמעאל אומר: שלשה דברים מקלי בית שמאי ומחמרי בית הלל: קהלת אינה מטמא את הידים, בדברי בית שמאי; ובית הלל אומרים: מטמא את הידים. מי חטאת שעשו מצותן – בית שמאי מטהרין, ובית הלל מטמאין. הקצח – בית שמאי מטהרין, ובית הלל מטמאין. וכן למעשרות.
ד רבי אליעזר אומר: שני דברים מקלי בית שמאי ומחמרי בית הלל: דם יולדת שלא טבלה – בית שמאי אומרים: כרקה וכמימי רגליה; ובית הלל אומרים: מטמא לח ויבש. ומזדים ביולדת בזוב, שהוא מטמא לח ויבש.

פירוש ברטנורה

שאין חרדלית מטהרת אלא באשבורן: כפורש מן הקבר. וצריך הוא שלישי ושביעי. ולא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא בערל נכרי שמל ביום ארבעה עשר, דבית הלל סברי גזירה שמה יטמא לשנה הבאה ויאמר אשתקד לא טהרתי מכל טומאה עד ארבעה עשר וטבלתי ואכלתי, השתא נמי אמבול ואוכל, ולא ידע דאשתקד נכרי היה ולא מקבל טומאה עכשיו ישראל הוא ומקבל טומאה. ובית שמאי סברי לא גזרינן. אבל ערל ישראל, דברי הכל טובל ואוכל פסחו לערב:

ג קהלת אינו מטמא את הידים. מפני שחכמתו של שלמה היא ולא ברוח הקודש נאמרה: מטמא את הידים. דסברי אף קהלת ברוח הקודש נאמרה, הלכך מטמא את הידים כשאר כתבי מצותן. לעשרו מהו אותם על הטמא וטהר בהם, אם נטפו מנופו על גבי אדם או על גבי כלים: הקצח. ודע שחור שקורין לו גילגול בלע"ז. ורגילים לתת אותו בלחם, שהרגיל בו אינו בא לידי כאב לב: בית שמאי מטהרין. דלא חשבו אוכל: ובית הלל מטמאין. כיון דרגילין לתת אותו באוכלים חשבו אוכל: וכן למעשרות. כמו שנחלקו לטומאה כן נחלקו למעשרות, שהמטמא טומאת אוכלים מחייבו במעשרות:

ד דם יולדת. ששהתה שבוע לזכר ושבעיים לנקבה ולא טבלה: בית שמאי אומרים כרקה וכמימי רגליה. שמתמאים לחים ואין מתמאים יבשים, אף דמה מטמא לח ואינו מטמא יבש. ואינו חשבו כדם נדה שמתמא לח ויבש: ובית הלל אומרים מטמא לח ויבש. כל זמן שלא טבלה כדם נדה הוא חשבו, דמה מטמא לח ואינו מטמא יבש.

משניות מבוארות – קהתי

– שלדעת בית הלל ספר קהלת בכלל כתבי הקודש הוא. ב. מ. ק. – מטמא – מי אפר פרה אדומה, שעשו מצותן – שהיוזו אותם על הטמא וטהר בהם, אם נטפו אחר כך מגופו ונגעו באדם או בכלים, בית שמאי מטהרין – אותם, שאמנם קודם שעשו מצותן הדין הוא, שהנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה, הרי הוא טמא, שנאמר (במדבר יט, כא): "והנוגע במי הנדה יטמא עד הערב"; ואם היה בהם כדי הזאה, מטמאים אף במשא, ומטמאים בגדים; אבל לאחר שעשו מצותן, סוברים בית שמאי, שאינם מטמאים כלל. ובית הלל מטמאין – שאף לאחר שעשו מצותן, כמו שבארנו לעיל, המים מטמאים. ג. הקצח – מין כמון שנותנים אותו בתוך הלחם (עין ישעיה כח, כח), בית שמאי מטהרין – שאינו מקבל טומאה, לפי שאינו חשוב אוכל, ובית הלל מטמאין – שהואיל ורגילים לתת אותו בלחם או באוכלים אחרים, הרי הוא חשוב אוכל, ומקבל טומאה. וכן למעשרות – כשם שנחלקו בית שמאי ובית הלל לענין טומאה, כך נחלקו למעשרות, שביית שמאי פוטרים את הקצח ממעשרות, לפי שאינו נחשב אוכל, ובית הלל מחייבים במעשרות.

י ו ט ש ו י

באור משנה ד

משנתנו והמשנה שלאחריה מסיימות את סוגיית הדברים שהם מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. משנתנו שניה במסכת נידה (ד, ג), והיא עוסקת בדם יולדת; שכן כתוב בתורה (ויקרא יב, ב ואילך): "אשה כי תזרע וילדה זכר, וסמאה שבעת ימים... ושלושים יום ושלושת ימים תשב בדמי טהרה... ואם נקבה תלד וסמאה שבעת ימים... ושלושים יום ושלושת ימים תשב על דמי טהרה... ומכאן – יולדת שטבלה לאחר שבעה ללדת זכר או לאחר שבעים ללדת נקבה, דמה טהור הוא. ברם, אם לא טבלה, נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל.

רבי אליעזר – ויש גורסים: רבי אלעזר – אומר: שני דברים – יש עוד להוסיף על אלה שנישנו בפרק ד, שהם מקלי בית שמאי ומחמרי בית הלל – אחד מהם שני במשנתנו, ואחד במשנה הבאה. דם יולדת שלא טבלה – לאחר שבעה ימי טומאה לזכר, או לאחר ארבעה עשר ימי טומאה לנקבה, כלומר שיצאה מזמן טומאת לידה, ונכנסה לזמן דם טהרה, כפי שבארנו לעיל, אלא שלא טבלה עדיין, בית שמאי אומרים: אף על פי שלא טבלה, מכל מקום יצא דמה מכלל טומאת דם נידה, ואינו מטמא אלא כרקה וכמימי

מכונסים ועומדים במקום אחד בשיעור ארבעים סאה (מקואות ה, ו).
ו. גר שנתגיר ערבי פסחים – כלומר שמל וטבל לשם גרות בערב חג הפסח, היינו ביום י"ד בניסן, בית שמאי אומרים: טובל – פעם נוספת מדברי סופרים לאכילת קדשים, ואוכל את פסחו לערב – ואוכל בערב מקרבן הפסח. ובית הלל אומרים: הפורש מן הערלה, כפורש מן הקבר – גר הפורש מערלתו כאילו נגע במת, כלומר שהוא טמא שבעה ימים וטעון הזאה ממי אפר הפרה ביום השלישי וביום השביעי שלאחר מילתו וטבילתו לגרות; הלכך אסור לו לאכול מן הפסח לערב (פסחים ת, ח). בגמרא (פסחים צב, א) מבואר, שלא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא בערל גוי שמל ביום י"ד בניסן, שביית הלל גזורים בו, שמה יטמא למת בשנה הבאה בערב פסח, ויאמר: כשם שאשתקד טבלתי ואכלתי בערב מקרבן הפסח, כך אעשה גם השנה שאטבול ואוכל מפסחי, ולא ידע שבשנה שעברה היה גוי עד לערב פסח, ואין גוי מקבל טומאה, אבל עכשיו ישראל הוא, והוא מקבל טומאה ואינו נטהר אלא אחרי שבעה ימים; לפיכך אמרו בית הלל, שגם השנה טעון הזאה שלישי ושביעי. ובית שמאי סוברים, שאין גזורים משום טומאת מת בשנה הבאה. אבל ערל ישראל, כגון שמתו אחיו מחמת מילה ונמנעו מלמולו, שמכל מקום הוא אסור בקרבן פסח, שכתוב (שמות יב, מח) "וכל ערל לא יאכל בו", אם הוא בא למול בערב פסח, אף לבית הלל טובל ואוכל פסחו לערב.

באור משנה ג

רבי ישמעאל אומר: שלשה דברים – יש עוד להוסיף על אלו שנישנו בפרק ד, שהם מקלי בית שמאי ומחמרי בית הלל – ואלו הם: א. קהלת אינה מטמא את הידים, בדברי בית שמאי – שכן חכמים גזרו על כתבי הקודש שיטמאו את הידים הנוגעות בהם, ומבואר הטעם בגמרא (שבת יד, א), לפי שהיו רגילים להצניע ככרות של תרומה אצל הספרים, מאחר ששניהם קודש, והיו העכברים באים ומפסידים את הספרים, לפיכך גזרו שיהיו הספרים, דהיינו תורה נביאים וכתובים, פוסלים את התרומה במגעם, וכן שיטמאו את הידים הנוגעות בהם, שיהיו טמאות לתרומה; וסוברים בית שמאי שספר קהלת אינו בכלל כתבי הקודש, ולכן אינו מטמא את הידים, שגורת חכמים לא חלה עליו. ובית הלל אומרים: מטמא את הידים

ה ארבעה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, מתו הנשואים לאחיות – הרי אלו חולצות ולא מתיבמות; ואם קדמו וכן – יוציאו. רבי אליעזר אומר משום בית שמאי: יקיימו; ובית הלל אומרים: יוציאו. ו עקביא בן מהללאל העיד ארבעה דברים. אמרו לו: עקביא, חזר בך בארבעה דברים שהיית אומר, ונעשך אב בית דין לישראל. אמר להן: מוטב לי להקרא שוטה כל ימי, ולא לעשות שעה אחת רשע לפני המקום; שלא יהיו אומרים: בשביל שררה חזר בו. הוא היה מטמא שער הפקודה ודם הירק; וחכמים מטהרין. הוא היה מתיר שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון, ואחר כך שחטו; וחכמים אוסרים. הוא היה אומר: אין משקין לא

פירוש ברטנורא

ואע"פ שהוא בתוך ימי טוהר: ומודים ביולדת בזוב. שצריכה לספור שבעה ימים נקיים כדין כל שאר זכות, שאם לא ספרה ולא טבלה וראתה דם בתוך ימי טוהר, שהוא מטמא לה ויבש, דרם ויבה הוא חשיב כל זמן שלא ספרה ולא טבלה:

ה חולצות ולא מתיבמות. דכיון דתרווייהו זקוקין להאי ולהאי, קמא דמיבם פגע באחות זקוקת דהוויא כאשתו: משום בית שמאי יקיימו ובית הלל אומרים יוציאו. בגמרא ביבמות פרק ד' אחין מפנין לה, ב"ש אומרים יוציאו וב"ה אומרים יקיימו. וכן הלכה שאם קדמו וכנסו יקיימו:

ו שער פקודה. לשון פקוד, שהפקדה הבהרת את השער בעור הבשר והלכה לה, כגון שהיתה בו בהרת ובה שער לבן, הלכה הבהרת והניחה לשער לבן במקומו, ואח"כ חזרה הבהרת. עקביא בן מהללאל מטמא, כיון שנהפך שער לבן בבהרת אע"פ שזו הבהרת שהיא עכשיו אינה אותה שהפכה אותו לשער לבן, טמא: וחכמים מטהרין. דכתיב (ויקרא י"ג) והיא הפכה שער לבן, שהפכתו היא ולא שהפכתו חברתה: ודם הירוק, עקביא בן מהללאל מטמא, דסבר כקרן כרכום היה שהוא מן הדמים הטמאים אלא שלקה: היה מתיר שער בכור בעל מום שנשר. הצמר שנשר מן הכבור בעל מום, היה מתירו כהנאה

משניות מבוארות – קהתי

– הבריות: בשביל שררה חזר בו – ויהא בזה חילול השם. יש מפרשים, שעקביא אמר לחכמים שני דברים: א. שאינו רוצה להיות רשע לפני ה' ולחזור בו בדברים שקיבל מפי רבותיו, שלדעתו היו הרוב (כמפורש במשנה הבאה). ב. אפילו היה חושב שמתור לו לחזור בו, ולא יהא רשע לפני ה', שהוא בוחן לבבות, אף על פי כן לא היה רוצה להתמנות לאב בית דין, שלא יאמרו: בשביל שררה חזר בו (יתוספות יוס טובי). – ואלו הם ארבעת הדברים: א. הוא – עקביא בן מהללאל, היה מטמא שער הפקודה – משנה היא במסכת נגעים (פרק ח משנה ג). ושם מפורש: "איהו הוא שער פקודה? מי שהיתה בו בהרת (נגע צרעת) ובה שער לבן (שהוא סימן טומאה); הלכה הבהרת (שנפראה) והניחה לשער לבן במקומו וחזרה", כלומר שחזרה בהרת שניה במקום הראשונה, והרי השיער הלבן בתוכה; שיער זה נקרא "שער הפקודה" – כאילו הפקידה אותו הבהרת בעור הבשר עד שתחזור, ולדעת עקביא בן מהללאל סימן טומאה הוא לבהרת שחזרה; ואף על פי ששיער לבן שקדם לבהרת אינו סימן טומאה, שכתוב (ויקרא יג, ט): "והיא הפכה שער לבן" – שתהפוך אותו הבהרת שיער לבן, ומכאן שאין שיער לבן סימן טומאה אלא אם כן קדמה הבהרת לשיער הלבן, מכל מקום סובר עקביא בן מהללאל בשער הפקודה שהוא מטמא, אף על פי שקדם לבהרת, שהואיל והפך לבן בבהרת הראשונה ונעשה סימן טומאה, הריהו סימן טומאה גם לבהרת שחזרה; או הטעם הוא, שהואיל והשיער הלבן במקומו עומד, הרי רגלים לדבר, שהבהרת הראשונה לא נפראה עדיין, והבהרת שחזרה מחמת הראשונה באה, והרי היא כאילו לא הלכה כלל (וראבי"ד). ב. ודם הירק – עקביא בן מהללאל מטמא דם הירוק, ומשנה היא במסכת נידה (פרק ב משנה ו). שאם אשה ראתה דם ירוק, כלומר צהוב, כמראה האתרוג, עקביא בן מהללאל סובר, שדם נידה הוא, אלא שלקה צבעו, לפיכך האשה טמאה כמו בראותה דם אדום. וחכמים מטהרין – שער פקודה ודם ירוק; שער פקודה אינו מטמא לדעת חכמים, לפי שקדם לבהרת שחזרה, ואין שיער לבן סימן טומאה אלא לאותה בהרת שהפכתו לבן, ואילו הבהרת שחזרה, בהרת אחרת היא, שלא הפכה שיער לבן, אלא שנשאר באותו מקום השיער הלבן מהבהרת הראשונה, וזה אינו סימן טומאה לבהרת השנייה. ד. וירוק אינו מטמא, שלדעת חכמים אין מראה הירוק מראה של דם, ומכאן שאינו דם נידה, וטהור הוא. ג. הוא היה מתיר שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון, ואחר כך שחטו – משנה היא במסכת בכורות (פרק ג משנה ד), ולבאור הדברים יש להקדים דינים אחדים בענין בכור בהמה טהורה. כתוב בתורה (דברים טו, יט): "כל הכבור אשר יולד בבקרך

רגלית – כלומר שמתמא כשהוא לח, ואינו מטמא כשהוא יבש. ובית הלל אומרים: מטמא לח ויבש – כל זמן שלא טבלה, נחשב הדם, אף כימי טהרה, כדם נידה, והוא מטמא בין כשהוא לח בין כשהוא יבש, ומודים ביולדת בזוב – אם בשעת לידתה היתה זכה, שלאחר ימי טומאת הלידה (לאחר שבעה לזכר או שבועיים לנקבה). חייבת היא לספור שבעה ימים נקיים מדם, כדי להיטהר מזיבתה, – כל זמן שלא ספרה, דמה דם ויבה הוא, ואף בית שמאי מודים, שהוא מטמא לח ויבש – אפילו בתוך ימי טהרה, כדין כל דם נידה וזכה. ברם, אם ספרה שבעה ימים נקיים לאחר זמן טומאת הלידה, ולא טבלה, נחלקו בית שמאי ובית הלל כמו ברישא (גמרא נידה לה, ב).

באור משנה ה

משנה זו שנויה במסכת יבמות (א, ג), והיא עוסקת בדיון שתי אחיות שנפלו לייבום לפני שני אחים.

ארבעה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות – והוא הדין אשה ובתה, וכיוצא בזה. מתו הנשואים לאחיות – בלא בנים ונפלו לייבום לפני שני האחים האחרים. הרי אלו חולצות ולא מתיבמות – לפי ששתיהן זקוקות לכל אחד מהאחים, והבא לייבם אחת מהן הרי הוא פוגע באחות זקוקת, שהיא כאחות אשה האסורה משום גילוי עריות; הלכך שתיהן חולצות ולא מתיבמות. ואם קדמו וכן – שכל אחד מן האחים ייבם אחת מן האחיות, יוציאו – אותן בגט. רבי אליעזר אומר משום בית שמאי: יקיימו – כיון שקדמו וכנסו, יקיים כל אחד את יבמתו בדיעבד, ואינו צריך לגרשה. ובית הלל אומרים: יוציאו – אותן, לפי שנתייבמו להם באיסור. בכרייתא בגמרא (יבמות כו, א) חולק אבא שאול על רבי אליעזר וסובר, שבית שמאי אומרים יוציאו, ובית הלל אומרים יקיימו, כלומר שלדעתו בית הלל מקילים כאן, ואין זה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל.

שבת קודש

באור משנה ו

עקביא בן מהללאל העיד ארבעה דברים – המפורטים להלן במשנתנו. אמרו לו – חכמים: עקביא, חזר בך בארבעה דברים שהיית אומר – נגד דעת הרבים, ונעשך אב בית דין לישראל – משנה לנשיא של הסנהדרין; בראש הסנהדרין עמדו שניים: נשיא, ושני לו אב בית דין. אמר להן – עקביא לחכמים: מוטב לי להקרא שוטה כל ימי – שויתרתי על שררה חשובה זו, ולא לעשות שעה אחת רשע לפני המקום; שלא יהיו אומרים

את הגיורת ולא את שפחה המשחררת; וחכמים אומרים: משקין. אמרו לו: מעשה בכרפמית, שפחה משחררת שהיתה בירושלים, והשקה שמעיה ואבטליון. אמר להם: דגמא השקה. ונדוהו, ומת בנדויו, וסקלו בית דין את ארונו. אמר רבי יהודה: חס ושלום שעקביא נתנדה! שאין עזרה ננעלת בפני כל אדם מישראל בחכמה וביראת חטא בעקביא בן מהללאל. ואת מי נדו? אליעזר בן חננך, שפקפק בטהרת ידים; וכשמת, שלחו בית דין והניחו אבן על ארונו; מלמד, שכל המתנדה ומת בנדויו, סוקלין את ארונו.

ז בשעת מיתתו אמר לבנו: בני, חזר בך בארבעה דברים שהייתי אומר. אמר לו: ולמה לא חזרת בך? אמר לו: אני שמעתי מפי המרבים, והם שמעו מפי המרבים; אני עמדתי בשמועתו, והם עמדו בשמועתו; אבל אתה

פירוש ברטנורה

לכחן: וחכמים אומרים. דאי שריית ליה צמר הנזיר מחיים, אתי לאשהוי לכבוד כדי שישיר צמרו כל שעה, ואתו בה ידי חלקה שינוי ועבוד בו, ופסולי המוקדשים אסורי בנייה ועבודה, דכתיב (דברים י"ב) תזבח ואכלת בשר, תזבח ולא גיזה וכו'. ועקביא שרי, דמנו דמתניא שחיטה לצמר המחובר בו להתירו לאחר שחיטה, מהני גמי לצמר החלוש ומנוח בחלון: אין משקין. מי סוטה: לא את הגיורת ולא את המשחררת. דכתיב (במדבר ה') לאלה ולשבועה בתוך עמך, פרט לאלו שאינן בתוך עמם: דוגמא השקה. מפני שהיו דוגמתה, כלומר גרים כמותה לפיכך השקה, ולא מן הדיון. פירוש אחר, דוגמא השקה, עשו דוגמא ודמיון והראו לה כאילו משקים אותה מי המרים, אבל לא השקה: ונדוהו. לפי שזולל בכבודן של שמעיה ואבטליון: שאין עזרה ננעלת. פסחים כשנכנסים לשחוט פסחיהם. דאמרינן נכנסה בת ראשונה ננעלו דלתות העזרה וכו', וכן בכת שניה וכן בכת שלישית, לא היה נמצא בכל העזרה מוכתר בעזרה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל: שפקפק. שזולל: סוקלים את ארונו. לאו דוקא סוקלים, אלא מניחים אבן בלכוד להיכיר שחבירו היו בדילים ממנו:

ז בארבעה דברים. שער פקודה ודם הירוק ושער כבוד החלוש והשקאת גזירת ומשחררת: מוטב להניח דברי החידו. משום שהוא גמי מרבים קבל והו

משניות מבוארות – קהתי

משחררת שהיתה בירושלים, והשקה שמעיה ואבטליון – והרי ראייה לדברינו. אמר להם – עקביא בן מהללאל: דגמא השקה – גרים שכמותה השקה, כלומר שמעיה ואבטליון שהיו גרים, הם השקה, להראות בזה שחשובים הגרים כבני ישראל. אבל לא מן הדיון עשו כך. פירוש אחר: "דוגמא השקה" – לא השקה מים המרים ממש, אלא השקה מים אחרים ועשו כאילו משקים אותה מים המרים, כלומר שלא כתבו מגילת סוטה ומחקה, אלא דברים אחרים כתבו ומחקום במים, כדי לאיים עליה שתודה בחטאה (הורמבם; רואב"ז). ונדוהו – וגזרו חכמים נידוי (הטילו חרם) על עקביא בן מהללאל, לפי שזולל בכבודם של שמעיה ואבטליון (ואף לפי הפירוש השני על "דוגמא השקה", יש כאן זולל, שחשד בהם שעשו שלא כדין, ונמצאו גורמים, שתוציא לעז על המים המאריים לומר שאין להלן במשנתנו. אמר רבי יהודה: חס ושלום שעקביא נתנדה! שאין עזרה ננעלת בפני כל אדם מישראל בחכמה וביראת חטא בעקביא בן מהללאל – כשננעלה העזרה בערב פסח, והיתה מלאה מישראל, שבאו לשחוט פסחיהם, והיו נכנסים בשלוש כיתות לעזרה, לא היה נמצא בכל העזרה אדם שהוא גדול בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל, ואין מנדים חכם גדול כמותו. ויש מפרשים, שכונת רבי יהודה היא, שאין לחשוך בעקביא בן מהללאל שזולל בכבוד חכמים (ענין "תוספות יום טוב"). ואת מי נדו? אליעזר בן חננך, שפקפק בטהרת ידים – כלומר שזולל בהלכה שאמרו חכמים, שהידים נטמאות מבלי שייטא שאר הגוף, וחייבים לטהרן (רמב"ם). וכשמת – אליעזר בן חננך, שלחו בית דין והניחו אבן על ארונו – לסימן שתנדה. מלמד, שכל המתנדה ומת בנדויו, סוקלין את ארונו – כלומר מניחים אבן על ארונו, להיכיר שהיה בנדוי.

באור משנה ז

בשעת מיתתו – לפני מותו של עקביא בן מהללאל, אמר לבנו: בני, חזר בך בארבעה דברים שהייתי אומר – נגד דעת החכמים, כפי שהם מפורטים במשנה הקודמת, כלומר שיקבל את דעתם של החכמים. אמר לו – בנו: ולמה לא חזרת בך – אתה בעצמך? אמר לו – אביו: אני שמעתי מפי המרבים, והם שמעו מפי המרבים – קיבלתי את ההלכות הללו מפי הרוב, אלא

ובצאנך הזכר תקדיש לה' אלהיך, לא תעבוד בכבוד שורך ולא תגזר צאנך – מכאן, שהבכור קודש לה', ואסור בעבודה ובגיזה; ומצוה לתת את הבכור לכהנים, בין שהוא תם ובין שהוא בעל מום, אלא שבכור תם מקריבים על המזבח, והכהנים אוכלים את בשרו כבשר קדשים קלים, ואילו בכור בעל מום אין מקריבים לקרבן, ויכול הכהן לשחטו ולאכלו בכל מקום בתורת חולין, וכן מותר לו למכרו וליהנות מעורו ומצמר, שממון כהן הוא. ברם, כל זמן שהבכור חי, אף כשהוא בעל מום, אסור לגזוז את שערו או צמרו, שכן מצוה לאכול את הבכור, בין תם ובין בעל מום, תוך שנתו (דברים טו, כ), ואם יתירו לו את הגיזה, יש חשש שמא יעכבהו הכהן בשביל הגיזה, ולא ישחטו תוך שנתו. אבל לאחר שחיטתו, בין תם בין בעל מום, מותר לכהנים ליהנות מעורו ומגיתו. ואם עבר וגזז צמר מהבכור בחייו, הצמר אסור בהנאה; ואפילו שיער הנזיר ממנו, אסור בהנאה לדברי הכל. – ומשנתנו עוסקת בשער בכור בעל מום שנשר בחייו, והניח הכהן את השיער בחלון, היינו בחור שבכותל, כדי לשמור עליו, ואחר כך שחט את הבכור, שעקביא בן מהללאל סובר, כשם שהשחיטה מתרת את הבכור ואת הצמר שעליו, כך היא מתרת בהנאה גם את שער שנשר בחייו, שהרי נשר מאליו ולא גזזו בידים. וחכמים אוסרים – שגזרו אף על השיער שנשר מבכור בעל מום בחייו, שמא ידחה את שחיטתו, כדי שיוכל לאסוף את הצמר שיהא נושר ממנו בכל שנה, ויכשל גם באיסור גיזה ועבודה. אבל עקביא סובר, שאין גזורים. ד. הוא הנה אומר: אין משקין – המים המאריים של סוטה, לא את הגיורת ולא את שפחה המשחררת – לדעת עקביא בן מהללאל אין תורת הסוטה נוהגת בגיורת ובשפחה כנענית ששחררה, ואם קינא לה בעלה ונסתרה עם איש אחר, אין משקים אותה המים המאריים, שנאמר בפרשת סוטה (במדבר ה, יב): "דבר אל בני ישראל", ודרשו חכמים: "בני ישראל" ולא גרים. ויש מפרשים: לפי שכתוב (שם שם, כא) "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך", פרט לגיורת ומשחררת שאינן בתוך עמך. וחכמים אומרים: משקין – המים המאריים אף את הגיורת ואת השפחה המשחררת, שכל דיני הסוטה נוהגים בהן כמו בשאר נשי ישראל, שנאמר (שם שם, יב): "ואמרת אליהם" – לרבות כל האמור בפרשה, ומה אמור בפרשה? "ושכב איש אותה" – איש ששיכבתו אוסרתה, בעלה מקנא לה ומשקה אותה (ירושלמי סוטה). אמר לו – חכמים לעקביא: מעשה בכרפמית – כך שמה, או שנקראה כך על שם מקומה – שפחה

שְׁמַעְתָּ מִפִּי הַיָּחִיד וּמִפִּי הַמְרִבִּין, מוֹטֵב לְהַנִּיחַ דְּבָרֵי הַיָּחִיד וּלְאַחֹז בְּדִבְרֵי הַמְרִבִּין. אָמַר לוֹ: אָבָא, פֶּקֶד עָלַי לְחַבְרִיךְ. אָמַר לוֹ: אֵינִי מִפְּקֵד. אָמַר לוֹ: שְׁמָא עָלָה מְצֵאתָ בִּי? אָמַר לוֹ: לֹא, מַעֲשִׂיךְ יִקְרְבוּךְ וּמַעֲשִׂיךְ יִרְחֲקוּךְ.

פירוש ברטנורא

דבריו כדברי רבים, משום הכי קאמר מוטב להניח וכו'. דאי לא הכי מאי מוטב דקאמר, והלא דאורייתא היא, דכתיב (שמות כ"ג) אחרי רבים להטות, וחייב להניח דברי היחיד בעל כרחו. אלא טעמא דאמר מוטב ולא אמר חייב, משום דאף הוא מרבים קבל כדפרישית. ואין הלכה כעקביא בן מהללאל בכל ארבעה דברים הללו:

משניות מבוארות – קהתי

פֶּקֶד עָלַי לְחַבְרִיךְ – צווה לחבריך עלי שיקרובני, אָמַר לוֹ – אביו: אֵינִי מִפְּקֵד – לא אצווה עליך כלום. אָמַר לוֹ – בנו: שְׁמָא עָלָה מְצֵאתָ בִּי – האם יש לך סיבה להאשימני במה שהוא, שאין אתה רוצה לפקד עלי לחבריך. ויש גורסים: שמא עוולה מצאת בי? אָמַר לוֹ – אביו, לֹא – לא מצאתי בך כל עילה או עוולה, אבל מַעֲשִׂיךְ יִקְרְבוּךְ וּמַעֲשִׂיךְ יִרְחֲקוּךְ – אינני צריך לפקד עליך לחברי, שכן לפי מעשיך יקרבוך או ירחקוך.

שהחכמים אומרים שאף הם קבלו את דעותיהם מפי הרוב, ולפיכך אֵינִי עֹמְדִיתִי בְּשִׁמוּעָתִי – ולא רציתי לחזור בי, וְהֵם עֹמְדִים בְּשִׁמוּעָתָן – ולא הסכימו לדברי; אָבָל אֵתָּה שְׁמַעְתָּ – את ארבעת הדברים הללו, מִפִּי הַיָּחִיד – ממני, וּמִפִּי הַמְרִבִּין – מפי החכמים החולקים עלי, ואף על פי שאני אומר לך שגם אני קיבלתי דברי מפי המרובים, מכל מקום מוֹטֵב – לך, לְהַנִּיחַ דְּבָרֵי הַיָּחִיד וּלְאַחֹז בְּדִבְרֵי הַמְרִבִּין – כפי שאתה שומע כיום. אָמַר לוֹ – בנו: אָבָא,

המשך מעמוד ריד

34 מהמצוות, ולכן אין לגבות מהם ממון לחובות אביהם, אלא
35 ימתין המלוה עד שיגדלו ואז יתבעם. טעם נוסף: רַב הוֹנָא בְּרִיה
36 דְּרַב יְהוֹשֻעַ נחלק על רב פפא ואָמַר, הטעם שאין נוקקים לגבות
37 מהיתומים את חוב אביהם הוא משום שאִי־מֵר – אנו אומרים
38 וחוששים, צָרְרִי אֶתְפָּסִיָּה – אולי הלוה נתן למלוה צרורות כסף
39 או זהב כמשכון עבור החוב ולא הספיק לקחת ממנו את השטר
40 עד שמת, ויטול המלוה את אותם צרורות לעצמו, מלבד הנכסים
41 שיגבו לו בית דין מהיתומים, ולכן אין לבית דין לגבות מהם עד
42 שיגדלו ויבררו זאת.
43 מבררת הגמרא: מָאִי בִּינְיָהּ – מה החילוק שיש לענין הדין בין
44 שני הטעמים. מבארת הגמרא: אִיכָּא בִּינְיָהּ – יש חילוק ביניהם
45 בְּאֹפֶן שְׁתֵּי־יָבִיב מוֹדָה – שהלוה הודה קודם מיתתו שחובו לא
46 נפרע, שלדעת רב פפא שאין גובים מהיתומים הקטנים מחמת
47 שהם פטורים מהמצוות, אף באופן כזה לא נגבה מהם. ואילו
48 לדעת רב הונא בריה דרב יהושע, שכל החשש הוא שמא כבר
49 פרע לו האב, הרי באופן זה שהודה קודם מיתתו שלא פרעו,
50 גובים מהיתומים את החוב. אִי נָפְי – חילוק נוסף יש ביניהם, אם
51 לא רצה הלוה לפרוע בחייו, וְשִׁמְתָּהּ – ונידוהו בית דין על כך,
52 וְיָמַת בְּשִׁמְתָּתָהּ – ומת בעודו מנודה, שבאופן זה גם כן ברור לנו
53 שהאב לא פרע את חובו, שאילו היה פורע, היה עושה זאת בבית
54 דין, כדי שיתירו לו את נידויו, וממילא לרב הונא בריה דרב
55 יהושע יגבו את החוב מהיתומים, ואילו לרב פפא אף באופן זה
56 לא יגבוהו, כיון שהיתומים קטנים ופטורים ממצוות.
57 הגמרא מביאה את דברי חכמי ארץ ישראל בענין זה: שְׁלַחוּ
58 מִתָּם – שלחו משם, מארץ ישראל, שבכל המקומות ששנינו
59 למעלה שנוקקים לגבות מנכסי יתומים מדובר באופן דְּשִׁמְתָּתָהּ
60 וְיָמַת בְּשִׁמְתָּתָהּ – שנידוהו שישלם את חובו, ומת בעודו בנידוי,
61 וברור שלא שילם את חובו, ולכן גובים מיתומים קטנים.
62 וְהִלְכָתָא – וההלכה היא בְּרַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻעַ, שהטעם
63 שאין נוקקין לגבות מיתומים קטנים הוא מחשש לצררי, ולכן
64 באופן זה שברור שלא פרע, גובים את החוב מנכסי יתומים
65 קטנים. אבל אם לא ברור לנו שלא פרעו, חוששים שהתפיס לו
66 צררי, ואין גובים מהיתומים.

1 לְנִכְסֵי יְתוּמִין אֵלָּא אִם כֵּן הָיְתָה רַבִּית בְּהֵן, ורבי יוחנן
2 אָמַר, או לְשִׁטְר שֵׁישׁ בּו רַבִּית, או לְכַתּוּבַת אִשָּׁה, ומשום
3 מוֹזְנִי, וכמו שהתבאר לעיל. מסיים רבינא את קשייתו: וְהִי
4 אִפְּלִי רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא קָאָמַר שְׁגוּבִים כְּתוּבָה מִנְכְּסֵי יְתוּמִים אֵלָּא
5 בְּאִלְמָנָה, דְּקָמְפִסְרָא מוֹזְנִי – שהיא מפסידה ליתומים את דמי
6 המזונות שהם נותנים לה, טובתם היא שתגבה כתובתה ויפטרו
7 ממזונותיה, אָבָל נְרוּשָׁה שאינה מקבלת מזונות, לֹא – אין גובים
8 את כתובתה מנכסי היתומים, עד שיגדלו, ומדוע הגבה מרימר
9 את הכתובה לאותה גרושה.
10 אָמַר לִיה אַמִּימר, הָא אֲנִי – הרי אנו, את דבריו דְּרַבִּי יוֹחָנָן,
11 שְׁגוּבִים כְּתוּבַת אִשָּׁה מִנְכְּסֵי יְתוּמִים קִטְנִים, אין אנו מבארים
12 שהטעם הוא משום מזונות, אלא מִשּׁוּם חֵינָא מְתַנִּינָן לָהּ – אנו
13 שונים שהטעם הוא כדי שימצאו האנשים חן בעיני הנשים
14 ויתרצו להינשא להם, שעל ידי שידועות הנשים שהן תגבינה את
15 כתובתן גם אם ימות הבעל וישאיר יתומים קטנים, מתרצות הן
16 להינשא, וטעם זה שייך גם בגרושה, ולכן גם את כתובתה גובים
17 מנכסי יתומים קטנים.
18 הגמרא חוזרת לדון בדין גביית חוב מנכסי יתומים קטנים: אָמַר
19 רַב נָחְמָן, מְרִישָׁא – בתחילה, לֹא הָיְתָה מִיּוֹדֵקָא לְנִכְסֵי יְתוּמִי
20 – לא הייתי נוקק לגבות מנכסי יתומים את חובות אביהם, אך
21 בְּיוֹן דְּשִׁמְעָנָא לְהָא דְּרַב הוֹנָא חֲכָרִין מְשִׁמְיָה דְּרַב – כיון
22 ששמעתי את דברי רב הונא חברינו, שאמר בשם רב, יְתוּמִי
23 דְּאִבְלִי דְּלֹא יָדִידוּ – יתומים האוכלים פירות קרקע שאינם
24 שלהם, לִיָּלוּ פְתַר שִׁיבְקִיָּהּ – עונשם יהא שילבו אחרי מי
25 שהניח להם ממון זה, כלומר, שימותו גם הם במהרה, כאביהם
26 שמת, מָכָאן וְאִילָף מִיּוֹדֵקָא – מאז ששמעתי זאת, הייתי נוקק
27 לגבות מנכסיהם, כדי שלא יאכלו ממון שאינו שייך להם.
28 שואלת הגמרא: מַעֲיָקָא מָאִי מַעֲמָא לֹא – מתחילה, מדוע לא
29 היה רב נחמן גובה מיתומים קטנים את חובות אביהם. משיבה
30 הגמרא: אָמַר רַב פָּפָא, פְּרִיעַתָּ פַּעַל חוֹב עַל יְדֵי הִלּוּהּ, מַצְוָה
31 היא, שנאמר (ויקרא ט' לו) 'הֵן צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם', ודרשו חכמים
32 (ב"מ מט.) שתהיה אמירת 'הֵן' שלך צדק, שתקיים את דברך,
33 וְיְתוּמִי לֹא בְּנֵי מַעֲבָד מַצְוָה נִינְיָה – ויתומים קטנים פטורים

ביאור עם "שפה ברורה – עזו והדר"

רש"י

עם הספר — שתהא מגילה כתובה לפנייהם בשעת קריאה. כאמיתה של תורה — כספר תורה עצמו. שרמז — פורק"א בלעז, בצד אחד, זה למטה מזה. אריח — הוא הכתב. לבניה — הוא חלק, שהוא כפליים מן הכתב. והאריח חצי לבניה. שלא תהא להם תקומה — שלא יהא להם מקום להרחיב צעדיו תחתיו. מלמד שכא מלאך כו' — שהרי התחיל לדבר בלשון כעס, וסופו אמר "מה שאלתך". הכי גרסינן: אמר רב נחמן יאמר בפה מה שנכתב בספרים — ולא גרסינן אמרה לו. והכי פירושה, סדר המקראות כך הוא: "ויקבל היהודים את אשר החלו לעשות כי המן בן המדתא האגגי וגו' ובבואה לפני המלך אמר עם הספר וגו'". ומרדכי כתב אליהם שיעשו פורים כי המן ביקש לאבדם, ומה שבאת אסתר לפני המלך [להתחנן לו], כל זה יאמר שנה בשנה. עם הספר — שתהא מגילה כתובה לפנייהם בשעת קריאה. כאמיתה של תורה — כספר תורה עצמו.

דף טז ע"ב: 'ויבבא' [אסתר] לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו'. מקשה הגמרא: מדוע כתוב 'אמר' בלשון זכר, 'אמרה' מיפעי ליה, שהרי אסתר אמרה וביקשה מהמלך שתשוב מחשבת המן. מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן (אמרה לו) הלשון 'אמר' בא ללמד, שמרדכי ציוה לכל ישראל שיעשו פורים בכל שנה ושנה לזכר הנס, ויאמר בפה מה שכתוב בספר, כלומר, שיקראו מתוך מגילה הכתובה לפנייהם את מחשבת המן לאבד את ישראל ואת ביאת אסתר למלך להצלתם.

'דברי שלום ואמת'. אמר רבי תנחום ואמרי לה אמר רבי אסי, מה שנקראת המגילה דברי 'אמת', מלמד שצריכה שרמז בין שורותיה, כאמיתה של תורה - כספר תורה הנכתב בשירטוט.

'ויבאשר קימו על נפשם ועל זרעם דברי הצמות וזעקתם'. ומאמר אסתר קנים דברי הפרים האלה ונקתב בספר'. והיינו שעל ידי השתדלות אסתר אצל המלך בא הנס וקיים את ימי הפורים האלו. שואלת הגמרא: 'מאמר אסתר' אין, 'דברי הצמות' לא - וכי רק השתדלות אסתר הביאה את הנס, ואילו הצומות והתפילות שזעקו בני ישראל לא הועילו. עונה הגמרא: אמר רבי יוחנן, יש לחבר את הפסוקים ולקרוא כך, 'דברי הצמות וזעקתם ומאמר אסתר', על ידי שניהם 'קנים (את ימי) [דברי] הפרים האלה'.

'כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש וגדול היהודים ורצוי לרב אחיו'. מדייקת הגמרא: רק 'לרב אחיו' היה רצוי, ולא לכל אחיו, מלמד שכוין שננס לשררה, לצאת ולבוא אצל המלך, והתבטל מדברי תורה, פירשו ממנו מקצת חבריו שבסנהדרין.

הגמרא מביאה מאמרים בחשיבות תלמוד תורה: אמר רב יוסה, גדול מעלת תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות. וראה לדבר, דהרי מעיקרא - בעלייה הראשונה מהגלות לארץ ישראל בתחילת מלכות כורש, קודם שהתעסק מרדכי בהצלת ישראל מגזירת המן, חשיב ליה למרדכי בטר ארבעה - הזכיר הפסוק את מרדכי במנין

האנשים החשובים אחרי הרביעי, ואילו לבסוף - בעלייה השניה בימי דריוש השני, שהיתה אחר שבטל מן התורה ועסק בהצלת נפשות, הזכירו אותו בטר חמשה. שכן מעיקרא - בעלייה הראשונה בתיב (עזרא ב א-ב) 'ואלה בני המדינה העלים משבי הגולה וגו' אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה שריה רעליה מרדכי בלשן, הרי שמנו אותו לאחר הרביעי. ולבסוף - בעלייה השניה בתיב (נחמיה ז ז), 'הבאים עם זרובבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי בלשן', הרי שמנו אותו לאחר החמישי. והטעם שירד מושיבותו, משום שהתבטל מתלמוד תורה ועסק בהצלת נפשות.

אמר רב ואיתימא רב שמואל בר מרתא, גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש, שלכן כל זמן שפרוץ בן נריה רבו של עזרא היה קנים - חי, לא הניחו עזרא בבבל ולא עלה לארץ ישראל בעלייה הראשונה בימי כורש, לבנות את בית המקדש בירושלים, אלא עלה רק בשנה השביעית לדריוש השני, כמבואר בעזרא (ז ח).

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' א

הגמרא: בריה שאני, וצורבא מרבנן שאני - שונה הדבר כאן, 9
שמישיאים עצה לבן להוציא מאביו, כיון שלבסוף עומד לרשת 10
אותו, וכן שונה הדבר בתלמיד חכם, שמצוה להשיאו עצה זו 11
בכדי שיהיו לו נכסים ויוכל לעסוק בתורה. 12
מקשה הגמרא על עצתו של אביו: ותיפוק ליה - הלא אף בלא 13
שאלתו של רבא לא יועיל מה שגירשנה, משום דערב דכתובה 14
לא משתעבר, כפי שיבואר להלן, ואם כן אביו של רב הונא לא 15
היה חייב לתת לה את דמי כתובתה. 16

אביו, איזהו רשע ערום, זה המשיא עצה למכור בנכסים 1
ולעשות בדינו של רבן [שמעון בן] גמליאל, שאמר (כתובות 2
צה): לגבי שכיב מרע שאמר לאדם נכסי לך ואחרי מיתתך יהיו 3
לפלוגי, והלך הראשון ומכר את הנכסים ואכל את דמיהם, אין 4
לשני אלא מה ששייר הראשון. ומי שמיא עצה לראשון למכור 5
את הנכסים, נקרא רשע ערום לפי שמפסיד לשני. וכמו כן 6
להשיא עצה לגרש אשתו בכדי להוציא כסף מהערב, גם הוא 7
רשע ערום, ואין רצה אביו שיעזבו כן לרב הונא. מתרצת 8

1 דין נוסף: אם הקדישו הדר בו מעלה שָׁכַר להקדש, והבינה
2 עתה הגמרא שהשובר שדר בו הוא שהקדישו, ועליו לשלם
3 להקדש את דמי שכירותו.

4 תמזה הגמרא: 'הקדישו הדר בו' – וכי יתכן שהשובר שדר בו
5 הקדישו, היכי מצי מקדיש לה – כיצד יכול השובר להקדישו,
6 והרי 'איש כי יקדיש את ביתו קדש לה' אמר רחמנא (ויקרא
7 כז יד), ודרשו חכמים, מה 'ביתו' פרשותו, אף כל דבר חל עליו
8 הקדש רק אם הוא בְּרִשְׁוֹתוֹ של המקדיש, ואילו בית זה אינו
9 שיך לשובר אלא למשכיר. מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך
10 היא כוונת הברייתא, אם הקדישו המְשַׁכֵּיר, אזי השובר הדר בו
11 מעלה שָׁכַר להקדש.

12 מקשה הגמרא: אם מדובר בברייתא שהקדישו המְשַׁכֵּיר, היכי
13 דְּיִיר בִּיה – כיצד דר בה השובר, והרי בְּמַעֲלָה קָא' – הוא עובר
14 באיסור מעילה, שהוא נהנה מבית השיך להקדש. ותו – ועוד
15 קשה, מדוע אמרה הברייתא ש'מעלה שָׁכַר להקדש', והרי בִּינוֹן
16 דְּמַעַל בִּיה, נָפִיק לִיה שָׁכַר לחולין – כיון שמעל השובר
17 בשימוש בבית, יוצא השכר לחולין, וכמו כל חפץ של הקדש,
18 שלאחר שמשתמש בו הדיוט יוצא לחולין.

19 מתרצת הגמרא: מדובר בברייתא באופן דְּאָמַר המשכיר,
20 לְבָשִׁיבָא שָׁכְרוֹ, יקדיש, ונמצא שמותר לשובר להשתמש בבית,
21 כיון שלא הקדיש המשכיר את גוף הבית, אמנם את השכר עצמו
22 אינו נותן למשכיר, כיון שהקדישו, אלא נותנו להקדש. ועל זה
23 הוקשה לגמרא, וְהָאִין אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבָר שְׁלֵא בָא לְעוֹלָם,
24 וכיצד יכול המשכיר להקדיש את דמי שכירות הבית שעדיין לא
25 באו לידו. ועל קושיא זו תירץ רב יהודה, אָמַר רב יהודה, אָמַר
26 רב, הָאִין מְנִי – ברייתא זו כשיטת רבי מאיר היא, דְּאָמַר אָדָם
27 מְקַדֵּשׁ דְּבָר שְׁלֵא בָא לְעוֹלָם.

28 אף ללשון זו מביאה הגמרא נוסח אחר בדרך הבאת תירוץ זה:
29 אִיבָא דְּאָמַר – יש ששנו תירוץ זה כך, אָמַר לִיה רב פפא
30 לְאִבְי, וְאָמַר לִיה – ויש אומרים שאמר כן רב מרי בר חמא
31 לְרַב חֲסָדָא, בְּמָאן סוברת ברייתא זו, הרי ודאי בְּרַבִּי מֵאִיר,
32 דְּאָמַר אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבָר שְׁלֵא בָא לְעוֹלָם. אָמַר לִיה אבִי, או
33 רב חסדא, וְאִיבָא בְּמָאן – וכי כאיזה תנא ניתן להעמיד את
34 הברייתא, הלא ודאי רק רבבי מאיר, שאדם מקדיש דבר שלא
35 בא לעולם.

משנה

36 המשנה מבררת עתה את דינו של אדם שהתחייב בערך עצמו או
37 ערך אדם אחר, ואינו משלם. וכן את דין המחויב קרבן, ואינו
38 רוצה להביא: תִּיבִי עֲרֵכִין – המתחייבים בערך אדם, ואינם
39 משלמים את חיובם, מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן – נוטלים מהם הגוברים
40 משכון על חיובם, עד שישלמו, כיון שהם עשויים לפשוט ולא
41 לשלם. אבל תִּיבִי חֲטָאוֹת וְאִשְׁמוֹת – בני אדם החייבים קרבן
42 חטאת או אשם, ואינם מביאים אותם, אִין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן, לפי
43 שקרבנות אלו באים לכפר על חטא, ובודאי לא ימנע האדם
44 מלהביא את הקרבן ולהתכפר. תִּיבִי עוֹלוֹת וְשִׁלְמִים – בני אדם
45 שנדרו להביא עולה או שלמים, ואינם מביאים, מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן,
46 שכיון שקרבנות אלו אינם באים לכפרה, עשויים בני אדם
47 לפשוט ולא להביאם.

48 המשנה מבארת כיצד ניתן להכריח אדם להביא קרבן: אף על
49 פִי שְׁאִין מְתַכְפֵּר לוֹ עַד שִׁיתַּרְצֶה בהבאת הקרבן, שְׁנֵאמַר
50 (ויקרא א ג) 'קריב אתו לְרִצּוֹנוֹ', ואם יכפוהו על כך לא
51 התקיימה מצוות הבאת הקרבן, בּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שִׁיאמַר רִצָּה
52 אָנִי, ונמצא שהובא הקרבן לרצונו. מביאה המשנה דין דומה
53 לכפייה זו: וְכֵן אִתָּהּ אָמַר בְּגִיטִי נְשִׁים, שאותם שאמרו חכמים

55 שכופים אותם לגרש את נשותיהם, אין כופים אותם על מעשה
56 הגירושין עצמו, שהרי גט שניתן באונס פסול, אלא בּוֹפִין אוֹתוֹ
57 עַד שִׁיאמַר רִצָּה אָנִי.

גמרא

58 שנינו במשנה: חייבי חטאות ואשמות, אין ממשכנים אותם. חייבי
59 עולות ושלמים ממשכנים אותם. הגמרא מביאה אופנים
60 מסוימים שדינם שונה ממה שהתבאר במשנה: אָמַר רב פפא,
61 פְּעָמִים – יש אופנים שחייבי חטאות מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן, וכן יש
62 אופנים שחייבי עולות אִין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן, והיינו בהיפך
63 מהכלל האמור במשנה.

64 מבארת הגמרא את האופן הראשון: 'חייבי חטאות שְׁמַשְׁכְּנִין
65 אוֹתָן', היינו בְּחַטָּאת נִזִּיר, שבסיום ימי נזירותו מביא הנזיר
66 שלשה קרבנות, עולה, חטאת ושלמים, ואף שקודם הבאת
67 הקרבן אין נזירותו מסתיימת, אין סומכים על כך שיביא את
68 החטאת, דְּכִינוֹן דְּאָמַר מַר במשנה (נזיר מה). שאם יִגִּלַח הנזיר
69 את שערו עַל אֶחָד מְשִׁלְשָׁתָן – אחרי הקרבת אחד משלשת
70 הקרבנות הללו, יִצָּא, ואף שלא הקריב את שלשת הקרבנות,
71 ואם נִזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים, הוֹתֵר הַנִּזִּיר לְשִׁתּוֹת יָיִן
72 וְלִטְמָא לְמַתִּים, לכן אביא רק את האשם או העולה ולא
73 הביא את החטאת, יש לחשוש שמא פָּשַׁע בָּהּ וְלֹא מִיִּיתֵי –
74 יפשע בחטאת ולא יביאנה, כיון שהוא כבר מותר ביין ובטומאה,
75 ולכן באופן זה ממשכנים אותו על הבאת החטאת.

76 ממשיכה הגמרא ומבארת: האופן שחייבי עולות אִין מְמַשְׁכְּנִין
77 אוֹתָן, היינו בְּעוֹלֹת יוֹלֶדֶת, שכל יולדת חייבת להביא חטאת
78 ועולה, וכיון שהיא אסורה לאכול בקדשים עד שתביא את
79 העולה, בודאי לא תפסע בה אלא תמזה להביאה, ואין צורך
80 למשכנה על כך.

81 מקשה הגמרא על הדין האחרון: הרי לפי האמת החטאת היא
82 המתירה את היולדת בקדשים, וּמֵאִי נִיהוּ – ומדוע טעמך שאתה
83 אומר שעולת יולדת מעכבתה מלאכול בקדשים, הרי זהו משום
84 דְּאִקְדִּימָה קָרָא – שהקדימה התורה וכתבה את חיוב העולה של
85 היולדת קודם לחיוב החטאת, שנאמר (ויקרא יב ו) 'תביא בקֶשֶׁת
86 בֶּן שָׁנָתוֹ לַעֲלֹה וְכֵן יוֹנֶה אוֹתָהּ לְחַטָּאת', וכיון שאי אפשר להביא
87 את החטאת קודם לעולה, נמצא שהבאת העולה מעכבת אותה
88 מלאכול בקדשים, וְקָשָׁה עַל כֵּךְ, הָאָמַר רַבָּא, לְמַקְרָאָהּ
89 הַקְדִּימָה הַכְּתוּב – רק בסדר הפסוקים הקדימה התורה את
90 העולה לחטאת, אבל לענין הבאת הקרבנות בפועל אין העולה
91 קודמת, אלא החטאת, והיא המתירה אותה לאכול בקדשים.

92 הגמרא מבארת באופן אחר את דברי רב פפא: אֵלָּא, מה שאמר
93 רב פפא שיש חייבי עולות שאין ממשכנים אותם, היינו בְּעוֹלֹת
94 מְצוּרָע, שאין חוששים שיפשוט בהבאתם, דְּתֵנִיא, רַבִּי יִשְׁמַעֲלִי
95 בְּנֵי שָׁל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּרוּקָה אָמַר, בְּשֵׁם שְׁחַטָּאוֹתוֹ וְאִשְׁמוֹ
96 עֵיבְבָתוֹ מלהטחר, כִּךְ עוֹלָתוֹ עֵיבְבָתוֹ מלהטחר, וכיון שאינו
97 נטהר עד שיביא קרבן עולה, אין לחשוש שיפשוט בהבאתו, ואין
98 צריכים למשכנו.

99 שנינו במשנה: וְאִף עַל פִּי שְׁאִין מְתַכְפֵּר לוֹ עַד שִׁיתַּרְצֶה,
100 שנאמר 'לרצונו', כופים אותו עד שיאמר רוצה אני. מביאה
101 הגמרא ברייתא בענין זה: תִּנּוּ רַבִּנּוּ, נאמר בפסוק (ויקרא א ג)
102 'קריב אותו', מְלַמֵּד שְׁבוֹפִין אוֹתוֹ להביא את קרבנו. יָכוֹל
103 הייתי לומר שיביאנו כְּעַל פְּרָחוֹ, תְּלַמֵּד לומר – לכך נאמר
104 בסוף הפסוק 'לרצונו', הָאִין כִּיצַד – אין יתכן שכופים אותו
105 להביא את הקרבן, ומאידך הוא מביאו מרצונו, ללמד שבוֹפִין
106 אוֹתוֹ עַד שִׁיאמַר רִצָּה אָנִי.

107 הגמרא מביאה מימרא בענין זה: אָמַר שְׁמוּאֵל, עוֹלָה, צְרִיכָה

ערכין. פרק חמישי – האומר משקלי דף כא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזליץ) קפז רש"י

מצות חליצה (יבמות קג,ב) אמר רב פפא משמיה דרבא: (סנדל) המוסגר לא תחלוץ
ואם חלצה חליצתה כשרה, סנדל המוחלט לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה פסולה.
ופירש רש"י שם דסנדל המוסגר לא תחלוץ בו לכתחלה משום גזירה דסנדל
המוחלט. מיהו אם חלצה חליצתה כשרה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, אלמא

משמע סנדל המוחלט אסור בהנאה וצריך
לומר דאין הכי נמי, דהוא אסור בהנאה. והא
דאמר הכא דאומר לו "הרי שלך לפניך" –
היינו כגון דאמר ליה "בית זדו", וכיון דהוא
בעין אינו חייב להעמיד לו בית אחר. מיהו
הוא הפסיד שכו, והוי כמו מתה או נשברה
דאמר התם: חייב להעמיד לו חמור אחר,
ופירש רש"י שם: או יפסיד שכו. **הכי** קאמר
הקדישו משכיר הדר בו מעלה שכו להקדיש
– תימא: דהכא משמע דמשכיר יכול
להקדיש ביתו אחר שהשכירו, אף על גב
דמשתעבד לשוכר, ובכתובות פרק "אף על
פי" (נט,ב) אמר: הא לא דמיא אלא לאומה:
"שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה תקדוש"
– דקדשה. משמע: דווקא משום דקאמר
"לכשאפדנה", אבל לאלתר לא מצי מקדיש
לה, הכא נמי לא מצי מקדיש ליה: ובפרק
"איהו נשך" (בבא מציעא עג,ב) אמרין: רב
מיר בר רחל משכן ליה הדואו גוי ביתא, אול
זבניה לרבא, נטר שתא ושקל אגר ביתא אמטי
ליה לרבא. אמר ליה: האי דלא אמטאי אגר
ביתא עד האיתנא משום דהוא משכנתא, ולא
הוה גוי מסקל ליה, השתא נישקול (מר) אגר
ביתא. משמע דיכול הלוה למכור, ואם כן,
אמאי אינו יכול להקדיש מיד? ואומר רבנו
יצחק: דכן הדין, המותר יותר מכנגד מעותיו
הוא יכול להקדיש ולמכור מיד. והא דאמר
התם "לכשאפדנה", דמשמע: אבל השתא
אינו יכול להקדיש – היינו כשהוא רוצה
להקדיש הכל. וההיא ד"איהו נשך" (שם) זבין
לו המותר. והכא יכול להקדיש המותר. והא
דאמר: הדר בו מעלה שכו להקדיש – היינו
משום דיש לו להקדיש שותפות עמו, ואין כל
אחד יכול לברר חלקו. ויש מחלקין בין משכיר
ללוה, דדוקא לזה שלא תחזור אליו עוד בלא
פרעון מעות – ההוא דאי לא מצי להקדיש,
אבל משכיר, שלאחר השלמת זמן השכירות
תחזור לו בחנם – יכול הוא להקדיש. מיהו,
ההיא ד"איהו נשך" לא מיתרצא בהכי. מיהו,
תימא: דאשכחן בעלמא הקדיש ליה חזק
לוה, משמע דמצי מקדישו ומזבין מיהו, בעל
חוב מוציא מיד ההקדש ומיד הלוקח
כשירצה לגבות חובו, אם אין לו לגבות ממקום אחר.
מדי דהוא עשה עבדו אפותיקי, מכרו או הקדישו,
דבעל חוב מוציא הימנו. מיהו, כל זמן שלא גבאו הוא קדוש ומכור.
הכא משמע דמשכיר יכול להקדיש, הכי נמי יכול לאסור על השוכר, וכן הלכה. הכא משמע דאין השוכר יכול להקדיש, מדפריך: הדר בו היכי מצי מקדיש ליה? "איש כי יקדיש את ביתו" אמר רחמנא, מה ביתו ברשותו – אף כל ברשותו. וקשה, דבתוספתא תניא: אם הקדישו שוכר – מקדשתו ויש לומר: הכא נמי השוכר מצי מקדיש ליה כל זמן שהוא ברשותו, והוא הדין דמצי אסר ליה לכלול עמלא כל ימי שכירותו. והא דפריך הכא: היכי מצי מקדיש ליה? (והאי) ואהיא דקאמר מעלה שכו להקדיש (הכא) פריך, והכי ופריך:
הכי מצי מקדיש לעצן דמעלה שכו, הא אינו ברשותו! מיהו תימא: דהכא משמע דמשכיר מצי מקדיש ליה, ובתוספתא תניא דאיהו מקדשתו! והוה לשון תוספתא: השוכר שדה מחבירו, ועמד השוכר והשכירה לאחר – רשאי בעל הבית שיאמר לו: אין לי חשבון עם כל אדם אלא עמך. עמד בעל הבית ומכרה – מחשבין עם בעל הבית. עמד בעל הבית והקדישה – אינה מקדשת עד שתחזור לרשותו, וכל מה שנהנה ממנו הרי זה מקדשת. עמד השוכר והקדישה – הרי זה מקדשת עד שתצא מרשותו, ומעלה שכו להקדיש, עד כאן לשון התוספתא. ויש לומר: דהא דתניא בתוספתא דאין המשכיר יכול להקדיש – היינו כשהקדיש לו שכו. והכא מיייר בשלא הקדיש שכו. והכי נמי איתא בירושלמי, דמקום שנהוג המשכיר בית לחבירו ועמד והקדיש – הרי זה מקדשת. אימתי? בזמן שלא הקדיש לו שכו, אבל הקדיש לו שכו – הרי זה דבריו חנם.

הכי גרסינן: כיון דמעל נפיק ליה שכו לחולין, וכן הוא ברוב ספרים. והכי פירושו: כיון דמעל בו, כלומר שכו הבית נפיק לחולין, שהרי חבירו הקדיש (השכיר) את הבית והוא לא ידע, ומעל כשדר בו, ונפיק ליה השוכר בתורת מעלה. אבל אין לפרש: כיון שמועל נפיק הבית לחולין (וכפירוש רש"י, וקאמר לו רבי מאיר אמר לו ההיא) דתניא בתוספתא דמעלה (פרק שני): בקע בקרדום של הקדש ובא חבירו ובקע בו – ובא חבירו ובקע בו – כולם מעל. ובשילהי פרק "הנהנה" (מעילה טז,ב) תנן: אין מועל אחר מועל בקדשים אלא בבהמה וכלי שרת – היינו דקדושת הגוף לא מתחלל על ידי מעילה כמו קדושת דמים, וקרדום לאו היינו כלי שרת אלא קדושת דמים הוא, ולא יחשב כלי שרת מטעם שמביא אחרים לידי קדושת הגוף, הוא עצמו לא כל שכן שיבא לידי קדושת הגוף, דמהאי טעמא חשבינן שאר כלי שרת קדושת הגוף.

כי ידיר ביה במעילה קאי – ואף על פי שלא פגם מעל, כדתנן וריש פרק "הנהנה" (יחא), הנהנה מן ההקדש שוה פירושו אף על פי שלא פגם – מעל, ואף על גב דאין מועלין במחזור לקרקע, כדאיתא במסכת מעילה פרק "הנהנה מן ההקדש" (שם,ב), צריך לומר: הך סוגיא דהכא איתא כרב, דאמר: תלשו ולבסוף חבירו הוי תלוש. כדאמר: המשתחוה לבית אסור, ובפרק "הנהנה" (כא,א) נמי מייית לה להדיא דרב, דאמר התם: וכיון דבני להו מיהא מעל.

אמר

הקדישו הדר בו וכו' – קא סלקא דעתין שהדר בו הקדישו. [נפיק ליה שכו לחולין] – ונראה לי דלא גרסינן שכו, והכי גרסינן: כיון דמעל נפיק ליה לחולין – כלומר, משנהנה בתשמיש הבית ומעל – יצא הבית לחולין, כדתנן מעילה (יט,ב) אין מועל אחר מועל במקדשין אלא בבהמה וכלי שרת בלבד. וקרן וחומש אית ליה לשלומי, ולא שכו להקדש. דכל

מידי דהקדש, מבי מעל ביה נפיק לחולין, דאמרין במסכת מעילה (יחא): אין מעילה בכל מקום אלא שינוי, וכן הוא אומר: "וימעלו בני ישראל מעל בני יועבדו את הבעלים", והיינו שינוי, שמוציאו מהקדש לחול. **לכשיבא שכו יקדש** – השכר, והבית לא הקדיש. **משנה מטשכנים אותן** – עולות ושלמים, אף על גב דשלמים מכפרת אעשה, הואיל ולא חובה היא עליה – לא חשיב לה כפרה, ואתי להשוויי, הלכך ממשכנן אותן. **גמרא משלשתן** – חטאת או עולה או שלמים. דשלשה קרבנות כתובין בו, ואמרין בספרי דבי רב: "ואחר ישתה הנזיר יין" – אחר מעשה יחיד. **בעולת יולדת** – דלא משתריא בקדשים עד דמתאי לה. **מאי ניהו דאקדמה קרא** – כלומר, מאי טעמא אמרת דעולתה מעבכתה – משום דאקדמה קרא עולה מקמי חטאת, דכתיב "ותביא כבש בן שנתו לעולה" וגו'. **והאמר רבא למקראה הקדימה הכתוב** – שתהא נקראת במקרא תחילה, ולא תתקרב תחילה. בפרק "כל התדיר" במסכת זבחים (צא,ב) דאפריש ליה חבירו – שהיה זה חייב עולה, וקאמר והפרישה משה לו לכפרתו של זדא, וקאמר שמואל דבעין שידוע את המתכפר. מדידה – כגון היכא דבית דין ממשכנן אותו, צריך שיאמר: "רוצה אני".

הותר הנזיר לשתות יין ולטמא למתים, פשע בה ולא מיייתי. חייבי עולות אין ממשכנן אותן – בעולת יולדת. – **מאי ניהו, דאקדמיה קרא?** והאמר רבא: למקראה הקדימה הכתוב! אלא בעולת מצורע; דתניא, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: כשם שחטאות ואשמו עיבבתו, כך עולות עיבבתו. "ואף על פי שאין מתכפר לו עד שיתרצה". תנו רבנן: "קריב אותו" – מלמד שפופין אותו, ויכול בעל כרחו? תלמוד לומר: "לרצונו", הא פיצד? פופין אותו עד שיאמר: "רוצה אני". אמר שמואל: עולה צריכה דעת, שנאמר: "לרצונו". מאי קא משמע לן? תנינא: אף על פי שאין מתכפר לו עד שיתרצה, שנאמר: "לרצונו"! – לא צריכא, דפריש ליה חבירה, מהו דתימא: כי בעינן דעת – מדידה, אכל מדחכריה – לא, קא משמע לן: זימנין דלא ניהא ליה דליפטר במידי דלא ידידה. מיתבי: "חטאות ואשמו של פלוני עלי",

כשירצה לגבות חובו, אם אין לו לגבות ממקום אחר. מדי דהוא עשה עבדו אפותיקי, מכרו או הקדישו, דבעל חוב מוציא הימנו. מיהו, כל זמן שלא גבאו הוא קדוש ומכור. הכא משמע דמשכיר יכול להקדיש, הכי נמי יכול לאסור על השוכר, וכן הלכה. הכא משמע דאין השוכר יכול להקדיש, מדפריך: הדר בו היכי מצי מקדיש ליה? "איש כי יקדיש את ביתו" אמר רחמנא, מה ביתו ברשותו – אף כל ברשותו. וקשה, דבתוספתא תניא: אם הקדישו שוכר – מקדשתו ויש לומר: הכא נמי השוכר מצי מקדיש ליה כל זמן שהוא ברשותו, והוא הדין דמצי אסר ליה לכלול עמלא כל ימי שכירותו. והא דפריך הכא: היכי מצי מקדיש ליה? (והאי) ואהיא דקאמר מעלה שכו להקדיש (הכא) פריך, והכי ופריך:
הכי מצי מקדיש לעצן דמעלה שכו, הא אינו ברשותו! מיהו תימא: דהכא משמע דמשכיר מצי מקדיש ליה, ובתוספתא תניא דאיהו מקדשתו! והוה לשון תוספתא: השוכר שדה מחבירו, ועמד השוכר והשכירה לאחר – רשאי בעל הבית שיאמר לו: אין לי חשבון עם כל אדם אלא עמך. עמד בעל הבית ומכרה – מחשבין עם בעל הבית. עמד בעל הבית והקדישה – אינה מקדשת עד שתחזור לרשותו, וכל מה שנהנה ממנו הרי זה מקדשת. עמד השוכר והקדישה – הרי זה מקדשת עד שתצא מרשותו, ומעלה שכו להקדיש, עד כאן לשון התוספתא. ויש לומר: דהא דתניא בתוספתא דאין המשכיר יכול להקדיש – היינו כשהקדיש לו שכו. והכא מיייר בשלא הקדיש שכו. והכי נמי איתא בירושלמי, דמקום שנהוג המשכיר בית לחבירו ועמד והקדיש – הרי זה מקדשת. אימתי? בזמן שלא הקדיש לו שכו, אבל הקדיש לו שכו – הרי זה דבריו חנם.

הכי גרסינן: כיון דמעל נפיק ליה שכו לחולין, וכן הוא ברוב ספרים. והכי פירושו: כיון דמעל בו, כלומר שכו הבית נפיק לחולין, שהרי חבירו הקדיש (השכיר) את הבית והוא לא ידע, ומעל כשדר בו, ונפיק ליה השוכר בתורת מעלה. אבל אין לפרש: כיון שמועל נפיק הבית לחולין (וכפירוש רש"י, וקאמר לו רבי מאיר אמר לו ההיא) דתניא בתוספתא דמעלה (פרק שני): בקע בקרדום של הקדש ובא חבירו ובקע בו – ובא חבירו ובקע בו – כולם מעל. ובשילהי פרק "הנהנה" (מעילה טז,ב) תנן: אין מועל אחר מועל בקדשים אלא בבהמה וכלי שרת – היינו דקדושת הגוף לא מתחלל על ידי מעילה כמו קדושת דמים, וקרדום לאו היינו כלי שרת אלא קדושת דמים הוא, ולא יחשב כלי שרת מטעם שמביא אחרים לידי קדושת הגוף, הוא עצמו לא כל שכן שיבא לידי קדושת הגוף, דמהאי טעמא חשבינן שאר כלי שרת קדושת הגוף.

כי ידיר ביה במעילה קאי – ואף על פי שלא פגם מעל, כדתנן וריש פרק "הנהנה" (יחא), הנהנה מן ההקדש שוה פירושו אף על פי שלא פגם – מעל, ואף על גב דאין מועלין במחזור לקרקע, כדאיתא במסכת מעילה פרק "הנהנה מן ההקדש" (שם,ב), צריך לומר: הך סוגיא דהכא איתא כרב, דאמר: תלשו ולבסוף חבירו הוי תלוש. כדאמר: המשתחוה לבית אסור, ובפרק "הנהנה" (כא,א) נמי מייית לה להדיא דרב, דאמר התם: וכיון דבני להו מיהא מעל.

אמר

אמר לך שמואל כי תניא ההיא בשעת כפרה – (וברייתא מיירי בשעת הפרשה) ואם תאמר: אמאי פליג אדעולא? לוקמא למילתיה דשמואל בשעת כפרה, ובריייתא מיירי בשעת הפרשה, ולא פליג אדעולא? ויש לומר: דסבירא ליה דשמואל מיירי בשעת הפרשה – דקאי אמתניתין, דמשמע דמיירי בשעת הפרשה, מדקאמר: חייבי עולות אין ממשכנין אותן, שזוהו בשעת הפרשה. מאי

בשעת הפרשה דקאמר שמואל אף בשעת הפרשה, ואם תאמר: מכל מקום, הא פליג, דלשמואל צריכה דעת אף בשעת הפרשה וכל שכן בשעת כפרה, ולעולא צריכה בשעת כפרה דווקא ולא בשעת הפרשה? ויש לומר: דמכל מקום דבבבאי גזינא דפליגי, השתא לא הוה פליגי. ונראה לרבינו יצחק טעמא דשמואל ועולא, דהא דאמר שמואל: עולה ושולמים צריכין דעת בשעת הפרשה – אמר דלא נחא ליה לאיניש להתכפר במילתא דלא ידידה. אבל בשעת כפרה אינו צריך, דמשום סמיכה אין צריך לדעתה, כיון דאינם באים לכפר על חטא. אבל חטאת ואשם, שהם באים על חטא וצריכין להתוודות (ובשעת סמיכה – בעינן ודעת) בשעת כפרה, ועולא סבירא ליה דאפילו בעולה ושולמים רוצה לקיים מצות סמיכה, הלכך בעינן דעתו בשעת כפרה. אבל בשעת הפרשה – לא בעינן דעת אלא בחטאת, משום דלא נחא ליה לאיניש לכפרה במילתא דלא ידידה. אבל עולה ושולמים דלא לכפרה קאתי – כולי האי אינו צריך דעת בשעת הפרשה.

האי מאן דמסר מודעא אגטא מודעיה מודעא – (פסק) לפיכך נהגו העולם לבטל כל מודעי ומודעי דאתו מגו מודעי בשעת כתיבת הגט ובשעת הנתינה, דחיישינן שמא בטל אותו.

הדרן עלך האומר משקלי

שום היתומים שלשים יום – ואם תאמר: אמאי נקט יתומים? אפילו כולי עלמא נמי, אם באו בית דין לירד בבבסיחון כדי לפרוע לאשה כתובתה או חובו לבעל חוב, צריך שומת בית דין שלשים יום, כדאיתא בפרק "המפקד" (בבא מציעא לה, ב.) מאימא אביל פירי – מני שלמי יומי אכרותא. אלמא, לכל אדם שבא לירד לבבסיחון צריכי שומת בית דין, אם כן אמאי נקט יתומים? ויש לומר: דתנא יתומים לרבנותא, דמזוה דתימא דליהי יתומים כהקדש, ולבעי שומת בית דין שלשים יום, קא משמע לן דרשון לכל אדם.

בשעת הוצאת פועלים ובשעת הכנסת פועלים – פירוש: בשעת הוצאת פועלים ממלאכתן, ובשעת הכנסתן למלאכה. ואין זו סדר המשנה דנקט "בבכר ובערב", ורב יהודה מפרש ערב תחילה ואחר כך בקר? ויש לומר: משום כן הסדר, לפי שאינו רוצה לבטל ממלאכתו, לפיכך אין דרך למימר להו: "סירוריה ניהלי", דאם לא כן – למה להמתין עד הערב ונשאליה להו מה ראו? הא כל היום שי לו שרות לשליליה! לפיכך הוצרכו לרב יהודה לפרש כן, שבשעת יציאה ממלאכתן אמר להו: סירוריה ניהלי, שאז אין מבטלין ממלאכתם, ולחומר כשנזכר מה דאמר להו לאורא – אזיל לשאלו. ומשום הכי אין לפרש איפכא: בשעת הוצאת הפועלים מביתם ונכנסין במלאכתן, ובשעת הכנסתן בביתם ויוצאין ממלאכתן. לפי דאין דרך לעשות כן, כדפירשנו. ועוד דאין ליישב לשון הספר על זה. ובתוספות הארכתי הרבה בזה, והביאו ההיא דריש "השוכר את הפועלים" (בבא מציעא מג, א ושם ב) רב אסי אמר: פועל בכניסתו משלו ויוציאתו משל בעל הבית. כך היא יפה – להוצאת תבואה ופירות, כך וכך היא שומא – בכך וכך דמים. ואם המלוה רוצה לעכב בכך ששמו בית דין – אין צריך להכריז, אלא אוקמנא ליה ביד המלוה מיד.

לדעת – שהודיע את המתכפר. כי תניא ההיא – דלא בעינן דעת בעלים – בשעת הקרבה תניא, דהא הודיעו בשעת הפרשה ואירצי, שנתרצה בדבר. ובי קאמנא – דצריך דעת – בשעת הפרשה. והא דשמואל – דבעי דעת בהפרשה ולא בכפרה. פליגא דעולא – דאיהו אמר איפכא. שלא לדעת לא יצא – אלמא בכלהו בעינן דעת, וקשיא לתררייהו מתנייתא אהרדי לא קשיין – הא דקתני לעיל: "עולתו ושלמיו של פלוני עלי" בין לדעת בין שלא לדעת יצא, והך בתרייתא דקתני בבבבאי: שלא לדעת לא יצא – לא קשיין אהרדי; חדא בשעת כפרה וחדא בהפרשה, לעולא כדאית ליה, ולשמואל כדאית ליה. אף בשעת הפרשה – דבין בהפרשה בין בכפרה בעי דעת. ואף על גב דהויה הך קמייאת תיובתיה, דקתני דעולה לא בעיא דעת. דהאי שינויא דשני התלמוד לעיל: אמר לך שמואל, כי תניא ההיא – בשעת כפרה כו' – לאו מילתא היא. קא משמע לן רב פפא דקאמר: לאמוראי נמי לא קשיין, שמואל מוקי קמייאת בשעת כפרה, מכלל דשמואל בכפרה לא בעי דעת, ושינויא דשנן לעיל שינויא הוא. דעשאוה – אחר כן. ואירצי – לתת הגט, והמודעא לא ביטל. מהו דתיפא מפתמא בפתח למודעא – קא משמע לן רב ששת דלא. וממתניתין יליף טעמא, דאם כן ליתני: "כופין אותו עד שיתן".

לדעת – יצא, שלא לדעת – לא יצא; "עולתו ושלמיו של פלוני עלי", בין לדעת בין שלא לדעת – יצא! – אמר לך שמואל: כי תניא ההיא בשעת כפרה, דאירצי בשעת הפרשה; כי קאמינא אנא – בשעת הפרשה, ופליגא דעולא, דאמר עולא: לא חילקו בין חטאת לעולה, אלא שחטאת צריכה דעת בשעת הפרשה, ועולה אין צריכה דעת בשעת הפרשה; אבל בשעת כפרה, אידי ואידי לדעת – יצא, שלא לדעת – לא יצא. מיתבי: "חטאתו ואשמו עולתו ושלמיו של פלוני עלי", לדעת – יצא, שלא לדעת – לא יצא! – שמואל מוקי לה בשעת הפרשה, עולא מוקי לה בשעת כפרה. אמר רב פפא: מתנייתא אהרדי לא קשיין, הא בשעת כפרה, הא בשעת הפרשה; ואמוראי נמי לא קשיין, שמואל מוקי קמייאת בשעת כפרה, ומתניתין יליף טעמא, דאם כן ליתני: "כופין אותו עד שיתן".

הדרן עלך האומר משקלי

משנה שום היתומים – בית דין היורדים לבבסי יתומים למוכרן, להגבות לבעל חוב, שמין את הקרקע ומכריזין שלשים יום: כל הרוצה ליקח יבא ויקח. ושום ההקדש – גזבר המוכר קרקע של הקדש. גמרא סירוריה ניהלי – ראו אם יפה היא. דנידבר – בעל הבית באורחא מאי דאמר לפועלים בצפרא. ונישילינהו – אם יפה היא. כך היא יפה – כך וכך היא עושה תבואה. כך היא שומא – בכך וכך שמואה בית דין. ויקח – על מנת שפרע לאשה או לבעל חוב. למה לי – לאברורי "על מנת ליתן"? כי? על יד על יד – פורתא פורתא. ואיכא לוקח דניחא ליה לפרוע לבעל חוב דמיקל בוזי, שנטול זוזים שבורים וחסרים, שאין דרך סוחרים מקפדין בכך.

להא

הדרן עלך האומר משקלי

שום היתומים שלשים יום, ושום ההקדש שלשים יום, ומכריזין בבקר ובערב. גמרא מאי שנא בבקר ובערב? אמר רב יהודה אמר רב: בשעת הוצאת פועלים ובשעת הכנסת פועלים; בשעת הוצאת פועלים – דאיפא דניחא למיזבן, אמר להו לפועלים: איזילו סירוריה ניהלי; בשעת הכנסת פועלים – דנידבר, דאמר להו: ניזיל נישילינהו. תניא נמי הכי: שום היתומים שלשים יום, ושום ההקדש שלשים יום. ומכריזין בבקר ובערב, בשעת הוצאת פועלים ובשעת הכנסת פועלים; אמר: שדה פלוני בסמינה ובמצינה קד היא יפה וקד היא שומא, כל הרוצה ליקח יבא ויקח על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב בחובו. למה לי למימר "על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב חובו"? – דאיפא דניחא ליה בבעל חוב דמיקל בוזי, ואיפא דניחא ליה באשה דשקלה על יד על יד.

תנו

למה להמתין עד הערב ונשאליה להו מה ראו? הא כל היום שי לו שרות לשליליה! לפיכך הוצרכו לרב יהודה לפרש כן, שבשעת יציאה ממלאכתן אמר להו: סירוריה ניהלי, שאז אין מבטלין ממלאכתם, ולחומר כשנזכר מה דאמר להו לאורא – אזיל לשאלו. ומשום הכי אין לפרש איפכא: בשעת הוצאת הפועלים מביתם ונכנסין במלאכתן, ובשעת הכנסתן בביתם ויוצאין ממלאכתן. לפי דאין דרך לעשות כן, כדפירשנו. ועוד דאין ליישב לשון הספר על זה. ובתוספות הארכתי הרבה בזה, והביאו ההיא דריש "השוכר את הפועלים" (בבא מציעא מג, א ושם ב) רב אסי אמר: פועל בכניסתו משלו ויוציאתו משל בעל הבית. כך היא יפה – להוצאת תבואה ופירות, כך וכך היא שומא – בכך וכך דמים. ואם המלוה רוצה לעכב בכך ששמו בית דין – אין צריך להכריז, אלא אוקמנא ליה ביד המלוה מיד.

תנן

ערכין דף כא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קפט

על גב שלפי זה ימצא דהך קמייא תיובתיה – שהבירייתא
הראשונה סותרת את דבריו, שהרי בה מבואר שאין צריך דעת,
והיינו לכל הפחות או בהפרשה או בכפרה, אף על פי כן היינו
יכולים לפרש כן את דעת שמואל. קא משמע לן רב פפא בכך
שאמר 'אמוראי נמי לא קשיא', שאין זה הביאור בדברי שמואל,
אלא אין הבירייתא סותרת את דברי אחד האמוראים, והיינו כיון
שלשמואל צריכים דעת רק בהפרשה, ולא בכפרה, ולא קשה
עליו מהבירייתא.
שנינו במשנה: וכן בגיטין נשים בופין וכו' אותו עד שיאמר
רוצה אני.
מביאה הגמרא מימרא בענין זה: אמר רב ששת, האי מאן
דמסר מודעא אנא – אדם שגירש את אשתו, וקודם לכן מסר
'מודעא' שהוא נותן את הגט שלא מרצונו, אלא מחמת שכופים
אותו לגרשה, מודעיה מודעא – מועילה מסירת המודעא, והגט
בטל.
שואלת הגמרא: פשימא שכן הוא הדין, שהרי כל גט שניתן
שלא מרצון הבעל, הוא פסול. משיבה הגמרא: לא צריכא, אלא
לאופן דלאחר מסירת המודעא עשאיה – כפו אותו, ואירצי –
והתרצה לגרשה, מהו דתימא פטולי פטליה – היית סבור לומר
שנתינת הגט מוכיחה שהוא ביטל את המודעא, והגט כשר, קא
משמע לן שמסירת הגט עצמה אינה נחשבת כביטול של
המודעא.
הגמרא מבארת שרב ששת למד דין זה ממשנתינו. מדייקת
הגמרא: דאם בן, שמסירת הגט נחשבת כביטול המודעא, ליתני
– היה למשנה לשנות שכופים אותו 'עד שיתן', והנתינה עצמה
היתה נחשבת כביטול המודעא, מאי – מדוע נקטה המשנה לשון
'עד שיאמר רוצה אני', הרי זו ראייה שאין הגט מועיל עד
דמכיל ליה למודעיה, ויאמר בפירוש שרצונו לגרשה.

הדרן עלך האומר משקלי

פרק ששי – שום היתומים

פרק זה עוסק בתחילתו באופן גביית חובות מנכסי יתומים ומנכסי
הקדש, ובהמשך עוסקות המשניות באדם שחייב ממון להקדש
ואין לו ממון לשלם, וצריך הגובר לגבות זאת מנכסיו, כיצד
עושים זאת.

משנה

שום היתומים – שומת קרקע של יתומים קטנים, נעשית במשך
שלושים יום, כלומר, אדם שהיה חייב ממון לאחרים, ומת
והוריש קרקע לבניו, שהדין הוא שמוכרים את הקרקע שבידם
ופורעים בדמיה את החוב, תחילה שמים בית דין את שווי
הקרקע, ואחר כך מכריזים על מכירתה כדי שיהיו הרבה שירצו
לקנותה ויעלו את מחירה, והכרזה זו נעשית במשך שלושים יום,
כדי שישמעו בני אדם רבים על המכירה. וְשום ההקדש – גובר
שבא למכור קרקע של הקדש, מכריז על מכירת הקרקע במשך
ששים יום. ובין בשום היתומים ובין בשום ההקדש מכריזין
פעמיים בכל יום, בבקר ובערב.

גמרא

שנינו במשנה: 'ומכריזין בבקר ובערב'. מבררת הגמרא: מאי
שנא בבקר ובערב – במה שונה הזמן של הבוקר והערב משאר
הזמנים, שדווקא בהם מכריזים. מבארת הגמרא: אמר רב יהודה
אמר רב, ההכרזה בערב היא בשעת הוצאת פועלים –
כשהפועלים יוצאים מעבודתם וחוזרים לעיר. וההכרזה בבוקר

אם אמר כן לדעת המתכפר, יצא המתכפר ידי חובתו. שלא
לדעת המתכפר, לא יצא. אך אם אמר 'עולתי ושלמתי של
פלוני עלי', בין אם אמר לדעת החייב בהם, ובין אם אמר כן
שלא לדעת המחויב, יצא, והוא שלא כדברי שמואל שאמר שאף
בקרוב עולה יש צורך בדעת ורצון המחויב. מתרצת הגמרא:
אמר לך שמואל ביישוב קושיא זו, כי תנאי ההיא – מה ששנינו
בבירייתא שעולה אינה צריכה דעת בעלים, זהו בשעת כפרה,
דאירצי – שהרי כבר התרצה לכך כשהודיעוהו בשעת הכפרה.
וכי קאמינא אנא – ומה שאני אמרתי שצריך דעת בעלים, זהו
בשעת הכפרה.

מביאה הגמרא אמורא החולק על שמואל: ושמואל, האומר
שעולה צריכה דעת בעלים בשעת הכפרה ולא בשעת כפרה,
פליגא דעולא – חולק על עולא, דאמר עולא, לא חילקו בענין
ידיעת הבעלים בין תפאת לעולה, אלא שתפאת צריכה דעת
בשעת הכפרה, ועולה אין צריכה דעת בשעת הכפרה, אכל
בשעת כפרה, אידי ואידי – זה וזה, עולה וחטאת, אם הקריבו
לדעת, יצא, שלא לדעת, לא יצא. והוא שלא כדברי שמואל
האומר שעולה צריכה דעת בעלים רק בהפרשה, ולא בשעת
כפרה.

הגמרא מקשה מבירייתא על שמואל ועולא: מיתבי, שנינו
בבירייתא, האומר תפאתו ואשמו או עולתי ושלמתי של פלוני
יהיו מוטלים עלי להביאם, אם אמר כן לדעת המחויב, יצא הלא
ידי חובתו, אך שלא לדעת, לא יצא. ומשמע שבקרוב עולה יש
צורך בדעת בעלים בין בהפרשה ובין בכפרה, ושלא כשמואל
שאינו מצריך דעת בכפרה, ושלא כעולא שאינו מצריך דעת
בהפרשה. מתרצת הגמרא: שמואל, מוכן לה – מעמיד את
הבירייתא רק בשעת הכפרה, שבוה סובר שמואל שיש צורך
בדעת. ועולא מוכן לה רק בשעת כפרה, שבוה סובר עולא
שיש צורך בדעת.

הגמרא מביאה את דברי רב פפא בענין סתירת הבירייתות
ומחלוקת שמואל ועולא: אמר רב פפא, מתנייתא אהדרי לא
קשיין – הבירייתות אינן סותרות זו את זו, אף שבבירייתא
הראשונה שנינו לגבי עולה ש'בין לדעת ובין שלא לדעת, יצא',
ואילו בבירייתא השניה שנינו ש'שלא לדעת, לא יצא', כיון שיש
חילוק ביניהן, דהא – בירייתא אחת עוסקת בשעת כפרה, והא –
הבירייתא האחרת עוסקת בשעת הכפרה, אמנם דבר זה, באיזה
אופן עוסקת כל בירייתא, יהיה תלוי במחלוקת עולא ושמואל,
וכדלהלן. ואמוראי נמי לא קשיין – ועל האמוראים, עולא
ושמואל, גם כן לא קשה משום בירייתא, דשמואל, מוכן
קמייא – מעמיד את הבירייתא הראשונה, שאין צריך דעת,
בשעת כפרה, ובתרייתא – הבירייתא האחרונה, שמצריכה
דעת, בשעת הכפרה. ועולא מוכן איפכא – מעמיד את
הבירייתות בהיפך, שהבירייתא הראשונה שאין צריך דעת עוסקת
בהפרשה, והבירייתא השניה המצריכה דעת, עוסקת בשעת
כפרה.

ממשיך רב פפא ואומר: אמנם את הבירייתות יש ליישב באופן
שלא תהיה ביניהן סתירה, אבל אמוראי – האמוראים, שמואל
ועולא, וְנא פליגי – בודאי חולקים זה על זה, שלשמואל יש
צורך בדעת רק בהפרשה, ולעולא יש צורך בדעת רק בשעת
כפרה.

תמזה הגמרא: פשימא – פשוט שלא קשה על דברי האמוראים
מהבירייתא. מתרצת הגמרא: מהו דתימא – היית יכול לומר,
מאי 'בשעת הכפרה' דקאמר שמואל שצריך דעת בעלים, אף
בשעת הכפרה, ולדבריו יש צורך בדעת בעלים גם בהפרשה וגם
בכפרה, ונמצא שאין עולא ושמואל חולקים לגבי שעת כפרה,
אלא בזה כולם מודים שיש צורך בדעת. ומוסיפה הגמרא: ואף

מהם את הכתובה, והרי תמורת המזונות היא נותנת להם את
מעשה ידיה. מבארת הגמרא: זימנין דלא ספקה – יש פעמים
שאין מעשה ידיה של האשה מספיקים לדמי מזונותיה, וצריכים
היתומים להוסיף ממזונם כדי לזונה, ומפסידים. וכיון שלפעמים
יש ליתומים הפסד ממזונותיה, לכן תמיד מגבים עבורה את דמי
כתובתה, לפוטרים ממזונותיה.
הגמרא מקשה מכמה משניות על רב אסי האומר שאין גובים
מנכסי יתומים לכתובת אשה. מקשה הגמרא: תנן במשנתנו
(כא): שום היתומים שנעשה לצורך גביית חוב של אביהם,
שלישים יום, ושום ההקדש ששים יום, ומכריון בבקר ובערב.
ויש לברר, במאי עסקינן – באיזה חוב מדובר, שגובים אותו
מיתומים, אילימא – אם נאמר שמדובר בבעל חוב עובד
בזבבים שהלוה לאביהם בריבית, וכדי שלא יהיה להם הפסד
גובים מהם, מי ציית – וכי ישמע לנו שלא לגבות ריבית עבור
ימי ההכרזה, והרי ודאי לא יסכים לכך, ואם כן מדוע מוכרים את
הקרקע בהכרזה, והרי אף שיתכן שיריחו היתומים בכך שיהיה
מי שישלם על הקרקע יותר מהשומא, מכל מקום יתכן גם
שיפסידו היתומים מהכרזה זו, שאם לא ימכרוה ביותר משומתה,
ישלמו ריבית נוספת על כל ימי ההכרזה, ואין בית דין עושים
דבר שיכול להזיק ליתומים, והיה ראוי שימכרו את הקרקע מיד,
ללא הכרזה. אלא פשיטא שמדובר בבעל חוב ישראלי, ואם כן
קשה, אי דקאביל ריביתא – אם הוא נוטל ריבית מיהותומים,
וכדי למנוע את הפסדם אנו מגבים אות חובו, מי שצקנין ליה –
וכי אנו מניחים לו לעבור אסור ולגבות מהם ריבית, ואלא ודאי
צריך לומר דלא קאביל ריביתא – שאינו נוטל מהם ריבית, ואף
על פי כן קתני במשנה שצקנין לגבות הם. ובשלמא – מובנת
המשנה לדעת רבי יוחנן, שגובים מיתומים לכתובת אשה, מוכין
לה – הוא יעמיד את המשנה בכתובת אשה, שעל זה אמרה
המשנה שמוכרים בהכרזה, אלא לרב אסי, שאין גובים
מיתומים כתובת אשה, קשיא, באיזה אופן אמרה המשנה
שמוכרים נכסי יתומים בהכרזה.
מתרצת הגמרא: אמר לה – ישיב לך רב אסי, ולרבי יוחנן מי
יחא – וכי לדעת רבי יוחנן מובנת המשנה, והרי אם מדובר
בכתובת אשה, קשה, מדוע מוכרים את הקרקע בהכרזה, ואין
מוכרים אותה מיד, מי שצקנין מזוני דנדאי קא מפסדא – וכי
מניחים אנו את תשלום המזונות שהוא הפסד ודאי של היתומים,
שכל ימי ההכרזה הם זנים אותה, ונקטנין הכרזה דלא ירענין
אי מרווחנין אי לא מרווחנין – ואנו מכריזים על הקרקע שלהם
במשך שלשים יום, שבהכרזה זו לא ידוע לנו אם יהיה ריוח
ליתומים או לא, שהרי יתכן שלא יעלו הקונים את מחיר
השומא, ובינתיים יפסידו היתומים את דמי המזונות, והרי טובת
היתומים היא שנמכור את הקרקע מיד, ללא הכרזה.
דוחה הגמרא את הקושיא על רבי יוחנן: הא לא קשיא, כיון
שאת משנתנו ניתן להעמיד באופן שהאלמנה תובעת את
כתובתה בבית דין, ודין זה הוא בדבריו דרב יהודה אמר
שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל, אלמנה תובעת את
כתובתה בבית דין, אין לה מזונות, לפי שהבעל מתחייב לזונה
לאחר מותו רק כשהיא נשארת אלמנה מחמת כבודו, ולא
כשהיא רוצה להינשא לאחר, וכשהיא תובעת את כתובתה
בבית דין מוכח שרצונה להינשא, ואין לה מזונות, וממילא אין
היתומים מפסידים בכך שנודית פריעת הכתובה, ולכן אמרה
המשנה שימכרו את הקרקע על ידי הכרזה, ובכך יכולים
היתומים רק להרויח אם יסיפו הלקוחות על מחיר הקרקע.
תמחה הגמרא: אי קבי – אם אכן מדובר באופן שאין לה מזונות
ואין כל הפסד ליתומים בכך שאינם פורעים לה עתה את
כתובתה, אי דקונין לא מיידקנין לה – ראוי שלא נודק כלל

הגמרא מביאה ברייתא בענין זמן ההכרזה ביתומים ובהקדש:
תנו רבנן, שום היתומים הוא שלשים יום, ושום ההקדש
ששים יום, דברי רבי מאיר, כדעת התנא במשנתנו. רבי יהודה
אומר, שום היתומים ששים יום, ושום ההקדש תשעים יום.
והכמים אמרים, אחד זה ואחד זה – שום היתומים ושום
ההקדש, ששים יום.
הגמרא מבררת את ההלכה: אמר רב חסדא אמר אבימי,
הלכה, שום היתומים ששים יום. אומרת הגמרא: יתיב – ישב
רבי חייה בר אבין, וקאמר להא שמעתא – ואמר שמועה זו
בשם רב חסדא, ששום היתומים הוא ששים יום. אמר ליה רב
נחמן בר יצחק לרבי חייה בר אבין, ששים קאמרת – האם
אמרת ששום היתומים הוא ששים יום, או שלשים יום קאמרת.
אמר ליה רבי חייה בר אבין, ששים יום אמרתי. הוסיף רב נחמן
בר יצחק ושאלו, לגבי שומא דיתומים אמרת כן, או לגבי שומא
דהקדש. אמר ליה, לגבי שומא דיתומים. הוסיף ושאלו, האם
כוונתך היתה לפסוק כרבי מאיר, או כרבי יהודה. אמר ליה,
כרבי מאיר.
הקשה לו רב נחמן בר יצחק: והא רבי מאיר שלשים יום קאמר,
לגבי הכרות יתומים, ולא כדברין שמכריוזים ששים יום. אמר
ליה רבי חייה בר אבין, קבי וכו' – כן אמר רב חסדא, מאבימי,
קולפי מאבי פלעי עלה דהא שמעתא – הכאות גדולות הכני
אבימי על סוגיא זו, שלימד אותי שום היתומים לרבי מאיר
ששים יום, והקשתי מהמבואר בברייתא שלרבי מאיר שום
היתומים שלושים יום, ותיריך לי שיש שני אופני הכרזה, אם בא
להכריז ימים רצופים, יום אחר יום, מכריו שלשים, ואם בא
להכריז רק פעמי ובהמישי, שבמים אלו בתי דינים יושבים לדון
ומתאספים בני אדם רבים, יכריזו שלשים יום. ומבאר רב חסדא:
ואף על גב דבי חשיב להו מר ליומי הכרזה – ואף שאם תחשב
את ימי ההכרזה במשך ששים יום, תמצא דלא הוו אלא
תקנין יומי – שלא יהיו אלא שמונה עשר יום, שהרי בששים
יום שמתחילים ביום שני ומסתיימים ביום חמישי יש רק שמונה
עשר ימי שני וחמישי, אין בכך חסרון, דכיון דמשקא מילתא –
שכיון שנמשך זמן ההכרזה ששים יום, שמעי אינשי – שומעים
אנשים בדבר.
התבאר במשנתנו שיש אופנים שמוכרים קרקע של יתומים כדי
לפרוע את חובות אביהם. הגמרא מביאה עתה מחלוקת מתי
עושים כן: אמר רב יהודה אמר רב אסי, אין נקנין לנכסי
יתומים קטנים, לגבות מהם את חובות אביהם, אלא אם כן
היתה רבית אוכלת בהן, שכשהם משתהים מלפרוע את החוב
מתוסף עליהם ריבית, וכדי להצילם מהפסד זה גובים מהם בית
דין את החוב. ורבי יוחנן אומר, יש שני אופנים שגובים
מהיתומים, או לשמש שיש בו רבית, וכרב אסי, או לכתובת
אשה, להגבות לאשת אביהם את דמי כתובתה, משום מזוני –
כיון שאם לא יגבוה הרי הם חייבים לזון אותה, ויש להם בכך
הפסד, שמלבד דמי הכתובה שתגבה לבסוף גם זנים אותה כל
יום, ולכן נוקקים בית דין לנכסיהם לגבות מהם את כתובתה,
ובכך יפטרו ממזונותיה.
הגמרא מבארת את מחלוקתם. שואלת הגמרא: ורב אסי, מאי
משקא לא אמר כרבי יוחנן, שגובים מיתומים גם לכתובת אשה,
ומשום הפסד המזונות. משיבה הגמרא: דהא תקינו ליה רבנן –
שהרי תיקנו חכמים לבעל את מעשה ידיה של האשה תחת
מזונותיה, וכמו כן אצל היתומים הדין כן, שהואיל והם זנים
אותה הם זוכים במעשה ידיה, וכיון שאין להם הפסד בכך שהם
זנים אותה, אין גובים מהם את כתובתה.
ממשיכה הגמרא ומבררת: ואידך – ורבי יוחנן, מדוע הוא סובר
שמה שהיא ניזונית מנכסיהם זה הפסד עבורם, שמחמת כן גובים

ערכין. פרק שישי – שום היתומים דף כב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קצא

תוספות

1 תנן שום היתומים כו' במאי עסקין בבעל חוב גוי מי ציית – ואם תאמר:
2 למה ליה לאותובי לרב אסי ממתניתין ממילתיה דרב אסי גופיה הוה מצי
3 למיפרך, דאמר: דאין נזקקין לנכסי יתומים אלא אם כן רבית אוכלת בהם. במאי
4 עסקין האי דאין נזקקין? אילימא בבעל חוב גוי – מי ציית להמתין עד שיגדילו?
5 ואי בבעל חוב ישראל – מי שבקין ליה – מי שבקין ליה
6 דקאכיל רבית? ויש לומר: דממילתא דרב
7 אסי לא מצי למיפרך, דאפשר לאוקמה
8 בדלא תבע להו, ולעולם בבעל חוב גוי
9 איירי. ומשום הכי אין נזקקין לנכסיה לפרוע
10 החוב אלא אם כן רבית אוכלת בהן, וואזו
11 נזקקין אפילו לא תבע להו גוי חובו, לפי
12 שלא ירבה עליון הרבית. אבל ממתניתין
13 פריך שפיר, דודאי מנדחתי בית דין לשום –
14 דתבע להו מיירי, לפיכך פריך: אי בבעל
15 חוב גוי – מי ציית עד אחר השלמת הכרזה
16 לא מרווחין – לא צריכי הכרזה, בדקאמר
17 כן שמא יפסידו בהארכת הזמן יותר ממה
18 שיריחו. דודאי אי לא ידעינן אי מרווחין אי
19 לא מרווחין – לא צריכי הכרזה, בדקאמר
20 התלמוד בסמוך על מילתא דרבי יוחנן.
21 **אמר** רב נחמן מריש לא הוה מוזקקין
22 ליתמי כו' מכאן ואילך מוזקקין כו' –
23 והלכה כרב נחמן ברבי, דנזקקין לנכסי
24 יתומים. והכי נמי איתא ב"הכותב" (כתובות
25 פדא) גבי הא דתנן: מי שמת והניח אשה
26 ובעל חוב יורשים, והיה לו מלוה או פקדון
27 ביד אחרים – יתן לכושל שבדם. ואמר
28 רבי יוחנן עלה: (שם) לכתובת אשה, משום
29 חזנא. אלמא נזקקין.

רבא

1 **להא שמעתא** – דרב חסדא. קולפי מאבי – הכאות גדולות על הדא שמעתא.
2 שהיה מלמדינה: שום היתומים לרבי מאיר ששים יום, והייתי מקשה לו: הא אמר
3 רבי מאיר שלשים! והוא אמר לי: בא להכריז רצופין – שלשים יום, בין יתומין בין
4 הקדש. **ואם בא להכריז שני וחמישי** – שהם ימי הדין, הוי השום ששים יום, וימי
5 הכרזה שמונה עשר יום. צא וחשוב משני
6 בשבת שמונה שבועות – הרי לך חמישים
7 וששה ימים, ויהא בהם ששה עשר שני
8 חמישי. הוסיף עוד ארבעה ימים: שני
9 ושלישי ורביעי וחמישי בשבת – הרי ששים
10 יום משהתחיל ההכרזה, ויש בהן שמונה
11 עשר ימי הכרזה. **אין נזקקין לנכסי יתומים**
12 – למוכרין. רבית אוכלת בהן – שהיו
13 מחוייבין לגוי מעות ברבית. משום מוויז –
14 דכל זמן שאינה גובה כתובתה נוזית
15 משלהם, והוי פסידא דידהו. **אילימא בבעל**
16 **חוב גוי** – דשקיל רבית, ולהכי נזקקין. טי
17 **ציית** – להמתין ימי הכרזתו בלא רבית?
18 **כתובעת כתובתה כבית דין** – דכיון דשוב
19 אין לה מונוות, לא מפסדי יתומים מיד
20 בהמתנה. לא נזקקין לה – לפרוע
21 כתובתה, הואיל ומעכשיו אין מונוותיה על
22 היתומים! **בין דאזדקקין לה מעיקרא** –
23 בתחילת תביעת כתובתה להפסידה
24 מונוותיה. מוזקקין לה לבסוף – להגבותה
25 כתובתה. הא לא קשיא רבי מאיר היא –
26 דאמר: כתובת (אשה) בכינות מניה דידיה,
27 כגון אם גירשה, וקא משמע לן דמיתא
28 ביוברית. **בדשני** – בבעל חוב גוי. **כשחייב**
29 **מודה** – בשעת מיתה הודה אביהם. כולו
30 נמי כשחייב מודה – ובעל חוב ישראל.
31 גרושה – אין לה מונוות. התיא דרבי יוחנן
32 – דאמר: כתובת אשה מגבינה מיתמי. משום
33 **חינא מתנינן לה** – כדי שימצאו האנשים חן
34 בעיני הנשים וינשאו להן, והלכך אפילו
35 גרושה נמי. בתר שיבקייהו – ימותו
36 כאביהם, שחזיח להם ממון זה. **לא בני**
37 **מיעבר מצוה ניהו** – דקטנין הן, אלא
38 ימתין עד שיגדילו. **צריי אתפסיה** –
39 אביהם נתן לבעל חובו מעות או כסף וזהב
40 במשכון בשעת מיתה, ולא הספיק לטול את
41 השטר מידו. **דשמתיה** – בית דין לאביון
42 על שאינו פורע לוה חובו, ומת בשמתיה.
43 **דחשלא ליכא למיחש לצריי**, דלא היה
44 פורעו אלא בבית דין, כדי שיתירו נדויו.
45 **שלחו מתם בדשמתיה ומית בשמתיה** –
46 מיתוקמי כל הך מתנייתא דלעיל, דאמר
47 נזקקין, והלכתא כרב חזנא – דהכיבא דלא
48 שמתה חייל לצררי.

אילימא

1 **ואידך? זימנין דלא ספקה**. תנן: שום היתומים שלשים יום, ושום ההקדש ששים יום,
2 **ומכריזין בפקר ובערב**; במאי עסקין? אילימא בבעל חוב גוי – מי ציית? אלא פשיטא בבעל
3 חוב ישראל, אי דקאכיל רבייתא – מי שבקין ליה? ואלא דלא קאכיל רבייתא, וקתני: נזקקין!
4 בשלמא לרבי יוחנן – מוקי לה בכתובת אשה, אלא לרב אסי קשיא! – אמר לך רב אסי:
5 ולרבי יוחנן מי ניהא? מי שבקין מוויז דודאי קא מפסדא, ונקמינן הכרזה דלא ידעינן אי
6 מרווחין אי לא מרווחין? – הא לא קשיא, בתובעת כתובתה בבית דין; דרבי יהודה אמר
7 שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל: התובעת כתובתה בבית דין – אין לה מונוות. – אי
8 הכי, איזדקקין לא מוזקקין לה! – אלא בין דאזדקקין לה מעיקרא מוזקקין לה לבסוף.
9 **מפל מקום לרב אסי קשיא!** – לעולם בבעל חוב גוי, שקיבל עליו לזון בדיני ישראל. – אי
10 הכי, רבית נמי לא ליחשול! – שקיבל עליו לזון ולא קיבל עליו לזון. תא שמע: אין נפרעין
11 מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית; במאי עסקין? אילימא בבעל חוב גוי – מי ציית? אלא
12 פשיטא בבעל חוב ישראל; אי אכיל רבייתא – מי שבקין ליה? אלא דלא אכיל רבייתא,
13 וקתני: נזקקין! בשלמא לרבי יוחנן – מוקי לה בכתובת אשה, אלא לרב אסי קשיא! – אמר
14 לך רב אסי: ולרבי יוחנן מי ניהא? אי כתובה, מאי איריא מיתמי? אפילו מניה דידיה נמי
15 בויבורית! – הא לא קשיא, רבי מאיר היא, דאמר: כתובת אשה בכינות, ומיתמי בויבורית.
16 **מפל מקום לרב אסי קשיא!** – לעולם בבעל חוב גוי, שקיבל עליו לזון בדיני ישראל. – אי הכי, רבית נמי לא ליחשול! – שקיבל
17 לזון ולא קיבל עליו לזון. תא שמע: על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב חובו, בין מר ובין מר – כדשני.
18 אלא כתובתה, בשלמא לרבי יוחנן ניהא, אלא לרב אסי קשיא! – הכא במאי עסקין – בשחייב מודה. השתא דאתית להכי,
19 פוליה נמי בשחייב מודה. מרימר אנכי כתובתה לגרושה מנכסי יתמי. אמר ליה רבינא לאמימר, והאמר רב יהודה אמר רב
20 אסי: אין נזקקין לנכסי יתומין אלא אם כן היתה רבית אוכלת בהן, רבי יוחנן אמר: או לשטר שיש בו רבית או לכתובת אשה
21 משום מוויז! ואפילו רבי יוחנן לא קאמר אלא באלמנה דקמפסדא מוויז, אבל גרושה לא! אמר ליה: הא אנן דרבי יוחנן משום
22 חינא מתנינן לה. אמר רב נחמן: מרישא לא הוה מוזקקין, לנכסי יתמי, בין דשמענא להא דרב הונא חבין משמיה דרב:
23 יתמי דאכיל דלא דידהו לזילו בתר שיבקייהו – מפאן ואילך מוזקקנא. מעיקרא מאי טעמא לא? אמר רב פפא: פריעת בעל חוב
24 מצוה, ויתמי לא בני מעבר מצוה ניהו. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: אימר צריי אתפסיה. מאי בינייהו? – איכא בינייהו
25 בשחייב מודה; אי נמי, שמתיה ומת בשמתיה. שלחו מתם: דשמתיה ומית בשמתיה. והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע.

תנן:

רבא אמר משום שובר – ואיכא ביניהו בין רב הונא בריה דרב יהושע דאמר משום צריי, ובין רבא דאמר משום שובר – היכא שמסר שטרותיו לאדם אחד בפני עדים, ואמר דאין לו שום שטרות כי אם אותם שמסר לו. והשתא לשובר ליכא למיחש, שהרי מסר כל שטרותיו לזה, ואם איתא דהוה ליה שובר – הוה מסר ליה. אבל לצריי מכל מקום

איכא למיחש.

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ומי חיישין לשובר והא תנן הנפרעת שלא בפניו כו' – ואי חיישין לשובר הכא נמי ליחוש! ואם תאמר: רב הונא בריה דרב יהושע, תקשי ליה נמי לנפשיה: ליחוש לצריי ויש לומר: דהוה פשוט לרב הונא בריה דרב יהושע דמשום צריי אין למנוע לפרוע שלא בפניו, משום שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבירו ויושב לו במדינת הים. אבל משום חששא דשובר לא הוה מסיק אדעתא לומר כן, ומשום הכי הקשה לו ליחוש לשובר! ותייזן לו: התם כדאמרין שלא יהא כל אחד ואחד כו'.

ואם אמר תנו נזקקין – לכאורה פירושו: תנו החוב. והיינו כרב הונא בריה דרב יהושע, דהיכא דחייב מודה נזקקין. וצריך עיון: אמאי שבק לישנא ד"חייב מודה"? ושמן לכך נקט האי לישנא "תנו" – דשייך בחוב ובמתנה. דאם צוה אביהם ליתומים ליתן מתנה – דנותנין, אם צוה בתורת המחלק נכסיו, מתנה בכלה או במקצתה, ועשה קנין. והכי נמי משמע קצת דבמתנה קמירי, מדקאמר: "שדה זו" ו"מנה זו" נזקקין לו.

ואם אמר תנו נזקקין – ותימה: פשיטא, שאם אמר "תנו" נזקקין, כיון שנתנה במתנה ואומר רבינו יצחק: (נזקקין איצטריכא ליה) וד"תנו" דקאמר היינו דהוה שחייב לו. והא דנקט לישנא ד"תנו" – משום דמסיים ביה: "שדה זו" ו"מנה זו" דשייך ביה "תנו". ועוד איכא הודאה דלא סיגי דלא אמר בהו "תנו" או "אתם עדי", כגון שהודה מעצמו. והא דאמרין בפרק "ט פשוט" (בבא בתרא קע"ב): שכיב מרע

שאמר "תנו מנה לפלוני", אמר "תנו" – נותנין, לא אמר "תנו" – אין נותנין, אדם עשוי שלא להשביע את בניו. אבל תבעוהו והודה – אפילו בלא "אתם עדי" ולא אמר "תנו" – נותנין, דאין אדם משטה בשעת מיתה, כדמוכח בשילוחי פרק "גט פשוט" (שם קע"ה). **אמר** רב אשי הלכך אודוקין כו' דאמר רבא הלכתא אין נזקקין – פירושו: בעלמא היכא דאיתא לאפטרופוס לצררי, כמה מילתא דרב אשי – אין נזקקין לנכסי יתומים. ואי אודיקנא, פירושו: היכא דנזקקין, כגון "שדה זו" ו"מנה זו", דאמר רבא: נזקקין ואין מעמידין אפטרופוס – בהא לא סבירא לן כרבא, אלא מוקמינן אפטרופוס. דאמרין נהרדעי: בכלהו נזקקין ומעמידין אפטרופוס, לבר מנמצאת שדה שאינה שלו, דאחוזקי שיקרא לא מיוזקקנא, ואין צריך להעמיד אפטרופוס. ואם תאמר: דבפרק "הגזל" בתרא (בבא קמא ק"א), בר חמוה דרבי ירמיה טרק גלי באפיה דרבי ירמיה, אתא לקמיה דרבי אבא. אמר ליה: שלו תובע. אמר ליה: והא מיייתנא סהדי דאחוזקי בחיי אבדו! ואמר ליה: וכי מקבלין עדות שלא בפני בעל דין? ומאי שנא משמעתי, דהיכא דנמצאת שאינה שלו מוקקין ומקבלין עדות, אף על פי שהיתומים טקנים? ויש לומר: דהתם מתחלה היתה של אביו דיתום, כי נמי איכא סהדי דאחוזקי – אין לנו לקבל עדות זה. ואין אחוזקי סהדי בשיקרא, דשמן שום תנאי היה לאביו עמו להחזיק ואף על פי שהוא שלו. אבל בשמעתי, דנמצאת שדה שאינה שלו, שהעדים מעידים שגולה – הלכך לא מחזקין סהדי בשקרי שמא לא גולה, אלא ודאי גולה. וליכא למימר שמא חזר ולקחה, כיון דבגולה בלא לירו – לא אמרינן שמא חזר ולקחה, כי הדבר ברור שהאב גולה ואינו של אביו, ושפיר נקבל העדות דגולה האב שלא בפני בעל דין, כיון שהדבר ברור לנו שאין השהה של אביו. וכן בהך ד"הגזל בתרא" (שם עמוד ב) דקאמר רבי יהושע: תנוק שתקף בעבדי אביו וירד לתוך שדה חבירו, ואמר "שלי הוא" – אין אומרים לו: המתן עד שיגדיל, אלא מוציאין אותו מתחת ידו. ומסיק התלמוד דהתם: דמפקין מיניה, דלא קיימא אחזקה דאבדו. משמע דאיכא מילי דמקבלין עדות שלא בפני בעל דין. ולכך נראה, דהיכא דחייב מודה ממלוה על פה – דנזקקין, ויעידו עדים ששעמו הדיאת האב בפני בית דין, ויגבו משל היתומים החוב על פי העדות. ולא אמר אין מקבלין עדות אלא בפני בעל דין, כיון שהדבר ברור בלא שום גמגום שהודה האב, דמי לנמצאת שאינה שלו. ומיהו מדררא דממונא בהא מחמת יתומים, כי נמי ידעין בברור שלא התפיסו צריי – כל החוב הבא מחמת היתומים אין נזקקין, כדאיתא פרק "שור שנגח ארבעה חומשים" (בבא קמא ל"א) דשור שהזיק פטור, מטעם דאין נזקקין. ופירש רבינו יצחק: דלא שייך צריי, ומכל מקום אין נזקקין, דאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין. ואין מעמידין אפטרופוס – כיון דאמר: "שדה זו" ו"מנה זו" – אין צריך להעמיד אפטרופוס לידע אם פרע אם לאו, ויש לו שובר. ומעמידין האפטרופוס לידע אם פרע אם לאו ויש לו שובר, ויעמידו האפטרופוס לבקש השובר בין חפצי המת, או למצוא שום עדות התפסת צריי. ואם תאמר: כיון דאמר "תנו", אפילו אינו חייב כלום – יתנו לו, כיון דמצוה מחמת מיתה הוא, והיא מתנה בעלמא? ויש לומר: שהוא סבור להתחייב בשביל חובו ולא לשום מתנה, הלכך אין לתת אותה אלא למי שמתחייב לו. וכן משמע פרק "גט פשוט" (בבא בתרא קע"ב), על ההיא שהבאתי לעיל: אמר "תנו" – קיימה לטשריה, אלמא, דמשום שידע לו, כשאמר "תנו" – כאילו נתקיים השטר, אבל אם לא היה חייב – לא היה נותן בתורת מתנה.

אמר נהרדעי בכלהו נזקקין ומעמידין אפטרופוס – פירוש בכלהו – "שדה זו" ו"מנה זו".

אילימא כבעל חוב גוי – דלא בעי למינטר עד דגדלי, מי צאית להמתין ימי הכרוה? **תא שמע** – דתנאי לעיל גבי הכרוה: על מנת ליתן לאשה כו'. **מי צאית** – לימי הכרוה? **רבא אמר** – הא דאין נזקקין לנכסי יתומין. **משום שובר** – דשמן שובר היה לאביהם על השטר הזה, שפרעו, ויתומים אין יודעין היכן הוא. **הנפרעת שלא בפניו** – כגון ששלח לה בעל גט ממדינת הים. **לא שנו** – דבית דין יורדין לנכסי אדם שלא בפניו, אלא כתובת אשה משום חינא, אבל בעל חוב – ימתין עד שיחזור. **ואם אמר אביו תנו** – נזקקין. **שדה זו ומנה זו** – אם אמר "תנו שדה זו לפלוני בחבורה" או "מנה זו" – נזקקין ליתן לו, ואין צריך להעמיד אפטרופוס ליתומים על כך. **שדה סתם ומנה סתם** נזקקין ומעמידין **אפטרופוס** – ליתומין, לברור ליה חלק יפה, ולהגבות את זה מן הייבורית. **אבל נמצאת** – ביד היתומים שדה אחת שלא היתה של אביו, אלא גזולה – נזקקין להוציא גזולה מידם, ואין צריך אפטרופוס. **בכולהו** – אפילו "שדה זו ומנה זו" נזקקין ומעמידין אפטרופוס. **בר מנמצאת שאינה שלו**, דאין צריך אפטרופוס, אלא מיד מוציאין אותה מידם, דאחוזקי סהדי דמעידים על הגזילה בשקרי – לא מחזקין, משנה

גוי, וכגון ששקיבל עליו לזון בדיני ישראל. – אי קיבל עליו, לינטר להו עד דגדלי! – שקיבל עליו לזון ולא קיבל עליו לזון. **רבא אמר**: משום שובר. **אמר** ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא: ומי חיישין לשובר? והתנן: הנפרעת שלא בפניו – לא תפרע אלא בשבועה, ואמר רבי אחא שר הבריה: מעשה בא לפני רבי יצחק נפחא לאנטוכיא, ואמר: לא שנו אלא פתובת אשה משום חינא, אבל בעל חוב – לא, ורבא אמר רב נחמן: אפילו פעל חוב גמ', ואי חיישת לשובר, התם גמי ניהוש! **אמר** ליה: התם פדאמרינן טעמא – שלא יהא כל אחד נוטל מעותיו של חבירו והולך ויושב לו במדינת הים. **אמר** רבא, הלכתא: אין נזקקין לנכסי יתומין, ואם אמר: "תנו" – נזקקין, "שדה זו" ו"מנה זו" – נזקקין ואין מעמידין אפטרופוס, שדה סתם ומנה סתם – נזקקין ומעמידין אפטרופוס. **אמר** נהרדעי: בכלהו נזקקין ומעמידין אפטרופוס, לבר מנמצאת שדה שאינה שלו, דאחוזקי סהדי בשקרי לא מחזקין. **אמר** רב אשי: הלכך אודוקין לא מיוזקקין, דהא אמר רבא: הלכתא אין נזקקין, ואין מיוזקקין – מוקמינן אפטרופוס, דאמרין נהרדעי: בכלהו נזקקין ומעמידין אפטרופוס, לבר מנמצאת שדה שאינה שלו, דאחוזקי סהדי בשקרי לא מחזקין, משנה

שאמר "תנו מנה לפלוני", אמר "תנו" – נותנין, לא אמר "תנו" – אין נותנין, אדם עשוי שלא להשביע את בניו. אבל תבעוהו והודה – אפילו בלא "אתם עדי" ולא אמר "תנו" – נותנין, דאין אדם משטה בשעת מיתה, כדמוכח בשילוחי פרק "גט פשוט" (שם קע"ה). **אמר** רב אשי הלכך אודוקין כו' דאמר רבא הלכתא אין נזקקין – פירושו: בעלמא היכא דאיתא לאפטרופוס לצררי, כמה מילתא דרב אשי – אין נזקקין לנכסי יתומים. ואי אודיקנא, פירושו: היכא דנזקקין, כגון "שדה זו" ו"מנה זו", דאמר רבא: נזקקין ואין מעמידין אפטרופוס – בהא לא סבירא לן כרבא, אלא מוקמינן אפטרופוס. דאמרין נהרדעי: בכלהו נזקקין ומעמידין אפטרופוס, לבר מנמצאת שדה שאינה שלו, דאחוזקי שיקרא לא מיוזקקנא, ואין צריך להעמיד אפטרופוס. ואם תאמר: דבפרק "הגזל" בתרא (בבא קמא ק"א), בר חמוה דרבי ירמיה טרק גלי באפיה דרבי ירמיה, אתא לקמיה דרבי אבא. אמר ליה: שלו תובע. אמר ליה: והא מיייתנא סהדי דאחוזקי בחיי אבדו! ואמר ליה: וכי מקבלין עדות שלא בפני בעל דין? ומאי שנא משמעתי, דהיכא דנמצאת שאינה שלו מוקקין ומקבלין עדות, אף על פי שהיתומים טקנים? ויש לומר: דהתם מתחלה היתה של אביו דיתום, כי נמי איכא סהדי דאחוזקי – אין לנו לקבל עדות זה. ואין אחוזקי סהדי בשיקרא, דשמן שום תנאי היה לאביו עמו להחזיק ואף על פי שהוא שלו. אבל בשמעתי, דנמצאת שדה שאינה שלו, שהעדים מעידים שגולה – הלכך לא מחזקין סהדי בשקרי שמא לא גולה, אלא ודאי גולה. וליכא למימר שמא חזר ולקחה, כיון דבגולה בלא לירו – לא אמרינן שמא חזר ולקחה, כי הדבר ברור שהאב גולה ואינו של אביו, ושפיר נקבל העדות דגולה האב שלא בפני בעל דין, כיון שהדבר ברור לנו שאין השהה של אביו. וכן בהך ד"הגזל בתרא" (שם עמוד ב) דקאמר רבי יהושע: תנוק שתקף בעבדי אביו וירד לתוך שדה חבירו, ואמר "שלי הוא" – אין אומרים לו: המתן עד שיגדיל, אלא מוציאין אותו מתחת ידו. ומסיק התלמוד דהתם: דמפקין מיניה, דלא קיימא אחזקה דאבדו. משמע דאיכא מילי דמקבלין עדות שלא בפני בעל דין. ולכך נראה, דהיכא דחייב מודה ממלוה על פה – דנזקקין, ויעידו עדים ששעמו הדיאת האב בפני בית דין, ויגבו משל היתומים החוב על פי העדות. ולא אמר אין מקבלין עדות אלא בפני בעל דין, כיון שהדבר ברור בלא שום גמגום שהודה האב, דמי לנמצאת שאינה שלו. ומיהו מדררא דממונא בהא מחמת יתומים, כי נמי ידעין בברור שלא התפיסו צריי – כל החוב הבא מחמת היתומים אין נזקקין, כדאיתא פרק "שור שנגח ארבעה חומשים" (בבא קמא ל"א) דשור שהזיק פטור, מטעם דאין נזקקין. ופירש רבינו יצחק: דלא שייך צריי, ומכל מקום אין נזקקין, דאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין. ואין מעמידין אפטרופוס – כיון דאמר: "שדה זו" ו"מנה זו" – אין צריך להעמיד אפטרופוס לידע אם פרע אם לאו, ויש לו שובר. ומעמידין האפטרופוס לידע אם פרע אם לאו ויש לו שובר, ויעמידו האפטרופוס לבקש השובר בין חפצי המת, או למצוא שום עדות התפסת צריי. ואם תאמר: כיון דאמר "תנו", אפילו אינו חייב כלום – יתנו לו, כיון דמצוה מחמת מיתה הוא, והיא מתנה בעלמא? ויש לומר: שהוא סבור להתחייב בשביל חובו ולא לשום מתנה, הלכך אין לתת אותה אלא למי שמתחייב לו. וכן משמע פרק "גט פשוט" (בבא בתרא קע"ב), על ההיא שהבאתי לעיל: אמר "תנו" – קיימה לטשריה, אלמא, דמשום שידע לו, כשאמר "תנו" – כאילו נתקיים השטר, אבל אם לא היה חייב – לא היה נותן בתורת מתנה.

ערכין דף כב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קצב

(פז). הנפרעת שלא בפניו – אשה הגובה כתובתה שלא בפני בעלה, כגון ששלח לה בעלה גט ממדינת הים, והיא רוצה לגבות כתובתה מנכסיו הנמצאים כאן, לא תפרע אלא בשבועה, שצריכה להישבע תחילה שלא נפרעה. ועל משנה זו אמר רבי אחא שר הקיפה, מעשה בא לפני רבי יצחק נפחא לאנמוכיא, בענין גביית חוב שלא בפני החייב, ואמר, לא שנו במשנה שגובים בשבועה שלא בפניו אלא בכתובת אשה, ומשום חזקא, אכל בעל חוב הבא לגבות שלא בפני הלוה, לא – אינו גובה אפילו בשבועה, אלא ימתין עד שיחזור הלוה עצמו. (ורבה) [ורבא] אמר בשם רב נחמן, אפילו בעל חוב נמי גובה שלא בפניו, ובשבועה. מסיים רב הונא בריה דרב יהושע את קושיתו: ואי חיישת – ואם תאמר שאנו חוששים לשובר שהיה לאביהם, היום נמי נחוש – גם שם נחוש לכך, ומדוע אמר רב נחמן שבעל חוב גובה בשבועה שלא בפני הלוה.

מתרצת הגמרא: אמר ליה רבא, היום כדאמרין מעמא – בדין זה הטעם שהמלוה גובה שלא בפני הלוה הוא כמבואר שם (פח). שלא יהא כל אחד נוטל מעותיו של חברו בהלואה, והולך ויושב לו במדינת הים, ואינו פורע את חובו, ולא יוכל המלוה לגבות את חובו מנכסיו הלוה, ולכן סובר רב נחמן שיכול המלוה להישבע וליטול, אבל במקום שהלוה מת לא שייך חשש זה, וסובר רבא שבאופן כזה חוששים לשובר, ואין המלוה גובה מיתומי הלוה אפילו בשבועה.

הגמרא פוסקת את ההלכה בענין גבייה מנכסי יתומים קטנים: אמר רבא, הלכתא – ההלכה היא שאין נזקקין לנכסי יתומין לגבות מהם, כיון שחוששים שפרע הלוה והניח שובר. ואם אמר הלוה לפני מותו 'תנו' – שיתנו מנכסיו את דמי החוב למלוה, נזקקין לנכסי היתומים לגבות מהם, שהרי הודה שאין החוב פרוע. ממשך רבא ומחלק: אם אמר הלוה שיתנו למלוה 'שדה זו', וכן אם אמר שיתנו לו 'מנה זו', נזקקין לנכסי היתומים ליטול מהם את אותה שדה או את אותו מנה, ואין מעמידין ליתומים אפטרופוס. ואם אמר 'שדה סתם' ו'מנה סתם', נזקקין לנכסי היתומים ומעמידין להם אפטרופוס, שיברור להם חלק יפה, ויתן למלוה את השדה הגרועה או את המנה הגרוע מנכסיהם, כדי שלא יפסידו.

הגמרא מביאה מי שחולק על רבא: אמרי נהרדעי, בכולהו – בכל האופנים שהוזכרו לעיל, בין אם אמר מנה ושדה סתם או מנה ושדה זו, נזקקין לגבות מנכסי היתומים, ומעמידין להם אפטרופוס, ושלא כדברי רבא שרק במנה ושדה סתם מעמידים אפטרופוס, אמנם זהו לכך – חוץ מאופן שנמצאת השדה שאינה שלו – שעדים מעידים ששדה זו היתה גזולה ביד אביהם, שאין מעמידים אפטרופוס ליתומים, אלא מוציאים מהם את השדה, כיון דאחוזין סתדי בשקרי לא מחזקין – שאין מחזיקים את העדים כרשעים המעידים שקר, אלא מקבלים את עדותם ומוציאים את השדה מיד היתומים.

הגמרא פוסקת את ההלכה: אמר רב אשי, הלכך – כיון שנחלקו בדבר רבא ונהרדעי, יש לפסוק את ההלכה כך, בסתם חוב שיש על נכסי יתומים, ולא הודה אביהם שהוא חייב ולא אמר 'תנו', אידקין לא מנדקין – אין נזקקין לנכסי יתומים לגבות מהם את החוב, דהא אמר רבא הלכתא שאין נזקקין לנכסי יתומים. ואי מנדקין – ובאופן שנזקקים לנכסי יתומים, והיינו כשאמר אביהם 'תנו', אין הלכה כרבא שמחלק לגבי העמדת אפטרופוס בין אם אמר מנה ושדה זו ובין אם אמר מנה ושדה סתם, אלא בין בזה ובין בזה מוקמינן – מעמידים אפטרופוס ליתומים, דאמרי נהרדעי בכולהו נזקקין ומעמידין אפטרופוס. אמנם כל זה הוא לכך מאופן שנמצאת שדה שאינה שלו, שמוציאים מידם את הקרקע, כיון דאחוזין סתדי בשקרי לא מחזקין.

הגמרא מקשה עתה ממשנתנו על שיטת רב פפא: תנן במשנתנו, שום היתומים – כשבית דין שמים קרקע של יתומים קטנים כדי לגבות ממנה את חוב אביהם, מכריזים עליה שלשים יום, ושום ההקדש שלשים יום, ומכריזין כל יום בפקר ופער. ויש לברר, במאי עסקין – באיזה חוב מדובר, שאין ממתנים בו עד שיגדלו, אילימא כבעל חוב עובד פוכבים, שאינו מסכים להמתין עד שיגדלו היתומים, ורוצה לגבות את חובו עתה, מי צאיית – וכי הוא יציית לנו להמתין לשלשים ימי הכרזה, והלא ירצה לגבות את חובו מיד. אלא פשימא שמדובר כבעל חוב ישראל, שמסכים להמתין לימי ההכרזה, ובשלמא לרב הונא בריה דרב יהושע, מוקין לה – הוא מעמיד את משנתנו באופן שחייב מודה – שהודה הלוה קודם מיתתו שלא פרע, ובאופן כזה גובים אף מיתומים קטנים. אלא לרב פפא, האומר שאף כשחייב מודה אין גובים מקטנים, כיון שאינם חייבים במצוות, קשיא, באיזה אופן עוסקת משנתנו.

מתרצת הגמרא: אמר לך רב פפא, שני תירוצים בדבר, אי בעית אימא – אם תרצה תתן שמדובר במשנתנו בכתובה, ומשום חזקא הקילו חכמים בדבר שיגובה אף מיתומים קטנים, וכמבואר לעיל (ע"א), שעל ידי זה יתרצו הנשים להינשא. ואי בעית אימא, שמדובר כבעל חוב עובד פוכבים שקיבל עליו לרדן בדיני ישראל, ולכן הוא מתרצה להמתין עד שיסתיימו ימי ההכרזה.

מקשה הגמרא על התירוצי השני: אי קיבל עליו העובד כוכבים את דיני ישראל, ליגמר להו עד דנדלי – ימתין להם עד שיגדלו, שהרי בדיני ישראל אין גובים מיתומים קטנים אם אין ריבית אוכלת בהם. מתרצת הגמרא: שקיבל עליו את דיני ישראל לזו, לענין ימי הכרזה, ולא קיבל עליו לזו, לענין זה שאין גובים מיתומים קטנים.

הגמרא מקשה על רב פפא מברייטא: תא שמע, שנינו בברייטא שהובאה לעיל (כא): שמכריזים שמכירת הקרקע של היתומים היא על מנת ליתן לאשה כתובתה, ולבעל חוב את חובו. ויש לברר, במאי עסקין – באיזה אופן עוסקת הברייטא, שמוכרים קרקע של יתומים קטנים, אילימא כבעל חוב עובד פוכבים, שאינו ממתין בגבייתו עד שיגדלו היתומים, מי צאיית – וכי יציית לנו להמתין את כל ימי ההכרזה. אלא פשימא שמדובר כבעל חוב ישראל, ואם כן קשה, איך גובה בעל חוב ישראל מיתומים קטנים. ובשלמא לרב הונא בריה דרב יהושע, מוקין לה – הוא מעמיד את הברייטא בשחייב מודה, ובאופן זה גובים אפילו מיתומים קטנים. אלא לרב פפא, בשלמא – מובן הדבר לגבי כתובה המוזכרת בברייטא. משום חזקא הקילו בה חכמים לגבות אף מקטנים, אלא בעל חוב המוזכר בברייטא, קשיא.

מתרצת הגמרא: לעולם מדובר כבעל חוב עובד פוכבים, וכן שקיבל עליו לרדן בדיני ישראל, ולכן הוא ממתין עד סוף ימי ההכרזה. תמזה הגמרא: אי קיבל עליו את דיני ישראל, ליגמר להו עד דנדלי – ימתין עד שיגדלו, בדיני ישראל. מתרצת הגמרא: מדובר באופן שקיבל עליו לזו – להמתין לימי הכרזה, ולא קיבל עליו לזו – להמתין עד שיגדלו.

לעיל (ע"א) התבאר שתי סברות לכך שאין גובים מנכסי יתומים קטנים, או כיון שקטנים פטורים ממצות פריעת בעל חוב, או כיון שחוששים שהתפיס הלוה צרורות כסף למלוה. הגמרא מביאה עתה טעם נוסף לכך: רבא אמר, הטעם שאין גובים מנכסי יתומים קטנים הוא משום שובר, שאנו חוששים שמא כבר פרע הלוה למלוה, וכתב לו המלוה שובר, ואילו היתומים הקטנים אינם בקיאים בשטרות אביהם, ולכן אין גובים מהם עד שיגדלו ויוכלו למצוא את השובר.

מקשה הגמרא: אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא, ומי חיישין – וכי אנו חוששים לשובר, והתנן במשנה בכתובות

משנה

1 משנתנו מביאה תקנות חכמים בגביית חוב מפני חשש הערמה:
2 **הַמְקִדֵּשׁ נֶכְסָיו, וְהִיתָה עָלָיו כְּתוּבָת אִשָּׁה** שהתחייב לאשתו
3 אם יגרשנה, ובודאי לא חל הקדש גמור על מה שבנגד חוב
4 הכתובה, לפי שנכסיו כבר משועבדים לחוב זה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**
5 **אָמַר, בְּשִׁנְיָרְשָׁנָה** – אם ירצה לגרשה, ידור ממנה הַנָּאָה, ובכך
6 לא יוכל לעולם לשוב ולישאנה. משום שיש לחשוש שכל מה
7 שמגרשה אינו אלא ערמה, שהיא טיטול כתובתה מההקדש,
8 וישוב וישאנה ויהיה הכסף שלו. **רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר, אֵינוֹ צָרִיךְ**
9 **לִידוֹר הַנָּאָה מִמֶּנָּה, וּבִגְמָרָא יִבְאֵר טַעְמָא.**
10 **בִּיּוֹצֵא בְּדָבָר אֲמָר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן זְמַרְיָא, אִף הָעֶרֶב לְאִשָּׁה**
11 **בְּכְתוּבָתָהּ** – כתובת אשה שיש אדם שנעשה ערב עליה, וְהִיא
12 **בְּעֵלָהּ** של האשה **מְגֵרְשָׁהּ**, ואין לו נכסים לשלם כתובתה,
13 יִדְרִינָה הַנָּאָה ובכך לא יוכל לשוב ולישאנה, מחשש שִׁמְאָ
14 יַעֲשֶׂה הַבַּעַל קִינוּנָא (הערמה) **עַל נֶכְסִים שֶׁל זֶה** (של הערב),
15 וְיִחְזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ. כלומר, שמא מגרשה רק כדי שתגבה האשה
16 כתובתה מהערב, ושבו ישאנה ויהיה הכסף שלו.

גמרא

17 הגמרא מבארת את מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע. שואלת
18 הגמרא: **בְּמָאי קָמִיפְלִיגִי** – במה נחלקו. משיבה הגמרא: **רַבִּי**
19 **אֱלִיעֶזֶר סָבַר, אֲדָם עוֹשֶׂה קִינוּנָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ**
20 **סָבַר, אֵין אֲדָם עוֹשֶׂה קִינוּנָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ**, לפי שהקדש חמור
21 בעיניו שלא להוציא ממנו שלא ביושר. מקשה הגמרא: אם כן
22 שלרבי אליעזר אדם עושה קינוניא על הקדש, וְאֵלָּא הָא דְאָמַר
23 **רַב הוּנָא, שְׂכִיב מַרְעֵי** (אדם הנוטה למות) **שֶׁהֶקְדֵּשׁ כָּל נֶכְסָיו,**
24 **וְאָמַר לְאַחֵר מִכֵּן, מִנָּה לְפָלוּגִי בִּידֵי וְעָלִי לְהַשִּׁיב לוֹ אוֹתוֹ, נִצָּמִן,**
25 **וְאֵין חוֹשְׁשִׁים שְׂשִׁיקָר וּנְמִצָא הַהֶקְדֵּשׁ נִפְסַד מִנָּה, מִפְּנֵי שְׁחֻזָּקָה**
26 **אֵין אֲדָם עוֹשֶׂה קִינוּנָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ, לִמָּא כְּתוּבָא אֲמָרָה**
27 **לְשִׁמְעָתִיהּ** – האם נאמר ששמועתו תלויה במחלוקת תנאים,
28 ואינה דבריה הכל. מתרצת הגמרא: **לֹא** – אין דינו תלוי במחלוקת
29 זו, לפי ש**עַד כָּאֵן לֹא פְּלִיגִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ, אֵלָּא**
30 **בְּבִרְיָא, שֶׁרַק בְּבִרְיָא חֲשַׁשׁ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁאֲדָם עוֹשֶׂה קִינוּנָא עַל**
31 **הַהֶקְדֵּשׁ, לִפִּי שְׂמָה שִׁטְלוֹ מִהַהֶקְדֵּשׁ יְהִיָּה שְׁלוֹ, אִכְּל בְּשָׂכִיב מַרְעֵי,**
32 **דְּבִרֵּי הַבַּל אֵין אֲדָם עוֹשֶׂה קִינוּנָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ.** מבארת
33 הגמרא: **מָאי נִצָּמִן** שבשכיב מרע ודאי אין לחשוש לקינוניא על
34 ההקדש, לפי שאין אדם חוטא, וְלֹא לוֹ – אם ההנאה שבאה
35 מהחטא לא תהיה לו אלא לאדם אחר, והשכיב מרע נוטה למות
36 ולא יחנה מהכסף שינטל מההקדש, ולכן ודאי אינו מערים. ואם
37 כן בשאמר רב הונא שאין לחשוש לקינוניא בשכיב מרע שאמר
38 מנה לפלוני ביד, הרי זה לדברי הכל.

41 **אִיכָא דְאָמְרֵי בִּיאור אַחֵר בְּמַחְלוקַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ.**
42 **שֶׁאִמְנָם מִחְלוקָתָם בְּבִרְיָא בְּלִבְד, אֵךְ בְּבִרְיָא דְּבִנְיָא עֲלָמָא לֹא**
43 **פְּלִיגִי (דאין אדם) [דְאָרְם] עוֹשֶׂה קִינוּנָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ, וְאֵם**
44 **הַקִּדֵּשׁ נֶכְסָיו וּמִגֵּרָשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְדָאִי שִׁישׁ לְחוּשׁ שְׁכוּונָתוֹ**
45 **לְהוֹצִיא כְּתוּבָתָהּ מִהַהֶקְדֵּשׁ, וְהָכָא, בְּמִשְׁנָתָנּוּ, שְׁנַחֲלִקוּ הָאֵם**
46 **צָרִיךְ לִידוֹר הַנָּאָה מִמֶּנָּה כִּדִּי שְׁלֹא יִחְזוֹר וּישְׁאָנָה, בְּנִדְרֵי שְׁהוּדָר**
47 **בְּפִנֵּי רַבִּים קָמִיפְלִיגִי** (וְהֵם נִחְלָקוּ), הָאֵם אִפְשָׁר לְהַתִּירוֹ עַל יְדֵי
48 **חֶכֶם. מָר – רַבִּי יְהוֹשֻעַ) סָבַר, יֵשׁ לוֹ הַפֶּרָה, וְלִכֵּן אִף שִׁישׁ לְחוּשׁ**
49 **לְקִינוּנָא אֵינוֹ צָרִיךְ לִידוֹר, לִפִּי שְׁאִין תּוֹעֵלַת בִּכְךָ שְׁאִף אֵם יְדוֹר**
50 **יִחְזוֹר וַיִּפֵּר נִדְרוֹ, וּמָר – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר) סָבַר, אֵין לוֹ הַפֶּרָה, וְלִכֵּן**
51 **אִמְרֵי שִׁידוֹר הַנָּאָה מִמֶּנָּה, יְדוֹר בְּפִנֵּי רַבִּים כִּדִּי שְׁלֹא יוּכַל לְהַפִּירוֹ**
52 **וּלְחֻזּוֹר וּלְישְׁאָנָה, וְעַל יְדֵי זֶה בָּטַל חֲשַׁשׁ הַקִּינוּנָא.**
53 מביאה הגמרא ביאור נוסף: **וְאִיבְעִיתִי אִמָּא, דְּכֹלִי עֲלָמָא סָבַר**
54 **שְׁנִידֵּר שְׁהוּדָר בְּרַבִּים** (בפני רבים) **יֵשׁ לוֹ הַפֶּרָה, וְהָכָא,**
55 **בְּמִשְׁנָתָנּוּ, שְׁנַחֲלִקוּ בְּמִגֵּרָשׁ אֵם יְדוֹר הַנָּאָה, בְּנִדְרֵי שְׁהוּדָר עַל**

56 **דְּעַת רַבִּים קָמִיפְלִיגִי, אִם יֵשׁ לוֹ הַתֵּרֶת חֶכֶם, וְהִינּוּ בְּנִדְרֵי שְׁרִבִּים**
57 **אוֹמְרִים לוֹ 'אֵנוּ מְדִירִים אוֹתָךְ עַל דַּעְתָּנוּ'. שְׁלִרְבִּי אֱלִיעֶזֶר אֵין לוֹ**
58 **הַפֶּרָה, וְלִכֵּן אִמְרֵי שִׁידוֹר הַנָּאָה מִמֶּנָּה עַל דַּעַת רַבִּים וּיִבְטַל חֲשַׁשׁ**
59 **הַקִּינוּנָא, אֲבָל לְרַבִּי יְהוֹשֻעַ יֵשׁ לוֹ הַפֶּרָה וְאֵין תּוֹעֵלַת בְּמָה שִׁידוֹר.**
60 **מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: לִפִּי שְׁנֵי הַבִּיאוּרִים הָאֲחֵרִים, וְאֵלָּא הָא דְאָמַר**
61 **אֱמִימָר, נִדְרֵי שְׁהוּדָר בְּרַבִּים יֵשׁ לוֹ הַפֶּרָה, אֵךְ אִם הוּדָר עַל**
62 **דְּעַת רַבִּים אֵין לוֹ הַפֶּרָה, לִמָּא כְּתוּבָא אֲמָרָה לְשִׁמְעָתִיהּ,**
63 **וְאִינָה דְּבִרֵּי הַכֹּל. וְתוֹ – וְעוֹד קִשָּׁה, מִלְּשׁוֹן הַמִּשְׁנָה 'רַבִּי יְהוֹשֻעַ**
64 **אָמַר אֵינוֹ צָרִיךְ, וְהִי 'אֵינוֹ מוֹעִיל' מִיבְעֵי לִיָּה – הִיָּה לוֹ לִזְמַר,**
65 **שְׁהִי אִף רַבִּי יְהוֹשֻעַ מוֹדָה שִׁישׁ צוֹרֵךְ בְּנִדְרֵי, אֲלֹא שֶׁסָבַר שְׁהוּא**
66 **לֹא יוֹעִיל כִּיֵּן שִׁיכּוֹל לְהַפִּירוֹ. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֵלָּא מִחְלוקָתָם**
67 **הָכָא** (במשנתנו), **בְּשִׁאֲלָה דְהַהֶקְדֵּשׁ קָמִיפְלִיגִי, הָאֵם אִפְשָׁר**
68 **לְהַשְׁאֵל עַל דְּבַר שְׁהַקִּדֵּשׁ לִזְמַר שְׁלֹא לְדַעַת כֵּן הַקִּדֵּשׁ. שְׁלִרְבִּי**
69 **אֱלִיעֶזֶר אֵין נִשְׁאָלִים עַל הַהֶקְדֵּשׁ, וְאִפְּלוֹ יִאֲמַר לְחֶכֶם לֹא לְדַעַת**
70 **כֵּן נִדְרֵתִי וְהַקִּדֵּשׁ טַעוֹת הוּא, אֵין חֶכֶם מִתִּיר נִדְרֵי, וְלִכֵּן יֵשׁ**
71 **לְחוּשׁ שְׁהַבַּעַל רוֹצֵה לְחֻזּוֹר מִהַקִּדֵּשׁ, וְכִיֵּן שְׁאִינוֹ יוּכַל לְעַשׂוֹת**
72 **זֹאת עַל יְדֵי שְׁאִלָּה לְחֶכֶם, מִעֲרִים וּמִגֵּרָשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ לְהוֹצִיא**
73 **כְּתוּבָתָהּ מִהַהֶקְדֵּשׁ, וּמִחְזִירָה. אוֹלָם לְרַבִּי יְהוֹשֻעַ נִשְׁאָלִים עַל**
74 **הַהֶקְדֵּשׁ, וְלִכֵּן אִם רוֹצֵה הַבַּעַל לְחֻזּוֹר מִהַקִּדֵּשׁ יוּכַל לְהַשְׁאֵל**
75 **עָלָיו, שׁוֹה קֵל וְנוֹחַ יוֹתֵר מִלְּגִרָשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְהַחְזִירָה, וְלִכֵּן אֵין לְחוּשׁ**
76 **שֶׁמִּגֵּרָשׁ לְשֶׁם קִינוּנָא. מוֹכִיחָה הַגְּמָרָא כְּבִיאוֹר זֶה: וְהַתְּנָא –**
77 **וְאֵכֵן כֵּךְ שְׁנִינוּ בְּבִרְיָא, הַמְקִדֵּשׁ נֶכְסָיו וְהִיתָה עָלָיו כְּתוּבָת**
78 **אִשָּׁה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר כְּשֶׁהוּא מְגֵרָשָׁה יְדוֹר הַנָּאָה, רַבִּי**
79 **יְהוֹשֻעַ אָמַר אֵינוֹ צָרִיךְ, וְאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, דְּבִרֵּי**
80 **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הֵן הֵן דְּבִרֵּי בֵּית שְׁמַאי, וְדְבִרֵּי רַבִּי יְהוֹשֻעַ הֵן הֵן**
81 **דְּבִרֵּי בֵּית הֵלֵל, שְׁנַחֲלִקוּ בְּמִסְכַּת נוֹיָר (ל:) לְגַבִּי הַקִּדֵּשׁ טַעוֹת,**
82 **שְׁבִית שְׁמַאי אוֹמְרִים הַקִּדֵּשׁ טַעוֹת הַקִּדֵּשׁ – אִף שְׁהַקִּדֵּשׁ אֲדָם**
83 **דְּבַר בְּטַעוֹת חַל הַהֶקְדֵּשׁ, וְכֵּיתִי הֵלֵל אוֹמְרִים הַקִּדֵּשׁ טַעוֹת אֵינוֹ**
84 **הַקִּדֵּשׁ, וְהוּא הָדִין לְגַבִּי שְׁאִלָּה עַל הַהֶקְדֵּשׁ, שְׁלִבִּית שְׁמַאי לֹא**
85 **יוֹעִיל מִה שְׁטוּעֵן שְׁלֹא הַתְּכִיֵּן לְהַקִּדֵּשׁ, שְׁהִי אִף כְּשִׁלָּא הַתְּכִיֵּן**
86 **וְהַקִּדֵּשׁ בְּטַעוֹת חַל הַהֶקְדֵּשׁ, וְלִבִּית הֵלֵל תּוֹעִיל הַשְׁאִלָּה לְהוֹכִיחַ**
87 **שְׁטַעָה בְּהַקִּדֵּשׁ וְאֵינוֹ הַקִּדֵּשׁ.**

88 שִׁנּוּ בְּמִשְׁנָה: וְכֵן הִיָּה רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן זְמַרְיָא לְרַבִּי אֱמִימָר וְכוּ' אִף
89 הָעֶרֶב לְאִשָּׁה בְּכְתוּבָתָהּ וְהִיָּה בַּעַל מִגֵּרָשָׁה יִדְרִינָה הַנָּאָה.
90 מִסְפֶּרֶת הַגְּמָרָא: מִשָּׁה בַר עֲצָרִי (שֶׁם אֲדָם) עֲרָבָא דְּבִלְתִּיָּה
91 הָיָה – הִיָּה עָרֵב לְכַלְתּוֹ עַל הַכְּתוּבָה שֶׁהַתְּחִיב לָהּ בְּנוֹ, וְרַבִּי הוּנָא
92 בְּרִיָּה (בְּנוֹ, בַּעַל כְּלָתוֹ זֶה), צוֹרְכָא מְרַבֵּן הָיָה, וְדְחִיקָא לִיָּה
93 מִלִּיתָא – תַּלְמִיד חֶכֶם הִיָּה, וְהִיָּה דְחוּק בְּפִרְסוֹתָיו. אָמַר אֲבִי
94 לִיכָא דְנִסְכֵּי עֲצָה לָרֵב הוּנָא דְלִיגֵרֵשׁ לְדְבִיתָהּ – וְכִי אֵין מִי
95 שִׁישִׁי עֲצָה לָרֵב הוּנָא שִׁיגֵרָשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְהִיא תִּתְּנָבֶעַ
96 כְּתוּבָתָהּ מִאֲבוּהָ – מִהָעֶרֶב מִשָּׁה בַר עֲצָרִי אֲבִיו שֶׁל רַב הוּנָא,
97 שְׁהִי לָרֵב הוּנָא בַּעַלָה לֹא הִיָּה נֶכְסִים לְפִוְרֵעָה, וְלְהַדְרָה
98 מִיְהִדְרֵי – וְיִשׁוּב רַב הוּנָא וְיִשְׁאָנָה, וְיִתְפָּרַס בְּכֶסֶף זֶה. אָמַר לִיָּה
99 רַבָּא לֵאבִי, וְהָאֵין יְדוֹר הַנָּאָה תִּנֵּן – וְהִיָּה שְׁנִינוּ שֶׁמִּגֵּרָשׁ
100 אִשְׁתּוֹ וְיֵשׁ עָרֵב לְכְתוּבָתָהּ, יְדוֹר הַנָּאָה בְּכִדִּי שְׁלֹא יוּכַל לְהַחְזִירָה.
101 וְאֲבִי יַעֲנֶה עַל כֵּךְ, אֲמִי כָּל דְּמִגֵּרָשׁ כְּבִי דִינָא מְגֵרָשׁ – וְכִי כֹל
102 הַמִּגֵּרָשׁ עוֹשֶׂה זֹאת בְּבִית דִּין, שְׁהֵם יִדְרִיחוּהָ הַנָּאָה, הִלָּא רַב הוּנָא
103 יוּכַל לְגַרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בְּצִינְעָה בְּלֹא לִידוֹר הַנָּאָה. מִסְפֶּרֶת
104 הַגְּמָרָא: לְסוֹף אֵינְלָאִי מִלְתָּא (וְהַתְּבַרְרֵן) דְּרַב הוּנָא כְּהֵן הָיָה,
105 וְאִסּוּר בְּגִרּוּשָׁה, וְאֵם הִיָּה מִגֵּרָשָׁה לֹא הִיָּה יוּכַל לְיִשְׁאָנָה שׁוּב,
106 וְאֵם כֵּן אֵינוֹ יוּכַל לְהַעֲרִים וּלְשִׁטּוֹל כְּתוּבָתָהּ מֵאֲבִיו. אָמַר אֲבִי,
107 כְּתִיר עֲנִיָּא אֲוֹלָא עֲנִיּוֹתָא – מִלִּיצָה הִיא, אַחֲרֵי הָעִנִּי רוֹדֶפֶת
108 הָעֲנִיּוֹת, כְּלוּמָר לֹא דִי לוֹ בְּעִנְיוֹתָהּ, אֲלֹא אִף אִי אִפְשָׁר לְהַשִּׁיאוֹ
109 עֲצָה שִׁירוּחַ לוֹ.

110 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי (וְהָאֵם) אָמַר אֲבִי הָכִי, שְׁרָאוֹי לְהַשִּׁיאוֹ
111 עֲצָה לָרֵב הוּנָא לְהַעֲרִים וּלְשִׁטּוֹל אֶת הַכְּתוּבָה מֵאֲבִיו, וְהָאֵמַר

משנה ידור הנאה – ידור שלא יחזירנה לעולם. דשמו משום ערמה מגרש לה, שתגבה כתובתה מן ההקדש ויחזירנה. קינוניא = ערמה. **גמרא** לימא בתנאי אמרה לשמעתיא – ולא דברי הכל היא? **אלא** כבריא – דהתם קאמר רבי אליעזר דאדם עושה קינוניא על ההקדש, משום דמאי דשקיל מהקדש ליהוי דידה. **אבל** בשכיב מרע – דלמיתה קאי.

אין אדם חוטא ולא לו – להרויח בשביל 1
אחר לא יחטא. **רבי אליעזר סבר** – כיון 2
דמדרינן ליה ברבים שלא יחזירנה – שוב 3
אין לו הפרה, הלכך מהני הנדר, ומדרינן. יש 4
לו הפרה – ומשום הכי אינו צריך, דהא לא 5
מהני מידי. **על דעת רבים** – שאומרים לה 6
נדור. **בשאלה** ההקדש פליגי – **רבי אליעזר** 7
סבר: אין נשאלין על ההקדש לחכם. ואפילו 8
אומר לו לחכם: לא לדעת כן נדרתי, והקדש 9
טעות הוא – אפילו הכי אין חכם מתיר 10
נדור. הלכך, זה המגרש את אשתו בהקדשו 11
– מתחרט, ואינו מוצא חכם שיתירנו, ולכן 12
עושה קינוניא זו. **ורבי יהושע סבר**: נשאלין 13
על הקדש. והכא אינו צריך לידור הנאה, 14
דאי משום קינוניא הוה עבדי, הוה מתשל 15
על נדריה, ולא בעי לגרשה. והתניא – 16
בניחותא, דבשאלה פליגי. הן הן דברי בית 17
שמאי הן הן כו' – מחלוקת רבי אליעזר 18
ורבי יהושע היינו נמי מחלוקת בית שמאי 19
ובית הלל. הקדש טעות הקדש – ואין 20
שאלה להקדש. הקדש טעות – כגון "שור" 21
לכן היוצא מביתו הקדש" ונמצא שחור. **אטו** 22
כל דמגרש בבי דינא מגרש – שיאמרו לה: 23
דור הנאה? ילך בצנעה ויגרשנה ודכן הוה 24
– רב הונא, ואי הוה מגרשה לא מצו 25
לאהדורה. **כרבן שמעון בן גמליאל** – 26
במסכת כתובות (צ"ב), האומר בשעת 27
מיתה "נכסיי לך ואחריו לפלוני", וירד 28
הראשון ומכר ואכל כו', רבן שמעון בן 29
גמליאל אומר: אין לשני אלא מה ששייר 30
הראשון. והכא נמי הוי רשע ערום. 31
קבלן 32

משנה המקדיש נכסיו והיתתה עליו כתובת אשה 1
- **רבי אליעזר אומר**: **בשנירשנה** ידור הנאה, **רבי** 2
יהושע אומר: אינו צריך. **פיוצא בדבר אמר רבן** 3
שמעון בן גמליאל: **אף הערב לאשה בכתובתה והיה** 4
בעלה מגרשה - **ידירתה הנאה, שפא יעשה קינוניא** 5
על נכסים של זה ויחזיר את אשתו. גמרא **במאי** 6
קמיפלגי? רבי אליעזר סבר: **אדם עושה קינוניא על** 7
ההקדש, ורבי יהושע סבר: **אין אדם עושה קינוניא** 8
על ההקדש. - **ואלא** **הא דאמר רב הונא**: **שכיב** 9
מרע שהקדיש כל נכסיו, ואמר: **"מנה לפלוני ביד"** 10
- **נאמן, חזקה אין עושה קינוניא על הקדש, לימא** 11
פתנאי אמרה לשמעתיא? - **לא, עד כאן לא פליגי** 12
אלא בבריא, אבל בשכיב מרע - **דברי הכל אין אדם** 13
עושה קינוניא על ההקדש, מאי טעמא? אין אדם 14
חוטא ולא לו. איפא דאמר רבי: **בבריא דכולי עלמא לא** 15
פליגי דאין אדם עושה קינוניא על הקדש, והכא בגדר 16
שהודר ברבים קמיפלגי, מר סבר: **יש לו הפרה, ומר** 17
סבר: **אין לו הפרה. ואיפעיית אימא**: **דכולי עלמא** 18
גדר שהודר ברבים יש לו הפרה, והכא בגדר שהודר 19
על דעת רבים קמיפלגי. - **ואלא** **הא דאמר אמימר**: 20
גדר שהודר ברבים יש לו הפרה, על דעת רבים 21
אין לו הפרה - **לימא פתנאי אמרה לשמעתיא?** 22
ותו, רבי יהושע אומר: **אינו צריך, "אינו מועיל"** 23
מביעי ליה? אלא **הכא בשאלה** **ההקדש קמיפלגי**. 24
והתניא: **המקדיש נכסיו והיתתה עליו כתובת אשה** 25
- **רבי אליעזר אומר**: **כשהוא מגרשה ידור הנאה,** 26

רבי יהושע אומר: **אינו צריך, ואמר רבי אליעזר ברבי שמעון**: **הן הן דברי בית הלל, שביט שפאי אומרים**: **הקדש טעות** - **הקדש, ובית הלל אומרים**: **הקדש טעות אינו הקדש**. **"וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר"** וכו'. **משה בר עזרי** 27
ערבא דקלתיה הוה, ורב הונא בריה צורבא מרבנן הוה, ודחיקא ליה מילתא. אמר 28
אבוי: ליפא דנכסי עצה לרב הונא, דליגרש לדביתיהו ויתרבע כתובתה מאבוב, ולהורה 29
מיתרדי? אמר ליה רבא: והאנן ידור הנאה תנן! - ואבוי: אטו כל דמגרש, בבי דינא 30
מגרש? לסוף אינלא מלתא דכהן הוה, אמר אבוי: בתר עניא אולא ענייתא. ומי אמר 31
אבוי הכי? והאמר אבוי: אוהו רשע ערום? זה המשיא עצה למכור בנכסים ברבן 32
גמליאל! - בריה שאני, וצורבא מרבנן שאני. ותיפוס ליה דערב דכתובה לא משתעבד! 33
קבלן 34

ובין דלא חישינן שעשה קינוניא להודות כמה חייב – כמו כן אין לחוש כאן שמגרש אשתו ולחזור ולישאנה, שאין סברא שיעשה קינוניא על ההקדש בבי גירושין יותר משכיב מרע.

מר סבר יש לו הפרה – ואם תאמר: נהי נמי דיש לו הפרה, מכל מקום קיימא לן דצריך לפרט הנדר, ואם כן אי אתי קמי חכם לא מיפר ליהו ויש לומר: דאין צריך לפרט הנדר כי אם הלשון שנדר בו, אבל אין צריך לפרש למה נדר. ולא דמי להדיא דגיטין פרק "השולח" (להב) גבי כהן שנשא אשה בעבירה. דאמר עלה: נדר ועובד, יורד ומגרש. דאמרת עלה דצריך לפרש. ומשום הכי לא מתיר ליה חכם. שהרי התם הוה נדר שלא יהנה מאשתו פסולה, כשיבא לפני חכם ומפרש לו נדרו – לא יתיר לו. אבל הכא לא ימנע מלהתיר, אפילו אם ישמע הלשון שנדר.

בשאלה דהקדש קמיפלגי – פירושו: דלרבי יהושע יש שאלה, לפיכך אין צריך להחיר הנאה מאשתו אם יגרשנה, דלא חישינן דמשום קינוניא לגבות מן ההקדש הוא מגרשה, ולמה לו לגרשה? ישאל על ההקדש, ויהיה הקדש בטעות, ואז לא יהיה הקדש. ותימה קצת: דקיימא לן בבית הלל, דהקדש בטעות לא הוי הקדש, ואם כן יש שאלה, ואם כן היאך קאמר רב הונא דבבריא אדם עושה קינוניא להקדש? ולמה יעשה קינוניא, כיון דמצוי שאל על ההקדש כמו שאמר רבי יהושע? ולפי מה דפרישית לעיל נחא, דקינוניא דשבועה דבר שהוא קל – עבדי, ולא ישאל על הקדשו. אבל גבי גירשה, כי האי לגרש אשתו כדי להחזירה – לא עבדי, כיון דמצוי שאל על הקדשו. **והתיפוס** ליה דערב הוא וכו' – תימה: אמאי לא פריך הכי כל הני פירכות אמתניתין? ויש לומר: דעל מתניתין לא רצה להקשות, לפי שהיה פשוט לתרץ דהוה ליה ואשתדף.

ערב תנן הקדש תנן לוקח מהו — תימנה לרבי: וכי לא ידע שבכל התלמוד דאשה גובה כתובתה מן הלקוחות? ונהרדעי דאמרי נמי לא גביא, אמאי אינה גובה מן הלקוחות? ושמא יש לומר: שמכר נכסיו וגירשה מיד, לכך היה חושש משום קניניא. אבל אם היה המכר קודם הרבה מן הגירושין, שגירשה לאחר זמן — לא היינו חוששין מן הקניניא.

הפודה פודה — לפירוש רש"י משמע דהיינו האי דמפרש אחר כך: הקדיש תשעים והיה חובו מנה — מוסיף עוד דינר. ואין הלשון משמע כן. לפיכך נראה לפרש דהכא מיירי שאין חובו כנגד הנכסים, אלא מיירי כגון הקדיש מאה והיה בחובו תשעים מנה. והכי פירושו: הפודה, כל הרוצה לפדות — פדה מן ההקדש ויתן כנגד החומר שהנכסים יתירם על החוב. ויצאו כל הנכסים לחולין על ידי כך, שהרי כנגד החוב לא חל ההקדש, והיה נראה שפדה הכל, ולא אמרין שיצא הקדש בלא פדיון. והפודה יתן לאשה כתובתה או לבעל חוב.

מוסיף עוד דינר בו — פירש רש"י: בעל חוב יוסיף להלוותו דינר, ופודה הנכסים האלו. משמע לפירושו שהבעל חוב עצמו פודה. ואין לשון המשנה משמע כן. דקתני: על מנת ליתן בו. לכן נראה לפרש: שהלוא יוסיף להלוות עוד דינר, ופודה הנכסים האלו כדי ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב חובו. **משום** דרבי אבהו — מכאן מביא רש"י ראייה דהא דאמר רבא (כתובות נטב), הקדש מפקיע מידי שיעבוד — דוקא הקדש קדושת הגוף דחמיר, אבל קדושת דמים — לא. דהא חבא, דמן הדין אין הקדש חל על הנכסים כיון דמשועבדים הם, ואין צריך פדיון אלא משום דרבי אבהו שלא יאמרו בו, וספק ביד מורי אם הלוא אין לו כי אם מטלטלין, דהיינו קדושת דמים, והקדישן הלוא — אם יחול הקדש אם לא. דודאי אם מכר המכר — מכר, ולא תפוס המלוה מיד הלוקח, לפי שאין שיעבוד המלוה על המטלטלין. אבל הקדש, ספק הוא אם יחול עליהן. ואין להוכיח מהא דפירש רש"י: אהא דאמר רבא (בבא קמא לגב): עשה שורו אפתיקי והקדישו אין בעל חוב גובה הימנו — דדוקא קדושת הגוף הוא דמפקיע מידי שיעבוד, אבל קדושת דמים לא. משמע אפילו מטלטלין אין ההקדש חל עליהו אם הוא קדושת דמים. אין זו ראייה, דאפשר להעמידה כגון שהקנה מלמלו מטלטלי אגב מקרקעי, דכחא גונא חל שיעבוד המלוה על המטלטלין, כדאיתא פרק "חזקת הבתים" (בבא בתרא מזב), ואפילו מן הלוקח יגבה. ונראה דמתניתין מיירי בכל נכסי, בין מקרקעי בין ממטלטלי, וקאמר דלא יחול ההקדש, ואין צריכין פדיון אלא משום דרבי אבהו.

ואם לאו אינו פודה — פירש רש"י: ואם לאו, דחובו יתור מהקדישו — לאו

קבלן הוה - הניחא למאן דאמר: קבלן אף על גב דלית ליה נכסים ללוה - משתעבד, אלא למאן דאמר: אית ליה - משתעבד, לית ליה - לא משתעבד, מאי איכא למימר? - איבעית אימא: רב הונא הוה ליה ואישתדוף. ואיבעית אימא: אכא לגביה בריה שעבדה משעבד נפשיה. דאיתמר: ערב דכתובה - דברי הכל לא משתעבד. קבלן דבעל חוב - דברי הכל משתעבד. ערב דבעל חוב וקבלן דכתובה - פליגי, איכא למאן דאמר: אית ליה נכסי ללוה - משתעבד, לית ליה - לא משתעבד, ואיכא למאן דאמר: אף על גב דלית ליה - משתעבד. והלכתא פבוליהו: אף על גב דלית ליה - נמי משתעבד, לבר מערב דכתובה, דאף על גב דאית ליה - לא משתעבד, מאי טעמא? מצוה קעבד ולא מידי חסריה. ההוא גברא דזבניהו לנכסיה וקא גרשה לרבייתיה, שלחה רב יוסף בריה דרבא לקמיה דרב פפא: ערב תנן, הקדש תנן, לוקח מהו? אמר ליה: תנא פי רובא ניהושבי וניזיל? נהרדעי אמרי: דתנן תנן, דלא תנן לא תנן. אמר רב משרשיא: מאי טעמא דנהרדעי? בשלמא הקדש - משום ריח דהקדש, ערב נמי מצוה הוא דעבד ולאו מידי חסריה. אלא לוקח, מפדי מידע ידע דכל חד וחד איכא עליה כתובה, אמאי ניזיל וניזבין? איהו הוא דאפסיד אנפשיה! משנה המקדיש נכסיו והותה עליו כתובת אשה ובעל חוב - אין האשה יכולה לגבות כתובתה מן ההקדש, ולא בעל חוב את חובו, אלא הפודה פודה על מנת ליתן לאשה בכתובתה ולבעל חוב את חובו. הקדיש תשעים מנה והיה חובו מאה מנה - מוסיף עוד דינר, ופודה את הנכסים האלו על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב את חובו. **גמרא** למה לי למימר "הפודה פודה"? - משום דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו: שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון, מתניתין דלא פרבן שמעון בן גמליאל, דתניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם היה חובו כנגד הקדש - פודה, ואם לאו - אינו פודה. ורבנן, עד כמה? אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת: עד פלגא. **משנה** אף על פי שאמרו חייבי ערכין ממשכנין אותן, נותנין לו מזון שלשים יום וכסות שנים עשר חדש, מפה מוצעת וסנדליו ותפיליו, לו, אבל לא לאשתו ולבניו. אם היה אומן - נותן לו שני כלי אוזניות מפלג אומן, וחרש - נותנין לו שני מצעדין ושני מגירות. רבי אליעזר אומר: אם היה איפר - נותן לו צמדו, חמור - נותן לו חמורו. היה לו מין אחד מרובה ומין אחד מועט - אין אומר למכור את המרובה וליקח מן המועט, אלא נותנין לו שני מינין מן המרובה וכל שיש לו מן המועט. מפעלין לו תפיליו ופודה אותן.

גמרא
ומין, חרש - נותנין לו שני מצעדין ושני מגירות. רבי אליעזר אומר: אם היה איפר - נותן לו צמדו, חמור - נותן לו חמורו. היה לו מין אחד מרובה ומין אחד מועט - אין אומר למכור את המרובה וליקח מן המועט, אלא נותנין לו שני מינין מן המרובה וכל שיש לו מן המועט. המקדיש נכסיו - מפעלין לו תפיליו. **גמרא** מאי טעמא? דאמר קרא: "ואם הקדש עליו, ולא שיך שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון.

קבלן הוה — שהתפיסה רב הונא מטלטלי לכתובתה, והיא השלימתו לאביו. והיינו קבלן, שנושא ונותן ביד. אי לית ליה — נכסי ללוה בשעת הלואה — לא משתעבד ערב באמירתו, דכיון דאין לו ממה ליפרע מן הלואה — לא גמר ומשעבד נפשיה. דאיתמר — לעיל קאי, דאמר: הניחא למאן דאמר קבלן וכו'. **ערב** דכתובה דברי הכל לא משתעבד — דמצוה קא עביד לזווג, ולא מידי מחסר לה, דהא לא ידביא זחי, ולא מידי חסרה — גרסינן. **ערב תנן** — דחיישינן שמא יעשו קניניא עליו, וידור הנאה. לוקח מהו — מי חיישינן לקניניא, שלאחר שתטרופן זו קרקע מן הלוקח — יחזירנה, וידור הנאה? **כרובאל** ליחשוב וליוזל — כסותר זה שמונה מעותיו? כלומר, תנא הני והוא הדין ללוקח. ניזיל וניזבין — בתמיה, וכי היה לו קנות? **משנה** והיתה עליו כתובת אשה — שקדמו גירושין להקדש, דליכא קניניא. **אלא הפודה פודה** — בעלים פודין אותן מן ההקדש בזה, בדינר או בדבר מועט, על מנת לשלם. דודאי לא חילי עליהו הקדש, שהרי אינו שלו. והאי דבר מועט — משום גזירה דאמר כדמפרש בגמרא. **מוסיף עוד דינר** — בעל חוב יוסיף עוד להלוותו דינר לזה, ופודה את הנכסים האלו. **גמרא** למה לי למימר הפודה פודה — תשקול אשה ובעל חוב בלא פדיון, דהא לא חל הקדש עליהו, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו דרבי אבהו — בפרק בתרא (ערכין לגא). **אם חובו כנגד הקדישו פודה** — דבבר מועט, כדאמרן. השתא איכא למימר כי אופיה מעיקרא, אדעתא למיגביה מהנך נכסי אופיה. ואי לאו, דחובו יתור מהקדישו — לאו אדעתא דחבי אופיה אלא המוני מהמניה, הלכך לא גבי מהקדש. לישנא אחרינא: ואם לאו — אינו פודה, אלא בלא פדיון יקח. והראשון שמעתי, והוא עיקר. ורבנן עד כמה — סבירא להו דאדעתא דהני נכסי אופיה. **עד פלגא** — אבל בציר מפלגא לא. **משנה** ממשכנין אותו — גובר נכנס לביתו ונטל בעל כרחו. מזון וכסות ופטה ותפילין — אבולוהו משיירין לו מעות לקנותן אם אין לו. **מכל מין ומין** — שיש לו אומנות שצריכה ארבע וחמש כלים. **מצעדין** — דלדור"ש. מגירה — שייג"א, סכין מלא פגיונות וחותך מהר, בעין שיש לעושי מסריקות. **צמדו** — צמד בקר הן כלי אומנתו. מין אחד הרבה ומין אחד מועט — כגון שלשה מעצרים ומגירה אחת, נותן שנים מן המרובה והשלישית לגובר. וכל שיש לו מן המועט — כמה שיש לו, ולא זבנינא ליה אחריתי. דכי היכי דער השתא הוה סגי ליה בחבי — השתא נמי תיטיג ליה. המקדיש נכסיו — תפילין בכלל נכסיו. מפעלין לו תפיליו — ופודה אותן.

גמרא

ומין, חרש - נותנין לו שני מצעדין ושני מגירות. רבי אליעזר אומר: אם היה איפר - נותן לו צמדו, חמור - נותן לו חמורו. היה לו מין אחד מרובה ומין אחד מועט - אין אומר למכור את המרובה וליקח מן המועט, אלא נותנין לו שני מינין מן המרובה וכל שיש לו מן המועט. המקדיש נכסיו - מפעלין לו תפיליו. **גמרא** מאי טעמא? דאמר קרא: "ואם

הקדש עליו, ולא שיך שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון.

ערכין דף כג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזר והדר" (ליום שלישי) קצז

תיקנו שידירה הבעל הנאה, שלא יפסיד הערב וימנעו מלעשות מצוה. אלא לוקח, מכריז מידע ידע דכל חד וחד איכא עליה כתובה – הרי בודאי ידע שכל הנושא אשה יש עליו כתובה, אמאי נזיל וניזבון – מדוע הלך וקנה את הנכסים המשועבדים, איזהו הוא דאפסיד אנפשיה – הוא הפסיד לעצמו, ואין לנו לדאוג לתקנתו, ולכך גובה האשה בלא שידור הבעל.

משנה

לעיל (ע"א) שנינו, שאשה גובה כתובתה מנכסים שהקדיש בעלה. משנתנו מבארת אופן הגבייה: המקדיש נכסיו, וגרש אשתו לפני כן, והיתה עליו כתובה אשה עומדת לפרעו, וכן אם יש עליו בעל חוב התובע חובו, אין האשה יכולה לגבות כתובתה מן המקדיש בלא פדיון, ולא הפעל חוב את חובו, אלא הפודה, שהוא הבעלים שהקדיש, פודה הנכסים מההקדש בזול, דינר או בדבר מועט, על מנת ליתן אותם לאשה בכתובתה ולבעל חוב את חובו. והטעם, לפי שבדאי לא חל ההקדש, שהרי הנכסים משועבדים לחוב ואינם של הבעלים ואין בידו להקדישם, ומכל מקום גזרו לפדותם בדבר מועט, ובגמרא יבואר הטעם. כגון שהקדיש נכסים השווים תשעים מנה, והיה חובו מאה מנה, מוסיף הבעלים ולזה עוד דינר מהמלוה, ופודה את הנכסים האלו באותו דינר, על מנת ליתן לאשה בכתובתה ולבעל חוב את חובו.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע צריך לפדות בדבר מועט. מקשה הגמרא: למה לי למימר 'הפודה פודה', שמבואר שצריך לפדות הנכסים, הרי כיון שהם משועבדים לחוב, אין ביד הבעלים להקדישם ולא חל עליהם הקדש, והיה לאשה או למלוה לטולם בלא פדיון. מתרצת הגמרא: אכן הפדיון אינו מעיקר הדין, אלא משום דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו, חששו חכמים שלא יאמרו ראינו שהקדיש יוצא בלא פדיון, ולכך גזרו כן שלא להוציאם מהקדש בלא כלום, אלא לפדותם בדבר מועט. שנינו במשנה, הקדיש תשעים מנה וחובו מאה מנה, מוסיף דינר ופודה את הנכסים. הגמרא מביאה מחלוקת בזה: מתניתין דלא כרבי שמעון בן גמליאל. דתניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם היה חובו פגגה הקדשו – אם החוב כשווי ההקדש, פודה בדבר מועט, וכמו שהתבאר, לפי שכשהלוה המלוה היתה דעתו לגבות חובו מהנכסים, שהרי יש בהם כדי פרעון, ונמצא שהנכסים השתעבדו וההקדש אינו חל עליהם. ואם לאו, שחובו יותר מהקדש, אינו פודה – אינו רשאי לפדות ולגבות חובו מההקדש, שהרי מה שיותר משווי הנכסים אין למלוה מהיכן לגבות, ולא הלוה על דעת הנכסים אלא האמין לו שישלם, ולכן אומרים אנו שאף כנגד הנכסים לא הלוהו על דעתם אלא בנאמנות. מבררת הגמרא: וילכך ההולקים על רבן שמעון בן גמליאל, עד כמה שווה שווה הנכסים פחותים מסכום החוב, ועדיין נאמר שהמלוה הלוהו על דעת לגבות מהם. משיבה הגמרא: אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת, עד פלגא – עד שיהיה שווי הנכסים מחצית מהחוב, לפי שפעמים הקרקע נמכרת פי שנים משויה. אבל פחות מכך, בודאי לא על דעת הנכסים הלוהו, ואינו פודה כלל מן ההקדש.

משנה

המערך עצמו ואין בידו לשלם, הגובר נוטל חפציו, ומוכרם, ופורע בדמיהם את החוב. משנתנו מבארת מה אין רשאי הגובר לטול: אף על פי שאמרו (כא) חייבי ערכין ממשכנין אותם – הגובר נוטל בחובו חפצים מביתו, מכל מקום נותנין לו

מתרצת הגמרא: משה בר עזרי 'ערב קבלן' הוה, והיינו שרב הונא נתן משלטין לאשתו כשנשא, כמשכון לגביית הכתובה, והיא נתנתם לערב. וערב קבלן משתעבד לכתובה. מקשה הגמרא: הניחא – תירוצו זה טוב למאן דאמר שערב קבלן, אף על גב דלית ליה ו-שאין לו נכסים ללוה בשעת ההלוואה, משתעבד הערב קבלן, לכך משה בר עזרי השתעבד. אלא למאן דאמר שאם אית ליה ו-יש לו ללוה נכסים, משתעבד הערב, ואם לית ליה ללוה נכסים, לא משתעבד הערב באמירתו, שכיון שאין ללוה ממה לפרוע אין הערב גומר בדעתו להשתעבד, מאי איכא למימר, כלומר, הלא משה בר עזרי לא השתעבד ומדוע היה עליו לשלם את הכתובה, שהרי לרב הונא לא היו נכסים אף בנישואיו, כשם שלא היו לו עתה. מתרצת הגמרא: איבעית אימא, רב הונא הוה ליה נכסים בנישואיו, ואיפשר ו-התקלקלו, ולכך אביו שהיה ערב קבלן השתעבד. ואיבעית אימא, אבא לגביה בריה, שיעבדו משעבד נפשיה – אבא שנעשה ערב לבנו, משעבד עצמו אף כשאין לכן נכסים, מפני חיבת בנו.

לעיל בסמוך הוזכרה מחלוקת אם ערב קבלן משתעבד כשאין ללוה נכסים בשעת ההלוואה. הגמרא מביאה מחלוקת זו: דאיתמר, ערב דכתובה, דכרי הכל לא משתעבד, לפי שיש שני חסרונות בהשתעבדותו: א. שיתכן שנהיה ערב רק כדי לעשות מצוה שינשאו זה לזה. ב. שלא חיסר לאשה כלום. וערב קבלן דבעל חוב ושאין כתובה, דכרי הכל משתעבד, לפי שיש שתי מעלות בהשתעבדותו: א. שנעשה 'ערב קבלן'. ב. שחיסר ממון למלוה. אולם ערב סתם דבעל חוב, וערב קבלן דכתובה, פליגי ו-נחלקו בזה אמוראים, לפי שיש בכל אחד מעלה וחיסרון. איכא למאן דאמר – יש מי שאומר, שאם אית ליה נכסי ללוה בשעת ההלוואה, משתעבד הערב, ואם לית ליה, לא משתעבד הערב. ואיכא למאן דאמר, אף על גב דלית ליה נכסים ללוה, משתעבד הערב. מסיימת הגמרא: והלכתא, ככולהו – בכל סוגי הערבויות, אף על גב דלית ליה נכסים ללוה, נמי משתעבד הערב. לבר ו-חורין מערב סתם דכתובה, דאף על גב דאית ליה, לא משתעבד הערב. מבארת הגמרא: מאי מעמא שערב סתם לא משתעבד לכתובה, מצוה קעביר – יתכן שנעשה ערב רק לעשות מצוה, שיתרצו להנשא זה לזה, ולא התכוין להשתעבד. ועוד, שלא מידי (חסריה) [חסרה] – שלא חיסר דבר לאשה בהשתעבדותו.

במשנה הובאו שני אופנים שעל המגרש לידור מאתו מחשש קנוניא. הגמרא דנה בחשש נוסף: ההוא גברא, דזבנינהו ו-שמכרו [לנכסיה], ומיד אחר כך קא גרשה לרבייתו ו-לאשתו. שפחה ו-את המעשהו רב יוסף בריה דרבא קנניה ו-לפני דרב פפא, ושאלו, ערב תנן, הקדש תנן – לגבי ערב ולגבי הקדש שנינו שעל הבעל לידור הנאה מחשש קנוניא, אולם לגבי לוקח, מהו, האם יש לחוש שהבעל מגרש רק כדי שהאשה תטרופ מהלוקח קרקע המשועבדת לכתובה, ואחר כך יחזיר את אשתו, ועליו לידור הנאה למנוע חשש זה. אמר ליה רב פפא לרב יוסף, תנא כי רובלא ניהוש וניזיל – וכי התנא הוא כסודר המונה מנותיו שילך וימנה כל פרט ופרט, ודאי התנא נקט שני אופנים וכן הדין בלוקח.

אך נהדרעי אמרי, דתנן תנן, דלא תנן לא תנן – מה ששנינו שנינו, ומה שלא שנינו לא שנינו. כלומר, אין להוסיף חששות שאינם במשנה, ובלוקח אין להדיר את הבעל מחשש קנוניא. אמר רב משרשיא, מאי מעמא דנהדרעי לחלק בין הקדש וערב לבין לוקח, בשלמא בהקדש יש לתקן תקנה מחשש קנוניא, משום ריח דהקדש – שההקדש לא יפסיד, וכן בערב נמי יש לתקן תקנה, משום שמצוה הוא דעבד בערבותו שסייע לזווגם, ולא מידי (חסריה) [חסרה] – וגם לא חיסר לאשה דבר, ולכן

לפי שהם בחזקתם משעה שנקנו עבורם.
המשנה דנה במעריך שבאים למשכנו, לגבי אופן שומת נכסיו:
אף על פי שאמרו לגבי יתומים, כשבית דין מוכרים את נכסיהם
ומביאים להם תמורתם, עבדים נמכרין בכסותן לשבח –
שקונים מנכסי היתומים כסות יפה לעבד השייך להם, בכדי
שימכר בדמים יתרים, לפי שאם תלקח לו כסות בשלשים
דינר, העבד יהיה משופח מנה [מאה דינרים] מכפי שהיה לפני
כן. וכן פרה כשבאים למכרה, אם ממתניין [משזהים] אותה
לאימלים [ליום השוק], משופחת היא – יהיה שוייה יותר
משוייה עתה, וכן מרגלית, אם מעלין אותה לכרך שדרך
סוחרים לבוא לשם, משופחת היא. מכל מקום לגבי שומת נכסי
המעריך אין שמים כן, כגון עני שהעריך עצמו שנותן כפי שתשיג
ידו, ויש לו עבד הנמכר בעשרים, אין רואים כאילו קונים עבורו
כסות בשלושים והוא משביח מנה ושוה מאה ועשרים, ונמצא
שעליו לתת להקדש תשעים, אלא אין להקדש אלא מקומו –
לכרך, וישעתו – ולפי השווי בזמן הפדיון, ואין אומרים בעבד
ופרה שאם ימתינו יהיו שוים יותר.

גמרא

הגמרא מבארת מניין שאין להקדש אלא מקומו ושעתו: תנו
רפנן, נאמר בכתוב (ויקרא כו כג) 'ונתן את הערפך ביום ההוא
קודש לה', ודרשו חכמים, 'ביום ההוא' מלמדנו שלא ישהה
מרגלית לקלים. כלומר, אדם קל ועני שהעריך שנידון בהישג
יד, ויש ברשותו מרגלית, לא ישהה אותה הגזבר לומר לו שילך
איתה לכרך ויתן כפי שוייה שם, אלא נותן רק כשוייה כאן.
ומהמשך הכתוב 'קודש לה', משמע שאף כל דבר שהוא קודש
לה, כגון סתם הקדושות שהם לברך הפית, אין הגזבר רשאי
להמתין ולמוכרם במקום ובזמן היקר, שמא מתוך כך יארע להם
אונס ויופסד ההקדש.

הדרן עלך שום היתומים

פרק שביעי - אין מקדישין

המקדיש שדהו, ובא לפדותה, אינו נותן להקדש כפי שוייה,
אלא. בעד כל חלקת שדה הראוי לזרוע בה סאה שעורים יתן
חמשים שקל, כמו שכתוב (ויקרא כז טז) 'ואם משדה אֶחָדוֹ
יִקְדֹּשׁ אִישׁ לַה' וְהָיָה עֶרְפָּךָ לִפִּי זֶרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׁעוּרִים בְּחֻמְשֵׁים
שָׁקֶל כֶּסֶף, אִמְנַם אִינוֹ נוֹתֵן סָכּוּם זֶה אֲלֵא כִשְׁפֹרָה מִיַּד לְאַחֵר
הַיּוֹבֵל, אֲבָל אִם פֹּדֶה כִּמְה שָׁנִים לְאַחֵר הַיּוֹבֵל, מַחֲשֵׁב כִּמְה שָׁנִים
נִשְׁאָר עַד הַיּוֹבֵל וְנוֹתֵן לִפִּי חֲשֹׁבֹן שֶׁהוּא סֵלַע [שקל] וּפְנִידִין
לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה עַד הַיּוֹבֵל. וְאִם בֹּא לְפִדּוֹתָהּ שָׁנָה אַחַת קוֹדֵם
הַיּוֹבֵל, אִינוֹ פֹּדֶה לִפִּי חֲשֹׁבֹן, אֲלֵא בַּחֲמִשִּׁים שָׁקֶל.

משנה

בפרק זה יתבאר דין פדיון שדה אחוזה:
אין מקדישין שדה אחוזה לפני היובל אם נשארו פחות משתי
שנים עד היובל, ולא גזלין – ואין פודים אותה מן ההקדש
אחר היובל פחות משנה אחת.
אין מחשבין חרשים להקדש – הבא לפדות שדה מהקדש
באמצע השנה, אינו מחשב כמה חרשים כבר עברו משנה זו
וינכה להקדש מסך שנה זו, אלא משלם להקדש כאילו בא
לפדותה בתחילת השנה. אבל באופן שיש ריוח להקדש בחישוב
החדשים שעברו, או הקדש מחשב את החרשים.

ואם כך הוא מערפך וגו', על פי אשר תשיג יד הגזר יעריקנו
הכהן (ויקרא כז ח), כלומר, אם אין לנודר לשלם כפי הערך
הקצוב בתורה, ישלם כפי שתשיג ידו. ודרשו חכמים, 'ואם מך'
אם איש עני הוא, 'הוא מערכך' התייחו מערפך, כלומר, אף
לאחר שתיטול ממנו את הערך שנדר, עדיין ישאר 'הוא', שישאר
בקיומו ובחיותו, למדנו שיש לתת לנודר כדי חיותו.
שנינו במשנה: **לו אכל לא לאשתו וכןנו וכו',** שאין מניחים
להם את הדברים שבמשנה. מבררת הגמרא: **מאי מעמא.**
משיבה הגמרא: שכן משמע 'הוא מערפך', דווקא למעריך
עצמו צריך להשאיר כדי חיותו, ולא אשתו וכןנו מערפך.
שנינו במשנה: **רבי אליעזר אומר, אם היה איבר נותן לו צמד**
[וכו'], חמור נותן לו חמורו. אכן תנא קמא לא הזכיר, ולדעתו
הגזבר נוטלם ואינם ככלי אומנות. הגמרא מבארת טעמו: ורפנן
[הוא תנא קמא], טעמם מפני שהנהו – צמד וחמור, לאו כלי
אומנות נינהו, אלא נכסים נינהו.
שנינו במשנה: **היה לו מין אחד [וכו']**. כלומר, מכל סוג של כלי
אומנותו מניחים לו שני כלים, ואם ממין אחד יש לו שלשה
ומהמין השני יש לו אחד, נוטלים מידו את השלישי שבמרובה,
ואין נותנים לו מעות לקנות כלי נוסף מהמועט. מקשה הגמרא:
פשיטא, שהרי כי היכי דסגי ליה עד השתא – כשם שהיה די
לו עד עתה באחד במין המועט, השתא נמי סגי ליה – מעתה
גם כן יהיה די לו בו, ומדוע היה צד לומר שנקנה עבורו את הכלי
החסר. מתרצת הגמרא: **מהו דתימא, עד האידנא דהנה ליה**
לאושולי – עד עתה שהיה לו מהמרובה כלי מיותר שהיה יכול
להשאילו לאחרים, הווי מושלי ליה – תמורת זה היו משאילים
לו מהמין המועט, כגון שהיו לו שלש מעצדין ומגירה אחת, היה
משאיל את המעצד המיותר ותמורתו היו נותנים לו מגירה,
ונמצא שהיו לו שנים מכל מין, השתא דליכא דמשיל ליה לא
– אבל עתה שניטול את השלישי מהמין המרובה, אין לו ממנו
להשאיל, ולא ישאילו לו מהמין המועט, ולכך עלינו לקנות לו
את החסר, קא משמע לן שאין חוששים לכך, אלא נוטלים
הימנו את השלישי שבמין המרובה, ואין קונים לו את החסר
שבמין המועט.

שנינו במשנה: **המקדיש את נכסיו מעלין לו תפילין**. כלומר,
גם התפילין קדושות ועליו לפדותם. מספרת הגמרא: **ההוא**
גברא דזבנינהו [שמכר] לנכסיה. אתא – בא אותו אדם
לקמיה דרב יימר, אמר להו רב יימר לעומדים לפניו, סליקו
ליה תפילין – חילצו לאדם זה את התפילין מראשו עד שיפדם
מהלוקח בדמים. מקשה הגמרא: **מאי קא משמע לן** הגמרא
במה שהביאה מעשה זה, הלא מתניתין היא, ששנינו בה
המקדיש נכסיו מעלין [שמין] לו תפילין ועליו לפדותם, לפי
שהם בכלל נכסיו, ואם כן גם לגבי מכר הם בכלל נכסיו. מתרצת
הגמרא: **מהו דתימא, הָתָם הוּא דְסָבַר מִצְוָה קָא עֲבִידנָא** –
דווקא שם, לענין הקדש, ודאי כוונתו גם על התפילין, לפי
שסבור שעושה מצוה שנותנם לבדק הבית, אבל לענין זבני
[מכירה], שאין מצוה בכך, מִצְוָה דְּגוּפִיהָ לֹא זְבִין אִינִישׁ – מן
הסתם אין אדם מוכר מצוה שבגופו, ואינם מכורים, קא משמע
לן רב ימר, שאף במוכר נכסיו התפילין מכורים.

משנה

משנתנו ממשיכה לדון אלו דברים אין הגזבר רשאי ליטול: אחד
המקדיש נכסיו ואחד המעריך עצמו, אין לו – לגזבר רשות
ליטול פכסות אשתו, ולא פכסות כניו, לפי שאינם של
המקדיש והמעריך. ולא בצבע שצבע לשמן – בבגדים שצבען
לשם מלוכס לאשתו או בניו אף שלא לבשום, ולא פסגנדים
חרשים שלקחן לשמן [לשם אשתו ובניו] אף שעוד לא נעלום.

ערכין. פרק שישי – שום היתומים דף כד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קצט רש"י

1 **גמרא** הוא – דרשין: הדיחו. דהכי משמע: הוא ידיה קיים מערכך. עד האידיא
2 דהוה ליה – מעצד יתירה לאשולי. הוּ מושלי ליה מגירות. סליקו ליה תפילין –
3 חלצו לו תפילין מראשו עד שיפדם בדמים. מצוה קא עבידנא – דיחבנא לבדק
4 הבית, הילכך אבל נכסיה הוה דעתיה. **משנה** אין לו לא נכסות אשתו – שאינו
5 שלו. לשמן – לשם אשתו ובניו. סגולת
6 חדישם – רבותא קא משמע לן, ודאף על גב
7 דעדיין לא נעלוס הרי הן בחזקתן משעת
8 לקיחה. אף על פי שאמרו עבדים נכבדים
9 [בכסותן] לשבח – דכסות יפה שלהן
10 משבחת ומעלה דמיון. כגון גבי נכסי יתומים,
11 שאם תילקח לעבד כסות בשלשים דינר הוא
12 משביח מנה על דמים שהוא שוה עכשיו.
13 לאיטלים – יום השוק. לכרך – שדרך
14 סוחרים לבא שם. אין לו להקדש אלא מקומו
15 – במרגלית. ושעתו – עתה. בעבד ופרה,
16 שהמערך עצמו ונקר הוא ונידון בהשג יד,
17 ולפי מה שיש לו נותן להקדש, והיה לו עבד
18 הנישום עכשיו עשרים זה – אין אמרימם:
19 רואין כאילו לוקחין לו כסות בשלשים זה
20 והוא משביח מנה, ונמכר במאה ועשרים זה,
21 ונמצאו דמי העבד תשעים זה, וכן יתן זה
22 להקדש. אלא לפי שעתו שמין אותו, וכן
23 פרה, וכן מרגלית בכפר אין שמין אותה אלא
24 לפי מקומה. **גמרא** שלא ישעה מרגלית
25 לקלים – לאדם קל ועני שהערך עצמו, ויש
26 לו מרגלית – לא ישעה לו גיזבר, לומר:
27 העלה אותה לכרך, ולפי אותן הדמים תן.
28 אלא לפי מה ששוה כאן שמין, וזה משהה
29 אותה ומכרה כמה שרצה, ולפי דמים
30 ששמאזה תתן. שיהי בזמן שהעריכו כהן לא
31 היה לו יותר.

1 **אין** להקדש אלא מקומו ושעתו – ואם תאמר: אם כן, למה צריך להמתין שום
2 ההקדש ששים יום? והרי בכל הני דהבא אין ממתנין, אף על גב דהוי רווחא
3 דהקדש! ואין לומר דהבא מיירי בשחקדיש כל נכסיו, ומשום הכי לא שייך דהבא.
4 זה אינו, דהא תניא בתוספתא דפרקין דאפילו לא הקדיש אלא מרגלית לבדה כך
5 הדין, דאין ממתנין! ויש לומר: דהבא מיירי
6 במטלטלין, ואיתא (בהנושא) ובפרק
7 "אלמנה נזונה" (כתובות קב), דאין מכריזין
8 על אלו שמה יגבשו. אבל רישא דמתניתין
9 דמצריך הכרזה ששים יום – מיירי
10 בקרקעות.

1 **הדרן עלך שום היתומים**

1 **אין** מקדישין כו'. רב ושמואל דאמרי
2 תרוייהו אין מקדישין ליגאל – לפדות
3 פחות משתי סלעים ושני פונדיון (יפים). שהרי
4 אם גאלו הוא או אחר באחד משני היובל, בין
5 בעשרים בין בשלשים או באחד מכל שני
6 היובל, הוא נגאל לפי השנים הנותרות עד
7 יובל, סלע ופונדיון לכל שנה ושנה
8 ארבעים

1 **התם** הוא דסבר מצוה קא עבידנא, אבל לענין זבונן – מצוה דגופיה לא זבין איניש, קא
2 משמע לן. **משנה** אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך עצמו, אין לו בכסות אשתו ולא
3 בכסות בניו, ולא בצבע שצבע לשמן, ולא בסנדלים חדשים שלקחן לשמן. אף על פי
4 שאמרו: עבדים נמכרין בכסותן לשבח, שאם תלקח לו כסות בשלשים דינר משופח מנה,
5 וכן פרה אם ממתנין אותה לאיטלים משופחת היא, וכן מרגלית אם מעלין אותה לפרך
6 משופחת היא – אין להקדש אלא מקומו ושעתו. **גמרא** תנו רבנן: "ונתן את הערף
7 ביום ההוא" – שלא ישעה מרגלית לקלים; "קדש לה" – כהם ההקדשות לבדק הבית.

הדרן עלך שום היתומים

הדרן עלך שום היתומים

1 **אין** מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים, ולא גואלין אחר היובל פחות משנה
2 אחת. אין מחשבין חדשים להקדש, אבל הקדש מחשב חדשים. **גמרא** ורמינהו:
3 מקדישין בין לפני היובל בין לאחר היובל, ובשנת היובל עצמה לא יקדיש, ואם הקדיש
4 – אינה קדושה! רב ושמואל דאמרי תרוייהו: אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי
5 שנים; וכיון דאין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים – יהא אדם חס על נכסיו
6 ואל יקדיש פחות משתי שנים. איתמר: המקדיש שדהו בשנת היובל עצמה – רב
7 אמר: קדושה ונותן חמשים, ושמואל אמר: אינה קדושה כל עיקר. מתקיף לה רב
8 יוסף: בשלמא לענין מכירה דפליג שמואל עליה דרב, איפא למימר קל וחומר: ומה
9 מכורה ככר יוצאה עכשיו, שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר? אלא הכא, מי איפא
10 למימר קל וחומר? והא תנן: הגיע יובל ולא נגאלה – פהנים נכנסין לתוכה ונותנין
11 דמיה, דברי רבי יהודה! – שמואל פרפי שמעון סבירא ליה, דאמר: נכנסין ולא נותנין,
12 ורב

1 **גמרא** ורמינהו מקדישין בין לפני היובל – דמשמע: אפילו פחות משתי שנים. רב ושמואל
2 דאמרי תרוייהו אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים – המקדיש שדה אחוזה בשנה ראשונה של יובל, ובא לגאלה – נותן בבית כור חמשים סלעים, כדכתיב:
3 "ורע חומר שעורים". ואם הקדישה עשר שנים או עשרים לאחר היובל – מחשבין השנים הנותרות עד היובל הבא, ונותן סלע ופונדיון לכל שנה, כדכתיב (ויקרא כז): "ואם
4 אחר היובל יקדיש שדהו וחשב לו וגו' ונגרע מערכך", והיינו גירוע, שאינו נותן חמשים סלעים. והמקדיש שתי שנים לפני היובל פודה אותה בשני סלעים ושני פונדיון,
5 כדכתיב: "על פי השנים הנותרות". וכן עולה החשבון של גאולת שדה אחוזה לכל שנה סלע ופונדיון, שהרי אם הקדישה בשנה ראשונה שלאחר היובל היה פודה בחמשים
6 שקל, כדכתיב: "אם משנת היובל יקדיש שדהו" וגו', "משנת" – ולא שנת יובל בכלל, אלאמא בשנה שלאחר היובל קאי קרא. וקאמר: יתן חמשים. צא לתשעה וארבעים שנים
7 הבאים עד יובל הבא תשע וארבעים סלעים – נמצא סלע יתור על סלע לכל שנה. חלקיו לפונדיון, דבסלע יש ארבעים ושמונה פונדיון – הרי לכל שנה סלע ופונדיון
8 פחות פונדיון. הילכך, המקדיש שדהו לאחר היובל שנים או שלש שנים נותן לכל שנה עד היובל סלע ופונדיון, ואף על פי ששכתחשוב סלע ופונדיון לארבעים ותשע שנים
9 תמצא חמשים סלע ופונדיון, כגון ארבעים ותשע סלעים וארבעים ושש פונדיון, וחסלע אינו אלא ארבעים ושמונה פונדיון – הא פריכין ליה בכוונות בפרק "ש בבור
10 לנחלה" (גא), פונדיון זה מה טיבו? קולבון לפרטוטו. וקאמרי רב ושמואל דהמקדיש פחות משתי שנים לפני היובל – אין כאן דין גירוע, ואם בא לגאלה – נותן חמשים
11 סלעים. דגבי גירוע כתיב (ויקרא כז): "על פי השנים הנותרות ונגרע", ומיעוט שנים שתיים. ועצה טובה קמשמע לן מתניתין, שהיא אדם חס על נכסיו ולא יפדה פחות משתי
12 שנים שלא יספיד ארבעים ושמונה סלעים. **בשלמא** – לענין מוכר שדהו בשנת היובל עצמה, פליג שמואל עליה דרב, לקמן בפרק "מוכר" (ערכין כטב) משום דאיכא
13 למימר קל וחומר. מי איכא למימר קל וחומר – הרי אותן הקדושות כבר אין יוצאין מיד הקדש ביובל בלא פדיון, דהא תנן (ערכין כהב), הגיע יובל ולא נגאלה – כהנים
14 נכנסין לתוכה ונותנין דמיה להקדש בדק הבית. **כרבי שמעון סבירא ליה** – הילכך איכא למימר קל וחומר: קדושה כבר יוצאה עכשיו, אינה קדושה אינו דין שלא תקדש?
15 ורב

ערכין. פרק שביעי – אין מקדישין דף כד עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"
תוספות

1 ורב – אמר לך: לרבי שמעון לאו יציאה היא, דסוף סוף לבעלים מי הדרא? בשלמא
2 לרב היינו דכתיב **אם משנת היובל** – חמשים סלעים, אם לאחר היובל – גירוע.
3 **אלא לשמואל מאי אחר היובל** – הא קרא קמא דבעי חמשים נמי לאחר היובל קאין
4 **אחר אחר** – כגון שתיים ושלש שנים אחר היובל אינא גירוע. אבל אקדשה בשתא
5 דבתר יובל – ליכא גירוע. **אינה קדושה**
6 **לינאל בגירוע** – שהרי יש כאן יובל שלם.
7 **מכלל** – דהא דקתני בהדיא: מקדישין לפני
8 היובל – לינאל בגירוע קאמר? והא רב
9 ושמואל כו'. **אמר לך רב** – דאי הא דקתני
10 מקדישין – ודאי ליתן חמשים קאמר, ובשנת
11 היובל אינה קדושה כל עיקר. ולא תיקשי
12 לדידי, דהא מני – רבנן דהא. דפליגי עליה
13 דרבי בפרק "השג יד" (ערכין יח, ב), דאמר:
14 ראשון, ולא ראשון בכלל. **ואנא דאמר רבי**
15 **– ולשמואל, אפילו לרבי אינה קדושה.** הוסיף
16 אמר רבי מיום הראשון וראשון בכלל – הוסיף
17 הוא דכתיב "ועד", דשייך ביה לשון "מיום".
18 אבל הכא דלא כתיב "ועד" הוה ליה למיכתב
19 "בשנת" – (הכא) מודה רבי דלא הוי בכלל.
20 **אי רבי** – דריש הכא "משנת" ושנת בכלל,
21 אלמא בשנת היובל קאי קרא. וקאמר יתן
22 חמשים סלעים, פונדיון מאי עבידתיה? כי
23 מקדיש עשר או שערים שנה לפני היובל
24 אמאי יודיב סלע ופונדיון? ליתבי סלע לשנה,
25 דכיון דכי מקדיש ופריק ליה בשתא דיובל
26 גופיה לא יתיב אלא חמשים – אשתכח דלא
27 מטא לכל שנה ושנה של יובל אלא סלע,
28 שהרי מכאן ועד יובל הכא חמשים שנה הואי,
29 ושנה זו בכלל. הילכך, כי פריק לה שתיים או
30 שלש לפני היובל – סלע הוא דבעי למיחב
31 בכל שנה, ותו לאו עולה לכאן ולכאן – שנת
32 היובל היא מיובל שעבר, ומונין אותה שנה
33 אחת ליובל הבא. הילכך עש שנה זו אינן עד
34 שנת יובל הבא אלא ארבעים ותשע, ושנת
35 היובל הבא אינה נמנית עמך, שהרי יובל
36 משמט בתחילתו. ומכאן עייל שנת יובל, כי
37 פריק לה אחר – נפקא לכהנין, כדכתיב:
38 "והיה השדה בצאתו ביובל". אשתכח ודאחרן
39 הפודה שדה אחוזה בשנת יובל עצמה
40 כשהוקדשה – אינה בידו אלא ארבעים ותשע שנים, וקא יתיב חמשים סלעים, דמטי
41 סלע ופונדיון לכל שנה. לשמואל – דאמר דהכא מודה רבי, ד"משנת" ולא שנת
42 בכלל, ואשתא דבתר יובל קאי קרא, וקאמר ידידיה חמשיין. **לימא רבי** – דאמר: נותן
43 סלע ופונדיון לשנה. **ברבנן סבירא ליה** – דפליגי דרבי יודיה, דאין שנת יובל
44 שעבר ממנין יובל הבא, ולבד ההוא שתא יש כאן ארבעים ותשע שנים. דאי כרבי
45 יודיה סבירא ליה, דאמר אין ביובל אלא ארבעים ושמונה, לבד משנת יובל שעברה,
46 וקרא בשתא דבתר יובל קאי – אשתכח ידידיה חמשים סלע לארבעים ושמונה
47 שנים, דמטי סלע ושני פונדיון. **בשלמא לשמואל פחות משנה קאמר** – דקא משמע
48 לן מתניתין דבשנת יובל עצמה אם הקדישה – אין צריך לינאל, דלא קדשה.

באמצע

1 ארבעים ותשע סלעים לארבעים ותשע שנים – פש לך סלע דהוא ארבעים ושמונה
2 פונדיון, והוה פונדיון שמביא לקלבון, כדאייתא בבבבורות (נ.א.). אבל אם הוא גואל
3 בפחות משתי שנים לפני היובל – אינו מגרע כלום, אלא גואל כור זרע בחמשים
4 סלעים שלימים, כדכתיב (ויקרא כז) "וחשב לו את הכסף על פי שנים הנותרות עד
5 שנת היובל ונגרע מערכך", ומיעוט שנים
6 שתיים, אבל משתי שנים אין לו גירוע. לפיכך
7 בא התנא לאשמועינן שיהא אדם חס על
8 נכסיו, ואל יקדיש פחות משתי שנים לפני
9 היובל, שלא יצטרך לגאול בלא גירוע אלא
10 נותן חמשים סלעים שלימים. ואם תאמר,
11 ניתני נמי: אין מקדישין שנה ראשונה של יובל,
12 כדי שיהא חס על נכסיו, דאז נמי גואל בלא
13 גירועו ויש לומר: דזה לא הוצרך לומר, דידוע
14 המקדיש שאם גואל ינאל בלא גירוע וקביל
15 עליוה, שהרי הוא עולה חמשים סלעים
16 לארבעים ותשע שנים, ששבון סלע ופונדיון
17 לשנה. אבל כאן השמיענו, לפי שאין עד
18 היובל כי אם שנה, לפיכך (לא הוזכר)
19 השמיענו התנא שיהא חס על נכסיו ואל
20 יקדיש, שאם ינאל פחות משתי שנים, דאז
21 הוא לפני היובל – אין לו גירוע. ועוד יש
22 לומר: דלפיכך לא תנא נמי אין מקדישין שנה
23 ראשונה של יובל – לפי שביכול להמתין עד
24 שלש שנים לפני היובל, ואז לא יהא צריך
25 ליתן כי אם שלש סלעים ושלש פונדיון.
26 לפיכך לא הוזכר התנא אלא בפחות משתי
27 שנים, דאז הוא צריך ליתן חמשים סלעים
28 שלימים, ואם המתין עד היובל – לא יחזור
29 עוד לידו. ואם תאמר: מאי קא משמע לך, הא
30 (קתני) מנותינן דמקדישין בין לפני היובל בין
31 לאחר היובל? ויש לומר: דהכי פירושה: דאף
32 על גב דאין השנה מתחילת אלא בראש השנה,
33 מכל מקום יובל אינו מתחיל עד יום כפורים,
34 בין לאחר יובל זה אחר ראש השנה של סוף
35 שנת היובל, לא נאמר ששנת יובל (מערכך)
36 עד יום כפורים.

37 **סוף סוף** לבעלים מי קאי הדרא – ואם
38 תאמר: למה ליה לתרועי הכי? לימא
39 דלית ליה קל וחומר דשמואל! ויש לומר:

40 משום דלקמן (כט, ב) גבי פלוטא דרב ושמואל דמוכר שדהו בשנת היובל עצמה,
41 קאמר: מאי טעמא דשמואל – קל וחומר, ומה מכורה כבר כו'. ופריך תתם: ולרב
42 לא אמר קל וחומר כהיא גזנא? והתנאי: יכול ימכור בתו כשהיא נערה? אמרת
43 קל וחומר כו'. ומשני: הוסיף הוה לא הדרא ומובנא, הכא הדרא ומובנא. אלמא אית
44 להו, אי לאו פירושו ויש צריך רב נמי למילף קל וחומר, כדילפינן ליה במוכר בתו
45 נערה. לפיכך הוצרך הכא לרב לסתור הקל וחומר. והכי פירושו: סוף סוף לבעלים
46 מי קא הדר? וכיון דלא הדר תו לבעלים – תו לא מקדישין בדין שדה אחוזה.
47 **מאי** טעמא דרב אמר קרא ואם משנת היובל כו' – ואם תאמר: אמאי הוצרך
48 לפרש טעמא דרב, כיון דסתר קל וחומר דשמואל! דהא שמואל עיקר
49 טעמיה מוכח קל וחומר הוא! ויש לומר: דעל כרחיך הוצרך לרב לומר דקרא ד"אם
50 משנת היובל" רוצה לומר דשנת היובל בכלל, כרבי בריש פרק "השג יד" (ערכין יח, ב).

51 כמו שמואל, אם כן שנת היובל עצמה, מכלל שאל דבר בה הכתוב, היה לנו לומר שאם הקדיש בא שיגאול בשויה, ולא כסדר שאר השנים שגואלן לפי חשבון בית
52 זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף. כך פירשו בתוספות. אבל קצת קשה לקמן על זה, ומורי ורבי הרמ"ר פירש: דכיון שלא דבר הכתוב בשנת עצמה של יובל –
53 היה לנו לומר אינה קדושה כמו שאומר שמואל, ולפיכך הוצרך לפרש דרב כרבי סבירא ליה. ד"משנת היובל" ושנת היובל בכלל קאמר. ואם תאמר: כיון דרב סבירא
54 ליה דקרא ד"משנת היובל" ושנת היובל בכלל קאמר – אם כן למה הוצרך לסתור הקל וחומר? דהא קרא בהדיא כתיב דשנת היובל עצמה בכללו ויש לומר: דאם
55 הקל וחומר טוב – אפילו רבי לא היה אומר ד"משנת היובל" ושנת היובל בכלל קאמר, אלא הייתי אומר: אפילו לרבי, מוכח הקל וחומר ד"משנת היובל" שנת שאחר
56 היובל קאמר, כמו שמואל. ומשום הכי ניחא נמי, דרמצינו למימר דאפילו שמואל לרבי נמי קאמר דאינה קדושה, דכח הקל וחומר מוציא דלא אמר הכא "משנת היובל"
57 ושנת היובל עצמה. ומשום הכי הוצרך רב יוסף לפרש טעמא דשמואל מוכח הקל וחומר. דאי אמרת דקאי פלוטא דרב ושמואל כפלוטא דתנאי – הוה זיל תיבן, אלא
58 ודאי אליבא דרבי פליגי, כדפירשתי טעמיהו. אבל לרבנן – אפילו רב מודה דמקדיש בשנת היובל עצמה אינה קדושה, והכי איתא לקמן בשמעתין.
59 **אמר** לך רב הא מני רבנן היא – ואנא דאמר רבי. לפירוש התוספות, דמפרשים לעיל דכיון דלא דבר הכתוב בשנת היובל עצמו, היה לנו לומר דאם הקדיש בה
60 הרי היא קדושה לינאל בשויה – אם כן היאך קאמר רבנן: בשנת היובל עצמה לא מקדיש, ואם הקדיש אינה קדושה? היה לנו לומר: דאם הקדיש בה – הרי
61 היא קדושה לינאל בשויה. אבל לפירוש מורי הרמ"ר ניהא. **א** כרבי פונדיון מאי עבידתיה – ואם תאמר: למה לו למיפרך משום דסבירא ליה כרבי הוה ליה למיפרך
62 בהדיא לרב מהא דתנן (ערכין כה, א) הקדישה שתי שנים או שלש שנים לפני היובל – נותן סלע ופונדיון לשנה. וואין דשנת היובל עצמה קדושה כסדר שאר שני
63 היובל, פונדיון מאי עבידתיה? ויש לומר, דמזה הוה מצו לשנוי: ההיא ורבנן דהיא, כדמשני לעיל. אבל מרבי פריך שפיר, דרבי אומר כמו שמפרש התלמוד.

דאקדישה

לִינְאֵל בְּגִירָע – לפדותה בגרעון כסף, ומשמע שגם אם נשאר
פחות משתי שנים עד היובל יכול להקדיש ולפדות בגרעון כסף,
זוהי אי אפשר לומר, דהא רב ושמואל דאמרי תרין יובליהו (לעיל
ע"א), אין מקדישין שדה על דעת לִינְאֵל בְּגִירָע – לפדותה
בגרעון כסף פחות משתי שנים סמוך ליובל.
מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַב, ודאי מה ששינוי בברייתא
'מקדישין לפני היובל', הכוונה הוא שמקדישים את השדה על
מנת לפדותה בחמשים שקלים ולא בגירעון וכדברי רב ושמואל
לעיל, ומה ששינוי בה שהמקדיש שדהו בשנת היובל אינה
קדושה, הכוונה הוא שאינה קדושה כלל וההקדש לא חל, ולא
קשה מברייתא זו על שני סוברים שהמקדיש שדהו בשנת היובל
עצמה שההקדש חל, דהא מני – שברייתא זו רבנן היא, שאמרו
(לעיל יח): לגבי איסור אכילת חמץ שכתוב בתורה שאיסורו הוא
'מיום הראשון עד יום השביעי' (שמות יב טו), שהכוונה הוא מיום
הראשון ואילך עד יום השביעי, אבל יום הראשון ויום השביעי
עצמם אינם בכלל האיסור, ונצרך פסוק אחר ללמדנו שגם יום
הראשון ויום השביעי עצמם אסורים באכילת חמץ. ולדבריהם,
הוא הדין לגבי המקדיש שדהו שכתוב (ויקרא כז יז) 'אם משנת
היובל יקדיש', שהכוונה משנת היובל ואילך, אבל שנת היובל
עצמה אינה בכלל, שבה אי אפשר להקדיש, ואנא דאמר –
ואני סובר בְּרַבִּי החולק על רבנן, דאמר (לעיל יח) שלא נצרך
פסוק אחר ללמדנו שיום הראשון והשביעי אסורים באכילת
חמץ, משום שכשכתוב בתורה שאיסור אכילת חמץ הוא (שמות
יב טו) 'מיום הראשון', הכוונה הוא מיום הראשון ואילך, ויום
הראשון עצמו גם כן בכלל האיסור הוא, וכן כשכתוב (שם) 'עד
יום השביעי', הכוונה הוא עד יום השביעי, ויום השביעי עצמו
גם כן בכלל האיסור הוא, ולפי רבי, הָאֵם נָמִי – הוא הדין כאן
בשדה אחוזה, שכתוב (ויקרא כז יז) 'אם (ב)משנת היובל יקדיש'
שדהו בְּעֶרְכָּךְ יָקוּם, הכוונה היא משנת היובל ואילך, וְשָׁנָה
הַיּוֹבֵל עצמה גם כן בכלל הוא, שגם בשנת היובל עצמה אפשר
להקדיש.
הגמרא מקשה על מה שתירצה שרב סובר כמו רבי. מקשה
הגמרא: אִי – אם רב סובר בְּרַבִּי שהפסוק (ויקרא כז יז) 'אם
משנת היובל יקדיש' וגו' המצריך לשלם חמשים סלעים
בפדיונה, מדבר במקדיש בשנת היובל עצמה, אם כן כשמקדיש
עשר או עשרים שנה לפני היובל, פונדיון מֵאֵי עֶבְרִיתָהּ – מדוע
צריך לשלם להקדש סלע ופונדיון עבור כל שנה שנשארה עד
היובל, הרי כיון שאם היה מקדיש ופודה בשנת היובל עצמה לא
היה פודה אלא בחמשים סלעים, ומשנת יובל זו עד תחילת שנת
היובל הבא יש חמשים שנה, נמצא שמגיע להקדש רק סלע לכל
שנה, ולמה מוסיף פונדיון לכל שנה ושנה. אומרת הגמרא: וְכִי
תֵּימָא – ואם תרצה לומר, שרבי אכן לית ליה – אינו סובר
שצריך להוסיף פונדיון לכל שנה, וְהִתְנֵן (להלן כה), הַקְדִּישׁ
שדה שְׁתֵּים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל, רַבִּי אֱמִיר, אֱמִיר אֲנִי,
כשבה לפדות, נותן להקדש סלע ופונדיון לכל שנה שנשארה
עד היובל. הרי מבואר שגם רבי מצריך להוסיף פונדיון לכל שנה,
וקשה מדוע צריך להוסיף פונדיון.
מתרצת הגמרא: רַבִּי בְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לִיה, דאמר שְׁשָׁנָה
הַחֲמִשִּׁים – (שנת היובל) עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן – היא מיובל שעבר,
ומונים אותה שנה ראשונה לתחילת יובל הבא, הלכך ביחד עם
שנה זו של יובל יש רק ארבעים ותשע שנים עד היובל הבא, וכיון
שהפודה בשנת היובל עצמה פודה בחמשים סלעים, נמצא
שמגיע לכל שנה סלע ופונדיון.
הגמרא מבררת האם לפי שמואל רבי סובר כרבנן ולא כרבי
יהודה. אומרת הגמרא: לִפִּי שְׁמוּאֵל הַסּוֹבֵר שֶׁאֵצֶל שְׁדֵּה אַחוּזָה
מודה רבי שהפסוק (שם) 'אם משנת היובל יקדיש', מתפרש

וְכִי סָבַר, שגם לפי רבי שמעון הסובר שהכהנים נכנסים לתוכה
בלא פדיון אין לעשות קל וחומר, משום שסוף סוף לִפְעֻלָּים מִי
קִהְדָּא – האם השדה חוזרת ביובל לבעלים, הרי לִפְעֻלָּים הוּא
דְּנִפְקָא – (היא יוצאה), ומה שאינם נותנים דמים הוא משום
שהכהנים מְשַׁלְחֵן גְבוּלָהּ קָא וְכוּ – מרשות הקדש הם זוכים בה
בתורת מתנה, ולכך אין זו נחשבת כיציאה מרשות הקדש, ואין
לעשות קל וחומר.
הגמרא מבארת את טעמו של רב הסובר שהמקדיש שדהו בשנת
היובל קדושה. מבררת הגמרא: מֵאֵי מַעֲמָא דְרַב הַסּוֹבֵר
שהמקדיש שדהו בשנת היובל עצמה שהיא קדושה. משיבה
הגמרא: דאמר קרא (ויקרא כז יז) 'אם משנת היובל יקדיש'
שדהו בְּעֶרְכָּךְ יָקוּם, ומשמע שגם שְׁנַת הַיּוֹבֵל עצמה בְּכָלֵל
ההקדש היא, שהמקדיש שדהו בשנת היובל חל ההקדש.
אומרת הגמרא: וְשְׁמוּאֵל הַסּוֹבֵר שהמקדיש שדהו בשנת היובל
אינה קדושה, יאמר לך, מִי כְּתִיב בַּפְּסוּק (ויקרא כז יז) 'אם משנת היובל
יקדיש' עם 'בִּית', שאז היה משמע שאפשר להקדיש בשנת
היובל עצמה, הרי 'משנת היובל יקדיש' כְּתִיב עם 'מִים',
ומשמע שרק מִשְׁנֵה שְׁאֲחֵר הַיּוֹבֵל אפשר להקדיש, ולא בשנת
היובל עצמה.
הגמרא מקשה על שמואל משינוי הלשון שבפסוקים: בְּשָׁלְמָא
לִפִּי רַב שהפסוק (שם) 'אם משנת היובל יקדיש' מדבר במקדיש
שדהו בשנת היובל, והפסוק (שם שם יח) 'אם אחר היובל יקדיש'
מדבר במקדיש שדהו לאחר שנת היובל, הִינֵנו דְּכֵתִיב – לכך
בפסוק המדבר במקדיש בשנת היובל, כתוב (שם שם יז) 'אם
משנת היובל יקדיש' שדהו בְּעֶרְכָּךְ יָקוּם, דהיינו שמשלם
חמשים סלעים, ובפסוק המדבר במקדיש לאחר שנת היובל,
כתוב (שם שם יח) 'ואם אחר היובל יקדיש' שדהו וְחָשַׁב לוֹ הַפְתָּן
אֶת הַכֶּסֶף על פי השנים הפותחת עד שנת היובל וְנִגְרַע מֵעֶרְכָּךְ,
דהיינו דין גירוע. אלא לִפִּי שְׁמוּאֵל הַסּוֹבֵר ששני הפסוקים
מדברים במקדיש לאחר שנת היובל, מֵאֵי – מדוע רק בפסוק
המדבר על דין גירוע כתוב (שם) 'ואם אחר היובל יקדיש' וגו',
הרי הפסוק (שם שם יז) 'אם משנת היובל יקדיש' וגו' המצריך
ליתן חמשים סלעים, גם כן מדבר במקדיש לאחר שנת היובל,
שהרי בשנת היובל עצמה אינה קדושה כלל.
מתרצת הגמרא: שלפי שמואל הפסוק (שם שם יח) 'ואם אחר
היובל יקדיש' וגו' שנאמר בו דין גירוע, מדבר לאחר אֲחֵר,
כלומר לאחר שנים או שלש שנים משנת היובל, שאז יש דין
גירוע, ואילו הפסוק (שם שם יז) 'אם משנת היובל יקדיש' וגו'
המצריך ליתן חמשים סלעים, מדבר כשבה לפדותה בשנה
הראשונה שלאחר היובל, שאז אין דין גירוע.
הגמרא מקשה על רב מברייתא שהובאה לעיל (ע"א): מִיתֵיבִי,
שינוי בברייתא (שם) מְקַדִּישִׁין שְׁדֵּה אַחוּזָה, בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל
וּבֵין מִיֵּד לְאַחֵר הַיּוֹבֵל, וּבְשָׁנָה הַיּוֹבֵל עֲצֻמָּה לֹא יִקְדִּישׁ שְׁדֵּהוּ,
וְאִם הַקְדִּישׁ, אֵינָה קְדוּשָׁה, וקשה מכאן על רב הסובר שניתן
להקדיש בשנת היובל.
מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַב, לעולם ניתן להקדיש בשנת
היובל, וכוונת ברייתא זו ששינוי בה שאינה קדושה היא, שאינה
קְדוּשָׁה על מנת לפדותה בְּגִירָע – בגרעון כסף, דהיינו בפחות
מחמשים סלעים, אֲבָל קְדוּשָׁה – השדה קדושה וְנִתְּנָן להקדש
חֲמִשִּׁים סלעים בפדיונה, שכיון שהשדה עתידה להיות ברשות
הקדש יובל שלם, אינו מגרע מפדיונה כלום.
הגמרא דוחה מה שתירצה, ומתירצת תירוץ אחר. מקשה
הגמרא: לִפִּי מה שפירשת את הסיפא של הברייתא 'אינה
קדושה', שהכוונה שאינה קדושה לפדותה בגרעון, מְכַלֵּל –
משמע מזה, דמה ששינוי ברישא של הברייתא 'מקדישין לִפְנֵי
הַיּוֹבֵל', הכוונה היא, שלפני היובל השדה קְדוּשָׁה על מנת

כזה שניתן לזרוע בה כור שעורים, חֲמִישִׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, שנאמר
'וְאִם מִשְׁדֶּה אֶחָדוֹ יִקְדִּישׁ אִישׁ לַה' וְהָיָה עֶרְכָּךְ לְפִי זֶרַע זֶרַע
חֹמֶר שְׁעָרִים בְּחִמְשִׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף' (שם כו טז).
אם הָיוּ שָׁם – באותה שדה, נִקְעִים – בקעים בקרקע הַעֲמֻקִּים
עֲשֶׂרָה מִפְּחִים או יותר, או שהיו בה סְלָעִים גְּבוּהִים עֲשֶׂרָה
מִפְּחִים או יותר, אֵינָן נִמְדְּרִין עִמָּה להפדות לפי זרע חומר
שעורים בחמישים שקל כסף, אלא הם נישומים בפני עצמם לפי
הערך האמיתי שלהם. אך אם היו הנקעים והסלעים פְּחוֹת
מִכָּאן – פחותים משיעור עשרה טפחים. נִמְדְּרִין עִמָּה להפדות
לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, כיון
שנקעים וסלעים אלו בטלים לגבי הקרקע, והרי הם נישומים
כחלק מהשדה.
המשנה מבארת את שומת הפדיון לפי השנים שנשארו עד
היובל: כיון שהתבאר ששדה בשיעור זרע חומר שעורים
הקדושה לארבעים ותשע שנים נפדית בחמישים שקל כסף,
והיינו חמישים סלעים, לכן אם הִקְדִּישָׁה – הקדיש האדם את
שדהו שְׁתֵּים וְכֵן שְׁלֹשׁ שָׁנִים או יותר לִפְנֵי הַיּוֹבֵל, יש לחלק את
אותם חמישים סלעים לארבעים ותשע שנים, ולפי חשבון זה
נִתֵּן סָלַע וּפְּוִנְדִּיּוֹן לְשָׁנָה, שהרי כשנותן סלע לכל שנה, נמצאו
בסך הכל ארבעים ותשעה סלעים, ואת הסלע החמישים יש
לחלק לכל ארבעים ותשע השנים, וכיון שבכל סלע יש ארבעים
ושמונה פונדיונים, מוסיף פונדיון לכל שנה, ונמצא שנתן בסך
הכל חמישים סלעים ופונדיון ושהרי בשביל הסלע החמישים די
בארבעים ושמונה פונדיונים, והוא נותן ארבעים ותשע, כנגד כל
שנה ושנה, ופונדיון מיותר זה ניתן ל'הכרע', שלא ליתן להקדש
סכום מדויק, אלא מעט יותר.
המשנה מבארת את אופן תשלום דמי הפדיון: וְאִם אָמַר הַפּוֹדֶה,
איני רוצה ליתן את כל הסכום בבת אחת, אלא הִרִינִי נֹתֵן דָּבָר
שָׁנָה בְּשָׁנָה – כל שנה סלע ופונדיון, שהם דמי אותה שנה, אֵין
שׁוֹמְעִין לוֹ לעשות כן, אֲלֵא נֹתֵן אֶת כּוֹלָּה בְּאַחַד – בבת אחת.
המשנה מבארת את החילוק שבין הבעלים הפודה את שדהו
לבין אדם אחר: אֶחָד בְּעָלִים וְאֶחָד כָּל הָאָדָם – בין אם הבעלים
הוא הפודה ובין אם אדם אחר הוא הפודה, על הפודה לשלם
מחיר זה של בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף שכתבה
התורה, בין אם השדה יקרה ובין אם היא זולה. וְמָה החילוק בֵּין
בְּעָלִים הפודה את השדה לבין כָּל הָאָדָם הפודה את השדה,
אֲלֵא, שְׁבַעֲלִים נֹתְנִין – מוסיפים חֹמֶשׁ, ושאר כָּל הָאָדָם אֵין
נֹתְנִין חֹמֶשׁ, שנאמר (שם כו ט) 'וְאִם גָּאֵל גָּאֵל אֶת הַשָּׂדֶה
הַמִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְיֹסֵף חֲמִישִׁת כֶּסֶף עֶרְכָּךְ עָלָיו וְקָם לוֹ'.

גמרא

הגמרא מבארת כיצד שמים את גודל הקרקע שראוי לזרוע בה
כור שעורים: תֵּנָא בברייתא, אומדן הקרקע הוא לפי בֹּרַ זֶרַע –
מקום הראוי לזריעת כור שעורים, וְלֹא בֹּרַ תְּבוּאָה – ולא מקום
שצומח בו שיעור של כור תבואה, שהוא קטן יותר. והאומדן הוא
לפי מקום הראוי לזריעת כור בַּמְּפֹלֶת יָד – על ידי זריעה ביד,
שאין נותנים הרבה זרעים יחד, וְלֹא מְפֹלֶת שְׁוֹרִים – בזריעה
שעל ידי שוורים, שנותנים בה הרבה זרעים, וזהו מקום קטן יותר.
מביאה הגמרא ברייתא נוספת בענין זה: תֵּנִי לִּי – שנה לוי
ברייתא זו, אין משערים את זריעת השעורים לֹא בזרע מְעַבָּה,
שנותנים זרעים רבים במקום קטן, ונגרם בכך הפסד למקדיש,
שמשלם על מקום קטן חמישים סלעים, וְלֹא מִיֶּדֶךְ – לא בזריעה
דקה, כלומר שנותנים מעט זרעים, כיון שנגרם בכך הפסד
להקדש, שעל מקום גדול משלם רק חמישים סלעים. אֲלֵא
משערים בזריעה באופן בִּינּוּנִי.
שינוי במשנה: 'הָיוּ שָׁם נִקְעִים עֲמֻקִּים כו' עשרה טפחים או

בַּמִּצְעַ הַיּוֹבֵל, כלומר, שהמשנה מדברת בבא לפדות את
השדה באמצע שנות היובל, כגון לאחר עשרים שנה, ועומד
בחדש ניסן שהוא אמצע השנה, לא יאמר כיון שכבר יצא חצי
משנה זו, אתן להקדש רק חצי סלע וחצי פונדיון עבור שנה זו,
אלא נותן להקדש סלע ופונדיון שלם, וזהו כוונת המשנה שאין
גואלין בפחות משנה, דְּכָל כְּמָה – [ומן] דְּלֹא מִלֵּיא לִיה שָׁנָה –
שלא נתמלאה שנה שלימה, לֹא מִנְרַע לִיה – אינו מגרע כלום
מפדיון שנה זו.
הגמרא מקשה על פירוש זה של המשנה: מֵאֵי קָא מְשַׁמַּע לָךְ,
האם דָּאִין מְחַשְׁבִּין חֲדָשִׁים עִם הַהִקְדָּשׁ – שהבא לפדות שדה
מהקדש, אינו מחשב כמה חדשים עברו משנה זו ולפי זה ינכה
להקדש מפדיון שנה זו, אלא משלם להקדש כאילו היה פודה
אותה מתחילת השנה, הֵא פְּהִדְיָא קְתָנִי – הרי הלכה זו נשנית
במשנה בפירוש, ששינוי בסיפא, אֵין מְחַשְׁבִּין חֲדָשִׁים עִם
הַהִקְדָּשׁ, ואם כן לא יתכן לפרש כן ברישא. מתרצת הגמרא:
לעולם הפירוש של הרישא הוא כמו שאמרנו לעיל, והסיפא
שאין מחשבין חדשים עם ההקדש, מֵה פָּעִם קָאמַר, כלומר,
מֵהוּ הַפָּעִם של הדין ששינוי ברישא שלא גִּזְאֵלִין לְאַחַר הַיּוֹבֵל
פְּחוֹת מִשָּׁנָה, מִשּׁוּם דָּאִין מְחַשְׁבִּין חֲדָשִׁים עִם הַהִקְדָּשׁ, אלא
נותן להקדש כאילו היה פודה אותה מתחילת השנה.
שינוי במשנה: אֵין מְחַשְׁבִּין חֲדָשִׁים וכו' להקדש, אבל הקדש
מחשב חדשים.
הגמרא מביאה ברייתא שמביאה מקור לדין זה: תֵּנּוּ רַבֵּנּוּ, מִנֵּין
שָׂאִין מְחַשְׁבִּין חֲדָשִׁים עִם הַהִקְדָּשׁ. משיבה הברייתא: תִּלְמוּד
לוֹמַר (ויקרא כז יח) 'וְאִם אַחֵר הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ וְחִשְׁבֹּה לוֹ
הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתְרֹת', ומלשון 'השנים
הנותרת' משמע, שכל מה שנשאר חשוב שנים שלימים, ובא
ללמדנו, ששָׁנִים אֵתָה מְחַשְׁבֹּה ומגרע מהפדיון, וְאִי אֵתָה מְחַשְׁבֹּה
חֲדָשִׁים, אלא נותן להקדש כאילו היה פודה אותה מתחילת
השנה. שואלת הברייתא עוד: מִנֵּין שָׂאִם אֵתָה רֹצֵה לַעֲשׂוֹת
– שאם ההקדש רוצה לחשב הַחֲדָשִׁים שכבר יצאו לְשָׁנָה –
כאילו יצאה שנה שלימה, באופן שההקדש מרוויח מכך,
שההקדש עוֹשֶׂה כן. מפסיקה הגמרא באמצע דברי הברייתא,
ומבררת: הִכִּי דְמִי – באיזה אופן מדובר, כִּנּוּן דְּאִקְדָּשִׁיָּה –
שהקדיש את השדה בַּפְּלִגָּא דְּאִרְבָּעִין וְתִמְנִי – באמצע שנת
הארבעים ושמונה של יובל, ואם תחשוב החדשים שכבר יצאו
כשנה גמורה, נמצא שנשארו פחות משתי שנים עד היובל,
ובפחות משתי שנים עד היובל אינה נפדית בגרעון כסף, אלא
צריך ליתן להקדש חמישים סלעים כמו ששינוי לעיל (כד).
חוזרת הגמרא להמשך דברי הברייתא: תִּלְמוּד לוֹמַר (שם)
'וְחִשְׁבֹּה לוֹ הַכֹּהֵן', ומשמע מִכָּל מְקוֹם – שלפעמים ההקדש
מחשב את החדשים שכבר יצאו כאילו כבר יצא שנה גמורה,
והיינו באופן שההקדש מרוויח על ידי כך.

משנה

נאמר בתורה לגבי אדם המקדיש שדה אחוזה שירש מאבותיו,
'וְאִם מִשְׁדֶּה אֶחָדוֹ יִקְדִּישׁ אִישׁ לַה' וְהָיָה עֶרְכָּךְ לְפִי זֶרַע זֶרַע
חֹמֶר שְׁעָרִים בְּחִמְשִׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף. אִם מִשְׁנֵת הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ
כְּעֶרְכָּךְ יָקוּם. וְאִם אַחֵר הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ וְחִשְׁבֹּה לוֹ הַכֹּהֵן אֶת
הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתְרֹת עַד שָׁנַת הַיּוֹבֵל וְנִגְרַע מִעֶרְכָּךְ. וְאִם
גָּאֵל גָּאֵל אֶת הַשָּׂדֶה הַמִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְיֹסֵף חֲמִישִׁת כֶּסֶף עֶרְכָּךְ עָלָיו
וְקָם לוֹ' (ויקרא כז טז-טז).
משנתנו מבארת כיצד שמים את דמי הפדיון של שדה אחוזה:
הַמִּקְדָּשִׁי שֶׁהָיוּ – שדה אחוזה, שירשה מאבותיו בְּשַׁעֲת
הַיּוֹבֵל – בזמן שהיובל נוהג, ובא לפדותה בשנה הראשונה
ליובל, נֹתֵן בְּתַמּוּרָה לְכָל 'זֶרַע חֹמֶר שְׁעָרִים' – קרקע בגודל

ערכין. פרק שביעי – אין מקדישין דף כב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רג

דאקדישה בפליגה דארבעים ותמני — לאו דוקא נקט דאקדישה, דלא בהקדש תליא מילתא, כי אם בגאולה.
ויליקדשו באפי נפשיהו — פירשתי בבבא בתרא (קגא) וקדושין (סאא).
ליעידה ולעבד עברי — ואם תאמר: אמאי לא חשיב נמי לנחלה?

ואין לומר דמשום דלא ידעינן נחלה אלא מטעם זה שהוא קודם לשדה אחוזה, כדאיתא בפרק "ש נוחלין" (בבא בתרא קחב) — הא ליתא, דאפילו יהא שוים בשאר דברים כמו עבד עברי ושדה אחוזה, מכל מקום ליעידה הבן קודם לאח בקרא בהדיא, ומיניה ידעינן שפיר נחלהו לכן נראה לפרש דלא נקט אלא דלא שייכא באח כלל. אבל נחלה שייכא באח מיהא, היכא דליכא לא בן ולא בת (ולא אב). כלום

השנים הנותרות, שנים אתה מחשב, ואי אתה מחשב חדשים. מניין שאם אתה רוצה לעשות חדשים לשנה עושה, היכי דמי? כגון דאקדישה בפלגא דארבעין ותמני - תלמוד לומר: "וחשב לו הכהן", מפל מקום. משנה המקדיש שדהו בשעת היוכל - נותן פורע חומר שעורים חמישים שקל כסף. היו שם נקעים עמוקים עשרה ספחים, או סלעים גבוהים עשרה ספחים - אינן נמדדין עמה, פחות מכאן - נמדדין עמה. הקדישה שתים ושלש שנים לפני היוכל - נותן סלע ופונדיון לשנה. ואם אמר: הריני נותן דבר שנה בשנה - אין שומעין לו, אלא נותן את פולו כפאחד. אחד בעלים ואחד כל האדם; מה בין בעלים לכל אדם? אלא שבעלים נותנין חומש, וכל אדם אין נותנין חומש. גמרא תנא: כור זרע ולא כור תבואה, מפולת יד ולא מפולת שוורים. תני לוי: לא מעפה ולא מידק אלא בינוני. "היו שם נקעים עמוקים" כו'. וליקדשו באנפי נפשיהו! וכי תימא, כיון דלא הוו בית כור לא הוו קדשי - והתנא: "שדה" מה תלמוד לומר? לפי שאמרו: "זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף", אין לי אלא שהקדיש פגענו הנה, מנין לרבות לתוך ויחצי לתוך, סאה ותרקב ויחצי תרקב - תלמוד לומר: "שדה", מפל מקום! אמר מר עוקבא בר חמא: הכא בנקעים מלאים מים, דלאו בני זריעה נינהו. דיקא נמי, דקתני דמקיא דסלעים, שבע מינה. - אי הכי, פחות מכאן נמו! - הנהו נגאני דארעא מיקרו, שדרי דארעא מיקרו. "הקדישה שתים ושלש" וכו'. תנו רבנן: "ונגער מערפד" - אף מן ההקדש, שאם אכלה הקדש שנה או שתים, אי נמי לא אכלה, אלא שהיתה לפניו - נותן סלע ופונדיון לשנה. "ואם אמר הריני נותן" כו'. תנו רבנן: מנין שאם אמרו בעלים הרינו נותנין דבר שנה בשנה, שאין שומעין להם? תלמוד לומר: "וחשב לו הכהן את הכסף" - עד שיהא כסף פולו כפאחד. אחד בעלים ואחד כל אדם; מה בין בעלים לכל אדם? שהבעלים נותנין חומש, וכל אדם אין נותנין חומש. משנה הקדישה וגאלה - אינה יוצאה מידו ביוכל. וגאלה בנו - יוצאה לאביו ביוכל. וגאלה אחר או אחד מהקרובים, וגאלה מידו - יוצאה לפניהם ביוכל. וגאלה אחד מן הפהנים ויחרי היא תחת ידו, לא יאמר: הואיל והיא יוצאה לפניהם ביוכל, ויחרי היא תחת ידי - הרי היא שלי; אלא יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל אחיו הפהנים. גמרא

באמצע יוכל — כלומר, האי "אחר" — אפילו אחר עשרים או שלשים שנה קאי. ומאי פחות שנה דקאמר — הכי קאמר: הבא לגאול באמצע יוכל, וליתן סלע ופונדיון לשנים הבאים, והיה עומד בניסן שהוא אמצע שנה — לא יאמר: חצי סלע וחצי פונדיון אני נותן משנה זו, אלא נותן סלע ופונדיון שלם. והיינו דקאמר: אין

גואלין בפחות משנה, דכמה דלא נפקא לה כולה שתא — לא מיגרע ליה כלל, ולא יחיד גאולת חצי שנה אלא גאולת שנה שלמה. [שאין מחשבין חדשים עם ההקדש — כדאמרו, שאם בא לגאול חמש שנים וחצי לפני היוכל — אין מחשבין אותן ששה חדשים שיצאו משנה לשנה ששית, אלא נותן ששה סלעים וששה פונדיונים. השנים הנותרות — כל מה שנותר חשוב שנים. לעשות חדש שנה — לחשוב אותן חדשים שיצאו כאילו הן שנה, והיו רווחא דידיה, וחייב דמי דאקדישה בפלגא דארבעים ושמונה — דאי חשבת לחדשים שיצאו ביציאה גמורה — הוו להו פחות משתי שנים, ואינה נגאלת בגירור. משנה בשעת היוכל — בזמן שהיוכל נוהג. אבל בזמן שאין היוכל נוהג — פודה אותה בשויה, כשאר הקדישות. אין נמדדין עמה — וזן נפדין בשוין, והשאר לפי חשבון חמישים סלעים לבית כור. ואחד כל האדם — פודה בית חומר בחמישים שקל, בין שהיא שדה אלה שקלים בין שאינה שדה אלא חמשה שקלים. שהבעלים נותנין חומש — דכתיב: "ואם גאל גאל את השדה המקדיש אותה" וגו'. גמרא כור זרע — שיכולין לזרוע בו כור, ולא כור תבואה — קרקע שקוצרין חיינו כור תבואה, דהוי בציר מכור זרע טובא. דבההוא לא בעי חמישים, אלא לפי חשבון הזרע, או שליש כור או רביע כור. מפולת יד — שזורעין ביד. ולא מפולת שוורים — שהיו רגילין לתת שקין מלאין זרע על השוורים, ומנוקבין השקין מתחתיהן נקבין רחבים, ומוליכין אותן על פי המחרישה, וחזרע נופל, וגדולה קרקע המקבלת כור זרע במפולת יד שאינו עבה, מקרקע המקבלת כור זרע במפולת זרע שוורים שהיא עבה. תנא — אין משערין בורע מעובה, שהוא הפסידו של פודה. ולא בורע מידק — שהוא הפסד דהקדש, דהוי בית כור גדול, אלא בוריעה בינונית. מעובה — שנותנין בה זרע מרובה. מידק — שנותנין זרע מועט, ובלעז קלי"ר. וליקדשו — הנך נקעים באנפי נפשיהו, וליפרקו נמי לפי חשבון חמישים לבית כור. ומה הנאה יש במה שאין נמדדים עמה? הא אינהו נמי הכי מיפרק! שדה מה תלמוד לומר — הוה ליה למיכתב: "ואם מאוחותיו יקדיש איש" וגו'. בענין הוה — בית כור שלם. לתך = חצי כור. תרקב = חצי סאה, תרי קב. דהיינו שלש קבין, שחן חצי סאה. נגאני — נקעים פחותין מעשרה. נגאני דארעא = סלעים של קרקע, שהמים מתבססין שם, ועל שם הקרקע הם נקראים, ואינן חשובין בפני עצמן. וסלעים הנמוכין מעשרה — שדרי דארעא מיקרו, כמו שדרה של בהמה שגבוהה. אף מן ההקדש — דכי היכי דמיגרעא באותן שנים שעמדה בידו שלא הקדישה, הכי נמי מיגרעא מחמת אותן שנים שעמדה ביד הקדש משעת הקדש עד שעת פדיון. אי נמי לא אכלה — שלא זרע בה גובר כלום, ולא השכירה לשום אדם, שהיתה לפניו ביד הקדש — מנכה סלע ופונדיון לכל שנה ושנה, מיוכל שעבר עד שעת פדיון. משנה אינה יוצאה מידו ביוכל — להיות מתחלקת לכהנים כי היכי דהוה אי פריק לה איניש אחרינא, דהוה נפקא ביוכל מתחלקת לכהנים, כדכתיב (ויקרא כז) "והיה חשדה בצאתו ביוכל" וגו'. נאלה בנו יוצאה לאביו ביוכל — ולא לכהנים, כדיליף בברייתא בגמרא. גאלה אחד מקרוביו מיד גובר, ובא המקדיש וגאלה מיד קרובו — יוצאה ביוכל ומתחלקת לכהנים, כי היכי דהוה נפיק מידיה דהוה קרוב דאתי האי מחמתיה. גאלה כהן — מיד גובר, לא יאמר: הואיל ואם גאלה ישראל היתה יוצאה לי ולחבריי ביוכל, ועכשיו שהרי היא תחת ידי, שגאלתיה — אין לך כהן גדול ממני, ותהא שלי.

חשבון חמישים לבית כור. ומה הנאה יש במה שאין נמדדים עמה? הא אינהו נמי הכי מיפרק! שדה מה תלמוד לומר — הוה ליה למיכתב: "ואם מאוחותיו יקדיש איש" וגו'. בענין הוה — בית כור שלם. לתך = חצי כור. תרקב = חצי סאה, תרי קב. דהיינו שלש קבין, שחן חצי סאה. נגאני — נקעים פחותין מעשרה. נגאני דארעא = סלעים של קרקע, שהמים מתבססין שם, ועל שם הקרקע הם נקראים, ואינן חשובין בפני עצמן. וסלעים הנמוכין מעשרה — שדרי דארעא מיקרו, כמו שדרה של בהמה שגבוהה. אף מן ההקדש — דכי היכי דמיגרעא באותן שנים שעמדה בידו שלא הקדישה, הכי נמי מיגרעא מחמת אותן שנים שעמדה ביד הקדש משעת הקדש עד שעת פדיון. אי נמי לא אכלה — שלא זרע בה גובר כלום, ולא השכירה לשום אדם, שהיתה לפניו ביד הקדש — מנכה סלע ופונדיון לכל שנה ושנה, מיוכל שעבר עד שעת פדיון. משנה אינה יוצאה מידו ביוכל — להיות מתחלקת לכהנים כי היכי דהוה אי פריק לה איניש אחרינא, דהוה נפקא ביוכל מתחלקת לכהנים, כדכתיב (ויקרא כז) "והיה חשדה בצאתו ביוכל" וגו'. נאלה בנו יוצאה לאביו ביוכל — ולא לכהנים, כדיליף בברייתא בגמרא. גאלה אחד מקרוביו מיד גובר, ובא המקדיש וגאלה מיד קרובו — יוצאה ביוכל ומתחלקת לכהנים, כי היכי דהוה נפיק מידיה דהוה קרוב דאתי האי מחמתיה. גאלה כהן — מיד גובר, לא יאמר: הואיל ואם גאלה ישראל היתה יוצאה לי ולחבריי ביוכל, ועכשיו שהרי היא תחת ידי, שגאלתיה — אין לך כהן גדול ממני, ותהא שלי.

גמרא

ישנה ההבטחה "עשר בשביל שתתעשר", כך, שכלל שיגדל המעשר ("עשר"), תגדל יותר העשירות ("תתעשר").

משיחת י"ב תמוז, ה'תשכ"ז

כלום יש יבום אלא במקום שאין בן – פירוש: ועדיף טפי בן מאח בהאי מילתא. אבל אין לפרש בדמשמע לפום ריהטא, דשום דם בדבר הזה, והוה ליה בן עדיף ביעידה ועבר עברי. דלא משמע כן ב"ש נוהליך" (בבא בתרא קטא), דמסיק דבת קודמת לאב ולאח מטעם זה, דלענין יבום בן ובת כי הדדי נינהו, לענין

נחלה נמי בן ובת כי הדדי נינהו. אלמא על כרחך אנו צריכין לומר דמטעם זה בן עדיף טפי מאח.

אחוזותו שלו ואין זו שלו – ואם תאמר: למה לי "אחוזותו"? בלא קרא נוכל לסתור הקל וחומר. כדאייתא בסוף מכילתין גבי שדה חרמין דדייק קל וחומר כהאי גונא דהבא, ומסיק: מי דמי? התם קא זכי בעלמא, הכא שקיל ליה, הכא נמי הוה מצי למסתור קל וחומר! ויש לומר: דאי לאו "אחוזותו" הוה אמינא מגורה שוה ד"בכה" כ"ה" מגול הגר, דאינה יוצאה מתחת ידו.

וכן משמע הסוגיא התם פרק "הגזל קמא" (בבא קמא קטב), דתנו רבנן: הרי שדיה כהן גזול הגר, מנין שלא יאמר: הואיל ויוצא לכהנים והרי הוא תחת ידי – תהא שלי? ודין הוא, אם בשל אחרים וזכה – בשל עצמו לא כל שכן? (וכו') והכתוב: "איש את קדשיו לו יודה". פירוש: דמיניה ליפנין (שם) דכהן מקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה, ואפילו במשמר שאינו שלו. ואם בן דין הוא שיקריב אשמו שהוא חייב על גול הגר, וישרא גם הקרן בידו (ומשני: דילפינן "כהן" כ"ה" משדה אחוזה, דיוצא מתחת ידו ומתחלקת לכל ואחיו הכהנים, והתם מנלן? ומייתי סוגיא דהבא, אלמא, אי לא דכתיב:

"אחוזותי" הוה אמינא בגזול הגר דאינו יוצא מתחת ידו, משום דכתיב "ואיש את קדשיו לו ייהי", וילפינן נמי שדה שהיא אחוזה דאינה יוצאה מיד כהן, משום הכי איצטרך "אחוזותי" שלו, ואין זו שלו, וילפינן גזל הגר מיניה מגורה שוה ד"בכה" כ"ה" מה להלן בדמים אף כאן בדמים – ואם תאמר: מנלן דיש להן לכהנים עליה טפי מאחור? דלמא דומיא דמקדש בית, דיוצא בדמים לכל מי שירצה, וכן וישראל שוין בו – הכי נמי הוה לה למימר בזה! ויש לומר, דמשמע ליה פשיטה דקרא הכי: "ואם לא יגאל את השדה" פירוש: הבעלים, אלא עומד ביד הגובר עד יובל, "ואם מכר השדה לאיש אחר", שגאלו אחר בשני דרכים אלו – לא יגאל עוד הבעלים מיד הקדש, אלא: "והיה בצאתו ביובל קדש לה' לכהנים ייהי". אלמא משמע מתוך הפסוקים שיוצא ליד כהנים, ואתאי גזירה שוה לרבי יהודה לשמועין שיוצא בדמים לרבי חננאל דהבא דלא גאלה אחר.

ורבי שמעון מאי טעמא – תימה: שהרי בתחילה שואל הספר מאי טעמא דרבי יהודה, אלמא טעמא דרבי שמעון מסתבר

בית, מה להלן בדמים – אף פאן בדמים. – ורבי שמעון? גמר "קדש" "קדש" מפכשי עצרת, מה להלן בכהנים – אף פאן בכהנים. ורבי [יהודה], נמי גיליף מפכשי עצרת! – דנין קדשי פרק הבית מקדש

גמרא לאיש אחר – והיה השדה בצאתו ביובל לכהנים. ולא לבן – שאם גאלה בנו אינה יוצאה לכהנים, אלא לאביו. הרי אח אביו – שיהא כאחר, ותצא לכהנים. ליעידה – שאם קנה אביו אמה העבריה ורוצה בה ליעדה לו – מעידה, ואין צריך לקדשה בכסף אחר, אלא באותו כסף שנתן בה אביו כשקנאה היא מקודשת לו, כדמפרש בפרק קמא דקדושין (ט"ב), ולעבר עברי – דעובר את הבן אם מת אדוניו בתוך שש שנים, ואינו עובר את האם, אם מת אדוניו בלא בן ואחיו יורשו – אין זה עובר, כדאמרין בפרק קמא דקדושין (ז"א), הכי נמי מוקמינן בן במקום אב לשדה אחוזה, דכי היכי דאינה יוצאה מיד אביו להתחלק לכהנים, אם גאלו בנו לא תצא לכהנים ביובל, ותיפוק ליה דהבא תרתי בוי – ולמה לי לתרצוי "כלום יש יבום"? משום – דהא דבן קם תחת אביו לעבר עברי – לא נפקא לן מקרא, אלא מהאי פירכא ד"כלום יש יבום" וכו', דאמרין בקדושין (ז"ב), מה ראיית לרבות את הבן לעבר עברי ולהוציא את האם? מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעידה, אדרבה, מרבה אני את האם שכן קם תחת אחיו ליבום, ומשני: כלום יש יבום אלא במקום שאין בן, ואי לאו האי פירכא ד"כלום יש יבום" כו' – לא נפקא ליה בעבר עברי, והוה ליה הכא חדא והכא חדא, מהו שתעמיד כו' – אם גאלתה בתו לשדה אחוזה מיד גובר, מהו שיצא לאביה ביובל ולא לכהנים? כל שהוא אחר במקום בן – דהיכא דיש בן חשוב זה כאחר, אינו מעמיד. אשה – שדקדישה שדה מלוו, מי פירדה מיד הקדש שלא תצא לכהנים ביובל, אם היא אינה יכולה לפדותה? שכן יורשה – דהוא ירית לה, אפילו יש לה בן בעלה יורשה ולא בן, כדכתיב "ורש אחוזה" – מלמד שהבעל יורש את אשתו (בבא בתרא קיאב), או דלמא בן מוקים לה – דהא היכא דאין בעל, ובנה יורשה – נטל בנכסים הראויים ליפול לאחר מיתה כבמוחזק לה לפני מיתה. אבל בעל היורש את אשתו אינו נטל בראי כבמוחזק, כדאמרין בפרק "ש" נוהליך" (בבא בתרא קיאב), הקדישה פחות משתי שנים לפני חיובל – ובא אחר וגאלה, ולא בגירעו אלא חמש שנים, מהו שתצא לכהנים ביובל, כשאר שדה אחוזה? מאי דעתיך – דתיבעי למימר דלא נפקא, לשדה היוצאה לכהנים – שראוי לתת לכהנים ביובל, שהקדישה בעלים ולא גאלה, וגאלה אחר מן הכהנים – מיד גובר. כשל אחרים אני זוכה – אם גאלה ישראל חיתה יוצאה מידו, ואני זוכה בה עם שאר אחיו, תלמוד לומר לבן תהיה אחוזותו – ואיכא למידרש הכי: אחוזותו של כהן שירש מאביו תהא שלו, אבל זו אינה שלו. **משנה** כהנים נכנסין לתוכה כו' – כהנים של משמר היובל נכנסין לתוכה כו', והיא חלוטה בידם, שדה רשותי – עזובה, עד שיגאלנה אחר, ובשיגיע יובל תצא מידו לכהנים. **גמרא** ממקדיש בית – במקדיש בית כתיב: "כי יקדיש את ביתו קדש", ובשדה אחוזה כתיב (ויקרא כז): "בצאתו ביובל קדש" וגו', מה בית לא תצא לעולם מיד הקדש בלא דמים, כדכתיב התם: "והעריכו הכהן" וגו' ובית לא נפקא לכהנים לעולם, אלא שדה אחוזה לא תצא מיד הקדש בלא דמים, הילכך, כי פריך לה אחר – הרי נמיה לברק הבית הקדש, וכי מטי יובל נפקא בחנם לכהנים, ואי לא נגאלה – יהיב כהנים דמי חמשים שקל ושקל לה. **כבשי עצרת** – כתיב (ויקרא כג): "קדש יהיו לה' לכהן", **כבשי עצרת ושדה אחוזה** – מעשרים וארבע מתנות כהונה נינהו (במדבר יח) אבל בית לא הוא לעולם לכהנים, ואפילו גאלה אחר מיד הקדש.

גמרא לאיש אחר – והיה השדה בצאתו ביובל לכהנים. ולא לבן – שאם גאלה בנו אינה יוצאה לכהנים, אלא לאביו. הרי אח אביו – שיהא כאחר, ותצא לכהנים. ליעידה – שאם קנה אביו אמה העבריה ורוצה בה ליעדה לו – מעידה, ואין צריך לקדשה בכסף אחר, אלא באותו כסף שנתן בה אביו כשקנאה היא מקודשת לו, כדמפרש בפרק קמא דקדושין (ט"ב), ולעבר עברי – דעובר את הבן אם מת אדוניו בתוך שש שנים, ואינו עובר את האם, אם מת אדוניו בלא בן ואחיו יורשו – אין זה עובר, כדאמרין בפרק קמא דקדושין (ז"א), הכי נמי מוקמינן בן במקום אב לשדה אחוזה, דכי היכי דאינה יוצאה מיד אביו להתחלק לכהנים, אם גאלו בנו לא תצא לכהנים ביובל, ותיפוק ליה דהבא תרתי בוי – ולמה לי לתרצוי "כלום יש יבום"? משום – דהא דבן קם תחת אביו לעבר עברי – לא נפקא לן מקרא, אלא מהאי פירכא ד"כלום יש יבום" וכו', דאמרין בקדושין (ז"ב), מה ראיית לרבות את הבן לעבר עברי ולהוציא את האם? מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעידה, אדרבה, מרבה אני את האם שכן קם תחת אחיו ליבום, ומשני: כלום יש יבום אלא במקום שאין בן, ואי לאו האי פירכא ד"כלום יש יבום" כו' – לא נפקא ליה בעבר עברי, והוה ליה הכא חדא והכא חדא, מהו שתעמיד כו' – אם גאלתה בתו לשדה אחוזה מיד גובר, מהו שיצא לאביה ביובל ולא לכהנים? כל שהוא אחר במקום בן – דהיכא דיש בן חשוב זה כאחר, אינו מעמיד. אשה – שדקדישה שדה מלוו, מי פירדה מיד הקדש שלא תצא לכהנים ביובל, אם היא אינה יכולה לפדותה? שכן יורשה – דהוא ירית לה, אפילו יש לה בן בעלה יורשה ולא בן, כדכתיב "ורש אחוזה" – מלמד שהבעל יורש את אשתו (בבא בתרא קיאב), או דלמא בן מוקים לה – דהא היכא דאין בעל, ובנה יורשה – נטל בנכסים הראויים ליפול לאחר מיתה כבמוחזק לה לפני מיתה. אבל בעל היורש את אשתו אינו נטל בראי כבמוחזק, כדאמרין בפרק "ש" נוהליך" (בבא בתרא קיאב), הקדישה פחות משתי שנים לפני חיובל – ובא אחר וגאלה, ולא בגירעו אלא חמש שנים, מהו שתצא לכהנים ביובל, כשאר שדה אחוזה? מאי דעתיך – דתיבעי למימר דלא נפקא, לשדה היוצאה לכהנים – שראוי לתת לכהנים ביובל, שהקדישה בעלים ולא גאלה, וגאלה אחר מן הכהנים – מיד גובר. כשל אחרים אני זוכה – אם גאלה ישראל חיתה יוצאה מידו, ואני זוכה בה עם שאר אחיו, תלמוד לומר לבן תהיה אחוזותו – ואיכא למידרש הכי: אחוזותו של כהן שירש מאביו תהא שלו, אבל זו אינה שלו. **משנה** כהנים נכנסין לתוכה כו' – כהנים של משמר היובל נכנסין לתוכה כו', והיא חלוטה בידם, שדה רשותי – עזובה, עד שיגאלנה אחר, ובשיגיע יובל תצא מידו לכהנים. **גמרא** ממקדיש בית – במקדיש בית כתיב: "כי יקדיש את ביתו קדש", ובשדה אחוזה כתיב (ויקרא כז): "בצאתו ביובל קדש" וגו', מה בית לא תצא לעולם מיד הקדש בלא דמים, כדכתיב התם: "והעריכו הכהן" וגו' ובית לא נפקא לכהנים לעולם, אלא שדה אחוזה לא תצא מיד הקדש בלא דמים, הילכך, כי פריך לה אחר – הרי נמיה לברק הבית הקדש, וכי מטי יובל נפקא בחנם לכהנים, ואי לא נגאלה – יהיב כהנים דמי חמשים שקל ושקל לה. **כבשי עצרת** – כתיב (ויקרא כג): "קדש יהיו לה' לכהן", **כבשי עצרת ושדה אחוזה** – מעשרים וארבע מתנות כהונה נינהו (במדבר יח) אבל בית לא הוא לעולם לכהנים, ואפילו גאלה אחר מיד הקדש.

אחוזתו שלו ואין זו שלו – ואם תאמר: למה לי "אחוזותו"? בלא קרא נוכל לסתור הקל וחומר. כדאייתא בסוף מכילתין גבי שדה חרמין דדייק קל וחומר כהאי גונא דהבא, ומסיק: מי דמי? התם קא זכי בעלמא, הכא שקיל ליה, הכא נמי הוה מצי למסתור קל וחומר! ויש לומר: דאי לאו "אחוזותו" הוה אמינא מגורה שוה ד"בכה" כ"ה" מגול הגר, דאינה יוצאה מתחת ידו. וכן משמע הסוגיא התם פרק "הגזל קמא" (בבא קמא קטב), דתנו רבנן: הרי שדיה כהן גזול הגר, מנין שלא יאמר: הואיל ויוצא לכהנים והרי הוא תחת ידי – תהא שלי? ודין הוא, אם בשל אחרים וזכה – בשל עצמו לא כל שכן? (וכו') והכתוב: "איש את קדשיו לו יודה". פירוש: דמיניה ליפנין (שם) דכהן מקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה, ואפילו במשמר שאינו שלו. ואם בן דין הוא שיקריב אשמו שהוא חייב על גול הגר, וישרא גם הקרן בידו (ומשני: דילפינן "כהן" כ"ה" משדה אחוזה, דיוצא מתחת ידו ומתחלקת לכל ואחיו הכהנים, והתם מנלן? ומייתי סוגיא דהבא, אלמא, אי לא דכתיב:

גמרא לאיש אחר – והיה השדה בצאתו ביובל לכהנים. ולא לבן – שאם גאלה בנו אינה יוצאה לכהנים, אלא לאביו. הרי אח אביו – שיהא כאחר, ותצא לכהנים. ליעידה – שאם קנה אביו אמה העבריה ורוצה בה ליעדה לו – מעידה, ואין צריך לקדשה בכסף אחר, אלא באותו כסף שנתן בה אביו כשקנאה היא מקודשת לו, כדמפרש בפרק קמא דקדושין (ט"ב), ולעבר עברי – דעובר את הבן אם מת אדוניו בתוך שש שנים, ואינו עובר את האם, אם מת אדוניו בלא בן ואחיו יורשו – אין זה עובר, כדאמרין בפרק קמא דקדושין (ז"א), הכי נמי מוקמינן בן במקום אב לשדה אחוזה, דכי היכי דאינה יוצאה מיד אביו להתחלק לכהנים, אם גאלו בנו לא תצא לכהנים ביובל, ותיפוק ליה דהבא תרתי בוי – ולמה לי לתרצוי "כלום יש יבום"? משום – דהא דבן קם תחת אביו לעבר עברי – לא נפקא לן מקרא, אלא מהאי פירכא ד"כלום יש יבום" וכו', דאמרין בקדושין (ז"ב), מה ראיית לרבות את הבן לעבר עברי ולהוציא את האם? מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעידה, אדרבה, מרבה אני את האם שכן קם תחת אחיו ליבום, ומשני: כלום יש יבום אלא במקום שאין בן, ואי לאו האי פירכא ד"כלום יש יבום" כו' – לא נפקא ליה בעבר עברי, והוה ליה הכא חדא והכא חדא, מהו שתעמיד כו' – אם גאלתה בתו לשדה אחוזה מיד גובר, מהו שיצא לאביה ביובל ולא לכהנים? כל שהוא אחר במקום בן – דהיכא דיש בן חשוב זה כאחר, אינו מעמיד. אשה – שדקדישה שדה מלוו, מי פירדה מיד הקדש שלא תצא לכהנים ביובל, אם היא אינה יכולה לפדותה? שכן יורשה – דהוא ירית לה, אפילו יש לה בן בעלה יורשה ולא בן, כדכתיב "ורש אחוזה" – מלמד שהבעל יורש את אשתו (בבא בתרא קיאב), או דלמא בן מוקים לה – דהא היכא דאין בעל, ובנה יורשה – נטל בנכסים הראויים ליפול לאחר מיתה כבמוחזק לה לפני מיתה. אבל בעל היורש את אשתו אינו נטל בראי כבמוחזק, כדאמרין בפרק "ש" נוהליך" (בבא בתרא קיאב), הקדישה פחות משתי שנים לפני חיובל – ובא אחר וגאלה, ולא בגירעו אלא חמש שנים, מהו שתצא לכהנים ביובל, כשאר שדה אחוזה? מאי דעתיך – דתיבעי למימר דלא נפקא, לשדה היוצאה לכהנים – שראוי לתת לכהנים ביובל, שהקדישה בעלים ולא גאלה, וגאלה אחר מן הכהנים – מיד גובר. כשל אחרים אני זוכה – אם גאלה ישראל חיתה יוצאה מידו, ואני זוכה בה עם שאר אחיו, תלמוד לומר לבן תהיה אחוזותו – ואיכא למידרש הכי: אחוזותו של כהן שירש מאביו תהא שלו, אבל זו אינה שלו. **משנה** כהנים נכנסין לתוכה כו' – כהנים של משמר היובל נכנסין לתוכה כו', והיא חלוטה בידם, שדה רשותי – עזובה, עד שיגאלנה אחר, ובשיגיע יובל תצא מידו לכהנים. **גמרא** ממקדיש בית – במקדיש בית כתיב: "כי יקדיש את ביתו קדש", ובשדה אחוזה כתיב (ויקרא כז): "בצאתו ביובל קדש" וגו', מה בית לא תצא לעולם מיד הקדש בלא דמים, כדכתיב התם: "והעריכו הכהן" וגו' ובית לא נפקא לכהנים לעולם, אלא שדה אחוזה לא תצא מיד הקדש בלא דמים, הילכך, כי פריך לה אחר – הרי נמיה לברק הבית הקדש, וכי מטי יובל נפקא בחנם לכהנים, ואי לא נגאלה – יהיב כהנים דמי חמשים שקל ושקל לה. **כבשי עצרת** – כתיב (ויקרא כג): "קדש יהיו לה' לכהן", **כבשי עצרת ושדה אחוזה** – מעשרים וארבע מתנות כהונה נינהו (במדבר יח) אבל בית לא הוא לעולם לכהנים, ואפילו גאלה אחר מיד הקדש.

גמרא

שנינו במשנה: 'גאלה בנו ושל המקדיש', יוצאה לאביו ביובל.
גאלה אחר או אחד מהקרובים, וגאלה (המקדיש) מידו, יוצאה
לכהנים ביובל.
הגמרא מביאה ברייתא הדורשת דינים אלו מהפסוקים: **תָּנוּ**
רַבֵּנּוּ, נאמר בפסוק (ויקרא כו כ) 'וְאִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה, וְאִם
מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אֲחֵר, לֹא יִגָּאֵל עוֹד, וְיֵשׁ לְדִרּוֹשׁ, 'אִם לֹא
יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה', וְזֶה הַפְּעֻלִים עֲצָמָם, 'וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה' וְזֶה
הַגִּזְיוֹן, 'לְאִישׁ אֲחֵר', וְיֵשׁ לְדִיּוֹק, שְׁדוּקָא אִם נִמְכְּרָה הַשְּׂדֵה
לְאִישׁ אֲחֵר הִרִי הִיא יוֹצֵאת בְּיּוֹבֵל לְכַהֲנִים, וְלֹא כְשֶׁנִּמְכְּרָה לְבֶן,
אֵלָּא אִם מִכְּרָה לְבִנו, חֲזוֹרָת בְּיּוֹבֵל לְאִבּוֹ, וְאִינָּה יוֹצֵאת בְּיּוֹבֵל
לְכַהֲנִים. שְׁוֹאֵלֶת הַבְּרִייתָא: אֵתָּה אוֹמֵר שִׁישׁ לְדִרּוֹשׁ מִהַפְּסוֹק
'לְאֲחֵר', וְלֹא לְבֶן, אוֹ אֵינוֹ – שְׁמָא לֹא נִדְרֹשׁ כֵּן, אֲלֵא 'לְאֲחֵר',
וְלֹא לְאֵתָּה, שְׁאֵם מִכָּר הַגּוֹבֵר אֶת הַשְּׂדֵה לְאֲחִיו שֶׁל הַמִּקְדִּישׁ אֶת
הַשְּׂדֵה, אִינָּה יוֹצֵאת בְּיּוֹבֵל לְכַהֲנִים, אֵלָּא חֲזוֹרָת בְּיּוֹבֵל לְמִקְדִּישׁ.
מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: בְּשָׁהוּא (הַפְּסוֹק) אוֹמֵר 'אִישׁ', וְלֹא אִמֹר
סֵתָם 'אֲחֵר', הִרִי אֵת אוֹמֵר – בָּאָה הַתּוֹרָה לְרִבּוֹת שְׁאֵף אַח
כְּאֲחֵר הוּא וְאִם מִכְּרָה לְאֲחִיו שֶׁל הַמִּקְדִּישׁ, יוֹצֵאת הַשְּׂדֵה בְּיּוֹבֵל
לְכַהֲנִים, הֵא מָה אֲנִי מְקַיֵּים – אֵלָּא מָה יֵשׁ לְמַעַט מִהַלְשׁוֹן
'לְאֲחֵר', שֶׁרָק אִם מִכְּרָה הַגּוֹבֵר לְאֲחֵר אוֹ לְאֲחִיו יוֹצֵאת בְּיּוֹבֵל,
וְלֹא אִם מִכְּרָה לְבֶן.
שְׁוֹאֵלֶת הַבְּרִייתָא: וְמָה רָאִיתָ לְרִבּוֹת אֶת הַבֶּן, שְׁדִינוּ כְּדִין הָאֵב
לְעַנְיָן גְּאוּלָּת הַשְּׂדֵה, שְׁחֲזוֹרָת הַשְּׂדֵה בְּיּוֹבֵל לְאִבּוֹ, וְלֹא יוֹצֵאת אֶת
הָאֵחׁ וְלֹא יוֹמֵר שְׁדִינוּ כִּכֵּל אֲדָם זֶר הַגּוֹאֵל אֶת הַשְּׂדֵה, שְׁהִיא יוֹצֵאת
בְּיּוֹבֵל לְכַהֲנִים. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: מִכָּרָה אֲנִי אֶת הַבֶּן, שִׁיחָא
דִּינוּ כְּאִבּוֹ, שְׁהִי מִצְאָנוּ בְּמִקּוֹם אֲחֵר שְׁדִינוּ כְּדִין אִבּוֹ, שְׁכֵּן קָם
הוּא תַּחַת אֲבִיו לְעִיּוּדָה – אִם קָנָה אֲדָם אִמָּה עֲבֵרִיָּה, יִכּוֹל לִישָׁא
אִתָּה לְלֹא כִסֵּף קְדוּשָׁין, אֵלָּא כִסֵּף קְנִייתָהּ נִחָשׁ כִּכִּסֵּף קְדוּשִׁיָּה,
וְכִמּוֹ כֵּן יִכּוֹל בְּנו לִיעֲדָה לוֹ בִּכְסֵּף אוֹ שְׁתָּן אִבּוֹ, וְלִעֲבֹד עֲבָדִי –
אִם קָנָה הָאֵב עֲבֵד עֲבֵרִי, וּמָת הָאֵב בְּתוֹךְ שֵׁשׁ שָׁנֹת עֲבֻדָּתוֹ,
עוֹבֵד הָעֶבֶד אֶת בֶּן הָאֲדוֹן עַד הַשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִית. לִכֵּן גַּם לְעַנְיָן
גְּאוּלָּת הַשְּׂדֵה מִסְתַּבֵּר לֹמֵר שִׁיחָא דִין הַבֶּן כְּדִין אִבּוֹ. מָה שְׁאִין
כֵּן בָּאָה, שְׁאִינוּ עוֹמֵד תַּחַת אֲחִיו לִיעֲדָה אֶת אִמָּתוֹ הָעֲבֵרִיָּה, וְאִינוּ
עוֹבֵד בְּעַבְדוֹ הָעֲבֵרִי, וּמִסְתַּבֵּר שְׁגָם לְעַנְיָן גְּאוּלָּת הַשְּׂדֵה יֵהָא דִּינוּ
כְּדִין אֲדָם זֶר.
מִקְשָׁה הַבְּרִייתָא: אֲדָרְבָּה – נִיתָן לֹמֵר סִבְרָא הַפּוֹכָה בְּעַנְיָן זֶה,
מִכָּרָה אֲנִי אֶת הָאֵת, שְׁגֹאוּלָּת הַשְּׂדֵה עַל יְדוֹ תִּיחָשׁב כְּגֹאוּלָּת
הַבְּעֻלִים עֲצָמָם, שְׁכֵּן קָם הוּא תַּחַת אֲחִיו לְיִיבּוּם, שְׁאֵם מֵת
אֲחִיו לְלֹא בָנִים, נוֹשָׂא הָאֵחׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וּמוֹכַח שְׁהָא עוֹמֵד תַּחַת
אֲחִיו, וּמִסְתַּבֵּר לֹמֵר שִׁיעֲמוּד תַּחַתוֹ אֵף לְעַנְיָן גְּאוּלָּת הַשְּׂדֵה.
מִתְרַצֵּת הַבְּרִייתָא: כְּלוּם – וְכִי יֵשׁ יָבוּם אֲלֵא בְּמִקּוֹם שְׁאִין בֶּן,
הָא – אֲבֵל אִם יֵשׁ בֶּן, אִין יָבוּם, וְאִם כֵּן נִמְצָא שְׁהֵבן עֲדִיף מִהָאֵחׁ
אֵף בְּדַבֵּר זֶה, שְׁאֵם יֵשׁ בֶּן הוּא מִבְּטֵל אֶת הַצּוֹרֵךְ בִּיבּוּם, וְרָק
כְּשִׁאִין לְאֲדָם בֶּן זָקוּקָה אִשְׁתּוֹ לִיבּוּם שֶׁל אֲחִיו.
הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת אֶת סִיּוּם דְּבִרֵי הַבְּרִייתָא. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִדּוּעַ
הוֹצִרְכָּה הַבְּרִייתָא לֹמֵר 'כְּלוּם יֵשׁ יָבוּם אֵלָּא בְּמִקּוֹם שְׁאִין בֶּן',
וְתִפְסִיךְ לֵיהּ דְּהָכָא תִּרְמִי וְהָכָא חָדָא – וְהִרִי יִכְלָה הַבְּרִייתָא
לְדַדּוּת וְלֹמֵר שְׁאֵף אִם לְגַבִּי יָבוּם הָאֵחׁ קוֹדֵם לְבֶן, מִכָּל מִקּוֹם זֶהוּ
רָק מִקּוֹם אֶחָד, וְאִילוּ מָה שְׁהֵבן קוֹדֵם לְאֵחׁ מִצְאָנוּ בְּשֵׁתִי מִקּוֹמוֹת,
גַּם בִּיעוּד וְגַם בְּעַבְד עֲבֵרִי.
מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: מִשּׁוּם דְּעִיָּקֵר דִּינוּ שֶׁל עֲבֵד עֲבָרִי, שְׁעוֹבֵד אֶת
הַבֶּן וְלֹא אֶת הָאֵחׁ, מִהָאִי פִּירְכָּא נְמִי הוּא דְנִפְקָא לֵיהּ –
מִקּוּשִׁיא זֶה עֲצָמָה הוּא נִלְמַד, שְׁאֵף שְׁלֹגְבִי יַעוֹד מִצְאָנוּ שְׁאֵם יֵשׁ
בֶּן וְאֵחׁ קוֹדֵם הַבֶּן לְאֲחִיו, וּמֵאִידִךְ מִצְאָנוּ לְגַבִּי יָבוּם שְׁהָא עוֹמֵד
תַּחַת אֲחִיו וְלֹא הַבֶּן, מִכָּל מִקּוֹם הַסְּקֵנוּ שִׁכַּח הַבֶּן עֲדִיף מִכָּח הָאֵחׁ
אֵף לְגַבִּי יָבוּם עֲצָמָם, דְּכָלוּם יֵשׁ יָבוּם אֲלֵא בְּמִקּוֹם שְׁאִין בֶּן,

אבל לולא סברא זו לא היינו יודעים אף לגבי עבד עברי שהבן
עדיף מהאח, וממילא לא היו לנו שני מקומות ללמוד מהם שהבן
קודם, ולכן הוצרכה הברייתא להביא את עיקר הסברא של
'כלום יש יבום אלא במקום שאין בן', וממילא אין ללמוד מיבום
שאח עדיף מבן.
הגמרא מסתפקת בדִין בת הפודה את שדה אביה: **בְּעֵי** – הסתפק
רַבָּה בַּר אֲבוּהִי, בֵּת, מָהוּ שְׁתַּעֲמִיד שְׂדֵה לְאִתָּהּ – האם כשהבת
גואלת את שדה אביה חוזרת השדה לאביה ביובל, ולא לכהנים,
כִּדִין בֶּן הַפּוֹדָה אֶת שְׂדֵה אֲבִיו, או לֹא. וּמִבְּאֵר רַבָּה בַּר אֲבוּהִי אֶת
צִדְדֵי הַסִּפֵּק: **בִּיּוֹן דְּלִעְנִין יָבוּם, בֶּן וּבֵת בִּי הִדְרִי פְטוּרִי** – הבן
והבת שוים הם בכך שהם פטורים את אמם מיבום, ולכן נאמר
דְּמִוּקָמָה – שִׁמְעָמִידָה אֵף הֵבֵת אֶת הַשְּׂדֵה לְאִבּוֹהִי, כֵּן. אוֹ
דִּלְקָמָה – או שְׁמָא נִאֲמַר, **בִּיּוֹן דְּלִעְנִין נִחְלָה** – יְרוּשָׁה, בֵּת
בְּמִקּוֹם בֶּן כִּי אֲחֵר דְּמִיָּא – בְּמִקּוֹם שִׁישׁ בֶּן, אִין הֵבֵת יְרוּשָׁתָהּ
כְּלוּם, וְדִינָה כְּאֲדָם זֶר, לֹא מִוְּקָמָה – אִינָּה מְעַמִּידָה שְׂדֵה
לְאִבּוֹהִי, אֵלָּא דִּינָה כְּאֲדָם זֶר הַפּוֹדָה אֶת הַשְּׂדֵה, שְׁבִיּוֹבֵל נִיתַנְתָּ
הַשְּׂדֵה לְכַהֲנִים.
פּוֹשְׁטָה הַגְּמָרָא אֶת הַסִּפֵּק מִבְּרִייתָא: **תָּא שְׁמַע, דְּתַנָּא דְּבִי רַבִּי**
יִשְׁמַעְאֵל – שִׁכַּךְ נִשְׁנָתָה הַבְּרִייתָא בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי
יִשְׁמַעְאֵל, כֹּל אֲדָם שְׁהוּא נִחָשׁב לְגַבִּי יְרוּשָׁה כִּי אֲחֵר' בְּמִקּוֹם –
כְּשִׁישׁ בֶּן, הִרִי הוּא נִחָשׁב 'אֲחֵר' גַּם לְגַבִּי גְּאוּלָּת הַשְּׂדֵה, וְהָא נְמִי
– וְאֵף בֵּת בְּמִקּוֹם בֶּן, כִּי אֲחֵר דְּמִיָּא – הִיא נִחָשְׁבָת כְּאֲדָם
'אֲחֵר', שְׁהִרִי אִינָּה יְרוּשָׁתָה עִמּוֹ, וּמִמִּילָא אֵף לְגַבִּי שְׂדֵה אַחֲזוּהּ
הִיא נִחָשְׁבָת כִּי אֲחֵר, וְאִין הַשְּׂדֵה שְׁגֹאוּלָּה הֵבֵת חֲזוֹרָת בְּיּוֹבֵל
לְאִבּוֹהִי, אֵלָּא לְכַהֲנִים.
הַגְּמָרָא מְסַתְּפַקת בְּדִין אִשָּׁה שְׁהַקְדִּישָׁה שְׂדֵה: **בְּעֵי** – הסתפק רַבִּי
זִירָא, אִשָּׁה נִשְׁוֹאָה, שְׁהַקְדִּישָׁה שְׂדֵה מְלוֹג שְׁלָה, מִי מְעַמִּיד לָהּ
שְׂדֵה – מִי מִקְרֻבֶיהָ (בְּעֵלָה אוּ בְנָה) גּוֹאֵל בְּשִׁבִּילָה אֶת הַשְּׂדֵה
כְּדִי שְׁתַּחֲזוֹר אֵלֶיהָ בְּיּוֹבֵל, וְלֹא תַּחֲחַלֵּק לְכַהֲנִים. הָאֵם הַפְּעֻל
מִוְּקָיִם לָהּ – מְעַמִּיד לָהּ אֶת הַשְּׂדֵה, שְׁכֵּן הוּא יוֹרְשָׁהּ, וְאִפִּילוּ
בְּמִקּוֹם שִׁישׁ לָהּ בֶּן, וְלִכֵּן הוּא יַעֲמִיד בְּמִקּוֹמָה לְהַעֲמִיד לָהּ אֶת
הַשְּׂדֵה אַחֲזוּהּ. אוֹ דִּלְקָמָה – או שְׁנִאֲמַר שְׁכֵּן מִוְּקָיִם לָהּ –
מְעַמִּיד לָהּ אֶת הַשְּׂדֵה, שְׁכֵּן נִוְּשֵׁל בְּרָאִי בְּכַמּוּחָזֶק – כִּיּוֹן
שֶׁבְּמִקּוֹם שְׁאִין לָהּ בַּעַל וְהֵבֵן יוֹרֵשׁ, כִּחַ יְרוּשָׁתוֹ עֲדִיף עַל כַּחַ
יְרוּשָׁתָה הַבַּעַל, שְׁהִרִי הַבַּעַל יוֹרֵשׁ רָק דְּבָרִים שְׁהִיוּ בַּחֲזָקָה אִשְׁתּוֹ
בְּשַׁעָה שְׁמָתָהּ, וְאִילוּ הַבֶּן יוֹרֵשׁ אֵף דְּבָרִים שְׁלֹא הִיוּ מִחוּזָקִים בִּיד
אִמּוֹ, אֵלָּא רָק רָאוּיִים לְכּוֹבֵד לִידָהּ, כְּמוֹ מִמּוֹן שְׁהִיוּ אֲחֵרִים חִיבִים
לָהּ, וְאִם כֵּן אֵף לְגַבִּי הַעֲמִידָת שְׂדֵה עֲדִיף כּוּחוֹ לְעַמּוּד בְּמִקּוֹם אִמּוֹ
מִכָּח הַבַּעַל. מְסִימָת הַגְּמָרָא: תִּיקִי – תַּעֲמוּד שְׁאֵלָה זֶה בִּסְפֵק,
שְׁלֹא נִפְשְׁטָה.
הַגְּמָרָא דְנָה בְּעַנְיָן הַמִּקְדִּישׁ שְׁדִּחוּ סוּמוֹךְ לְיּוֹבֵל: **בְּעָא מִינֵיהּ רַבִּי**
בַּר חֲמָא מִרְבַּ חֲסִדָא, שְׂדֵה אַחֲזוּהּ שְׁהַקְדִּישָׁה בְּעֵלֶיהָ פְּחֻזָּת
מִשְׁתֵּי שְׁנִים לְפָנֶי הַיּוֹבֵל, שְׁהִדִּין הוּא שְׁהָגוּלָּא אוֹתָהּ אִינוּ מִגְרַע
לְפִי הַשְּׁנִים שְׁנִשְׁאָרוֹ, אֵלָּא צִרִיךְ לִתֵּת חֲמִישִׁים שְׁקֵל כִּסָּף,
כְּמִבּוּאָר לְעִיל (כְּד.), וְבֵא אֲדָם זֶר וְגֹאֲלָהּ, מָהוּ שְׁתַּצָּא לְכַהֲנִים
– הָאֵם הִיא יוֹצֵאת לְכַהֲנִים בְּיּוֹבֵל, או לֹא.
אֲמַר לִיהִי רַב חֲסִדָא, מָהִי דְעָתִיד – מָה סִבְרָתָךְ לֹמֵר שְׁלֹא תַצָּא
הַשְּׂדֵה בְּיּוֹבֵל, הִרִי זֶהוּ כִּיּוֹן שְׁנִאֲמַר בְּפִסּוֹק (ויקרא כו יח) 'וְיָחֹשֵׁב
לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשְּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיָּבֵל וְיִגְרַע
מִעֲרֶכְךָ, וְאַחֵר כֵּךְ נִאֲמַר (שם כו כא) 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאֲתוֹ
בְּיּוֹבֵל קֶדֶשׁ לַיהוָה בְּשָׂדֵה הַחֲרָם לְכַהֵן תִּהְיֶה אֲחֲזוּתוֹ, וְיֵשׁ לְלַמּוֹד
מִסְּמִיכוֹת הַפְּסוֹקִים שֶׁרָק שְׂדֵה דְּבֵת גִּירְעוֹן – שְׁפָרִידִית בְּאוּמָה
שְׁמִגְרַע הַפּוֹדָה אֶת הַשְּׁנִים שְׁעֵבְרָה, אִין – אֲכַן יוֹצֵאת בְּיּוֹבֵל
לְכַהֲנִים, אֲבֵל שְׂדֵה דְּלָאוּ בֵּת גִּירְעוֹן, וְכִנּוּן שְׂדֵה זֶה שְׁהוֹקְדָשָׁה
בְּתוֹךְ שְׁנָתִים לְיּוֹבֵל, שְׁאִין שִׁיךְ בֵּה גִירְעוֹן, אֵלָּא לְעוֹלָם נוֹתָן
הַפּוֹדָה חֲמִישִׁים סְלָעִים, לֹא – אִינָּה יוֹצֵאת לְכַהֲנִים בְּיּוֹבֵל.

והיינו כיון שלעולם אין השדה ניתנת לכהנים עד שיגאלנה אחר
 מההקדש, כדברי רבי אליעזר.
 תמנה הגמרא על ביאור זה: **וְתִסְבְּרָא** – וכי אתה סבור שניתן
 לבאר כך את הברייתא, כרבי אליעזר, והרי אם כן קשה, **רַבִּי**
יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן החולקים על רבי אליעזר, ולדבריהם ביובל
 ניתנת השדה לכהנים אף אם לא נגאלה, **הֲאִי עוֹד מָאִי דְרַבִּי**
בִּיָּה – מה הם דורשים מהלשון 'עוד' שבפסוק.
 לכן מבארת הגמרא את הברייתא באופן אחר: **אֱלָא, הֲכָא כְּמָא**
עֲסָקִינוּ, בְּשָׂדֶה שְׂעִיבָא לְכַהֲנִים ביובל, **וְהַקְדִּישָׁה הִכְהֵן** שזכה
 בה, **וְאֵתוּ בְּעָלִים לְמִיפְרָקָה** – ובאו הבעלים הראשונים
 לפדותה, **סְלָקָה דְּעֵתָהּ אֲמִינָא לֹא תִפְרוֹק** – היית מעלה
 בדעתך לומר שאינו יכול לפדותה אפילו לענין זה שִׁתְּהָא לְפָנֵינוּ
בְּשָׂדֶה מְקַנָּה, כיון שלא פדאה בפעם הראשונה שיצאה
 מרשותו, ביובל הקודם, תלמוד לומר **לֹא יִגָּאֵל עוֹד**, ללמדך,
 שרק לכהנים שִׁתְּהָא, להיות שדה אחוזה, **אִינָה נְגָאֵלָה, אֲכָל**
נְגָאֵלָה שְׁתְּהָא לְפָנֵינוּ בְּשָׂדֶה מְקַנָּה, ונשארת בידו עד היובל, ואז
 יוצאת מידו ומתחלקת לכהנים.
 מוכיחה הגמרא שזו כוונת הברייתא: **וְהִתְנִיָּא** – וכך גם שנינו
 בברייתא אחרת, נאמר בפסוק לגבי המקדש שדה מקנה וגאלה
 אחר, **בְּשָׁנָה חִיבֹל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ מֵאֲתָו' (שם כו**
כד), יבול היית לומר שכונת הפסוק שיתחזור השדה לזוֹכֵר,
שְׁלָקָה מִמֶּנּוּ – שהלוקח קנה ממנו את השדה לאחר שהקדישה
 בעליה, תלמוד לומר **לְאִשְׁרֵי לֹא אַחֲזוֹת הָאֶרֶץ**, והיינו שתחזור
 השדה לבעלים הראשונים שמכרה ללוקח שהקדישה, שהוא
 ירשה מאבותיו, והיא לפניו כשדה אחוזה. מוסיפה הברייתא:
יֵאמֹר הַפֶּסֶק רַק יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לְאִשְׁרֵי לֹא אַחֲזוֹת הָאֶרֶץ, ונודע
 שחזרת השדה לבעליה הראשונים, ומה תלמוד לומר – למה
 נאמר **לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ מֵאֲתָו'**, אלא ללמדך, שדה – שדה אחוזה
 שהוקדשה ויצאת לכהנים ביובל, ומכרה הכהן שזכה בה,
 והקדישה הלוקח מן הכהן, ונגאלה אחר מההקדש, יבול היית
 לומר שביובל הבא תחזור השדה לבעלים הראשונים, שהרי
 שדה מקנה חוזרת לְאִשְׁרֵי לֹא אַחֲזוֹת הָאֶרֶץ, והבעלים
 הראשונים הוא שירשה מאבותיו כשדה אחוזה, תלמוד לומר
לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ מֵאֲתָו', ללמד שכיון שלא קנאו הלוקח מהבעלים
 הראשונים, אלא יצאה מרשותו על ידי הקדש ואחר כך מכרה
 הכהן, אינה חוזרת ביובל לבעלים הראשונים אלא לכהן
 שמכרה ללוקח. וזהו כמבואר בברייתא הקודמת, שאם הבעלים
 הראשונים שהקדישו את השדה לא גאלו לפני היובל, וזכה בה
 הכהן ביובל, והקדישה, הבעלים הראשונים יכולים לפדותה
 שתחזור להיות לפנייהם רק כשדה מקנה, ולא כשדה אחוזה.
 מבררת הגמרא מדוע הוצרכו שני פסוקים ללמד דין זה, שלאחר
 היובל אין הקרקע חוזרת לבעלים הראשונים להיות כשדה
 אחוזה. מבארת הגמרא: **וְאִצְטְרִיךְ** – והוצרכה התורה לְמִיכְתָּב
לֹא יִגָּאֵל עוֹד, כמבואר בברייתא הראשונה, **וְאִצְטְרִיךְ**
לְמִיכְתָּב גם **לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ**, כמבואר בברייתא השנייה. והטעם
 לכך, דאי כתב רחמנא רַק **לֹא יִגָּאֵל**, ללמד ששדה שיצאה
 ביובל לכהן, והקדישה, אין הבעלים הראשונים יכול לחזור
 ולגאול אותה שתהיה לו כשדה אחוזה, היינו סבורים שזהו כיון
 דלא קא הדרה בלל – שאין השדה חוזרת כלל, לשום אדם, ואף
 לא לכהן שהקדישה וכיון שכשזכה בה הכהן נהייתה לפניו
 כשדה אחוזה, וכיון שהקדישה ולא גאלה עד היובל, הרי היא
 מתחלקת ביובל לכהנים, ואף הבעלים הראשונים אינם זוכים
 בה, **אֲכָל הֲכָא**, באופן של הברייתא השנייה, שהכהן שזכה בה
 לאחר היובל מכרה לאחר, והקדישה הלוקח, וגאל אדם אחר
 את השדה, שדין השדה כשדה מקנה דקא הדרה – שחוזרת
 ביובל לבעליה, תִּתְּהֵיךְ לְמִכְרָה קָמָא – הייתי יכול לומר שתחזור

מקדשי בְּדֶק הַבֵּית, ולכן לומדים שדה אחוזה ממקדש בית,
 שבשניהם זו קדושת בְּדֶק הַבֵּית, ואין דנין את דין שדה אחוזה,
 שזהו קדשי בְּדֶק הַבֵּית, מכבשי עצרת שהם קדשי מִזְבֵּחַ.
 שואלת הגמרא: **וְרַבִּי שְׁמַעוֹן נָמִי**, נילף שדה אחוזה ממקדש
 בֵּית, שלא תצא השדה מהקדש אלא בדמים. משיבה הגמרא:
 רבי שמעון סובר שדנין דְּבֶר שְׂהוּא מִתְּנָה לְכַהֲנִים מְדָבָר שְׂהוּא
 מִתְּנָה לְכַהֲנִים, ולכן לומדים שדה אחוזה מכבשי עצרת,
 ששניהם מתנות כהונה, ואין דנין דְּבֶר שְׂהוּא מִתְּנָה לְכַהֲנִים,
 כשדה אחוזה, מְדָבָר שְׂאִינוּ מִתְּנָה לְכַהֲנִים, כמקדש בית.
 שנינו במשנה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא נִכְנָסִין וְלֹא נֹתְנִין**
[וב'], לעולם אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שיגאלנה אחר.
 מבארת הגמרא: **אֲמַר רַבִּי, מָאִי טַעְמִיה דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שאין
 הכהנים נכנסים לשדה אחוזה, עד שתיגאל על ידי אחר, כיון
 דאֲמַר קָרָא (ויקרא כו כ-כא) **יָאֵם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשָּׂדֶה וְאֵם מְכַר**
אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד, וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאֲתוֹ בִּיבֹל
קֹדֶשׁ לַה', ויש לדרוש את הפסוקים כאילו נכתב כך, **יָאֵם לֹא**
יִגָּאֵל אֶת הַשָּׂדֶה, לֹא יִגָּאֵל עוֹד, **יָאֵם מְכַר אֶת הַשָּׂדֶה, וְהָיָה**
הַשָּׂדֶה בְּצִאֲתוֹ בִּיבֹל קֹדֶשׁ לַה', והיינו שאם לא נגאלה השדה,
 אינה יוצאת ביובל לכהנים, ורק אם מכרה הגובר לאחר, יוצאת
 ביובל לכהנים.
 מקשה הגמרא: **אֲמַר אַבְי, סָבִינָא תְּרִיפָא מִפְּסָקָא קָרָא** – וכי
 סבין חד חותך את הפסוקים, שמומנת כן מוציאים את המילים
יָאֵם מְכַר אֶת הַשָּׂדֶה ממקומם, ודורשים אותם בפסוק הבא,
 האומר **וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאֲתוֹ בִּיבֹל קֹדֶשׁ לַה'**, והרי לא נאמר כן
 בפסוקים, אלא נאמר **וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאֲתוֹ בִּיבֹל קֹדֶשׁ לַה'**,
 ומשמע שבשנת היובל יוצאת השדה לכהנים, בין אם נגאלה
 קודם לכן ובין אם לא נגאלה.
אֱלָא אֲמַר אַבְי, טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוא בְּתִתְּנָא בברייתא,
 נאמר בפסוק (שם כו כ) **יָאֵם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשָּׂדֶה וְאֵם מְכַר אֶת**
הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד, וממה שנאמר **לֹא יִגָּאֵל**, יבול
 היית לומר שלאחר שנמכרה לאיש אחר לא תהא נְגָאֵלָה
 לבעלים כלל, אפילו לא לענין שְׁתְּהָא לְפָנֵינוּ בְּשָׂדֶה מְקַנָּה –
 כשדה שקונה האדם מההקדש, שנקנית לו רק עד היובל, אלא
 אין הבעלים יכולים לקנותה כלל, תלמוד לומר **עוֹד**, ללמדך
 שרק לכהנים שִׁתְּהָא ברשותו, כשדה אחוזה, אינה נְגָאֵלָה,
אֲכָל נְגָאֵלָה היא על ידי המקדש לענין זה שִׁתְּהָא לְפָנֵינוּ בְּשָׂדֶה
מְקַנָּה, ויש לברר את דברי הברייתא: **אִימָת** – מתי, באיזה זמן
 היינו סבורים שאין הבעלים יכולים לגאול את השדה אפילו
 להיות כשדה מקנה, **אִילִימָא** – אם תאמר שזהו בזמן **יבול**
רַחֲשׁוֹן – לפני שהגיע היובל הראשון שלאחר שהקדישה, **אֲמַאי**
אִינָה נְגָאֵלָה, והרי אפילו כשדה אַחֲזוּהָ נָמִי הָוִיָא – יכול הוא
 לגאולה שתהיה אצלו כשדה אחוזה, שהרי עדיין לא עבר עליה
 יובל ולא יצאה לכהנים. **אֱלָא פְּשִׁיטָא** שמדובר בזמן **יבול שני**
 – לאחר היובל הראשון, שאינו יכול לפדותה שתהיה לו כשדה
 אחוזה, ואמרה התורה שיכול לפדותה שתהיה לו כשדה מקנה.
וְלִמָּאן – ובדעת איזה תנא אפשר לומר כן, **אִילִימָא לְרַבִּי יְהוּדָה**
וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, הרי לדבריהם כבר בשנת היובל הראשון לכהנים
נִכְסָא – יצאה השדה לכהנים, בחינם או בדמים, ואין הבעלים
 יכולים לחזור ולגאולה. **אֱלָא לָאו** – ודאי סוברת הברייתא כרבי
אֱלִיעֶזֶר, שאם לא נגאלה השדה קודם היובל אינה יוצאת
 לכהנים ביובל, וחידשה הברייתא שבאותו זמן שלאחר היובל
 יכולים הבעלים לקנותה שתהיה להם כשדה מקנה, ולא כשדה
 אחוזה. מסיים אבוי את ביאורו: **וְשִׁמְעָ מִינָהּ** – ומוכח מברייתא
 זו, דטַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוא מִהֲכָא, מכך שהוצרכה התורה
 להשמיענו את דין השדה ביובל שני, שהיא נקנית לבעלים
 להיות שדה מקנה, מוכח שאינה יוצאת לכהנים ביובל הראשון,

מסתבר טפי בלא גזרה שוה. ואזר כך שואל מה טעם דרבי שמעון, אלמא דרבי יהודה מסתבר טפי ויש לומר: דאשכחן נמי כי האי גזנא בבא קמא (יב) גבי הכהוה עשרה בני אדם בעשר מקלות, דלמר משמע "כי יכה כל נפש" – עד שיכה כל נפש, ולמר משמע – כל דהו נפש. ונראה לי דלפי מה דפירשתי נחא, דפשיטה דקרא משתמע שיצא לכהנים ולא

איצטרך גזירה שוה לומר דיוצא בדמים, ולמר אצטרך גזרה שוה דיוצא בחנם. מאי טעמא דרבי אליעזר – ואם תאמר: והלא פשיטה דקרא כרבי אליעזר משתמע: "ואם לא יגאל השדה הבעלים ואם מכר", כלומר, אלא שמכרו הגובר לאיש אחר – "והיה בצאתו ביובל לכהנים", אלמא אינו יוצא לכהנים כי אם בגמכר לאחר, אבל לא גאלו אחר ועדיין ביד הגובר – אז אינו יוצא לכהנים. אלמא פשיטה דקרא כרבי אליעזר משתמע ולפי מה שפירשתי, ד"ואם לא יגאל" "ואם מכר" שני דרכים הם – בזה נחא, דמשמע דבשני אלו יוצא לכהנים. אילימא ביובל ראשון אמאי אינה נגאלת שדה אחוה נמי הויה – תימה,

הוה ליה למימר: אילימא ביובל ראשון – הכתיב "ואם גאל יגאל את השדה וקס לוי" ושמן היינו הא דקאמר. ואם תאמר: הא יש לאוקמא ביובל ראשון, כגון שגאלה אחר מיד הגובר וגאלה ממנו הבעלים, דאז הדין בו שחזא כשדה מקנה וחזרת לכהנים ביובל, כדתנן (לעיל כהא), גאלה אחר או אחד מן הקרובים, וגאלה הוא – יוצא מתחת ידו ביובל ויש לומר: דאין סברא דמיירי קרא (בהני) בגאולה הבאה מיד אחר ליד הבעלים, דלא מיירי קרא אלא בגאולה מיד גובר, שהרי אם גאלה אחר לא ימכרנה לבעלים אם ירצה. (ומיהו) (ונושם הכין) לא מיירי "לא יגאל עוד" כי אם בגאולה הבאה מיד הגובר.

איבעיא

יחזור לגובר שלקחו ממנו? תלמוד לומר: "לאֲשֶׁר לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ". יאמר: "לאֲשֶׁר לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ", מה תלמוד לומר "לאֲשֶׁר קָנְהוּ מֵאֲתוֹ" – שְׁדֵה שִׁינְאָת לִכְהֻנִּים וּמִכְרָה כֶּהֱן, וְהַקְדִּישָׁה לֹקֶחַ וְגֵאֻלָּה אַחֵר, יִכּוֹל תַּחֲזוֹר לִבְעָלִים הָרָאוּשׁוּנִים? תלמוד לומר: "לאֲשֶׁר קָנְהוּ". ואיצטרף "לא יגאל" ואיצטרף למיכתב: "לאֲשֶׁר קָנְהוּ", דאי פתב רחמנא: "לא יגאל" – דלא קא הדרה כלל, אבל הקא דקא הדרה תיהדר למרה קמא – פתב רחמנא: "לאֲשֶׁר קָנְהוּ"; ואי פתב רחמנא: "לא יגאל" – דלא קא יתבי בעלים דמי, אבל הקא דקא יתבי דמי תיקום בידיהו – פתב רחמנא: "לא יגאל"; ואי פתב רחמנא: "לא יגאל" ולא פתב: "עוד", הוה אמינא: לא תיפרוק כלל – פתב רחמנא: "עוד", לכמות שהיתה אינה נגאלת, אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה. מאי הוי עלה? אמר רבא, אמר קרא: "והיה השדה בצאתו ביובל" – בצאתו מיד אחר.

איבעיא

דאוקימא לעיל נמי בהכי, דהקדישה, וגאלה אחר יצתה לכהנים, והקדישה כהן – תו לא מצי פריק לה ראשון להיות לפניו כשדה אחוה, הואיל דיצתה מהקדש ראשון לכהנים. דהא לא הדרא כלל – היכא דהקדישה כהן לא הדרא לשום אדם לעולם, שהרי שדה אחוה הואי לגבי כהן, דכתיב: "לכהן תהיה אחוזתו", וכי מקדיש לה כהן – דין שדה אחוה אית לה, ולכשיגאלנה אחר מיד הקדש תצא ביובל ותתחלק לכל הכהנים. אבל לכהן המקדישה לא תחזור אלא כחלק שאר אחיו, והלכך נמי לא הדרא לבעלים קמאי להיות לפניו כשדה אחוה. אבל – מכר כהן והקדישה לוקח, דהשתא שדה מקנה הוא, וכי פריק לה איניש מיד הקדש ומטי יובל לא נפקא לכהנים אלא הדרא, אימא תיהדר למרה קמא שהקדישה תחלה, שהרי לו אחוזת הארץ – קא משמע לן "לאֲשֶׁר קָנְהוּ מֵאֲתוֹ", דהיינו לכהן שלקחה מקדיש האחרון ממנו. תיקום בידיהו – לעולם, כשדה אחוה, ולא תיפוק ביובל לכהנים כשדה מקנה. כשאר אדם הקונה שדה אחוה מיד הקדש, דהויה שדה מקנה לגביה, ונפקא מיניה לכהנים ביובל. מאי הוי עלה – טעמא דרבי אליעזר מדיכא. בצאתו – משמע: כשתצא מיד הגואל אותו, כדן שדה אדם הקונה קרקע שיוצאה ביובל, בההוא קאמר דחזירו לכהנים. אבל ביציאתו מיד הקדש – לא משמע, דאכתי לא אשמועין קרא הקדש יהא יוצא ביובל (מכח בדר הבית).

איבעיא

מאי טעמא דרבי אליעזר אמר רבה אמר קרא ואם לא יגאל את השדה וגו' והיה השדה בצאתו ביובל – ורבי אליעזר מפרש ליה, ודריש ליה הכי: "ואם לא יגאל – לא יגאל עוד", "ואם מכר גובר את השדה – והיה השדה בצאתו ביובל לכהנים". הא שמע מינה דאם לא מכר גובר את השדה – לא נפיק לכהנים.

סבינא חריפא מפסקא קרא – הא לא כתיבי הכי, אלא הכי כתיבי: "לא יגאל עוד" והיה השדה בצאתו לכהנים", דמשמע דמשהגיע יובל לא תגאל עוד ותיפוק לכהנים, אפילו לא מכרה גוברו יובל לא תהא נגאלת לבעלים אפילו להיות לפניו כשדה מקנה – כשאר איש אחר הגואלה מיד הקדש, שיוצאה מידו לכהנים ביובל. לכמות שהיתה – להיות שדה אחוה, שלא תצא מידו ביובל, אינה נגאלת לו. לכהנים נפקא – לרבי יהודה בדמים ולרבי שמעון בחנם, וסוף סוף בעליה לא יגאלנה שוב לגמרי. לאו רבי אליעזר היא – דאמר: שני נמי בת גאולה היא אי לאו איפרקא ביובל ראשון, ומעמא דרבי אליעזר מהבא – מדאיצטרך האי "עוד" לאשמועין דנגאלת היא לו להיות לפניו כשדה מקנה, ולא מיתוקם האי קרא אלא ביובל שני – שמע מינה ביובל שני עומדת היא ליגאל. שיצאתה לכהנים – שהקדיש אדם שדה אחוה וגאלה אחר ויצאתה מידו לכהנים, והקדישה ביובל שני, ואתו בעלים למיפרק מיד גובר. סלקא דעתך אמינא לא תיפרוק כלל – הואיל ולא גאלה בהקדש ראשון כשהקדישה הוא. תלמוד לומר עוד – שתהא לפניו כשדה מקנה, וכשיגיע יובל תצא מידו ותתחלק לכהנים. והתניא – בניחוחא, דדרשין הכי. בשנת היובל ישוב השדה – במקדיש שדה מקנה כתיב, וגאלה לזה. תלמוד לומר לאֲשֶׁר לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ – דהיינו בעלים ראשונים, שמכרה לאותו שהקדישה. יכול תחזור לבעלים הראשונים – לאותו שהקדישה הקדש ראשון, שהרי לו אחוזת הארץ. תלמוד לומר לאֲשֶׁר קָנְהוּ מֵאֲתוֹ – והרי לא נקנית מאתו, אלא על ידי הקדש יצתה מידו. אלא לכהן חזרת, שממנו קנאה לוקח זה שהקדישה. והיינו נמי דלעיל, דמאחר שהקדישה ראשון שהיתה לו אחוה, וגאלה אחר ויצתה לכהנים – תו לא הדרא ליה אי לא פריק ליה. ואיצטרף למכתב לאֲשֶׁר קָנְהוּ – לאשמועין כדאמרן, דהיכא דהקדיש שדה אחוה ולא גאלה, וגאלה אחר ויצתה לכהנים, ומכרה כהן ביובל שני, והקדישה לוקח וגאלה אחר – דלא הדרא ביובל למרה קמא שהקדישה תחלה, ואיצטרף למיכתב לא יגאל –

דאוקימא לעיל נמי בהכי, דהקדישה, וגאלה אחר יצתה לכהנים, והקדישה כהן – תו לא מצי פריק לה ראשון להיות לפניו כשדה אחוה, הואיל דיצתה מהקדש ראשון לכהנים. דהא לא הדרא כלל – היכא דהקדישה כהן לא הדרא לשום אדם לעולם, שהרי שדה אחוה הואי לגבי כהן, דכתיב: "לכהן תהיה אחוזתו", וכי מקדיש לה כהן – דין שדה אחוה אית לה, ולכשיגאלנה אחר מיד הקדש תצא ביובל ותתחלק לכל הכהנים. אבל לכהן המקדישה לא תחזור אלא כחלק שאר אחיו, והלכך נמי לא הדרא לבעלים קמאי להיות לפניו כשדה אחוה. אבל – מכר כהן והקדישה לוקח, דהשתא שדה מקנה הוא, וכי פריק לה איניש מיד הקדש ומטי יובל לא נפקא לכהנים אלא הדרא, אימא תיהדר למרה קמא שהקדישה תחלה, שהרי לו אחוזת הארץ – קא משמע לן "לאֲשֶׁר קָנְהוּ מֵאֲתוֹ", דהיינו לכהן שלקחה מקדיש האחרון ממנו. תיקום בידיהו – לעולם, כשדה אחוה, ולא תיפוק ביובל לכהנים כשדה מקנה. כשאר אדם הקונה שדה אחוה מיד הקדש, דהויה שדה מקנה לגביה, ונפקא מיניה לכהנים ביובל. מאי הוי עלה – טעמא דרבי אליעזר מדיכא. בצאתו – משמע: כשתצא מיד הגואל אותו, כדן שדה אדם הקונה קרקע שיוצאה ביובל, בההוא קאמר דחזירו לכהנים. אבל ביציאתו מיד הקדש – לא משמע, דאכתי לא אשמועין קרא הקדש יהא יוצא ביובל (מכח בדר הבית).

1 **איבעיא** להו בעלים ביובל שני - פירוש: לרבי אליעזר כאחר דמו, או לא? דכין
2 דלא גאלה ולא נתחלקה לכהנים ביובל, שעדיין היא ביד הגובר -
3 יכולים הבעלים לגאלה. דהא דכתיב: "לא יגאל עוד" כדרשין מניה שאינה
4 נגאלת לכמו שהיתה, היינו שגאלה אחר מיד הגובר. ובלא נתחלקה מעולם
5 לכהנים - בהכי לא מירי ביה קרא ד"לא
6 יגאל עוד", אלא תעמוד ביד הבעלים
7 כשגאלה מיד הגובר. **אלא** הכא במאי
8 עסקין בשדה שיצתה לכהנים - פירוש:
9 כגון שדה אחוזה שהקדישה בעלים וגאלה
10 אחר לפני היובל, שיוצאה לכהנים ביובל.
11 ובא כהן אשר הגיע לו אותו שדה והקדיש,
12 והיינו ביובל שני, ואתו בעלים למיפרק.
13 דסלקא דעתך אמינא: אי לא כתיב (כי) "אם
14 לא יגאל" דלא תפריק שתהא לפניו אפילו
15 כשדה מקנה - תלמוד דאמר "עוד", לכמות
16 שהיתה אינה נגאלת, ואבד נגאלתו שתהא
17 כשדה מקנה. פירוש: ותחזור לכהנים ביובל.
18 והשתא קאי "והיה השדה בצאתו ביובל"
19 וגו' אשני דרכים דמירי בהו קרא, בין
20 א"ו"ם לא יגאל השדה" בין א"ו"ם מכר
21 לאיש אחר, לדעולם קרא בשני ענינים
22 איירי, כדפירשתי לעיל. ואם כן, לרבי
23 אליעזר נמי פירוש דקרא הכי הוא. ולעיל
24 מיבעי ליה מאי טעם דרבי אליעזר, ומסיק:
25 מאי הוי עלה (פירוש מאי טעמא) דרבי
26 אליעזר: אמר רבא, אמר קרא: "והיה השדה
27 בצאתו ביובל" וגו' - בצאתו מתחת ידי
28 אחר. פירוש: כי ביציאתו משמע שיוצא מיד
29 אחר שגאלה מיד הגובר, אבל כל זמן שהיא
30 ביד הגובר - לא יצא ביובל.
31 **שדה** מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל -
32 שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.
33 לפום ריהטא משמע: אם גאל האחר
34 מהגובר לפני היובל. ורש"י פירש בפירוש
35 חומש שלו: דאפילו לא גאלה אחר, אלא
36 שעדיין היא ביד הגובר - תצא כהנה ביובל
37 לבעלים הראשונים "אשר לו אחוזת הארץ".
38 **לרבי** יהודה ורבי שמעון קנין פירות כקנין
39 הגוף דמאי כו' - פירשתי ב"השולח" (גיטין)
40 מחא.

הדרן עלך אין מקדישין

1 **איבעיא** להו: **בעלים ביובל שני, פאחר דמו או לא?**
2 **תא שמע:** "לא יגאל" - יכול לא תהא נגאלת שתהא
3 לפניו בשדה מקנה? תלמוד לומר: "עוד" - לכמות
4 שהיתה אינה נגאלת, אבל נגאלת שתהא לפניו
5 בשדה מקנה. אימת? אילימא ביובל ראשון - אפאי
6 אינה נגאלת? אחוזה נמי הויה! אלא פשיטא ביובל
7 שני, ולמאן? אי לרבי יהודה ורבי שמעון - לכהנים
8 נפקא! אלא לאו לרבי אליעזר, ושמע מיה: **בעלים**
9 **ביובל שני פאחר דמו. ותסברא? רבי יהודה ורבי**
10 **שמעון, האי "עוד" מאי דרשי ביה? אלא הכא במאי**
11 **עסקין - בשדה שצאה לכהנים והקדישה כהן,**
12 **ואתו בעלים למיפרקה; סלקא דעתך אמינא: לא**
13 **תיפרוק שתהא בשדה מקנה, תלמוד לומר: "עוד"**
14 **- לכמות שהיתה אינה נגאלת, אבל נגאלת שתהא**
15 **לפניו בשדה מקנה. והתנא:** "ישב השדה לאשר
16 קנהו מאתו" - יכול יחזור לגובר שלקחה הימנו?
17 תלמוד לומר: "לאשר לו אחוזת הארץ", מה תלמוד
18 לומר "לאשר קנהו"? שדה שצאה לכהנים ומכרה
19 כהן, והקדישה לזמן וגאלה אחר, יכול תחזור
20 לבעלים הראשונים? תלמוד לומר: "לאשר קנהו".
21 **ואיצטרף למיכתב: "לא יגאל" ואיצטרף למיכתב:**
22 **"לאשר קנהו", דאי פתב רחמנא: "לא יגאל", דלא**
23 **קא הדרא כלל - פתב רחמנא: "לאשר קנהו"; ואי**
24 **פתב רחמנא: "לאשר קנהו" - דלא קנהי בעלים**
25 **דמי, אבל הכא דיהיבי בעלים דמי דתיקום בידהו**
26 **- פתב רחמנא: "לא יגאל". ואי פתב רחמנא: "לא**
27 **יגאל" ולא פתב: "עוד", הוה אמינא לא תיפרוק**
28 **כלל - פתב רחמנא: "עוד", לכמות שהיתה אינה**
29 **נגאלת, אבל נגאלת שתהא לפניו בשדה מקנה.**
30 **מאי הוי עלה? תא שמע, רבי אליעזר אומר: גאלה**
31 **אמר ליה רבינא לרב אשי: האנן לא תנן הכי, רבי**
32 **אליעזר אומר: אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שגאלנה אחר! אמר ליה: בעלים ביובל שני**
33 **פאחר דמו. אפאי דאמרי, רבי אליעזר אומר: גאלה ביובל שני - אינה יוצאה לכהנים ביובל.**
34 **אמר ליה רבינא לרב אשי: אף אנן נמי תנינא, רבי אליעזר אומר: אין הכהנים נכנסין לתוכה**
35 **עד שגאלנה אחר. אמר ליה: אי מפותיתין, הוה אמינא: בעלים ביובל שני פאחר דמו, קא**
36 **משמע לן. משנה** הלוקח שדה מאביו, ומת אביו ואחר כך הקדישה - הרי היא פשדה
37 אחוזה. הקדישה ואחר כך מת אביו - הרי היא פשדה מקנה, דכרי רבי מאיר. רבי יהודה ורבי שמעון אומרים: הרי היא פשדה
38 אחוזה, שנאמר: "אם משרה מקנתו אשר לא משרה אחותו" - שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה, יצתה זו שהיא ראויה
39 להיות שדה אחוזה. שדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. הכהנים והלוים מקדישין לעולם
40 וגואלין לעולם, בין לפני היובל בין לאחר היובל. **גמרא** תנו רבנן: מנן ללוקח שדה מאביו והקדישה ואחר כך מת אביו, מנן
41 שתהא לפניו בשדה אחוזה? תלמוד לומר: "ואם משרה מקנתו אשר לא משרה אחותו" - שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה,
42 יצתה זו שראויה להיות שדה אחוזה, דכרי רבי יהודה ורבי שמעון. רבי מאיר אומר: מנן ללוקח שדה מאביו ומת אביו ואחר
43 כך הקדישה, מנן שתהא לפניו בשדה אחוזה? תלמוד לומר: "ואם משרה מקנתו אשר לא משרה אחותו" - שדה שאינה שדה
44 אחוזה, יצאת זו שהיא שדה אחוזה. לימא בהא קא מיפלגי, דרבי מאיר סבר: קנין פירות פקנין הגוף דמי, רבי יהודה ורבי שמעון
45 סברי: קנין פירות לאו פקנין הגוף דמי? אמר רב נחמן בר יצחק: בעלמא, לרבי שמעון ורבי יהודה קנין פירות פקנין הגוף דמי,
והכא

1 **איבעיא** להו - לרבי אליעזר, דאמר: ביובל שני בת גאולה היא אם לא נגאלה
2 בראשון. בעלים ביובל שני פאחר דמו - ואי פריק לה יוצאה מיד לכהנים. או
3 לא פאחר דמו - אלא כי היכי דאילו פרקה ביובל ראשון הוה קיימא בדיה -
4 השתא נמי קיימא בדיה. לכהנים נפקא - וביובל שני לאו בת גאולה היא כלל.
5 **משנה** הלוקח שדה מאביו ומת אביו כו'
6 הרי היא כשדה אחוזה - שהרי עד שלא
7 הקדישה נפלה לו בירושה. הלכך, אם בא
8 לפדותה - פודה בית כור בחמשים סלעים
9 כשדה אחוזה. ואם לא גאלה הוא, וגאלה
10 אחר - יוצאה לכהנים ביובל. כשדה מקנה
11 - דבתר שעה שהקדישה אוליין, הלכך אם
12 בא לפדותה - פודה בשווייה כדן שדה
13 מקנה. ואם לא גאלה הוא וגאלה אחר -
14 חזרת לו ביובל, שהרי בשעה שהקדישה לא
15 היה גופה שלו, דעתידיה היא לחזור לאביו
16 ביובל כדן שאר מכירות. ובשאר מקדיש
17 שדה מקנה הוא, שהגואלה מיד גובר
18 מחזירה ביובל ל"אשר לו אחוזת הארץ",
19 דהיינו אביו, וזה יורש את כח אביו. שדה
20 מקנה - שהקדישה וגאלה אחר - אינה
21 יוצאה לכהנים ביובל, אלא למי שמכרה
22 למקדישה. שאין אדם מקדיש דבר שאינו
23 שלו - ורקעו זו לא היתה שלו אלא עד
24 היובל. מקדישין לעולם - מפרש בגמרא.
25 וגואלין לעולם - אם הקדיש כהן קרקע
26 ירושתו - וגאלה אפילו לאחר היובל,
27 דכתיב (ויקרא כה): "גאולת עולם תהיה
28 ללוים". **גמרא** רבי מאיר סבר קנין פירות
29 - שהיתה קניה לו כן בחיי אביו לפירות.
30 לאכול הפירות ולא לגופה, שהרי עתיד
31 לחזור ביובל - כקנין הגוף דמי. הלכך, כי
32 מת אביו עד שלא הקדישה, אי לא
33 אשמעינן קרא דתיהי כשדה אחוזה - הוה
34 אמינא לאו שדה אחוזה היא, דבלאי מיתת
35 אביו היתה קניה לו. הילכך איצטרך קרא
36 להכי. אבל הקדישה בעודה שדה מקנה
37 ואחר כך מת אביו - לא רביא לן קרא
38 דתיהי אחוזה, אלא שדה מקנה היא. ורבי
39 יהודה ורבי שמעון סברי לאו כקנין הגוף
40 דמי - וכי מת אביו קודם שהקדישה הוא,
41 דקא ירית לה לגופה, ושדה אחוזה היא.
42 והלכך להאי לא איצטרך קרא לרביי, דהא
43 אחוזה גמורה היא, שבחיי אביו לא היתה
44 קניה לו. וכן אתא קרא - להקדישה ואחר
45 כך מת אביו, דאף על גב דבשעת הקדש
46 הואי שדה מקנה, השתא דמת אביו קודם
47 פדיון - שדה אחוזה היא. כקנין הגוף דמי
48 - ולמת אביו ואחר כך הקדישה נמי
49 איצטרך קרא.

והכא

התורה 'לְאִשֶּׁר קָנְהוּ' ללמד דין זה, שְׂדֵה שִׁינְיָהּ ביוכל
לכַּהֲנִים, וּמִכֶּרֶה הִכְהֵן שׁוֹכֵה בָּהּ אֶת חֶלְקוֹ, וְהִקְדִּישָׁהּ הַלֹּקֶת,
וְנִאֲלָה אָדָם אַחֵר, יִכּוֹל הֵיית לומר שביובל הבא תִּחְזֹר הַשְּׂדֵה
לְבָעִלִים הָרָאשׁוֹנִים, תִּלְמֹד לומר 'לְאִשֶּׁר קָנְהוּ', וְהֵיית לכוּן
שִׁמְנָה קֵנָה הַלֹּקֶת אֶת הַשְּׂדֵה, כִּיֹן שִׁכְשׁוּכָה בָּהּ הִכְהֵן ביוכל
נַעֲשֶׂתָה לַפְּנֵי כִשְׂדָה אַחֲזוּהָ, שֶׁאֵף אִם מִכְרָה אַחֵר, חֹזֶרֶת אֵלָיו
ביוכל.
מִבְּרַת הַגְּמָרָא מְדוּעַ הוֹצֵרָהּ שְׁתֵּי הַבְּרִייתוֹת לְדִרוֹשׁ דִּין זֶה
מִשְׁנֵי פְסוּקִים שׁוֹנִים: וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתָּבָהּ – וְהוֹצֵרָהּ הַתּוֹרָה
לְכַתּוּב 'לֹא יִנָּאֵל', כַּמְבֹאֵר בְּבְרִיתָא הָרָאשׁוֹנָה, וְאִיצְטְרִיךְ
לְמִכְתָּב 'לְאִשֶּׁר קָנְהוּ' כַּמְבֹאֵר בְּבְרִיתָא הַשְּׁנִיָּה, אֵף שְׁנֵי
הַפְּסוּקִים מְלַמְּדִים אֶת אוֹתוֹ דִּין, שֶׁאֲחֵר שְׁעֵבֶר יוֹבֵל וְהַתְּחַלְקָה
הַשְּׂדֵה לְכַהֲנִים, אֵין הַשְּׂדֵה חֹזֶרֶת ביוכל הַבָּא לְבַעֲלִים
הָרָאשׁוֹנִים. דָּא 'כְּתָב רְחֻמָּנָא' רַק אֶת הַפְּסוּק 'לֹא יִנָּאֵל', הַנֶּאֱמָר
לְגַבִּי שְׂדֵה אַחֲזוּהָ שִׁינְיָהּ ביוכל לְכַהֲנִים וְהַקְדִּישָׁה הִכְהֵן אֶת
הַשְּׂדֵה שׁוֹכֵה בָּהּ ביוכל, שֶׁאֵין הַבְּעִלִים יִכּוֹל לְפִדּוֹתָהּ שְׂתֵּהִיָּהּ
לַפְּנֵי כִשְׂדָה אַחֲזוּהָ, הֵיִינוּ סְבוּרִים שְׁזוּהָ רַק בְּאוֹפֵן זֶה, מִשּׁוּם דְּלֹא
קָא הִדְרָא בְּלָל – שְׁאִינָה חֹזֶרֶת ביוכל כֻּלָּל, שְׁהִי הִיא נִשְׁאָרָה
בְּרִשּׁוֹת הַקֹּדֶשׁ. אֲבָל בְּאוֹפֵן הַמְּבֹאֵר בְּבְרִיתָא הַשְּׁנִיָּה, שֶׁהִכְהֵן
מִכֵּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאָדָם אַחֵר, וְהַלֹּקֶת הַקְדִּישָׁה, שֶׁהַשְּׂדֵה חֹזֶרֶת
ביוכל, הִיא מְקוֹם לומר שחֹזֶרֶת לְבַעֲלִים הָרָאשׁוֹנִים, לִכְךָ כְּתָב
רְחֻמָּנָא 'לְאִשֶּׁר קָנְהוּ', לְלַמֵּד שֶׁאֵף בְּאוֹפֵן שֶׁהַשְּׂדֵה חֹזֶרֶת ביוכל,
מִכָּל מְקוֹם אִינָה חֹזֶרֶת לְבַעֲלִים הָרָאשׁוֹנִים אֲלֵא לִכְהֵן. וְאִי כְּתָב
רְחֻמָּנָא 'לְאִשֶּׁר קָנְהוּ', הַנֶּאֱמָר לְגַבִּי שְׂדֵה מְקַנָּה, וְהֵיִינוּ בְּאוֹפֵן
שֶׁהִכְהֵן מִכְרָה לְלוֹקֶת וְהַלֹּקֶת הַקְדִּישָׁה, שֶׁחֹזֶרֶת הַשְּׂדֵה ביוכל
לִכְהֵן, הֵיִיתִי סְבוּר שֶׁהִטַּעַם שְׁאִינָה חֹזֶרֶת לְבַעֲלִים הָרָאשׁוֹנִים
הוּא מַחֲמַת דְּלֹא קָנְהִי בְּעָלִים דְּמִי – שְׁאִינָם נֹתְנִים דְּמִים
תְּמוֹרֶת הַקֹּרֶקֶע, אֲכָל הִכָּא, בְּאוֹפֵן שֶׁהִכְהֵן הַקְדִּישָׁה אֶת הַשְּׂדֵה
וְהַבְּעִלִים פֹּדֶה אוֹתָהּ מִיֵּד הַהִקְדֵּשׁ, דִּיִּהְיִי בְּעָלִים דְּמִי – שְׁנוֹת
הַבְּעִלִים דְּמִים תְּמוֹרֶת הַקֹּרֶקֶע, הֵיִיתִי סְבוּר לומר דְּתִיקוֹם
בְּיָדֵיהֶם – שֶׁתַּעֲמֹד הַשְּׂדֵה בְּרִשּׁוֹתוֹ כִּשְׂדָה אַחֲזוּהָ. לִכְךָ כְּתָב
רְחֻמָּנָא 'לֹא יִנָּאֵל', לְלַמֵּד שֶׁאֵפִילוֹ בְּמְקוֹם שֶׁנִּתְּנָה הַבְּעִלִים דְּמִים
אִינָה חֹזֶרֶת לְהֵיית לַפְּנֵי כִשְׂדָה אַחֲזוּהָ. מִסִּימַת הַגְּמָרָא אֶת
בִּיאורָהּ: וְאִי כְּתָב רְחֻמָּנָא 'לֹא יִנָּאֵל', וְלֹא כְּתָב 'עוֹד', הָוָה
אֲמִינָא דְלֹא תִּפְרֹק בְּלָל – שֶׁלֹא יוֹכֵל הַבְּעִלִים לְפִדּוֹתָהּ כֻּלָּל,
וְאֵף לֹא כִשְׂדָה מְקַנָּה, כְּתָב רְחֻמָּנָא 'עוֹד', לְלַמֵּד שֶׁרַק לְכַמּוֹת
שְׁהִיתָה אִינָה נִנְאָלָת, לְהֵיית לַפְּנֵי כִשְׂדָה אַחֲזוּהָ, אֲכָל נִנְאָלָת
הִיא לַעֲנִין זֶה שֶׁתִּהְיֶה לַפְּנֵי כִשְׂדָה מְקַנָּה.
הַגְּמָרָא חֹזֶרֶת לְסַפֵּק שְׁדוּבָא לַעֲלִי בְּדַעַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר. שְׁוֹאֵלֶת
הַגְּמָרָא: מָאי הָוִי עָלָה – מִה עָלָה בִּידֵינוּ בְּפִשְׁטִית הַסֵּפֶק שְׁדוּבָא
לַעֲלִי, לְדַעַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר שֶׁאֵין הַשְּׂדֵה מִתְּחַלְקָת לְכַהֲנִים ביוכל
אֲלֵא אִם כֵּן גֵּאלָה אָדָם אַחֵר, הָאֵם יִכּוֹל הַבְּעִלִים לְפִדּוֹתָהּ אַחֵר
יִוֵּבֵל רָאשׁוֹן שֶׁלֹא יֵצֵא בּוֹ לְכַהֲנִים, שְׂתֵּהִיא לַפְּנֵי כִשְׂדָה אַחֲזוּהָ.
הַגְּמָרָא פּוֹשְׁטָת אֶת הַסֵּפֶק מִבְּרִיתָא: תָּא שְׁמַע, שְׁנֵינוּ בְּבְרִיתָא,
רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם נִאֲלָה הַבְּעִלִים בְּיוֹבֵל שְׁנִי – קוֹדֶם הַיּוֹבֵל
הַשְּׁנִי, יוֹצֵאָה לְכַהֲנִים בְּיוֹבֵל שֶׁאֲחֵרָיו. הִרִי מְבֹאֵר כֵּאֵן בְּפִירוֹשׁ,
שֶׁדִּין הַבְּעִלִים אַחֵר יִוֵּבֵל רָאשׁוֹן כִּדִּין אָדָם אַחֵר, שֶׁהַשְּׂדֵה בָּאָה
לְרִשּׁוֹתוֹ רַק כִּשְׂדָה מְקַנָּה וְלֹא כִשְׂדָה אַחֲזוּהָ.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֲמַר לִיָּה רַבִּינָא לְרַב אֲשִׁי, הָאֲנִי לֹא תֵּנִן חֲבִי
– הִרִי אֲנִי לֹא שְׁנֵינוּ כֵּךְ בְּמִשְׁנֵיתִנוּ, שְׁהִי שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה 'רַבִּי
אֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לַעֲלוֹם אֵין הַכַּהֲנִים נִבְּנִסִּין לְתוֹכָהּ עַד שִׁינְיָהּ
אַחֵר, וּמִשְׁמַע מַלְשׁוֹן 'אַחֵר' שֶׁאֵם גֵּאלָה הַבְּעִלִים עֲצָמוֹ, אֵף אִם
עָשָׂה כֵּן אַחֲרֵי יוֹבֵל רָאשׁוֹן, אֵין הַכַּהֲנִים נִכְנָסִים לְתוֹכָהּ, וְרַק
כִּשְׁגֵּאלָה אַחֵר יִכּוֹלִים הַכַּהֲנִים לְהַכְנִס לְתוֹכָהּ.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֲמַר לִיָּה רַב אֲשִׁי לְרַבִּינָא, בְּעָלִים בְּיוֹבֵל שְׁנִי,
כְּאַחֵר דְּמִי – דִּינָם שׁוֹה לְאָדָם אַחֵר, וּמִמִּילָא כִּשְׁאֲמַר רַבִּי

הַגְּמָרָא מִסְתַּפַּקֶת בְּדַעַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר: אִיצְטְרִיךְ לָהּ – הַסְתַּפְקוּ בְּנֵי
הַיִּשִּׁיבָה, לְדַעַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר הָאֹמֵר שֶׁאֵם לֹא נִגְאָלָה הַשְּׂדֵה
קוֹדֶם הַיּוֹבֵל הָרָאשׁוֹן עַל יְדֵי שׁוּם אָדָם, אִינָה יוֹצֵאת לְכַהֲנִים
ביוכל אֲלֵא נִשְׁאָרָת בְּרִשּׁוֹת הַהִקְדֵּשׁ, בְּעָלִים הַפּוֹדֶה אֶת הַשְּׂדֵה
בְּיוֹבֵל שְׁנִי – לְאַחֵר הַיּוֹבֵל הָרָאשׁוֹן, הָאֵם כְּאַחֵר דְּמִי – דִּינוֹ כְּמוֹ
אָדָם אַחֵר הַפּוֹדֶה אֶת הַשְּׂדֵה, שְׁהִיא לַפְּנֵי כִשְׂדָה מְקַנָּה, וְביוכל
הַבָּא תַצָּא מִרִּשּׁוֹתוֹ וְתִתְחַלֵּק לְכַהֲנִים, אוֹ לֹא – אוֹ שֶׁאֵין דִּין
הַבְּעִלִים כִּדִּין כָּל אָדָם, אֲלֵא כְּמוֹ שֶׁאֵם פְּדָאָה קוֹדֶם הַיּוֹבֵל
הָרָאשׁוֹן חֹזֶרֶת הִיא לְהֵיית לַפְּנֵי כִשְׂדָה אַחֲזוּהָ, כֵּךְ אִם פְּדָאָה
קוֹדֶם הַיּוֹבֵל הַשְּׁנִי, חֹזֶרֶת הִיא לְהֵיית לוֹ כִּשְׂדָה אַחֲזוּהָ.
מִבִּיאָה הַגְּמָרָא רֵאִיָּה לְפִשְׁטוֹת אֶת הַסֵּפֶק: תָּא שְׁמַע – בָּא וּשְׁמַע
רֵאִיָּה מִהַבְּרִיתָא שְׁדוּבָא לַעֲלִי (ע"א), נֶאֱמַר בְּפִסּוּק (וִיקְרָא כּו
ב) וְאִם לֹא יִנָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכֵּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא
יִנָּאֵל עוֹד, יִכּוֹל הֵיית לומר שֶׁלֹא תִהְיֶה נִנְאָלָת עַל יְדֵי הַבְּעִלִים
אֵפִילוֹ לַעֲנִין זֶה שֶׁתִּהְיֶה לַפְּנֵי כִשְׂדָה מְקַנָּה, תִּלְמֹד לומר 'עוֹד',
רַק לְכַמּוֹת שְׁהִיתָה אִינָה נִנְאָלָת, לְהֵיית לַפְּנֵי כִשְׂדָה אַחֲזוּהָ,
אֲכָל נִנְאָלָת הִיא לַעֲנִין זֶה שֶׁתִּהְיֶה לַפְּנֵי כִשְׂדָה מְקַנָּה. וְיֵשׁ
לְבַר, אִימָת – מִתִּי, בִּאיִזָּה זְמַן הֵיִינוּ סְבוּרִים שֶׁאֵין הַבְּעִלִים יִכּוֹל
לְגֵאֹל אֶת שְׂדֵהוֹ אֵפִילוֹ לְהֵיית כִּשְׂדָה מְקַנָּה, אִיִּלְמָא בְּיוֹבֵל
רָאשׁוֹן – קוֹדֶם שְׁעֵבֶר הַיּוֹבֵל הָרָאשׁוֹן, אֲמַיָּא – מְדוּעַ אֲמַרָה
הַבְּרִיתָא שֶׁאִינָה נִנְאָלָת, וְהִיא אַחֲזוּהָ נְמִי הָוִיָּא – תִּהְיֶה הַשְּׂדֵה
שְׁפִדָּאוּהָ הַבְּעִלִים, שְׁהִי עַדִּין לֹא הִיגִיעַ הַיּוֹבֵל וְלֹא תִתְחַלְקָה
לְכַהֲנִים. אֲלֵא פְּשִׁטָּא שְׁמִדּוּבֵר בְּיוֹבֵל שְׁנִי, וְחִידְשָׁה הַבְּרִיתָא
שִׁיכּוֹל הַבְּעִלִים לְפִדּוֹתָהּ, רַק שְׂתֵּהִיא לַפְּנֵי כִשְׂדָה מְקַנָּה, וְלֹא
כִּשְׂדָה אַחֲזוּהָ. מִמִּשְׁכִּיחַ הַגְּמָרָא וּמִבְּרַתָּהּ, וְלִמָּאן – וּבְדַעַת מִי
נִשְׁנָתָה הַבְּרִיתָא, אִי לְרַבִּי יְהוֹדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּמִשְׁנֵיתֵנוּ
(כּו), הִרִי הֵם סְבוּרִים שֶׁכֵּבֶר ביוכל הָרָאשׁוֹן לְכַהֲנִים נִפְקָא –
יֵצֵאָה הַשְּׂדֵה לְרִשּׁוֹת הַכַּהֲנִים, וְכִיצַד יוֹכֵל הַבְּעִלִים לְפִדּוֹתָהּ
לְאַחֵר הַיּוֹבֵל, וְהִיא כֵּבֶר אִינָה בְּרִשּׁוֹת הַקֹּדֶשׁ. אֲלֵא לֹא – וְדָאִי
נֶאֱמַרָה הַבְּרִיתָא לְדַעַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, הָאֹמֵר שֶׁכָּל זְמַן שֶׁלֹא
נִגְאָלָה הַשְּׂדֵה עַל יְדֵי אַחֵר אִינָה יוֹצֵאת ביוכל לְכַהֲנִים, וְלִפִּי
שִׁיטָּתוֹ הוֹצֵרָהּ הַבְּרִיתָא לומר שֶׁאֵין הַבְּעִלִים יִכּוֹל לְפִדּוֹתָהּ
שְׂתֵּהִיא לַפְּנֵי כִשְׂדָה אַחֲזוּהָ, אֲלֵא רַק כִּשְׂדָה מְקַנָּה. וְשְׁמַע מִיָּה
– וּמוֹכַח מִהַבְּרִיתָא, שֶׁבְּעָלִים הַפּוֹדֶה אֶת הַשְּׂדֵה בְּיוֹבֵל שְׁנִי,
כְּאַחֵר דְּמִי – דִּינוֹ כְּאָדָם אַחֵר הַפּוֹדֶה אֶת הַשְּׂדֵה, שְׁהִיא לַפְּנֵי
כִּשְׂדָה מְקַנָּה הַיּוֹצֵאת ביוכל לְכַהֲנִים, וְלֹא כִשְׂדָה אַחֲזוּהָ.
הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֶת אֶת הַבְּרִיתָא בְּאוֹפֵן אַחֵר, וְדוּחָהּ אֶת הָרֵאִיָּה.
תְּמַדָּה הַגְּמָרָא: וְתִפְקָרָא – וְכִי כֵךְ אֵתָה סְבוּר לומר, שֶׁהַבְּרִיתָא
רַק בְּדַעַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, וְהִיא אִם כֵּן יִקְשֶׁה, רַבִּי יְהוֹדָה וְרַבִּי
שְׁמַעוֹן הַחֹזְקִים עַל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, הָאִי 'עוֹד' מָאי דְרָשִׁי בִּיה –
מִה הֵם דּוֹרְשִׁים מִתִּיבַת 'עוֹד' שֶׁכְּתִבָּהּ הַתּוֹרָה. אֲלֵא וְדָאִי יֵשׁ
לְפָרֵשׁ אֶת הַבְּרִיתָא בְּאוֹפֵן אַחֵר, וְהִכָּא בְּמָאי עֲסִיקִינוּ, כִּשְׂדָה
שִׁינְיָהּ לְכַהֲנִים ביוכל, וְהִקְדִּישָׁהּ הִכְהֵן שׁוֹכֵה בָּהּ, וְאֵתָה בְּעָלִים
לְמִיפְרָקָה – וּבָאוּ הַבְּעִלִים לְפִדּוֹתָהּ, דְּסִלְקָא דְּעִתָּהּ אֲמִינָא
שִׁכִּיֹן שֶׁלֹא פְּדָאוּהָ הַבְּעִלִים קוֹדֶם הַיּוֹבֵל, לֹא תִיפְרֹק – אִינוּ
יִכּוֹל לְפִדּוֹתָהּ אֵפִילוֹ לַעֲנִין זֶה שֶׁתִּהְיֶה לַפְּנֵי רַק כִּשְׂדָה מְקַנָּה,
תִּלְמֹד לומר 'עוֹד', לְלַמֵּד שֶׁרַק לְכַמּוֹת שְׁהִיתָה אִינָה נִנְאָלָת,
לְהֵיית כִּשְׂדָה אַחֲזוּהָ, אֲכָל נִנְאָלָת עַל יְדֵי הַבְּעִלִים לַעֲנִין שֶׁתִּהְיֶה
לַפְּנֵי כִשְׂדָה מְקַנָּה.
מִסִּייעַת לִכְךָ הַגְּמָרָא מִבְּרִיתָא: וְהִתְנִיָּא – וְכֵךְ שְׁנֵינוּ גַם
בְּבְרִיתָא, נֶאֱמַר בְּפִסּוּק לְגַבִּי שְׂדֵה מְקַנָּה (שם כו כד) 'בְּשַׁנְת
הַיּוֹבֵל יֵשׁוּב הַשְּׂדֵה לְאִשֶּׁר קָנְהוּ מֵאִתּוֹ לְאִשֶּׁר לוֹ אַחֲזוֹת הָאָרֶץ',
יִכּוֹל הֵיית לומר שֶׁיִּחְזֹר לְגִזְבֵּי שֶׁהַלֹּקֶת לְקַחָהּ הִימֵנוּ, תִּלְמֹד
לומר 'לְאִשֶּׁר לוֹ אַחֲזוֹת הָאָרֶץ', לְלַמֵּד שֶׁחֹזֶרֶת הַשְּׂדֵה לְבַעֲלִים
הָרָאשׁוֹנִים, שְׁמִכֵּר לְמַקְדִּישׁ. וְלִכְאוּרָהּ דִּי בִכְךָ שִׁיאֲמַר הַפְּסוּק רַק
'לְאִשֶּׁר לוֹ אַחֲזוֹת הָאָרֶץ', וְהִיא תִּלְמֹד לומר – לְשֵׁם מִה כְּתִבָּה

פרק שמיני - המקדיש שדהו

פרק זה ממשיך לעסוק בדיני פדיון שדה אחוזה שהוקדשה, ובדיני חרמים, ומשנתנו עוסקת בסדר פדיון שדה אחוזה בזמן שאין היובל נודה.

משנה

המקדיש את שדהו - שדה אחוזתו בשערה - (בזמן) שאין היובל נודה, אומרים לו הגוברים למקדיש בשעה שמכריו על השדה לפדותה, פתח - (התחל) אתה ראשון בפדיון השדה, ואמור בכמה תרצה לפדותה. והיינו משום שהבעלים הפודים שדה אחוזה שהקדישו, נותנין - (מוסיפים) חומש על דמי הפדיון, וכל שאר בני אדם הבאים לפדות שדה זו, אין נותנין חומש, והרי זה רוח להקדש שהבעלים יפדו את השדה.

המשנה מביאה מעשה בפדיון שדה אחוזה: מעשה באחד שהקדיש את שדהו לבדק הבית, מפני רעתה - משום שהיו ההוצאות שהוציא עליה יותר משהיתה משיבחה. אמרו לו הגוברים, פתח אתה ראשון בפדיון השדה, ואמר המקדיש, הרי היא שלי באיפסר - אני מוכן לתת רק איסר בפדיון השדה. אמר רבי יוסי, לא אמר זה המקדיש, הרי היא שלי באיפסר, אלא הרי היא שלי בכפיצה, ומה שהיה המקדיש יכול לפדות את השדה בביצה שהיא שוה כסף, הוא משום שהקדיש נפדה בין בכסף ובין בשוה כסף. וכיון שלא היה מי שרוצה לפדותה ביותר ממה שאמרו הבעלים, אמר לו הגובר, הניעתך - זכית אתה בפדיון השדה, ונמצא אדם זה מפסיד את האיפסר שנותן בפדיון השדה, וגם שלדהו שאינו רוצה בה מפני רעתה, עומדת לפניו - ברשותו.

גמרא

שנינו במשנה: המקדיש שדהו בשערה כו' שאין היובל נודה, אומרים לו פתח אתה ראשון בפדיון השדה. הגמרא דנה בבאור לשון 'אומרים לו' שבמשנה. מקשה הגמרא: וכי רק אומרים לבעלים שיפתחו בפדיון השדה, והתניא בברייתא (תוספתא פ"ד ה"ט) בופין את הבעלים לפתוח ראשון. מיישבת הגמרא: מאי לשון אומרים שנקט התנא, כוונתו נמי שופין את הבעלים לפתוח בפדיון השדה. יישוב נוסף: ואיבעית אימא - ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, מעיקרא - מתחילה, אומרים לבעלים שיפתחו בפדיון, וכמבואר במשנה, אי צאית צאית - ואם אכן הבעלים יקבלו ויציעו לדברים ויפתחו בפדיון, די באמירה זו שציעו לה, ואי לא קיבלו הבעלים את הדברים ואינם רוצים לפתוח בפדיון, בופין אותם לפתוח בפדיון, וכמבואר בברייתא. שנינו במשנה: שהטעם שאומרים למקדיש לפתוח ראשון בפדיון השדה, הוא משום שהבעלים נותנין חומש וכו' ואין אחרים נותנים חומש. הגמרא מבארת מדוע נקט התנא טעם זה, ולא טעמים פשוטים יותר. שואלת הגמרא: מאי אידיא - מדוע נקט התנא, שהטעם שכופים את הבעלים לפתוח בפדיון השדה, הוא משום שהבעלים נותנין חומש ואין אחרים נותנים חומש, הלא גם בלא טעם זה, תיפוק ליה - אפשר ללמוד דין זה מטעם אחר, דאידי דתביבא עליה - שכיון ששדהו של אדם חביבה עליו ביותר, טפי ופריק לה - הוא יוסיף בדמי הפדיון יותר מכדי שוויה כדי לפדותה ולהחזירה לרשותו. ועוד - וטעם נוסף היה יכול התנא לומר, שכופין את הבעלים לפתוח בפדיון השדה משום שמצות נאמרה בארון - עיקר מצות פדיון השדה מוטלת על הבעלים שיגאלנה. משיבה הגמרא: אכן עיקר הטעם לדין זה הוא, ששדהו של אדם חביבה עליו ביותר וירצה לתת עליה אף יותר מכדי שוויה, וכן שעיקר מצות הגאולה היא על הבעלים, וכדברי המקשן, אולם

והקא, בנידון זה של שדה אחוזה, קרא אשכח ודרשי - הם מצאו ייתור בפסוק, וכך דרשו, ליכתוב רחמנא - תכתוב התורה 'אם משה מקנתו אשר לא שדה אחוזתו', אי נמי - או שתכתוב התורה 'אשר לא שדה אחוזה', ומכך היינו יודעים את דינו של רבי מאיר, שיצאה מכלל זה שדה שהיא כבר אחוזה, מאי - ומדוע כתבה התורה לשון 'משה אחוזתו', ללמד שדין זה של שדה מקנה אמור רק בשדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה, יצאתה שדה זו, שבשעת ההקדש ראויה להיות שדה אחוזה אם ימות האב, ולכן אף אם הקדישה קודם שמת האב, אם אחר כך מת האב, דינה כשדה אחוזה. שנינו במשנה: 'הפחנים והלויים מקדישין לעולם וגואלים לעולם'.

מקשה הגמרא: בשלמא - מובן מה שאמרה המשנה שגואלין לעולם, דאצטריך לאפוקי מדישראל - שהוצרכה המשנה להוציא את דין הכהנים והלויים מדין סתם ישראל, דישאליה לא פריקי - אינם יכולים לגאול את השדה שהקדישו אלא עד היובל, אבל לאחר היובל יוצאת השדה לכהנים, ואין הישראל יכול לפדותה, וקא משמע לן - השמיעה לנו המשנה דכהנים ולויים גואלין לעולם, ואפילו לאחר היובל ואין השדה יוצאת ביובל. אלא מה שאמרה המשנה 'מקדישין לעולם', מאי אידיא - מדוע נקטה המשנה דוקא כהנים ולויים, הרי אפילו ישראל נמי - גם כן יכול להקדיש לעולם, כמבואר בברייתא לעיל (כד). הגמרא מנסה לבאר, ודוחה זאת: וכי תימא - ואם תרצה לומר וליישב שכונת המשנה לחדש, שהכהנים והלויים יכולים להקדיש גם בשנת היובל עצמה, ואילו ישראלים אינם יכולים להקדיש בשנת היובל עצמה. הניחא - ביאור זה נח ומוכן לדברי שמואל, דאמר (לעיל כד) בשנת היובל עצמה לא קדישה - אין ישראל יכול להקדיש את שדהו, והמקדיש שדהו בשנת היובל עצמה, אינה קדושה כלל. קא משמע לן - הוצרכה המשנה להשמיענו דכהנים ולויים מקדישין לעולם, ואפילו ביובל. אלא לדעת רב, שאף ישראלים יכולים להקדיש ביובל, והמקדיש שדהו בשנת היובל עצמה קדושה ונותן חמשים סלעים, קשה, מאי אידיא - מדוע נקטה המשנה דוקא כהנים ולויים, שמקדישים לעולם, והרי אפילו ישראל נמי - גם כן יכולים להקדיש לעולם, ואף בשנת היובל.

הגמרא מבארת את המשנה לדברי הכל. מקדימה הגמרא ומקשה: ולמעמיך - ולדברך, שאמרת שדברי המשנה מובנים לדעת שמואל, שרק כהנים ולויים יכולים להקדיש בשנת היובל עצמה, אבל ישראלים אינם יכולים להקדיש שדה ביובל, לכאורה עדיין קשה, לשון 'בין לפני היובל בין לאחר היובל' שאמרה המשנה, למה לי - מה באה המשנה ללמדנו בזה, והרי גם ישראל יכול להקדיש לפני ואחרי היובל. אלא יש לומר, אידי - אגב כך דתנא ברישא - במשנה לעיל (כד) לגבי ישראלים, את הדינים הנוהגים 'לפני היובל' ו'לאחר היובל', שאין מקדישים לפני היובל פחות משתי שנים, ולא גואלים לאחר היובל פחות משנה אחת, תנא סיפא נמי - שנה התנא גם במשנתנו לגבי כהנים ולויים שהם מקדישים וגואלים לאחר היובל בין לפני היובל. וממילא אף לדברי רב יש לבאר כן את המשנה, דאידי - שאגב כך דתנא רישא לגבי ישראלים (לעיל כד) 'אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים, ולא גואלין אחר היובל פחות משנה אחת', תנא נמי סיפא - שנה התנא גם בסופא לשונות אלו, וכתב שכהנים ולויים מקדישין וגואלין, ואף שבאמת החידוש הוא רק בדין של 'גואלים לעולם', שגואלין את השדה גם לאחר היובל ואינה יוצאת ביובל, ואילו הדין של 'מקדישין לעולם' נודה אף בישראלים.

ערכין. פרק שביעי – אין מקדישין דף כז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) ריא תוספות

המקדיש שדהו בשעה שאין היובל נוהג – פירושו: בזמן שאין היובל נוהג, דאו
הוא נפדה בשויו, ויש בו ריוח להקדש לפתוח תחלה הבעלים מפני
החומש. אבל בזמן שהיובל נוהג – הוא נפדה לפי זרעו בחמשים סלעים בית זרע
חומר שעורים, ובשדה אחוזה מיירי. ובזמן הבית מיירי, דאיכא רוחא להקדש.

דאי שלא בזמן הבית – מחללו אם ירצה
אפילו לכתחלה על שזה פרוטה, לפי שאין
בו ריוח להקדש, דלאיבוד אויל. כדאיתא
לקמן בסוף פירקין (ערכין כט,א): ההוא
דאחרים לנכסיה, אתא לקמיה דרב יהודה,
אמר ליה שקול ארבעה זוזי אחיל עליהו
ושיניהו בנהרא ולישתרי לך. ואם תאמר:
היאך נמצא בזמן שאין היובל בזמן הבית?
יש לומר: בזמן שגלו ישראל, דבעינן כל
ישיביה עליה. **אמר** רבי יוסי כו' – תימנה:
איך היה זה המעשה בימי רבי יוסי? והלא
רבי יוסי לא היה בזמן הבית. ואם כן לא
הוצרך לפתוח תחילה בבעלים? ויש לומר:
דפליג על פי הקבלה, על פי שאירע בזמן
הבית, אי נמי: אפילו שלא בזמן הבית
גאולה בבעלים תחילה, כדכתיב (ויקרא כז)
"אם לא יגאל ונמכר". **מאי** אומרינן כופין –
ואם תאמר: מאי שנא דצריך כפיה הכא טפי
מכל הני דתני בסוף פרק קמא דבכורות
(יג,א): מצות פדייה קודמת למצות עריפה,
מצות עריפה קודמת למצות פדייה, מצות
ייבום קודמת למצות חליצה, מצות גאולה
באדון קודמת (למצות) לכל אדם. ומפיק
כולהו מקראי תוס', ולא אשכחן כפיה כי
אם בזה? ויש לומר: דשאני הכא, דיכול לבא
לידי תקלה אם יהנו העולם ממנה.

רבי יוסי סבר בבבוצה נמי פרקין – ובפרק
"חובב" (בבא מציעא נג,ב) איכא
פלוגתא, איכא מאן דאמר: בו ובחומשו,
ואיכא מאן דאמר: בו אף על גב שאין
בחומשו. ונראה דבבבוצה היינו שזה פרוטה,
למימרא

אתה ראשון? **אמר**: הרי היא שלי באיפסר. **אמר** רבי יוסי: לא **אמר** זה "באיפסר", אלא:
"בביצה", שהקדש נפדה בכסף ובשדה כסף. **אמר** לו: "הגעתיך", נמצא מפקסיד איפסר ושרהו
לפניו. **גמרא** "המקדיש שדהו בשעה" כו'. אומרינן? והתניא: כופין! – **מאי** אומרינן נמי?
כופין. ואיכעית איכא: מעיקרא אומרינן, אי צאת, ואי לא – כופין. "שהבעלים נותנין
חומש" וכו'. **מאי** איריא שהבעלים נותנין חומש? תיפוק ליה דאידי דחביבה עליה, טפי
ופריק לה! ועוד, מצות גאולה באדון! – **הא** ועוד קאמר: **הא**, דאידי דחביבה עליה טפי
ופריק לה! ועוד, מצות גאולה באדון היא; ועוד, שהבעלים נותנין חומש כו'. "מעשה באחד
שהקדיש שדהו" וכו'. לימא בהא קמיפלגי, דרבי יוסי סבר: שוה כסף כסף, ורבנן סברי:
שוה כסף אינו כסף? והא קיימא לן דשוה כסף כסף! – דכילי עלמא שוה כסף כסף,
והכא בפודין בדבר שאין בחומשו שוה פרוטה קמיפלגי, תנא קמא סבר: איפסר דאיכא
בחומשו שוה פרוטה פרקין, ורבי יוסי: כביצה נמי פרקין. "אמר לו": "הגעתיך", נמצא
מפקסיד איפסר ושרהו לפניו". סתמא פרקין. **משנה** **אמר** אחד: הרי היא שלי בעשר סלעים, נמצא

ואחד אומר בעשרים, ואחד אומר בארבעים, ואחד אומר בחמשים; חזר בו של חמשים – ממשכנן מנכסיו
עד עשר, חזר בו של ארבעים – ממשכנן מנכסיו עד עשר, חזר בו של חמשים – ממשכנן מנכסיו עד עשר,
ממשכנן מנכסיו עד עשר. חזר בו של עשר – מוכרין אותו בשויו, ונפרעין משל עשר את המותר. הבעלים אומרים בעשרים,
וכל אדם אומרים בעשרים – הבעלים קודמין, מפני שהם מוסיפין חומש. **אמר** אחד: הרי היא שלי בעשרים ואחת

והכא קרא אחריתא אשכח ודרוש – דהקדישה ואחר כך מת אביו תיהי אחוזה.
דאם לא כן דלא רבי לן קרא אלא מת אביו ואחר כך הקדישה – נכתוב קרא:
"אשר לא אחזתו", ומתריבא הא דרבי מאיר דדרש: יצתה זו שהיא כבר אחוזה.
משנה למה לי – שמע מינה לכדאמרין, למדרש הקדישה ואחר כך מת אביו.

יצתה זו – שבשעת הקדש היתה ראויה
להיות שדה אחוזה. אפילו ישראל נמי –
דאז תניא בריש פירקין (ערכין כד,א):
מקדישין לפני היובל וכו'! (ואי משום דקתני
מתניתין: אין מקדישין פחות משתי שנים
לפני היובל – הא אוקימנא (שם) דעצה
טובה קא משמע לך). הניחא לשמואל –
דאמר גבי ישראל לא קדשה, אצטרך
לשמעונינן דגבי כהנים קדשה. אלא לרב
– ליכא למינהו הכי, דמחזיקא תיתי לן
מקרא? אידי דתנא רישא – ישראל, תנא
סיפא גבי לויים.

הדרן עלך אין מקדישין

משנה המקדיש שדהו בשעה שאין היובל
– בזמן שאין היובל נוהג. פתח אתה ראשון
– בכמה אתה רוצה לפדותה. ומפני ריוח
של הקדש שואלין לו תחלה. שהבעלים
נותנין חומש – ולחכי נקט בשעה שאין
היובל נוהג, דבזמן שנוהג אין צריך לשואלו
בכמה תפדנה, שהרי דמיה קצובין – בית
כור בחמשים סלע. ובשדה אחוזה קא מיירי.
ובזמן שאין יובל נוהג נפדית בשויו,
כתנאי בשילוי פירקין: אין שדה אחוזה
נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. מפני רעתה
– שהיתה יציאתה מרובה על השבת. לא
אמר זה באיפסר – אלא: "הרי היא שלי
בביצה", שהקדש נפדה בכסף ובשדה כסף.
אמר לו – הגזבר, הגעתיך – הרי היא
שלך. **גמרא** והתניא כופין – את הבעלים
לפתוח ראשון, דמצות גאולה באדון –
בפרק קמא דבכורות (יג,א). טפי ופריק לה
– מוסיף ופודה יותר משאר אדם. מצות
גאולה באדון – דכתיב: "ואם לא יגאל
ונמכר בערכך", אלמא מצות גאולה קודמת
למכירה. והא קיימא לן שוה כסף כסף,
– דאמרין בבבא קמא (א,י): "שיבי" –
לרבות שוה כסף, אפילו סובין. **הך** סתמא –
דקתני: מפקסיד איסר, ולא קתני "נמצא
מפקסיד ביצה" – רבנן היא ולא רבי יוסי.
משנה ממשכנן מנכסיו עשר סלעים –
נמצא ביד גזבר עשרים. וכן שלשים – יתן
שלשים, הרי חמשים. **אמר** אחד הרי היא
שלי בעשרים ואחד – לאחר שאמרו בעלים
בעשרים.

הבעלים

ואחד אומר בעשרים, ואחד אומר בארבעים, ואחד אומר בחמשים; חזר בו של חמשים – ממשכנן מנכסיו
עד עשר, חזר בו של ארבעים – ממשכנן מנכסיו עד עשר, חזר בו של חמשים – ממשכנן מנכסיו עד עשר,
ממשכנן מנכסיו עד עשר. חזר בו של עשר – מוכרין אותו בשויו, ונפרעין משל עשר את המותר. הבעלים אומרים בעשרים,
וכל אדם אומרים בעשרים – הבעלים קודמין, מפני שהם מוסיפין חומש. **אמר** אחד: הרי היא שלי בעשרים ואחת

למימרא דחומש עדיף ורמינהו בעל הבית אומר בסלע – תימזה לרבי אלחנן: מאי פריך? דהא ליכא למיפריך דהבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים הבעלים קודמים בו, והבא תניא דאחר קודם, ומאי קושיא? דהא דהבעלים קודמין – זהו בשאין אחר פורדו ביותר. ומסיפא נמי ליכא למיפריך, דתניא: אחד אומר הרי הוא שלי בעשרים ואחד – הבעלים קודמין

ונותן עשרים ושש. והבא תניא דאחר קודם – הכי נמי לא קשיא, דמידי הוא טעמא אלא מפני שמוסיף על הקרן שהוא עשרים – הכי נמי במתניתין דין הוא שיקדמו הבעלים, שגם הם מוסיפין על הקרן כשנותנין עשרים ושש, שנותנין האחד יותר על העשרים והחומש בשביל (חומש) הקרן שהוא עשרים ואחת! ושגמא הוא מקשה כך: מאי שנא שכופין הבעלים לתת דמים שאמר האחר וחומשו על מה שאמר הוא, דקתני שדבעלים נותנין עשרים ושש עשרים ושבע, והבא תניא: כשהבעלים אומרים בסלע והאחר אומר בסלע ואיסר – (של סלע ואיסר) קודם, ואין אנו כופין את הבעלים שיתנו סלע ואיסר עם החומש, דקתני: של סלע ואיסר קודם, ולא קתני: הבעלים נותנין חמשה דינרים שהוא קרן וחומש ואיסרו ומשני: הבא חומשא רוחא דהקדש חומש עדיף, הלכך כופין את הבעלים. התם דחומשא רוחא דבעל הבית בו, **תניא** בית שמאי אומרים מוסיפין – הכי גרסינן, וכן כתוב בספר רבינו תם. ולא גרסינן: "תניא נמי הכי", ואי גרסינן ליה יש לפרשו כן: תניא נמי הכי דאיכא מאן דסבר דמוסיפין בנישום, אי בבית שמאי אי בבית הלל. ומדקדק התלמוד למצוא אליבא דרב חסדא. ומיהו נראה יותר דגרס "תניא", בלא "נמי הכי".

דחננו

הבעלים נותנין עשרים ושש, בעשרים ושתים – הבעלים נותנין עשרים ושבע, בעשרים ושלש – הבעלים נותנין עשרים ושמנה, בעשרים וארבע – הבעלים נותנין עשרים ותשע, בעשרים וחמש – הבעלים נותנין שלשים, שאין מוסיפין חומש על עליון של זה. אמר אחר: הרי שלי בעשרים ושש, אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר – הבעלים קודמין, ואם לאו – אומר לו: "הנעתיד". גמרא אמר רב חסדא: לא שנו אלא שכן ארבעים עומד במקומו, אבל אין בן ארבעים עומד במקומו – משלשין ביניהן. תנן: חזר בו של ארבעים – ממשכנן עד עשר, אמאי? ליתן בר חמשין ברהיה! – דליכא בן חמשים. חזר בו בן שלשים – ממשכנן מנכסיו עד עשר, אמאי? וליתן דבן ארבעים ברהיה! – דליכא בן ארבעים. חזר בו בן עשרים – ממשכנן מנכסיו עד עשר, אמאי? ליתן דבן שלשים ברהיה! – דליכא בן שלשים. אי הכי, אימא סיפא: חזר בו של עשר – מוכרין אותה בשויה ונפרעין משל עשר את המותר, ליתב דבן עשרים ברהיה! וכי תימא, הכא נמי דליכא בן עשרים, אי הכי, נפרעין משל עשרה? "נפרעין ממנו" מיכעי ליה! אלא אמר רב חסדא, לא קשיא: פאן בבת אחת, פאן בזה אחר זה. תניא נמי הכי: חזרו בולן באחד – משלשין ביניהם; והא

אנן תנן: ממשכנן מנכסיו עד עשר! אלא לאו שמע מינה דדרב חסדא, שמע מינה. איפא דרמי להו מירמא, תנן: חזר בו של עשר – מוכרין אותה בשויה ונפרעין משל עשר את המותר; והתניא: משלשין ביניהם! אמר רב חסדא, לא קשיא: פאן בבת אחת, פאן בזה אחר זה. "הבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים" וכו'. למימרא דחומש עדיף; ורמינהו: בעל הבית אומר בסלע, ואחד אומר בסלע ואיסר – של סלע ואיסר קודם, מפני שמוסיף על הקרן! – הכא דחומשא רוחא דהקדש הוא – חומש עדיף, התם דחומשא רוחא דבעל הבית – קרנא תיפרוק שפוי, חומשא לא איכפת לן. "אמר אחר: הרי הוא שלי בו בעשרים וחמש – נותנין שלשים". ולמירו הבעלים: אהא גברא בחריקין! – דאמור בעלים דינר – וליתני דינר! – לא דק. – ולא? והא קתני: אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר – בעלים קודמין! אלא אמר רבא: דאמור בעלים פרוקא, ולא דק. "שאין מוסיפין חומש על עליון" כו'. אמר רב חסדא: לא שנו אלא שלא נישום הקדש בשלשה, אבל נישום הקדש בשלשה – מוסיפין. תניא נמי הכי, בית שמאי אומרים: מוסיפין, ובית הלל אומרים: אין מוסיפין. היכי דמי? אי לא נישום, מאי טעמא דבית שמאי? אלא דנישום; לימא רב חסדא דאמר בבית שמאי? – לעולם דלא נישום, ובית שמאי מחמירין. אי בעית אימא: לעולם דנישום, ואיפוק, בית שמאי אומרים: אין מוסיף. – וליתניה גבי קולי בית שמאי וחומרי בית הלל! אלא לעולם דלא נישום, ובית שמאי מחמירין. "אמר אחר: הרי הוא שלי בעשרים ושש" כו'. רצו – אין, לא רצו – לא, אמרי: אהא גברא בחריקין. ודינר מאי עבדתיה? אמר רב ששת, הכי קאמר: אם רצו בעלים מעיקרא ליתן חשבון הפניג לאחד ושלשים ודינר,

הכי

הבעלים נותנין – על כרחן, עשרים ושש – דלהא לא יחבינן לה הואיל ואמרו בעלים עשרים ועולה החשבון עם החומש לעשרים וחמש, ואי יחביה להאיך בעשרים ואחד – נמצא הקדש מפסיד. ובעלים יתנו על כרחן אותו סלע שהוסיף זה על הקרן ועשרים וחמש ודידו, אבל על סלע שהוסיף זה – לא יסיפ חומש. **אמר אחר בעשרים וחמש הבעלים נותנים שלשים** – על כרחן, והשתא איכא למיפריך: אמאי כופין את הבעלים? בשלמא עד השתא כיפינן להו – דהא לא מצינן למיתבה להנך, משום דקרן ודידו לא הוי כקרן וחומש דאמור בעלים ברישא, הלכך על כרחן ודרינן אבעלים, וכין ודרינן אבעלים – בעי למיתב קרנא כמה דשמאי אחריני וחומשא ודידו. אבל השתא דאמר אחד בעשרים וחמש – ליתביה להאיך, דהא קרן ודידו הוי כקרן וחומש דאמור בעלים ברישא ובגמרא פריך לה. **אם רצו הבעלים בו** – ולא כיפינן להו, הואיל וקרנא כקרן וחומש דאמור אינו ברישא. והאי דינר מפרש בגמרא מאי עבדתיה. **גמרא לא שנו** – דאין ממשכנן מנכס בן חמשים אלא עשר סלעים, אלא שכן ארבעים במקומו עומד ואינו חוזר בו. אבל חזר בו בן ארבעים – משלשין העשרים סלעים הפחותין מחמשים ועד שלשים ביניהם. דבן חמשים יתן חמשה עשר, ובן ארבעים יתן חמש, דהא באותן עשר שאמר בן חמשים יותר על בן ארבעים לא שייך בר ארבעים ברהיה בפסידא. והנך עשר שהוסיף בן ארבעים על בר שלשים – בר חמשין נמי איירצי בארבעים, דיש בכלל חמשים ארבעים. **דליכא בר חמשים** – שלא אמר אדם יותר על ארבעים, דמתניתין מילי משלי נקטנ. **ליתב בר עשרים ברהיה** – דאיהו נמי בעשר איירצי. [משל עשר] – מדקתני "משל עשר", מכלל דאיכא אחרינא. חזרו בהן בבת אחת משלשין ביניהן – כדבר חסדא. ומתניתין – כגון שחזרו בהן בזה אחר זה, דהשתא אמר בן חמשים לגובר: כי הדרי בי – שבקי לך בר ארבעים. משלשין ביניהן – שנים וחשלה ראשונים מלכין, ושנים אחרונים נפסדין. שאם חזרו כולם, ומכרה גובר בשויה חמש סלעים – נמצאו פחותין ארבעים וחמש סלעים. יתן בן חמשים העשר שלו לבדו, ומעשר של בן ארבעים יתן חצי, ששניהם נתרצו בהן, ומעשר של בן שלשים יתן השליש, ובן ארבעים השליש, ובן שלשים השליש, משלשן שלשים אמרו. והעשר של יתנו בין ארבעתם, והחמש שפחתו מבן עשר – יתנו חמשתן. **איכא דרמי להו מירמא** – ולא תני להא דרב חסדא באנפי נפשה, אלא על ידי תירוץ דמתניתין וברייתא דרמו אהרדי. [בעל הבית אומר בסלע] – בעל הבית הפודה מעשר שני שלו מוסיף חומש, דכתבי (ויקרא כו) "זאם גאל יגאל איש מעמשרו" וגו', ואחר הפודה אין מוסיף חומש. בעל הבית אומר בסלע ואחר אומר בסלע ואיסר בו? שמוסיף על הקרן, ואף על גב דבעל הבית בעי למיתב טפי, דחומש סלע הוי דינר, ודינר הוי עשרים וארבעה איסרין, בפרק קמא דקדושין (יב,א). התם – גבי מעשר שני, חומש

רווחא דבעל הבית הוא, שהרי בין קרן בין חומש – הכל שלו, והוא יאכל הכל בירושתו. ואין לנו בו אלא מצות פדיוה, שלא יאכלנו בגבולין בלא פדיון, ועיקר פדיוהו בקרן היא. ואם על גב דבצרי דמי – לא איכפת לן, שהרי בתיבות דמי אין נזנה אלא הוא. **וליתני בעלים אתא גברא בחריקין** – במקומנו, שרומה ליתן כמותינו בשלמא עד השתא והיריתו עלן – משום פסידא דהקדש, אבל השתא אמאי בעיתו למיכביץ? **דאמור בעלים ברישא דינר** – יותר על עשרים. דמיט חושבנא דקרן וחומש לעשרים וחמש ודינר, ואי יחבינן להאי – איכא פסידא להקדש, הלכך ודרינן אבעלים על כרחיהו. וליתני – ברישא דמתניתין: הבעלים אומרים בעשרים ודינר. **לא דק** – למתני דינר, אלא חשבון הסלעים. **והא קתני** – דינר בסיפא, אלמא דק בדינרין **אלא אמר רבא דאמור בעלים** – ברישא פרוטה, ובפרוטות לא דק. שלא נישום הקדש בשלשה – שלא שמו שלשה בני אדם את הקרקע כמה שאמר זה האחר. **אבל** – שמאור שלשה דבריו של זה – מוסיפין בעלים חומש על עליון בעל כרחו, ולא עינן עשרה. ואף על גב דשמא דהקדש בעי עשרה, כדאמרינן בסנהדרין (כ,א). הקרקעות תשנה וכו' – הבא רבואת קא משמע לן, דכין דאמרי תלתא – לא מהדרינן אעשרה, ויוסיפו חומש על העליון. ששה דברים – מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. **ודינר מאי עבדתיה** – הא אמרת אין מוסיפין חומש על עליון של זה **מעיקרא** – בשפתהו ראשון, ליתן חשבון הפניג – על עליון של זה לשלשים ואחד ודינר.

בעשרה סלעים, וליהן דבן ארבעים פהדיה – שה'בן ארבעים' 56
 יחלוק עם ה'בן שלשים' את תשלום עשרת הסלעים שבין עשרים 57
 לשלשים, ונמצא שה'בן שלשים' חייב רק חמשה סלעים. 58
 מיישבת הגמרא: גם דין זה נאמר באופן דליכא דבן ארבעים, 59
 אלא ה'בן שלשים' הוא האחרון שרצה לפדות את השדה, ומה 60
 ששנינו 'חזר בו של חמשים' ו'חזר בו של ארבעים', הם אופנים 61
 אחרים בהם אכן היה אדם שרצה לפדות בארבעים סלעים או 62
 בחמשים סלעים, ובכל אחד מאופנים אלו רק האחרון חזר בו 63
 והוא לבדו חייב עשרה סלעים. 64
 חזרת הגמרא ומקשה: שנינו במשנתנו, חזר בו דבן עשרים, 65
 ממשכנין מנכסיו עד עשר סלעים. ולדברי רב חסדא קשה, 66
 אמאי ממשכנים אותו בעשרה סלעים, ליה דבן שלשים פהדיה 67
 – שה'בן שלשים' יחלוק עמו את תשלום עשרת הסלעים הללו, 68
 ונמצא שה'בן עשרים' חייב לשלם רק חמשה סלעים. מיישבת 69
 הגמרא: גם דין זה נאמר באופן דליכא דבן שלשים, אלא ה'בן 70
 עשרים' הוא האחרון שרצה לפדות את השדה, ומה ששנינו 'חזר 71
 בו של שלשים', הוא אופן אחר בו אכן היה אדם שרצה לפדות 72
 בשלשים סלעים, וכן כל שאר האופנים שבמשנה, כל אחד מהם 73
 הוא אופן לעצמו בו רק האחרון חזר בו והוא לבדו חייב עשרה 74
 סלעים. 75
 מקשה הגמרא: אי הכי, שכל אחד מהדינים שבמשנה הוא דין 76
 לעצמו, אימא סיפא, חזר בו של עשר מוכרין אותה בשניה, 77
 ונפרעין משל עשר את המותר, ולדברי רב חסדא קשה, מדוע 78
 נפרעים מה'בן עשרה' את כל מה שהקדש הפסיד מחמת חזרתו, 79
 ליתב דבן עשרים פהדיה – שה'בן עשרים' יחלוק עם ה'בן 80
 עשרה' בתשלום מה שהפסיד הקדש, ונמצא שעל ה'בן עשרה' 81
 מוטל לשלם רק חצי מההפסד. וכן תימא – ואם תרצה ליישב 82
 ולומר, דהכי נמי מדובר באופן דליכא דבן עשרים' אלא היה 83
 רק 'בן עשרה', אי הכי, מדוע שנה התנא של המשנה דין זה 84
 בלשון 'נפרעין משל עשר', שמשמעותו שהיו כמה אנשים שרצו 85
 לפדותה ומאותו אדם שרצה לפדותה בעשרה סלעים נפרעים 86
 את מה שהפסיד להקדש בחזרתו, הרי 'נפרעין ממנו' מיבעי ליה 87
 – היה לו לתנא לומר 'נפרעין ממנו את המותר', שמשמעותו 88
 שנפרעים מאותו אחד שרצה לפדות וחזר בו, את מה שהקדש 89
 מפסיד מחמת חזרתו. ומכך שנקט התנא לשון 'נפרעין משל 90
 עשר' משמע שבאותו מעשה היה אדם נוסף שרצה לפדות 91
 בעשרים וחזר בו, ובכל זאת הוא אינו חולק עם הראשון, ושלא 92
 כדברי רב חסדא. 93
 הגמרא חוזרת בה ממה שהעמידה את המשנה, ומיישבת את 94
 הקושיא על רב חסדא באופן אחר. מיישבת הגמרא: אלא אמר 95
 רב חסדא, מדובר במשנה שכל אחד הוסיף עשרה סלעים על 96
 דברי זה שקדם לו, וכל אחד שחזר בו משלם עשרה סלעים ואין 97
 האחרים שחזרו בהם צריכים לחלוק עמו, ואף על פי כן, לא 98
 קשיא ממשנתנו על דברי רב חסדא שאמר שאם גם ה'בן 99
 ארבעים' חזר בו משלשים ביניהם, משום שיש לתרץ, כןא 100
 בדברי רב חסדא שמשלשים ביניהם, מדובר ששניהם חזרו בהם 101
 בבת אחת, שכיון ששניהם הסכימו לשלם לכל הפחות ארבעים, 102
 ומחמת חזרת שניהם הקדש מפסיד את עשרת הסלעים 103
 שמשלשים עד ארבעים, הם חולקים בתשלום אותם עשרה 104
 סלעים, ואילו כןא במשנתנו, מדובר שחזרו בהם בזה אחר זה, 105
 שבשעה שחזר בו ה'בן חמשים' הוא הניח את ה'בן ארבעים' 106
 שיתן את כל השאר והקדש אינו מפסיד בחזרתו אלא עשרה 107
 סלעים, וכשחזר בו ה'בן ארבעים' עליו לשלם לבדו את עשרת 108
 הסלעים שהפסיד להקדש בחזרתו. 109
 הגמרא מביאה ראיה לתירוץ זה: תניא נמי הכי בבביתא כדברי 110
 רב חסדא, חזרו בולן כחא, משלשין ביניהם את מה שהפסיד 111

הבעלים נותנין עשרים ויש סלעים, עשרים וחמשה כנגד מה 1
 שהתחייבו עם תוספת חומש, וסלע נוסף כנגד מה שרצה האחר 2
 להוסיף בפדיון השדה. ואם בא אחר ואמר שרוצה לפדות 3
 בעשרים ושתים סלעים, הבעלים נותנין עשרים ויש סלעים, 4
 עשרים וחמשה כנגד מה שהתחייבו עם החומש, ושני סלעים 5
 נוספים כנגד מה שרצה האחר להוסיף על הבעלים בפדיון 6
 השדה. ואם בא אחר ואמר שרוצה לפדות בעשרים וישלש 7
 סלעים, הבעלים נותנין עשרים וישמונה סלעים, עשרים וחמשה 8
 כנגד מה שהתחייבו עם החומש, ושלשה נוספים כנגד מה שרצה 9
 האחר להוסיף בפדיון השדה. ואם בא אחר ואמר שרוצה לפדות 10
 בעשרים וארבע סלעים, הבעלים נותנין עשרים וישע סלעים, 11
 עשרים וחמשה שהתחייבו עם החומש, וארבעה נוספים כנגד מה 12
 שרצה האחר להוסיף. ואם בא אחר ואמר שרוצה לפדות 13
 בעשרים וחמש סלעים, הבעלים נותנין שלשים סלעים, עשרים 14
 וחמשה שהתחייבו עם החומש, וחמשה נוספים כנגד מה שרצה 15
 האחר להוסיף. ומבארת המשנה: שבכל האופנים הללו הבעלים 16
 מוסיפים חומש רק על מה שאמרו מתחילה, משום שבדין חומש 17
 נאמר שאין הבעלים מוסיפין חומש על עליו של זה – על 18
 התוספת שרצה האחר להוסיף. 19
 אולם אם אמר אחר חרי' היא שלי בעשרים ויש סלעים, אם 20
 רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד סלעים ודינר, הבעלים 21
 קוזמין בפדיון השדה. ואם לאו, אמר לו הגובר לזה שבא 22
 לפדות, הניעתך – וכית בפדיון השדה. 23
 נמרא 24
 הגמרא דנה במה שממשכנים עד עשרה סלעים את זה שאמר 25
 שיפדה את השדה וחזר בו: אמר רב חסדא, לא שנו חכמים 26
 שממשכנים בעשרה סלעים את זה שאמר שרוצה לפדותה 27
 בחמשים, אלא באופן שכן ארבעים – זה שאמר שיפדה את 28
 השדה בארבעים סלעים, עומד במקומו – עדיין רוצה לפדות 29
 בסכום זה, שבאופן זה לא הפסיד ההקדש מחמת חזרתו של ה'בן 30
 חמשים' אלא עשרה סלעים. אבל אם אין ה'בן ארבעים' עומד 31
 במקומו, אלא חזר בו מלפדות, משלשין ביניהם – על שניהם 32
 לחלק ביניהם את הסכום ששניהם שייכים בו. כלומר, את עשרת 33
 הסלעים שמשלשים עד ארבעים ששניהם התחייבו לשלם, 34
 יחלקו ביניהם וכל אחד יתן חמשה סלעים. ואת עשרת הסלעים 35
 שנאמרים עד חמשים, ישלם ה'בן חמשים' לבדו, שהרי ה'בן 36
 ארבעים' שחזר בו לא התחייב עליהם כלל. 37
 מקשה הגמרא על דברי רב חסדא: תנן במשנתנו, אם חזר בו 38
 של ארבעים – זה שאמר שרוצה לפדות את השדה בארבעים 39
 סלעים, ממשכנין מנכסיו עד עשר סלעים, כנגד מה שהוסיף 40
 בשומת השדה על ה'בן שלשים'. ולדברי רב חסדא קשה, אמאי 41
 ממשכנים את ה'בן ארבעים' בעשרה סלעים, ליהן בר חמשי 42
 פהדיה – שה'בן חמשים' יחלוק איתו את תשלום עשרת הסלעים 43
 שמשלשים לארבעים, ונמצא שאין ה'בן ארבעים' חייב אלא 44
 חמשה סלעים. מיישבת הגמרא: דין זה שעל ה'בן ארבעים' 45
 לשלם עשרה סלעים, נאמר באופן דליכא דבן חמשים – שלא 46
 היה מי שאמר שרוצה לפדות בחמשים סלעים, אלא הוא 47
 האחרון שאמר שרוצה לפדות את השדה וחזר בו, ועל כן הוא 48
 משלם עשרה סלעים, ומה ששנינו 'חזר בו של חמשים', הוא 49
 אופן אחר בו היה אדם שרצה לפדות בחמשים סלעים וחזר בו, 50
 ובשני אופנים אלו רק האחרון חזר בו והוא לבדו חייב עשרה 51
 סלעים. 52
 חזרת הגמרא ומקשה מהמשך המשנה: שנינו במשנתנו, חזר בו 53
 דבן שלשים, ואינו רוצה עוד לפדותה, ממשכנין מנכסיו עד 54
 עשר סלעים. ולדברי רב חסדא קשה, אמאי ממשכנים אותו 55

מזיבורית, כגון שגירשה, שהרי כתובה תמיד נגבית מזיבורית (גיטין מח:).
 דוחה הגמרא: **הא לא קשיא**, כיון שמשנה זו כרבי מאיר היא, **דאמר שבתופת אשה נגבית בפנינותיה**, ורק כשגובה מיתמי, גובה **בזיבורית**, וממילא לרבי יוחנן, הסובר כרבי מאיר, ניתן להעמיד את המשנה בכתובת אשה.
 הגמרא חוזרת לקושיא על דברי רב אסי. מקשה הגמרא: **מכל מקום, לרב אסי קשיא**, כיצד הוא יעמיד את המשנה האומרת שגובים מיתומים רק מזיבורית, והרי לדבריו אין גובים כלל מנכסי יתומים קטנים כשאין ריבית אוכלת בהם. מתרצת הגמרא: **לעולם מדובר בבבלי חוב עובר בוכבים** שהלוח לאביהם בריבית, ועל זה אמרה המשנה שמוכרים את הזיבורית. ומה שהקשינו, שבדאי לא יציית העובד כוכבים לגבות דווקא זיבורית, יש לומר שמדובר בעובד כוכבים **שקיבל עליו לדון בדיני ישראל**, ולגבות מזיבורית.
 תמדה הגמרא: **אי הכי**, שקיבל על עצמו את דיני ישראל, **רבית נמי לא נישקול** – לא יטול ריבית כלל, ולא יהיה הפסד ליתומים, ולא ימכרו את נכסיהם. מתרצת הגמרא: מדובר **שקיבל את דיני ישראל לזו** – לגבות מזיבורית, ולא קיבל עליו לזו, לענין שלא ליטול ריבית. ולכן גובים מהיתומים את החוב כדי שלא ישלמו עוד הריבית, ומגבים לו מזיבורית, כיון שקיבל עליו לדון בדיני ישראל.
 ממשכה הגמרא ומקשה על רב אסי מברייא: **הא שמע** – בא ושמע ראייה לדברי רבי יוחנן, שגובים מיתומים קטנים לפרוע כתובת אשה, ושלא כדברי רב אסי שגובים מהם רק אם ריבית אוכלת בהם, וכך שנינו בברייא (לעיל כא:). בשעה שמכריזים על קרקע היתומים, מכריזים שהיא נמכרת על מנת ליתן לאשה בתוכה, ולבבלי חוב חובו, ובשלמא האופן של **בבלי חוב** המוזכר בברייא, **בין מר ובין מר פדשנין** – בין לרבי יוחנן ובין לרב אסי ניתן לבאר זאת כמו שתייצנו לעיל את המשניות, שמדובר בבבלי חוב עובר כוכבים שהלוח לאביהם בריבית, ומשום הפסד היתומים צריך לפרוע מיד, ומדובר כשקיבל עליו שלא לגבות ריבית על ימי ההכרזה אך לא קיבל על עצמו שלא ליטול ריבית. **אלא** מה ששנינו שמכריזים שהקרקע נמכרת לצורך גביית **בתופתה**, **בשלמא לרבי יוחנן**, הסובר שאין גובים מיתומים קטנים גם לכתובת אשה, **ניחא**. **אלא לרב אסי**, שאין גובים כתובה מיתומים, כיצד יעמיד את הברייא, שהרי מפורש בה שמכריזים עבור גביית הכתובה. מתרצת הגמרא: **הא במאי עסקינן, בשחייב מודה** – כשאביהם, הלוח, הודה בשעת מיתו שלא הניח ברשות אשתו ממון לגביית כתובתה, וכיון שהחוב ברור ומוטל על נכסי היתומים, אין סברא להמתין עד שיגדלו, ולכן אמרה הברייא שמוכרים את נכסיהם לגביית הכתובה.
 הגמרא מבארת לפי תירוץ זה גם את המשניות הקודמות. אומרת הגמרא: **השתא דאיתיה להבי** – עתה, שהוצרכת להעמיד את הברייא באופן שהלוח הודה שהחוב אינו פרוע, **בולחו נמי** – גם את כל המשניות שהקשינו מהם לעיל על רב אסי, יש ליישב שמדובר **בשחייב מודה**, ומדובר אף בבבלי חוב ישראל ובחוב שאין בו ריבית, ומכל מקום גובים מהיתומים כיון שידוע לנו שלא נפרע החוב.
 הגמרא דנה בדין גרושה שמת בעלה האם גובים את כתובתה מיתומים. מביאה הגמרא מעשה: האמורא **מרימר, אנבי בתופתה לגרושה מנכסי דיתמי** – הגבה כתובה לאשה שבעלה גירשה ומת, מנכסי יתומים. **אמר ליה רבינא לאמימר**, מדוע עשה כן מרימר, **והאמר רב יהודה אמר רב אסי, אין נזקקין**

להגבות את כתובתה מיתומים קטנים, שהרי אין נזקקים לגבות חובות מנכסי יתומים קטנים אלא אם כן יש להם הפסד, וכאן אין להם כל הפסד. מתרצת הגמרא: **אלא, כיון דאיוזקקין לה מעיקרא** – כיון שמתחילה כשתבעה כתובתה הוזקקו לשמוע את תביעתה, כדי שעל ידי זה תפסיד מזונותיה ויריחו היתומים, **מיוזקקין לה לבסוף** – לכן נזקקים לה אף אחר כך, כשכבר הפסידה מזונותיה, להגבותה את כתובתה, ואף שעתה כבר אין הפסד ליתומים. נמצא שלדברי רבי יוחנן אין המשנה קשה, אלא יש להעמידה באלמנה שתבעה כתובתה והפסידה מזונותיה, ונזקקים לה להגבותה כתובתה, ועושים זאת על ידי הכרזה כדי שיריחו היתומים.
 עתה הגמרא חוזרת לקושיא על רב אסי. מקשה הגמרא: **מכל מקום, לרב אסי קשיא**, וכמו שהקשינו בתחילה, כיצד הוא יעמיד את המשנה, והרי לדבריו האופן היחיד שגובים מיתומים הוא כשריבית אוכלת בהם, והיינו במלוה גוי, וכיון שהוא לא יסכים להימנע מלגבות את הריבית על ימי ההכרזה, יתכן שנגרום על ידי ההכרזה רק הפסד ליתומים בכך שישלמו ריבית על אותם ימים, ואילו הקרקע לא תימכר ביותר משומתה. מתרצת הגמרא: **לעולם מדובר במשנתנו בבבלי חוב עובר בוכבים** שהלוח לאביהם בריבית, ומשום הפסד הריבית גובים מן היתומים, אמנם מכל מקום מוכרים את הקרקע בהכרזה ואין חשש הפסד ליתומים, כיון שמדובר בעובד כוכבים **שקיבל עליו לדון בענייני הממון** שהיה לו עם אביהם **בדיני ישראל**, ולכן הוא לא יטול ריבית על זמן ההכרזה, כדיני ישראל, ונמצא שעל ידי ההכרזה יכולים היתומים רק להרויח, אם תימכר הקרקע ביותר משומתה.
 תמדה הגמרא: **אי הכי**, שמדובר בעובד כוכבים שקיבל עליו לדון בדיני ישראל, **רבית נמי לא נישקול** – שלא יטול מהיתומים ריבית כלל עד שיגדלו ויגבה מהם את החוב, וכיון שלא יהיה הפסד ליתומים לא נצטרך למכור את הקרקע שלהם כלל. מתרצת הגמרא: מדובר שאותו עובד כוכבים **קיבל עליו לנהוג בדיני ישראל לזו** – לענין זה שלא יטול ריבית על זמן ההכרזה, **ולא קיבל עליו לזו** – לענין שלא ליטול ריבית כלל. ולכן גובים מהיתומים את הקרקע כדי לפרוע את החוב, שלא הפסידו בתשלומי הריבית, ומכל מקום אין חשש הפסד בזמן ההכרזה, כיון שעל זמן ההכרזה אינו נוטל ריבית.
 הגמרא מבארת משנה נוספת על רב אסי: **הא שמע**, שנינו במשנה (גיטין מח:). **אין נפרעין** – אין גובים חובות **מנכסי יתומים, אלא מן הזיבורית** – מהקרקע הגרושה שברשותם. ויש לברר **במאי עסקינן, אלימא בבבלי חוב עובר בוכבים** שהלוח לאביהם בריבית, **מי צאית** – וכי יציית לנו לגבות רק מזיבורית. **אלא פשיטא** שמדובר **בבבלי חוב ישראל**, ואם כן קשה, **אי אכיל ריביתא, מי שבקין ליה** – וכי מניחים לו לגבות ריבית האסורה עליו, שממנת כן אנו ממחרים לגבות את החוב. **אלא** ודאי מדובר **דלא אכיל ריביתא**, ואף על פי כן קתני במשנה **שנזקקין לנכסי היתומים וגובים אותם. ובשלמא לרבי יוחנן, מוזקי לה למשנה בבתופת אשה**, שנגבית מזיבורית, **אלא לרב אסי**, שאין גובים כתובת אשה מיתומים, **קשיא**, כיצד הוא יבאר את המשנה, והרי לא ניתן להעמידה בבבלי חוב שנוטל ריבית, וכמו שהתבאר.
 מתרצת הגמרא: **אמר לך רב אסי, ולרבי יוחנן, מי ניחא** – וכי מובנת המשנה, והרי **אי** מדובר בגביית **בתופת**, שבוה אמרה המשנה שגובים דווקא מזיבורית, קשה, **מאי אריא מיתמי** – מדוע נקט התנא שגובה זיבורית דווקא מיתומים, והרי **אפילו מיניה דיהיה נמי בזיבורית** – גם מהבעל עצמו היא גובה

שנינו במשנה: 'הקדישה שתיים ושלש וכו' שנים לפני היובל, נותן סלע ופונדיון לשנה'.
הגמרא מביאה ברייתא בענין שומת הקרקע: הנו רבנן בברייתא, נאמר בפסוק (שם כו יח) 'וחשב לו הפקח את הכסף על פי השנים הנותרת עד שנת היבל ונגרע מערבך', ולימדה בכך התורה שגריעת הערך אינה רק מאותם שנים שאכלה המקדיש קודם שהקדישה. אלא אף מן ההקדש – גם מהזמן שהיתה השדה ביד ההקדש, קודם הפדיון, שאם אכלה הקדש שנה או שתיים, על ידי אכילת פירות הקרקע או השכרת הקרקע לאחרים, אי נמי – וכמו כן אם לא אכלה ההקדש כלל באותם שנים, אי נמי שהיתה לפניו – ברשות ההקדש. אין הפודה צריך לשלם על אותם שנים שעברו מעת ההקדשה ועד עת הפדיון, אלא נותן סלע ופונדיון לכל שנה שנשארה עד היובל.
שנינו במשנה: 'ואם אמר הריני נותן כו' דבר שנה בשנה אין שומעין לו אלא נותן את כולו כאחד'.
הגמרא מבארת מדיכין נלמד דין זה: הנו רבנן, מניין אנו לומדים שאם אמרו בעלים הריני נותנין דבר שנה בשנה – סלע ופונדיון לשנה, שאין שומעין להם, אלא עליהם לשלם את הכל יחד בתחילה, תלמוד לומר 'וחשב לו הפקח את הכסף' (שם), ובאה התורה לומר, עד שיהא כסף פולו כאחד. מסיימת הברייתא: אחד בעלים ואחד כל אדם, מה בין בעלים לכל אדם, שהבעלים נותנין חומש וכל אדם אין נותנין חומש, וכדין ששנינו במשנתנו.

משנה

נאמר בתורה לגבי שדה אחוזה שלא נפתרה על ידי בעל השדה שהקדישה אלא על ידי אדם אחר, ואם גאל גאל את השדה המקדיש או יספ חמשית כסף ערבך עליו וקם לו, ואם לא יגאל את השדה ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד, והיה השדה בצאתו ביביל קדש לה' בשדה החכם לפקח תהיה אחרתו' (ויקרא כו יט–כא), והיינו שאם הבעלים פודים את השדה הרי היא חוזרת להם להיות שדה אחוזה. אבל אם אדם זר פודה את השדה מההקדש, מחזיק בה עד היובל, וביובל היא מתחלקת לכהנים.
משנתנו מבררת את דינה של שדה שנפתרה מיד ההקדש לפני היובל: שדה שהקדישה הבעלים, וגאלה בעצמו מיד ההקדש, אינה יוצאת מידו ביובל, אלא נשארת בידו לעולם. וכן אם גאלה בנו של המקדיש, הרי השדה יוצאת ליד אביו ביובל ואינה ניתנת לכהנים, וכאילו פדאה האב בעצמו.
גאלה אדם אחר, או אחד מהקרובים של בעל השדה, שאינו בנו, וגאלה בעל השדה מידו של הקונה קודם היובל, הרי היא יוצאת לכהנים ביובל. שהרי אם היתה נשארת ביד הפודה הראשון היתה מתחלקת לכהנים ביובל, ואף עתה כיון שבאה השדה לבעלים מכח הלוקח ולא מכח עצמו, אם כן כמו שהשדה יוצאת ביובל לכהנים מיד הלוקח, כך היא יוצאת מיד הבעלים הבא מכוחו.
המשנה מבארת את הדין באופן שהפודה את השדה היה כהן: אם גאלה – פדה את השדה אחד מן הכהנים, יעתה כשהגיע היובל הרי היא תחת ידו של הכהן, לא יאמר אותו כהן, הואיל ודין השדה עתה שהיא יוצאת לכהנים ביובל, והרי היא תחת ידי, ואני כהן, אם כן הרי היא שלי, ולא אחלוק בה עם הכהנים האחרים. אינו יכול לומר כן, אלא יוצאת מתחת ידו, ומתחלקת לכל אחיו הכהנים של אותו בית אב שהיה בכניסת היובל, בשוה.

סלעים גבוהים עשרה טפחים אינן נמדדין עמה'.
מקשה הגמרא: מדוע נקטה המשנה שאין הנקעים נמדדים עם השדה להיפדות לפי שיעור זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, והרי אף שאינם קדושים יחד עם כל השדה, אלא הם נחשבים כמקום בפני עצמו, מכל מקום ליקדשו באנפי נפשיהו יחול עליהם הקדש בפני עצמם, ותהא שומתם לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, ומדוע סוברת המשנה שאינם קדושים להיפדות בשיעור זה.
הגמרא מנסה לתרץ את הקושיא, ודוחה זאת: ובי תיקא – ואם תרצה לתרץ ולומר דבין דנקעים או סלעים אלו לא הוו – אין הם בשיעור בית כור, אלא פחות מכך, לא הוו קדשי – אין הקדש חל עליהם ליפדות לפי שיעור זה של זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, ובאה המשנה לומר שכיון שהם נחשבים כמקום בפני עצמו ואין בו שיעור הראוי לזריעת בית כור, הרי הם נפדים בשוים. והתנא בברייתא שאף במקום קטן חלה קדושה, שנאמר (שם כו יט) 'ואם משדה אחרתו יקדיש איש לה', והרי יכולה התורה לומר 'אם מאחוזתו יקדיש', ובלשון 'שדה אחרתו' מה תלמוד לומר – מה באה התורה ללמד, ומבארת הברייתא, לפי שצאמר באותו פסוק ששיעור פדיון שדה אחוזה הוא לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, אם כן אין לי ללמוד מלשון זו אלא אופן שהקדיש האדם קרקע שהיא בענין הזה – כשיעור הזה, שראוי לזרוע בה כור שעורים, מנין לרבות אפילו אם הקדיש שדה הראויה לזרוע בה רק לתה – חצי כור, וחצי לתה – רבע כור, סאה – אחד משלשים בכור, ותרכב – חצי סאה, והוא אחד מששים בכור, וחצי תרכב, שהוא אחד ממאה ועשרים בכור, שאפילו בזה פודים את השדה לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף. תלמוד לומר 'שדה', מכל מקום – בכל אופן שהוא, ואפילו שדה קטנה ביותר, נאמרה בה פרשה זו. ואם כן חוזרת הקושיא מדוע אותם נקעים העמוקים עשרה נפדים בשוים, ואינם נפדים לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף.
מתרצת הגמרא: אמר מר עוקבא בר חמא, הכא – כאן במשנתנו, מדובר בנקעים מלאים מים, דלאו בני זריעה נינהו – שאינם ראויים לזריעה, וקרקע שאינה ראויה לזריעה אינה נפדית בשיעור זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, אלא בשוויה. ולכן אמרה המשנה שאין מקומות אלו נפדים לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, אלא לפי שוים.
מביאה הגמרא ראייה לתירוצו זה: דיקא נמי – כך אכן מדוקדק גם מלשון המשנה, דקתני דומיא דסלעים – שכתבה המשנה דין זה של נקעים יחד עם הדין של סלעים, ומשמע ששניהם עוסקים באופן דומה, וכשם שהסלעים אינם ראויים לזריעה שהרי קשים הם, כך גם הנקעים אינם ראויים לזריעה, והיינו שהם מלאים מים. מסיימת הגמרא: שמינע מינה – אכן יש ללמוד כן מדיוק זה.
מקשה הגמרא: אי תבי – אם כך, שהנקעים אינם ראויים כלל לזריעה, אפילו אם היו הנקעים או הסלעים בשיעור פחות מכאן – פחות מעשרה טפחים נמי – גם כן נאמר שאינם נמדדים יחד עם השדה כולה, כיון שאינם ראויים לזריעה. מתרצת הגמרא: תנא – אותם נקעים וסלעים הקטנים מעשרה טפחים אינם נחשבים כמקום בפני עצמו, אלא אותם נקעים, 'נגאני דארעא' מיקרו – הם מכונים 'ספלים של הקרקע', שהמים נאספים שם, ואותם סלעים 'שידרי דארעא' מיקרו – הם מכונים 'שדרות הקרקע', והיינו כעין שדרה של בדומה, שהעצמות בולטות מגופה, וכיון שאין להם שם בפני עצמם אלא הם בטלים לקרקע, נמדדים עמה.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שישי עמ' ב

1 אליעזר שלאחר שגאלה 'אחר' כנסים לתוכה הכהנים, היינו אף
2 אם הבעלים עצמו גאלה לאחר יובל, וכמו שפשוט את הספק.
3 הגמרא מביאה גירסה אחרת בברייתא לפשוט את הספק: **אִיכָא**
4 **דְּאִמְרִי** – יש מביאים את פשיטת הספק של הגמרא כך, שנינו
5 בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר**, **נֶאֱלָה בְּעֵלִים בְּיֹבֵל שְׁנֵי אִינֶה**
6 **יֹצֵאֵה לְכַהֲנִים בְּיֹבֵל**, ומבואר בברייתא שאם גאל הבעלים את
7 השדה גם אחרי היובל הראשון, הרי היא לפניו כשדה אחוזה
8 ואינה יוצאת ביובל לכהנים. והיינו כיון שכל זמן שלא התחלקה
9 השדה לכהנים, יכול הבעלים לפדותה, ותהא לפניו כשדה
10 אחוזה.

11 **אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אַשִּׁי, אַף אֲנִי נָמִי תְּנִינָא** – אף במשנתנו
12 שנינו כן, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר**, לעולם **אִין הִכְהֵנִים נִכְנְסִין**
13 **לְתוֹכָה עַד שְׁנֵינְאֵלָה אַחֲרָה**, הרי שרק אם גאלה אדם אחר
14 מתחלקת השדה לכהנים, אבל אם הבעלים עצמו גאלה, אף אם
15 עשה כן לאחר היובל הראשון, אינה מתחלקת לכהנים. **אָמַר**
16 **לִיה רַב אַשִּׁי רַבִּינָא**, אִין זו ראייה, **דְּאִי מִמִּתְנִיתִין** – אם היית
17 רוצה לפשוט את הספק ממשנתנו, הֲוֵה **אָמִינָא** – הייתי יכול
18 לדחות זאת ולומר שהבעלים **בְּיֹבֵל שְׁנֵי**, **כְּאַחֲרָ דְּמִו** – דינם
19 כאדם אחר, וכונת רבי אליעזר במשנה בזה שאמר 'אחר' גם
20 לבעלים, שאחר היובל נקראים 'אחר' ואף אם הבעלים הם
21 שפדאוה לאחר היובל, ביובל הבא מתחלקת השדה לכהנים.
22 **קָא מְשַׁמַּע לָן** – לכן השמיעה לנו הברייתא דבר זה בפירוש,
23 שרק אם אדם אחר גאל את השדה מתחלקת היא לכהנים
24 ביובל. אבל אם הבעלים גאלה, אף אם עשה כן לאחר היובל
25 הראשון, חוזרת היא להיות לפניו כשדה אחוזה, ואינה מתחלקת
26 לכהנים.

משנה

27 משנתנו עוסקת בדין אדם שתחילה היתה אצלו השדה 'שדה
28 מקנה', ולאחר זמן נהייתה 'שדה אחוזה', כיצד דנים אותה:
29 **תְּלוֹקָה שְׂדֵה מַאֲבִי, וְהִי הִיא אֲצִלו שְׂדֵה מִקְנֵה, וְמֵת אַבִּי,**
30 **וְהִי הִיא אֲצִלו עֲכָשִׁי שְׂדֵה אַחֲוָה, וְאַחֲרָ כֶּף הִקְדִּישָׁה, הָרִי**
31 **הִיא כְּשֵׂדֵה אַחֲוָה, כִּיּוֹן שִׁבְשַׁעָה שִׁהֲקִדִּישָׁה הִיתָה אֲצִלו שְׂדֵה**
32 **אַחֲוָה, וְאִם בֹּא לְפִדּוּתָהּ נוֹתֵן לְפִי זֶרַע חוֹמֵר שְׁעוּרִים בְּחִמְשִׁים**
33 **שֶׁקֶל כֶּסֶף, וְאִם לֹא פִדְאָה עַד הַיּוֹבֵל הִרִי הִיא מִתְחַלֶּקֶת לְכַהֲנִים.**
34 **אֲבָל אִם הִקְדִּישָׁה בְּזִמְנָה שְׁהִיתָה לְפָנָיו שְׂדֵה מִקְנֵה, וְאַחֲרָ כֶּף מֵת**
35 **אַבִּי וְנִעֲשִׂתָה אֲצִלו כְּשֵׂדֵה אַחֲוָה, דְּנִים אוֹתָהּ לְפִי שַׁעַת**
36 **הַהִקְדֶּשֶׁה, וְהָרִי הִיא כְּשֵׂדֵה מִקְנֵה, וּנְפִדְתָּה בְּשׁוּוִיָּה, וְאִם פִּדְאָה**
37 **אִדָּם אַחֲרָ חֻזְרָתָהּ הִיא אֲלִיו בְּיֹבֵל. שְׁהִרִי בְּשַׁעָה שִׁהֲקִדִּישָׁה לֹא**
38 **הִיָּה גּוֹף הַשְּׂדֵה שְׁלוֹ, וְדִינָה כְּמוֹ כָּל שְׂדֵה מִקְנֵה שִׁהֲקִדִּישָׁה**
39 **הַלּוֹקָה וְגֹאֲלָה אַחֲרָ שְׁחֻזְרָתָהּ בְּיֹבֵל לְבַעֲלִים, וְכֹאֵן הוּא יוֹרֵשׁ אֶת**
40 **כַּח אַבִּי שְׁהִרִי אִם הִיָּה אַבִּי חֵי הִיתָה הַשְּׂדֵה חֻזְרָתָהּ אֲלִיו, וְלִכְּן**
41 **גַּם עֵתָה חֻזְרָתָהּ אֲלִיו הַשְּׂדֵה בְּיֹבֵל. דְּכָרִי רַבִּי מֵאִיר.**

42 **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמְרִים**, אף אם בזמן שהקדישה היתה
43 לפניו כשדה מקנה, כיון שלאחר זמן ירשה מאביו, הָרִי הִיא
44 **כְּשֵׂדֵה אַחֲוָה**, וְנוֹהֲגִים בָּהּ כָּל הַדִּינִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּשֵׂדֵה אַחֲוָה,
45 **שְׁנֵינְאִמַר (ויקרא כז כב) 'אִם מִשְׁדֵּה מִקְנֵתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁדֵּה**
46 **מִשְׁדֵּהוֹ יְקַדֵּשׁ לָהּ', וּבִכְךָ שְׁהוּסִיפָה הַתּוֹרָה וּכְתַבָּה 'אֲשֶׁר לֹא**
47 **מִשְׁדֵּה אַחֲוָתוֹ', בִּאֲהַר הַתּוֹרָה לְלַמֵּד שְׁדִין 'שְׂדֵה מִקְנֵה' הוּא רַק**
48 **בְּשֵׂדֵה שְׁאִינֶה רְאִיָּה לְהִיּוֹת כָּל שְׂדֵה אַחֲוָה, יֹצֵאתָ שְׂדֵה זוֹ**
49 **שְׁאֵף קוֹדֵם שְׁמֵת אַבִּי הִיא רְאִיָּה לְהִיּוֹת שְׂדֵה אַחֲוָה,**
50 **לְכַשִּׁימוֹת אַבִּי, וְאִף שִׁבְשַׁעָה שִׁהֲקִדִּישָׁה הִיתָה בִּידּוֹ כְּשֵׂדֵה**
51 **מִקְנֵה, אִם מֵת אַבִּי נַעֲשֶׂה דִינָה כְּשֵׂדֵה אַחֲוָה.**

52 המשנה מבארת את דינה של שדה מקנה: **שְׂדֵה מִקְנֵה,**

53 שהקדישה הלוקח וגאלה אדם אחר, **אִינֶה יֹצֵאֵה לְכַהֲנִים**
54 **בְּיֹבֵל**, אלא חוזרת לבעליה הראשונים שמכרה לזה שהקדישה,
55 לפי **שְׁאִין אָדָם מִקְדִּישׁ דְּכָר שְׁאִינוֹ שְׁלוֹ, וְכִיּוֹן שִׁהֲלּוֹקָה קִנָּה**
56 **מִהִבְעֵלִים אֶת הַקֶּרֶק עַד לְשָׁנִים שְׁעַד הַיּוֹבֵל, מִמִּילָא גַם הִקְדֶּשׁוּ**
57 **חַל רַק לְשָׁנִים אֵלּוּ וְלֹא יוֹתֵר, וּבְיֹבֵל חֻזְרָתָהּ הַשְּׂדֵה לְבַעֲלִים.**
58 **הַמִּשְׁנָה מְבֹאֵרֶת אֶת דִּין הַכַּהֲנִים וְהַלּוּיִם: הִכְהֵנִים וְהַלּוּיִם,**
59 **מִקְדִּישִׁין לְעוֹלָם, וּבְגִמְרָא יִבְאֵר דִּין זֶה, וְגֹאֲלִין לְעוֹלָם – אִם**
60 **הִקְדִּישׁ הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי קֶרֶק שְׁהִיא אֲצִלו כְּשֵׂדֵה אַחֲוָה, וְהִינּוּ**
61 **מֵאֲרַבְעִים וּשְׁמוֹנֶה עָרִים שְׁנִיתָנוּ לְלוּיִים, יִכּוֹל לְגַאֹל אוֹתָהּ**
62 **לְעוֹלָם, בִּין לְפָנָי הַיּוֹבֵל בִּין לְאַחֲרָ הַיּוֹבֵל, וְאִין דִּינוֹ כָּבֵל יִשְׂרָאֵל**
63 **שִׁלְאַחֲרָ הַיּוֹבֵל אִינוּ יִכּוֹל לְגַאֹל, שְׁלִבֵּי יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר (ויקרא כז**
64 **כ) 'וְאִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֲרָ לֹא**
65 **יִגָּאֵל עוֹד', וְלִגְבֵי הַלּוּיִים נֶאֱמַר (ויקרא כה לב) 'וְעַרְי הַלּוּיִם בְּתִי**
66 **עָרֵי אֲחֻזָּתָם גָּאֵלֶת עוֹלָם תְּהִיָּה לְלוּיִם'.**

גמרא

67 משנתנו הביאה מחלוקת בענין שדה מקנה שנהפכה להיות שדה
68 אחוזה, והגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעמיהם: **תָּנוּ**
69 **רַבִּנָּן, מִנְּזִין לְאִדָּם הַלּוֹקָה שְׂדֵה מַאֲבִי, וְהִקְדִּישָׁה, וְאַחֲרָ כֶּף מֵת**
70 **אַבִּי, מִנְּזִין שְׁתֵּהָא לְפָנָיו כְּשֵׂדֵה אַחֲוָה, אִף שִׁבְשַׁעָה שִׁהֲקִדִּישָׁה**
71 **הִיתָה זוֹ שְׂדֵה מִקְנֵה, תְּלִמּוֹד לּוֹמַר 'וְאִם (מִשְׁדֵּה) [אֶת שְׂדֵה]**
72 **מִקְנֵתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁדֵּה אַחֲוָה יְקַדֵּשׁ לָהּ', וְיֵשׁ לְדִרּוֹשׁ שֶׁרַק**
73 **שְׂדֵה שְׁאִינֶה רְאִיָּה לְהִיּוֹת שְׂדֵה אַחֲוָה, דִּינָה כְּשֵׂדֵה מִקְנֵה,**
74 **יֹצֵאתָ שְׂדֵה זוֹ שְׁרָאִיָּה לְהִיּוֹת שְׂדֵה אַחֲוָה, כְּשִׁימוֹת אַבִּי**
75 **וְיִרְשֶׁנּוּ, שְׁאִין דִּינָה כְּשֵׂדֵה מִקְנֵה אֵלּא כְּשֵׂדֵה אַחֲוָה, דְּכָרִי רַבִּי**
76 **יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, מִנְּזִין לְלֹקָה שְׂדֵה מַאֲבִי,**
77 **וְמֵת אַבִּי, וְנִהֲיָתָה לְפָנָי הַכֵּן כְּשֵׂדֵה אַחֲוָה, וְאַחֲרָ כֶּף הִקְדִּישָׁה,**
78 **מִנְּזִין שְׁתֵּהָא לְפָנָיו כְּשֵׂדֵה אַחֲוָה, תְּלִמּוֹד לּוֹמַר 'וְאִם (מִשְׁדֵּה)**
79 **[אֶת שְׂדֵה] מִקְנֵתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁדֵּה אַחֲוָה, וְיֵשׁ לְדִרּוֹשׁ שֶׁרַק**
80 **שְׂדֵה שְׁעֵתָה אִינֶה שְׂדֵה אַחֲוָה, דִּינָה כְּשֵׂדֵה מִקְנֵה, יֹצֵאתָ שְׂדֵה**
81 **זוֹ שְׁהִיא עֵתָה שְׂדֵה אַחֲוָה, שְׁהִרִי יִרְשֶׁה מֵאֲבִיו.**

82 כיון שלדברי הכל דורשים את אותו פסוק, הגמרא מבררת את
83 טעמי מחלוקתם. מבררת הגמרא: **לִימָא בְּהָא קָא מִפְּלִגִי** –
84 שְׁמָא נֶאֱמַר שְׁבַדְבֵּר זֶה נִחְלָקוּ רַבִּי מֵאִיר עִם רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי
85 שְׁמַעוֹן, **דְּרַבִּי מֵאִיר כֶּכֶר, קִנְיָן פִּירוֹת כִּקְנִין הַגּוֹף דְּמִי** – הקנין
86 שְׁהִיא לְכֵן בְּחַי אַבִּי, שְׁהוּא רַק קִנְיָן לְאִכּוֹל אֶת פִּירוֹת הַקֶּרֶק
87 עַד הַיּוֹבֵל, נִחְשָׁב כִּקְנִין הַגּוֹף. וְכִיּוֹן שֶׁכֶּךָ הִינּוּ אוֹמְרִים שְׁאִם מֵת
88 אַבִּי וְאַחֲרָ כֶּךָ הִקְדִּישָׁה גַּם כֵּן דִּינָה כְּשֵׂדֵה מִקְנֵה, כִּיּוֹן שֶׁכֶּכֶר
89 הִיתָה קְנוּיָה לוֹ קוֹדֵם מִיתַת אַבִּי, וּבְמִיתַת אַבִּי לֹא נוֹסֵף לוֹ כְּלוּם,
90 וְנִשְׁאֵר דִּינָה כְּשֵׂדֵה מִקְנֵה, וְהוֹצֵרֶךָ הַפְּסוֹק לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁכִיּוֹן
91 שִׁירְשָׁה הִרִי הִיא לְפָנָיו כְּשֵׂדֵה אַחֲוָה, אֲבָל אִם הִקְדִּישָׁה קוֹדֵם
92 שְׁמֵת אַבִּי, בְּעוֹדָה שְׂדֵה מִקְנֵה, אִף שְׁמֵת אַבִּי אַחֲרָ כֶּךָ נִשְׁאֵר
93 דִּינָה כְּשֵׂדֵה מִקְנֵה. וְאִילוּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן כֶּכֶרִי, קִנְיָן
94 פִּירוֹת לֹא כִּקְנִין הַגּוֹף דְּמִי, וּכְשִׁמְתָה אַבִּי וְדֹאִי הִשְׁתַּנְתָּה הַשְּׂדֵה
95 מִשְׂדֵּה מִקְנֵה לִשְׂדֵה אַחֲוָה, שְׁהִרִי נוֹסֵף בְּכֶךָ קִנְיָן הַגּוֹף שְׁלֹא
96 הִיָּה לוֹ קוֹדֵם לְכֵן, וּמִמִּילָא אִם הִקְדִּישָׁה עֵתָה וְדֹאִי שְׁדִינָה
97 כְּמִקְדִּישׁ שְׂדֵה אַחֲוָה, וְלֹא הִיתָה הַתּוֹרָה צָרִיכָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֹאת,
98 וְלִכְּן הֵם דּוֹרְשִׁים מִהִפְסוֹק שֶׁאִפִּילוֹ אִם הִקְדִּישָׁה קוֹדֵם שְׁמֵת
99 אַבִּי, בְּעוֹדָה שְׂדֵה מִקְנֵה, וְאַחֲרָ כֶּךָ מֵת אַבִּי, הִשְׁתַּנְתָּה דִּינָה
100 לְהִיּוֹת שְׂדֵה אַחֲוָה.

101 דוחה הגמרא: **אָמַר רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק, בְּעֵלְמָא** – בשאר
102 המקומות, **לְדַעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַבִּי יְהוּדָה קִנְיָן פִּירוֹת כִּקְנִין**
103 **הַגּוֹף דְּמִי** – הוא נחשב, ויש צורך בפסוק גם לאופן שמת האב
104 ואחר כך הקדישה,

במקומנו, כלומר, יש מי שרוצה לשלם את הסכום שהתחייבנו בו
עם החומש, ואין עדיפות לקרן וחומש של הבעלים על הקרן
שהציע האחר, ומדוע כופים אותם לתת שלושים. משיבה
הגמרא: מדובר באופן **דאמור בעלים** מתחילה שיתנו עשרים
סלעים ודינר, ובאופן זה הקרן והחומש שעליהם לתת הוא יותר
מהעשרים וחמשה שאמר האחר.
שואלת הגמרא: אם אכן הבעלים הוסיפו דינר בדמי הפדיון,
וליתני התנא דינר זה. משיבה הגמרא: לא דק – התנא לא
דקדק להזכיר דינרים, אלא הזכיר רק סלעים שלמים שיש להם
חשיבות.
מקשה הגמרא: וכי לא דקדק התנא להזכיר אף דינרים, והא
קתני במשנתנו, אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר
בעלים קודמין, ומדוע בדין זה לא הזכיר התנא דינרים. מיישבת
הגמרא: אלא אמר רבא, מדובר באופן **דאמור בעלים** מתחילה
שיתנו עשרים סלעים ופרוטה, ובאופן זה הקרן והחומש
שעליהם לתת הוא מעט יותר מעשרים וחמשה סלעים, ומשום
כך כופים אותם להוסיף בדמי הפדיון ולפדות בשלשים סלעים
ופרוטה. ומה שלא הזכירה פרוטה זו במשנה, הוא משום שלא
דק התנא להזכיר פרוטות שהם מטבעות קטנים ביותר, אלא
הזכיר רק סלעים או דינרים שיש להם חשיבות.
שנינו במשנה: שאין מוסיפין חומש על עליוז' בו' של זה.
הגמרא מבארת באלו אופנים אין מוסיפים חומש כנגד עליוז' של
זה: אמר רב הושיע, לא שנו חכמים שהבעלים אינם צריכים
להוסיף חומש על עליוז' של זה, אלא באופן שלא נישום – שלא
שמו את שדה התקדש בשלשה בני אדם כדברי האחר, אלא
אם נישום שדה התקדש בפני שלשה בני אדם כדברי האחר,
הבעלים מוסיפין חומש אף כנגד התוספת של זה, שהרי בשומא
זו הוברר שזהו שווי האמיתי של השדה, ועל הבעלים לשלם
חומש על כל שווי השדה.
הגמרא מביאה ראייה לדברי רב חסדא: תנא נמי הכי בברייתא
כדברי רב חסדא, בית שמאי אומרים, הבעלים מוסיפין חומש
על עליוז' של זה, ובית הלל אומרים, אין מוסיפין. ויש לברר
בדברי הברייתא: היכי דמי, אי נחלקו באופן שלא נישום השדה
בשלשה כדברי האחר, אם כן, מאי טעמא דבית שמאי
שהבעלים מוסיפים חומש על עליוז' של זה, הרי אין זה שווי של
השדה. אלא ודאי יש לומר שנחלקו באופן דנישום השדה
בשלשה כדברי האחר, ובאופן זה סוברים בית שמאי שהבעלים
מוסיפים חומש על עליוז' של זה, אבל אם לא נישום השדה
בשלשה, מודים בית שמאי שאין הבעלים מוסיפים חומש על
עליוז' של זה, ואם כן קשה, לימא, שרב הושיע שחילק בין נישום
בשלשה ללא נישום בשלשה, הוא דאמר את דבריו בבית
שמאי שסוברים חילוק זה, והניח את דברי בית הלל.
אלא לעולם יש להעמיד שהמחלוקת בברייתא היא באופן דלא
נישום השדה בשלשה, ואם אכן נישום בשלשה בית הלל מודים
שהבעלים מוסיפין חומש על עליוז' של זה, וכדברי רב חסדא.
ומה שבית שמאי סוברים שהבעלים מוסיפים חומש אף בלא
נישום בשלשה, הוא משום חומרא שהם מקמידין ולא מעיקר
הדין. הרי שדברי רב חסדא הם כדברי בית הלל, שבלא נישום
השדה כדברי האחר, אין הבעלים צריכים להוסיף חומש על
עליוז' של זה, ואם נישום ההקדש כדבריו, הבעלים מוסיפים
חומש אף על תוספת זו.
מוסיפה הגמרא ביאור נוסף: אי בעית אימא, לעולם יש לומר
שנחלקו בברייתא באופן דנישום השדה בפני שלשה, ואיפוך –
הופך את סדר הברייתא ואומר, כי בית שמאי אומרים, אין

ההקדש בחזרתם, וכמבואר לעיל. ויש להקשות על דברי
הברייתא, והא אנו תנן במשנתנו, שאם חזר בו ה'בן עשרה'
ממשכניו מנכסיו עד עשר סלעים, ואין האחרים חולקים איתו
את מה שהקדש הפסיד בחזרתו. אלא לאו שמע מינה – מוכח
מדברי הברייתא ברב הושיע שחילק בזמן חזרתם, שאם חזר
כולם בבת אחת מחולקים ביניהם את התשלום כדברי הברייתא,
ואם חזר בו אחר זה כל אחד משלם את חלקו כדברי המשנה.
מסיקה הגמרא: שמע מינה – אכן יש להוכיח כן.
הגמרא מביאה לשון אחר באופן בו נאמר דין זה: איבא דרמי
להו מירמא – יש שאמרו שמועה זו של רב חסדא בדרך קושיא
ותירוצ' ולא כשמועה בפני עצמה. תנן – שנינו במשנה, חזר בו
של עשר מוכרין אותה פשוטה, ונפרעין משל עשר את
המותר, ומשמע שה'בן עשרה' משלם לבדו את מה שהפסיד
להקדש בחזרתו. והקשו על כך, והתניא בברייתא שאם חזר
כולן כאחד משלשין ביניהם. ועל זה אמר רב הושיע, לא
קשיא, משום שבאן בברייתא מדובר שכולם חזרו בהם בבת
אחת, ומשום כך משלשין ביניהם, ואילו באן במשנה מדובר
באופן שחזרו בהם בזה אחר זה, ומשום כך כל אחד משלם רק
את מה שהוסיף על זה שקדם לו.
שנינו במשנה: שאם הבעלים אומרים שרוצים לפדות בעשרים,
ובל אדם אומרים גם שרוצים לפדות בעשרים וכו', הבעלים
קודמים משום שהם מוסיפים חומש, ואם אמר אחר שהוא רוצה
לפדות את השדה בעשרים ואחד, מכריחים את הבעלים לפדות
את השדה בעשרים וששה סלעים.
הגמרא מבררת מה עדיף, האם חומש או תוספת בקרן. מקשה
הגמרא: לימירא – האם ניתן לומר כמשמעות דברי המשנה,
דתוספת החומש של הבעלים עדיף על הקרן שהאחר רוצה
לתת, ולכן הבעלים שאמרו שיפדו בעשרים קודמים לזה שאמר
שיפדה בעשרים ואחד, כיון שהסכום שיתנו עם החומש הוא
יותר מהקרן שהיה האחר נותן. ורמינהו, שנינו לגבי מעשר שני
(מע"ש פ"ד מ"ג), שאם בעל הבית אומר שרוצה לפדות את
המעשר שני מפירותיו בפסלע, ועם תוספת החומש עליו לתת
סלע ודינר, ואחד שאינו בעל הבית, אומר שרוצה לפדות בפסלע
ואיפוך, שהוא תוספת של אחד מעשרים וארבע של דינר, של
פסלע ואיפוך קודם בפדיון הפירות, מפני שהוא מוסיף על הקרן
איסר יותר מבעל הבית. הרי שמבואר במשנה זו, שאם הקרן של
האחר מרובה מהקרן של הבעלים, האחר קודם, על אף שהקרן
עם החומש שהבעלים רוצים לשלם הוא יותר מהקרן שרוצה
האחר לתת. מיישבת הגמרא: הוהא – כאן במשנתנו, דחומשא
רווחא דהקדש הוא – שעל ידי תוספת החומש מתרבה ממון
ההקדש, תוספת החומש של הבעלים עדיף על הקרן שאמר
האחר. אולם הוהא – שם, במעשר שני, דחומשא רווחא דבעל
הבית – שעל ידי תוספת החומש לא מתרבה ממון ההקדש אלא
בין הקרן ובין החומש הם ממון של בעל הבית, שהרי אינו חייב
אלא לפדות את הפירות, להעלות את המעות לירושלים
ולאכולם, קרנא תיפוק שפיר – מוטל עלינו לדאוג שהפירות
יפדו בקרן הכי טובה, אולם מתוספת החומשא (חומש) לא
איכפת לן, כלומר, הפדיון נעשה על ידי הקרן ולא על ידי
החומש, ומשום כך, כל המרבה בסכום הקרן וזה בפדיון.
שנינו במשנה: אמר אחד הרי הוא שלי בו בעשרים וחמש,
הבעלים נותנין שלשים. הגמרא מבארת את טעם הדין. שואלת
הגמרא: הרי באופן זה העשרים וחמשה שהאחר רוצה לתת
בפדיון השדה, שוים לסכום הקרן והחומש של הבעלים, ואם כן,
לימרו הבעלים לגובר, אתא נבא בתריקין – בא אדם אחר

להקדש, נותנין הכהנים את דמיה להקדש, לפי שווי הפדיון
שכתבה התורה, זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, דברי
רבי יהודה. רבי שמעון אומר, הכהנים נכנסין לשדה וזוכים בה,
ולא נותנין דמים להקדש. רבי אליעזר אומר, כשמגיע יובל
ראשון לא נכנסין הכהנים לשדה ולא נותנין דמים, אלא
נקראת שדה רמושי' – שדה עזובה, עד שיגיע היובל השני.
ואם הגיע גם היובל השני ועדיין לא נגאלה, נקראת רמושי'
רמושי', עד היובל השלישי. ולעולם אין הכהנים נכנסין
לתוכה, עד שיגאלנה אחר, וכשיגיע היובל הבא, תצא השדה
ביובל ותתחלק לכהנים.

גמרא

הגמרא מבארת את טעם מחלוקתם של התנאים במשנתנו.
שואלת הגמרא: מאי טעמיה דרבי יהודה, שאמר שאם לא
גאלה שום אדם, נכנסים הכהנים לתוכה ונותנים להקדש את
דמיה. משיבה הגמרא: גמ' – למד זאת רבי יהודה בגזירה שוה
של תיבות 'קודש' ו'קודש' מ'מקדיש' בית, שנאמר לגבי המקדיש
את ביתו (ויקרא כז יד) 'אישי כי יקדש את ביתו קדש לה', ונאמר
לגבי המקדיש שדה אחוזה (שם כז כא) 'והיה השדה בצאתו
ביכל קדש לה', מה להלן – כמו שלגבי המקדיש את ביתו
מדובר בדמים, שאין הבית יוצא מרשות הקדש ללא דמים, אף
כאן, לגבי שדה אחוזה, אינה יוצאת מרשות הקדש אלא
בדמים, ולכן אם לא גאלה אחר עד היובל, צריכים הכהנים לתת
את דמיה להקדש, ורק אז נוטלים אותה.
ממשיכה הגמרא ומבארת: ורבי שמעון, האומר שנוטלים אותה
הכהנים ללא דמים, טעמו הוא כיון דגמ' – שהוא לומד בגזירה
שוה 'קודש' ו'קודש' מ'מכבשי' עצרת – שני כבשים הקרבים בחג
השבועות, שאף בהם נאמר (שם כג ב) 'על שני כבשים קדש יהיו
לה' לפנה', מה להלן – כמו ששני הכבשים הללו ניתנים לכהנים
בזבחם, אף כאן, בשדה אחוזה, ניתנת להם השדה בזבחם.
הגמרא מבארת עתה מדוע כל תנא לא דרש כדרשת חבירו.
שואלת הגמרא: ורבי [יהודה] גמ' – ואף לדעת רבי יהודה,
גילוי' מ'מכבשי' עצרת – מדוע לא נלמד גזירה שוה זו מכבשי
עצרת, ללמד שניתנת השדה לכהנים בחינם. משיבה הגמרא:
רבי יהודה סובר שדנין – לומדים בגזירה שוה קדשי בקדש הבית

המשיך רב חסדא ואמר לו, אדרבה – מפסוק זה יש ללמוד את
הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדין יציאה לכהנים
ביובל (שם כז ב) 'אם לא יגאל את השדה ואם מכר את השדה
לאיש אחר לא יגאל עוד' ובפסוק שאחריו נאמר 'והיה השדה
בצאתו ביכל קדש לה' בשדה החרם לפנה תהיה אחוזתו',
ומשמע שכל שדה שהיא ראויה להגאל יוצאת ביובל לכהנים,
והיא גמ' – ושדה זו גם כן בת גאולה היא, שהרי אפשר עדיין
לגאול אותה, ולכן אפילו אם לא שייך בה גירעון כיון שהיא
ראויה להגאל, יוצאת ביובל לכהנים.
שנינו במשנה: 'גאולה אחד מן הפהנים בו' והרי היא תחת ידו
לא יאמר הואיל והיא יוצאה לכהנים ביובל והרי היא תחת ידי
הרי היא שלי אלא יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל אחיו
הכהנים'.

הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו רבנן, נאמר בפסוק (שם
כז כא) 'והיה השדה בצאתו ביכל קדש לה' בשדה החרם לפנה
תהיה אחוזתו', מה תלמוד לומר – מה בא הפסוק להשמיענו
בלשון 'אחוזתו', מנין לשדה שיוצא – שעתידה לצאת לפהנים
ביובל, כיון שהקדישה הבעלים ולא גאלה, ולפני היובל גאולה
מהקדש אחד מן הפהנים, מנין שלא יאמר אותו כהן, הואיל
והשדה יוצאה לפנה, והרי היא כבר תחת ידי, ותהא שלי, ולא
תתחלק לכל הכהנים שבאותו משמר. ויוסיף אותו כהן ויאמר,
ודין הוא – וקל וחומר הוא, אם בשל אחרים אני זוכה, שאם
היה ישראל אחר גואל את השדה, הייתי זוכה בה ביובל יחד עם
כל הכהנים, אם כן בשדה של עצמי, שכבר פדיתיה קודם
היובל, לא כל שכן שאוכה. תלמוד לומר 'אחוזתו', ללמד שרק
אחוזתו שירש מאביו תהא שלו, ואין זה – השדה שגאלה הכהן
קודם היובל שלו, אלא יוצאת ממנו השדה ביובל. הא ביצר –
מה עושים בשדה זו, דינה הוא שיוצא מתחת ידו, ומתחלקת
לאחיו הפהנים שבאותו משמר שנכנס בו היובל.

משנה

המשנה מבארת את דין שדה אחוזה שהוקדשה, ולא נגאלה
קודם היובל: הגיע היובל, ולא נגאלה השדה לא על ידי הבעלים
ולא על ידי אחר, הפהנים של המשמר שנכנס בו היובל נכנסין
לתוכה וזוכים בה, וכיון שלא גאלה שום אדם ולא ניתנו דמיה

אגרות קודש

[י"א תמוז, תשכ"ב]

... כותב אודות מצב בריאות זוגתו תחי', ודעת הרופא (בקשר עם זה) בנוגע לעיבור וכו',

ובענינים כאלו מובן וגם פשוט שעליו לפנות לרב מורה הוראה בסביבתו ויורהו דעת תורה,
תורתנו הק' ותורת חיים, בהאמור, כי אין מחליטין בכגון דא על דעת עצמו.

ומהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו ואת המזוזות בדירתו - שתהינה כולן כשרות כדון,
וזוגתו תחי' תשמור על מנהגן הטוב של בנות ישראל הכשרות, להפריש, בליי', לצדקה קודם הדלקת
הנרות בכל ערב שבת וערב יום-טוב.

ובנוגע להדחוק בפרנסה, ידועה עצה היעוצה מרז"ל להרבות בצדקה ולחלקה ברבות פעמים
(ראה אגה"ק סכ"א). ומהזמנים המסוגלים לזה הוא בבוקר דכל יום חול (ראה דא"ח עה"פ וישכם לבן
בבוקר) קודם תפלת הבוקר (ראה הקדמת הסידור) - להפריש פרוטות אחדות לצדקה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 מו הממחק את העור, דהינו שמגרר את הצמר או השער מעל העור עד שיחליק פני העור - תיב קכז,
- 2 והוא מאבות מלאכות, שפן היו עושין במשכן בעורות תחשים ואילים מאדמים קכח.
- 3 לפיכך, אין מגרדין סגל או מנעל, בין חדש בין ישן קכט, אפלו בגב הספין, ואין צריך לומר קל' בחדו או
- 4 בצפרו, מפני שקולף את העור מעט, והרי זה ממחק קצ"א:

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, סעיף טו:

ביאורי הלכה

קכז] חייב - הסרת הצמר או השער נעשתה על ידי גירור ושיוף העור, ומטרתה הייתה הסרת שאריות הצמר ושורשי השער בכדי שהעור יישאר חלק¹⁷¹. קכח] ואילים מאדמים - עבור כיסוי המשכן. קכט] בין ישן - הישן מתקלף יותר מן החדש.

ציונים והוספות

לחזור ולאפות בו ביום ונמצא שגרידה זו היא לצורך יום טוב עצמו, אף על פי כן לא התירוהו לפי שאיסור הגרידה הוא מפני שהוא ממחק העץ... ומחיקה אין בה צורך יום טוב כלל שהרי אפשר להעביר הבצק מהכלים בלא מחיקת העץ כגון על ידי הדחה.

ולגבי המסת בורית, אין בזה משום ממחק, אם משום שלא נעשתה בה פעולת גירור או החלקה, אם משום שהמסתה נחשבת כקלקול ולא כתיקון כלל, וכפי שהובא בהערה הבאה שיש המתירים גירור נעליים שבימינו העשויות מעור דק וגירורם נחשב כקלקול.

והחלקת דבר גרידא ללא שיוף וגירור היא תולדת מלאכת ממחק, כדלהלן סי' שיד סכ"א: הממרח רטייה דהיינו שמחליק ומשווה הגומות שבה וכן הממרח שעוה או זפת וכל כיוצא בהן מדברים המתמרחים עד שהחליק פניהם הרי זה תולדת ממחק את העור דהיינו שמגרר את הצמר או השער מעל העור עד שמחליק פניו שהוא אב מלאכה שכן היו עושין במשכן כמו שנתבאר בסי' ש"ב, וראה סי' שכח ס"ל שנאסרה הנחת רטיה בשבת מחשש שמא ימרח ויחליק הגומות שבה.

(172) ראה גמרא קמא סע"א שגם המתירים גירור הנעל בגב סכין מודים שאסור בצפורן.

(173) ע"פ דעת תורה להמהרש"ם, וראה באשל אברהם (בוטשאטש) שכיום שאין רגילים למחק, אם מקנח נעליו בעדינות שלא יבוא לידי מיחק אין לאסור משום 'חצי שיעור', ולעיל הובא היתר נוסף מ'קצות השולחן' מצד זה שהנעליים היום חלקות ומעובדות, ואינן צריכות למיחק, ונתבאר שם שעפ"י פשט שו"ע"ר גם בזה יש משום "ממחק".

(171) בקצות השולחן סי' קמו בדה"ש ס"ק לב הסתפק בגדר מלאכת ממחק, דהסרת הצמר והשער הם דברים נוספים על העור, ומדוע נתבאר כאן שאיסור ממחק הוא כשקולף את העור עצמו, וביאר שגדר מלאכת ממחק הוא תיקון והחלקה הנעשים בגוף העור, אלא שהסרת צמר או שער המחוכרים לעור, וכן הסרת טיט שגורם לעור שלא יהיה חלק ומוכרחים לגרד מעט מן העור בעת הסרתו נחשבים כפעולת תיקון בעור עצמה, עוד חידש שעור שהיה כבר חלק ואין בגירורו כל תיקון - אין בו משום ממחק, ועפ"י ביאר מדוע בהמסת סבון מוצק אין משום ממחק.

והנה בשו"ע"ר לא הובא עניין זה שצמר או שיער נחשבים כמחוכרים, והסרת הטיט מהמנעלים לא הוזכרה כלל, וכן לא הובא חילוק בין נעליים חלקות או לא, ומהיכי תיתי לחלק בין סוגי הטיט והנעליים השונים, ועל-כרחך לעולם אין בהסרת טיט משום ממחק - כ"אם בקילוף הנעל שיכול לבוא בעקבותיה, ומאידך קילוף הנעל אסור בכל סוגי המנעלים,

אלא יש לומר שגדר ממחק הוא פעולת שיוף העור לצורך החלקתו, ומדויק בשו"ע"ר שכתב שהאיסור הוא לגרד את הצמר, ושינה מלשון הרמב"ם (פי"א ה"ה): "המעביר שיער או הצמר מעל העור עד שיחליק פני העור", שבוה מודגש שהסרת הצמר והשיער לא נעשית על ידי נטילתו כמלאכת 'גוזה' אלא על ידי שפשוף וגירור העור עד שמתקלף מעט מהעור יחד עם שאריות ושורשי הצמר והשיער, ועפ"י בנטילת צמר, שיער או טיט גרידא (ללא גירור וגירור העור) - אין משום ממחק, ומאידך כיון שגדר אב המלאכה הוא הגירור יש איסור בגירור נעל אפילו היא נקיה וחלקה, וכן משמעות הלשון בסי' תנט סעיף כג: אסור לישראל לגרוד את העריבה או שאר כל הכלים אף על פי שדעתו

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ברכות השחר – לפי לוח "רב יומי"

49 בקטנה מצטרף עמהם שהקטנה נגרת אחר הגדולה וה"ז
50 כאלו הוא בתוך הגדולה כיון שהרוב בגדולה אבל אם ט'
51 בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרף עמהם שאין הגדולה
52 נגרת אחר הקטנה והם אינם נגרים אחריו כיון שהמה
53 הרבים ואפילו היו מחצה על מחצה ה' בקטנה וה' בגדולה
54 אינן מצטרפין שאין נגרר אלא המיעוט אחר הרוב:

55 **יט** היה ש"צ בקטנה וציבור בגדולה מוציאן ידי חובתן
56 שהוא נגרר אחריהם אבל אם ש"צ בגדולה וציבור
57 בקטנה אין מוציאן ידי חובתן שאין הרוב נגרר אחר היחיד:

58 **כ** (וכל זה כשנכנסים כתלי אורך הקטנה לתוך הגדולה
59 ומפולגים שם ג' טפחים מכותלי אורך הגדולה שאל"כ
60 גם הקטנה היא כמפלגת מן הגדולה ע"י פסי הגדולה משום
61 נראה בחוץ ושוה מבפנים כמו שיתבאר בסי' ש"ס):

62 **כא** במקומות שהש"ץ עומד בתיבה או בבימה אע"פ
63 שהיא גבוה י' טפחים ורחבה ד' על ד' או יותר ויש
64 לה מחיצות גבוהות י' טפחים או יותר מצטרף עמהם
65 ומוציאם ידי חובתן מפני שהיא בטלה לגבי בית הכנסת
66 ואע"פ שהיא רשות בפני עצמה לענין עמידה בפני ספר
67 תורה כמו שיתבאר ב"ד סי' (רפ"ב) [רמ"ב] מכל מקום
68 בטלה היא לגבי בית הכנסת לענין זה שמצטרפין הואיל
69 והוא תשמיש בית הכנסת ורגלי בני בית הכנסת בתוכה ועוד
70 כיון שרואין אלו את אלו מצטרפין כמו שנתבאר לעיל:

71 * * *

72 **כב** וכל זה לענין צירוף או להוציא י"ח אבל אם היו
73 עשרה במקום אחד ואומרים קדיש או קדושה יכול
74 לענות עמהם כל השומע קולם אפילו הוא בבית אחר לגמרי
75 ואפילו כמה בתים מפסיקים ביניהם מפני שאפילו מחיצה
76 של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים ויש
77 אומרים שמכל מקום צריך שלא יהיה מפסיק טינוף או
78 עבודה זרה שהיא חשובה כצוואה לענין זה ויש לחוש
79 לדבריהם.

80 וכן לענין להוציא י"ח לא אמרו שצריך שיהיה במקום אחד
81 אלא הש"ץ עם הציבור אבל כשהם במקום אחד יכול לצאת
82 כל השומע קול הש"ץ אף ע"פ שאינו עמהם ועל דרך
83 שנתבאר וכמו שיתבאר בסי' רע"ג ותו"צ:

84 **כג** עיר שאין בה אלא עשרה ואחד מהם רוצה לצאת
85 בימים נוראים כופין אותו לישאר או לשכור אחר
86 במקומו שכיון שמנהג הוא בכל תפוצת הגולה שאפילו
87 אותם שאין להם מנין שלם כל השנה שוכרים להם אחד או
88 שנים בימים נוראים או הולכים למקום מנין ה"ז דומה לספר
89 תורה ובית הכנסת שבני כופין זה את זה אבל אם הם
90 י"א יכול אחד לצאת ואין חוששין שמה יצטרך אחד לצאת
91 לנקיבו ויצטרכו להמתין שא"כ אין לדבר סוף ואם ב' רוצים
92 לצאת שניהם שוכרים אחד בשותפות להשלים המנין
93 במקומם ושניהם יפרעו בשוה אפילו אחד עני ואחד עשיר
94 כיון שכל אחד חייב להשלים המנין עני כמו עשיר.

95 אבל אם אין דרין בישוב אלא ח' או ט' ושוכרים להם א'

1 **יד** עברין שעבר על גזירת הצבור שגזרו בנידוי וחרם או
2 שעבר עבירה שנתחייב עליה נידוי מצטרף למנין עשרה
3 לכל דבר שבקדושה שנאמר בעכ"פ חטא ישראל אע"פ
4 שחטא ישראל הוא ובקדושתו הוא עומד ולא יצא מכלל
5 ישראל אבל אם נדוהו מאצלם אינו מצטרף לכל דבר
6 שבקדושה שאם מצטרף מה הועילו בתקנתם שהבדילוהו
7 מאגודתם ומכל מקום מותר להתפלל בבית הכנסת שהוא
8 שם כיון שיש עשרה בלעדו אלא א"כ פירשו להחמיר עליו
9 בכך:

10 **טו** צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח צבור
11 עמהם אבל אם מקצתם בחדר זה ומקצתם בחדר אחר
12 אינם מצטרפים אף על פי שהפתח פתוח ביניהם ואפילו אם
13 הרוב עומדים בבית הכנסת והמיעוט בעזרה שלפני בית
14 הכנסת אינם נגריים אחר הרוב להצטרף עמהם ואפילו
15 העומדים על האסקופה בתוך הפתח מן האגף ולחוץ דהיינו
16 כשסוגר הדלת ממקום שפה הפנימית של עובי הדלת ולחוץ
17 כלחוץ שהדלת מברלת בין פנים לחוץ ואף על פי שהיא
18 פתוחה הרי מקומה כלחוץ (ולא מקום עוביה בלבד אלא כל
19 מקום חפיתה שהיא חופפת על האסקופה עד מקום שהיא
20 נוקשת בו כגון שהדלת קבועה באמצע עובי האסקופה
21 וסוכבת על צירה מצד פנים לצד חוץ עד כנגד הציר הרי
22 כל עובי האסקופה משפה הפנימית עד מקום הנקישה שהוא
23 כנגד הציר הכל כלחוץ):

24 **טז** במה דברים אמורים כשהעומדים בחוץ אינם נראים
25 להעומדים בפנים אבל מי שמראה פניו להעומדים
26 בבית הכנסת אפילו הוא עומד אחורי בית הכנסת ומראה
27 להם פנים דרך חלון שביניהם אפילו גבוה כמה קומות
28 אפילו אינו רחב ד' מצטרף עמהם לעשרה אבל מי שאינו
29 מראה פנים להם אפילו עומד על גביהן מלמעלה על גג בית
30 הכנסת אינו מצטרף עמהם בין שעומד על הגג ממש בין
31 שעומד על עובי הכתלים של בית הכנסת שגם עובי הכתלים
32 אינם נגריים אחר תוכם להיות נידון כלפנים אע"פ שאינו
33 מראה פניו להם:

34 * * *

35 **יז** אם מקצתן מבפנים ומקצתן בחוץ וש"ץ על גבי
36 האסקופה תוך הפתח הוא מצרפן מפני שהוא רואה אלו
37 ואלו וה"ז כאילו מקצת העומדים בחוץ נראים למקצת
38 העומדים בפנים שהם מצטרפין:

39 **יח** חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה דהיינו שנפרצה
40 קטנה במקום חבורה לגדולה ונפל כל אותו כותל
41 שהיה מפסיק ובגדולה נשארה משארית כותל זה פסין מכאן
42 ומכאן הרי הגדולה כמפלגת מן הקטנה ע"י הפסין שמכאן
43 ומכאן שהן מועילים לחלץ הרשויות (אם אין ביניהם יותר
44 מעשר אמות) שאפילו חצר אחת שהעמיד בה פס משהו
45 מכאן ופס משהו מכאן באמצע כתלי ארכה נתחלקה לשתי
46 רשויות לכל דבר כמו שיתבאר בסי' שס"ג והקטנה אינה
47 מופלגת מן הגדולה שהרי אין לה פסין מכאן ומכאן והרי
48 היא כקרן זווית של הגדולה לפיכך אם ט' בגדולה וא'

48 וצריך לומר לעלם בקמ"ץ העין.
 49 ויש לומר ולעלמי בוא"ו:
 50 ד מצות הקדיש הוא לשמוע מן הש"ץ יתגדל כו' וע"ז
 51 יענה איש"ר שאמן יהא שמיה רבא הוא ענייה על יתגדל
 52 כו' וצריך לשמוע לכיון על מה הוא עונה כמו שצריך
 53 לכתחלה לשמוע ולכוין לברכה שעונה עליו אמן וגם הש"ץ
 54 צריך לומר ג"כ (איש"ר) [יש"ר] כו' כמו הצבור.
 55 ומכל מקום אינו דומה לגמרי לעניית אמן שבדיעבד אם בא
 56 לבית הכנסת כשהצבור עונין כבר איש"ר עונה עמהם
 57 (איש"ר) [יש"ר] הואיל והוא שבח בפני עצמו אף ע"פ
 58 שאומרים אותו על יתגדל כו' אבל לא יענה אמן יהא שמיה
 59 רבא אלא א"כ יוכל לכיון דעתו שידע לענות על הקדיש
 60 שאז אינה אמן יתומה בדיעבד אע"פ שלא שמע כיון שידוע
 61 על מה הוא עונה כמ"ש סימן (קכ"ה) [קכ"ד].
 62 אבל לכתחלה כשאפשר לו לשמוע צריך לשמוע ולא יסמוך
 63 על מה שיוכל לכיון דעתו אחר כך ולכן יש לגעור
 64 בהמשיחים כשהש"ץ אומר הקדיש אפילו כשיש מנין
 65 בלעדם השומעים ומכוונים לש"ץ.
 66 ואם אין ט' שומעין לש"ץ לא יאמר כלל קדיש שכל דבר
 67 שבקדושה אי אפשר לומר בפחות מ' ט' שומעין ואחד
 68 אומר וכן צריך להזהיר להאומרים ועתה יגדל נא וגו' זכור
 69 וגו' שיאמרו קודם שיתחיל הש"ץ יתגדל (עיי' סימן ס"ו):
 70 ה יש אומרים שא"צ לעמוד כשעונין קדיש וברכו אלא
 71 שכל קדיש שתפסו מעומד כגון שלאחר הלל טוב שלא
 72 ישב עד לאחר שיענה אמן יהא שמיה רבא וי"א שיש לעמוד
 73 כשעונה קדיש או כל דבר שבקדושה שיש ללמוד ק"ו
 74 מעגלון מלך מואב שקם מעצמו מעל כסאו לדברי ה' כל
 75 שכן אנחנו עמו וטוב לחוש לדבריהם (עיי' סימן קמ"ו):
 76 * * *
 77 ו יש מקומות נוהגין לענות אמן אחר בריך הוא שסוברים
 78 דברין הוא חוזר על דקדושה והוא תרגום של הקב"ה
 79 אבל במדינות אלו אין מפסיקים כלל בין בריך הוא ללעילא
 80 מן כל ברכתא שסוברים דשמיה דקדושה הוא הפסק מאמר
 81 וברין הוא לעילא כו' הוא ענין בפני עצמו ומכל מקום לא
 82 יפה עושים קצת שעונין בריך הוא לעילא שהוא כמו חירוף
 83 שמשמע שאינו מבורך אלא למעלה ולא למטה אלא יש
 84 להם לומר גם מן כל ברכתא כו' וגם לא יפה עושים החזנים
 85 שמפסיקים בניגונים בין מכל לברכתא בשבת ויו"ט:
 86 ז פעם אחת מצאו אליהו ז"ל ועמו ד' אלפים גמלים
 87 טעונים אמרו לו מה אלו טעונים אמר להם אף וחימה
 88 למה אמר להם לעשות נקמה באף וחימה ממי שמספר בין
 89 קדיש לברכו בין קדושה לקדושה בין קדוש לבורך בין
 90 ברכה לברכה בין פרק לפרק בין אמן יהא שמיה רבא
 91 ליתברך וכל המדבר בהן עליו נאמר ולא אותי קראת וגו'.
 92 יש למדין מכאן שהעונה אמן יהא שמיה רבא צריך לומר
 93 גם יתברך עד דאמירן בעלמא וי"א שיוצא ידי חובתו במה
 94 ששומע מהש"ץ דשומע כעונה ומה שאסרו לדבר בין אמן
 95 יהא שמיה רבא ליתברך אם הש"ץ הוא מאריך באמן יהא

1 או ב' להשלים המנין פורעין חצי לפי ממון וחצי לפי נפשות
 2 כי יש סברא לומר שהעני חייב בהשלמת המנין כמו העשיר
 3 ויש סברא לומר שהעני יכול לילך לעיר הסמוכה והעשיר
 4 אינו יכול לעזוב ביתו ורכושו על כן עשו פשרה זאת
 5 משא"כ כשדרין כאן מנין שלם אין אחד מהם רשאי לבטל
 6 המנין אפילו ילך הוא לעיר שיש בה מנין:
 7 * * *
 8 כד כל היוצאים בענין שצריכים לשכור אחר במקומן
 9 צריכין ג"כ ליתן לשכר ש"ץ כאלו לא יצאו ואפילו מי
 10 שיוצא זמן ארוך לפני יום טוב צריך ליתן לשכר הש"ץ
 11 והשלמת המנין כמו שיוצא סמוך ליום טוב כיון שלא יחזור
 12 ביום טוב לביתו ומי שאינו יכול לחזור לביתו מחמת אונס
 13 שאינו רשאי לבא במדינה פטור אפילו הגיע זמן הרגל והוא
 14 שהוא אנוס ממש אבל אם מחמת חוב ממון או פשיעה לא
 15 יכול לבוא לא יפסידו חבריו חלקם:
 16 כה אין כופין לשכור להשלים המנין אלא בימים נוראים
 17 וכגון שאין חסרים אלא א' או ב' אלא א"כ מנהג קבוע
 18 בעיר לכופ לשכור אפילו בחסרון ג' או ד' אבל אם יש מנין
 19 שלם מיושבי העיר כופין לשכור ש"ץ ואפילו כל השנה כדי
 20 להתפלל שם תמיד בעשרה וכן מקום שאין מנין תמיד בבית
 21 הכנסת כופין זה את זה בקנסות שיבואו תמיד מנין לבית
 22 הכנסת שלא יתבטל התמיד:
 23 כו ישובים שצריכים לשכור מנין וש"ץ ויש סביבות
 24 שרגילין לבא ג"כ שם עם בני ביתם א"צ ליתן כלום
 25 להישוב שאם היו רוצים היו הולכים לעיר אחרת שיש שם
 26 מנין בלעדם ולא היו צריכים ליתן כלום אפילו לשכירות
 27 הש"ץ כיון שגם בלעדם הם צריכים שם לש"ץ:
 28 ח צריך ליזהר מאד בעניית הקדיש (והשומע ואינו עונה
 29 הוא בנידוי מ' יום) ויש להשתדל לרוץ לשמוע קדיש
 30 שקדושת הקדיש גדולה מכל הקדושות ויש יותר מצוה
 31 בעניית הקדיש מבעניית קדושה ומכל מקום אם יש לפניו
 32 ב' בהכ"נ באחד מגיעים לקדיש שאחר שמונה עשרה
 33 ובאחד מגיעים לקדושה ילך ויענה קדושה כי שם ישמע ג"כ
 34 הקדיש שלאחר שמונה עשרה:
 35 ט ויש לכיון היטב באמן יהא שמיה רבא שכל העונה אמן
 36 יהא שמיה רבא בכל כח כוונתו קורעין לו גזר דינו של
 37 שבעים שנה ויש לענות אותו בקול רם שקול זה שובר כל
 38 המקטרגים ומבטל כל גזרות קשות ומכל מקום לא יתן קולות
 39 גדולות שלא יתלוצצו עליו בני אדם ויגרום להם חטא:
 40 * * *
 41 י יהא שמיה רבא מבורך לעלם ולעלמי עלמא הוא תרגום
 42 של יהי שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים לכן
 43 אין להפסיק בין יהא שמיה רבא למבורך שלא להפסיק
 44 באמצע המאמר ומכל מקום אצ"ל בנשימה אחת.
 45 וצריך לומר מְבָרַךְ ה' בקמ"ץ והר"ש בפת"ח שאז פירושו
 46 כמו מבורך שאם יאמר רי"ש בצירי"י יהיה פירושו שיברך
 47 לאחרים.

18 כו' אינו יכול לענות עמהם אלא עונה אחריהם אמן ויש מי
19 שאומר שאם ט' שמעו ממנו ברכו ועונין אחריו יכולים כל
20 הקהל לענות עמהם כיון שיש כאן עשרה האומרים דבר
21 שבקדושה וכן עיקר כמ"ש בסי' קכ"ד (עיי' במ"א שם):
22 ג. וצריך הש"ץ לחזור ולומר ברוך ה' וכו' כדי שלא יוציא
23 את עצמו מן הכלל שאומר להם ברכו והוא אינו מברך
24 ואע"פ שאמר המבורך ולא הוציא עצמו מן הכלל לגמרי
25 צריך הוא להחזיר את עצמו לכלל לגמרי ולומר ברוך ה'
26 המבורך כמו שאמרו הצבור (עיי' לקמן סי' קצ"ג)
27 [קצ"ב]:

28 ד. ונהגו שהש"ץ מאריך בברכו והקהל אומרים יתברך
29 וישתבח כו' בעוד שהוא מאריך בניגון אבל בשעה
30 שאומר התיבות אסור לומר כלום אלא צריך לכוין ולשמוע
31 כמו בקדיש ולכן אם אין הש"ץ מאריך כל כך בניגון אלא
32 בחתוך האותיות אין לאמרו כלל:

33 ה. מקום שנוהגין לצעוק על חבריהם בין קדיש וברכו
34 ליוצר אור או לדבר בצרכי רבים טועים הם שאסור
35 להפסיק ביניהם אפילו לצורך מצוה כמו שנתבאר בסי' נ"ד:

חלק א סימן נו דין ברכו וענייתו:

1 שמיא רבא והוא ענה כבר לא יספר כלום קודם שיתחיל
2 הש"ץ יתברך ועוד שאפשר שלא הקפיד אליהו אלא על
3 תיבת יתברך בלבד שצריך לאמרה ולהסמיכה לתיבת עלמאי
4 אבל יותר אין צריך לומר אלא לשמוע כמו שאסור לומר
5 יתגדל עם הש"ץ אלא צריך לכוין ולשמוע וכן נוהגין לענות
6 עד יתברך ומנהג יפה הוא לפי שכשהש"ץ אומר במהירות
7 יצטרך הוא למהר יותר כדי לענות אמן אחריו והמהירות
8 מבטלת הכוונה לכן מוטב לשמוע:
9 ח. נוהגין שהש"ץ כורע ה' כריעות בקדיש ביתגדל וביהא
10 שמיא רבא וביתברך ובכריך הוא ובאמן ולאחר שסיים
11 הקדיש נוהגין לפסוע ג' פסיעות ואח"כ אומר עושה שלום
12 במרומיו כמו בסיום שמונה עשרה:

חלק א סימן נו דין עניית הקדיש על ידי הקהל:

* * *

13 א. הש"ץ צריך לומר ברכו את ה' המבורך בקול רם כדי
14 שישמעו כל הקהל ויענו אחריו ברוך ה' המבורך לעולם
15 ועד:

16 ב. ואם אמר בלחש יש אומרים שמי שלא שמע (א) ממנו
17 ברכו אלא שמע הקהל שסביביו עונין אחריו ברוך ה'

'לקוטי תורה' פרשת בלק - הפרשה החסידית

ביאור

ביאור על פסוק "מי מנה כו"1

דהנה בים שעשה שלמה בתיב: "עומד על י"ב בקר
כו' והים עליהם מלמעלה"³. ופירוש: ש"הים" הוא בחינת
מלכות דאצילות, וה"י"ב בקר" הם "ד" מוחות שכינה".
"ג' פונים צפונה" (שם) הוא בחינת "מחנה גבריאל", ו"ג'
פונים נגבה" (שם) הוא בחינת "מחנה מיכאל".

ולכך "הים" עומד "עליהם מלמעלה" - שמדת
מלכות הוא מדת ההתנשאות וההגבהה, שמתנשא
למלך כו' והרי זה בחינת רוממות והסתלקות
מהנבראים. מה שאין בן שאר המדות הוא בחינת קירוב.
כי הקדש ואהבה שייך גם בן עם מי שמקורב עמו. מה
שאין בן בחינת מלוכה, הנה "אין מלך בלא עם" -
מלשון עוממות, דהיינו זרים ונפרדים דוקא, מה שאין בן
על בנים לא שייך לשון מלוכה;

כמו שאין שייך לשון מלוכה בנפש האדם, לומר
שמולכת על אברי הגוף. כמו בשעולה במחשבתו להגיע

הנה שרש הענין המבואר לעיל² בפירוש (פרשתנו כג, י)
"ומספר את רבע ישראל" - שהוא על דרך (הושע ב, א)
"והיה מספר בני ישראל כחול הים, אשר לא ימד ולא
יספר";

והענין, שאף שהוא בגדר בחינת "מספר", עם כל זה
הוא "אין מספר". והו' "כחול הים": שהחול הוא חלקים
דקים, שכל חלק הוא פרטי בפני עצמו, ולכך הוא ב'גדר
מספר' - שיכולים להתחיל ולספור כל חלק בפני עצמו,
ואף על פי בן הוא בלי מספר - ש"לא יספר מרוב". מה
שאין בן "עפר", שהוא גוש אחד ממש - אין שייך בו לשון
מספר כלל כמו בחול.

וכן למעלה: יש בחינת "חול הים", אשר הוא ב'גדר
מספר' ושמכל מקום אין לו מספר ממש; ויש עוד בחינה
- ש'למעלה מגדר מספר'. וכמו שיתבאר.

1. שלשה פנים מורה. והים עליהם מלמעלה, וכל אחריהם ביה"ח.

4. (פרקי דרבי אליעזר פרק א).

1. (נאמר במוצאי שבת פרשת חזקת ובלק, י"ב תמוז תקס"ג).

2. (סו, ד. דבור המתחיל "מי מנה" פרק ג).

3. (מלכים א' ז, כה: "שלשה פנים צפונה, ושלשה פנים ימה, ושלשה פנים נגבה).

38 הוא מְלוּבֵּשׁ בְּבַחֲנֵת מְלָכוּת, וְהוֹאִיל שְׁמֻלּוּבֵּשׁ בָּהּ אֹר
 39 אֵין־סוֹף, עַל כֵּן נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לְהִיּוֹת "אֵין מְסַפֵּר" מִמֶּשׁ גַּם
 40 בַּנִּבְרָאִים, שֶׁהֵם בְּגֵדֵר מְסַפֵּר, שְׁזֶה נִמְשָׁךְ מִבַּחֲנֵת אֵין־
 41 סוֹף הַמְלוּבֵּשׁ בְּמַדַּת מְלָכוּת. דְּלִפִּי שְׁהַנִּבְרָאִים מְקַבְּלִים
 42 חִיּוּתָם מִמְּלָכוּת־דְּאֶצִּילוֹת, שֶׁהִיא בַּחֲנִינַת אֵין־סוֹף, לְכַר
 43 הֵם גַּם כֵּן בַּחֲנִינַת "אֵין מְסַפֵּר" אֵף שֶׁהֵם בְּגֵדֵר מְסַפֵּר.
 44 וְהִנֵּה כִּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל בְּגִשְׁמִיּוֹת, סִיבַת שְׁחוּל הֵיט
 45 מִתְפָּרֵד לַחֲלָקִים דְּקִים, וּמִשְׁתַּנֵּה מִשְׁאָר עֵפֶר הָאֶרֶץ
 46 שֶׁהִיא גוֹשׁ אֶחָד, הוּא מִפְּנֵי שֶׁהֵיט שׁוֹאֵב אֱלִיּוֹ הַלְחָלוּחִית
 47 שְׁבַעֲפֶר שְׁבַשְׁפַּת הֵיט, וְעַל יְדֵי זֶה שְׁיֻצֵּא הַלְחָלוּחִית
 48 מִהָעֶפֶר, מִתְפָּרֵד לַחֲלָקִים רַבִּים דְּקִים וְזֶהוּ הַחוּל.
 49 וְכִמוֹ כֵּן לְמַעְלָה: דִּהְיָה אִיתָא בַּמֶּאֱמָר דְּ"פִתַּח
 50 אֱלִיהֶרֶם": "מְלָגְאוּ אִיהוּ שֵׁם מ"ה כו', וְאִיהוּ שְׁקִי
 51 דְּאִילָנָא, כְּמִיָּא דְּאֶשְׁקִי לְאִילָנָא כו'".⁹ שְׁפִירוֹשׁ "מְלָגְאוּ",
 52 הֵינִי בַּפְּנִיּוֹת הָאֶצִּילוֹת – הוּא "שֵׁם מ"ה", שֶׁהוּא
 53 הָאֶרֶת אֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא שְׁנִמְשָׁךְ מִ"מִּצְחָא דְּא"ק",
 54 כְּנוֹדַע. נִמְצָא, שֶׁהַשְּׁפָעַת אֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא נִמְשָׁל
 55 לְמִים. וְהֵינִי, כִּי מִים יוֹרְדִים מִגְבוּהַ לְנִמּוּךְ¹⁰. וְגִילּוֹי זֶה
 56 הוּא בְּאֶצִּילוֹת. מִה שְׁאֵין כֵּן מְאֶצִּילוֹת לְבִי"ע יֵשׁ מְסָךְ
 57 כְּנ"ל.
 58 וְלִכֵּן ה"ד מַחְנוֹת שְׁכִינָה" שֶׁהֵם בְּרִיאָה, שֶׁהֵם "י"ב
 59 בְּקֶר" שֶׁהֵיט עוֹמֵד "עֲלֵיהֶם מְלָמְעָה" כְּנ"ל, הִנֵּה הֵם
 60 נִקְרָאִים בַּחֲנִינַת "חוּל הֵיט" – שְׁמִתְחַלְקִים לַחֲלָקִים
 61 בְּבַחֲנֵת גְּבוּל, כֹּל אֶחָד בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ כְּנ"ל. וְסִיבַת זֶה הוּא,
 62 מִפְּנֵי שֶׁהֵיט, שֶׁהוּא מְלָכוּת־דְּאֶצִּילוֹת, שׁוֹאֵב מִקֵּם אֱלִיּוֹ
 63 הַלְחָלוּחִית וּבַחֲנִינַת "יסוד הַמִּים הַנ"ל.
 64 שֶׁהִי הֵקוּ מִסְתַּיִם בְּמִלְכוּת־דְּאֶצִּילוֹת, וּמִרוּמָם
 65 וּמִתְנַשֵּׂא בְּבַחֲנֵת הַגְּבוּהַ וְהַסְתַּלְקוֹת מִבִּי"ע, לְכֵן נַעֲשׂוּ
 66 הֵם הַנִּבְרָאִים בַּחֲנִינַת חוּל, חֲלָקִים נִפְרָדִים, כֹּל אֶחָד
 67 בְּבַחֲנֵת גְּבוּל וּמְסַפֵּר כו'. רַק שְׁאֵין הַהִסְתַּלְקוֹת לְגִמְרִי,
 68 שֶׁאֵם כֵּן הָיוּ נִשְׁאָרִים בְּבַחֲנֵת פִּירוּד לְגִמְרִי, וְהָרִי תְּכִלִּית
 69 הַבְּרִיאָה לְהִיּוֹת בִּישׁוּל־הֵיט. וְזֶהוּ עֲנִין שֶׁ"מְסָךְ מִפְּסִיק
 70 בֵּין אֶצִּילוֹת לְבִי"ע".
 71 רַק מִכָּל מְקוֹם הִתְקַרָּה "בּוֹקַעַת הַמְּסָךְ"¹¹, וְעַל יְדֵי זֶה
 72 נִמְשָׁךְ בָּהֶם בַּחֲנִינַת הַבִּישׁוּל, וְגַם נִמְשָׁךְ שְׁבַחֲנֵת הַדְּבָר
 73 שְׁבִגְדֵר מְסַפֵּר – לְהִיּוֹת "אֵין מְסַפֵּר" מִמֶּשׁ.
 74 אֲבָל "עֶפֶר" הוּא גוֹשׁ אֶחָד, וְהֵינִי, מִפְּנֵי שְׁלַחְלוּחִית

1 בִּידוֹ, אִזִּי תִּיכַף תַּעֲשֶׂה הִיד רְצוּנָה. וּמִכָּל מְקוֹם, מִפְּנֵי
 2 שֶׁהִיד הוּא עֲצָם אֶחָד עִמּוֹ, וּמִשׁוּם הָכִי בְּטִילָה – עַל כֵּן
 3 אֵין נּוֹפֵל עַל זֶה כָּלֵל לְשׁוֹן 'מְלוּבֵּשׁ', אֲלֵא מְלוּבֵּשׁ הוּא
 4 דּוֹקָא עַל מִי שֶׁהוּא דְּבָר נִפְרָד מִמֶּנּוּ וְשֶׁאֵף עַל פִּי כֵּן נִבְנַע
 5 לוֹ וּבְטֵל אֱלִיּוֹ.
 6 וְכִמוֹ כֵּן לְמַעְלָה, בַּחֲנִינַת וּמַדַּת מְלָכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, עַל זֶה
 7 אֲמָרוּ "אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עֵם", שֶׁהֵם הַעוֹלָמוֹת בִּי"ע, שֶׁהֵם
 8 נִבְרָאִים בְּעֲלֵי גְבוּל וְתִכְלִית, וּבַבַּחֲנֵת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד,
 9 וְעַל זֶה שְׁיִיר מְלָכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּשֶׁהֵם מְקַבְּלִים "עוֹל
 10 מְלָכוּת שְׁמִים" וּמִבְטָלִים אֶת עֲצָמָם. וְזֶהוּ עֲנִין 'בִּישׁוּל
 11 הֵיט' דּוֹקָא.
 12 וְזֶהוּ "וְהֵיט" עוֹמֵד "עֲלֵיהֶם מְלָמְעָה" – בְּבַחֲנֵת
 13 רוּמָמוֹת וְהַסְתַּלְקוֹת, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשׂוּ בַּחֲנִינַת "עֵם"
 14 וּנִפְרָדִים, וְאִזִּי שְׁיִיר עֲלֵיהֶן בַּחֲנִינַת מְלוּבֵּשׁ. וְגַם מִבַּחֲנֵת
 15 הַתְנַשְּׁאוֹת זֶה נִמְשָׁךְ לְהֵם הַחִיּוֹת וְהַתְּהוּוֹת שֶׁיִּתְהוּוּ מֵאֵין
 16 לִישׁ כְּנוֹדַע.
 17 וְזֶהוּ מִה שְׁתָּבוּב בִּי"ע צִיִּים⁵: שֵׁשׁ "פְּרָגוֹד וּמְסָךְ בֵּין
 18 אֶצִּילוֹת לְבִי"ע", שֶׁהוּא הַגּוֹרֵם שֶׁלֹּא לְהִיּוֹת גִּילּוֹי
 19 הָאֶצִּילוֹת מִמֶּשׁ בִּי"ע. דִּהְיָנוּ, שִׁיְהִיָּה אֹר הָאֶצִּילוֹת
 20 מִקֵּם בְּבַחֲנֵת רוּמָמוֹת וְהַתְנַשְּׁאוֹת, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשׂוּ בִי"ע
 21 בְּעֲלֵי גְבוּל וּמַדָּה, יֵשׁ, דְּבָר נִפְרָד; וּמִכָּל מְקוֹם, מִבַּחֲנֵת
 22 הַתְנַשְּׁאוֹת זֶה – עִיקָר חִיּוּתָם.
 23 וְזֶהוּ בַּחֲנִינַת "חוּל הֵיט" – הֵם הַנִּבְרָאִים מִבַּחֲנֵת
 24 מְלָכוּת הַנִּקְרָא "יֵט". וְלִכֵּן הַחוּל הוּא בְּגֵדֵר מְסַפֵּר –
 25 שְׁכָל נִבְרָא הוּא יֵשׁ וּנִפְרָד בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, בְּבַחֲנֵת גְּבוּל.
 26 וְכִמוֹ מַחְנֶה מִיכָּאֵל – כֹּל אֶחָד וְאֶחָד בַּחֲנִינָה בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ,
 27 וְכִמוֹ הַחוּל גְּשָׁמִי – שְׁמִתְחַלֵּק וּמִתְפָּרֵד לַחֲלָקִים.
 28 רַק אֵף עַל פִּי כֵּן כְּתִיב: "הֵיט מְסַפֵּר" – שֶׁהֵם בְּרֹאִים
 29 לְאֵין קֶץ וְתִכְלִית, בְּלִי מְסַפֵּר כָּלֵל. וְנִמְצָא, הוּא רַק
 30 בַּחֲנִינַת דְּבָר שְׁבִגְדֵר מְסַפֵּר" אֲבָל אֵין לוֹ מְסַפֵּר. וְכִמְשָׁל
 31 "חוּל הֵיט" שֶׁ"לֹא יִסְפֵּר מִרֵּב" – אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִחֲלָקִים
 32 נִפְרָדִים, שֶׁהֵם בְּגֵדֵר מְסַפֵּר": רַק לְמַעְלָה הוּא בְּאִמַּת בְּלִי
 33 מְסַפֵּר כָּלֵל.
 34 וְהֵינִי, כִּי עַד מְלָכוּת־דְּאֶצִּילוֹת נִמְשָׁךְ ה'קוֹ וְחוּט' שֶׁל
 35 אֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, וּמִשָּׁם וְאִילָךְ הוּא נִפְסָק. וְלִכֵּן
 36 מִתְהוּוִים הַנִּבְרָאִים יֵשׁ מֵאֵין – מִבַּחֲנֵת הַתְנַשְּׁאוֹת וּמַדַּת
 37 מְלָכוּתוֹ, שְׁאֵין זֶה אֲלֵא לְפִי שֶׁהֵקוּ מֵאֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־

9. (מִבְּפִנֵּים הוּא שֵׁם מ"ה כו', וְהוּא הַשְׁקָאָת הָאֵילָן כו', כְּמִים הַמְשָׁקִים אֶת הָאֵילָן).

10. וְעֵינֵין מִה שְׁנִתְבָּאָר בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "וְהִיָּה מְסַפֵּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", בְּעֲנִין "אֶרֶץ לֹא שְׁבַעָה מִים" (לְעֵיל בְּמִדְבָּר ה. ב. וְאִילָךְ).

11. (עֵץ חַיִּים שֶׁעַר מִבְּרֹשִׁי אֲבִי"ע פֶּרֶק יג. וְרֹאה שֵׁם שֶׁעַר מִזְרַח אֲבִי"ע פֶּרֶק ו. תוֹרָה אֹר לָךְ יב. ג).

5. (שֶׁעַר מִזְרַח אֲבִי"ע פֶּרֶק א. וְרֹאה עִמָּךְ הַמֶּלֶךְ שֶׁעַר עוֹלָם הַבְּרִיאָה פֶּרֶק א. פֶּרֶק ג. פֶּרֶק ו).

6. (רֹאה מֵאוּרִי אֹר אֹת יו"ד סְעִיף טז).

7. כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּ"אֶגְרַת הַקֶּדֶשׁ" (סִימָן כ. כלא, ב), דְּבוּר הַמִּתְחִיל "אִיהוּ וְחִיוָהּ".

8. (בְּתַקוּנֵי זֶהר בְּהַקְדָּמָה יז, א)

37 והסתלקות, ומכל מקום אין זה העלם לגמרי – שהרי
38 מזה ההתנשאות עצמו, הוא חיותם וקיומם.

39 וזהו "ידבר אלקים אל משה, ויאמר אליו הוי' ה"
40 (וארא ה, ב), וכמו שנתבאר במקום אחר.

41 ולכן יוכל להיות גם כן התהוות בחינת "מספר"
42 מבחינה שלמעלה מ"גדר מספר"¹³. והיינו על ידי "מספר
43 ופרגוד" הנ"ל, שהוא בחינת המגן המעלים ומסתיר
44 לשם הוי' ה, ועל ידי זה נעשה התהוות ה"מספר".

45 ובאמת, שרש המספר והפרגוד נמשך ממקום גבוה מאד.
46 כמו שנתבאר במקום אחר¹⁴, שזהו פירוש "השמים פסאי"
47 (ישעיה סו, א): שבחינת מספר הנ"ל נקרא גם כן "פסא" – "בס"
48 לבחינת "אחד" – "אלופו של עולם". ושרשו מבחינת מקיפים
49 עליונים, אורות 'חיה יחידה', שלמעלה מהכלים סובב ומקיף.
50 ולכן למטה נעשה ונמשך מזה בחינת 'פרסא'. ולכן מאיר בו
51 בחינת 'כל יכול' להיות התהוות הגבול מבלי-גבול¹⁵].

52 וזהו "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, המוציא
53 במספר צבאם" (ישעיה מ, כו), פירוש: "מי אלה" הוא "שם
54 אלקים", שעל ידי זה נמשך להיות "המוציא במספר
55 צבאם". אף הנה, על ידי שהארת הקו בוקע המספר, על
56 ידי זה יוכל להיות נעשה שיהיה "מספר" זה בבחינת "אין
57 מספר" ממש – בלי-גבול.

58 והגם שבגשמיות לא ימצא זה, רק ש"חול הם לא יספר
59 מרוב", אבל לא שיהיה "אין מספר ממש", אבל למעלה יהיה
60 בחינת "אין מספר" ממשו.

61 ב. והנה כל המשכות בחינות אין-סוף, בין בבחינת
62 יחודא-תתאה, דהיינו שיהיה בחינת "אין מספר" כו, ובין
63 בבחינת יחודא-עילאה, שנקרא "עפר יעקב", שלמעלה
64 מגדר מספר – הוא נמשך הכל על ידי ירידת הנשמה
65 בגוף. וזהו ענין ה"רידה צורך עלייה".

66 וביאור זה, צריך להבין תחלה שרש ענין "יחוד
67 לבבני" – ב' לבבות: 'חיצוניות הלב' ו'פנימיות הלב'
68 כנזכר לעיל.

69 והענין הוא: כי הנה זאת ידוע, שתכלית הכוונה של
70 ירידת הנשמות למטה הוא בכדי לברר בירורים. וענין
71 הברורים הוא, לברר ה"רפ"ח ניצוצים" שנפלו בשבירה

1 המים מעורב בו, והוא המחברו להיות גוש אחד, ואין
2 שיין בו אף 'גדר מספר' כלל.

3 והיינו בחינת אצילות, ש"לחלוחית המים" – שהוא
4 הקו של אור אין-סוף ברוך-הוא – "מעורב בו", והוא
5 המחברו להיות אחד ומיוחד בתכלית היחוד, שלא יתכן
6 לומר בהם 'גדר מספר' והתחלקות.

7 וכדכתיב (דברי הימים א' כט, יא): "לך ה' הגדולה והגבורה"
8 – שכל המדות-דאצילות, הם בטלים אליו בתכלית
9 הביטול לאור אין-סוף ברוך-הוא המלוכש בהם,
10 שמיוחדים עמו בתכלית היחוד. וענין התלבשותו בעשר
11 ספירות דאצילות נקרא "רזא דמהימנותא"¹², שהוא
12 למעלה מההשגה ואין דרך להשיג יחודו. ולכן נמשלו
13 ל"עפר" ולא לבחינת "חול הם".

14 ובזה יובן מה שצריך להבין, דמאחר שבחינת אלקות
15 דאצילות אינו בגדר מספר כלל, אף מהוה מאין ליש
16 בחינת דבר שבמספר, שהן ב' הפכים כנ"ל?

17 אף הענין הוא, מפני שעל בחינת אין-סוף אין שיין
18 ענין הכרח כלל, אלא הוא יתברר כל יכול, ויכול
19 להתהוות מבחינת אין-סוף – בעלי גבול. והיינו על ידי
20 שמחיה ומהוה מאין ליש על ידי בחינת מלכותו יתברר,
21 שהוא בחינת רוממות והתנשאות והסתלקות בחינת
22 אין-סוף מלהיות מתגלה לנבראים, ועל ידי רוממות זו
23 מהוה מאין ליש כנ"ל.

24 ולכן נקראו מדותיו יתברר "רזא דמהימנותא", שהן
25 למעלה מהשכל והדעת: שבמו שאין מושג מדת "חסדו
26 וגדולתו" – שמשפיע החיות בלי גבול, ולהוות מאין
27 ואפס המוחלט ליש, כמו כן אין מושג מדת "גבורתו" –
28 שיוכל להסתיר האור אין-סוף המהוה, ושלכך יהיה
29 הנברא בעלי-גבול, ויש ודבר נפרד.

30 וזהו "פי שמש ומגן ה' אלקים" (תהלים פד, יב): שבמו
31 שבחינת "הוי' ה" אינו מושג, כן הוא בחינת "אלקים"
32 המסתיר. ואילו לא היה מוסתר מהם אור אין-סוף
33 ברוך-הוא – היו בטלים לגמרי לאור אין-סוף ברוך-הוא
34 כביטול הנה באבוקה; ואילו היה מוסתר מהם לגמרי –
35 לא היו חיים וקיימים. אלא, שזהו שהוא יתברר כל יכול,
36 שאינו מושג זה שהוא מתנשא מהם בהגבהה

12. (ראה זהר יתרו סו, ב. תניא, שער היחוד והאמונה סוף פרק ט).

13. (וענין מה שנתבאר בביאור על פסוק "על כן יאמרו המושלים באו חשבון", מענין שמלכות-דאצילות נקרא "חשבון" מטעם הנ"ל. וענין שם (לעיל חקת סו, ד).

14. (תורה אור משפטים עז, א. ובכמה מקומות).

15. וענין מה שנתבאר מזה בביאור על פסוק "יונת" (לקמן שיר השירים

יה, א. ג. א. וענין ב"עץ חיים" שער כסא הכבוד (פרק א). וענין מה שנתבאר בפרשה לך לך על פסוק "אנכי מגן לך" (תורה אור יב, א). ובדבור המתחיל "והבדילה הפרדת" (תורה אור יב, א): "ופירוש ענין החשמל כו". ענין שם. וענין מענין "חול הם" – בזהר חלק ב' (דף רכ"ה, סוף עמוד ב'). וב"תקוני זהר חדש", דף ט"ו, עמוד ב'.

העשר ספירות, לכך הוא משיג יותר הביטול, איך שאין
 ערוך אל המאציל אין-סוף ברוך-הוא;
 לכך הוא "אובם" ובחינת חושף. היינו: כמו המראה
 השחור שאינה נגבחת לעולם נגד המראה הלבן, בן
 הכתר הוא "אובם", שהוא בבחינת ביטול, ואין בו
 הגבהה נגד "נהורא חיוורא" – אור אין-סוף ברוך-הוא
 שלמעלה מהכתר כו'.²⁰
 וזהו שרש ענין יראה-בושת כו'.
 ובמקום אחר נתבאר, דכתר הוא לשון שתיקה –
 "בתר לי זעיר" (איוב לו, ב). וזהו "סייג לחכמה שתיקה"
 (אבות ג, ג) – "סייג" היינו המקיף לחכמה, שהוא כתר, הוא
 בחינת שתיקה וביטול, "אובם הוא כו".²¹
 וזהו נקרא בחינת "מ"ה", שהוא התיקון שנתתקן כלי
 שלו, שאינה – רק כי אם כלי הביטול להשראת אור
 אין-סוף ברוך-הוא.²² מה שאין בן בחינת "ב"ן", הוא אינו
 נתברר עדיין להיות בבחינת ביטול ממש לאור אין-סוף
 ברוך-הוא, כי אם הוא מעורב טוב ורע – שיש בו בחינת
 הביטול להבטל להשראת אור אין-סוף ברוך-הוא, ויש
 בו גם בן בחינה שכנגד הביטול – שהוא בחינת יש.
 ויובן זה, על דרך מה שבהשתלשלות רבות נהנה
 משם ב"ן בחינה "דקרו ליה אלהא דאלהינא"²³, שהוא
 בחינת "ביטול קצת" וגם בחינת "יש גמור" שכנגד
 הביטול. וזהו התערבות – שלא נתברר עדיין, שמעורב
 בו בחינת ביטול ונגד-הביטול.²⁴
 ולכך תחלה מתברר אור הכתר.²⁵ ואחר כך הוא
 מברר בחינת חכמה, על דרך הנ"ל, ואחר כך "בחכמה
 אתברירו" – הבחינת ב"ן שלמטה:

לשם ב"ן. ושרשם הוא מעולם-התהוה שלפני האצילות,
 בדכתיב (וישלח לו, לא): "ואלה המלכים אשר מלכו כו לפני
 מלך כו". אך הם נפלו למטה, לשם ב"ן, ולזה צריכים
 לבררם ולהעלותם לשרשם.
 והנה עיקר המברר אותם הוא שם מ"ה, שהוא
 התיקון, כי "בחכמה אתברירו"¹⁶. והענין, כי המברר
 צריך להיות נתברר תחלה. שמתחלה יתברר הוא מכל
 רע ופסולת, ואז אחר כך, כאשר הוא נתברר מכל רע,
 והוא רק טוב וקדושה האלקית, אז דוקא יכול הוא
 לברר את מי שלא נתברר עדיין. ויכענין "קשוט עצמך
 תחלה" ואחר כך "קשוט אחרים"¹⁷. וכענין "סמוך לפלטין
 שלך לא כבשת כו"¹⁸
 ולכך המברר את שם ב"ן הוא שם מ"ה, מפני ששם
 מ"ה הוא התיקון, שנתברר מכל, לכך אז יכול הוא לברר
 את שם ב"ן שלא נתברר עדיין.
 וכנזכר ב"עץ חיים" (שער יב, פרק א), שתחלה מתברר
 הכתר, ואחר כך בשוהא בעצמו מתברר היטב מכל, אז
 הוא מברר את החכמה שלא נבררה עדיין. שבחינת כתר
 הוא מלשון "כותרת", שהוא בחינת אור-מקיף שנמשך
 ממלכות דאין-סוף. ונקרא "שנתברר בחינת הכתר",
 היינו בשוהא אינו – רק בחינת בלי-קבלה לקבל אור
 אין-סוף ברוך-הוא בלבד, וכלי שלו היא רק כלי ביטול
 להשראת אור אין-סוף ברוך-הוא – וזהו נקרא "שנתברר
 אור הכתר".
 ומורי המגיד נשמתו עדן פירש מה שכתוב: "כתר
 עליון, אף על גב דאיהו אור צח כו, אובם הוא קדם
 עילת העילות"¹⁹, שהוא מפני שהכתר הוא למעלה מכל

16. (ראה זהר חלק ב, רנד, ב. עץ חיים שער יח, פרק ה. מבוא שערים שער ה חלק א פרק ב).

17. (בבא מציעא קו, ב. סנהדרין יח, א).

18. (ואתה הולך ומכבש חוצה לארץ? ספרי עקב נא. וְשָׁם: "לא הורשת". וְכָאן הוּא כְּנוֹסֵס שְׂדֵיךָ בְּתוֹסֶפוֹת עֲבוּדָה וְזֶה כֵּא, א דבור המתחיל "כיבוש יחיד").

19. (תקוני זהר, תיקון ע, קלה, ב).

20. וענין מה שנתבאר על פסוק "שחורה אני ונאווה" (לקמן שיר השירים ד, א ואילך).

21. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "קטנתי מכל" (תניא אגרת הקדש סימן ב, וסוף דבור המתחיל "מים רבים", גבי "אחות לנו קטנה" (תורה אור י, ב).

22. וענין ב"ביאור האדרא זוטא מהאריז"ל", בתחלתה.

23. (סוף מנחות).

24. (פי שם ב"ן הוא בחינת הגילוי. כמו בחכמה, עיקר מהותה הוא החכמה, אבל הגילוי בשעושים ממנה בחינת יש, על זה נאמר (משלי כו, יב): "ראית איש חכם בעיניו כו". כמו שנתבאר במקום אחר.

והנה מה שכתוב כאן ד"בשם ב"ן הוא תערובות טוב ורע, אין רצונו לומר רע ממש חס ושלום, רק שנקרא כן על שם שמבחינה זו נשתלשל למטה בחינת רע.

וזהו על דרך מה שכתוב ב"לקוטי תורה" (מהאריז"ל) פרשת בראשית (דף ח', עמוד ב'), וב"עץ חיים":

שהחסדים המגולים דן א-דאצילות, דהיינו מן החוזה ולמטה נקרא "עץ הדעת טוב ורע", משום שיכולים החיצונים ליקח מהם ולהתאחז בהם, מה שאין בן בבחינת "עץ החיים".

ועל דרך זה יובן גם כאן בענין מ"ה וב"ן (וכמו שיתבאר לקמן אם ירצה השם): דבחינת ב"ן נקרא "עץ הדעת טוב ורע", דהיינו בשוהאבה מצד הדעת לבר, שבבחינה זו יש לעומת זה – דעת הרע, כי השבירה התחילה מבחינת דעת, מה שאין בן בחינת מ"ה – הוא הביטול שלמעלה מהדעת ובהשגה).

25. (דהיינו, שבחינת מ"ה שבו מברר בחינות מב"ן השייך לכתר. ורצונו לומר: בחינות עליונות, שיוכלו להיות בביטול גדול, על דרך מדרגת הביטול דכתר כו, ונעשה מזה הכתר-תיקון כלול ממ"ה וגם מב"ן שכבר נתברר ונכלל בבחינת מ"ה ממש.

ל'ה' – כמו כן יש ממש בחינת רע, שהיא הבחירה של
הדעת ברע, שמזה נולדו אהבה זרה ותאוות רעות.
ומאחר שיש בו "זה לעומת זה", אין פח בהטוב לברר
הרע שבו.

וזהו שאמרו רז"ל (פרכות סא, ב): "בינונים – זה וזה
שופטין", שפעם מתגבר פח הרע ומושל על הטוב, ופעם
מתגבר פח הטוב ומושל על הרע, כמו שכתוב (תולדות כה,
כא): "ולאום מלאום יאמץ". וכיון שכן, אין זה בחינת
בירור כלל. שהבירור היינו שיהיה הטוב מושל על הרע
בתמידות, ולא על דרך "ולאום מלאום יאמץ" חס
ושלום. וזה אי אפשר להיות על ידי בחינת הדעת לבד
שבנשמה, שבהינה זו עצמה לא נתבררה עדיין
בשלימות בהנשמה. שלכך נקרא בחינה זו "עץ הדעת
טוב ורע"²⁷ – שלפעמים יוכל להיות יניקת החיצונים
מבחינת הדעת כו'. לכן צריך להיות הבירור על ידי
בחינה הנעלה מהדעת, שהוא נתברר כבר, ואין שום
תערובות רע חס ושלום. לכך הוא דוקא יכול לברר
הטוב מן הרע.²⁸

וענין בחינה זו, היינו שהגם שהנשמה היא משם ב"ן,
מכל מקום היא כלולה גם בן משם מ"ה. דהיינו שבעת
ירידת הנשמה משם ב"ן, שנקרא²⁹ שמעורב טוב ורע,
מערבים בה גם בן הארה משם מ"ה, שהוא התיקון,
שנתברר כבר, ששרשו ממצחא דא"ק, והוא בחינת
כתריעליון, שנתברר כבר בתחלה – שמערבין אותו
בהנשמה בכדי שיהיה בה פח לברר כל בחינותיה
והנפש הבהמית.³⁰

והוא בחינת רצון העליון, שלמעלה מן הדעת – שיש

והנה, כמו כן הוא בעבודת ה' למטה באדם:

דהנה הנשמות הם נמשכים משם ב"ן²⁶, ואם בן יש
בהם גם בן בחינת תערובות טוב ורע, וירדו לעולם הזה
בכדי לברר הטוב מהרע. וענין התערובות של טוב ורע
שבנשמות, הוא על דרך מה שכתוב (בראשית ב, ט): "ועץ
הדעת טוב ורע", פירוש, שבבחינת הבחירה הנמשך
מהדעת שייך טוב ורע:
שכשבוחר בדעתו – הטוב ודקדושה, בשמכיר את
בוראו, "כי הוא חייך" (נצבים ל, כ), ועל ידי זה ממילא
נתעורר אצלו האהבה ותשוקה לה' כפי הדעת – זהו
בחינת "הטוב והמטיב". וכנגד זה יש בסטרא אחרא –
כשבוחר בדעתו את הרע, ונמשך אחר פיתוי היצר
להתענג בתענוגים גשמיים ותאוות כו' – וצריך להיות
הבירור לברר הטוב מהרע, שיהיה הדעת והבחירה רק
בטוב, ולאהבת ה'.

והנה, כמו שנתבאר לעיל בענין הבירור למעלה,
שאי אפשר להיות כי אם על ידי בחינה "שכבר נתברר
לגמרי", אז הוא מברר את הבחינה שלמטה ממנה
שצריכה בירור – כמו כן בהנשמה, זה הבירור לברר
בחינת "עץ הדעת טוב ורע", אי אפשר שיהיה על ידי
הדעת לבד. שאף שאמת שעל ידי הדעת וההתבוננות
יוליד אהבה לה', מכל מקום אי אפשר שעל ידי בחינה
זו יברר וידחה כל הרע, שהרי עיקר בחינה זו שבדעת –
הוא הצריך בירור.

שלכך נקרא "עץ הדעת טוב ורע": לפי שיש בו "זה
לעומת זה" (קהלת ז, יד). היינו, דכמו שיש טוב בנשמה,
שהיא הבחירה של הדעת בטוב, שמזה נולדה האהבה

וענין מה שנתבאר מזה גם בביאור על פסוק "וידבר משה אל ראשי
המטות" (לקמן משות פב, א)

26. (ענין מה שנתבאר בביאור על פסוק "כי עמך מקור חיים", גבי
"לברר הנ"נ ש"לקם" (תורה אור לה, א). וענין מה שנתבאר על פסוק "מי
יתן", בענין "נשמות דבנמי" (תורה אור פ, ד). ובדבור המתחיל "ואלה
המשפטים", גבי "וידעתי את בית ישראל" [.] זרע אדם וזרע בהמה
(תורה אור עד, א). ובביאור על פסוק "אדם כי יקריב מקם כו' מן הבהמה"
(לעיל וקרא ד, ג). ועל פסוק "ביום השמיני שלח" (לקמן שמיני עצרת פו,
ג ואילך). ומה שנתבאר על פסוק "ואכלתם אכול" (לעיל צו, א ואילך).
27. (וענין מה שנתבאר לעיל).

28. (וענין מה שנתבאר במקום אחר (תורה אור ה, א), על פסוק
(בראשית ג, כב) "הן האדם היה באחד ממנו", ש"עץ הדעת טוב
ורע" הוא הדעת שבבחינת פנימיות, מה שאין בן הדעת
שבבחינת מקיף הוא אדרבה דוחה יניקת החיצונים כו'.

ולפי זה יש לומר גם כאן, דדוקא בבחינת דעת תחתון,
שהוא דעת המושג בנפש, שייך לקרותו "עץ הדעת טוב
ורע", וממנו נמשך המדות הנמשכים מהשכל, ויש לכן
לעומת זה בנפש הבהמית. מה שאין בן בחינת דעת עליון,
שממשיך המדות שלמעלה מהשכל, מבחינת פתר, והוא

אור מקיף – זהו בחינת "עץ החיים".

וענין בענין דעת תחתון ודעת עליון: לקמן בפרשת פינחס (הוא לקמן
בשיר השירים ל, א), בביאור על פסוק "לבבתני". ובפרשת מטות,
בביאור על פסוק "החלצו" (לקמן פו, א). ובביאור על פסוק "מים רבים".
ובדבור המתחיל "ויקהל משה" (תורה אור פח, א).

וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "וספרתם לכם", גבי "שעורה וחטה",
בענין "דעת המושג ודעת הנעלם כו'" (לעיל במדבר יא, א). ענין שם. וענין
מה שנתבאר פרשת שלח, על פסוק "מקושש עצים" (לעיל מב, א).

29. ואולי צריך להוסיף: עץ הדעת.

30. (וענין מה שנתבאר בביאור על פסוק "צו את בני ישראל כו'"
"את קרבני לחמי" (לקמן פנחס עו, ד ואילך), איך שבעולם הזה
דוקא, שהוא עולם הבירור, שם דייקא מאיר שם מ"ה
המברר כו', והוא הנמשך מבחינת רצון העליון, "רעוא דכל
רעיון" כו', והוא התגלות סובב כל עלמין, שלמעלה מעלה
מגילוי ההשגה שבגן עדן, שהוא רק "זיו השכינה", מבחינת
'ממלא כל עלמין' כו'. וענין שם באריכות.

וזהו בענין המבואר כאן. דדוקא בעת ירידת הנשמה למטה
בעולם הזה מערבין בה הארת שם מ"ה שממצחא כו', שהוא
מבחינת "רעוא דכל רעיון".

בחינת מלכות דאצילות.

וזהו העלייה שאחר הירידה – שמגיע לבחינת עצמותו יתברך, שהוא בחינת כתר-עליון, ששורה בו אור אין-סוף ברוך-הוא. מה שאין כן קודם ירידתו, היו "עלו" רק "במחשבה" שהיא חכמה-ובינה.

וזהו "ולכבודי בראתיו, יצרתיו, אף עשיתיו":

"שהכל ברא לכבודו"³³, שהוא בחינת מלכות דאצילות, להמשיך אליה בחינת כתר, שהוא בחינת מלכות דאין-סוף;

וזהו "אף עשיתיו", שהוא מרבה את בחינה הרביעית, וריבוי זה נסמך ל"עשיתיו" דוקא, כידוע שגם בעולם האצילות עצמו יש גם כן ד' מדרגות – אבי"ע, ומלכות דאצילות הוא בחינת עשיה שבאצילות, שלשם דוקא נמשך בחינת כתר-עליון על ידי קיום "מצות המלך" – רמ"ח מצות עשה ושס"ה לא-תעשה וענפיהן שמדרבנן. (והבחינה הרביעית היינו בחינת כתר-עליון, שהיא אצילות שבאצילות. וכמו שכתוב בביאור האדרא זוטא מהאר"ל בתחלתה:

כי הכתר המלביש הראשון של אין-סוף – נקרא אצילות; וממקום שמתחיל להתעבות הכלי, והוא אבא-ואימא – נקרא בריאה; וממקום שיתעבה יותר – נקרא יצירה, והוא ז"א; וממקום שיתעבה עוד יותר – נקרא עשיה, והוא מלכות.

והנה בי"ע הם ג' בחינות: מחשבה ודבור ומעשה. והמחשבה נקרא יש-מאין לגבי הרצון, כמבואר לעיל בפנים. וזהו "והחכמה מאין תמצא" (איוב כח, יב), כי החכמה נקרא בריאה, מחשבה כו'. ו"ישאל עלו במחשבה", ועל ידי ירידת הנשמה בגוף, ממשיך בחינת כתר, והוא בחינת אצילות העליון (ממש כנ"ל).

אף תיבת "אף" בעצמו הוא לא טוב, שהוא בחינת סטרא-אחרא: "ג' פתחו באף כו"³⁴. ועם כל זה, הוא המרבה בחינה הרביעית, היותר נעלה. והיינו על ידי שמבררים את בחינת ה"אף" שבעשיה, שזהו בירורי נוגה על ידי קיום התורה ומצות, שעל ידי זה ממשיכים את בחינת כתר-עליון לעשיה שבאצילות, שהיא המלכות כנ"ל.

בנפש האדם – שהוא בחינת יחידה, שהיא בחינת ביטול אליו יתברך, שלמעלה מדעת והשכלה המושג, ונקרא (תשא לב, ט): "משפיל לאיתן". ונקרא (תשא לב, ט): "עם קשה עורף", כמו שנתבאר במקום אחר, שהוא "רצון פשוט", בלי שום טעם ושכל מושג, שהוא נמשך מבחינת כתר-עליון שנתברר כבר.

פירוש: שאין בחינה זו – רק בקדושה, בחינת ביטול לאור אין-סוף ברוך-הוא. והיינו למעלה מבחינת הבחירה שבדעת, על כן יש בו כח לברר הטוב מן הרע שבבחינת "עץ הדעת טוב ורע", להפך כל רצונות הרע הנמשכים מבחינת הדעת שבלעומת-זה כו' – מ"מרירו למיתקא".

ולכך אין די לאדם במה שיתבונן בדעתו ושכלו, ולהוליד אהבה על פי הדעת כו' לבד, כי אם לעורר הביטול אליו יתברך, ולדבקה בו במסירת-נפש ממש, שלמעלה מטעם ודעת המושג; שאם לא יהיה לו בחינת ביטול הנ"ל, אזי אפילו אם יתבונן בגדולת ה' בהרחבה כפי כחו, ויוליד מזה אהבה ויראה – לא יהיה לו קיום אמיתי, ויפול ממדרגתו חס ושלום. כי עיקר הביטול צריך להיות על ידי כתר-עליון³⁵, שנתברר כבר, שהוא הרצון שלמעלה מהשכל המושג – שבחינה זו אינה בלעומת-זה.

ג. וזהו ה"ירידה שצורך עלייה":

כי תחלה, קודם ירידתו היו בבחינת מחשבה-עילאה, "ישאל עלו במחשבה". וכנזכר בזהר³⁶ ד"כמה מחשבתין אינון": שבינה נקרא לגבי חכמה – בחינת מחשבה, שהוא בחינת לבוש נגד החכמה; וכן חכמה לגבי כתר. ומבחינה זו דחכמה ובינה, הוא שרש הנשמות.

ועל ידי ירידתו בעולם-הזה, שמבררים שם הביטולים, ממשיך על ידי זה בחינת כתר שלמעלה מהדעת. שמהפך כל רצונותיו שבבעולם-הזה – שיהיה רק לה' לבדו, ומקיים כל רמ"ח מצות-עשה, ואזהרות של שס"ה לא-תעשה, ודרבנן, שעל ידי זה ממשיך בחינת כתר-עליון, ששורה בו אור אין-סוף ברוך-הוא, כנ"ל, שהוא בחינת מלכות דאין-סוף ברוך-הוא – אל

34. (מדרש אגדה (באבער) ובמדרש לקח טוב בראשית א, ג. ובבראשית רבה פרשה יט, ב: ארבעה – שיתן שבת פרשת ויגש, ה' טבת ה'תנשא הערה 78.

ובמדרש אגדה שם: "שלושה פתחו באף והלכו באף נחש, ושר האופים, והמן נחש אמר (בראשית ג, א): "אף כי אמר אלהים" ונתקלקל. שר האופים אמר (וישב מ, טו): "אף אני בחלומי" ונתלה. המן אמר (אסתר ה, יב): "אף לא הביאה אסתר המלכה ונתלה".

31. (והחכמה-עילאה, שהוא למעלה גם כן ממהשגה, וכמו שנתבאר ב"ספר של בינונים" פרק י"ח. וכמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "ראה אנכי נתן כו". ומקור הביטולים הוא על ידי מוחא-סתימאה דאריף-אנפין. וכמו שנתבאר ב"אגרת הקדש" (סימן כח) בדבור המותחיל "למה נסמכה פרשת מרים").

32. (ראה תקוני זתר תקון י"ט דף מא, ב. תקון ס"ט דף קטו, א).

33. (נסח ברכות נשואין).

צדיקים באור נגה" (במשלי סימן ד', יח) מבואר, דהוא "אור" 31
שנבאר ביום ראשון, שהוא בחינה גבוה מאד⁴³. 32
ואפשר לומר, שבחינת אור זה נמשך לצדיקים על ידי 33
שמכירים קליפת-נוגה ומהפכים חשוכא לנהורא, ולכך נתגלה 34
להם אור נוגה העליון, דהיינו "אור שנבאר ביום ראשון"⁴⁴. 35
והנה לכך נמשך הפתר-עליון לעשיה דוקא, מכמה 36
טעמים: 37
הא', הוא מפני שאי אפשר שיתקיימו כל רמ"ח 38
מצות-עשה ושס"ה לא-תעשה כי אם בעשייה. כמו 39
אזהרות חלב ודם, וכן רבים פיוצא באלו. 40
ועוד, מפני שעיקר גילוי רצון-העליון הוא בעשיה 41
דוקא. כמו בשהוא אינו רוצה ללמוד – ולומד מחמת 42
שרצון-העליון ברוך-הוא הוא שילמוד, אזי מתגלה 43
רצון-העליון ברוך-הוא בבחינת גילוי, שניכר ונרגש הוא 44
שכופה את עצמו בעל כרחו ועוסק בתורה מחמת שפך 45
הוא רצונו העליון ברוך-הוא, הרי זה גילוי רצון-העליון 46
בפועל ממש. וכן להיפך, בשרוצה באיזה תאנה חס 47
ושלום, ואינו עושה מחמת שלא לעבור על רצון-העליון 48
ברוך-הוא, אזי מתגלה הרצון-העליון בבחינת גילוי. 49
מה שאין בן למעלה מעשיה, אינו שיף כל זה, ואינו 50
מתגלה רצון-העליון בבחינת גילוי. וזהו שכתוב בספר 51
יצירה (פרק א משנה ז): "נעוץ תחלתן בסופן", שבעשייה 52
דוקא "נעוץ תחלתן" – הוא גילוי רצון-העליון ברוך- 53
הוא. 54
ובזה יובן מאמר רז"ל (יזמא כב, ב) על פסוק (חושע ב, א): 55
"והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר [...] לא יספר כי" 56
– "כאן בשישראל עושין רצונו של מקום". פירוש: 57
שבאשר ישראל עושים רצונו בקיום המצות – שעל ידי 58
זה ממשיכים את הרצון-העליון, שהוא בחינת פתר- 59
עליון, שהוא בחינת 'מלכות דאין-סוף' כנ"ל – למלכות- 60
דאצילות הנקרא מקום. 61
וזהו שנקרא "עושין רצונו של מקום": כי המלכות- 62

35) ובמדרש איכה בפסוק (א, כב) "תבא כל רעתם": לקו 1
באף ומתנחמים באף כי". עיין שם³⁶. 2
ועיין ברבות, בקהלת, על פסוק³⁷ "אף חכמתי כי": אמר 3
שלמה: תורה שלמדתי ב'אף' נתקיימה בי"³⁸. 4
דהיינו, כי על ידי זה העול שמייגע את עצמו, מברר 5
נפש-הבהמית שמקליפת-נוגה, ושרש הניצוצים שנפלו 6
בקליפת-נוגה הוא מעולם התהו כי. 7
ועוד יש לומר הטעם, על פי מה שכתב הרמ"ז בפרשת אמור 8
(בדף צ"ה, עמוד ב') גבי "וכתרי תתאין", שנוגה היא בבחינת 9
הפתר לקליפות. שהפתר הוא הממוצע בין פרצוף העליון 10
לתחתון, וכן נוגה – בין הקדושה והטומאה. ולכן על ידי בירורי 11
נוגה "לאהפכא חשוכא לנהורא" מעוררים וממשיכים גילוי 12
פתר-עליון דקדושה כי. ולכן בא הריבוי דהתגלות הפתר 13
בתיבת "אף עשיתי", שהוא ענין בירור נוגה. 14
ולכן נאמר (יחזקאל א, כח) "כמראה הקשת כי, בן מראה 15
הנוגה כי, ואראה ואפול על פני". ואפשר לומר, דהיינו "מראה 16
הנוגה" – כשמתברר מחשוכא לנהורא ועולה בבחינת אור- 17
חוזר כמו "מראה הקשת", שעל ידי זה נמשך התגלות הפתר- 18
עליון, ולכן "ואפול על פני כי"³⁹. 19
והנה בפרשת בראשית שם פירש ד"מקדש מלך": "מראה 20
הנוגה" היינו גוונים עילאין, חג"ת-דאצילות"⁴⁰. 21
וב'תיקוני זוהר" בהקדמה (דף ו', סוף עמוד א'), פירש "מראה 22
הנוגה" – דהיינו בחינת מלכות⁴¹. 23
מכל מקום בספר "אשל אברהם" פרשת בראשית שם, פירש 24
"מראה הנוגה" על קליפת-נוגה ממש. ונמשך לו זה ממה 25
שכתוב ב'תיקוני זוהר' תיקון י"ח, (דף ל"ב, א"ב). 26
והמכוון – כמו שנתבאר כאן. דהיינו מראה הברורים 27
שנתבררו מקליפת-נוגה ונכללו במלכות-דאצילות הנקרא גם 28
בן נוגה-דקדושה⁴². 29
וברבות, בראשית, פרשה י"א. ובפרשה י"ב, על פסוק "וארח 30

35. ועיין ב"מאורי אור" ערך אף, באות א', סעיף ק"ז. וב"מקדש מלך",
בחקתי, קט"ו, ב', על פסוק (בחקתי כו, מד) "ואף גם זאת".

36. ועיין עוד מזה בזהר: חלק א', וירא (דף ק"ו, עמוד א'). פרשת
אחרי (ס"ו, א'). ריש פרשה בחקתי (ק"ב, סוף עמוד א'). שמות (י"ד,
א').

37. (ב, ט. בשיני לשון. וראה רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה ב).

38. וכמו שכתב בפירוש המשניות להרמב"ם, סוף פרק ה' דאבות ועיין
מה שנתבאר על פסוק "ארייתי מור".

39. וכמו שנתבאר במקום אחר. ועיין מענין "כמראה הקשת כי":
בגמרא: פרק ט' דברכות (נ"ט, א'). פרק ב' דהגיגה (י"ו, א'). זהר: חלק
א', בראשית (י"ח, א"ב). פרשת נח (ע"א, ב'). ויחי (רל"ב, א'). פקודי

(רמ"ז, א'). פינחס (ר"ל, סוף עמוד א'. רל"א, א').

40. (ועיין מה שנתבאר: בדבור המתחיל "הנך יפה רעיתי הנך יפה"
(פרק ג. לקמן שיר השירים יד, א"ב). ובדבור המתחיל "כי תצא", בפירוש
"יפת תואר" (לקמן תצא לו, ב)).

41. וכן כתב ב"פרדס" ערך נוגה. ועיין ב"מאורי אור", אות נו"ן, סעיף
י"א.

42. ועיין במה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ויאבק איש", בפירוש
"שהעלו אבק עד כסא הכבוד" (תורה אור כו, א).

43. ועיין זהר חלק ג': נשא (קכ"ט, א'). האזינו (רפ"ח, ב').

44. ועיין ב"מאורי אור", אות א' (סעיף קכ"ב, א'). קכ"א. ובזהר חלק ג':
בהעלותך (קנ"ד, א'). עקב, ער"ב, א'.

35 (ל"ז, י"ז): "והיו לאחדים בידך".
 36 ועל דרך משל באדם, כמו פח המחשבה עם בעל
 37 המחשבה, שהוא 'עצמיות הנפש', נקרא "אחד" – שהם
 38 מתאחדים בתכלית. וכן גוף האדם הפלול מרמ"ח
 39 אברים, ושם"ה גידים נקרא אדם אחד – שכל האברים
 40 מתאחדים יחד. והוא ש"אחד" הוא עדיין בגדר מספר,
 41 שבשהרבה כחות מחוברין ביחד נקרא "אחד".
 42 אבל עצמיות הנפש, שלמעלה מהתפשטות כחות
 43 הנפש באברי הגוף – אינה נקרא כלל בשם "אחד", כי
 44 אם נקרא בחינת 'יחידה' שבנפש. כי בחינת יחידה
 45 שבנפש, הוא בחינה שלמעלה מהשכל, והוא ה'רצון
 46 הפשוט'. וכנ"ל בענין פנימיות הלב, ואין בה בחינת
 47 'מספר'.
 48 וכמו כן יובן הנמשל למעלה: ש"אחד" נקרא
 49 בשהרבה כחות וחלקים מחוברים ביחד בתכלית –
 50 והיינו בבחינת כלים דאצילות. אבל "יחיד" הוא בחינת
 51 עצמותו יתברך, ש"אין עוד מלבדו" (ואתחנן ד, לה), שהוא
 52 פשוט בתכלית הפשטות ואינו בגדר מספר. וזה "לפני
 53 אחד" דייקא "מה אתה סופר?"⁴⁵.
 54 והוא הירידה של הנשמות צורך עליה:
 55 שקודם ירידתן היו בבחינת "אחד", ש"עלו
 56 במחשבה". וכענין "אחד היה אברהם" (יחזקאל לג, כד),
 57 שהיו כלולים בו כללות נשמות ישראל, והיו בבחינת
 58 "אחד" – ש"עלו במחשבה", ובחינת מחשבה עם בעל-
 59 המחשבה נקרא "אחד" – שמיחדים בתכלית.
 60 אבל לאחר ירידתם למטה לברר על ידי עסקם
 61 בתורה ומצות, שתורה היא "עפר יעקב" – ו"א"
 62 דאצילות, ומצות הם במלכות – שנקראים "מצות
 63 המלך". והיינו שממשיכים גילוי אור אין-סוף ברוך הוא
 64 הנקרא "יחיד", המלוכש בכתר-עליון, (שיומשך ויתגלה
 65 ב"א ונוקבא באצילות.
 66 ולכן נקרא ה"א אז "עפר יעקב" – שאינו בגדר מספר'
 67 כלל על ידי המשכת אור הכתר שממשיכים בו על ידי עסק
 68 התורה⁴⁶).

1 דאצילות הוא בחינת 'עשייה שבאצילות', על כן נקרא
 2 'מקום'. והיא גם כן מקור דבי"ע, שהוא מקור מקום וזמן,
 3 על כן על ידי המשכת אין-סוף למלכות דאצילות, לכך
 4 אז הוא בחינת ה"חול" דבי"ע גם כן בבחינת אין-סוף,
 5 ש"לא יספר מרוב". שאף על פי שהחול הוא ב"גדר
 6 מספר", אף על פי כן יהיה "בלי מספר". והיינו לפי
 7 ש"עושים רצונו של מקום" וממשיכים את כתר-עליון
 8 במלכות דאצילות, שעל ידי הארה זו נעשה החול
 9 בבחינת "אשר לא יספר כו". מה שאין כן "כשאין עושין"
 10 וממשיכין "רצונו של מקום", אזי ה"חול" הוא בגבול
 11 ומספר ממש⁴⁵.

12 והוא פירוש הפסוק (פרשתנו כג, י): "מי מנה כו' ומספר את
 13 רובע ישראל", שיש בו שני פירושים:
 14 הא', שיש מספר ל"רובע ישראל", שהוא מלתא
 15 באפיה נפשית, ואינו שייך ל"מי מנה כו'";
 16 והב', דקאי אדסמיה ליה – "מי מנה": ש"מי מנה עפר"
 17 ומי יספור "רובע ישראל" – שאין לו מספר. והיינו
 18 "כשעושים רצונו של מקום" אזי הוא "בלי מספר" וכנ"ל⁴⁶.
 19 והנה, בחינה זו ד"בלי מספר", זהו ענין המשכות
 20 הכתר-עליון למלכות, בבחינת יחודא-תתאה על ידי
 21 קיום המצות. אף על ההמשכה ביחודא-עילאה
 22 באצילות על ידי התורה נאמר: "מי מנה עפר יעקב",
 23 שהתורה היא אחדות בתכלית, שהוא הפנימיות הכוונה
 24 של כל המצות, והוא הנקרא "עפר יעקב" – שהוא גוש
 25 אחד בלי 'גדר מספר' כלל – בחינת ו"א דאצילות.
 26 והוא על דרך מה שכתוב בספר יצירה⁴⁷ ש"אדון יחיד
 27 ואין שני לו. ולפני אחד – מה אתה סופר?" פירוש:
 28 שבאמת, אף בחינת "אחד" הוא בגדר מספר. ולכן
 29 "לפני אחד" דייקא "מה אתה סופר", דהיינו בחינת "אדון
 30 יחיד כו", שהוא לבדו אינו בגדר מספר.

31 והענין הוא, כנזכר בזהר (ויקרא ז, ב) ד"פלגא גופא לא
 32 איקרי אחד". הרי "אחד" נקרא בשהרבה בחינות
 33 מתחברים יחד ומתאחדים. ובדבר ונוקבא כתיב (בראשית
 34 ב, כד): "והיו לבשר אחד". ועל דרך מה שכתוב ביחזקאל

45. (וכענין מאמר רז"ל בחגיגה, לחד תירוצא (דף י"ג, סוף עמוד ב') על פסוק (דניאל ג, י): "אלף אלפים ישמשוניה": "באן בזמן שאין בית-המקדש קיים". עיין שם).

46. (ומזה יובן עוד תוספת ביאור לענין המבואר לעיל פרשת חקת, על פסוק (חקת כא, כו) "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון כו", דהיינו שעל ידי מעשה המצות ממשיכים גילוי אור אין-סוף בבחינת מלכות הנקרא "חשבון". והוא שאמרו רז"ל (בבא בתרא ט, ב): "אף צדקה – כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול", שהוא בחינת "ולגדולתו אין חקר" (תהלים קמה, א) – שמזה נמשך להיות "והיה מספר כו אשר לא יספר".

ועל כן נקרא "חשבון גדול", שעם היותו בגדר מספר וחשבון, הוא באמת "אשר לא יספר" כנ"ל.

47. (פרק א משנה ז. ושם, "ואין לו שני").

48. (ועיין מה שנתבאר בפרשה וארא, בדבור המתחיל "וארא אל אברהם" (תורה אור נה, ב), מענין פירוש "אחד" ופירוש "יחיד", ו"שעל ידי עסק התורה נמשך גילוי אור אין-סוף ברוך הוא עצמו – בחינת יחיד". ועיין מה שנתבאר בפרשה מקץ, בביאור על פסוק "כי אתה נר" (תורה אור מקץ מא, סוף עמוד א ואילך)).

49. ועיין בהרמ"ז בפרשת אמור (בדף צ"ו, עמוד ב'), גבי "ועל דא

לשון "ארבעה".³¹
 (ועיין ב"לקוטי תורה" (מהארי"ל) פרשת בלק, כתב בפירושו³²
 "רובע ישראל" - ד' יודין דשם ע"ב. וביאר זה ב"שער היחודים"³³
 פרק ח', שהם נשמה לנשמה ונר"נ כו'.³⁴
 נמצא מזה מובן, שענין ירידת הנשמות צורך עליה הוא:
 שעל ידי ירידה זו ובירור נפש הבהמית, מתעלים חושים לגילוי³⁵
 בחינת נשמה לנשמה, שהיא בחינה הרביעית, הגבוהה מאד³⁶
 נעלה מג' בחינות נר"נ. והוא גם כן העלייה מבחינת היחוד³⁷
 ד"איהו וגרמוהי חד" לבחינת היחוד העליון ד"איהו וחייהי³⁸
 חד"³⁹⁵³.
 וגם זהו על דרך מה שכתוב בזהר בהעלותך, (דף קנ"ב, סוף⁴⁰
 עמוד א'): "ונשמתא לנשמתא כו". עיין שם.
 ועוד יש לומר פירוש "רובע ישראל", כמו שכתב ב"עץ⁴¹
 חיים", הובא בהרמ"ז פרשת ויצא (בדף ק"ג, עמוד א') בפסוק (ויצא⁴²
 כח, יג) "והנה ה' נצב עלי":⁴³
 שתכלית גדלות זעיר הוא להיות לו ארבעה כו'. וזהו⁴⁴
 שאמרו רז"ל⁴⁵ "שהסולם היו לו ד' מדרגות כו'. עד כאן לשונו.
 עיין שם.
 והנה אפשר לומר גם כן, ששני בחינות אלו ד"מי מנה"⁴⁶
 ו"מספר" הנ"ל נמשכים מב' הבחינות שבכתר. היינו, שלהיות⁴⁷
 בחינת "מספר אשר לא יספר" - זהו על ידי התגלות בחינת⁴⁸
 אריה-אנפיו, שרש הנאצלים. אמנם בחינת "מי מנה",⁴⁹
 שהוא מה שאינו ב'גדר מספר' כלל - זהו על ידי ההמשכה⁵⁰
 מבחינת עתיק, שהוא בחינה שלמעלה גם משרש הנאצלים.⁵¹
 וזהו "לפני אחד מה אתה סופר".⁵²
 וקרוי לזה נתבאר במקום אחר, על פי מאמר הזהר פרשת חיי⁵³
 שרה (דף קכ"ג, עמוד א'), על פסוק (חיי שרה כג, א) "ויהיו חיי שרה⁵⁴
 מאה שנה כו". :⁵⁵

וזהו ענין העליה שלהם, מבחינת "אחד" לגילוי¹
 בחינת "יחיד".²
 אף מה שנקרא העפר - שהיא בחינת תורה³
 דאצילות - על שם "יעקב", ובחינת "מספר רובע" נקרא⁴
 על שם "ישראל", והרי בחינת "ישראל" למעלה מבחינת⁵
 "יעקב".⁶
 הענין הוא: כי שרשו של בחינת יעקב גבוהה מז"א⁷
 הנקרא ישראל. כי הוא נמשך מיסוד-אבא מממש,⁸
 שלמעלה מהז"א, רק שגשפל ונמשך למטה מהז"א. וזהו⁹
 פירוש "יו"ד עקב": שהיו"ד - יסוד-אבא נמשך למטה¹⁰
 בבחינת "עקב". מה שאין כן ישראל - וז"א, הוא למטה¹¹
 מבחינת יסוד-אבא.¹²
 וכן למטה בעבודת: בחינת יעקב הוא "מברין מן¹³
 הקצה כו", שעל ידי התעוררות רחמים רבים יגיע¹⁴
 לבחינת "עבודת מתנה"⁵⁰, בחינת גילוי פנימית-הלב¹⁵
 כנ"ל. ולכך כתיב "מי מנה עפר יעקב" דייקא, שעל ידי¹⁶
 בחינת יעקב יגיע להתגלות בחינת תורה. וזהו "ואשא¹⁷
 אתכם על כנפי נשרים"⁵¹ - הוא "מדתו של יעקב" - ועל¹⁸
 ידי זה דייקא "ואביא אתכם אלי" (שם) ממש.¹⁹
 והנה בפירוש "רובע ישראל" יש ב' פירושים:²⁰
 הא': חלק רביעית, והוא גמילות-חסדים. וכן כל²¹
 המצוות מעשיות, שהם בבחינת "עשייה-דאצילות" -²²
 שהוא בחינת רביעית.²³
 הב': לשון ארבעה⁵². והוא גם כן אמת - שגם²⁴
 בעשייה-דאצילות, שהיא מלכות-דאצילות גופא, ישנם²⁵
 כל הד' בחינות הנ"ל. שהוא בחינת הכתר-עליון,²⁶
 שממשיכים אותו בעשייה דקא, כנ"ל בפירוש "אף²⁷
 עשיתי", וממילא נמשכו גם כן בחינת מחשבה ודבור²⁸
 שלמטה מבחינת הכתר. נמצא כל הד' בחינות ישנם²⁹
 בעשייה גופא, שהוא "חלק רביעית", לכן הוא גם כן³⁰

51. ("בחינת רחמנות - כנשר זעיר קנו" (האזינו לב, יא). ועל זה נאמר (יתרו
 יט, ד) "ואשא אתכם על כנפי נשרים וגו'". שוכנו במתן תורה... על ידי בחינת
 רחמנות, שהם "כנפי נשרים". - לעיל בפד"ר י, א).
 52. (ועל דרך מה שכתב הרמ"ז בפרשת אמור, (דף ק"ב, עמוד
 ב'), גבי "בעשור לחדש", ד"עשור" ענינו שכולל כל העשרה.
 עיין שם).
 53. (תקוני זהר בהקדמה). ועיין ב"עץ חיים", שער מ"א, פרק ד'.

54. (ראה מורה נבוכים חלק ב', פרק י בשם תנחומא).

יעקב שלימא אתעטר בעטרוי כו": "יעקב שלימא" - הוא
 פנימית וז"א, ו"אתעטר בעטרוי" - המשכת עתיק כו'. עיין שם.
 וב"מאורי אור" אות ע', סעיף כ"ד פירש: עפר נקרא הבחינה,
 "עפרות זהב" (איו"ב כו, ו). ועיין רבות, בראשית, (פרשה י"ב, ופרשה
 ט"ז).

וזהו שגאמר לעתיד (ישעיה ל, כח): "והיה אור הלכנה כו' ואור
 החמה כו'", שהוא עליון וז"ו למעלה מעלה, וכמו שנתבאר
 במקום אחר, ויהיו על ידי ההמשכות שעל ידי התורה ומצוות.

50. (קרח ית, ז).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

- 1 (מח) וזהו מ"ש בפע"ח דסיבת היחוד שבק"ש בחזרת
2 פנים בפנים כו' הוא ע"י דו"ר שכליים
3 שאחר שמע ישראל כו' שהחכמה והמוחין שמתבונן
4 באחדות הוי"ה כו' גורם תולדות הרצון הפנימית כו'
5 כנ"ל ולא ע"י דו"ר טבעי כו' שאין בזה בחי' הרצון
6 הפנימי כי הלא אינו מסלק כל הרצון זר למאוס ברע
7 כו' מאחר שהוא בלא דעת והתבוננות דסובב להיות
8 הרצון רק לה' לבדו כו' וד"ל. אך הנה אהבה ורצון
9 דבכל נפשך הוא בא בבחי' אור ישר מלמעלה למטה
- 10 דהיינו ע"י אתדל"ת בהכנת הנפ"א בהתבוננות דסובב
11 כו' לפי שיעור מדריגת' תדבק נפשה להכלל באור א"ס
12 כו' מחשבה שלה תדבק במחשבה עליונה ודיבור
13 בדיבור כו' וכפי ערך העלאת מ"נ כן נמשך בחי' אור
14 ישר בחי' ירידה והמשכת אור האלקי בנפשו כו' בבחי'
15 פב"פ כו' כנ"ל. אבל בחי' אהבת בכל מאדך היא
16 אהבה רבה הבאה מלמטה למעלה בבחי' אור חוזר
17 מלמטה למעלה דוקא וזהו שרש בחי' התשובה שהיא
18 ג"כ בחי' אור חוזר כידוע:

חזינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

- 1 ענין חג המצות: (ט') להשביית חמץ בערב פסח
2 שנאמר תשביתו (שמות י"ב ט"ו). (י') לאכול
3 מצה בליל ט"ו בניסן שנאמר בערב תאכלו מצת
4 (שמות י"ב י"ח): הנה במצות אכילת הפסח צלי אש
5 נת' בלק"ת ובפע"ח שהענין כי בגלות מצרים הי' הו"א
6 בקטנות כי נסתלקו ממנו הה"ח המתפשטים בגופו
7 מחסדו עד הודו וחזרו לגרון ששם הדעת שלו
8 המלוכש ביסוד אי' ואז פרעה העומד בעורף מעכב
9 השפע הנמשכת דרך הגרון ומקבל לעצמו מה"ח וה"ג
10 הנ"ל וזה הי' מחמת פגם הנשמות הנמשכים מחו"ג
11 שברעת, ולזאת הוצרך לבא בבחי' עיבור תלת כלילן
12 בתלת ובליל פסח הי' הלידה וזהו ענין צליית הפסח
13 ראשו על כרעיו כו' ע"ש: וענין המצות הוא כי באותו
14 לילה נכנסים בו ג"כ כל המוחי' דעיבור יניקה מוחי'
15 יחד דהיינו מוחי' דקטנות ומוחי' דגדלות ועוד נוסף
16 לזה ג"כ קטנות וגדלות שני פי' קטנות וגדלות ראשון
17 הוא מוחי' הנמשכים לו מנה"י דישסו"ת חיצוני'
18 ופנימי' וקטנות וגדלות שני הוא הנמשכים לו מנה"י
19 דאו"א עילאי' חיצוני' ופנימי' וכ"ז נכנס יחד מה
20 שע"פ ההדרגה הי' צ"ל המשכת זמן טובא שאפי'
21 בשבת אינו מגיע לגדלות שני עד תפלת המוסף כו'
22 והוא כדי לגואלם ממצרים שמחמת גילוי ההוא הי'
23 הגאולה שלא כפי הטבע וזהו ענין מצות אכילת מצה
- 24 רימוז על המשכת מוחי' דאבא והד' כוסות רומזים על
25 המשכת מוחי' דאימא שהם בחי' יין המשמח ע"ש
26 בארוכה:
27 ולהבין זה קצת לקרב אל השכל ענין המשכת מוחי'
28 הללו וההארה המגיע לנו עי"ז כי ידוע מ"ש
29 בזהר ויצא (קנ"ז) שהמצה היא מיכלא דמהימנותא
30 שע"י אכילת מצה תתחזק האמונה בלב נשמות ישראל
31 וכ"כ החינוך במצות סיפור יצ"מ כי הוא יסוד גדול
32 ועמוד חזק בתורתנו ואמונתנו לפי שהוא לנו אות
33 ומופת גמור בחידוש העולם וכי יש אלוה קדמון חפץ
34 ויכול פועל כל הנמצאות ובידו לשנות היש שיחפוץ בו
35 בכל זמן מן הזמנים כמו שעשה במצרים ששינה טבעי
36 העולם בשבילינו כו' ועם שכתב דבריו אלה עפ"י
37 פשוט דהיינו שע"י המצות שנעשה בזכרון יצ"מ תקבע
38 בלבבינו האמונה הזאת כי אחרי הפעולות נמשכים
39 הלבבות והאדם נפעל כפי פעולותיו ע"ש מצוה ט"ז
40 שהאריך בזה, מ"מ כבר הקדמתי לך במצות מילה כי
41 אורייתא סתים וגליא, והוא כתב הנראה ממצוה זו
42 בנגלה, ועפ"י הנסתר הנה באמת המצה יש בה הכח
43 הזה לחזק האמונה מלבד הזכרון וכעד"ז ענין ההגדה,
44 והגליא שבתורה הוא כפי הסתים כמו הלבוש לגוף ויש
45 עוד כמה פנים לפנים עד אין קץ ותכלית וכגוף לנפש
46 ונפש לרוח ונח"י כו':

מצות השבתת חמץ. ואכילת מצה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

18 המדות דאצי' הנק' ז"א, וכמאמר אלי' חסד דרועא
19 ימינא גבורה דרועא שמאלא כו' כולא לאחזאה איך
20 מתנהג עלמא, וע' במאמר הזהר ע"פ והוא מסיבות
21 מתהפך בתחבולותיו כהדין טיקלא כו' בזח"א פ' וירא
22 דק"ט ע"א, והת"י תרגם בתחבולותיו בחוכמתו
23 יעו"ש, וע' פירש"י באיוב סי' ל"ז ע"פ והוא מסיבות,
24 וכיון שלפום עובדיהון דב"נ נמשך מניעת המטר
25 מחמת שלא אכשיר דרא כו', צריך לעורר ר"ר מבחי'
26 שלמעל' מן המדות. ואיך יגיע לזה הלא אין ערוך לך
27 וכנ"ל, אלא זהו ע"י רשפי אש וביורור נה"ב שגם
28 הנה"ב ישוב לאהבת ה' וכמארז"ל בכל לבבך בשני
29 יצריך וזהו ע"י הקדמת שתים לפני' לפני ק"ש
30 שאומרים והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול, איך
31 שהאופנים הם בטיילים לאו"ס, ועי"ז מתעורר גם
32 הנה"ב כי שרשו משמרי האופנים כו', ועי"י ההתבוננו'
33 איך שהמקור ושרש שלו בטל עי"ז יגיע הביטול גם
34 לנה"ב ג"כ להיות בכל לבבך בשני יצריך כו'.

ונתתי שלום בארץ

בס"ד, ש"פ בחוקתי, ל"ב.

1 וענין ההעלאת מ"ן שע"י התפלה, יובן ממש"נ במ"א
2 בת"א בד"ה ויקח מן הבא בידו מנחה שהוא
3 כמו שמביאין למלך דבר חדש בכדי שיפנה אל בקשה
4 הקטנה והנמוכה לגבי מעלת ומדריגת המלך דכתיב לב
5 מלכים אין חקר, וע"י הדבר חדש ההוא ממשיך לב
6 המלך, כמו ע"י צפור המדברת הגם שבנ"א מדברים
7 בבינה יתירה יותר רק שזה אינו חידוש שהאדם הוא
8 מדבר, אך מצד החידוש שגם הציפור שהיא בעל חי
9 תדבר, עי"ז ימשיך ויעורר לב המלך שיפנה לבקשת
10 ההדיוט, וכמו"כ יובן למעלה שהרי כללות כל ההשתל'
11 העולמות דבי"ע אינו ערוך כלל לגבי או"ס מהו"ע
12 ית', ולא אפי' כטפה לגבי ים אוקיינוס שהרי אמר ר"י
13 יכולני לשער כמה טפות יש בים הרי יש איזה קצת
14 ערך, וגם הטיפה הוא מים, והים הוא מים, רק שזה
15 טפה אחת והים הוא מים הרבה, מ"מ הם מהות אחד,
16 אבל נבראים לגבי הבורא ית' הם אין ערוך לך ממש
17 ושרש התהוות והנהגת עולמות הנבראים הוא ע"י כלי

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

12 כי אם צריך להיות "יחוד שמשא וסיהרא", להמשיך
13 אור מבחינת ז"א, שאינו שייך אל היש כלל, ואין שום
14 אחיזה לחיצונים חס ושלום במדריגה זו, אדרבא,
15 ממדריגה זו מתבטל היש, ו"כולא קמיה כלא חשיב".
16 וכמו כן "יתפרדו כל פועלי און" באור זה, ואז לא
17 יהיה יניקה גם מבחינת המלכות. ואף שמתלבשת בהם,
18 אדרבה, היא פועלת הפיור בהם כו'.
19 וכן הוא בעבודה, כשאוחז בבחינת יחודא-תתא
20 לבד בלי יחודא-עילאה, יפול ממדריגתו, מפני שיש לו
21 שייכות אל היש, והישות מתגבר עליו ומורידו כו'; כי
22 אם צריך להיות בחינת יחודא-עילאה, ואז גם שמתלבש

1 "יו"ד) וזהו מה שכתב בזהר הנ"ל¹ דפרשת חוקת:
2 "מאן דנטיל סמא דמותא בלחודי, עליה כתיב בבל
3 עמלו' כו', ומאן הוא תחת השמש? הוי אימא דא
4 סיהרא, ומאן דאחיד סיהרא בלא שמשא כו"².
5 והיינו כשאוחז בבחינת מלכות לבד, בלא "שמשא"
6 שהוא בחינת ז"א, עם היות דמלכות היא ספירה קדושה
7 בתכלית, מכל מקום, מפני שהיא מקור היש ונמשך מזה
8 להיות "מלך אלקים על גוים", שיש אחיזה לחיצונים
9 במדריגה זו, הרי הוא אוחז בבחינת "סמא דמותא", מפני
10 שממילא יהיה בזה התגברות החיצונים שיתגברו על
11 אור הקדושה כו'.

37 "חי" שהוא בחינת ז"א, ואז המלכות נקראת "אלקים"
 38 חיים". וזהו "דוד מלך ישראל חי וקיים" כו'. (ועיין מה
 39 שנתבאר בענין "ואמרתם כה לחי" – ב"לקוטי תורה"¹⁰ דבור
 40 המתחיל "שש אשים" פרק ב).
 41 אבל אדם הראשון, שנתבדק בבחינת המלכות לבד
 42 בלא בחינת התפארת, אז היא בבחינת "סמא דמותא"
 43 כו'.
 44 וזהו שכתוב ב"זהרי חמה" ש"הפרידה ולקחה בר
 45 מבעלה מלובשת באילנא דמותא כו'", שעל ידי
 46 ש"לקחה בר מבעלה", "הפרידה" – בבחינת ישות ופירוד,
 47 ואז ממילא מתלבשת ביותר "באילנא דמותא" – שנעשה
 48 התגברות החיצונים, והוא ענין "גלות השכינה" כו',
 49 בנ"ל,
 50 ועיין מה שכתוב בתקוני זהר תיקון ס"ו בתחלתו: "כד
 51 ה' הות יחידא מיני, גאלת בין טוב לרע כו"¹¹. עד כאן
 52 לשונו.
 53 וצריכים לחברה עם ז"א, וכמו דוד המלך עליו
 54 השלום שחבר "כה-לחי" כו', בנ"ל.
 55 וזהו שאמרו רז"ל בסנהדרין דף לח עמוד ב: "אדם
 56 הראשון מושך בערלתו היתה", כי שרש הסתר הערלה
 57 נמשך משם אלקים כו', בנ"ל שבשםפרידים שם אלקים
 58 משם הוי' נמשך מזה להיות הסתר והעלם גמור כו'. וזהו
 59 "מושך בערלתו היתה", שהמשיך בחינת הסתר הערלה
 60 על ידי שהפריד שרש כל ההסתרים מבחינת שם הוי'
 61 שנמשל לשמש כו'.
 62 וזהו גם כן דעת רבי שמעון בר יוחאי במדרש רבה¹²,
 63 שסובר "עץ הדעת תאנה היתה": "תאנה" היא בחינת
 64 מלכות, ו"לקח תאנה" היינו שאחז בבחינת מלכות בר
 65 מבעלה והפרידה מהתפארת, ועל ידי זה הביא "תאנה"
 66 ויללה בעולם, שנעשה התגברות החיצונים וגרם מותא
 67 כו'.
 68 ולכן אחר כך בשעשה תשובה נאמר¹³ "ויתפרו עלה
 69 תאנה", ואומר במדרש רבה שם: "אמר רבי יצחק,
 70 קלקלת עובדיך, סב חוט וחיית"¹⁴. פירוש: "קלקלת
 71 עובדיך" על ידי פירוד עץ הדעת, "סב חוט וחיית" – היינו

1 בהנפש הבהמית לבררו, שזהו על ידי העבודה ד'חודא"
 2 תמאה, לא יפול ממדריגתו חס ושלוש, ואדרבה, יברר
 3 את הנפש הבהמית כו'.
 4 וזהו שכתוב¹⁵: "ודא הוא חובא קדמא דעלמא",
 5 דחטא אדם הראשון היה שאחז בבחינת מלכות לבד,
 6 ולא רצה בבחינת התפארת שנקראת "שמש הוי'", והיינו
 7 שלא רצה בבחינת הביטול ד'חודא-עילאה, להיות
 8 כביטול זיו השמש בהשמש כו', כי אם "עמלו תחת
 9 השמש", בבחינת מלכות לבד, ועל ידי זה נפל בתוך
 10 הקליפות וסטר-א-אחרא.
 11 וזהו שנתבדק ב"עץ הדעת", ד"עץ הדעת" הוא
 12 בחינת מלכות, ד"רגליה יורדות" להחיות הע' שרים כו'.
 13 וכשמתבדק בבחינת עץ הדעת בלא בחינת "עץ החיים",
 14 ז"א, אז הרי הוא "מתבדק במותא", כי אז נעשה
 15 התגברות החיצונים כו'.
 16 וזהו שכתוב בזהר דפרשת ויחי: "אתדבקת באילנא
 17 אחרא, הא ודאי מותא הוא בקבלך, הדא הוא דכתיב
 18 רגליה יורדות כו"¹⁶. ועם היות שהוא "לקבלך" לבד, כי
 19 רק "רגליה יורדות", מפל מקום אומר על זה "שבקת חי
 20 ואתדבקת במותא"¹⁷, כי כאשר הוא "בלחודי"¹⁸, ממילא
 21 מתגברים החיצוניים, כי אם צריך להיות גם בחינת "עץ
 22 החיים".
 23 וכמו שכתב ה"מקדש מלך" בשם הרב חיים ויטאל
 24 ז"ל, שהיה צריך לאכול קודם מעץ החיים או שיהיו
 25 ביחד, שיהיה יחוד עץ החיים ועץ הדעת, ואז גם בבחינת
 26 עץ הדעת לא יהיה אחיזה לחיצונים, אדרבה, היא
 27 מבררת אותם כו'. ובחינת המלכות אז בבחינת "אלקים
 28 חיים ומלך עולם"¹⁹, דהיינו שיש בזה עוד יתרון מצד
 29 הבריורים. וכמו שיהיה לעתיד, שהמלכות תהיה
 30 בבחינת "אשת חיל עטרת בעלה"²⁰ מצד הבריורים כו'.
 31 וכמו שנתבאר לעיל בענין מאמר הזהר דריש פרשת
 32 חוקת דכאשר "סמא דמותא אתהפך לחיים" אז הוא
 33 תכלית הטוב והחיים כו'.
 34 וזהו שדוד היה מרכבה למדת המלכות, היינו שקשר
 35 מדת המלכות עם התפארת. וכמו שאמר "ואמרתם כה
 36 לחי"²¹, שקשר וחבר בחינת "כה" – מלכות עם בחינת

8. ירמיה י, י.

9. משלי יב, ד.

10. שמואל א' כה, ו.

11. דברים מז, ב.

12. כאשר וקאותו ה' היתה יחידה ממנו, נכנסה בין טוב לרע.

13. בראשית רבה פרשה יט, ו.

14. בראשית ג, ז.

3. תרגום בתוספת המשך הזהר שם: מי שנטול סם המות לבדו, עליו כתוב ב'כל
 עמלו ושיעמל תחת השמש'. ומי הוא 'תחת השמש'? הוי אומר זו הלכנה. ומי
 שאוחז הלכנה בלי השמש – 'עמלו תחת השמש' ודאי. וזהו החטא הקדמון של
 העולם. ועל זה 'מה יתרון לאדם בכל עמלו' – לאדם הראשון.

4. זהר חקת שם.

5. נדבקת בעץ אחר – הרי ודאי המות כנגדך. וזהו שכתוב "רגליה יורדות ומותו".

6. עובת חיים ונדבקת במות.

7. לבדו.

ענין "ויתפרו עליה תאנדה", לחבר את התאנדה, בחינת עץ
הדעת עם עץ החיים. והיינו חיבור בחינת יחודא-עילאה
עם יחודא-תתאה, כמו שנתבאר לעיל, שגם ביחודא-
תתאה יהיה מעורב בחינת הביטול דיחודא-עילאה, ואז
הוא בבחינת חיים וטוב :

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

המאריך להתבונן בהשגחה פרטית, בד' דאחד דקאי על ד' רוחות העולם, שבכל מדינה
אפשר לקיים תומ"צ. כוונת הלב – ע"י נתינת כח מלמעלה להתגבר על הנפש הבהמית.

וזהו "כל המאריך באחד", שצריכים להאריך
ב"אחד", היינו שכל דבר ודבר שהאדם רואה
ישים אל לבו אחדות הבורא יתברך, הן מה שהאדם
רואה בעצמו ההשגחה העליונה בהנוגע לעצמו,
שהקדוש ברוך הוא מזמין לו פרנסתו ושומר אותו כו',
כן הוא ההשגחה פרטית בכלל ישראל, וכמאמר
"כבשה אחת בין ע' ואבים והיא משתמרת", וכמאמר
"שלא אחד בלבד עמד עלינו כו' והקדוש ברוך הוא
מציילנו מידם", על כן צריך להתחזק בעבודת ה'
בתפלה בצבור ובקביעות עתים לתורה, וזהו דאמר ר'
אחא בר יעקב שצריכים להאריך בהדלי"ת דאחד,
דהדלי"ת הוא ד' רוחות העולם, שכל אדם צריך לדעת
דהתורה ומצוות נצחיים המה בכל זמן ובכל מקום, ואל
יאמר האומר כי המקום גורם שבמדינה זו אפשר לקיים
תורה ומצוות ובמדינה אחרת אי אפשר, חס ושלום
לאמר כן, דהנה פתיב "כי בארבע רוחות השמים
פרשתי אתכם", ואמרו רז"ל "כשם שאי אפשר לעולם
כלי רוחות, כן אי אפשר לעולם בלי ישראל", ד"מה

מצעדי גבר כוננו" להשלים הפונה העליונה דנתאנה
הקדוש ברוך הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים על
ידי עבודתם בתורה ומצוות, וזהו דאריכות האחד הוא
בהדלי"ת, היינו בכל מדינה ומדינה בשנה, וזהו "תנו
רבנן, שמע ישראל הו' אלקינו הו' אחד", ד"שמע
ישראל" א איד דער הערטי ד"הו' אלקינו", אז אונזער
כח און חיות איז פון שם הו' וואס איז העכער פון
דער טבע וואס על ידי שם אלקים, און דער דערהער
קומט פון דער נשמה פארשטאנד אין "הו' אחד",
היינו אחדות הבורא יתברך, "ואמר רבי מאיר עד כאן
צריכים כוננת הלב", דהגם ידיעה והשגחה זו דהו' אחד
היא כוננת המוח, אבל כל אחד מישאל ביכולתו להביא
השגחה זו מהמוח אל הלב, וכמאמר "משביעין אותו
תהא צדיק", דלכאורה איך אפשר להשביע את הנשמה
שהגוף יהיה צדיק, אלא הפרוש "משביעין אותו תהא
צדיק", דבשבועה זו פרושה שבע, שנותנים כח ושבע
להנשמה שתוכל להתגבר על הגוף ונפש הטבעי לברור
ולזכוכו ולעשותו כלי לאור האלקי בגלוי.

להאריך בד' דאחד, אחדות ה' בכל מקום. ולא לחטוף בח', כי ז' רקיעים וארץ, שבהם
ירדה הנשמה – בשביל העליה שע"י תומ"צ, בזמנו הקצוב של האדם בעולם זה, ולכן
מאריכין ימיו ושנותיו.

ואמר רבי מאיר דעד כאן צריכים כוננת הלב, היינו
ידיעה זו לא תשאיר רק במוח, כי אם יביא
אותה בכוננת הלב על מנת להביאה במדות טובות
בפעל ממש. וזהו "כל המאריך באחד", דכל אחד ואחד
לפי כחו צריך להאריך באחד, והיינו באחדות הו',

והעקר הוא בהדלי"ת, שידע האדם דבכל מקום שהוא
צריך לעסוק בתורה ועבודה, והכל חזרים בתלמוד
תורה, אפלו מי שהוא טרוד ומטורד ביותר צריך לקבוע
עתים לתורה, ואפלו אנשים פשוטים שאינם יכולים
ללמד בעצמם צריכים לשמע מפי המלמד ברכבים. וזהו

ד. יהודי מפנים (קולט). ה. שכוחנו וחיותנו הוא משם הוי' שנעלה מהטבע, ש(הטבע) הוא. ו. והפנמה (קליטה) זו באה
מהשגת הנשמה בה' אחד.

18 המצות מעשיות הם בעולם הזה דוקא, ובשכיל זה
19 היתה ירידת הנשמה למטה, וזהו "שלא יחטף
20 בחי"ת", דער מענטש זעהל ניט פארגעסען אויפֿען
21 אמת צוֹלֵעֵב דעם וואָס ער איז געקומען אויף דער
22 וועלט, און אז ער וועט ליגען אין דעם מיט איין
23 אמת, הנה במילא יאָרִיף בַּהֲדַלִּי"ת, הינו דבכל מקום
24 שהוא נמצא יתעסק בתורה וקיום המצות, ו"כל
25 המאריך באחד" הינו שמוסר ונותן עצמו להאריך
26 באחד לפרסם אלקותו יתברך בעולם, הנה מאריכין לו
27 ימיו ושנותיו, שהקדוש ברוך הוא נותן להאדם אריכות
28 ימים ושנים טובות ומאירות באור תורה ועבודה,
29 להצליחו בעבודתו, בכדי להשלים הפונה האמתית
30 לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.
31 והשם יתברך יתן לנו ולכם בתוך כלל ישראל אריכות
32 ימים ושנים, לפעל הרבצת התורה ולמודה
33 והתעסקות עבודה שכלל זו תפלה בשכיל לזכות
34 להשלים הפונה העליונה ברב טוב בגשמיות ורוחניות.

ד"ה כל המאריך באחד

1 שאמר רב אחא בר יעקב "ובדלי"ת", דהאריכות באחד
2 העקר הוא בהדלי"ת, דלפי שיש טועים בזה ומקלים
3 לעצמם בטענות של הכל. ואמר רב אשי שלא יחטף
4 בחי"ת, דבנות החי"ת הוא ז' רקיעים וארץ, והינו
5 שהאדם יתן אל לבו דירידת הנשמה בגוף היא בשכיל
6 הפונה דנתאזה הקדוש ברוך הוא להיות לו יתברך
7 דירה בתחתונים, דזהו הו' רקיעים וארץ, דמה
8 שהנשמה יורדת מהו' רקיעים לארץ הלזו להתלבש
9 בגוף גשמי, הנה ירידה זו היא בשכיל העליה שתהיה
10 על ידי שהאדם יתעסק בלמוד התורה וקיום המצות
11 בארץ הלזו הגשמית. וכתוב "הלא צבא לאגוש עלי
12 ארץ וכימי שכיר ימיו", ופרש רש"י – כמו השכיר
13 הזה שגפכר לשנה ויוצע שיכלה זמנו, בן האדם צריך
14 לשום לבו שנתן לו זמן קצוב כמה שנים יחיה בעולם
15 זה, וכתוב "ימים יצרו" כו' דכל אחד ואחד ימיו
16 ושנותיו הם מודדים, וכתוב "היום לעשותם", דלמוד
17 התורה למען לידע את המעשה אשר יעשון, וקיום

ז. שהאדם לא ישכח על האמת מפני מה הוא בא לעולם. ח. וכשינוח בזה באמת.

ספר השיחות – ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

19 "יושב". היה זקן מופלג וסיפר מזקנו שהיה אז
20 במזיבוז. בימי הבעל שם טוב היה פעם קטרוג על עיר
21 מזיבוז בענין החולאת ר"ל ובאו אנשי העיר אל הבעל
22 שם טוב נ"ע ובקשו ממנו שיעזור, וענה שאין הוא
23 יכול להושיע. אמרו לו: רבי, עבור אנשים זרים הוא
24 עוזר, ואילו עבור אנשי עירו – לא! אז אמר להם
25 הבעל שם טוב שיתחילו לכתוב ספר תורה. ואמר אז
26 שכתוב¹⁶ תמיד עבודת ישראל עמך, ישנם שני
27 אופנים: אמירת חומש, תהלים בעל-פה, או כתיבת
28 ספר תורה. ושניהם הם עבודת ישראל לרצון לפני
29 הקב"ה. יכתבו ספר תורה. והר' צבי הירש הסופר
30 כתב שתי ידיעות בספר תורה זה.
31 כיוון שלא היה אז יום הקריאה, ולמרות שחשבו
32 לנסוע בערב, מכל-מקום חיכו למחר שהיה יום
33 קריאה וכ"ק אדמו"ר עלה לתורה. ואמר שבמוחין
34 דגדלות יש גם כן ריבוי מעלות, הרבה יותר מט"ו
35 מעלות.
36 ואמר כ"ק אדמו"ר: יהודים זקוקים לרחמים –

1 תפארת שבתפארת, יום הולדת כ"ק אדמו"ר
2 מוהר"ש נ"ע, יום שהותחלה כתיבת ספר תורה לקבל
3 פני משיח צדקנו בב"א, אשר דיבר אחר תפלת
4 המנחה.
5 ישנו מאמר¹⁵ ראה מעשה ונזכר הלכה. בשנת
6 תרנ"ח נסע כ"ק אדמו"ר נ"ע בעניני הכלל לקיוב,
7 ברדיצ'וב, זיטומיר. היו זקוקים אז לסכום גדול ויהודי
8 רוסיה היו כבר עייפים ובברדיצ'וב היו רובם חסידי
9 בויאן וצ'ורטקוב. והרב... ביקש מאדמו"ר לנסוע
10 לערים אלו ושלח מכתב לשם. כ"ק אדמו"ר נסע, אך
11 לסיבות שונות, היה במזיבוז, באניפאלי אצל המגיד,
12 בהאדיץ' ובניעזין. רשום אצלי בפרטיות אודות
13 הנסיעה. ועתה אספר רק קוטב הענין.
14 כשהיה במזיבוז היה בחדרו של הבעל שם טוב
15 נ"ע ומצאו מפת שולחן ואדמו"ר נ"ע חתך ממנה
16 חתיכה. כשבאנו לביתנו לקח לעצמו חתיכה ונתן לי
17 חתיכה. שם, בחדרי הבעל שם טוב, היה איש זקן ור'
18 טוביה ליב שמו. הוא כבר לא היה אז שמש אלא

- 1 הרי שכותבים ספר תורה. וכאשר יהיה גם אמירת
 2 חומש, תהלים בעל-פה, במקומות שמותר לומר, שזהו
 3 לרצון תמיד עבודת ישראל עמך. יעזור השי"ת שיהיה
- 4 קיץ בריא, קיץ קל, ו... ונזכה בקרוב לקבל פני משיח
 5 צדקנו בב"א בחסד ורחמים.

יום א' אהו"ק, ב' אייר*

(* על פי רשימת השומעים. הנחה בלתי מוגה.

אגרות קודש

- 12 תרומיות הרה"ג הרה"ח שליט"א משלומם ומצבם,
 13 יברכם השם,
 14 בכל זה גודל תשוקתי לידע בפרטיות יותר על אודות
 15 מצבם בארחות חייהם, האם יש להם קביעות עת ללמוד
 16 בכל יום, ומה הם הלימודים, האם יש להם חברים
 17 טובים, וכפי גזעם עליכם אחים יקרים לעשות סביבה של
 18 צעירים ולהשפיע עליהם לקרבם אל הלימוד.
- 19 תורת החסידות היא טל אורות המעודדת לכל אחד
 20 במצבו שהוא, בבקשה מכם ש"ב הנכבדים כתבו לי מענה
 21 על האמור, והנני שולח לכם תשורה איזה [מאמרים] אשר
 22 תוכלו להבינם בעצמיכם.
- 23 השי"ת יעזור להוריקם יחיו לעלות בקרוב לאה"ק ת"ו
 24 ולהסתדר כחפצם הטוב, ויעזור לכם להסתדר בחיי
 25 משפחה באושר זמני ונצחי, ועיני הוריקם יחיו תחזינה
 26 בכם ובשאר ילדיהם יחיו רוב טוב בגשמיות וברוחניות.
- 27 ש"ב הדו"ש ומברכם.

אג"ק מוהרי"צ כדך יז

- ש"ב האחים הנכבדים והנעלים מר
 שניאור זלמן ומר חיים אברהם, ד'
 עליהם יחיו
 1 שלום וברכה!
 2 האהבה והברכה אין להן הגבלת זמן, מכתבם במועדו
 3 הגיעני, ונהניתי לשמוע משלומם, וברכתי אותם בברכת
 4 שנה טובה ומתוקה בזמני ובנצחי.
 5 ומפני חלישות בריאותי - לא עליכם ולא עתה - לא
 6 יכולתי להשיב אז, ונסעתי לוינן והתעכבתי בשם עד סמוך
 7 לחג הפסח, וכיון דאדחי אדחי.
 8 אמנם תוכן מכתבם המעיד על פתילי התקשרותם
 9 ביחס נימי המשפחה, היקרים וחביבים עלי במאד, שמור
 10 הוא אתי, ואם כי מזמן לזמן שומע הנני מאת כבוד
 11 אביהם ש"ב ידיד נפשי היקר באנשים והמופלל במדות

אגרות קודש

[ר"ח תמוז תשכ"ב]

... הכתוב בשער היחוד והאמונה פ"ז דהשמש "כמו קס"ז פעמים כגודל כדור הארץ" הוא ע"פ
 פסק הרמב"ם בהל' יסודי התורה פ"ג ה"ח (ודייק יותר בהקדמה לפירוש המשניות "קס"ו וגי' שמיני
 פעם").

כנראה הקשו לכת"ר ממה **שכאילו** התוכנים דעתה חקרו ומצאו אחרת - 4/5 מליון פעמים
ויותר. - וכמו בשאר הקושיות "המדעיות" מסוג זה - המקשן ע"ה גם במדע!

הנא' בתכונה 4/5 מליון ויותר הוא בנוגע לכמות (volume) וברמב"ם המדובר ע"ד הקוטר
 (diametre). והנה ערך הקוטרין הנ"ל המובא בסי' התכונה דעתה הוא - **כמו** 110 (ולא - ק"ע) - אלא
 שמדידת קוטר השמש זו מביאה בחשבון שכבות מסויימות של השמש **ולא כולן** - כי שכבות החצוניות
 ביותר - (לפי דעת התוכנים דעתה) משתנות (בתנועת כוץ והתפשטות) מזמן לזמן במדה גדולה, לא
 כולן נראות **לעין** (כ"א רק "רואים" השפעתן) וכו' וכו' - ולכן גם קשה למודדן. כן אין מביאים בחשבון
 את protuberance, אבל (לפעמים עכ"פ) ראו ומדדו שהתפשטו הנ"ל עד כדי כך שהי' אז קוטר השמש
יותר מן ק"ע פעמים מקוטר הארץ ונתכוץ אח"כ וכו' ואכ"מ.

פרשת בלק

כב וַיֵּרָא בָּלָק בֶּן־צֹפּוֹר אֶת פְּלִאֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי: וַיִּגֶר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הָיָה וַיִּקָּץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מְדִיָּן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהָלִי אֶת־פְּלִסְטִיבְתֵּינוּ בְּלַחֲדָה הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צֹפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהוּא: (ל) וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל־בָּלָעַם בֶּן־בְּעוֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל־הַנֶּחֱר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לְקַרְאָלוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עָם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כָּסָה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יָשֵׁב מִמֶּלֶךְ: וְעַתָּה לְכֵה־נָא אֲרֵה־לִי אֶת־הָעָם הַזֶּה כִּי־עָצוּם הוּא מִפְּנֵי אוֹלֵי אוֹכְלֵי נֶפֶחַ־בּוֹ וְאֶגְרִשְׁנוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יִדְּעֵתִי אֶת אֲשֶׁר־תְּבַרֵךְ מִבְּרָךְ וְאֲשֶׁר תָּאֵר יוֹאֵר: וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וּזִקְנֵי מְדִיָּן וַקְּסָמִים בִּידֵם וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָעַם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בָלָק: (ישראל) ח וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵינוּ פֹה הַלֵּילָה וְהַשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם דָּבָר כְּאֲשֶׁר יִדְּבַר יְהוָה אֵלָי וַיֵּשְׁבוּ שְׁרֵי־מוֹאָב עִם־בָּלָעַם: ט וַיָּבֹאוּ אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ: וַיֹּאמֶר בָּלָעַם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בֶּן־צֹפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלָי: י הִנֵּה הָעָם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶת־עֵין הָאָרֶץ עֲתָה לְכֵה קְבַה־לִּי אֹתוֹ אוֹלֵי אוֹכְלֵי הַלֶּחֶם בּוֹ וְגִרְשָׁתִּיו: יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם לֹא תֹאֵר אֶת־הָעָם

כִּי בְרוּךְ הוּא: (ע"כ בחול)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כח עמ' 275)

כִּי עָצוּם הוּא מִפְּנֵי (ו)

פֶּתַח הַשָּׂדֶה, שֶׁבָּלָק הָיָה חָסֵם גְּדוֹל וַיִּדַּע שֶׁהַעוֹצָמָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וּמִשִּׁיחַ, תִּצָּא מִמֶּנּוּ (דוד המלך יצא מרות המואבית). לִפִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מֵה שֶׁפָּרְשָׁה בַּתוֹרָה וְקִרְאָת "בָּלָק", הַפֶּךְ "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִקְרָב". שָׂפָן, "בָּלָק" מוֹרָה עַל אֶת־הַפָּכָא בְּתַקְלִית הַעֲלִי - הַפִּיכֵת מֶלֶךְ מוֹאָב, כֶּן שֶׁתִּצָּא מִמֶּנּוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וּמִשִּׁיחַ.

שני י וַיָּקָם בָּלָעַם בִּפְקָר וַיֹּאמֶר אֶל־שְׂרֵי בָלָק לָבוּ אֶל־אַרְצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לַתִּתִּי לַחֲלֹךְ עִמָּכֶם: יא וַיָּקוּמוּ שְׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בָּלָעַם הִלְךָ עִמָּנוּ: יב וַיִּסַּף עוֹד בָּלָק שְׁלַח שְׂרִים רַבִּים וְנִכְפָּדִים מֵאֵלֶּה: יג וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָעַם וַיֹּאמְרוּ לוֹ פֹה אָמַר בָּלָק בֶּן־צֹפּוֹר אֶל־נָא תִמְנַע מִחֲלֹךְ אֵלָי: יד כִּי־כִבֵּד אֶכְבְּדְּךָ מְאֹד וְכָל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלָי אֶעֱשֶׂה וּלְכֵה־נָא קְבַה־לִּי אֶת הָעָם הַזֶּה: טו וַיַּעַן בָּלָעַם וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדִּי בָלָק אִם־יִתֵּן־לִי בָלָק מָלֵא בֵּיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכַל לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קִטְנָה אוֹ גְּדוּלָּה: טז וְעַתָּה שָׁבוּ נָא בֹוֶה גַם־אַתֶּם הַלַּיְלָה וְאִדְעָה מִה־יִּסַּף יְהוָה דְּבַר עַמִּי: יז וַיָּבֹאוּ אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־לִקְרָא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לְךָ אַתָּם וְאִךְ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אָדַבְּרָה אֵלָיִךְ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כג עמ' 152)

קוֹם לְךָ אַתָּם (כב, כ)

חז"ל לְמַדּוּ מִכֶּן שֶׁ"בְּדֶרֶךְ שְׂאֵדָם רוּצָה לֵילָךְ, כֹּה מוֹלִיכִין אוֹתוֹ", וְכֵן שֶׁ"חֲצָפָה אָפִילוּ כִּלְפֵי שְׂמִיָּא מִהֲנִי". וַיֵּשׁ לְבָאֵר זֹאת בְּעִבְרוֹת ה': לְפָעַמִּים עוֹשֶׂה אָדָם חֲשֹׁבֹן נֶפֶשׁ וּמַגִּיעַ לְמַסְקָנָה שֶׁהוּא רוּצָה לָלֶכֶת בְּדֶרֶכָה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, וַיֵּשׁ לְחַשֵּׁשׁ אִפּוֹא שִׁיּוּלֵיכֹו אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ זוֹ. וְהַעֲצָה הִיא, לְהַתְעַקֵּשׁ וּלְטַעוֹן בִּ"חֲצָפָה" שְׂאֵינָנו מְסֻכִּים לְכָךְ, וְעַל־דֶּרֶךְ "כָּל מֵה שִׁיאֵמַר לְךָ בַּעַל הַבֵּית עֲשֶׂה, חוּץ מִצָּא".

שלישי יא וַיָּקָם בָּלָעַם בִּפְקָר וַיִּחַבֵּשׁ אֶת־אַתָּנוּ וַיִּלְךָ עִם־שְׂרֵי מוֹאָב: יב וַיַּחֲרִי־אֵף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְּצָב מִלֵּאד יְהוָה בְּדֶרֶךְ לְשָׁטָן לוֹ וְהוּא רַכֵּב עַל־אַתָּנוּ וְשֵׁנִי נַעֲרָיו עִמּוֹ: יג וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־מִלְאָד יְהוָה נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וְחִרְבּוֹ שְׁלוּפָה בִּידּוֹ וְהָיָה הָאֲתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ וְתִלְךָ בַּשָּׂדֶה וַיִּךְ בָּלָעַם אֶת־הָאֲתוֹן לְהַטִּיתָה הַדֶּרֶךְ: יד וַיַּעֲמֹד מִלֵּאד יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַפְּרָמִים גָּדַר

עָתָה הֵיכֵל אוֹכֵל דֶּבֶר מְאוֹמָה הַדָּבָר אֲשֶׁר
יָשִׁים אֱלֹהִים בְּפִי אֹתוֹ אֲדַבֵּר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' רסח)

ויפתח ה' את פי האתון (כב, כח)

וקשה, לאיזו תועלת היה מופת זה. ויש לומר, דהנה
מבאר בזהר שידיעת בלעם הייתה באמצעות האתון, ועל-ידיה
רצה להמשיך קללה על ישראל; והיה כאן גם בתוך גס, שעל
ידי הנפוח עם האתון ודקא התחיל בטול מחשבתו. ובינות
אלם כתב, שבלעם ואתונו הם זעיר-אנפין ונוקבא דקליפה,
”והוא טעם פתיחת פי האתון . . . כדי שיקטרגו זה על זה,
בסוד פזור לרשעים”.

רביעי ^א וילך בלעם עם-בלק ויבאו קרית
חצות: ^ב ויזבח בלק בקר וצאן וישלח לבלעם
ולשרים אשר אתו: ^ג ויהי בפקר ויקח בלק
את-בלעם ויעלהו במות בעל וירא משם
קצה העם: ^ד כג ויאמר בלעם אל-בלק
בנה-לי בזה שבעה מזבחת והכן לי בזה
שבעה פרים ושבעה אילים: ^ה ויעש בלק
כאשר דבר בלעם ויעל בלק ובלעם פר ואיל
במזבח: ^ו ויאמר בלעם לבלק התיצב על-
עלתך ואלכה אולי יקרה יהוה לקראתי ודבר
מה-יראני והגדתי לך וילך שפי: ^ז ויקר
אלהים אל-בלעם ויאמר אליו את-שבעת
המזבחת ערכתי ואעל פר ואיל במזבח:
^ח וישם יהוה דבר בפי בלעם ויאמר שוב
אל-בלק וכה תדבר: ^ט וישב אליו והנה נצב
על-עלתו הוא וכל-שרי מואב: ^י וישא משלו
ויאמר מן-ארם ינחני בלק מלך-מואב מהררי-
קדם לכה ארה-לי יעקב ולכה זעמה ישראל:
^{יא} מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם
יהוה: ^{יב} כפי-מראש צרים אראנו ומגבעות
אשורנו הן-עם לכדך ישפן ובגוים לא יתחשב:
^{יג} מי מנה עפר יעקב ומספר את-רבע ישראל
תמות נפשי מות ישרים ויהי אחירתי כמהו:

מוֹה וְגֵר מוֹה: ^א וַתֵּרָא הָאֶתוֹן אֶת-מִלְאָךְ
יְהוָה וַתִּלְחֹץ אֶל-חֲקִיר וַתִּלְחֹץ אֶת-רֶגֶל בִּלְעָם
אֶל-חֲקִיר וַיִּסֵּף לְהַכְתִּיהָ: ^ב וַיִּסֵּף מִלְאָךְ-יְהוָה
עָבֹר וַיַּעֲמֵד בְּמָקוֹם צָר אֲשֶׁר אֵין-דֶּרֶךְ לְנִטּוֹת
יָמִין וּשְׂמֹאוֹל: ^ג וַתֵּרָא הָאֶתוֹן אֶת-מִלְאָךְ יְהוָה
וַתִּרְבֵּץ תַּחַת בִּלְעָם וַיַּחֲרִיף בִּלְעָם וַיֵּךְ
אֶת-הָאֶתוֹן בַּמִּקֵּל: ^ד וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת-פִּי
הָאֶתוֹן וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם מַה-עֲשִׂיתִי לָךְ כִּי
הִכִּיתָנִי זֶה שָׁלַשׁ רִגְלִים: ^ה וַיֹּאמֶר בִּלְעָם
לְאֶתוֹן כִּי הִתְעַלְלָתְ כִּי לוֹ יִשְׁחָרֵב בְּיָדֵי כִּי
עָתָה הִרְגִּיתִיךָ: ^ו וַתֹּאמֶר הָאֶתוֹן אֶל-בִּלְעָם
הֲלוֹא אָנֹכִי אֲתִנֶּךָ אֲשֶׁר-רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ
עַד-הַיּוֹם הַזֶּה הִסָּפֵן הִסָּפֵנִי לַעֲשׂוֹת לָךְ
כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא: ^ז וַיִּגַּל יְהוָה אֶת-עֵינָיו בִּלְעָם
וַיֵּרָא אֶת-מִלְאָךְ יְהוָה נָצַב בְּדֶרֶךְ וַיַּחֲרִבוּ
שְׁלֹפָה בִּידוֹ וַיִּקַּד וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפּוֹ: ^ח וַיֹּאמֶר
אֵלָיו מִלְאָךְ יְהוָה עַל-מָה הִכִּיתָ אֶת-אֲתִנֶּךָ זֶה
שְׁלֹשׁ רִגְלִים הִנֵּה אָנֹכִי יֹצֵאתִי לְשָׂטָן כִּי-יִרְט
הַדֶּרֶךְ לְגִגְדִּי: ^ט וַתֵּרָאֵנִי הָאֶתוֹן וַתֵּם לִפְנֵי זֶה
שְׁלֹשׁ רִגְלִים אוֹלִי נִמְתָּה מִפְּנֵי כִּי עָתָה
גַּם-אֲתִכָּה הִרְגִּיתִי וְאוֹתָהּ הִחַיִּיתִי: ^י וַיֹּאמֶר
בִּלְעָם אֶל-מִלְאָךְ יְהוָה חֲטָאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי
כִּי אַתָּה נָצַב לְקִרְאָתִי בְּדֶרֶךְ וְעָתָה אִם-רַע
בְּעֵינֶיךָ אֲשׁוּבָה לִּי: ^{יא} וַיֹּאמֶר מִלְאָךְ יְהוָה
אֶל-בִּלְעָם לֵךְ עִם-הָאֲנָשִׁים וְאַפָּם אֶת-הַדָּבָר
אֲשֶׁר-אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תִּדְבֹּר וַיִּלְךָ בִּלְעָם
עִם-שָׂרֵי בָלָק: ^{יב} וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי בָא בִלְעָם
וַיֵּצֵא לְקִרְאָתוֹ אֶל-עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל-גְּבוּל
אֲרָזָן אֲשֶׁר בַּקְּצָה הַגְּבוּל: ^{יג} וַיֹּאמֶר בָּלָק
אֶל-בִּלְעָם הֲלֹא שָׁלַח שְׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לְקִרְאָתְךָ
לָמָּה לֹא-הִלַּכְתָּ אֵלַי הֲאִמַּנְתָּ לֹא אוֹכֵל כֶּבֶדְךָ:
^{יד} וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל-בָּלָק הִנֵּה-בָאתִי אֵלֶיךָ

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 128)

הן עם בלביא יקום (כג, כד)

"בשעה עומדין משינתם שחרית הן מתגברים... לחטף את המצות" (רש"י). יש לומר בדרך הצחות, שהוא על-דרך מאמר רז"ל "חטף ואכל חטף ואשתי". ולהעיר, ש"חטף" באידיש הוא 'כאפן', ששייך גם ל"עומדים משינתם", 'אויפגעכאפט'.

ששי ב ויאמר בלק אל-בלעם לכה-נא אקחך אל-מקום אחר אולי יישר בעיני האלהים וקבלו לי משם: כ ויקח בלק את-בלעם ראש הפעור הנשקף על-פני הישימון: ז ויאמר בלעם אל-בלק בנה-לי בזה שבעה מזבחת והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים: ח ויעש בלק כאשר אמר בלעם ויעל פר ואיל במזבח: ט וירא בלעם כי טוב בעיני יהוה לברך את-ישראל ולא-יחלך בפעם-בפעם לקראת נחשים ונשת אל-המדבר פניו: י וישא בלעם את-עיניו וירא את-ישראל שכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלהים: יא וישא משלו ויאמר נאם בלעם בנו בער ונאם הגבר שתם העין: יב נאם שמע אמריאל אשר מחזה שדי יהוה נפל וגלוי עינים: יג מה-טבו אהלך יעקב משפנתיך ישראל: יד פנחלים נפיו פגנת עלי נהר באהלים נטע יהוה בארזים עלימים: טו זלמים מדליו וזרעו במים רבים וירם מאנג מלפו ותנשא מלכתו: טז אל מוציא ממצרים פתועפת ראם לו יאכל גוים צריו ועצמתיהם יגרם וחציו ימחץ: יז פרע שכב בארי וכלביא מי יקימו מברכיך ברוך וארריך ארור: יח ויחר-אף בלק אל-בלעם ויספק את-כפיו ויאמר בלק אל-בלעם לקב איבי קראתיך והנה ברכת בך זה שלש פעמים: יט ועתה ברח-לך אל-מקומך אמרתי פבד אכבדך והנה מנעך יהוה מכבוד: כ ויאמר בלעם אל-בלק הלא גם אל-מלאכיך אשר-

א ויאמר בלק אל-בלעם מה עשית לי לקב איבי לקחתיך והנה ברכת בך: כא ויען ויאמר הלא את אשר ישים יהוה בפני אתו אשמור לדבר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א ב עמ' 686)

לקב איבי לקחתיך, והנה ברכת בך (כג, יא)

היינו בחינת אתהפכא, 'ויפהפך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה', וכפי שכתב רש"י להלן: "מברכותיו של אותו רשע אנו למדים מה היה בלבו לקללם". ויש לומר, שמשמע זה נזכר מלך המשיח בפרשתנו דוקא (כד, יט), שכן עם ביאת המשיח תתהפך הגלות לגאולה – כל הצומות והפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים.

חמישי ב ויאמר אליו בלק לך-נא אתי אל-מקום אחר אשר תראנו משם אפס קצחו תראה וכלו לא תראה וקבנו-לי משם: ד ויקחלו שדה צפים אל-ראש הפסגה ויבן שבעה מזבחת ויעל פר ואיל במזבח: ז ויאמר אל-בלק התיצב כה על-עלתך ואנכי אקרה כה: ח ויקר יהוה אל-בלעם וישם דבר בפיו ויאמר שוב אל-בלק וכה תדבר: ט ויבא אליו והנז נצל על-עלתו ושרי מוצב אתו ויאמר לו בלק מה-ידבר יהוה: יא וישא משלו ויאמר קום בלק ושמע האזינה עדי בנו צפר: יב לא איש אל ויכזב ובן-אדם ויתנחם ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה: יג הנה בך לקחתי וברך ולא אשיבנה: יד לא-הביט און ביעקב ולא-ראה עמל בישראל יהוה אלהיו עמו ותרועת מלך בו: טו אל מוציאם ממצרים פתועפת ראם לו: טז כי לא-נחש ביעקב ולא-קסם בישראל פעת יאמר ליעקב ולישראל מה-פעל אל: טז הן-עם בלביא יקום וכארי יתנשא לא ישכב עד-יאכל טרף ודם-חללים ישתה: טז ויאמר בלק אל-בלעם גם-קב לא תקבנו גם-ברך לא תברכנו: כ ויען בלעם ויאמר אל-בלק הלא דברתי אליך לאמר כל אשר-ידבר יהוה אתו אעשה:

וַיֵּשֶׁב חֲרוֹן אֶפְרַיִם וַיְהִי מִיִּשְׂרָאֵל: ^ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנְּצֻמִּים
לְבַעַל פְּעֹר: וַהֲנֵה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא
וַיִּקְרַב אֶל־אֶחָיו אֶת־הַמִּדְּוָיִת לְעֵינֵי מֹשֶׁה
וּלְעֵינֵי כָל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַהֲמָה כֻּכִּים פָּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד: וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן־אֱלֶעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן
הַכֹּהֵן וַיִּקָּם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ:
^ה וַיָּבֹא אַחֵר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֶּבֶה וַיִּדְקֹר
אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־
קִבְתָּהּ וַתַּעֲצֹר הַמִּגֹּפֶה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ט וַיְהִיו
הַמֵּתִים בַּמִּגֹּפֶה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף: פפפ

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַתִּתְקַדַּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ
וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחֵיבוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחֵי דְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בְּעֶגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה
רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמָא עֲלֵמָא. יתברך: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלְמָא וּלְעָלְמָא עֲלֵמָא. יתברך, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר,
וַיִּתְרוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָה
דְּקִדְשָׁא בְּרִיד חוּא. אֲמֵן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא
וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ
אָמֵן: אָמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 319)

וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר (כה, ז)

פִּנְחָס סָפֵן לֹא רַק אֶת גּוֹפּוֹ (כִּי שָׁבַט שְׁמֵעוֹן רָצוּ לְהַרְגוֹ)
אַלָּא גַם אֶת נַפְשׁוֹ (כִּי פָעַל "שְׁלֹא בְרָצוֹן חֻכָּמִים"), וּבִלְבָד
שְׁתוּסָר חֲמַת ה' מִיִּשְׂרָאֵל. וַיֵּשׁ לְהַעֲרִיר מִן הַמִּסְפָּר עַל אֲדַמּוּ"ר
הַזָּקֵן, שְׁפָעַם פְּרָצָה שָׁרְפָה בְּבִיתוֹ וְנִשְׁרַף 'בִּיכָל' חֲסִידוֹת
אֶחָד. אַחֵר הַשְׁרָפָה שָׂאֵל הַרְבֵּי אִם מִיִּשְׁהוּ עֵין בְּבִיכָל זֶה.
הַשִּׁיב לוֹ בְּנוֹ, אֲדַמּוּ"ר הָאֲמָצְעִי: חֲרִי כְּתֹבָה עָלָיו 'חֲרָם בְּזֶה
וּבְכָא'! עֲנֵה הַרְבֵּי: אֵיפֹה מְסִירַת־נַפֶּשׁ עַל חֲסִידוֹת . . ?

ק"ד פוסקים, מנח"ס סימן.

מפסיר: וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן־אֱלֶעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן

שְׁלַחַת אֵלַי דִּבְרַתִּי לֵאמֹר: ^ג אִם־יִתֵּן־לִי בָלָק
מִלֹּא בֵיתוֹ פָּסֶף וְהֵבֵל לֹא אוֹכֵל לַעֲבֹד אֶת־פִּי
יְהִי לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלְּפִי אֲשֶׁר־יִדְבֹּר
יְהִי אֹתוֹ אֲדַבֵּר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 337)

כָּרַע שָׁכַב כְּאָרִי וּכְלָבִיא (כד, ט)

גַּם כְּשִׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְצְאִים בְּגִלוֹת ("כָּרַע שָׁכַב"), וַיֵּשׁ
לְאֻמוֹת הָעוֹלָם שְׁלִיטָה עֲלֵיהֶם, אֵין זֹאת אֱלָא בְּעֵינֵי הַגּוֹרֵף,
אֲבָל בְּכָל הַקְּשׁוּר לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת אֵין אֵף אֶחָד שֶׁהוּא "בַּעַל
הַבֵּית" עַל יְהוּדִי, כְּשֶׁם שֶׁעַל אָרִי וְלָבִיא אֵין לְשׁוֹם אֶדָם
שְׁלִיטָה (כַּנְפֶּסֶק ב'שולחן ערוך' חוּשֵׁן־מִשְׁפָּט).

שְׁבִיעִי ^ד וַעֲתִיָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לַעֲמִי לָכֶּה אִיעֲצֹךְ אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לַעֲמֹךְ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:
^{טו} וַיֵּשֶׂא מֹשֶׁלּוֹ וַיֹּאמֶר נָאם בְּלַעַם בְּנוֹ כְּעֹר וְנָאם
הַגִּבֹּר שֶׁתֵּם הָעַיִן: ^{טז} נָאם שְׁמַע אֲמַר־יָאֵל וַיִּדַּע
דַּעַת עֲלוֹזִין מַחֲזֶה שְׂדֵי יַחֲזֶה נָפֵל וּגְלוֹי עֵינָיו:
^{יז} אֲרָאֵנוּ וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרוֹב דְּרֹךְ בּוֹכֵב
מִיַּעֲקֹב וְקָם שָׁבַט מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֲזִין פְּאֵתֵי מוֹאָב
וְקָרַקֵר כָּל־בְּנֵי־שֵׁת: ^{יח} וַהֲיָה אֲדָוָם יִרְשָׁה וַהֲיָה
יִרְשָׁה שְׁעִיר אִיבֹי וַיִּשְׂרָאֵל עֲשֶׂה חֵיל: ^{יט} וַיִּרְדַּ
מִיַּעֲקֹב וַהֲאֵבִיד שְׂרִיד מַעִיר: ^כ וַיֵּרָא אֶת־עַמְלֹק
וַיֵּשֶׂא מֹשֶׁלּוֹ וַיֹּאמֶר רֵאשִׁית גֹּזִי'ם עַמְלֹק וְאַחֲרִיתוֹ
עֲדִי אֲבָד: ^{כא} וַיֵּרָא אֶת־הַקִּינִי וַיֵּשֶׂא מֹשֶׁלּוֹ וַיֹּאמֶר
אֵיתָן מוֹשְׁבֵךְ וְשִׁים בְּסַלַע קִנְדִּי: ^{כב} כִּי אִם־יְהִיָּה
לְבַעַר קִין עַד־מָה אֲשׁוּר תִּשְׁבֶּכֶךְ: ^{כג} וַיֵּשֶׂא מֹשֶׁלּוֹ
וַיֹּאמֶר אֹזִי מִי יְחִיָּה מוֹשְׁמוֹ אֵל: ^{כד} וְצִי'ם מִיָּד
כְּתִים וְעֵנֹו אֲשׁוּר וְעֵנֹו־עֶבֶר וְגַם־הוּא עֲדִי אֲבָד:
^{כה} וַיִּקָּם בְּלַעַם וַיִּלָּךְ וַיֵּשֶׁב לְמַקְמוֹ וְגַם־בָּלָק הִלָּךְ
לְדַרְכּוֹ: ^פ כֹּה ^א וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִים וַיַּחֲל
הָעָם לִזְנוֹת אֶל־בָּנוֹת מוֹאָב: ^ב וַתִּקְרָאן לָעָם
לְזֻבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכֵל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן:
^ג וַיַּצְמִד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעֹר וַיַּחֲרִאֲהָ יְהִיָּה
בְּיִשְׂרָאֵל: ^ד וַיֹּאמֶר יְהִיָּה אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־כָּל־
רֵאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה נִגְדַּר הַשְּׁמָשׁ

וְיָקָם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בִּידּוֹ: ה' וַיָּבֹא
אַחֵר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקָּהָל וַיִּדְקֹר אֶת־
שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־

קָהָתָה וְתַעֲצֹר הַמִּגְפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
וַיְהִיו הַמֵּתִים בַּמִּגְפָּה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אֱלֹף:
פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. *מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). *כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עַץ־חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרִכֵּי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיבֻתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְלָה עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

מדִּיִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתּוֹרָה, שֶׁמִּקּוֹם הַתּוֹרָה יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. *הַאֲבֵנֶת חוּגְרִים בַּתְּחִילָת שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנֵּאמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִיִּשְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

ו) שְׁאֵרִית יַעֲקֹב, אוֹתָם שִׁשְׁאֲרוֹ אַחֲרֵי שִׁיזְרָפוּ. בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים, בְּתוֹךְ
הָעַמִּים הַרְבִּים שִׁאֲסָפוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם עִם גִּזּוֹ וּמִגּוֹ, וַיְהִיו בִּינֵיהֶם יְהוּדִים. כְּטַל
מֵאֵת ה', כְּמוֹ כְּטַל מֵאֵת ה' בֵּן
הַשָּׁמַיִם וְאִין אֶחָד שִׁיזְרָפוּ לְאִישׁ שִׁיבִיאָנוּ
לֹא, אֶלָּא לֹחַ יִמְנָה כִּי הוּא הַמִּבְיֵא לְאֶרֶץ
טַל וּמִטָּה. כְּרִיבִים, כְּטַפּוֹת הַמִּטָּה.
יִיחָל, לְשׁוֹן תּוֹחֶלֶת וְחֻקָּה. (ז) כְּאִרְיָה
בְּבִהְמוֹת יָעַר, כִּד יִהְיֶה מִלְּכָם שׁוֹלֵט
בְּכָל כְּכַפִּיר, הוּא אֲרִיָּה צֶעִיר.

עטרת מרים

ו וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים שִׁיזְרָמוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם עִם גִּזּוֹ
וּמִגּוֹ, וַיְהִיו יִשְׂרָאֵל בִּינֵיהֶם כְּטַל מֵאֵת יְהוָה כְּרִיבִים עַל־יַעֲשֹׁב שְׁאִינוֹ
כִּאֲעוֹלָם עַל יְדֵי אָדָם, כִּד יִהְיֶה אֲשֶׁר
לֹא־יִמְנָה יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ לְעוֹרָה וְלֹא
יִיחָל לְבִנֵי אָדָם כִּי־אֵם בָּהּ: ז לְבֵן
וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּגוֹיִם
בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים בֵּין הַגּוֹיִם
כְּאִרְיָה בְּבִהְמוֹת בֵּין מֵת הַיָּעַר
כְּכַפִּיר בְּעֶדְרֵי־צֹאן אֲשֶׁר אִם־
עֶבֶר שֶׁם וְרָמָם וְטָרַף וְאִין מִצִּיל

הפטרה לפרשת בלק לקריאה בציבור

ולשמו"ת בתרי עשר במיכה פרק ה

ה וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים
רַבִּים כְּטַל מֵאֵת יְהוָה כְּרִיבִים עַל־יַעֲשֹׁב

עֶשֶׂב אֲשֶׁר לֹא־יִקְוָה לְאִישׁ וְלֹא יִיחָל לְבִנֵי אָדָם: וְהָיָה

שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּגוֹיִם בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּאִרְיָה בְּבִהְמוֹת יָעַר כְּכַפִּיר בְּעֶדְרֵי־צֹאן

שי למורא

עטרת מרים

(ט) והכרתי סוסיך מקרנך, היא עזרת מצרים שאתם נשענים עליהם שיבואו לעזרתכם בסוסים ומרכבות. (י) והכרתי ערי ארצך וגו', "ערים" הן המצודות בחומה סביב, ואמר שאין לא יהיה צורך בערים בצורות ובמצודות, כי לא יבואו עוד למלחמה עליהם. פרוש אחר, שכרית את הערים והמצודות של הגוים שבארץ ישראל. (יא) מידך,

מ'שיתך, כמו "ויקח את כל ארצו מידו" (במדבר כא,כו). ומעוננים, מיני כשוף, מן שבי עונות ושעות (ראה פרוש רש"י ויקרא יט,כו). (יג) והשמדתי עריך, והשמדתי את שונאך. כמו "ויהי ערך" (שמואלא כח,טו). (יד) אשר לא שמעו, אשר מעולם לא שמעו נקמה מפלגת קואת. (א) את ההרים, אל ההרים. כלומר, הרים קול להתנפח בפרסום רב. פרוש אחר, "ההרים" הם האבות אברהם יצחק ויעקב. "הנבעות" הם האמהות שרה רבקה רחל ולאה. (ב) שמעו הרים וגו', כך האמר להם "שמעו ונ"י". והאתנים, ותחזקים. מסדי ארץ, שהם יסודות העולם. (ג) הלאיתך, הבאתי אלך וגיעה להכביר על ענה בי, הער בי, לומר הנה בנה חוגעתי. (ד) ומרים, שהתנבאה לשמש ולפרה אותן דיני התורה. (ה) מן השמים עד הגלגל, וזר את טובה שעשה לכם, שאח"כ פ'י שחמאתם בשמים כבעל פעור, וכפר לכם בזה שהמית מקצת החוטאים במגפה, ותעבירכם את הירדן בפישה והביאכם עד הגלגל שהוא בתחלת ארץ ישראל ממערב לירדן. צדקות ה', שעושה עמכם לפני משורת הדין. (ו) במה אקדם ה',

אשר אם-עבר ורמס וטרף ואין מציל:
ח תרם ידך על-צריך וכל-איכיד
יפרתו: ט והיה ביום-ההוא נאם-יהוה
והכרתי סוסיך מקרנך והאבדתי
מרפבתיך: י והכרתי ערי ארצך
והרסתי כל-מבצריך: יא והכרתי
כשפים מידך ומעוננים לא יהיו-לך:
יב והכרתי פסיליך ומצבותיך מקרנך
ולא-תשתחווה עוד למעשה ידך:
יג ונתשתי אשיריך מקרנך והשמדתי
עריך: יד ועשיתי באף ובחמה נקם
את-הגוים אשר לא שמעו: ו
א שמעו-נא את אשר-יהוה אמר קום
ריב את-ההרים ותשמענה הגבעות
קולך: ז שמעו הרים את-ריב יהוה
והאתנים מסדי ארץ כי ריב ליהוה
עם-עמ'ו ועם-ישראל יתופח: ג עמי
מה-עשיתי לך ומה הלאיתך ענה בי:

ו כי העליתך מארץ מצרים ומבית עבדים פדיתך ואשלח
לפניך את-משה אהרן ומרים: ה עמי זכר-נא מה-יעץ בלך
מלך מואב ומה-ענה אתו בלעם בן-בעור מן-השטים
עד-הגלגל למען דעת צדקות יהוה: ו במה אקדם יהוה אפף

כן היהודים יתרגו בחיל גוג ומוגז ואין מי יעמוד נגדם: ח בתחלה תרם ידך על-צריך להתגבר עליהם וכל-איכיד יפרתו: ט אבל והיה ביום-ההוא אחר מלחמת גוג ומוגז נאם-יהוה לא יצטרכו עוד למלחמה כלל והכרתי סוסיך מקרנך והאבדתי מרפבתיך המוכנים לעת מלחמה, כי כבר אין צורך בהם: י והכרתי ערי ארצך המוקפות חומה והרסתי כל-מבצריך כי לא תצטרך עוד לערי מבצר: יא בראותך השנאתי כד והכרתי כשפים מידך כי לא תעסק עוד בכשפים לדעת העתידות ומעוננים אלה המסתכלים בעננים לדעת העתידות לא יהיו-לך: יב והכרתי פסיליך מעז ואבן ומצבותיך מקרנך כי אז תכיר שאין אלוה מפלעי ולא-תשתחווה עוד למעשה ידך לפסילים: יג ונתשתי אשיריך אשר מקרנך והשמדתי עריך שעבדו בם עבודה זרה: יד ועשיתי באף בגלוי ובחמה כלב נקם את-הגוים אשר עוד לא שמעו נקמה מפלגת קואת: א אומר הנביא לישראל, שמעו-נא את אשר-יהוה אמר קום ריב התנפח עם ישראל ששמעו את-ההרים האבות שהם אברהם יצחק ויעקב ותשמענה הגבעות האמהות שרה רבקה רחל ולאה קולך מה שגמלו בניהם לאל והתפרד שמו: ב שמעו האזינו הרים את-ריב יהוה והאתנים החרים המקיפים מסדי ארץ שהיו תסוד לארץ במעשה בראשית כי ריב ליהוה עם-עמ'ו על שחמאו כנגדו ועם-ישראל יתנפח להראות שהוא צדיק גרבו: ג עמי חן לך להכיר מה מאד רוב טוב עשיתי לך ומה תדבר אשר הלאיתך ויעתיד בו להכביר העול ענה בי הער בי: ד עשיתי לך טובות כי העליתך מארץ מצרים שהיית שם בעבודה קשה ומבית עבדים פדיתך לפני

חזון ואשלח לפניך את-משה אהרן ומרים שהייתם נזירים בזכותם, והיו מורים אתכם הדרך הטובה: ה עמי זכר-נא מה-יעץ בלך מלך מואב ומה-ענה אתו בלעם בן-בעור מה אעוים לא ועם ה' על ישראל מן-השטים שחמאתם לי שם ולא מנעתי טובתי ועזרתי מכם עד באכם עד-הגלגל ושם עברתם את הירדן בפישה ובכשתי לפניכם את הארץ, הכל וזכר למען דעת צדקות יהוה שעשה עמך: ו אומר הנביא בשם ישראל בפה באיו תשורה אקדם יהוה אפף אוכל להיות כפוף לאלתי מרום לבקש שליחה, אולי האקדמנו בעולות

שי למורא

עטרת מרים

ובמה אֶתְרָצָה לְבֹא לִפְנֵי ה' (מִקָּאן הוּא כְּמוֹ מֵאִמֶּר מִסְנֶר, מִה שְׁאִמְרוּ יִשְׂרָאֵל אִין אַתְרִי שְׁנִכְשֵׁלוּ בְּשִׁטִּים בְּבֶעַל פְּעוֹר). אִכְפָּה לְאֱלֹהֵי מְרוֹם, אֶתִּיהָ כְּפֹה וְנִכְנַע לְאֱלֹהֵי מְרוֹם. הַאֲקִדְמִנּוּ בְּעוֹלוֹת, וְכִי צִירִיד הוּא לְחֻקֵּיכֶם (ז) בְּרִכְבוֹת נִחְלִי שְׁמֹן, בְּרַבּוֹי שְׁמֹן לְמִנְחֹת, כְּמוֹ נְחִלִים. הַאֲתֵן בְּכוֹרִי פִשְׁעִי, הָאֵם בְּשִׁבִּיל לְכַפֵּר עַל פִּשְׁעִי, שְׁהוּא הַחֲטָא בְּמוֹיֵד, הִיָּה רְאוּי שְׁאֲתֵן לְקָרְבָן אֶת בְּנִי הַכְּבוֹר. פְּרִי בְּטִנִּי חֲטָאת נִפְשִׁי, הָאֵם בְּשִׁבִּיל לְכַפֵּר עַל חֲטָאת נִפְשִׁי, שְׁהוּא הַחֲטָא בְּשׁוֹנֵג, הִיָּה רְאוּי שְׁאֲתֵן לְקָרְבָן אֶת פְּרִי בְּטִנִּי שֶׁהֵם הַכְּנִים הַקְּטָנִים. (עַד כָּאן הוּא הַמֵּאִמֶּר הַמְּסֻנֶּה, מִה שְׁשָׂאֵלוּ יִשְׂרָאֵל אִין) (ח) הַגִּיד לְךָ אָדָם מִה טוֹב, (זֹאת הִיא תְּשׁוּבַת תְּנִיבָא), הַקְּבִ"ה הַגִּיד לְךָ אֶתִּיהָ הָאָדָם שְׁאֲתִיהָ שׁוֹאֵל "כְּמָה אֶקְדֵּם וְגו'". מִה טוֹב,

בְּעִגְלִים בְּנֵי שָׁנָה שְׁאִבִּיא אֵלָיו שֶׁהֵם הַיִּתְרִי טוֹבִים וְנִכְחָרִים: ז הִירָצָה וְכִי יִרְצָה יְהוָה בְּאַלְפֵי אֵילִים לְקָרְבָנוֹת, בְּרִכְבוֹת נִחְלִי שְׁמֹן לְצִקָּת עַל הַמִּנְחֹת, אוֹ הַאֲתֵן בְּכוֹרִי פִשְׁעִי פְרִי בְּטִנִּי חֲטָאת נִפְשִׁי: ח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַגִּיד לְךָ אָדָם מִה טוֹב בְּעִינֵי וּמַה יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ אִין חֲפְצֵי בְּעוֹלוֹת כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצְנַע לְכַת בְּדִרְכָיו בְּתֵם לִכְב עִם אֱלֹהֵיךְ:

לְאֱלֹהֵי מְרוֹם הַאֲקִדְמִנּוּ בְּעוֹלוֹת

בְּעִגְלִים בְּנֵי שָׁנָה: ז הִירָצָה יְהוָה

בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרִכְבוֹת נִחְלִי שְׁמֹן הַאֲתֵן בְּכוֹרִי פִשְׁעִי פְרִי

בְּטִנִּי חֲטָאת נִפְשִׁי: ח הַגִּיד לְךָ אָדָם מִה טוֹב וּמַה יְהוָה דּוֹרֵשׁ

מִמֶּנּוּ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצְנַע לְכַת

עִם אֱלֹהֵיךְ:

מִה טוֹב לַעֲשׂוֹת בְּמִצְוֹת שְׁבִין אָדָם לְמִקְוִם. כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד, שְׁלֹא תַעֲשֶׂה עוֹל בְּעִמְיִתְךָ, וְלֹא תַעֲצֶרְנּוּ בְּרִבּוֹר אוֹ בְּהִזָּק מִמּוֹן, רַק תַּעֲשֶׂה חֶסֶד עִמּוֹ בְּכָל יְכַלְתְּךָ. וְהִצְנַע לְכַת עִם אֱלֹהֵיךָ, וְהִצְנַע לְכַת עִם ה' לְבִיר, תִּלְךְ בְּדִרְכָיו בְּתֵם לִכְב. וְכַמֵּאִמֶּר ר"ל "וְכָל מַעֲשֵׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמוֹם" (אֲבוֹת בְּרִיב), וְכַלְשׁוֹן הַתְּנוּב "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעֲרוֹ" (מִשְׁלִי גו').

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צִדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל

הַנֵּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן,

אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיִךְ לֹא יֵשׁוּב רִיקָם,

כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֵּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה

בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,

בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיִּגַּל לִבְנֵינוּ, עַל כְּסָאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחִלוּ עוֹד

אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁפָּעֶתָ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֶה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי

אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לְךָ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ

אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יי פִּינָחָם
בֶּן־אֱלֶעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת־חַמְתִּי
מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם
וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: יב לָכֵן
אָמַר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שְׁלוֹם: (לוי)
יג וְהִיתָה לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנָּת עוֹלָם
תַּחַת אֲשֶׁר קִנְאָ לָאֱלֹהִיו וַיִּכַּפֵּר עַל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: יד וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמָּכָה אֲשֶׁר
הִכָּה אֶת־הַמְּדִינִית וּמְרִי בֶן־סְלֹא נָשִׂיא
בֵּית־אָב לְשִׁמְעוֹנִי: טו וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמָּכָה
הַמְּדִינִית כְּזָבִי בַת־צֹר רֹאשׁ אֲמוֹת בֵּית־אָב
בְּמִדְיָן הוּא: פ (ישראל) טז וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה

לֵאמֹר: ז צִרְוֹר אֶת־הַמְּדִינִים וְהַפִּיתָם אוֹתָם:
יז כִּי צִרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלִיתָם אֲשֶׁר־נָפְלוּ
לָכֶם עַל־דְּבַר פְּעֹז וְעַל־דְּבַר כְּזָבִי בַת־נָשִׂיא
מִדְיָן אֲחֵתָם הַמָּכָה בְּיוֹם־הַמִּגְפָּה עַל־דְּבַר
פְּעֹז: כו א וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּגְפָּה פ פֶּסֶקָא בַּאֲמַצַּע
פסוק וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֵל אֱלֶעָזָר
בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר: כז שֹׂאוּ אֶת־רֹאשׁ א
כָּל־עֵדֻת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה
לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יָצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל: ג וַיִּדְבֹּר
מֹשֶׁה וְאֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעֶרְבַת מוֹאָב
עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר: ד מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וּמַעְלָה כָּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל הַיָּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

אגרות קודש

ב"ה, יום ג' פ' והנה פרח מטה אהרן גוי' ויגמול שקדים
ראש חדש תמוז, חודש הגאולה, ה'תשכ"ב
ברוקלין, נ. י.
שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו ממוצש"ק כ"א סיון.

ובעמדנו בראש חדש תמוז הוא חדש הגאולה, גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל.

והרי בתר רישא גופא אזיל.

יהי רצון שתהי' נשיאות ראש כל או"א בענייני הפרטים ובעניינים הכללים בס צריך לפעול - גם
יחד.

פעולות כאו"א, בכל העניינים עליהם מסר נפשו בעל הגאולה והשמחה הבע"ל, וצוה עליהם
לתלמידיו, להחלוקים באורחותיו ובכלל - לכל השייכים אליו, בתוככי כלל ישראל.

תהיינה כמאן דבעי למיהוי ובזריזות (מצדו) ובמהירות (מצד העזר מלמעלה) לקיים

המטרה הפנימית של כל הפעולות: אן פועלי דיממי אן - מאכן ליכטיג - להאיר ועד שיומשך
האור למטה להיות - נראה אור

בברכת חג הגאולה ולבשו"ט בכלל ובפרט

מ. שניאורסאהן

פרק ה משנה ה

עֲשֶׂה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבְוֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא הִפִּילָה אֲשֶׁה מְרִית בִּשְׁר הַקִּדְשׁ, וְלֹא הִסְרִית בִּשְׁר הַקִּדְשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זָכוֹב בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים, וְלֹא אֶרֶץ קָרִי לְכַהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְלֹא כָבוֹ הַנְּשָׁמִים אֲשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרֶכֶת, וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֶשֶׂן, וְלֹא נִמְצָא פָסוּל בְּעֶמֶד וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רוֹחִים, וְלֹא הִזִּק נֶחֱשׁ וְעֶקְרָב בִּירוּשָׁלַם, וְלֹא אָמַר אָדָם לְחַבְרוֹ צֹר לִי הַמָּקוֹם שְׁאֵלִין בִּירוּשָׁלַם:

נקודות משיחות קודש

בביאור דברי המשנה המציינת שני בעלי חיים אלה דוקא, אף שלבטח גם שאר החיות לא הזיקו - יש לומר (על-פי פנימיות הענינים):

בספר ערכי-הכנויים⁴ כתוב שהנחש ארסו חם [כנרמז בלשון הכתוב⁵ - "הנחשים השרפים"] ואילו העקרב ארסו קר⁶.

בעבודת האדם, הנחש והעקרב מייצגים שני אופנים של התנגדות לקדושה:

"נחש שרף" - היינו החמימות וההתלהבות בעניני העולם ותאוותיו. ואולם לכך יש תקנה - להפוך את ההתלהבות לקדושה, אהבת ה' כרשפי אש.

"עקרב ארסו קר" - ענינו קרירות בעבודת ה'. הנהגה זו גרועה אף יותר משל הנחש, כי הקרירות היא סימן להיפך החיים.

על-פי זה-יובן מה שנאמר בגמרא⁷ על אדם העומד בתפילת שמונה-עשרה, "נחש כרוך על עקבו לא יפסיק; עקרב כרוך על עקבו - יפסיק". כאשר יהודי עומד בתפילה ולפתע אווזת בו חמימות לעניני העולם, אין לו להפסיק את תפילתו, שכן סוף-סוף עם החיות והחמימות שבו, יכול הוא להפוך את ההתלהבות לעניני קדושה.

אבל כאשר עומד הוא בתפילה ולפתע אווזת בו קרירות, הנה גם אם זו נאחזת ב"עקבו" בלבד, כלומר שעדיין לא השפיעה על מוחו ולבו - עליו להפסיק את תפילתו. כי קרירות היא (כאמור) סימן להיפך החיים, ואם זהו מצבו אות היא שכל סדר עבודתו אינו כדבעי ועליו לשנותו ולהתחיל סדר עבודה אחר; עבודה מתוך חיות והתלהבות הבאה כתוצאה מלימוד פנימיות התורה - אילנא דחיי.

זהו אפוא הנס שהיה בירושלים, "שלימות היראה"⁸ - לא היה בה נתינת-מקום לחמימות בעניני העולם וכל-שכן לא לקרירות.

הגמרא¹ מקשה - "פתח במקדש וסיים בירושלים". ומתרצת "איכא תרתי אחרנייתא במקדש". ואולם מכך שהמשנה בכל-זאת כוללת את שני הנסים שאירעו בירושלים בתוך רשימת עשרת הנסים ש"נעשו לאבותינו בבית-המקדש", מוכרחים לומר שגם שני אלה ("לא הזיק נחש ועקרב", "ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום") החלו בבית-המקדש ומשם התפשטו לכל ירושלים:

הסיבה לכך שנחש ועקרב לא הזיקו היתה - שתהיה מנוחת הנפש לאדם המקריב קרבן. מסיבה זו צריך היה הנס להתרחש בכל רחבי ירושלים, שכן שם שהה האדם בזמן הקרבת הקרבן ובעת אכילתו.

כעין זה גם בנס "שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום". מכיון שהקרבת הקרבן מחייבת לינה בירושלים, שהרי אי-אפשר ללון בעזרה², צריך היה להתרחש נס מיוחד - שכל מי שהקריבו את קורבנותיהם יוכלו ללון בלא דוחק בירושלים³.

ובכל זאת היה הבדל בפרטי שני הנסים האלה, בין בית-המקדש לירושלים:

בירושלים היה הנס ש"לא הזיק נחש ועקרב", אף כי יתכן שהיו שם "נחש ועקרב"; ואילו בבית-המקדש כלל לא היו "נחש ועקרב", שהלא קל-יחומר הוא ממה שנאמר במשנתנו "ולא נראה זכוב בבית המטבחים" - ומה אם מציאותו של זכוב פוגמת בקדושת בית-המקדש, מציאותם של נחש ועקרב על-אחת-כמה-וכמה!

גם בנס השני ש"לא אמר אדם צר לי המקום שאלין בירושלים" - יתכן לומר שבפועל היה המקום צר לכולם, אך הדבר לא היה מורגש, (וזאת מסיבת היותם עסוקים בענינים רוחניים) ולכן בפועל איש "לא אמר" זאת. לעומת זה, בבית-המקדש עצמו הנס היה גדול עוד יותר: המקום עצמו אכן היה מרווח - "עומדים צפופים ומשתחווים רוחים".

(תורת-מנחם - התוודעויות' תשמ"ג, כרך ד, עמ' 1914)

(שיחות קודש תשל"ו - פרשת חוקת-בלק, לקוטי-שיחות כרך ב, עמ' 372)

(1 יומא כא, א. 2) שהרי קל-יחומר היא מהדין ש"אין ישיבה בעזרה" (יומא כה, א. 3) ויש לומר, שנס זה נפעל כתוצאה מהנס שאירע בבית-המקדש, "עומדים צפופים ומשתחווים רוחים". (4 מערכת נחש. 5 חוקת כא, ו. 6) ראה ברכות נח, ב "אלמלא חמה של כסיל וכו'". (7 ברכות ל, ב. 8) בראשית רבה נו, י.

לוח זמנים לשבוע פרשת בלק באה"ק (חוקת בחו"ל) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	5:43	5:46	8:32	8:34	9:12	9:14	10:25	10:26	13:21	13:22	19:49	19:47	20:18	20:16	19:27	20:28
חיפה (ק)	5:38	5:41	8:28	8:30	9:09	9:11	10:23	10:24	13:20	13:21	19:55	19:53	20:22	20:20	19:24	20:32
ירושלים (ק)	5:40	5:43	8:29	8:31	9:10	9:12	10:22	10:24	13:19	13:20	19:53	19:52	20:18	20:16	19:12	20:28
תל אביב (ק)	5:41	5:44	8:30	8:33	9:11	9:13	10:24	10:26	13:21	13:22	19:51	19:49	20:20	20:19	19:29	20:31
אוסטריה, וינה (ק)	5:02	5:07	7:47	7:53	8:59	9:02	10:20	10:22	13:39	13:40	20:56	20:53	21:40	21:35	20:35	21:54
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:36	7:34	9:19	9:18	9:58	9:58	10:49	10:49	12:55	12:56	17:16	17:19	17:45	17:49	17:01	18:01
אוקראינה, אודסה (ק)	5:12	5:17	8:00	8:05	9:05	9:08	10:25	10:27	13:41	13:42	20:52	20:48	21:33	21:29	20:31	21:46
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:37	4:42	7:23	7:28	8:33	8:36	9:55	9:57	13:13	13:14	20:30	20:26	21:13	21:08	20:09	21:27
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:46	4:52	7:30	7:37	8:43	8:46	10:05	10:07	13:25	13:25	20:43	20:39	21:27	21:22	20:22	21:41
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:03	5:09	7:39	7:48	9:05	9:08	10:28	10:30	13:51	13:51	21:17	21:12	22:04	21:58	20:55	22:18
אוקראינה, קייב (ק)	4:55	5:01	7:29	7:39	8:57	9:00	10:20	10:22	13:43	13:44	21:10	21:06	21:58	21:52	20:49	22:13
איטליה, מילאנו (ק)	5:42	5:47	8:32	8:36	9:33	9:36	10:53	10:55	14:07	14:08	21:16	21:13	21:53	21:50	20:56	22:06
אקוודור, קיטו (ח)	6:16	6:17	8:44	8:45	9:15	9:16	10:18	10:19	12:49	12:50	18:22	18:23	18:46	18:47	18:05	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	8:01	7:59	9:50	9:50	10:28	10:27	11:19	11:19	13:29	13:29	17:58	18:01	18:26	18:29	17:43	18:41
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:10	9:08	10:46	10:46	11:28	11:27	12:17	12:17	14:20	14:21	18:30	18:34	19:03	19:07	18:16	19:19
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:47	5:51	8:38	8:41	9:27	9:29	10:43	10:45	13:48	13:49	20:36	20:33	21:10	21:07	20:16	21:21
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:32	5:36	8:23	8:27	9:14	9:17	10:31	10:33	13:38	13:39	20:29	20:27	21:04	21:01	20:09	21:16
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	5:32	5:36	8:24	8:27	9:15	9:17	10:31	10:33	13:39	13:39	20:30	20:27	21:05	21:02	20:10	21:16
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:03	6:07	8:54	8:58	9:48	9:50	11:06	11:07	14:15	14:16	21:11	21:08	21:48	21:44	20:51	21:59
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:27	6:30	9:15	9:17	9:55	9:56	11:06	11:08	14:01	14:02	20:27	20:25	20:55	20:53	20:08	21:05
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:48	5:51	8:37	8:40	9:20	9:22	10:34	10:35	13:33	13:33	20:06	20:04	20:37	20:35	19:47	20:47
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:35	6:38	9:21	9:23	9:59	10:00	11:09	11:10	14:00	14:01	20:16	20:15	20:44	20:42	19:58	20:53
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:26	5:30	8:17	8:21	9:09	9:12	10:26	10:28	13:34	13:35	20:27	20:25	21:03	21:00	20:07	21:14
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:57	6:01	8:48	8:52	9:39	9:41	10:55	10:57	14:02	14:03	20:53	20:50	21:28	21:25	20:33	21:39
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:23	5:27	8:14	8:18	9:07	9:09	10:24	10:26	13:33	13:34	20:28	20:25	21:04	21:01	20:08	21:16
בוליביה, לה-פס (ח)	7:02	7:02	9:16	9:16	9:48	9:48	10:46	10:46	13:07	13:08	18:13	18:15	18:38	18:40	17:57	18:49
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:35	5:41	7:57	8:14	9:39	9:43	11:03	11:06	14:28	14:29	21:59	21:54	22:47	22:42	21:37	23:03
בלגיה, בריסל (ק)	5:38	5:43	8:07	8:19	9:40	9:44	11:04	11:06	14:28	14:29	21:57	21:52	22:45	22:39	21:35	23:00
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:49	6:49	8:55	8:55	9:29	9:29	10:24	10:25	12:42	12:42	17:39	17:41	18:00	18:02	17:22	18:12
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:36	6:35	8:42	8:43	9:16	9:16	10:12	10:12	12:30	12:30	17:23	17:26	17:49	17:51	17:07	18:02
בריטניה, לונדון (ק)	4:52	4:58	7:05	7:27	8:57	9:00	10:21	10:23	13:46	13:47	21:20	21:15	22:08	22:02	21:01	22:23
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:49	4:56	7:14	7:15	8:59	9:03	10:25	10:28	13:56	13:56	21:38	21:33	22:32	22:25	21:19	22:50
גרמניה, ברלין (ק)	4:53	4:59	7:11	7:12	9:00	9:03	10:25	10:28	13:53	13:53	21:31	21:27	22:22	22:15	21:09	22:38
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:24	5:30	8:01	8:09	9:25	9:28	10:48	10:50	14:11	14:11	21:36	21:32	22:23	22:17	21:15	22:37
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:56	6:55	8:57	8:58	9:32	9:32	10:27	10:27	12:42	12:43	17:36	17:38	17:56	17:58	17:20	18:08
הודו, מומבאי (ח)	6:06	6:08	8:49	8:50	9:23	9:24	10:31	10:32	13:16	13:17	19:20	19:20	19:46	19:46	19:02	19:56
הודו, פונה (ח)	6:03	6:05	8:45	8:47	9:19	9:21	10:27	10:29	13:12	13:13	19:15	19:15	19:41	19:41	18:57	19:51
הונגריה, בודפשט (ק)	4:54	4:59	7:41	7:46	8:49	8:52	10:10	10:13	13:28	13:29	20:42	20:39	21:25	21:20	20:22	21:38
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:35	4:39	7:26	7:30	8:18	8:21	9:35	9:37	12:43	12:43	19:35	19:33	20:11	20:08	19:15	20:22
יוון, אתונה (ק)	6:09	6:13	9:00	9:03	9:48	9:50	11:03	11:05	14:07	14:07	20:51	20:48	21:24	21:21	20:31	21:35
מולדובה, קישינב (ק)	5:17	5:22	8:05	8:10	9:11	9:14	10:32	10:34	13:49	13:49	21:01	20:58	21:43	21:39	20:41	21:56

לוח זמנים לשבוע פרשת בלק באה"ק (חוקת בחו"ל) בערים שונות בעולם
 זמני יום ראשון ויום שבת
 (ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:05	6:03	8:45	8:47	9:20	9:21	10:28	10:29	13:14	13:15	19:18	19:18	19:44	19:44	19:00	19:54
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	8:06	8:09	9:34	9:33	10:20	10:19	11:06	11:06	13:04	13:05	16:59	17:04	17:36	17:40	16:45	17:53
נפאל, קטמנדו (ח)	5:16	5:14	8:01	8:03	8:39	8:41	9:50	9:52	12:43	12:44	19:03	19:02	19:31	19:30	18:44	19:41
סין, בייג'ין (ח)	4:56	4:52	7:44	7:47	8:34	8:36	9:50	9:52	12:56	12:57	19:46	19:43	20:20	20:17	19:24	20:31
סינגפור, סינגפור (ח)	7:05	7:04	9:34	9:35	10:05	10:05	11:08	11:08	13:40	13:41	19:15	19:16	19:39	19:40	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	4:30	4:24	6:41	6:42	8:30	8:34	9:55	9:58	13:22	13:23	20:58	20:53	21:49	21:43	20:36	22:05
פרו, לימה (ח)	6:30	6:30	8:48	8:49	9:19	9:20	10:19	10:19	12:43	12:44	17:57	17:58	18:21	18:22	17:40	18:32
צרפת, ליון (ק)	6:03	5:58	8:48	8:52	9:50	9:53	11:10	11:12	14:24	14:25	21:32	21:29	22:12	22:08	21:12	22:25
צרפת, פריז (ק)	6:01	5:55	8:38	8:45	9:53	9:56	11:15	11:18	14:36	14:36	21:57	21:53	22:40	22:35	21:36	22:54
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:51	5:50	8:22	8:23	8:54	8:55	9:57	9:58	12:32	12:33	18:13	18:13	18:37	18:37	17:55	18:47
קנדה, טורונטו (ק)	5:48	5:43	8:34	8:38	9:31	9:33	10:49	10:51	14:01	14:01	21:04	21:01	21:39	21:35	20:44	21:51
קנדה, מונטריאול (ק)	5:18	5:13	8:03	8:07	9:04	9:07	10:24	10:26	13:38	13:38	20:46	20:43	21:25	21:21	20:25	21:37
קפריסין, לרנקה (ק)	5:41	5:38	8:28	8:31	9:12	9:14	10:26	10:28	13:26	13:27	20:02	20:01	20:34	20:32	19:43	20:44
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:35	4:28	7:01	7:02	8:42	8:46	10:10	10:13	13:44	13:44	21:33	21:28	22:33	22:25	21:11	22:52
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:03	3:55	6:34	6:35	8:13	8:17	9:41	9:44	13:18	13:18	21:17	21:11	22:16	22:07	20:55	22:37
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:38	4:33	7:20	7:25	8:27	8:30	9:48	9:50	13:05	13:06	20:19	20:15	21:01	20:56	19:58	21:14
שווייץ, ציריך (ק)	5:42	5:37	8:24	8:29	9:32	9:35	10:53	10:55	14:10	14:11	21:29	21:26	22:06	22:02	21:08	22:20
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:58	5:56	8:35	8:36	9:07	9:09	10:14	10:15	12:55	12:56	18:50	18:50	19:15	19:15	18:32	19:25

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוענדיות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם רעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּית רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתִּיב לָחֵן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שׁי **הלוי** בן חנה
וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר
ויוצאי חלציהם
צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**
שלום יצחק **הלוי** ומשפחתו
רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**
זבולון הלוי וזוגתו **רות**
חגית ובעלה **גבריאל סופייב**
שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**
אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**
יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00688
07/07/2019

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

